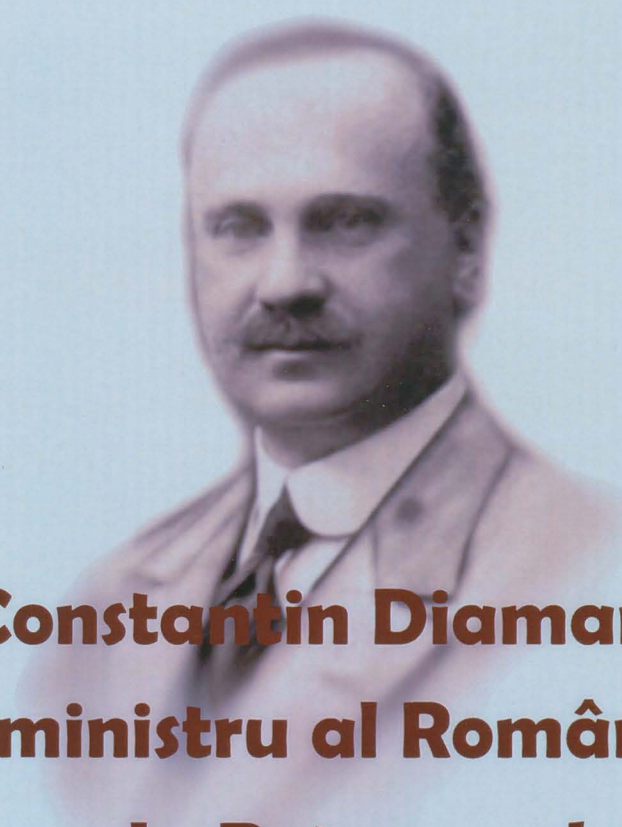

ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

A sepia-toned portrait of Constantin Diamandi, a man with a mustache, wearing a suit and tie, looking slightly to the left. The portrait is centered in the upper half of the cover.

**Constantin Diamandi,
ministru al României
la Petrograd**

**Vol. I
Memorii, corespondență diplomatică:
1914-1915**

**București,
2020**

Constantin Diamandi, ministru al României la Petrograd

Vol. I

Memorii, corespondență diplomatică: 1914-1915

Coperta: Flori Bucur

Tehnoredactare și traducere: Elena Mușat, Laura Dumitru

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Constantin Diamandi - ministru al României la Petrograd / ed.: dr. Elena

Mușat, Laura Dumitru ; st. introd.: dr. Daniel Cain. - București : Arhivele

Naționale ale României, 2020-

2 vol.

ISBN 978-973-8308-63-3

Vol. 1. : Memorii, corespondență diplomatică : 1914-1915. - 2020. -

Index. - ISBN 978-973-8308-64-0

I. Mușat, Elena (ed.)

II. Dumitru, Laura (ed.)

III. Cain, Daniel (pref.)

94

**Constantin Diamandi,
ministru al României la Petrograd**

Vol. I

**Memorii, corespondență diplomatică:
1914-1915**

Editori

dr. Elena Mușat, Laura Dumitru

Studiu introductiv

dr. Daniel Cain

București, 2020

Cuprins

Studiu introductiv.....	p. 7
Notă asupra ediției.....	p. 19
Memorii.....	p. 25
Lista telegramelor.....	p. 141
Telegrame 1914-1915.....	p. 201
Indice antroponimic și toponimic	p. 535
Anexe.....	p. 553

INTRODUCERE

În vara anului 1912, când sosește la București pentru a-și prelua noul post, ministrul plenipotențiar Nikolai Șebeko rămâne impresionat de calmul care domnea la trecerea frontierei ruso-române. Această lipsă de freamăt reprezenta un simptom al inconsistenței schimburilor comerciale între Imperiul țarist și Vechiul Regat. Șebeko pune această stare de lucruri pe seama politicii Germaniei și a Austro-Ungariei de a-și menține, prin toate mijloacele, influența politică și economică în România și de a împiedica, astfel, o apropiere între București și Sankt Petersburg. În aceste condiții, deși se aștepta să găsească „o populație foarte ostilă”, noul ministru rus la București va fi surprins să constate „nu doar absența oricărui sentiment de ostilitate la adresa Rusiei”, ba chiar un sentiment pronunțat de simpatie pentru aceasta¹. Temerile inițiale ale diplomatului rus erau justificate de o trăsătură definitorie a societății românești de la începutul secolului trecut, vizibilă pentru corpul diplomatic străin acreditat la București: oroarea de panslavism². Deputatul liberal George Diamandi explica, în 1914, de ce poporul român, „pătit”, se ferea de ruși: „Neiertata greșală, comisă de Rusia după Plevna, a stabilit o atmosferă de jignire și de bănuială în opinia publică, iar în lumea oficială răpirea Basarabiei a întărit credința că Rusia urmărea cu încăpățănare mersul înainte spre Constantinopol.”³ Poziția de forță adoptată de St. Petersburg în relațiile cu fostul său aliat din războiul cu Turcia (1877-1878) și, mai ales, obligația de a ceda Rusiei sudul Basarabiei, în schimbul Dobrogei, au deschis o rană care nu se va închide decât o dată cu dispariția unei întregi generații de oameni politici români⁴. Teama de ruși este cea care îi permite regelui Carol I să-i câștige, treptat, pe miniștrii săi de partea necesității unui tratat defensiv cu Berlinul și Viena. Semnarea acestui tratat secret, în octombrie 1883, îi va garanta României independența și integritatea teritorială. Timp de trei decenii, alianța cu Germania și Austro-Ungaria va reprezenta fundația politicii externe a Vechiului Regat. Prin

¹ N. Schebeko, *Souvenirs. Essai historique sur les origines de la guerre de 1914*, Paris, 1936, p. 131, 135.

² Baron Beyens, *L'avenir des petits états. II. La Roumanie*, „Revue des Deux Mondes”, XLIII, Paris, 1918, p. 327.

³ G. Diamandy, *România și conflictul european*, București, 1914, p. 4-5.

⁴ Dinu C. Giurescu, Rudolf Dinu, Laurențiu Constantiniu, *O istorie ilustrată a diplomației românești. 1862 – 1947*, București, Monitorul Oficial R.A., 2011, p. 103.

urmare, nu este nici o surpriză că, până în 1913, scenariul unui război cu Rusia a reprezentat o constantă a planurilor de campanie pregătite de Marele Stat Major de la București⁵. Totuși, acest scenariu a rămas unul ipotetic, din moment ce precautul Carol I și-a propus să nu irite Rusia și să facă tot posibilul pentru a evita un război cu puternicul vecin de la Răsărit.

Natura relațiilor dintre două state poate fi judecată și după calitatea personalului diplomatic acreditat. Din acest punct de vedere, ne aflăm într-o situație rareori întâlnită în lumea diplomatică: timp de un deceniu, interesele celor două state sunt reprezentate de doi cumnați. În fruntea Legației regale de la St. Petersburg se află, vreme de 16 ani (1895-1911), Gheorghe Rosetti-Solescu. Este cel mai îndelungat mandat al unui ministru român la Petersburg, din totalul celor opt șefi de misiune care au ocupat această funcție în intervalul 1878-1918. Această longevitate nu se datorează vreunor calități diplomatice deosebite, ci relațiilor sale de familie. Diplomat anost, Rosetti-Solescu are avantajul poziției pe care o dobândește în societatea de la St. Petersburg după căsătoria, în 1886, cu fiica ministrului rus de Externe, Nikolai K. Giers. Mai are atuul de a fi nepot al junimistului Theodor Rosetti (prim-ministru în perioada 1888-1889) și, în același timp, văr de gradul al II-lea cu Dimitrie A. Sturdza, cel care a condus patru cabinete liberale în perioada 1895-1908. Rapoartele pe care le trimite șefilor săi de la București sunt mediocre și conțin în special traduceri de articole din presa rusă. Din fericire, raporturile diplomatice dintre București și St. Petersburg sunt firave, lipsite de consistență, astfel încât Rosetti-Solescu nu are prea multe de făcut. În plus, are și un alt as în mânecă: în 1902, cumnatul său, Mihail N. Giers, va fi numit în fruntea Legației ruse de la București, post pe care îl va ocupa timp de un deceniu.⁶ Această numire este una pe placul lui Carol I, ajutându-l să păstreze aparențele unei relații amiabile cu Rusia.

Care era însemnătatea postului de la St. Petersburg în rețeaua diplomatică a Vechiului Regat? Un indiciu poate fi dimensiunea personalului alocat reprezentanței respective. La sfârșitul mandatului lui Rosetti-Solescu, personalul Legației de la St. Petersburg era alcătuit din cinci persoane (un ministru plenipotențiar, un consilier de legație, un secretar de legație, un interpret și un atașat de legație). Spre comparație, cel mai numeros personal al unei Legații române (din totalul celor 12 reprezentanțe diplomatice ale

⁵ Pentru detalii vezi Comisia Română de Istorie Militară, *Proiecte și planuri de operații ale Marelui Stat Major Român (până în anul 1916)*, București, 1992.

⁶ Pentru detalii vezi Rudolf Dinu, Adrian-Bogdan Ceobanu (editori), *Gheorghe Rosetti-Solescu. Corespondență diplomatică, personală și oficială (1895-1911)*. Petersburg, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016.

Vechiului Regat) poate fi întâlnit la Paris, respectiv opt persoane. Mai exista și personalul consular: doi consuli și doi interpreți, care deserveau cele două consulat de carieră din Rusia (Ismail și Odessa). Spre comparație, în aceeași perioadă, personalul Legației Rusiei la București era format din șapte diplomați (un ministru plenipotențiar, doi secretari de legație, trei atașați de legație și un atașat militar). Acestora li se adaugă personalul consular care deservea atât Cancelaria Legației Imperiale, cât și rețeaua de consulat (Galați, Iași, Tulcea) și vice-consulat (Constanța și Sulina)⁷. Un alt indiciu interesant: Dacă la București este acreditat un atașat militar rus la scurt timp după proclamarea Regatului⁸, vor trece mai bine de două decenii până când statul român va trimite un atașat militar în Imperiul țarist. Petersburgul va fi penultima capitală a unei Mari Puteri europene în care Vechiul Regat a acreditat și un atașat militar (1910).⁹

Războaiele balcanice reprezintă punctul de dezmoțire al relațiilor româno-ruse. Diplomația română este surprinsă de succesele militare obținute de aliații balcanici împotriva Imperiului Otoman. Modificarea granițelor în Balcani stârnește neliniște la București. Opinia publică se inflamează și solicită guvernului să nu rămână indiferent la ceea ce se întâmplă peste Dunăre. Disputa româno-bulgară privind modificarea graniței dobrogene neliniștește cancelariile europene. Cabinetul Titu Maiorescu este condamnat, într-o primă fază, la expectativă, deoarece o intervenție militară împotriva Bulgariei ar fi iritat Rusia. În acest scenariu, România ar fi beneficiat de sprijinul militar al Vienei¹⁰. Exista, așadar, riscul real al transformării unui conflict local într-unul european. Șeful diplomației rusești, Serghei Sazonov, încearcă cu insistență să obțină acceptul guvernului bulgar pentru o mică rectificare teritorială în favoarea României. În spatele acestui demers, unii diplomați bulgari zăresc intenția Rusiei de a rupe România de Puterile Centrale¹¹. Mesajul lui Sazonov este tranșant:

⁷ *Anuarul General. România. 1911*, București, f.a., p. 33-44.

⁸ *Almanach de Gotha. Annuaire généalogique, diplomatique et statistique. 1889*, Gotha, Justus Perthes, 1888, p. 914.

⁹ Costică Prodan, *Aspecte privind diplomația militară românească între Războiul de Independență și Primul Război Mondial*, în Muzeul Vrancei, *Diplomație și diplomați români*, vol. I, Focșani, Editura DM Press, 2001, p. 117.

¹⁰ Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, București, Editura Machiavelli, 1995, p. 91.

¹¹ Mihail Madjarov, *Diplomaticeska podgotovka na nashite voini*, Sofia, 1932, s. 108.

Rusia nu va intra în război de dragul Silistrei¹². Reacția diplomației ruse vine ca răspuns la solicitările Sofiei de aplicare a clauzelor convenției militare semnate în mai 1902, la Petersburg, potrivit cărora „Rusia va acționa cu toate forțele sale pentru păstrarea integrității și inviolabilității teritoriul Bulgariei”.¹³ Pentru a media conflictul româno-bulgar, cei șase ambasadori ai Marilor Puteri acreditați pe lângă țarul Rusiei se reunesc, în aprilie 1913, la Petersburg, într-o conferință prezidată de Sazonov. Soluția găsită a fost aceea de a-i acorda României orașul Silistra. Prin satisfacerea pretențiilor sale teritoriale, România putea servi, în cazul unui conflict deschis între aliații balcanici, la înlocuirea Rusiei într-un rol coercitiv. Este un rol pe care Petersburgul nu dorea să-l joace, pentru a nu pierde, la Sofia sau Belgrad, simpatiile de care beneficia în calitate de putere slavă protectoare¹⁴. În același timp, diplomații străini acreditați la București observă o „mare ostilitate” la adresa Vienei, acuzată că ține partea Bulgariei în disputa cu România.¹⁵

Decizia Bulgariei de a-și ataca foștii aliați dezleagă mâinile guvernului român. Schimbarea de atitudine a Rusiei este crucială. Dacă la începutul anului 1913, Sazonov amenința voalat guvernul român, peste șase luni Rusia anunța că va fi „indiferentă” în cazul unei intervenții militare peste Dunăre¹⁶. Prin tratatul de pace semnat la București (28 iulie 1913), Vechiul Regat se înfățișa Europei în noua sa calitate, cea de „arbitrul popoarelor balcanice”¹⁷. Este momentul care generează iluzia unei adevărate supremații în Peninsula Balcanică. Evenimentele care se derulează în intervalul septembrie 1913 – iunie 1914 (implicarea ministrului Take Ionescu în negocierile dintre Constantinopol și Atena privind soarta insulelor din Marea Egee, prezența la București a premierului sârb Nikola Pašić, a celui grec Elefterios Venizelos, precum și a ministrului otoman de

¹² Prof. S. S. Bobchev, *Stranitzki iz moiata diplomateska misia v Petrograd (1912 – 1913)*, Sofia, 1940, s. 93.

¹³ Pentru detalii vezi Daniel Cain, *România și convenția militară ruso-bulgară din 1902*, în Laurențiu Constantiniu (ed.), *In memoriam acad. Florin Constantiniu. Smerenie. Pasiune. Credință*, București, Editura Enciclopedică, 2013, p. 133-151.

¹⁴ Dimitrie Ghyka, *Memorii*, Iași, Institutul European, 2004, p. 156.

¹⁵ N. Schebeko, *op. cit.*, p. 154.

¹⁶ Pentru detalii vezi *Cartea Verde. Textul tractatului de pace de la București. 1913*, București, Editura Minerva, 1913.

¹⁷ Constantin Argetoianu, *Memorii pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*. Vol. I-II, Ediția a II-a, îngrijită de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 2008, p. 231.

Interne, Talaat Paşa, sau implicarea în susținerea candidaturii prințului Wilhelm de Wied la tronul Albaniei) dau imaginea unor autorități române preocupate de cimentarea păcii încheiate la București.

1913 este anul unei glorie neașteptate, dăătoare de speranțe și vise de mărire. În parlament se discută despre efectele campaniei militare din Bulgaria: o mai mare încredere în viitor și o legătură mai puternică între românii din Regat și cei aflați sub stăpânire străină. Este o realitate surprinsă și de diplomații străini. Conte Ottokar von Czernin, noul ministru plenipotențiar austro-ungar la București, observa că, înainte de august 1913, părerea generală a autorităților de la București „a fost aceea că, fără ajutorul unui stat mare, România nu va obține nimic”. Câștigarea cu ușurință a unei noi provincii, Cadrilaterul, „a reprimat complet fostul sentiment de dependență, făcând loc unui exuberant sentiment de orgoliu”¹⁸. Omologul său rus, Stanislas Poklewski-Koziell, constata, la rândul său, impactul campaniei militare din vara anului 1913: aceasta le-a insuflat românilor nu doar încredere în propriile forțe, ci a provocat o intensificare a sentimentelor iredentiste, în special în cercurile militare¹⁹. Fost ministru al Belgiei la București, baronul Beyens evidenția, la începutul lui 1914, transformările survenite în viața politică a Vechiului Regat. Astfel, evenimentele din vara anterioară au răsturnat „eșafodajul politicii externe române” și le-au demonstrat românilor „zădărnicia pericolului rusesc”²⁰. În aceeași perioadă, publicistul Tudor Arghezi observa că, în privința politicii sale externe, România se confrunta cu două curente de opinie: unul tindea să o despartă de Tripla Alianță, celălalt urmărea să o alipească la Tripla Înțelegere. „Pentru noi, prima Triplă este Austro-Ungaria, iar cea de-a doua Rusia”²¹. Într-adevăr, relațiile cu România capătă o greutate deosebită pentru diplomația celor două imperii. Serghei Sazonov se implică personal în selectarea „cu atenție” a diplomaților trimiși în capitala Vechiului Regat, cărora le cere să stabilească cele mai amicale relații cu autoritățile locale și cu înalta societate bucureșteană²².

¹⁸ Direcția Generală a Arhivelor Statului, *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe. 1879-1916*, Vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 387-392.

¹⁹ *Mejdunarodnîie otnosheniija v epohu imperializma*, Seria III. 1914-1917, vol. I, Moscova/Leningrad, 1931, s. 100.

²⁰ *1918 la români*, p. 430-431.

²¹ Tudor Arghezi, *Opere. IV. Publicistică (1914-1918)*, ediție îngrijită de Mitzura Arghezi și Traian Radu, București, Editura Academiei Române-Univers enciclopedic, 2003, p. 95.

²² Serge Sazonov, *Fateful years. 1909 – 1916*, New York, 2008, p. 107.

Acesta este contextul în care, prin decret regal, Constantin Diamandi, „trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al nostru pe lângă Maiestatea Sa Regele Italiei”, este transferat, începând cu 1 octombrie 1913, „în aceeași calitate pe lângă Maiestatea sa Împăratul tuturor Rusiilor”. Diamandi urma să-l înlocuiască pe Constantin Nanu, numit secretar general al Ministerului Afacerilor Străine. Cu doar doi ani înainte, Diamandi preluase de la același Nanu și postul de ministru plenipotențiar al României la Roma. Noul șef de misiune diplomatică își va prezenta scrisorile de acreditare abia la începutul anului 1914. În acel moment, la putere venise cabinetul liberal condus de Ion I.C. Brătianu. La cei 45 de ani ai săi, Constantin Diamandi (1 decembrie 1868, Bârlad – 17 septembrie 1931, com. Roșiștei, jud. Fălciu) era într-o așteptare febrilă a momentului său de glorie. Cei care l-au cunoscut au remarcat faptul că „alerga după un succes personal, după o strălucire momentană”²³. Absolvent al Facultății de Drept din Paris, C. Diamandi (sau Diamandy, după cum se semnează) avea în spate o carieră diplomatică întinsă pe două decenii, parcurgând toate etapele acesteia, de la atașat supranumerar (mai 1892), până la ministru plenipotențiar (iunie 1909).²⁴

Ca origini, descindea din grecul Iamandi, stabilit în Moldova la sfârșitul secolului al XVII-lea, care a reușit să se împământenească și să fie asimilat, cu ușurință, în rândul boierimii locale. Prin alianțe patrimoniale, urmașii acestuia reușesc să obțină dregătorii și să se înrudească cu vechi neamuri boierești, sporindu-și influența și averea. Tatăl său, Iancu, cu simpatii conservatoare, este o prezență activă în viața politică a țării: deputat, senator, prefect și primar al Iașilor (1894-1895). De la mama sa, Cleopatra, „Catargioaica plină de mândrie sub aparențe de simplă bunătate”, a moștenit „îfose de înaltă boierie”²⁵. În 1894, Constantin Diamandi se căsătorește cu Ioana, fiica lui Alexandru Ghika-Brigadier, la acel moment secretar general al Ministerului Afacerilor Străine. Această căsătorie va fi binecuvântată cu trei copii (un băiat și două fete)²⁶.

În 1909, în timpul mandatului lui Ion I.C. Brătianu la Externe, C. Diamandi obține conducerea primei sale Legații, cea de la Sofia, exercitând pentru scurt timp și funcția de secretar general interimar al Ministerului

²³ I.G. Duca, *Amintiri politice*, I, München, Jon Dumitru Verlag, 1981, p. 154.

²⁴ Vezi dosarul său personal, păstrat în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), Problema 77, D12, vol. I-II.

²⁵ Constantin Argetoianu, *Memorii*, Vol. III-IV, Partea a V-a. 1916-1918, ediție îngrijită de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 2008, p. 33.

²⁶ Pentru istoricul familiei Diamandi, vezi Adrian Butnaru, *Iamandi. Cronica unei familii*, Iași, Editura PIM, 2016.

Afacerilor Externe. Aceasta este perioada în care s-a cimentat relația sa cu liderul Partidului Liberal. Are avantajul că fratele său, George, este unul dintre liderii așa-numiților socialiști generoși, aduși de Ionel Brătianu în rândurile liberalilor.

Prin numirea sa în fruntea Legației de la St. Petersburg (redenumit Petrograd, în vara lui 1914), Constantin Diamandi va fi propulsat în atenția opiniei publice din țară, reușind să iasă din umbra mai popularului său frate. Mai întâi, datorită mediatizatei vizite de o zi a familiei imperiale ruse la Constanța (1 iunie 1914). Prin această vizită, ministrul rus de Externe, Serghei Sazonov, urmărește nu doar dezghețarea relațiilor bilaterale, ci și să obțină neutralitatea favorabilă a României în eventualitatea unui conflict în care ar fi fost implicat Imperiul țarist.²⁷ Două săptămâni mai târziu, moștenitorul tronului austro-ungar, Franz Ferdinand, este asasinat la Sarajevo. Este scânteia care aprinde un butoi cu pulbere. Deși provoacă o puternică impresie în societatea românească și în cercurile diplomatice, vizita familiei imperiale ruse nu are consecințe politice imediate; totuși, așa cum constată ulterior Diamandi, ea va contribui la „limpezirea atmosferei”.²⁸

Postul de la Petrograd capătă o importanță crucială pentru diplomația românească, din momentul în care Marele Război pune stăpânire rapid pe întregul continent. Consiliul de Coroană de la Sinaia, convocat la 21 iulie 1914, decide în favoarea neutralității Brătianu a obținut, cu acest prilej, lucrul cel mai de preț pentru politica sa: timp – pentru a analiza, a negocia, a cântări și a pregăti opinia publică. În acel moment, opțiunile celui aflat în fruntea guvernului român nu erau clar definite. Dovadă că, în calitate de ministru de Război, Ionel Brătianu a luat în calcul, în primele zile ale conflictului european, ipoteza unui război contra Rusiei.²⁹ Este o poziție la care Brătianu va renunța în scurt timp. Promisiunile făcute de diplomația țaristă au alimentat imaginația celor de la București și i-au dat lui Ionel Brătianu un puternic instrument de negociere în discuțiile cu diplomații celor două tabere aflate în conflict. Oferta pe care șeful guvernului român o primește în primele ore ale conflictului european din partea diplomației ruse (Transilvania, în schimbul unei intervenții împotriva Austriei)³⁰ nu face

²⁷ *Mejdnarodnïje otnoshenija v epohu imperializma*, s. 223.

²⁸ C. Diamandy, *La Grande Guerre vue du versant oriental*, II, „Revue des Deux Mondes”, Paris, 1928, XLIII, p. 132.

²⁹ General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, Ediție îngrijită de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997, p. 50.

³⁰ Vezi telegrama din 17 iulie 1914 a ministrului rus de Externe, Serghei Sazonov, către ministrul plenipotențiar la București, Stanislav Poklevski-Koziell, în Vadim Guzun (ed.),

decât să-i întărească convingerea că poate fi artizanul unei Români Mari. Menținerea neutralității implica riscul ca la finalul războiului „să nu se dea României nimic din revendicările sale naționale, sub motiv că nu a luptat, că nu a vărsat sânge”. La fel de riscantă era și ipoteza intrării în război, alături de Antantă, fără „garanții serioase și sigure”.³¹ Având graniță cu Vechiul Regat, Rusia urma să joace un rol decisiv în configurarea deciziei finale a cabinetului român.

Negocierile purtate de Ionel Brătianu în primele săptămâni ale conflagrației mondiale ne dau prilejul unei dezbateri asupra unui eveniment neelucidat din ultimele zile ale domniei lui Carol I Mai precis, convenția ruso-română, semnată la 18 septembrie 1914, între Sazonov și ministrul plenipotențiar român la Petrograd, Constantin Diamandi, a fost sau nu încheiată cu acordul bătrânului suveran? Documentele publicate arată că diplomații ruși erau convinși că regele Carol I nu avea cunoștință de această convenție, prin care Rusia recunoștea, în schimbul unei neutralități binevoitoare, drepturile României asupra teritoriilor austro-ungare locuite de o importantă populație românească. La rândul său, Diamandi știa explicit, la momentul semnării acestui document, că nu are acceptul suveranului său. Totuși, șeful guvernului îi aduce la cunoștință regelui faptul că „Sazonov garantează, în caz de victorie rusească, provinciile românești din Ungaria și vrea să se angajeze în scris.”³² În acele zile, Brătianu le va comunica unor lideri ai opoziției despre negocierile cu partea rusă, pe care le considera „un secret pe care nu-l va destăinui Regelui”.³³ Disponibilitatea lui Ionel Brătianu de a negocia astfel de înțelegeri provine din faptul că acestea nu impun, în mod real, nici un fel de constrângeri Vechiului Regat, care să implice încălcarea deciziilor luate în cadrul Consiliului de Coroană de la Sinaia. Cât privește convenția cu Rusia, va susține ulterior Brătianu, „am semnat numai o declarație, de neutralitate binevoitoare, pe care puteam să o aplicăm cum înțelegem noi”³⁴. Șeful cabinetului român va aștepta, timp de doi ani de zile, ivirea momentului oportun pentru intrarea țării în război. În tot acest răstimp își va exaspera interlocutorii, prin intransigența sa, fiind expus

Intrarea României în primul război mondial: negocierile diplomatice în documente din arhivele ruse, 1914-1916, Argonaut, Cluj Napoca, 2016, p. 121.

³¹ SANIC, Fond Mihail Berceanu, dosar I A/89, f. 13.

³² SANIC, Fond Constantin Diamandi, dosar 110, f. 41.

³³ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, Vol. I, 1897-1915, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu” S.A., București, 1927, p. 284.

³⁴ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Sesiunea ordinară 1919-1920, Nr. 14/30 decembrie 1919, ședința din 16 decembrie 1919, p. 159.

criticilor venite din toate părțile. Serghei Sazonov se va declara, la un moment dat, chiar contrariat de tonul folosit de Ionel Brătianu, care contrasta cu „maniera amicală” a lui C. Diamandi³⁵. În nici un caz nu este vorba despre divergențe de opinie între șeful guvernului de la București și ministrul român la Petrograd. Mai degrabă asistăm la un complex joc diplomatic, ce pare inspirat după modelul „polițistul bun și polițistul rău”. Este îndeajuns să citim telegrama pe care Diamandi i-o trimite lui Brătianu, cu câteva ore înainte de a semna convenția cu Sazonov, pentru a înțelege dimensiunile creativității de care dau dovadă cele două personaje pentru a obține rezultatul dorit³⁶. Complexitatea negocierilor purtate la Petrograd este probată de telegramele publicate în volumul de față.

Din mărturiile colaboratorilor săi, putem creiona un portret al diplomatului Constantin Diamandi. Mic de stat, „cu o inteligență sclipitoare, prudent, sub o aparență de indiferență era foarte tenace, plin de tact, suplu, foarte cult, își așternea pe hârtie într-o formă atât de agreabilă pe cât fondul era de substanțial, tot ceea ce voia să se știe, într-un mod clar, în fraze foarte curgătoare și curtenitoare”³⁷. Mai tânărul diplomat Noti Constantinidi completează descrierea făcută de generalul Gheorghe Dabija, fost atașat militar la Sofia: Diamandi era un personaj cu apucături grosolane și o atitudine lipsită de delicatețe față de colaboratorii săi. „În schimb, era deosebit de inteligent, instruit și știa să fie încântător când voia. Era mic de statură, roșcovan, gras, cu ochii verzi la care se vedeau rând pe rând șiretenia, manevrabilitatea, umorul, tristețea, spiritul ironic și cea mai candidă privire plină de inocență și de o încredere naivă. [...] În fond, era un adevărat fanariot, foarte dotat, orgolios, șiret, spiritual, cultivat și uneori încântător. Am învățat multe la școala lui, însă am și încasat înjurături fără sfârșit.” În pofida acestui neajuns, Diamandi făcea efortul de a-și forma colaboratorii. „De exemplu, ne învăța cum trebuie să conduci discuțiile cu un adversar abil, cum să-ți dai un aer naiv și încrezător, cum să faci oamenii să vorbească, cum să obții confidențe, cum să faci rapoarte și cum să duci o luptă diplomatică strânsă, rămânând, totuși, în cei mai buni termeni cu

³⁵ Ministère des Affaires étrangères, *Documents diplomatiques français, 1915, Tome I (1er janvier – 25 mai)*, P.I.E. – Peter Lang S.A., Bruxelles, 2002, p. 579.

³⁶ Vezi telegrama cifrată nr. 1125, din 17 septembrie 1914, publicată în volumul de față la pag. 286-287.

³⁷ General G. A. Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria. 1910-1913*, București, Editura ziarului Universul, 1936, p. 16.

adversarul.”³⁸ Fost diplomat, cinicul Constantin Argetoianu consideră drept trăsături caracteristice ale lui Diamandi „o agerime de spirit ce-i permitea să se amestece în toate și o cultură superficială ce-i îngăduia să arunce praf în ochi”.³⁹ O altă voce critică este cea a lui I.G. Duca, ministru în cabinetul Ion I.C. Brătianu și viitor șef al diplomației române: „Fără îndoială că Diamandy era inteligent și avea simț politic, din nenorocire aceste netăgăduite calități erau la el deformatate de o grandomanie patologică. [...] Presupun că a câștigat încrederea lui Brătianu fiindcă era dârz ca și dânsul, foarte dârz, chiar în discuțiile cu străinii și fiindcă în mijlocul unui personal diplomatic fără concepții și fără inițiative, Diamandy avea și una și alta. [...] Dacă în unele privințe Diamandy ne-a adus servicii netăgăduite, în alte privințe el a fost pentru Brătianu un rău sfetnic.”⁴⁰

Duca invocă aici rolul pe care Constantin Diamandi l-a jucat în timpul Neutralității, ca parte a nucleului decizional care a decis intrarea țării în Marele Război. Diamandi este nu doar diplomatul cel mai prețuit de către premierul Ion I.C. Brătianu⁴¹, ci și principalul sfătuitor al acestuia în domeniul politicii externe⁴². În această calitate, ulterior i se vor aduce numeroase reproșuri pentru faptul că nu a anticipat impactul revoluției ruse din 1917 asupra frontului românesc. Episodul scurtei sale arestări, în ianuarie 1918, urmat de cel al expulzării sale de către autoritățile bolșevice de la Petrograd i-au adus o celebritate mondială. Relația specială pe care a avut-o cu Ionel Brătianu explică evoluția carierei sale după sfârșitul Marelui Război: membru al delegației române la Conferința de pace de Paris, înalt comisar al guvernului român la Budapesta (1919) - misiune ce i-a fost încredințată datorită „tactului și experienței” sale⁴³ - și, în cele din urmă, ministru plenipotențiar în capitala Franței.

Căzut victimă neînțelegerilor cu regele Carol al II-lea, Diamandi își va dedica ultimele luni de viață redactării propriilor memorii. Este îndemnat public să facă acest lucru: „Cu toate documentele ce s-au publicat până acum

³⁸ Noti Constantinide, *Valiza diplomatică*, ediție îngrijită de Florica Vrânceanu, București, Libra, 2002, p. 128, 146.

³⁹ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 33.

⁴⁰ I.G. Duca, *op. cit.*, p. 154, 183.

⁴¹ Alexandru Vaida Voevod, *Memorii*, vol. II, ediție îngrijită de Alexandru Șerban, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006, p. 230.

⁴² Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 33.

⁴³ Gheorghe I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I.C. Brătianu*, București, Cartea Românească, 1939, p. 135

asupra negocierilor de la Petrograd, istoria acestora nu este încă completă; lipsește expunerea evenimentelor din punct de vedere românesc. O vom avea vreodată această povestire? Se spune că Ion Brătianu ar fi lăsat niște Memorii. Dacă e adevărat, când vor apare? Am putea, însă, avea pe acele ale d-lui Diamandi care a dus toate negocierile cu Sazonov din 1914 până în 1916 și care a rămas la Petrograd – ca reprezentant al guvernului român – până după revoluția comunistă, când a plecat din Rusia în condițiunile știute.”⁴⁴ Constantin Diamandi avea ce povesti. Din păcate, nu i-a mai ajuns timpul. În momentul decesului, fostul diplomat era perceput drept deținător al multor secrete, despre o perioadă extrem de agitată din istoria României. „Publicarea memoriilor sale, dacă ele vor fi date la tipar, acum sau mai târziu, va lămuri multe chestiuni neclare și va putea să arate pe mulți oameni politici în altă lumină, decât cum obișnuim noi să-i vedem.”⁴⁵ Nu ne rămâne decât să ascultăm vocea lui Constantin Diamandi și să judecăm.

Daniel Cain
Institutul de Studii Sud-Est Europene

⁴⁴ *Adevărul*, Anul 43, No. 14267, 2 iulie 1930.

⁴⁵ *Adevărul*, Anul 44, No. 14637, 19 septembrie 1931.

Notă asupra ediției

Volumul „Constantin Diamandi, ministru al României la Petrograd” își propune să fie o contribuție a Arhivelor Naționale ale României la prezentarea activității unor personalități care au contribuit substanțial la crearea României Mari, ale căror documente se păstrează în patrimoniul instituției. Documentele din fondul personal al diplomatului C. Diamandi sunt complementare cu arhiva oficială a Legației României de la Petrograd, deținută de Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe (AMAE).

Dorind să ilustrăm cât mai fidel evoluția conflictului mondial, evoluția negocierilor și repercusiunile asupra statelor implicate, pas cu pas, am ales publicarea telegramelor *in extenso*; folosirea întregului material arhivistic ne-a determinat să structurăm povestea misiunii lui Diamandi la Petrograd în două volume. Primul conține sinteza memoriilor sale, așa cum s-au păstrat în fondul personal și corespondența diplomatică din perioada 1914-1915, iar restul corespondenței va face obiectul celui de-al doilea volum, până la încheierea dramatică a misiunii sale în Rusia, țară damnată de noul regimul bolșevic să piardă recunoașterea internațională pentru o bună perioadă de timp.

O istorie relevantă a arhivei lui Constantin Diamandi nu există nici măcar în dosarul fondului aflat la Arhivele Naționale. În anul 1976 se aflau în evidențe cca 0,30 m.l. (24 u.a.); ulterior, a fost depus la Arhivele Statului un nou lot, compus din 5 mape neordonate și neinventariate, fără să se consemneze în rubrica respectivă proveniența. Prelucrarea acestora din urmă și includerea lor în fond s-a făcut începând din octombrie 1978. Odată fondul prelucrat și dat în cercetare, cantitatea totală actuală este de 1,06 m.l., respectiv 411 u.a. Fondul conține informații despre proprietățile familiei de la Idrici și Geoagiu, invitații și programe ale unor manifestări la care a participat, conceptele unor discursuri rostite cu prilejul unor evenimente culturale româno-franceze din perioada în care Diamandi se afla în misiune la Paris, corespondență diplomatică.

Interesat de a-și scrie memoriile, diplomatul și-a făcut copii de pe corespondența oficială, pentru a-și documenta pas cu pas activitatea.

La sfârșitul anilor '20, când Diamandi își publică textele, „Revue des Deux Mondes” nu era doar o revistă a actualității culturale franceze, ci o publicație cu adevărat europeană. După Marele Război, cele „două lumi” pot fi secolul al XIX-lea și secolul al XX-lea, Europa post-belică a naționalităților și Europa internaționalistă, lumea antebelică purtând amprenta *belle époque* și lumea nouă în care națiunile încearcă, dar eșuează în cele din urmă de a coopera doar pe baza dreptului internațional și a relațiilor pașnice. În paginile revistei scriu sau sunt evocate mari personalități ale Marelui Război, militari, politicieni, diplomați din tabăra învingătoare: M. Weygand, F. Foch, J. Joffre, H. Lyautay, G. Clémenceau, J. Cambon, R. Poincaré, M. Paléologue. Rușii albi, aflați în exil, găsesc în această revistă o tribună pentru a spune povestea trecutului (generalii Danilov, Brusilov, Wrangel, văduva ambasadurului rus în Franța, A. Izvolsky) sau pentru a pune în fața Europei ruina morală din țara lor aflată sub regimul opresiv bolșevic (V. Kokovțov).

Serghei Sazonov, fostul ministru al Afacerilor Străine al Imperiului Țarist, personaj important în evenimentele relatate în volumul de față, încetase din viață la 25 decembrie 1927 și nu și-a văzut publicate memoriile în limba engleză (apar în 1928), dar a reușit să prezinte pentru publicul francez câteva episoade, în două numere din „Revue des Deux Mondes” („*Les journées tragiques de juillet 1914*” în vol. 40 (1927), no. 3, pp. 515–539 și în no. 4, pp. 815–837). Știm că Diamandi avea cunoștință despre conținutul memoriilor lui Sazonov deoarece le invocă, polemizând pe alocuri cu autorul lor.

Constantin Diamandi publică în „Revue des Deux Mondes” patru articole, având supratitrul *La Grande Guerre vue du versant oriental* (I. *Un nouvel « Homme malade » en Europe*, în vol 42, nr. 4 (15 decembrie 1927), pp. 781-804; II. *L'entrevue de Constantza* vol. 43, nr. 1 (1 ianuarie 1928) pp. 129-143; *Ma mission en Russie (1914-1918). I. La tragédie d'une conscience royale*, în vol. 49, nr. 4 (1929), p. 794-820, *Ma mission en Russie (1914-1918) II. Octobre 1914 - Mai 1915*, în vol. 60, nr. 2 (15 noiembrie 1930), p. 421-432.

Documentele publicate în prima parte a acestui volum sunt în bună măsură concepte ale textelor publicate în „Revue des Deux Mondes”, dar nu se regăsesc, în fondul personal Diamandi păstrat la Arhivele Naționale, decât puține fragmente din conceptele primului articol, cel referitor la Imperiul Austro-Ungar ca „noul bolnav” la Europei.

Relatările memorialistice, care valorifică și contextualizează bogata corespondență diplomatică, prezintă numeroase variante, concepte, fie dactilografiate, fie scrise de mână, cu adnotări, greșeli de dactilografiere, corecturi, suprascrieri, care fac lectura foarte dificilă. În ceea ce privește telegramele, și acestea conțin numeroase adnotări ale autorului, sublinieri.

Cu puține excepții, telegramele sunt redactate în limba franceză și au fost traduse în limba română de către editori. La efectuarea traducerii s-a ținut cont ca reflectarea conținutului să fie cât mai apropiată de textul original, totuși se vor observa inerente diferențe de stil și de vocabular între documentele traduse de editori și cele scrise în original în limba română a începutului de secol XX. Limba documentului original este marcată ca atare la sfârșitul documentului după elementele de cotă arhivistică doar în cazul celor scrise în limba română, acolo unde limba nu este menționată fiind vorba implicit despre limba franceză.

Am ales editarea în limba română a întregului volum, și partea memorialistică, și corespondența diplomatică, vizând un public românesc mai larg, amator de istorie, căruia personajul Constantin Diamandi îi este cunoscut doar fragmentar, așa cum fragmentar au mai fost publicate episoade* din activitatea sa. Un alt argument pentru alegerea limbii române este și o anumită rigiditate a stilului specific corespondenței diplomatice (textul în limba franceză, telegrafic, lipsit de prepoziții) care ar fi îngreunat lectura și ar fi dublat mărimea volumului. Am transcris conform normelor limbii române numele rusești și bulgărești cu terminațiile -ov, -ev, în locul sufixelor franțuzești -eff, -off, -ow (ex: Kokovțov); tz transcris ț (ex: Țarskoe Selo), sh transcris ș (ex: Șebeko) de asemenea și unele toponime transcrise greșit, conform foneticii limbii franceze, semnalate prin note de subsol (ex.

* Nu ne-am propus să semnalăm articolele sau publicațiile care prezintă sinteze asupra vieții și activității lui Constantin Diamandi, ci doar demersurile de editare a documentelor rezultate din activitatea sa diplomatică. Dintre acestea din urmă amintim volumul editat de Vadim Guzun, *Intrarea României în Primul Război Mondial: negocierile diplomatice în documente din arhivele ruse, 1914-1916*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2016, prezentând povestea văzută de pe „versantul oriental” (parafrazând celebrul titlu al lui Diamandi), dinspre diplomația rusă, dinspre Petrograd. O altă inițiativă de publicare a documentelor din fondul personal Constantin Diamandi este aceea a editorilor Gheorghe E. Cojocaru și Tudor-Eugen Sclifos, *Legea română la Petrograd: 1914-1918. Documente*, vol I, în volumul „Documente privind istoria românilor”. Colecția Eudoxiu Hurmuzachi, seria a 3-a, coeditat sub egida Academiei Române de Editura Academiei și Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, București-Brăila, 2018.

„Nad Bania” din documentul original este transcris sub forma corectată Nagybánya, denumirea maghiară a orașului Baia Mare).

Specialiștii în istorie au posibilitatea să confrunte oricând versiunea tradusă de noi în această ediție cu cea din documentele originale aflate la Arhivele Naționale.

Editorii nu au operat o selecție tematică drastică, considerând că Diamandi însuși a făcut selecția documentelor pe care le-a evaluat drept importante în a-și documenta povestea. Volumul conține marea majoritate a telegramelor și a rapoartelor aflate în fondul personal din perioada 1914-1915, fiind eliminate doar o parte dintre acelea care se refereau în mod exclusiv la situația internă din Rusia, în special revista presei (pentru conturarea tabloului intern al Rusiei, tensionată de așteptarea unei revoluții, am ales să prezentăm și câteva astfel de rapoarte detaliate, referitoare la discuțiile din Dumă, în care se reflectă o largă paletă de idei politice), cele care repetă informații privind evoluția unor evenimente care se regăsesc mai complete în alte telegrame selectate în volum și, în sfârșit, unele telegrame care vizează evoluția războiului, dar care nu au relevanță pentru Frontul de Est. În total, volumul conține 417 documente, telegrame și rapoarte aferente anilor 1914 (primele contacte cu lumea rusească la începutul anului, apoi evenimentele din perioada declanșării Primului Război Mondial, negocierea textului Convenției româno-ruse) și 1915 (încercarea de atragere a României în război în tabăra Antantei, negocierile teritoriale, încercarea de a asigura aprovizionarea armatei ș.a.).

În completare, sunt citate câteva telegrame din fondurile deținute de Arhivele Diplomatice (fond 71, Petrograd). De asemenea, în Anexele volumului am redat documente din dosarul personal al diplomatului, scanate la o bună rezoluție prin deosebita sollicitudine a colegilor de la Arhivele Diplomatice.

Ordonarea documentelor în volum pe baza numărului de înregistrare a telegramelor la registratura Legației României la Petrograd, respectând pe cât posibil criteriul cronologic. În unele cazuri linia cronologică nu este respectată cu strictețe, în cazul în care sunt mai multe telegrame emise în aceeași zi sau în zile consecutive, dar transmiterea lor cunoscând anumite sincope, inerente în perioada de război.

În multe cazuri, numărul de înregistrare al telegramelor este dactilografiat cu roșu în textul original. Editorii au considerat că evidențierea acestor situații prin note explicative de subsol îngreunează lectura. În schimb, dacă într-un document, pe lângă numărul de înregistrare al telegramelor, sunt și alte fragmente sau cuvinte cu roșu (dactilografiate, subliniate sau adnotate de Diamandi), elementele respective sunt evidențiate de editori cu caractere italice și note de subsol.

Datarea telegramelor este cel mai adesea pe stil vechi, valabil atât în România cât și în Rusia în perioada misiunii sale la Petrograd, completată ulterior de Diamandi cu data pe stil nou, pentru publicul francez cărui i se adresa prin aceste texte. Adăugirile operate de editori ale datei pe stilul nou sunt marcate cu paranteze unghiulare.

În textele scrise în limba română, editorii au păstrat în general stilul vremii, cu particularitățile de limbă și ortografie ale epocii, termeni precum „rășboi”, „concepțiunea”, „somațiune”, „condițiunile”, ba chiar și unele dezacorduri tolerate de Diamandi (corecturile făcute de el cu creionul pe textul dactilo au fost operate întocmai). Alte greșeli au fost corectate tacit prin completarea literei/literelor lipsă în acolo unde putem bănuî o simplă greșeală de dactilografiere. Am operat mici corecturi tacite de actualizare a limbajului, de natură a ușura lectura pentru cititorul din secolul XXI: „idea” - „ideea”, „adese ori” - „, adeseori”, „șovăelnică” - „șovăielnică”, „elasticitatei” - „elasticității”; „neutralitatei” - „neutralității” etc.

Pentru alte completări, transcrieri fonetice greșite imputabile mai degrabă dactilografei decât autorului, am ales să redăm varianta corectă, și să semnalăm în subsolul paginii varianta din textul original, contribuind în acest fel la editarea cursivă a gândurilor și a cunoștințelor autorului, neîntrerupte de sincopel comunicării cu persoana care a cules textul de pe manuscrisele atât de greoaie și pline de corecturi: tăieturi, ștersături și adăugiri, inerente în procesul rememorării evenimentelor trăite de autor.

Adăugirile autorului prin suprascriere au fost redade în paranteze drepte. Adăugirile editorilor au fost redade între paranteze unghiulare. Sporadic, am mai adăugat notația (*sic!*) pentru anumite contexte neclare sau mici cacofonii, redade ca atare de autor. Cele mai multe dintre notele de subsol aparțin editorilor și nu au mai fost evidențiate prin (*n. ed.*) decât în puținele cazuri în care nota conține atât citate din documente, cât și

observații ale editorilor. Au fost evidențiate cele câteva note redacționale care îi aparțin lui Diamandi.

Prescurtările uzuale în limba franceză au fost întregite tacit în traducere: M. (Domnul), V. Exc. (Excelenței Voastre), Gvt. I-l (Guvernul Imperial), PTG. (Petersburg/Petrograd), S.M. (Majestatea Sa), L.L.M.M. (Majestățile Lor) etc. În cazul unor completări sau întregiri ale formulelor de diplomatice de adresare sau a actualizării datei pe stil nou s-au folosit parantezele unghiulare.

La sfârșitul volumului, după indicii antroponimic și toponimic, am anexat câteva fotografii și documente relevante: documente din dosarul diplomatic al lui Constantin Diamandi; notele care constituie convenția româno-rusă prin care Rusia (implicit, Antanta) recunoaște României dreptul la teritoriile locuite de români din Imperiul Austro-Ungar, scrisori schimbate între regina Maria și vărul său, țarul Nicolae al II-lea, despre care vorbește și Diamandi în corespondența sa cu Ion I.C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri; actul de naștere și actul de deces al lui Constantin Diamandi din registrul stării civile Vaslui.

Mulțumim tuturor colegilor care au susținut acest proiect și domnului dr. Daniel Cain, cercetător științific la Institutul de Studii Sud-Est Europene, ale cărui contribuții, studiul introductiv și supervizarea notelor explicative, sporesc în mod consistent valoarea acestei cărți.

Editorii

Dacă public aceste memorii este pentru a arăta că ceea ce este interesant la Marele Război nu este atât faptul că ilustrează o doctrină despre ce era războiul, ci că arată ceea ce era fiecare țară prin ideile sale și prin modul în care concepea războiul.

Pentru mării Aliați, factorul determinant este Germania. Privind dinspre celălalt versant, Austro-Ungaria: afacerea Bosnia, închiderea Sangeacului Novi Pazar¹, propunerea de război din 1912. Cauza specială era alcătuirea Austro-Ungariei.

Nu aş vrea să mă folosesc de documente publicate ulterior deoarece ele nu influențează (chiar conținând elemente prețioase analizei) gândirea <din momentul> în care începea războiul. Ceea ce este interesant este nu doar istoria, ci chiar erorile, reflectând mentalitatea momentului.

Constantin Diamandi

Arhivele Naționale ale României (în continuare ANR), Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare SANIC), fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 138, f. 1

¹ În original este dactilografiat: „Sandjat-Nordi-Bafow”

III. Misiunea mea în Rusia. 1914 – 1918

*J'ai vu ailleurs des maisons
ruinées et des statues et du ciel et de la
terre : ce sont toujours des hommes.²*

Montaigne

După ce am reprezentat România la Roma în jur de doi ani, am fost chemat la Petersburg. Am ajuns acolo în februarie 1914. Curiozitatea mea față de o lume atât de nouă a fost trezită; nici nu trebuia altceva: pentru nicio țară nu părăsești fără regret pământul Ausonie³. Dar totul concurase pentru a face din postul de la Roma unul dintre cele mai seducătoare din cariera mea. Din punct de vedere diplomatic, chiar momentul când îl ocupam era suficient pentru a-i conferi interes: criza balcanică urma războiului din Libia. Sarcina mea, totuși, nu mă priva de orice plăcere. Aflându-mă în inima Italiei prestigioase și trăind în orașul care este el însuși, după expresia lui Goethe, „o lume animată de sentiment”, atât de bine plasată pentru a participa la frumoasa viață a societății romane, toată numai finețe și cordialitate, ce regret dacă exigențele îndatoririlor mele m-ar fi îndepărtat de acestea într-un mod prea dur. Dar, din contră, ele mai degrabă m-au apropiat. Respiram deci fără constrângere această atmosferă luminoasă și vibrantă, impregnată de gustul artelor și al literelor; ea a renăscut în mine entuziasmul și sensibilitatea pe care descoperirea frumosului le trezește atât de viu la începutul vieții noastre și pe care anii le atenuează; pentru ca ele să nu piară niciodată cu adevărat, este suficient să fii latin; pentru ca ele să primească un nou impuls, este suficient să fii într-un oraș ca Roma.

Sezonul monden ține din noiembrie până în martie. Apoi, cum la Roma căldura face greu de suportat lunile anotimpului frumos, începe exodul locuitorilor și societatea se împutinează. Fețele cunoscute devin rare. Obligat prin misiunea sa să rămână, atunci diplomatul devine în mod natural un turist.

El vizitează mormintele, bisericile, palatele; el îl ascultă pe Cicero care îi reamintește că „nu există nimic în acest oraș care să nu solicite gândirea și

² Am văzut în altă parte case distruse și statui, și cer și pământ: și acestea sunt tot oameni. (Michel de Montaigne despre Roma, în *Eseuri*, III, 9)

³ Ausonia, denumire veche dată de grecii antici unei regiuni din Italia, prin extensie întreaga Peninsulă Italică.

că, peste tot unde pui piciorul, calci, să spunem așa, pe vreo istorie memorabilă.” Dar el hoinărește prin câmpia romană, calcă praful antic, privește minunata transparență a aerului profilându-se pe colinele sacre; el își simte dintr-o dată ideile pierzându-se în senzații și debarasându-se, în fine, de amintirile lecturilor clasice, primește izvoarele înseși ale trecutului, tremurul și iluzia descoperirii. Fără îndoială, seducția secretă a Romei ține de această magie care face ca un plimbăreț cu imaginație, venit acolo pentru a verifica în sfârșit învățăturile tinereții sale, uită din nou totul, într-un val proaspăt de adevăr pur, intact și simte, cu o mare emoție, cum devine un martor.

Roma, ca și Parisul, ne-a văzut venind spre ea în calitate de călători: ne-a văzut îndepărtându-ne precum copiii care părăsesc leagănul familial. Așa am abordat Petersburgul, ca un dezrădăcinat.

Dar, puțin câte puțin, impresia mea de exil se atenuă. Am fost atras de seducția acestei șarmante ospitalități a rușilor, ospitalitate făcută din spontaneitate și din ușurința oamenilor care au „sufletul în palmă” și, dacă de la o întâlnire la alta nu mai este același suflet, cum să ții ranchiună în fața unui elan atât de naiv de bună-credință: m-am apucat deci, cu atenție, să recunosc și să înțeleg acest suflet nou.

Unul dintre personajele care m-au primit cel mai bine a fost omul care conducea în acel moment politica externă a Rusiei, Dl Sazonov⁴. Îndeplinirea îndatoririlor mele a fost de multe ori înlesnită de acesta.

Cu siguranță, noi am avut mai multe dezacorduri în cursul a ceea ce el a numit „anii fatali”. Dar am simțit întotdeauna la el dorința de a împinge spre amicitie relațiile noastre personale. Recentele sale memorii, totuși, de-abia mai păstrează amprenta acestei disponibilități. Este de mirare? Să nu uităm că cele două țări ale noastre rămân divizate de diferendul basarabean. În fine, odată războiul terminat, omul de stat căzut de la putere, interesul pentru conciliere care ar fi putut să-l ghideze nu mai exista. Dar în 1914, cum

⁴ Serghei Dmitrievici Sazonov (1860-1927), om politic și diplomat rus, ministru al Afacerilor Externe al Imperiului Rus (noiembrie 1910-iulie 1916). După revoluția bolșevică, a avut un rol politic în mișcările dizidente albe (Denikin, Kolceak) și a trăit în exil, în Franța. Cartea sa de memorii, *Fateful Years, 1909-1916, The Reminiscences of Serge Sazonov*, a fost publicată în 1928 la New York, F.A. Stokes company. Episodul declanșării conflictului mondial fost publicat în limba franceză, în „Revue des Deux Mondes” („*Les journées tragiques de juillet 1914*” în vol. 40 (1927), no. 3, pp. 515-539 și în no. 4, pp. 815-837). Diamandi citează uneori din memoriile lui Sazonov.

voi avea ocazia să demonstrez mai departe, Rusia avea nevoie de țara mea; Sazonov făcea din apropierea ruso-română unul din obiectivele politicii sale.

Cu ce au fost umplute aceste prime luni de adaptare? Pentru a-mi reîmprospăta memoria, îmi răsfoiesc notele de atunci și hârtia lor îngălbenită, cerneala lor decolorată, data învechită pe care o poartă, totul îmi vorbește despre timpul scurs... Paisprezece ani deja...

Aceste prime luni au fost consacrate, cum sunt peste tot într-o situație asemănătoare pentru un agent diplomatic, audiențelor, vizitelor, prezentărilor. Suveranii, numeroșii mari-duce și mari-ducese mă primiră pe rând.

La Țarskoe-Selo am fost primit de Nicolae al II-lea⁵. Nu voi încerca să fac aici nici măcar o schiță de portret a acestui suveran. Nu aș vrea decât să conturez, fugitiv, un instantaneu.

Introdus la Împărat prin șambelanul de serviciu, am trecut deci pragul cabinetului care era străjuit de un mameluc într-un superb costum albastru, brodat cu argint. Or, chiar în momentul în care am intrat, se strecură în camera vecină o siluetă de copil, care am ghicit că trebuie să fi fost aceea a țareviciului; am făcut un pas și, atestându-i prezența recentă în cameră, nu mai rămăseseră decât jucăriile răzlețe, un mic balansoar aflat încă în mișcare și o licărire zâmbitoare pe fața foarte blândă a tatălui... O intimitate atât de mișcătoare între tată și fiu ar fi trebuit să-mi reveleze dintr-o dată ceea ce mi-a fost confirmat puțin câte puțin din această afecțiune paternă, profundă, dureroasă și mistică. După părerea mea, ea va oferi destule explicații și, fără îndoială, va trebui să se ajungă înapoi la ea pentru a înțelege mai bine drama care avea să bulverseze imensul imperiu.

Această perioadă în care m-am instalat la Petersburg nu a înregistrat decât puține fapte remarcabile în politica externă. Din 1913, punct culminant al crizei balcanice și al provocărilor Austro-Ungariei, până în momentul războiului în 1914, o acalmie domnea asupra evenimentelor.

Întâlnirea de la Constanța, despre care am relatat în altă parte⁶, a fost cel mai important. Nu amintesc aici decât episodul în cursul căruia Nicolae al

⁵ Nicolae al II-lea Romanov (1868-1918), ultimul Împărat (Țar) al Rusiei (1894-1917). A adoptat o politică de rezistență la reformele constituționale și a aliat Rusia la Tripla Antantă sau Tripla Înțelegere, alături de Franța și Marea Britanie.

⁶ C. Diamandi se referă la episodul vizitei Țarului la Constanța (1/14 iunie 1914) relatat în „Revue des Deux Mondes”, *La Grande Guerre vue du versant oriental*, II. *L'entrevue de Constantza* vol. 43, nr. 1 (1 ianuarie 1928) pp. 129-143; în prezentul volum la pag. 30 și 81.

II-lea fu numit de către Regele Carol⁷ colonel onorific al unui regiment român.

Regele și, la dreapta sa, Țarul, în trăsura atelată în stilul Daumont⁸, se îndreaptă dinspre debarcader spre catedrală pentru a asista la *Te Deum*. Dintr-o dată, Regele, care poartă în această împrejurare uniforma regimentului rus din Vologda⁹, al cărui colonel onorific este, îl întreabă pe împărat:

– Ți-ar plăcea să îți dau unul din regimentele mele?

Această propunere inopinată și caracterul de intimitate pe care îl conferă relațiilor celor două Curți, îl emoționează puternic pe Țarul impresionabil. El acceptă timid.

Regele informează deci unul dintre regimente care vor face onorurile pe traseu. Este Regimentul al 5-lea Roșiori, unul dintre cele mai frumoase ale armatei. Un gest brusc al suveranului face să se oprească trăsura regală.

Și în spatele ei, cortegiul se oprește. Este un moment de busculadă și neînțelegere, cauzat de această oprire neprevăzută al cărui motiv nimeni nu îl întrezărea.

Lumea se teme de un atentat. Regina și Țarina, în echipajul următor, se ridică în același timp. Atunci se aude Regele, ridicat în trăsura sa, strigând cu voce puternică:

– Pentru a păstra amintirea ilustrei vizite a Majestății Sale, Împăratul Nicolae al II-lea, am decis că, începând de astăzi, Regimentul al 5-lea Roșiori se va numi Regimentul Țarului Nicolae al II-lea.

Imediat îl vedem pe Împărat ridicându-se; profund emoționat, el îl îmbrățișează pe Rege. Panica lasă locul entuziasmului. O puternică aclamare răsună.

La Sofia nu a fost mulțumire. Acest Regiment al 5-lea Roșiori fusese prima trupă românească intrată în Cadrilaterul Dobrogei în timpul campaniei românești din Bulgaria în 1913; în momentul în care Țarul îi primea omagiul, avea garnizoana la Dobrici. Era de înțeles iritarea bulgară.

⁷ Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (1839-1914), principele domnitor (1866-1881), apoi Regele Carol I al României (1881-1914). A aderat în 1883, printr-un tratat secret, la Tripla Alianță (aliindu-se cu Germania, Austro-Ungaria, Italia), dar a optat pentru menținerea neutralității României față de conflictul mondial izbucnit în vara anului 1914.

⁸ Atelaj tip Daumont (sau d'Aumont) este un atelaj de patru sau șase cai, fără loc prevăzut pentru vizitiu, dar cu un conducător de echipaj călare (fr : postillon).

⁹ Vologda este un oraș în Rusia, fondat în 1147, centrul Regiunii Vologda.

La începutul misiunii mele în Rusia au avut loc, de asemenea, câteva vizite ale unor suverani, printre care Regele de Saxa¹⁰, Prințul de Wied¹¹. Referitor la acesta din urmă, dl. Sazonov îmi declara că asentimentul Rusiei de a-i fi atribuit tronul Albaniei se datora, în mare parte, dorinței de a face pe plac Curții României, prințul de Wied fiind nepotul Reginei Elisabeta.

O primire deosebit de grațioasă fu rezervată prinților moștenitori ai României, M. Sazonov exprimându-se la adresa lor, în discursul din 10 mai 1914 în Dumă, în termeni din care reiese preocuparea sa de a curta România. Iată, de altfel, cuvintele sale:

„Examinând situația din Balcani, cred că trebuie amintită vizita la Sankt-Petersburg a prinților și a prințesei României¹². Prin primirea cordială care le-a fost făcută, auguștii noștri invitați au putut să se convingă personal de intențiile sincere și amicale ale Rusiei față de țara lor și de respectul pe care îl purtăm înțeleptului lor suveran.

Curând¹³ va avea loc pe pământ românesc vizita Împăratului la Regele Carol. Sunt convins că această întâlnire, care corespunde sentimentelor reciproce ale celor două state, va servi ca punct de plecare spre o apropiere a două țări legate printr-un trecut glorios și prin interese și simpatii comune”.

¹⁰ Este vorba despre vizita regelui Saxoniei, Frederick Augustus III, la începutul lunii iunie 1914.

¹¹ Prințul Wilhelm de Wied (1876-1945), nepot de frate al reginei Elisabeta a României, a ocupat pentru scurtă vreme tronul Albaniei (21 februarie - 3 septembrie 1914) sub numele de Vilhelm Vidi.

¹² În martie 1914 a avut loc vizita Prințelului moștenitor Ferdinand și a Prințesei moștenitoare Maria, însoțiți de fiul lor, Prințele Carol, la Petersburg.

Ferdinand I de Hohenzollern-Sigmaringen (1865-1927), nepot de frate al regelui Carol I al României, principe moștenitor al României (1889- 1914). După moartea regelui Carol, Ferdinand devine rege sub numele de Ferdinand I la 10 octombrie 1914 și alege să alăture România taberei Antantei, împotriva familiei sale. Împăratul Wilhelm al II-lea, șeful casei Hohenzollern, îl exclude din rândul acestei familii, iar Ferdinand adoptă pentru dinastia sa numele de casa regală a României.

Marie Alexandra Victoria de Saxa-Coburg și Gotha (1875-1938), a fost principesă de coroană (1892-1914), și regină a României (1914-1927). S-a născut în casa regală a Marii Britanii și Irlandei, nepoată a reginei Victoria a Marii Britanii. Părinții săi sunt prințul Alfred, și Marea Ducesă Maria Alexandrovna, fiica țarului Alexandru al II-lea. Înrudirea Mariei cu familiile dinastice ale Marii Britanii și Rusiei au avut o mare influență în orientarea politică a României în perioada Primului Război Mondial spre Tripla Înțelegere.

¹³ La 1/14 iunie 1914 a avut loc vizita Țarului și a familiei sale la Constanța, vezi și nota 6.

Cam în aceeași perioadă se plasează venirea Generalului Liman von Sanders¹⁴ în Turcia, ca șef al Misiunii Militare Germane care se angajase să reorganizeze armata turcă. Diplomația țaristă, întotdeauna sensibilă în ceea ce privește intervențiile Puterilor Străine în Turcia, era preocupată de influența Germaniei asupra Imperiului Otoman și de introducerea echipamentului militar german în armata turcă. A urmat o dispută între ziarele germane și ruse.

La 20 iulie a avut loc vizita D-lui Poincaré¹⁵.

Recepția Rusiei pentru Președintele Republicii Franceze fu una dintre cele mai grandioase care au fost vreodată organizate în onoarea unui șef de stat. Se știe ce importanță, în istoria contemporană, a căpătat această vizită a D-lui Poincaré în urma evenimentelor dramatice care i-au urmat.

Am putut citi despre aceste festivități relatări strălucite. Nu voi încerca decât să adaug aici imaginea pe care o păstrez totuși cel mai clar în amintirea mea. Am avut, într-adevăr, marele noroc de a putea urmări foarte bine toate fazele acestei splendide recepții, găsindu-mă, prin hazardul unei coincidențe, mai bine plasat pentru aceasta decât unii dintre colegii mei. S-a întâmplat că exact în acel moment a trebuit să-i prezint Împăratului o misiune a ofițerilor români aparținând regimentului al cărui colonel onorific fusese numit, în circumstanțele pe care le cunoaștem. Acești ofițeri îi aduseseră uniforma sa, pe care sosirea D-lui Poincaré nu i-a permis să o îmbrace.

Corpul diplomatic a fost primit de către Președintele Republicii Franceze la Palatul de Iarnă. Am fost cu toții frapați la vederea contelui de Pourtalès¹⁶, ambasadorul Germaniei. El nu era, ca noi, în mare ținută, ci în mica ținută, pe care rușii o numesc vice-uniformă. Cum ambasadorul Angliei s-a mirat de această singularitate, el i-a răspuns destul de sec că își păstra uniforma de mare ținută pentru prezentările în fața unor suverani. Această explicație insolită fu auzită de mulți dintre noi.

Cu toate acestea, ambasadorul Franței, Dl. Paléologue¹⁷, începu prezentarea miniștrilor, în ordinea vârstei. Dl. Paléologue și cu mine ne

¹⁴ Otto Liman von Sanders (1855-1929), general german care a contribuit la modernizarea și instruirea armatei Imperiului Otoman în calitate de șef al Misiunii Militare Germane, comandant al armatelor otomane în Primul Război Mondial.

¹⁵ Raymond Poincaré (1860-1934), om politic francez, prim-ministru (1912-1913; 1922-1924; 1926-1929) și Președinte al Republicii Franceze (1913-1920).

¹⁶ Friedrich von Pourtalès (1853-1928), om politic și diplomat german, ambasador al Germaniei la Sankt Petersburg (1907-1914).

¹⁷ Maurice Paléologue (1859-1944), diplomat și istoric francez, ministru al Franței în Bulgaria (1907-1912) și ultimul ambasador francez în Rusia Imperială (1914-

cunoscuserăm la Sofia, unde eram amândoi miniștri ai țărilor noastre și am păstrat de atunci relații foarte amicale. Când a venit rândul meu, mă prezentă cu acest comentariu:

– Ministrul României, Dl. Diamandy, un mare prieten al Franței.

Adevărul acestor cuvinte urma să se ivească în curând. Dar, în momentul când ambasadorul Franței le pronunță, circumspecția recomanda, dincolo de sentimentele unui diplomat român pentru Franța, să dea prioritate obligațiilor sale politice.¹⁸ Ministrul României se limită deci, fără a exagera, a primi amabilul răspuns al D-lui Poincaré:¹⁹

– România se bucură în Franța de vechi simpatii. Noi suntem foarte fericiți de progresele pe care țara Dumneavoastră nu încetează a le realiza și vă felicit, Domnule Ministru, că o reprezentați aici...

După câteva zile izbucnea catastrofa mondială.

Zilele fatale

Voi încerca să fac aici un rezumat, în mod voit schematic, despre ceea ce au fost pentru diplomația europeană aceste zile de-a lungul cărora, oscilând între speranțe și decepții, pacea a fost zguduită din temelii.

Cum am văzut deja într-un studiu precedent, asasinatul de la Sarajevo crea o astfel de atmosferă încât toate acuzațiile, justificate sau nu, hrănite de Germania în stare latentă, se găseau strămutate pe planul ostilităților active. Nemulțumiri acumulate de-a lungul anilor și care mocneau în surdină.

Elementele războinice ale Imperiului, profitând de exasperarea produsă Împăratului de atentat, suflau în cenușă. Vechile resentimente și-au

1917). După război a publicat memorii și mai multe cărți și articole despre Rusia, inclusiv în „Revue des Deux Mondes”, în care au fost publicate și câteva dintre textele memorialistice ale lui Diamandi din acest volum.

¹⁸ Într-o altă variantă a acestui text, în dosarul 122 din același fond personal, Constantin Diamandi face următoarea completare: „Ministrul României făcu să pară că nu a remarcat grimasa cu care răspunseră cei doi ambasadori, colegii mei din Triplice, la formula de prezentare a D-lui Paléologue.”

¹⁹ Într-o variantă a textului din fondul personal *Diamandi Constantin*, dosarul 122, diplomatul relatează varianta extinsă a comentariului făcut de Raymond Poincaré: „–Apreciez fericită coincidență care mă aduce în prezența unei misiuni militare române și care îmi permite să văd alături uniforme române și franceze. România se bucură în Franța de simpatii vechi și noi suntem foarte mulțumiți de progresul neîntrerupt realizat de către Regatul latin al Dunării și de poziția pe care a dobândit-o.”

reaprinz focul și viața. Dintre cele mai violente ranchiune, trebuie să le notez mai întâi pe cele care provoacă „încercuirea Germaniei” prin politica Antantei, sub inspirația lui Eduard al VII-lea²⁰. Apoi, programul feroviar al Rusiei în Polonia, cum s-ar zice la frontierele Germaniei; aceasta, evident, se dovedea o amenințare directă: ziua în care s-ar fi realizat ar fi fost finalul superiorității Germaniei asupra vecinei sale, adică, eventual, o mobilizare rapidă. Picioarele colosului din Nord ar fi încetat să fie de argilă.

Divulgarea de către Guvernul bolșevic a documentelor secrete ale diplomației ruse contribuie la reconstituirea într-adevăr a ce s-a întâmplat în iulie 1914. Se părea că două chestiuni au dominat activitatea diplomatică europeană în momentul ultimatumului Austro-Ungariei către Serbia. Prima: credea Rusia că putea să conteze pe cooperarea Angliei? Cea de-a doua: a dorit Rusia, în momentul ultimatumului către Serbia, războiul?

La aceste două chestiuni, cu toată onestitatea, trebuie să răspundem în mod negativ. Documentele care urmează o vor demonstra. Am aflat despre ultimatumul Austro-Ungariei împotriva Serbiei în timpul unui dejun la ambasadorul Franței. Ambasadorul Angliei și Dl. Sazonov erau printre comeseni. Din conversația generală reieșea dorința unanimă ca războiul să fie evitat. După dejun, Dl. Sazonov, care sub lovitura știrii ultimatumului își pierduse cumpătul, m-a luat deoparte. Mi-a mărturisit temerile sale că Serbia va fi invadată de armatele austro-ungare.

I-am arătat atunci că numai o intervenție a Angliei, poate, ar putea împiedica dezastrul, această țară, grație situației sale geografice, nefiind interesată în mod direct de chestiunea Balcanilor.

Din răspunsul pe care mi l-a dat ministrul Afacerilor Străine am înțeles că, dacă împărtășea părerea mea cu privire la oportunitatea de a face un demers la Londra, el rămânea deosebit de sceptic în a-și imagina că Anglia se va solidariza cu Rusia în caz de conflagrație generală.

– Dacă la Londra ar fi fost, îmi zice Dl. Sazonov, un guvern tory, am fi putut conta pe o acțiune comună cu Anglia; dar cu guvernul actual, format din radicali, nu am nicio speranță²¹.

²⁰ Eduard al VII-lea (1841-1910), rege al Regatului Unit al Marii Britanii (1901-1910), a orientat politica britanică împotriva nepotului său, Împăratul german Wilhelm al II-lea, realizând o alianță cu Republica Franceză, nucleul viitoarei Antante.

²¹ Relatând același episod în altă variantă a textului, în dosarul 122 din același fond, la fila 23, Constantin Diamandi face următoarea adăugire: „În ceea ce-l privește, ambasadorul britanic al vremii, Buchanan, pe care l-am chestionat asupra acestui subiect câteva zile după ultimatum și după ce ostilitățile pe Save (Sava) începuseră

Îl simțeam pe ministrul Țarului pradă unei puternice neliniști. Aceasta s-a tradus clar în fapt când mi-a spus:

- V-aș fi foarte recunoscător dacă ați telegrafia de urgență D-lui Brătianu²², pe care îl rog, având în vedere relațiile de prietenie austro-române, să ceară o amânare cu privire la data de expirare a ultimatumului. În același timp, noi vom da la Belgrad sfaturi de moderație, sfaturi putând merge, eventual, până la presiuni. Poate, adăugă Dl. Sazonov cu un aer descurajat, am putea încă să evităm catastrofa.

În aceeași zi, 24 iulie, am trimis o lungă telegramă D-lui Ionel Brătianu, pentru a-i prezenta dorința D-lui Sazonov. I-am scris acolo, mai ales:

- Sazonov mi-a spus să comunic Guvernului regal că România este încă chemată să spună un cuvânt decisiv. El m-a însărcinat să întreb la București dacă suntem dispuși să facem un demers amical nu doar la Belgrad, ci și la Viena, pentru a atenua anumite exigențe excesive ale Ultimatumului. Rusia și Franța vor da de asemenea un sfat amical înainte de termen, atât la Viena, cât și la Belgrad. Datoria noastră, a continuat el, ne impune să nu neglijăm nimic pentru a epuiza mijloacele de conciliere. (Telegr. nr. 821²³)

Chestiunea ultimatumului, legată atât de îndeaproape de originile războiului, este prea importantă în corespondența secretă a acestei perioade, pentru ca noi să neglijăm de a scoate la lumină în versiunea noastră textul corespunzător din documentele secrete ruse, divulgate de către Soviete.

Vom mai avea în continuare ocazia de a citi cele două „partituri” în același timp.

În memorandumul său din 24 iulie, Dl. Sazonov scrie:

„Ambasadorul Franței i-a convocat după un dejun, pentru un schimb de păreri, pe Sazonov, pe ambasadorul Angliei și pe ministrul României. Ministrul a insistat ca acești domni să comunice guvernelor lor cererea sa de a elabora imediat, împreună cu noi, un plan de acțiune. Această solicitare era

deja, el mi-a răspuns: - Până în acest moment eu nu am nicio înștiințare că Anglia ar lua parte într-un fel la război.”

²² Ion I. C. Brătianu (1864-1927) om politic român, liberal, a deținut numeroase funcții ministeriale și cinci mandate de președinte al Consiliului de Miniștri (9 ianuarie 1909 - 10 ianuarie 1911; 16 ianuarie 1914 - 9 februarie 1918; 14 decembrie 1918 - 1 octombrie 1919; 17 ianuarie 1922 - 30 martie 1926; 22 iunie 1927 - 24 noiembrie 1927). Adept al alianței cu Tripla Înțelegere/Antanta pentru realizarea unirii românilor din Transilvania cu România.

²³ Vezi textul telegramei nr. 821/716 din 11/24 iulie 1914, la pag. 214.

în mod firesc adresată și ministrului României, astfel încât România era prin acest fapt invitată să ia parte la o acțiune de interes general. Era de cel mai mare interes pentru noi ca România să fie atrasă de partea noastră, după cum era foarte flatant pentru România să participe pe picior de egalitate la demersurile diplomatice antamate de Marile Puteri”. (Documente secrete ruse, p. 12-13)

Încă mai regălesc printre notele mele cele două telegrame pe care le-am adresat, pe 24 și 26 iulie, guvernului meu.

În cea dintâi, raportam despre o conversație cu baronul Schilling²⁴, directorul de cabinet politic al domnului Sazonov, care îmi dăduse să citească nota austro-ungară către Puteri. Această notă le propunea comunicarea dosarului atentatului. Guvernul rus, acceptând de îndată, făcuse un demers la Viena în scopul de a fi lăsată Puterilor facultatea de a se interpune și de a face presiuni asupra Serbiei. Am adăugat:

„Guvernul rus, dorind să ralieze acestui punct de vedere Marile Puteri și România, a însărcinat pe agenții săi să acționeze în acest sens. În fine, ca o ultimă speranță, în timpul dintre eventuala rupere a relațiilor și mobilizare, s-ar mai putea face încă o încercare de reconciliere.” (tel. nr. 720)²⁵

Pe 26 iulie telegrafiam:

„Dl. Sazonov, susținut de către împărat, de către *toată*²⁶ presa rusă și de către armată, sprijinit de Franța într-o strânsă colaborare, se preocupă în mod loial să calmeze lucrurile” (tel. nr. 744)²⁷

Sigiliile păcii

Aceste telegrame erau trimise de la Petersburg prin intermediul ministerului unei țări care nu putea fi suspectată de a pactiza cu Rusia, de vreme ce Guvernul său era legat atunci de Triplice. Se va remarca, se asemenea, data acestor telegrame: 24 și 26 iulie, adică șapte, respectiv cinci zile înainte de declarația de război a Germaniei făcută Rusiei, într-un moment în care absolut niciun fel de negociere nu începuse încă între România și Rusia și în care aceasta nu făcuse țării mele nicio propunere.

²⁴ Baronul F. M. Schilling (1872-1934), director în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Imperiului Rus, șeful de cabinet politic al lui S. Sazonov.

²⁵ Vezi textul telegrammei nr. 720 la pag. 217.

²⁶ Subliniere în original.

²⁷ Vezi textul telegrammei nr. 744 la pag. 220-221.

Se va vedea mai departe că Bucureștiul a făcut efectiv la Viena demersul cerut de ministrul rus. Dar, după război, s-au găsit în capitala austriacă instrucțiunile care fuseseră date, în momentul ultimatumului adresat Serbiei, de către Ballplatz²⁸ contelui Czernin²⁹, ministrul Austro-Ungariei la București. Aceste instrucțiuni recomandau ministrului austro-ungar să informeze România cât mai târziu posibil despre remiterea ultimatumului, astfel încât intervenția românească să nu aibă timp să se producă.

Calculul era just: între 24 iulie, data demersului românesc la Viena, și cea a răspunsului austro-ungar, evenimentele s-au precipitat și situația s-a înrăutățit.

Ar fi inutil să reproduc aici documente deja cunoscute. Ceea ce este mai puțin <cunoscut> și ce a fost frapant pentru mine, coleg al ambasadurilor Germaniei și Austro-Ungariei în Tripla Alianță, a fost atitudinea lor.

În cursul conversațiilor mele cu contele de Pourtalès în perioada crizei, am fost impresionat de încăpățânarea cu care, de câte ori îi atrăgeam atenția asupra consecințelor eventuale ale diferendului austro-sârb, dacă s-ar fi agravat, și asupra urgenței de a pune în surdină dispozițiile agresive ale Ballplatz, ambasadorul Germaniei îmi opunea mereu același răspuns, cu ușoare variații: „Austro-Ungaria este o mare putere, nu am putea să-i dictăm noi soluții”. Sau „Conflictul austro-sârb trebuie reglat între ei; nimeni nu este autorizat să intervină; trebuie să se termine odată coșmarul sârb”.

În ceea ce-l privește pe contele Szapáry³⁰, de origine ungar, ambasadorul Austro-Ungariei, acesta spunea: „Noi trebuie să cerem Serbiei mult pentru a obține puțin”.

Demersul făcut la București de către domnul Sazonov, cunoscut în scurt timp drept ultimatumul, indică deci, în mod incontestabil, că preocuparea sa era înainte de orice evitarea atacului împotriva Serbiei și, în consecință, războiul, printr-o intervenție a Bucureștiului la Viena și prin sfaturi ferme de prudență ale Petersburgului către Belgrad.

²⁸ Ballhausplatz (Ballplatz) nr. 2 din Viena era reședința Cancelarului Federal austriac și sediul Ministerului Afacerilor Externe al Imperiului Austro-Ungar.

²⁹ Ottokar Czernin (Ottokar Theobald Otto Maria Graf Czernin von und zu Chudenitz), (1872-1932), diplomat și politician austro-ungar, ministrul Austro-Ungariei la București (1913-1916), ministru de Externe al Imperiului Austro-Ungar (1916-1918).

³⁰ Frigyes Szapáry (1869-1935), diplomat austro-ungar, ambasador la St. Petersburg în perioada izbucnirii Primului Război Mondial.

Pe 27 iulie 1914, dl. Brătianu a răspuns ceea ce urmează mesajului pe care i-l adusesem din partea domnului Sazonov la București:

Castelul Peleş – Sinaia. Nr. 745³¹ – „Propunerea pe care ați făcut-o în numele domnului Sazonov, de a interveni pentru a obține o prelungire a termenului ultimatumului, a sosit prea târziu. Nu am putut să vorbesc despre acesta cu ministrul Austro-Ungariei decât în momentul în care termenul expira. Am adăugat că, din cauză că ruptura deja s-a produs, nu puteam decât să insist pentru a obține *post factum* o atitudine de natură a facilita Serbiei decizia de a acorda reparațiile reclamate de Austria. Am exprimat deja intenția noastră de a nu lăsa să se distrugă echilibrul balcanic stabilit prin tratatul de la București și, în acest sens, am primit deja de la Austro-Ungaria asigurarea că ea nu a luat în calcul posibilitatea de a anexa teritoriul sârbești”.

Astfel, nu am putea afirma că, la această dată, Rusia conta pe concursul englez. Pe de altă parte, este incontestabil faptul că ea a făcut toate eforturile pentru a împiedica operațiunile militare ale Austro-Ungariei împotriva Serbiei.

Dar totul, intervențiile care au urmat (precum convocarea unei conferințe în trei și schimbul de telegrame între Kaiser și Țar), refrenul continuu al diplomației germane: „Austro-Ungaria este o mare putere căreia nici măcar propriul aliat nu-i poate dicta soluții”; declarația făcută de contele Czernin, ministrul Austro-Ungariei la București, colegului său rus Poklewski-Koziell³², cu trei zile înainte de ultimatumul adresat Serbiei: „Austro-Ungaria trebuie să demonstreze că nu este un cadavru”; în fine, totul concurează pentru a demonstra în mod izbitor de evident adevăratul gând al diplomației austro-germane, și anume că aceasta considera că diferendul trebuia reglat bilateral: Austria-Serbia, sau că, după expresia domnului Pourtalès, purtător de cuvânt al suveranului său, trebuia ca Austria să fie lăsată să facă o „expediție de pedepsire” împotriva Serbiei și să termine o dată pentru totdeauna coșmarul sârb.

Este dificil de judecat dacă, localizând conflictul între cele două țări, ar fi fost vreo șansă de a evita războiul general. Căci o luptă între Austria și Serbia nu se putea termina decât prin zdrobirea acesteia din urmă. Or, după experiențele din 1913, cum să susții că un astfel de rezultat nu ar fi dus măcar la anexarea unei părți din Serbia de către Austria; aceasta ținea prea

³¹ Vezi textul telegramei nr. 745 la pag. 222.

³² Stanisław Koziell Poklewski (1869-1939), ministru plenipotențiar al Rusiei la București în perioada Primului Război Mondial, de origine poloneză.

mult la spargerea încercuirii de care se simțea amenințată și, prin intermediul sangeacului Novi Pazar³³, să-și asigure un acces la marea liberă.

Oricum ar fi fost, situația a fost agravată de faptul că Austria, în timp ce se pregătea să atace Serbia, a mobilizat și a trimis corpuri de armată la frontiera rusă, în Galiția. Era, în decurs de câțiva ani, a treia amenințare austriacă la granițele Imperiului Rus.

Dacă se mai dorește încă o dovadă în plus că ultimatumul a fost un simplu pretext față de Serbia, este de ajuns să luăm în calcul faptul că, în ciuda acceptării de către Guvernul sârb a tuturor condițiilor cu excepția uneia singure (aceea fiind inacceptabilă: anchetă pe teritoriul sârb), dl. de Giesel³⁴ a rupt <relațiile> și a părăsit în grabă Belgradul, pentru a împiedica orice conciliere.

Ce rămânea Imperiului Rus de făcut în prezența acestei provocări, dacă nu să ia măsurile de prudență și, la rândul său, să mobilizeze la frontiera cu Austria?

Dacă am considera drept adevărate și sincere cuvintele pe care le-ar fi rostit Wilhelm al II-lea³⁵: „Eu nu am vrut acest lucru!”, am putea trage concluzia că, în acest moment precis, proiecția sa nu era să provoace războiul general; am putea presupune că el viza doar un succes diplomatic, și anume să termine agitația panslavistă, să umilească Rusia și să dezbină Tripla Înțelegere, în care credea că vede o politică, inspirată de Eduard la VII-lea, de încercuire a Imperiilor Centrale. Altfel spus, scopul Kaiserului ar fi fost un șiretlic, un bluf. Dar, pentru ca acest bluf să reușească, trebuia ca autorul său să aibă certitudinea că, în prezența mobilizării austriece, Rusia ar fi rămas inertă și nu ar fi luat nicio precauție defensivă.

Acest lucru era problematic. Cum să prevezi până la ce limită un adversar va rezista? Chiar considerând drept acceptabilă declarația Kaiserului că el nu ar fi dorit războiul, putea fi el sigur că Rusia se va sustrage de la folosirea armelor? Și, în lipsa acestei certitudini absolute, avea

³³ În documentul original, „Novi Bazar”; în mai multe documente apare sub această formă. Novi Pazar se află în sud-vestul Serbiei; fondat la 1461 ca oraș din Imperiul Otoman, s-a aflat sub ocupație austro-ungară din 1878, în 1908 a revenit Imperiului Otoman, apoi intrat în cadrul Regatului Serbiei în 1912, în urma războaielor Balcanice și în Regatul Iugoslaviei din 1918.

³⁴ Wladimir Giesel von Gieslingen (1860-1936), ministrul austro-ungar la Belgrad în perioada izbucnirii Primului Război Mondial.

³⁵ Wilhelm al II-lea (1859-1941), ultimul Împărat al Germaniei (1888-1918), preocupat de expansiunea colonială a Germaniei, care îl aduce în conflict cu Marea Britanie și Franța.

el dreptul de a merge până la capăt cu acest bluf tragic, care risca să arunce lumea întregă într-o prăpastie de foc și de sânge? Oare nu știa că toate războaiele au început cu un astfel de bluf?

Să vedem, totuși, din punct de vedere moral, în ce poziție nefavorabilă era pusă Austria. Ea revoltase conștiința publică universală: Serbia accepta aproape toate condițiile ultimatumului; când, în ciuda acestui fapt, Austria s-a mobilizat, ea a demonstrat că a căutat războiul cu orice preț și, astfel, ea era deja vinovată la acest cap de acuzare în fața opiniilor națiunilor. (Saz<onov>³⁶, p. 187)

Odată ce mobilizarea austriacă a provocat replica rusească, angrenajul fatal era pus în mișcare: o mobilizare antrenă o alta.

Faptele sunt elocvente: în iulie 1914, Europa era pacifică; în august 1914 ea era în război. Cine spărsese sigiliile păcii? Cine deschisese în fața războiului porțile continentului? Austro-Ungaria.

Celor care au vrut să vadă cauza războiului în politica de echilibru, este ușor să le răspunzi. Ei uită că interesele comune echilibrău între ele Puterile grupate <în alianțe>. Pentru a suprima alianțele, trebuia început prin suprimarea intereselor care le-au făcut necesare și abolirea frontierelor și vămilor.

Această lege ineluctabilă a politicii statelor a primit, în primăvara trecută, o ilustrare frapantă³⁷.

Vreau să vorbesc despre răspunsul semnificativ pe care l-a dat, la propunerea lui Kellogg de pact împotriva războiului, Sir Austen Chamberlain³⁸, ministru de Externe al Marii Britanii. În articolul X el declara că, pentru anumite regiuni, nu s-ar putea tolera nicio intervenție, protecția lor constituind pentru Imperiul Britanic o *self-defense*³⁹.

³⁶ Vezi nota 4.

³⁷ Este vorba despre semnarea Pactului Briand-Kellogg (27 august 1928), un tratat internațional care promova renunțarea la război ca instrument al politicii între state. Acceptarea acestei idei constituia un progres în dreptul internațional. Pactul a fost botezat după numele inițiatorilor tratatului, secretarul de stat american Frank B. Kellogg (1856-1937) și ministrul de externe francez Aristide Briand (1862-1932).

³⁸ Sir Joseph Austen Chamberlain (1863-1937), om politic britanic, în perioada Primului Război Mondial a fost secretar de stat pentru India, iar în perioada semnării pactului Briand-Kellogg secretar de stat pentru Afaceri Externe al Marii Britanii (1924-1929).

³⁹ Autoapărare (în lb. engleză în original)

„Astfel, adăuga răspunsul britanic, Guvernul Majestății Sale nu acceptă noul tratat decât cu condiția precisă de a nu aduce nici un prejudiciu libertății sale de acțiune în această privință. ”

Și Sir Austen reamintea că Statele Unite erau în aceeași situație pentru alte regiuni care le interesau. Astfel, un pact general împotriva războiului nu ar putea fi decât o alianță de interese particulare salvardate.

Este remarcabil în acest sens că Rusia, care nu era dispusă să sprijine Franța doar pentru interesele franțuzești, îndată ce a fost vorba despre Serbia, a acceptat să facă războiul pentru a apăra această mică țară. De ce această diferență? Pentru motivul pentru care Austria tindea către *Drang nach Osten*⁴⁰ și Rusia la *Drang nach Suden*⁴¹. Expansiunea. Cele două țări erau în rivalitate; era vorba, pentru fiecare dintre ele, despre a ajunge primul și, dacă era posibil, singurul, la marea liberă. Era cursa spre Mediterana.

Războiul

*De combien il est plus aysé de
n'y entrer pas que d'en sortir?*⁴²
Montaigne

Ultimele licăriri de speranță pentru păstrarea păcii se stinseseră. Marele conflict mondial începea.

Pe 2 august, am anunțat Guvernului meu, prin telegramă, remiterea către dl. Sazonov, de către dl. de Pourtalès, a declarației de război a Germaniei. Se știe că, în această comunicare tragică, variante de redactare, cauzate de agitația ambasadorului german, au produs o confuzie pe care actul în sine nu o avea.

Dl. de Pourtalès, care ocupase vreme de cinci ani postul de la Petersburg, dădea impresia unui om greoi, așezat și prudent. Nimeni nu ar fi crezut că acest diplomat, care citea lui Sazonov cu dificultate textul declarației de război, ar fi putut fi un profet. Despărțindu-se pentru ultima dată de ministrul rus, el i-a spus:

– Mă tem ca acest război să nu-i coste tronul, și pe suveranul vostru, și pe al meu.

⁴⁰ Marșul către Est (în lb. germană în original).

⁴¹ Marșul către Sud (în lb. germană în original).

⁴² Cu cât este mai ușor să nu intri decât să ieși? (lb. franceză în original)

Și el a prezis prietenilor săi că revoluția va izbucni la Petersburg și va cuprinde întreaga Rusie. Totuși, același conte de Pourtalès a garantat în mod continuu Guvernului său că Rusia nu va intra în nici un caz în război. Această afirmație nu mai releva vreun dar de profet: ea nu mai ținea decât de gândirea diplomatică.

Este curios de notat că reprezentantul țării care a provocat conflictul, contele Szapáry, a rămas la Petersburg mai multe zile după declarația de război a Germaniei către Rusia, la 1 august; el era încă acolo după plecarea ambadorului german, pe 2, fapt ce a creat o indispoziție în capitala rusă. Și nu a plecat decât pe 7 august.

Declarația de război a Austro-Ungariei a fost, de altfel, bazată pe un echivoc. Ea era argumentată în modul următor: pentru că Rusia declarase război Germaniei, Austro-Ungaria declara război Rusiei. Or, era o denaturare fățișă a adevărului istoric, pentru că Germania declarase prima război Imperiului Țarilor.

România și Tripla Alianță

La începutul conflagrației mondiale, România se găsea legată de Puterile Centrale printr-un tratat de alianță semnat pe 30 octombrie 1883 între prințul Bismarck⁴³, contele Kálnoky⁴⁴ și Ion Brătianu⁴⁵ tatăl. Care era natura acestui tratat despre care, în 1913, fiind în opoziție, dl. Brătianu fiul declarase deja că va refuza reînnoirea când va lua puterea (proiect, din fericire, necunoscut Rusiei)?

Articolul II al Tratatului germano-român specifica „dacă România, fără vreo provocare din partea sa, ar fi atacată, Austro-Ungaria va fi obligată să-i dea ajutor în timp util și asistență împotriva agresorului. Dacă Austro-

⁴³ Otto von Bismarck (1815-1892) om politic prusac, arhitectul unificării Germaniei în 1871 și primul ei cancelar (1871-1890), promotor al echilibrului de forțe care a dus la confruntarea alianțelor din Primul Război Mondial.

⁴⁴ Gustav Conte Kálnoky (1832-1898), diplomat și om politic maghiar, ministru de Externe al Imperiului Austro-Ungar (1881-1895)

⁴⁵ Ion C. Brătianu (1821-1891), om politic român, figură marcantă a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, fondator și lider al Partidului Liberal, de două ori președinte al Consiliului de Miniștri (1876-1881; 1881-1888). Este tatăl lui Ion I. C. Brătianu, premierul României în perioada negocierii intrării României în Primul Război Mondial.

Ungaria ar fi atacată, în aceleași circumstanțe, într-o parte a statelor sale limitrofe României, *casus foederis* se va impune îndată acesteia din urmă.”

În realitate, cum se poate vedea din relatarea negocierii sale⁴⁶, acest tratat era destinat să mențină pacea, semnatarii protejându-se reciproc împotriva unui atac eventual al unei singure puteri, Rusia. Era un tratat exclusiv defensiv. Or, în august 1914, nu era vorba despre *casus foederis*. Nimic nu obliga România să ia armele pentru a susține Imperiile Centrale, războiul fiind provocat de un atac premeditat al Austro-Ungariei împotriva Serbiei.

Pe de altă parte, Italia, care făcea parte din această constelație politică, s-a declarat neutră. Tripla Alianță era moartă. Nu mai rămâneau în locul ei decât cele două Puteri germanice care, fără încunoștințarea aliaților lor, tulburau pacea.

Am arătat în altă parte⁴⁷, cu documente, că după Războaiele Balcanice și din cauza tendințelor expansioniste ale Austriei în Balcani, ruptura între România și Monarhia Dualistă exista deja în fapt, în ciuda tratatului care unea statul român de Triplice.

Și Bulgaria? Ea devenise, în urma acestor războaie, pionul Austro-Ungariei pe echierul sud-oriental. Vecinătatea sa, dispozițiile sale agresive obligau România să controleze cu mare grijă acțiunile suspecte.

Dacă era natural ca, în iulie și în august 1914, la Petersburg să se ardă etapele încercând atragerea României spre Antantă, se înțelegea bine și nevoia noastră de a supraveghea Bulgaria și de a asigura menținerea Tratatului de la București. Rușii erau deci împărțiți între dorința de a ne face să intrăm mai repede în acțiune de partea lor și datoria de a ține la respectarea Tratatului de la București din 1913.

În România, Consiliul de Coroană, reunit pentru prima oară pe 23 iulie la Sinaia, decisese că „România va lua toate măsurile pentru păstrarea frontierelor sale”. Cuvântul neutralitate nu era pronunțat în decizia Consiliului. În ceea ce privește neîncrederea față de Bulgaria, ea nu ne era specifică doar nouă. Ca urmare a întrevederilor pe care le avusesem deja la Petersburg cu mai multe zile înaintea acestei date, telegrafiam, pe 16 iulie, Guvernului meu, că „Rusia ne invita ca, împreună cu Grecia, să ținem în șah

⁴⁶ „La politique extérieure de l'Allemagne”, documente oficiale publicate de ministrul german al Afacerilor Externe (traduction française, tome III, documents de la N 553 la 569) (Nota lui C. Diamandi).

⁴⁷ A se vedea la „Revue de Deux Mondes” din 15 decembrie 1927, p. 804 (Nota lui C. Diamandi).

Bulgaria”⁴⁸. Vom vedea mai departe că Rusia nu a ținut îndeajuns seama, în momentul decisiv, de pericolul pe care îl prezenta Bulgaria pentru Aliați.

Istoria unui tratat

Rusia este în război...

La Petersburg, ca în tot Imperiul, știrea este primită cu un sentiment grav. Sensul divinului care dormitează în adâncul sufletului popular rus – ca o lumină de veghe – în aceste zile se reaprinde brusc... Te pătrunde îndată ce ieși pe stradă. Cortegii lungi se scurg pe străzi, care nu se seamănă cu acelea de prin alte părți.

La capătul unui bulevard larg apare o masă de mai multe mii de capete de oameni în marș. Văzută de la ferestre, înaintarea lentă, cadențată, a cortegiului trenează, se ondulează ca un șarpe gigant. El se apropie, trece. Privirile sunt îndepărtate, vagi, fără scop: o expresie de reculegere și de supunere. Cântări. Nu războinice... Se aude mai întâi o voce, una singură. Străinul nu înțelege sensul cuvintelor, dar este stăpânit de un sentiment de milă. Este un cântec religios, confesiune și rugăciune a unui suflet necăjit, singur și nefericit, care-și geme suferințele și păcatele... În acest moment, o altă voce se unește și-i răspunde celei dintâi, apoi altele și altele. La fel, în satul rus, pierdut în stepa îndepărtată, se vede luminându-se brusc, în noaptea Învierii, din întuneric, fereastra unei izbe sărace, apoi a alteia, apoi și mai multe, și în curând la toate ferestrele strălucește o mică lumină din lumânarea pascală.

Vocile par să amintească acestui suflet plâns că nu este singur pe lume, că durerea sa este împărtășită; ele imploră ajutorul lui Dumnezeu, iertarea Sa pentru ele și pentru toate bietele suflete creștine. Și deodată Cântarea Cântărilor izbucnește din toate piepturile într-un cor de o forță și de o frumusețe izbitoare, în același timp tristă și descurajată melopee, dar și formidabilă chemare care face aerul să vibreze: este imnul înălțat milei.

În acest timp procesiunea sosește într-o piață în care se ridică statuia unuia dintre Țarii ruși⁴⁹. Cu capetele descoperite, în fața imaginii Suveranului, mulțimea îngenunchează și, din nou, cântarea se ridică, mai gravă, solemnă ca un jurământ: jurământul de a muri pentru Țar...

⁴⁸ Vezi textul telegramei nr. 770 din 16 iulie 1914 la pag. 227.

⁴⁹ Este vorba despre statuia Țarului Petru cel Mare (1682-1721), de pe malul Nevei, ridicată de Împărăteasa Ecaterina a II-a.

Deodată, de la o poartă principală, o notă discordantă: un *dvornik* (ușier) care privește defilarea le strigă, sceptic: „Da, este bine. Dar amintiți-vă că ați făcut aceleași manifestații și când a izbucnit războiul cu japonezii; și știți ce a ieșit de acolo”.

Nu i s-a acordat nicio atenție... oamenii se risipeau.

El își amintește, acest *dvornik*, cortegiile care defilau la Petersburg în 1905, după cum îmi voi aminti și eu, trei ani mai târziu, în primăvara 1917, în zorii revoluției, pe cei pe care eu îi privisem trecând sub ultimul dintre Țari...

Rusia este în război. Prima sa grijă este, firește, de a căuta aliați. Am văzut mai sus, cum, de la sosirea lui la putere, dl. Sazonov se străduia să amelioreze relațiile ruso-române. Este probabil că, în urma Războiului Balcanic, el voia să se asigure împotriva unei defectări a Bulgariei față de Rusia.

Am semnalat Guvernului meu, pe 26 iulie, că Ministerul Afacerilor Externe <al Rusiei> s-a interesat la mine care va fi atitudinea României.

Ceea ce preocupa atunci Rusia, ca și în momentul întrevederii de la Constanța, era de a ști dacă, date fiind legăturile României cu Triplicea, un atac al Austro-Ungariei împotriva Serbiei ar antrena pentru România intrarea în vigoare a *casus foederis*. Un raport al d-lui Sazonov către țar, din 24 iulie 1914⁵⁰ indică această neliniște. În ciuda declarației lui Ion Brătianu că atitudinea României va depinde de aspectul evenimentelor și de originea agresiunii – România nefiind în rest cu nimic angajată să acționeze în afara intereselor sale – raportul d-lui Sazonov ne arată că Rusia era prea puțin sigură de acest lucru.

În sfârșit, pe 5 august, dl. Sazonov și-a făcut cunoscută poziția: îndepărtând ipoteza neutralității române, el mi-a supus atenției textul unui tratat formal de alianță militară. Prin acest tratat, în schimbul intrării noastre în acțiune, „Rusia se angaja să nu înceteze războiul contra Austro-Ungariei înainte ca regiunile din Monarhia Austro-Ungară locuite de o populație românească să fie reunite Coroanei României.”

La vederea acestui document, nu i-am ascuns că un asemenea tratat, care ar fi aruncat România în război, nu era acceptabil pentru noi. România nu fusese provocată de către Puterile Centrale. Etapa neutralității române nici nu fusese atinsă și eram deja incitați la o alianță militară. Cum să concepem că România, abia ieșită din Tripla Alianță, să intre imediat într-o alianță inamică?

⁵⁰ Livre noir – tome II, Librairie du Travail, p. 377. (nota originală a lui Diamandi)

Această întorsătură era imposibilă. În primul rând, Italia și România se găseau în aceeași situație față de Triplice: și una și alta rămăneau neutre. Există deci un interes în același timp politic și moral pentru România de a lega acțiunea sa de aceea a Italiei și opinia <publică> română avea privirea ațintită asupra surorii latine mai mari. Or, în acel moment, Italia nu-și precizase încă atitudinea.

Un alt motiv, învățătură trasă din lecțiile trecute. România se găsea la întretăierea imperialismelor Marilor Puteri vecine: Rusia, Austria. Or, un trecut dureros, îndepărtat sau recent, o învățau că prea adesea în conflictele lor, cei mari găsesc compensații pe seama celor mici, prin ocupări teritoriale proclamate provizorii, dar care durează uneori secole. Toată istoria românească este făcută din astfel de experiențe.

În plus, tratatul pe care ni-l propunea dl. Sazonov prevedea intrarea iminentă a României în război de partea Rusiei fără nicio pregătire militară. În sfârșit, el nu preciza ce teritorii din Austro-Ungaria ar fi trebuit să revină României și această omisiune, date fiind vechile noastre încurcături cu Rusia, nu ne încurajau deloc să ne dăm pe mâna ei – și doar a ei – încă o dată; această neîncredere a atârnat greu în toate negocierile noastre ulterioare cu Imperiul Țarilor. Și, oricum ar fi fost, tratatul propus de dl. Sazonov era în cel mai bun caz prematur.

Pentru a putea expune situația domnului Brătianu, câștigând și timp, am decis să duc eu însumi la București textul propunerii de alianță militară. Ministrul rus, prevenit, mă zorea să pornesc. De ce această grabă? El mi-a lăsat de înțeles motivul a doua zi, pe 6 august, venind să îmi spună că nu a ținut decât de un fir ca România să ia armele împotriva Rusiei.

– Vă mărturisesc, adăugă el, că Împăratul și cu mine am fost profund afectați și că nu înțelegem această atitudine, când ne amintim ce s-a întâmplat la Constanța și întrevederile noastre din România. (tel. nr. 861)⁵¹

Am plecat la Odessa, unde am găsit un vapor mare, care, pus la dispoziția mea de Guvernul rus, arborase pavilionul român la capul catargului, și al cărui singur pasager eram. Nu am acordat vreo vanitate personală acestui tratament plin de curtenire: înțelegeam de minune că acesta era datorat speranțelor care se puneau în rezultatul călătoriei mele.

M-am îmbarcat seara pe o mare calmă, fără nicio unduire, cu vaporul alunecând prudent între malurile plate și nisipoase ale canalului Sulina, spre Galați, unde trebuia să debarc pentru a lua trenul spre București. În rada Galațiului, curiosii erau adunați pentru a vedea acest vapor a cărui sosire nu

⁵¹ Vezi textul telegramei nr. 861 la pag. 245.

era, fără îndoială, prezentă pe orar: eram singurul pasager urcat la Odessa, fui singurul care a coborât la Galați.

Între timp, ministrul Rusiei la București făcea demersuri presante asupra d-lui Brătianu pentru a-l determina să încheie convenția militară. El a primit la Sinaia, pe 19 august, un răspuns inspirat de înțeleapta prudență ce caracteriza omul de stat român, răspuns a cărui substanță reiese din notele sale:

„În nume personal, scrie Ionel Brătianu, l-am prevenit pe dl Poklewski-Koziell că nu credeam că în acest moment se poate face mai mult decât s-a decis la Consiliul de Coroană, decizie de care dl Poklewski se declarase foarte satisfăcut<”>.

Se știe în ce consta aceasta: România își păstra frontierele, fără să fie pronunțat cuvântul neutralitate. Astfel, statul român se găsea, ca urmare a Consiliului de Coroană de la Sinaia, stăpân în întregime pe mișcările sale.

Dar Rusia, angajată într-un război cu adversari redutabili, rămânea neliniștită în privința atitudinii noastre. Am conceput schița obținerii pentru România, în schimbul neutralității sale, a retrocedării Basarabiei, răpită de Rusia în 1878.

Într-adevăr, inacțiunea noastră prezenta pentru Rusia un avantaj considerabil; ea asigura flancul stâng rus; dacă, dimpotrivă, s-ar fi decis intervenția României de partea aliaților de ieri, flancul stâng rus ar fi fost transformat și mobilizarea rusă în sud ar fi eșuat în urma unei ofensive române spre Kiev. Guvernul rus înțelegea atât de bine avantajele neutralității noastre, încât demersurile cele mai presante fuseseră făcute pe lângă domnul Brătianu la București și pe lângă mine la Petersburg. Vom vedea, prin urmare, fazele negocierii care au culminat cu încheierea primului tratat de neutralitate cu Rusia și Aliții.

O retrocedare a Basarabiei în schimbul neutralității române era oare posibilă? În corespondența mea oficială cu Guvernul român, nici un document scris nu confirmă să fi fost făcut vreun demers în acest sens. Explicația acestei lacune este aceea că, încă de la primele propuneri rusești, eu plecam, cum tocmai am spus, să le expun personal la București și să expun verbal situația domnului Brătianu.

Dar, lucru straniu, această confirmare se găsește acolo unde nu mă așteptam să o întâlnesc: în memoriile domnului Marghiloman⁵², om de stat

⁵² Alexandru Marghiloman (1854-1925), om politic conservator, adept al păstrării neutralității României. În calitate de președinte al Consiliului de Miniștri (5 martie – 23 octombrie 1918) a semnat pacea separată cu Germania (Pacea de la București, 24

român despre care cel mai puțin am putea spune că nu era partizanu cooperării României cu Aliații. Într-adevăr, la pagina 246 a *Memoriilor*⁵³ sale, el spune:

„Marți, 12 august – Sinaia. Parc. Conversație cu Diamandy de la Petersburg. El este de acord că declarațiile de neutralitate ale lui Take Ionescu, primite cu prea mare grabă de ziarele liberale, au fost greșite. La Petersburg se crede că, sau se prefac a crede că, neutralitatea noastră este un lucru ca și obținut. Diamandy crede că trecerea de la starea actuală la declararea formală a neutralității ar putea fi încă obiectul unor discuții și avantaje. El sugerează reluarea în ziare a chestiunii Basarabiei, care este considerată moartă și îngropată la Petersburg”.

I-am spus într-adevăr lui Marghiloman că, de vreme ce neutralitatea noastră făcea atâtea servicii Rusiei, aceasta putea face în schimb sacrificiul de a ne restitui ceea ce ni s-a răpit împotriva oricărei echități în 1878, prin încălcarea cuvântului dat.

Să revenim la călătoria mea pe vaporul rus arborând pavilionul român și la problemele pe care, pe drum, le-am examinat, le-am întors, le-am pus la punct în mintea mea. Poate că prevăzusem eu totul, mai puțin ceea ce nu puteam ști. A trebuit să-mi dau seama încă de la sosirea mea pe pământul natal că marele curent al opiniei publice române era deja, prea ostentativ, declarat ostil cooperării cu Puterile Centrale. Această atitudine aducea deservicii mari jocului de combinații diplomatice; cartea neutralității noastre, aruncată de noi în joc prea devreme, făcea ca Rusia să fie mai puțin permeabilă oricărei negocieri privind Basarabia.

Tot ceea ce constatam nu făcea decât să justifice ceea ce-mi spusese ambasadorul Italiei pe 22 septembrie:

„El mi-a spus, telegrafiam eu, că opinia publică în Rusia, ca și Guvernul, erau absolut convinse că la noi curentul opiniei publice va împiedica pentru totdeauna România să meargă împotriva Rusiei. El a adăugat că această cvasi-certitudine făcea Guvernul rus mai puțin generos și, de asemenea, mai puțin dispus să acorde avantaje în schimbul eventualei noastre neutralități (telegrama nr. 1064)”.⁵⁴

aprilie/7 mai 1918), după ce aliații ruși semnaseră Pacea de la Brest-Litovsk la 3 martie 1918.

⁵³ Alexandru Marghiloman „Note politice”, publicate postum în 1927 în 5 volume la Editura Institutului de Arte Grafice EMINESCU. Caietele originale se păstrează la Arhivele Naționale ale României, în fondul personal Marghiloman.

⁵⁴ Vezi textul telegramei nr. 1064 la pag. 267-268.

Ambasadorul m-a informat, în cursul acestei întrevederi, că Rusia și Italia în vederea cooperării. „Pentru neutralitatea Italiei, concluziona el, Rusia nu pare dispusă *cel puțin în acest moment*⁵⁵, să ne ofere nimic. Ea pare să fi adoptat formula: nimic pentru nimic, și să considere că orice negociere în vederea neutralității nu ar putea fi decât o încurajare ca ezitanții să persiste în atitudinea lor.”

Sazonov îi spusese că beligeranții victorioși vor negocia pacea cu arma la picior, cu excluderea non-participanților.

Două zile mai târziu, pe 24 septembrie, dl. Sazonov mi-a făcut și mie aceeași declarație, pe care am rezumat-o pentru București sub forma următoare:

„În ceea ce privește viitorul Congres de Pace și aranjamentele teritoriale, Sazonov mi-a spus că el nu întrevedea posibilitatea ca non-beligeranții să participe la acestea”. (telegrama 1081)⁵⁶

Participând la scrierea acestor documente, îmi pun eu însumi întrebarea, așa cum și-au pus-o și alții: ar fi putut România realiza unitatea națională fără a intra în război?

Sentiment și diplomație

Și astfel, mulțumită vehemenței opiniei publice, etapa în care ar fi putut fi negociată neutralitatea românească era depășită încă de la începutul ostilităților. Vom vedea mai departe că sentimentul național, legitim în sine, și care a fost de altfel principalul argument al lui Ionel Brătianu pentru a-l ralia pe Regele Carol politiciii sale, a eșuat și el până la tratatul de neutralitate al României cu Rusia și Antanta.

Dl. Brătianu, în ciuda perfecte sale stăpâniri de sine, lăsa uneori să se zărească câte ceva din convingerile sale despre aceste manifestații intempestive; ele contracarau prea enervant planurile sale; ele diminuau șansele scopurilor sale politice, atunci când urmărea avantaje pentru România.

În mod secret, el se simțea în comuniune cu aspirațiile naționale. Dar, ca mandatar al țării sale, el înțelegea, fiind singur responsabil, să rămână singur stăpân pe acțiunile sale. Îi spuneam și eu frecvent:

⁵⁵ Subliniat de C. Diamandi în textul original.

⁵⁶ Vezi textul telegramei nr. 1081 la pag. 272-273.

- Eu, care vă cunosc, vă înțeleg intențiile, am toată încrederea. Dar puteți cere aceeași încredere omului din stradă care nu știe nimic și în urechea căruia intriganții șușotesc insinuări?

În mod sigur, mulțimea, când își exprima sentimentele într-un mod atât de inoportun, credea că favorizează un acord al României cu Antanta, mai ales cu Franța: ermetismul șefului Guvernului îi descumpănea; cum să știe dacă politica sa se potrivea cu aspirațiile populare?

Dimpotrivă, diplomația rusă nu neglija nimic pentru a ne provoca disensiuni. Astfel, pe 18 septembrie, Sazonov a făcut cunoscut lui Ion Brătianu, prin ministrul Rusiei la București, că, ocupând o parte a Bucovinei, Rusia invita România să i se alăture și să ocupe, la rândul său, Bucovina meridională și Transilvania. Această comunicare, care ar fi trebuit să rămână secretă, a fost în mod intenționat colportată în spațiul public. Prin aceste mijloace se exercita presiune asupra însuși poporului român, în scopul ca acesta, la rândul său, să forțeze mâna Guvernului. Astfel, după cum vedem, primul ministru și opinia publică, fără a se putea înțelege, aveau dreptate și unii și alții, iar simpatiile lor nu erau decât una; dar unul acționa cu circumspecția calculată pe care i-o dădea responsabilitatea și cealaltă cu o impetuozitate oarbă.

Este cazul să adăugăm că ceea ce a constituit la noi culmea revoltei spiritelor a fost invadarea Belgiei. Această manieră de a acționa ridicase împotriva Centralilor publicul nostru atât de sensibil și vibrant. Când Rusia și-a dat seama de asta, îndată ce a fost sigură că România nu ar putea să meargă niciodată alături de Triplice, ea și-a schimbat abordarea.

Atitudinea opiniei publice românești, în toată această perioadă, ne-a privat poate de <a obține> Basarabia: negociatorul a fost prea lipsit de mijloace. Dacă, în loc de aceasta, România ar fi luat aparența unui sfinx, ne gândim ce impresie ar fi produs asupra rușilor și care ar fi putut fi teama lor constantă de a vedea acest sfinx de a se pronunța dintr-o dată pentru dușman.

Or, în toate negocierile ulterioare, faptul se va repeta, dovedind justetea calculelor lui Brătianu: Rusia nu cedează în fața României decât în caz de disperare; ea redevine intransigentă îndată ce afacerile sale merg bine și când crede că se poate lipsi de noi. Dar acestea sunt calculele oamenilor de stat, care combină șansele în cabinetele lor de lucru. Sufletul mulțimilor nu le înțelege și nu le admite: el își urmează impulsurile, afinitățile și antipatiile. El nu se pliază pe mijloacele diplomației; el poate fi, într-adevăr, de mare ajutor, dar și un obstacol pentru conducători, când

aceștia folosesc căile indirecte prin care uneori este mai bine deservită patria lor.

În ziua în care a devenit clar că o cooperare cu Puterile Centrale era imposibilă, încă nu era totul stabilit, mai trebuia convins Regele Carol și cei doi oameni politici⁵⁷ care cereau intrarea imediată în război de partea Triplei Alianțe.

Care era sentimentul care îi ghida pe aceștia? Să fi fost doar neîncrederea față de Rusia? Dacă este adevărat că exaltarea populară a împiedicat o negociere asupra Basarabiei, nu era mai puțin adevărat că, în ochii Guvernului rus, Regele Carol era înfeudat Germaniei. Astfel, după refuzarea propunerilor sale de alianță, dl. Sazonov dorea cu o anxioasă nerăbdare ca România să se angajeze formal să rămână neutră, să nu întreprindă nimic împotriva Rusiei. Teama de a vedea Regele reușind să-și antreneze țara de partea Germaniei este cea care l-a împins pe ministrul rus să semneze cu România un tratat, care poate că nu ar fi fost încheiat fără aceste condiții.

Interesele Rusiei și ale diplomației d-lui Brătianu se întâlneau pentru că dl. Sazonov nu era sigur de neutralitatea română, în timp ce dl. Brătianu dorea să păstreze dreptul de a alege momentul și modalitatea intervenției și de a obține garanțiile necesare.

Îmi dădeam seama de importanța pe care o prezenta pentru România un tratat de neutralitate încheiat cu Rusia, garantat de Franța și Anglia, și care lăsa țara mea liberă să aleagă momentul intrării sale în război; mai știu de la Ion Brătianu cât de mult ținea el la acest lucru. Astfel că am pus toată ardoarea pentru a-l obține: ca și cum n-ar fi fost doar o problemă profesională, acest prim tratat negociat de mine căpăta în ochii mei un caracter pasionant.

Am antamat deci negocieri încă de a doua zi după întoarcerea mea la Petrograd, cu intenția de a obține în schimbul neutralității noastre aceleași condiții pe care Rusia ar fi vrut să le rezerve cooperării noastre militare imediate. Pe 23 septembrie, telegrafiam declarațiile pe care mi le făcuse dl. Sazonov.

„Rusia, spusese el, vizează să pună capăt o dată pentru totdeauna intrigilor austro-germane care au otrăvit relațiile Rusiei cu atâtea țări, precum România, Suedia, Turcia, Bulgaria. Ea dorește să aibă la frontierele sale o Românie mulțumită și prietenă.

⁵⁷ Este vorba despre Petre P. Carp și Titu Maiorescu, lideri conservatori și foști președinți ai Consiliului de Miniștri.

Ea vrea să ajungă la crearea unei stări de lucruri stabile printre popoarele Monarhiei, pe baza principiului naționalităților. Acum, concursul militar al României nu ne mai este necesar; o invităm doar să ocupe ceea ce-i revine, adică Transilvania și Bucovina". (Telegrama 1067)⁵⁸

În substanța acestui ultim alineat, recunoșteam dorința Rusiei de a fărâmița dușmanul tradițional, Austro-Ungaria, și de a o înlocui cu state naționale cu o populație mai mică; evident, mai ales la frontierele sale, o Românie de 15-20 de milioane de locuitori era preferabilă unei Austro-Ungarii de 60 de milioane.

Este interesant de notat că, pe toată durata negocierilor, Legația Rusiei la București – procedeu diplomatic destul de frecvent – era mai exigentă în cererile sale și mai puțin darnică în oferte decât șeful de la Pont-aux-Chantres⁵⁹ în convorbirile cu mine, la Petrograd. Astfel, când acesta îmi vorbea despre un angajament ferm al Rusiei în schimbul neutralității României, Legația insista la București pe lângă Ion Brătianu asupra faptului că „avantajele pe care Rusia le-ar putea recunoaște României pentru un angajament de neutralitate nu erau o propunere, ci doar o opinie personală a d-lui Sazonov, care nu se putea angaja singur și nu putea ști dacă Aliații ar fi dispuși, în caz de neutralitate, să acorde ceva României.”

Aceste rezerve, datorate unui exces de zel, aveau drept scop unic de a împiedica pe primul ministru român să calmeze, prin perspectiva unei neutralități fructuoase, nerăbdarea opiniei publice românești.

În fine, ca urmare a mai multor întrevederi, căzusem de acord, dl. Sazonov și cu mine, asupra principalelor puncte ale tratatului de încheiat. Dar nu luasem în considerare o primă dificultate: aceea de a face acceptată de către ministrul Țarului o clauză garantând integritatea teritorială a României.

Am povestit în alt loc⁶⁰ scena în cursul căreia am cerut această condiție dlui Sazonov și am obținut-o. Într-adevăr, clauza era destul de insolită. Se obișnuia garantarea integrității teritoriale împotriva unei țări care o putea amenința, dar nu chiar față de țara cu care se încheie un angajament și în

⁵⁸ Vezi textul telegramei nr. 1067 la pag. 269-270.

⁵⁹ Pevceski moșt (lb. ro.: Podul cântărilor; lb. fr.: Pont-aux-Chantres sau Pont-des-Chantres) din Sankt Petersburg, pe râul Moïka, se află în apropiere de sediul MAE al Imperiului Rus; toponim asociat sediului Ministerului Afacerilor Externe. În volumul de față este folosită doar varianta în limba franceză, fiind cea mai cunoscută, inclusiv în textele care au fost scrise în original în limba română.

⁶⁰ „Revue des Vivants”, juin 1927 (nota lui C. Diamandi). Corect, „Revue des Deux Mondes” (n. ed.).

cadrul tratatului care implică acest angajament. Clauza despre care este vorba trebuia, în opinia mea, să împiedice reeditarea a ceea ce a avut loc în 1878, când Rusia, în ciuda unui angajament similar, a răpit României, aliata sa împotriva Turciei, Basarabia.

O a doua dificultate a apărut din cauza presupunerilor pe care Rusia voia să le subînțeleagă din neutralitatea noastră binevoitoare, respectiv obligația de a transporta arme și muniții pentru Serbia; interzicerea oricărui transport sau tranzit având drept destinație țările inamice sau neutre. Altfel spus, Rusia voia să încheie cu noi un adevărat contract de contrabandă, care, odată acceptat de către România, ar fi privat-o de libertatea sa economică.

Astfel, România oferind neutralitatea sa, Rusia pretindea să-i impună modul în care să și-o exercite. Îndată ce dl. Sazonov mi-a oferit spre citire acest document, de-abia mi-am putut stăpâni indignarea. Puțin a mai lipsit ca acordul să fie abandonat cu totul, căci, fără a mai aștepta instrucțiuni de la București, am refuzat să semnez și am declarat d-lui Sazonov că România nu va subscrie niciodată unei astfel de stipulații.

Experiența mea s-a îmbogățit. Am învățat dintr-o dată nu numai cum se încheie un tratat, ci și cum negocierile pot eșua și că, în domeniul diplomației ca și în altele câteva, un acord nu există decât când este palpabil, semnat și în formă definitivă, în sertarul său. Iar uneori mai e de înfruntat și etapa ratificării.

Amânarea respectivei semnări începea să-l neliniștească pe dl. Brătianu. Prin simpatia manifestată față de Aliați, opinia publică românească împingea de bunăvoie la acțiune fără a vrea să aștepte garanțiile unui acord prealabil cu Rusia; astfel, șansele de a se ajunge la încheiere se diminuau și alegerea momentului scăpa Guvernului român.

Pe 1 octombrie, o telegramă a acestuia mă presa să termin. „Doar eforturile Dvs. la Petersburg pot reuși, căci la București presiunile Rusiei asupra opiniei publice devin atât de grave încât riscă să împiedice încheierea acordului”.

În final, acordul a fost realizat pe 2 octombrie⁶¹ printr-un schimb de scrisori⁶². Era primul document pe care dl. Sazonov și cu mine l-am semnat

⁶¹ C. Diamandi oscilează în textele sale în privința datei de semnare a notelor care constituie convenția română-rusă, uneori scrie 1 octombrie, alteori 2 octombrie. Din telegrame reiese că data corectă este 19 septembrie/2 octombrie 1914. În România și în Rusia era în vigoare în 1914 stilul vechi, dar pentru că textul se adresa unui public occidental, folosește data pe stil nou.

⁶² Vezi textul în ediția de față la pag. 290-292. Textul tratatului Sazonov-Diamandi se mai regăsește transcris integral și în dosarul 110, f. 39-40.

împreună. Prin acest tratat, care trebuia să rămână secret, România acorda Rusiei neutralitatea sa binevoitoare. În schimb, Rusia își lua angajamentul să se opună oricărei atingeri a *statu quo*-ului teritorial al României; ea îi recunoștea dreptul de a anexa regiunile românești din Monarhia Austro-Ungară, cu excepția Bucovinei, în care va fi aplicat principiul majorității populației.

România rămânea liberă să ocupe aceste teritorii în momentul pe care îl va considera oportun.

În sfârșit, Rusia trebuia să obțină ratificarea acestui acord de către Franța și Anglia.

Garantarea integrității teritoriale stipulată în tratat a făcut obiectul unei declarații scrise a ministrului Rusiei la București adresată domnului Brătianu. Se specifica aici că era vorba doar despre o garanție diplomatică, nu și militară. Comunicându-mi, pe 7 octombrie, acceptarea proiectului de tratat, Președintele Consiliului român a remarcat că în schimbul neutralității noastre nu eram îndreptățiți să cerem nimic altceva, un concurs militar neputând fi acordat în mod rezonabil decât în ziua în care România ar fi devenit aliata Rusiei.

Acea zi urma să vină. Dar trebuie să reținem că România a ținut să fie garantată de către Franța și Marea Britanie (în această perioadă, Italia era încă neutră) această primă convenție ruso-română de neutralitate. Nu a existat niciun acord bilateral între Rusia și România; aceasta a evitat cu grijă <un> *tête-à-tête*.

Prin tratatul de la Petrograd, orientarea politicii române s-a fixat începând din 2 octombrie 1914: România este cu Aliații.

Tragedia unei conștiințe

*C'est chose royale que de faire
le bien et d'être blâmé.*⁶³

Antistene

Așa cum s-a putut observa, autorizarea de a semna tratatul de neutralitate mi-a fost dată de către Președintele Consiliului în numele său personal. Or, un astfel de angajament, după uzanțele și precedentele diplomatice, impunea depline puteri semnate de către Rege.

⁶³ Este lucru regesc să faci bine și să fii blamat pentru asta.

Într-o telegramă din 28 septembrie, Ion Brătianu îmi spunea:

„Cât despre puteri depline, este necesară participarea altor factori, ceea ce eu nu pot obține acum și, în orice caz, nu înainte de Consiliul de Coroană.”

„Alți factori”, se înțelege, se reduceau la unul singur: adeziunea Regelui. De la începutul războiului, în timp ce aveau loc negocierile între România și Rusia, un om, în adâncul Castelului din Sinaia (reședință de vară a suveranilor din Carpați), resimțea o tulburare crescândă și de-a dreptul patetică. Nimeni n-ar fi putut să conteste că a fost grandoare în această dramă a unei conștiințe.

Se știe că Regele Carol de România era un Hohenzollern- Sigmaringen; Ion Brătianu, omul de stat din generația noastră care l-a cunoscut cel mai bine, îl descrie astfel:

„Personalitatea lui Carol a fost decisivă în marile realizări, căci era un om înțelept, prudent, profund pătruns de misiunea poporului său, avea sentimentul demnității sale personale și a statului și era animat de o ambiție naturală pentru țară și pentru el însuși. Era înțelept pentru că avea voință fără încăpățănare și era un tactician politic desăvârșit.

Avea două preocupări constante: misiunea României și conștiința datoriei. Nu exista niciuna mai vie sau mai cuprinzătoare decât acesta din urmă. Această calitate era fără îndoială înnăscută, dar ea era, de asemenea, și un rezultat al educației, căci sentimentul datoriei era o tradiție fundamentală a familiei de Hohenzollern. O fericită influență a vrut ca în venele sale sângele german, cu ceea ce el reprezintă îndeobște, să fie combinat cu mult sânge francez, a cărui maleabilitate se regăsea cu siguranță la Regele Carol.

Deciziile pe care le lua erau inspirate de grija marilor interese ale statului. Când îl convingeam de valoarea lor, găseam la el o înțelegere capabilă să îl facă să accepte soluții care păreau incompatibile cu sângele său și cu trecutul său. În momentul primului nostru acord cu rușii, în 1914, în perspectiva unui război îndreptat într-un sens contrar față de cel al politicii noastre anterioare, și anume când l-am convins că în schimbul neutralității noastre binevoitoare, trebuind să ne îndreptăm spre o alianță cu ei și cu Antanta, rușii ar recunoaște dreptul nostru de a revendica regiunile Austro-Ungariei locuite de români, s-a spus că eu am încheiat acest acord fără știința Regelui Carol.

Adevărul este că aprobarea suveranului trebuia să rămână secretă, pentru ca chiar Guvernul rus să creadă că acordul a fost încheiat doar de către mine fără știința regelui. Dar nu aș fi fost capabil de așa ceva. Am avut aprobarea regelui Carol. Și eu, care am cunoscut cel mai profund gândirea sa,

sentimentele sale și legătura care îl unea cu poporul român și misiunea sa, pot să declar cu toată conștiința că suveranul de la Plevna nu ar fi obstrucționat opera căreia i-a dedicat întreaga viață, nici realizarea celor mai înalte aspirații ale acestui popor, care găseau ecou în inima sa”.

Această din urmă afirmație a omului de stat care era cel mai apropiat de regele Carol, la sfârșitul vieții acestuia, nu ar putea fi pusă la îndoială, oricât de surprinzătoare ar putea părea la prima vedere. În realitate, ea nu exclude și nici nu schimbă cu nimic drama interioară în care se zbătea bătrânul suveran în ultimele luni de viață.

Cu deosebita sa inteligență politică, el a înțeles că ora unității naționale suna pentru România. Cu simțul datoriei care-l anima, s-a înclinat în fața acestui ordin ineluctabil al istoriei, care împingea țara pe care o guverna printre dușmanii propriului său sânge. Dar, odată aprobarea dată, a început sau mai degrabă a continuat să sufere în liniște chinurile și sfâșierea unui om în luptă cu sine însuși, împărțit între chemările a două îndatoriri opuse, în egală măsură de sacre.

Regele Carol era, trebuie să înțelegem bine acest lucru, foarte atașat de originile sale. Pe lângă acestea, el dovedea o neîncredere profundă față de Rusia. Nu smulsese ea, după războiul de la 1877, Basarabia din patrimoniul național pe care îl primise la urcarea pe tronul român? Astfel, din primele zile ale războiului, a putut să considere o datorie de onoare să acționeze conform tratatului care lega România de Puterile Centrale. Cuvântul dat, tradițiile sale de Hohenzollern, îl atrăgeau în mod egal spre Germania – spre Germania, și nu spre Austria. Bismarck spusese, încă din 1883, că regele Carol va respecta tratatul numai dacă Germania era parte, nu și dacă alianța trebuia să fie doar austro-română.

Mai târziu, pe măsură ce războiul se extindea, regele Carol a putut să discearnă cu o claritate crescândă aspirațiile poporului său și posibilitățile care se ofereau pentru realizarea lor. Acesta trebuie să fi fost momentul când durerea sa, altfel permanentă, s-a reanimat și amplificat cu fiecare intervenție, cu fiecare presiune pe care <o făceau> agenții Puterilor Centrale, în numele suveranilor lor, și acești suverani înșiși nu au avut vreun scrupul de a-l menaja. Aceste presiuni au fost cu atât mai crude cu cât ele se exercitau asupra unui bătrân de 76 de ani, bolnav și care își trăia, într-o luciditate ascuțită, ultimele zile din viață.

„Ochii spiritului, a spus Platon, nu încep să devină clarvăzători decât atunci când aceia ai corpului slăbesc”. Cine ar putea spune ce viziuni îl bântuiau, în aceste ore supreme, cu sufletul pâlپând, gata să se desprindă de această lume? Vom găsi oare răspunsul în acest jurnal intim al Regelui Carol

pentru anul 1914, de care mi-a fost îngăduit să iau cunoștință? Sunt note scurte, exacte, care probabil ar fi trebuit să fie dezvoltate mai târziu. Însăși concizia lor atestă tragedia al cărei martor mut era castelul Sinaia și care nu a încetat odată cu viața stăpânului său. Transcriu aici câteva fragmente ale acestui jurnal. Vor fi de ajuns, fără niciun comentariu, pentru a revela chinurile pe care le îndura bătrânul suveran.

<„**Duminică 28 iunie** – Ora 7½. Brătianu, consternat, îmi anunță asasinarea lui Franz Ferdinand și a soției sale la Sarajevo.

Joi 2 iulie – +9°. Înainte de prânz, Brătianu. Mare nervozitate în Austro-Ungaria împotriva Serbiei.

Duminică 5 iulie – Cald. În Austria ura împotriva Serbiei este în creștere. Amenințări cu războiul de ambele părți.

Joi 9 iulie – Ploaie. Seara la orele 7-8, contele Czernin; crede că atitudinea Serbiei ar putea conduce la război. Știu că Guvernul sârb este străin de atentat.

Vineri 10 iulie – Cald. La orele 12½ am primit pe contele Waldburg⁶⁴; este autorizat să-mi comunice că împăratul Franz Iosef⁶⁵ a scris împăratului Wilhelm că dinastia sa și Monarhia sunt amenințate de slavi; situația este foarte gravă; el voia să determine Bulgaria să intre în Tripla Alianță împotriva Serbiei. Berlinul întreabă cum văd eu situația și dacă sunt împotriva unei alianțe cu Bulgaria. Răspund că ea poate fi încheiată. La Sofia, Guvernul este prea slab. Ne întreabă dacă vrem să ne delimităm de Serbia. Răspund că nu putem admite o Bulgarie Mare.

Marti 21 iulie – După numeroase ploi, vreme mai bună. Orele 5, la Beldiman⁶⁶, îl autorizez să spună la Berlin că politica austriacă ne pune într-o mare dificultate. Război la orizont din cauza Serbiei, care este enervată de Viena și mai ales de Budapesta. Situație gravă.

Joi 23 iulie – Frumos, foarte cald. Dimineăța, ministrul Italiei, Fasciotti⁶⁷, mă roagă să intervin la Viena pentru ca pretențiile Austriei să fie diminuate. Seara, la orele 6, contele Czernin îmi aduce la cunoștință oficial ultimatumul adresat Serbiei, care este foarte dur și doar parțial îndreptățit; cabinetul austriac cere răspuns până duminică, răspuns care va fi probabil

⁶⁴ Heinrich von Waldburg zu Wolfegg und Waldsee, însărcinatul cu afaceri al Germaniei la București (1912-1916).

⁶⁵ Franz Iosef de Habsburg (1830-1916), Împărat al Austriei, Rege al Ungariei, Rege al Boemiei (1848-1916).

⁶⁶ Alexandru A. Beldiman (1855-1924), trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin în perioada 1896-1916.

⁶⁷ Baronul Carlo Fasciotti (1870-1958), ministrul Italiei la București (1911-1919).

negativ și nu poate conduce decât la război sau la revoluție în Serbia. Nu s-a stabilit dacă asasinatul ar fi fost pregătit la Belgrad.

Sâmbătă 25 iulie – Vreme foarte răcoroasă. Dimineța am vorbit cu Brătianu asupra situației. Serbia refuză ultimatumul. Petersburgul este foarte alarmat; Rusia nu poate rămâne indiferentă; situația noastră este foarte dificilă. În caz de război, Bulgaria vrea să atace Serbia. Brătianu după amiază; Serbia se mobilizează, a refuzat nota, ministrul austriac de la Belgrad a plecat.

Duminică 26 iulie – Situația este foarte gravă. <Timp> frumos. La 11 Brătianu. La Sankt Petersburg nu s-a luat încă decizia de a ataca; Serbia a acceptat o parte din notă, dar insuficient. Împăratul Germaniei s-a întors la Potsdam, Austria mobilizează șase corpuri de armată și diviziile de rezervă.

Luni 27 iulie – Situația rămâne gravă. Timp senin, nicăieri ploaie. La Sankt Petersburg este încă reținere. Seara din nou Brătianu; Poklewski, însărcinat de Sazonov, l-a întrebat dacă eram liberi și care ar fi atitudinea noastră în caz de război. Brătianu vorbește despre Tratatul de la București, pe care îl vom apăra, și spune că vom aștepta desfășurarea evenimentelor. De la 6½ la 7 contele Czernin, aduce la cunoștință că Austria contează pe alianța noastră, răspund evaziv.

Marti 28 iulie – Răcoare, frumos. Telegrama împăratului Franz Iosef care îmi anunță <că a declarat> războiul, răspund călduros și sper că echilibrul balcanic va fi menținut.

Miercuri 29 iulie – Situație foarte gravă. Împăratul Nicolae telegrafiază că speră că voi interveni în favoarea păcii. Am răspuns: „Cu bucurie”. La orele 10, contele Waldburg: se speră că ne vom îndeplini angajamentele. La orele 11½ Brătianu; îi spun că trebuie să pregătim opinia publică pentru alianță.

Joi 30 iulie – +8°, soare. Situație foarte gravă. Germania amenință cu mobilizarea. Costinescu⁶⁸ la prânz, îi vorbesc despre alianță. Rusia cheamă rezerviștii, lucrurile devin grave.

Sâmbătă 1 august – Toată noaptea ploaie puternică. Situația atât de gravă încât orice speranță de pace este pierdută. Contele Waldburg îmi aduce o telegramă a împăratului Wilhelm (cifrată), în care îmi spune, la sfârșit: „*Contez pe tine, ca Rege și ca Hohenzollern, că vei rămâne fidel*”

⁶⁸ Emil Costinescu (1844-1921), om politic, liberal, ministru de Finanțe în mai multe guverne liberale, inclusiv în guvernul Ion I.C. Brătianu (4 ianuarie 1914-11 decembrie 1916).

prietenilor tăi și că îți vei respecta angajamentele". Țara este în mod vădit împotriva Austro-Ungariei.

Duminică 2 august – Conteles Czernin; telegrafiază la Viena că nu pot să dau încă nici un răspuns. *Împăratul Franz Iosef îmi telegrafiază, cam prea energic, că în calitate de ofițer și ca Rege, trebuie să-mi țin cuvântul și să merg alături de armata sa împotriva Rusiei.* Brătianu este prezent; este pesimist. Războiul s-a declarat de către toate părțile, Europa întreagă este la arme, o mare nefericire.

Luni 3 august – Zi decisivă pentru viitorul României. Frumos, foarte cald. La 9½ Waldthausen⁶⁹. Se solicită de la Berlin mobilizarea noastră. Răspund lui Waldthausen că o hotărâre va fi luată în această seară. De la orele 5½ la 8 mare Consiliu de Coroană. Deschid ședința printr-un discurs, unii după alții iau cuvântul, <le> arăt Tratatul de Alianță. Toți sunt de acord că nu există *casus foederis*. Doar Carp este hotărât pentru Tripla Alianță și război. Italia rămâne neutră. La sfârșit se decide neutralitatea expectativă. Zi dificilă; peste tot mobilizare, ne rechemăm contingentele.

Marti 4 august – Vreme minunată. La orele 10 Waldthausen; i-am povestit totul, și discursul meu; el regretă, dar înțelege, din moment ce toate părțile sunt de acord asupra interpretării alianței. Brătianu telegrafiază la Berlin situația din țară. Toată Europa este la arme, Bulgaria și Turcia de partea Triplei Alianțe. Sazonov ne face mari avansuri, promite Transilvania etc.

Miercuri 5 august – Foarte cald. Brătianu sosește în grabă pentru a-mi spune că la Viena și Berlin se înțelege atitudinea noastră, dar se contează pe noi, deci nu poate fi vorba de încălcarea cuvântului. Anglia declară război Germaniei: foarte grav.

Vineri 7 august – Foarte cald. Fasciotti: Italia rămâne neutră. Atașatul militar austro-ungar ne presează să atacăm.

Sâmbătă 8 august – Înnorat. Situația Austriei și a Germaniei este foarte dificilă. Rusia ne propune un tratat, îl vom refuza. Seara, Seculicz⁷⁰ sosește de la Viena, unde refuzul meu a indispus puternic. Situația Austriei nu este ușoară.

Marti 11 august – Frumos, plimbare. Brătianu <îmi> spune că opinia publică este împotriva Ungariei.

⁶⁹ Julius von Waldthausen (1858-1935), ministru plenipotențiar al Germaniei la București (1912-1914), înlocuit în cu Hilmar von dem Büssehe. Vezi și nota 72.

⁷⁰ Iuliu Seculicz (Seculici), director general al Societății de asigurări Dacia-România, persoană de încredere a regelui Carol I.

Miercuri 12 august – Frumos, cald. Ministrul Turciei: Turcia rămâne, se pare, neutră. Bulgaria vrea să meargă cu Tripla Alianță. Rusia o somează.

Vineri 14 august – Furtună. La orele 10 contele Czernin. Bulgaria ar vrea să meargă cu Austria. Seara scrisori către cei doi Împărați, ai Austriei și Germaniei, despre atitudinea României. Nu este ușor de explicat.

Luni 17 august – Toată ziua în pat, dureri, tuse, dureri în gât. Japonia s-a declarat împotriva Germaniei. Peste tot dușmani.

Duminică 23 august – +6°. Soare. Mai bine. Seara contele Czernin aduce o telegramă de la împăratul Franz Iosef, mulțumește pentru scrisoare; el mă roagă să fac un aranjament în scris cu Bulgaria, astfel încât Serbia să fie atacată; eu îi spun că este suficient să promit neutralitatea mea. Regele Bulgariei mă roagă mult să-i ușurez situația.

Luni 24 august – <Timp> frumos, o noapte rea, mari dureri. Austriecii au suferit o mare înfrângere în Serbia. De aceea împăratul Franz Iosef mă roagă să-i încurajez pe bulgari la atac. Waldhausen: împăratul Wilhelm îmi mulțumește pentru scrisoare (telegramă cifrată), îmi recunoaște dificultățile.

Sâmbătă 29 august – Bulgaria vrea să atace Serbia.

Miercuri 2 septembrie – Foarte răcoare. Seara, Brătianu pleacă la București. Simpatiile franceze foarte puternice. Parisul amenințat. Guvernul se pregătește pentru Bordeaux.

Vineri 4 septembrie – Frumos, plimbare lungă. În ciuda victoriilor austriecilor pe aripa stângă, Lemberg fost luat de ruși. Seara la orele 10. Waldhausen îmi aduce o telegramă a împăratului Wilhelm <prin care> ne roagă să atacăm acum⁷¹.

Duminică 6 septembrie – Frumos, dar răcoare, +5°. La ora 1½ Brătianu, i-am citit telegrama Împăratului Wilhelm, el crede că opinia <publică> nu ne permite să atacăm.

Miercuri 9 septembrie – Împăratul Wilhelm îmi telegrafiază din nou.

Joi 10 septembrie – Opinia aici: se dorește să luăm Transilvania și Bukovina (*sic!*)⁷² etc. ... Seara, Waldhausen; i-am spus să raporteze despre opinia de aici, toți cred în victoria rușilor și a francezilor.

Vineri 11 septembrie – Frumos. Brătianu la prânz, și el vrea Transilvania.

Sâmbătă 19 septembrie – Foarte suferind. Seara la orele 6½ – 8½, dl. von dem Büsche⁷³; are drept misiune concesiile pentru românii din

⁷¹ Sublinierea cu litere italice este în textul original.

⁷² Cele două adnotări (*sic!*) de pe această pagină sunt în documentul original al lui C. Diamandi, citând *ad-literam* din jurnalul regelui Carol.

Transilvania și rectificări de frontieră în Bukovina (*sic!*). Rusia ne-a oferit oficial o parte a Bucovinei pe care a ocupat-o. Răspund (lui von dem Busche) că opinia este imposibilă, că se dorește să intrăm în Transilvania etc. ... și că Brătianu ar fi abandonat.

Duminică 20 septembrie – Frumos, răcoare, plimbare. După dejun, întins, dureri violente. La București, mare agitație, manifestații, <acum> și profesorii.

Luni, 21 septembrie – Toată ziua în pat, foarte suferind. Seara și noaptea, dureri.

Mărți 22 septembrie – Toată ziua în pat. Situația războiului indecisă.

Miercuri 23 septembrie – Toată ziua în pat, dureri. Situația foarte gravă, toți împotriva lui Brătianu.

Joi 24 septembrie – Toată ziua în pat. Situația se agravează.

Luni 28 septembrie – Toți oamenii politici vor să intrăm în Transilvania. Dureri.

Mărți 29 septembrie – Întunecat. La orele 11½, în sfârșit Brătianu, după 8 zile. El speră să controleze situația. L-a câștigat pe Costinescu spunându-i că *Sazonov garantează în caz de victorie rusească provinciile românești din Ungaria și vrea să se angajeze în scris*. Consiliul de Coroană trebuie convocat; trebuie doar să fim siguri că neutralitatea va fi votată. Am slăbit mult. Împăratul Franz Iosef îmi telegrafiază informându-se despre sănătatea mea, el spune că situația îi dă multe speranțe. Răspund, de asemenea cifrat, că situația de aici este foarte dificilă.

Luni 5 octombrie – Ploaie, răcoare. Dureri, morfină. Conteul Czernin este neliniștit. Rușii intrați în Ungaria în coloane mici, aici mare agitație.

Miercuri 7 octombrie – Mai bine. Înainte de amiază, Știrbey⁷⁴ și Costinescu. Ei ar fi din nou pentru război.

Joi 8 octombrie – Ninge puternic, totul este alb. De la orele 12 la 1, Brătianu; facem multe intrigi.

Vineri 9 octombrie – Ninge... <">

Aici se termină jurnalul. Două zile mai târziu, se termina chiar viața augustului muribund, acolo sus, printre munții încărcăți de păduri ancestrale, în castelul Peleş, pe care o zăpadă funebră îl drapa, ca un giulgiu.

⁷³ Hilmar von dem Büsche-Haddenhausen (1867-1939), ministrul Germaniei la București în perioada 1914-1916.

⁷⁴ Barbu Știrbey (1872-1946), om politic român. În perioada Primului Război Mondial este administrator al Domeniilor Coroanei. În 1927 devine pentru o scurtă perioadă președinte al Consiliului de Miniștri.

Cavoul de la catedrala din Curtea de Argeș a primit rămășițele sale. Astfel, primul rege din istoria românească îi întâlnea în mormânt pe vechii voievozi. Primul fiind, a fost ultimul rege al României mutilate. Inima sa bătrână și bulversată era învăluită în pace, în timp ce furtuna continua să se abată asupra lumii.

În vechea catedrală princiară, dala care sigila mormântul lui părea să îngroape și acest tratat prin care românii liberi din Regat erau legați de imperiul în care se afla, aservită, pe celălalt versant la Carpaților, Transilvania românească, leagăn al nației.

(Va urma)

C. Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 105, f. 12-46

Urcarea pe tron a Regelui Ferdinand

Voi fi un bun român

Moartea Regelui Carol deschidea, prin venirea unui nou suveran, o întreagă lume de îndoieli neliniștitoare⁷⁵, care nu întârziu să estompeze în mare parte mesajul, emoționant în simplitatea sa, al Regelui Ferdinand rostit în fața aleșilor națiunii: „Voi fi un bun român!” ... Un bun român, altfel spus voi uita că sunt născut Hohenzollern, că în tinerețea mea am servit în cadrul armatei germane, că toate legăturile de suflet, de tradiție, [de religie]⁷⁶, sunt în țară germanică, în timp ce marea conflagrație actuală atrage în mod inevitabil țara în care sunt chemat să [domnesc]⁷⁷ de partea opusă celei care reprezintă tot trecutul neamului meu. Dar dacă trebuie să-mi smulg singur o bucată din inimă, o fac cu toată loialitatea, punând fără prejudecăți dragostea mea, devotamentul meu absolut, energia mea arzătoare în slujba țării adoptive pe care am învățat să o îndrăgesc și, dacă trebuie, eu voi trage

⁷⁵ Aici Diamandi a pus un asterisc. În stânga paginii a adăugat câteva notițe scrise de mână, cu creionul: „O dată acordul din 1 octombrie. Activitate diplomatică Italia, Bulgaria; Telegramă Brătianu ... De văzut notița albastră. Semnificația tragică a ceea ce a trăit în aceste [indescifrabil; zile?] nu s-a știut decât mai târziu...”.

⁷⁶ Text adăugat cu creionul, scriere de mână, în partea stângă: „de religion” (în original în limba franceză); rom.: de religie.

⁷⁷ Text adăugat, prin scriere de mână, deasupra rândului: „je règne” (în original în limba franceză).

sabia [contra alor mei]⁷⁸ pentru a o apăra și a-i împlini aspirațiile sale naționale legitime⁷⁹.

Iată ceea ce [și]⁸⁰ poporul român, trecând dincolo de răceala sa aparentă, a simțit vibrând sub vorbele atât de simple ale Regelui său, căroră le-a răspuns într-un elan, cu ardoarea sa, credința sa. „Voi fi un bun român” [A fost până în ziua morții sale]⁸¹. Doar Dumnezeu și el au știut ce sacrificiu era cuprins în împlinirea acestor cuvinte, răsplătit cel puțin prin admirația ferventă a poporului său și [singura rațiune pentru al său]⁸² sacrificiu; sacrificiul devine astfel mai puțin dureros decât cel al unchiului său, Carol, care, cuprins de aceleași angoase, atins în fibrele sale cele mai profunde, nu a avut nici timpul, nici posibilitatea, de la începutul conflictului mondial, să-și manifeste fără rezervă devotamentul în fața poporului său, rupând toate legăturile care îl legau de trecutul familiei sale.

Care era, la moartea bătrânului suveran, situația diplomatică a României? Ea tocmai încheiase cu Rusia tratatul [din 14 oct.]⁸³ care fixa politica sa de partea Aliatilor⁸⁴. Importanța acestui act a fost în perioada imediat următoare considerabilă mai ales pentru Rusia [dând libertate R.<usiei>]⁸⁵ căci, la propriu vorbind, eventualitatea unei cooperări române active depindea de conjuncturile militare viitoare. Rusia, eliberată dinspre partea de est, nu se mai teme de acum înainte că va fi atacată din spate. În timpul vieții lui Carol, Sazonov n-a avut niciodată certitudinea absolută că

⁷⁸ Adăugat cu creionul, scriere de mână, în partea stângă: „contre les miens” (în original în limba franceză).

⁷⁹ Text adăugat, prin scriere de mână, în stânga paginii: „Cette parole simple ... les doutes” (în original în limba franceză) (rom.: Acest cuvânt simplu.... dubiile)

⁸⁰ Text adăugat, prin scriere de mână, deasupra rândului: „et” (în original în limba franceză)/și

⁸¹ Text adăugat, prin scriere de mână, în stânga paginii: „Il le fut jusqu'à sa mort”. (în original în limba franceză), (rom.: Și a fost până la sfârșitul vieții sale)

⁸² Text adăugat, prin scriere de mână, deasupra rândului: „la seule raison pour son” (în original în limba franceză). (rom.: Singurul motiv pentru al său...)

⁸³ Corect, 1 octombrie, probabil cifra 4 este adăugată dintr-o greșeală de dactilografie.

⁸⁴ Text adăugat, prin scriere de mână, în stânga paginii: „de neutralité avec la Russie garanti par Londres et Paris qui ... voir texte R.<evue> des <deux> mondes” (în original în limba franceză). (rom.: de neutralitate cu Rusia garantat de Londra și Paris care... a se vedea textul din Revue des Deux Mondes)

⁸⁵ Text adăugat, prin scriere de mână, deasupra rândului: „libérant la R.” (în original în limba franceză).

unul sau altul dintre guvernele la putere nu vor fi la un moment dat dispuse să împingă România împotriva Rusiei. Nu era rolul lui să-i estompeze neliniștile; de asemenea, Petrogradul se găsea fără încetare la mijloc, sub influența a două acțiuni foarte diferite: una, aceea a ministrului rus la București; cealaltă, respectiv a mea, acționând direct asupra lui la Pont-aux-Chantres.

În România, schimbările de guvern, făcându-se numai în funcție de majoritatea unuia sau altuia dintre partidele politice, erau în ultimă instanță supuse voinței suveranului. Practica constituțională ar fi permis întru totul Regelui să numească un guvern dispus la o intervenție militară imediată, susceptibil, în mod logic, de a aduce țara de partea Triplicei.

Teama de această posibilitate a fost, deci, cea care l-a determinat pe Sazonov, după mii de tergiversări, să semneze actul de la 1 octombrie 1914.

Avantajul acestui tratat era, pentru Rusia, 1) de a îndepărta momentan posibilitatea unui atac românesc, 2) de a asigura, în limitele neutralității, aprovizionarea Serbiei și 3) speranța de a ajunge la eventuala colaborare a României cu Antanta⁸⁶.

Pentru România, actul de la 1 octombrie a avut avantajul considerabil 1) de a asigura [recunoașterea]⁸⁷ poporului român realizarea aspirațiilor naționale de acum înainte recunoscute de către Rusia, Franța și Anglia, 2) de a-și rezerva dreptul de a alege momentul intrării sale în război, 3) de a permite șefului guvernului român, Domnul Ion Brătianu, de a domina situația politică internă, în timpul întregii perioade a neutralității românești.

Și cu fiecare ocazie în care câteva personaje din opoziție, animate în același timp de arzătoare sentimente patriotice și de un zel excesiv, manifestau oarecare neliniște asupra oportunității absenței României la ora la care s-ar fi reglementat chestiunile vitale ale Europei, acelora care își exprimau temerea ca România să nu lase să treacă momentul propice și evocau amintirea de la Villafranca⁸⁸, când se simțea strâns îndeaproape, fie de către propriii partizani, fie chiar către șefii opoziției, Brătianu, cu un pas masiv, care conferea staturii sale înalte un *nu știu ce* impresionant, se îndrepta spre seiful său, scotea dintr-un plic o hârtie mică, pliată în patru, pe

⁸⁶ Text adăugat prin scriere de mână: „pour” (în original în limba franceză). Probabil autorul s-a răzgândit de a o mai dezvolta, și a ales să înceapă un nou paragraf.

⁸⁷ Text adăugat prin scriere de mână deasupra: „la reconnaissance” (în original în limba franceză).

⁸⁸ În anul 1859, la Villafranca s-a încheiat un armistițiu între Napoleon al III-lea, Împăratul Franței, și Franz-Iosef, Împăratul Austriei, care a avut drept consecință crearea confederației Italiei, sub președinția onorifică a Papei.

care o mângâia cu gestul tandru al colecționarului, arătându-le-o interlocutorilor săi și subliniind cu degetul... (textul) acordului.

Acest gest elocvent făcea să scadă pentru câțva timp ardoarea intempestivă a adepților intervenției imediate.

Știi chiar de la el că această hârtie a fost foarte adesea scoasă din ascunzătoarea sa în timpul lungii perioade de aparentă inacțiune și a reușit în mod infailibil să domine opinia publică debordând de nerăbdare. În lipsa acestei bucăți de <hârtie>, România ar fi fost aruncată cu capul în jos, fără pregătire prealabilă, în cea mai rea dintre aventuri, precum și fără nici o garanție, nici din partea Rusiei, nici din partea Alianțelor.

Or, această garanție colectivă era o condiție indispensabilă a intervenției sale, căci, păstrând vie amintirea lui 1878, niciodată România n-ar fi consimțit să se angajeze singură într-o relație bilaterală cu Rusia.

*

Care era în epocă situația noastră internă? Revendicările noastre reprezentau, de fapt, două Alsacii-Lorene. Una, Basarabia, aflată în componența unei țări prietene – Rusia, cealaltă, Transilvania, a unui eventual inamic – Austro-Ungaria.

Ceea ce explică încetineala primei faze a evoluției opiniei publice este faptul că, după raptul Basarabiei, România a urmat timp de 25 de ani politica Triplei Alianțe. De aceea, orientată politic de curând spre Alianți prin tratatul din 1914, România se străduia în primul rând, printr-un gest absolut natural, să negocieze cu Italia nu numai pentru că era ea însăși țară de origini și cu afinități latine.

În momentul în care războiul mondial provocat de către Austro-Ungaria [și aliații săi] începea, Tripla Alianță și-a încheiat existența. Războiul, inițiat de cele două puteri germanice din acest grup, era ofensiv, deci contrar chiar clauzelor care guvernau Triplicea. De asemenea, celelalte două țări ale alianței, Italia și România deciseră, și una și cealaltă, în mod spontan, fiecare în parte, să rămână în expectativă față de conflictul declanșat de aliații lor, fără să le consulte, atitudine care reprezenta deja o primă punte de legătură între cele două țări, adăugându-se latinității lor, în fața puterilor germanice. În fine și mai ales, ele aveau, și una și cealaltă, revendicări naționale într-una din cele două țări ale Triplicei, în Austro-Ungaria, a căror realizare ar fi declanșat, în mod fatal, un război.⁸⁹ Astfel, și una și cealaltă aveau același obiectiv, același punct de vedere care determina

⁸⁹ Text adăugat, prin scriere de mână, în stânga paginii: „decât cu căderea ... acestui imperiu”.

atitudinea lor cu privire la conflictul mondial: Monarhia Dualistă. Astfel, doar Italia și România se găseau în situația de a trebui să intre în război fără a fi fost provocate și doar pe socoteala Austro-Ungariei, în timp ce și statele Antantei intrau în război, mai ales împotriva Germaniei, și, mai ales, în urma unei provocări.

Nici Domnul Ion Brătianu, nici opinia publică română nu pierdeau din vedere aceste numeroase motive care veneau să strângă legăturile care legau, una de cealaltă, România și Italia. Mai mult, cei doi suverani care se vor succede pe tronul României în 1914, Regii Carol și Ferdinand, aveau și ei un motiv deosebit de important de a privi lucrurile din același unghi cu Italia în aceste momente, atât de grave pentru ei și pentru țara lor.

Într-adevăr, pentru Carol, Regele neutralității României, ca și pentru Ferdinand, Regele intrării României în război, faptul că Regele Italiei, el însuși membru al Triplicei, a rămas la început neutru și a scos apoi sabia împotriva vechilor aliați, a fost o ușurare a dramei conștiinței lor, o justificare morală în fața lor înșiși⁹⁰.

Regele Carol, mai înainte de acel gest pe care l-am putea taxa drept duplicitate dacă țara sa ar fi fost singura care să-l fi făcut, se simțea mai mult decât îndreptățit din momentul în care Italia participa la el. Ziua intrării în război a Italiei a fost pentru conștiința chinuită a Regelui Ferdinand o ușurare cu atât mai mare cu cât nutrea față de Italia simpatii foarte reale.

Încă de la începutul ostilităților s-a inițiat un contact între cele două Guverne, aproape simultan la București și la Petrograd.

Cabinetul de la București a întreprins, în paralel cu negocierile sale cu Rusia, o acțiune diplomatică pentru a stabili cu Italia un plan politic comun. În același timp, se subînțelege că aceste duble negocieri nu se purtau pe aceleași baze, dat fiind că situațiile Rusiei și Italiei vizavi de România erau diferite, una dintre aceste țări aflându-se în război, în timp ce cealaltă era neutră. De altfel România, din acel moment, a încercat să pună în lumină, la Paris și [mai ales]⁹¹ la Londra, avantajul de a obține concursul armat al Italiei pentru o acțiune comună italo-română alături de Antantă.

Primul rezultat al negocierilor italo-române a fost încheierea, în data de 23 septembrie 1914, a unui acord secret prin care fiecare din cele două

⁹⁰ Text adăugat de autor, prin scriere de mână, în scop redacțional: verificare („verification” în original în limba franceză).

⁹¹ Text adăugat cu creionul în stânga paginii: „surtout” (în original în limba franceză).

guverne se angaja să nu iasă din neutralitate fără un avis prealabil de opt zile.

Ele stabileau, prin același acord, să mențină relații constante pentru a examina situația pe măsură ce s-ar modifica și pentru a decide dacă se impunea necesitatea unui acord mai precis. În fine, se angajau să se consulte asupra manierei de a păstra aceeași atitudine, fie pentru menținerea neutralității, fie în caz de mediere, fie în cazul intrării în acțiune.

Câteva zile mai târziu după încheierea acestui acord, ambasadorul Italiei la Petersburg îmi prezenta, *fără îndoială, conform instrucțiunilor guvernului său*⁹², o propunere pe care am transmis-o la București, printr-o telegramă din 7 octombrie unde spuneam în special cele ce urmează:

„Ambasadorul Italiei mi-a spus că este oportun ca Italia și România să rămână în contact permanent, pentru a se ajunge la o concordanță a punctelor de vedere. Pe lângă acordul de dorit între Italia și România în vederea obținerii teritoriilor care le revin din Dubla Monarhie, el consideră că nu trebuie să ne oprim aici. Aceste teritorii, odată obținute, este în interesul nostru comun să împiedicăm micșorarea Austro-Ungariei și ruperea totală a echilibrului de către slavism și prin crearea Ducatelor Boemiei și Croației. Există, de asemenea, interesul de a îndigui slavismul balcanic printr-o contrapondere formată din Grecia, România, Albania, Turcia, cu preponderența noastră. Evoluția rapidă a evenimentelor nu trebuie să ne facă să considerăm aceste eventualități ca premature pentru a stabili un punct de vedere comun.

Ambasadorul mi-a cerut să sondez Guvernul român asupra chestiunii de a ști dacă nu ar fi un avantaj ca aceste tratative să aibă loc începând de acum, aici, între noi doi”. (N. 1161⁹³)

Interesul istoriei nu constă doar în explicarea faptelor, ci și – aș fi tentat să spun, mai ales – în anumite indicii abia perceptibile care se pierd în succesiunea evenimentelor care cresc și se desfășoară [așa cum pentru fluvii lacrimile <sunt> izvoare]⁹⁴.

Iată deci cum Italia, care nu era încă în război, vedea deja conturându-se întreaga problemă a Adriaticii – obiect al interesului său – prin chestiunea sârbă și teama de o prea mare expansiune a slavismului, care trebuia împiedicată cu orice preț. Acest conflict în stare latentă determina Italia [în

⁹² Subliniat cu creionul în textul original.

⁹³ Vezi textul telegramei nr. 1161 la pag. 295-296.

⁹⁴ Text adăugat cu creionul: „Comme pour les fleuves sources larmes ” ((în original în limba franceză).

1914] să nu dorească anihilarea completă a Austriei, prevăzând avantajele pe care și le-ar fi atras, în mod inevitabil, Serbia.

La Petrograd, argumentarea se făcea în sens invers. Sazonov își dădea seama că Italia nu ar fi ratat de a se manifesta ca un adversar al Slavismului, [...] ⁹⁵ se arăta foarte sceptic în ceea ce privește eficacitatea intervenției sale militare.

Guvernul român aproba cu totul ideea unei conversații între mine și ambasadorul italian. Fiind vorba de negocieri oficiale trebuia, în mod evident, să așteptăm, pentru a nu da impresia că trecem peste ministrul Italiei la București, ca acesta să facă deschiderea oficială a acestui subiect. Or, după inițiativa manifestată de partea italiană la Petrograd, au trecut două luni în care nu s-a dat curs propunerii de întărire a legăturilor italo-române. De asemenea, în ultima săptămână din decembrie 1914, D-l Brătianu a luat inițiativa întrebându-l pe ambasadorul Italiei la București dacă Guvernul italian nu considera oportun să facă un pas înainte în înțelegerea încheiată de cele două țări și să stabilească mai bine acțiunea lor comună. Austria începând să concentreze trupe în Carpați, președintele Consiliului <de Miniștri> român întreba Guvernul italian dacă România se putea baza pe sprijin militar în cazul în care ar fi atacată. Dacă acest sprijin îi era asigurat, adăuga D-l Brătianu, ea nu va fi nevoită să întreprindă la frontieră măsuri militare de protecție, pe care este întotdeauna dificil să le ții secrete. Abia la sfârșitul lui ianuarie 1915 Roma a răspuns, cu un anumit [...] ⁹⁶ aproape disprețuitor la inițiativa Guvernului român, printr-un refuz general: situația în Europa nu impunea o întărire a relațiilor italo-române și Italia nu considera a putea promite sprijinul său militar ⁹⁷.

Atunci Președintele Consiliului <de Miniștri> român a informat Guvernul italian că, de vreme ce Italia nu conferea o importanță capitală securității statului român, Guvernul român nu ar putea, în ceea ce-l privește, să facă din relațiile cu Italia însuși pivotul politicii sale, cum ar fi avut intenția.

Această declarație a produs o vie impresie la Roma. În aceeași zi, Guvernul italian a făcut un demers urgent la Viena cu privire la concentrarea trupelor austro-ungare la frontiera română; două zile mai târziu, la 29

⁹⁵ Cuvânt necompletat în textul original.

⁹⁶ Cuvânt necompletat în textul original.

⁹⁷ Dosarul 107 din fondul personal Constantin Diamandi cuprinde o versiune aproape identică a negocierilor pentru o alianță italo-română cu cea prezentată în paragrafele următoare.

ianuarie, informa despre asta Guvernul român și îi declara că era gata de a-și lua un nou angajament formal în vederea unei acțiuni solidară reciprocă în cazul unei agresiuni neprovocate din partea unei terțe puteri și asta independent de acordul din 23 septembrie, care rămânea ferm⁹⁸. În mod efectiv, la 6 februarie, primul acord absolut secret de apărare mutuală a fost finalizat. Mai mult, spre sfârșitul lunii, Italia întreabă România dacă ar fi dispusă să întreprindă o acțiune militară împotriva Austro-Ungariei la sfârșitul lui aprilie și dacă nu ar putea stabili deja o înțelegere în acest sens cu Bulgaria. Guvernul român a răspuns că era dispus să înceapă cu Italia o acțiune puternică împotriva Austro-Ungariei la o dată corespunzând, în același timp, <stadiului> preparativelor militare române și ținând cont de situația militară generală în ceea ce privește Bulgaria; înfăptuirea alianței italo-române va fi mai eficace decât un demers anterior.

Roma se declară foarte mulțumită de acest răspuns. Ea promite să informeze Bucureștiul de orice nouă fază a situației internaționale a Italiei. Acest reviriment însemnat era inspirat de intenția ascunsă a părții italiene de a putea spune că ea antrena în urma ei România, ale cărei simpatii în ceea ce o privește le cunoștea, în ciuda mării prudențe a lui Brătianu. Întâmplarea face că, în acest timp, curentul pentru intrarea în război este atât de puternic în România încât ministrul italian la Petrograd, Fasciotti, nu ezită să declare oricărui nou venit că are România în buzunarul său.

Apoi, brusc, din nou liniște deplină dinspre partea italiană. Februarie, martie, trei sferturi din aprilie trec fără ca Guvernul italian să dea vreun semn de viață Guvernului român. Ce semnifică acest mister? Cabinetul de la București nu întârzie să găsească explicația, prin terți: Italia tratează singură, pe cont propriu, cu Antanta⁹⁹. Și brusc, pe 24 și 28 aprilie, ea pune România

⁹⁸ Text adăugat, prin scriere de mână, în stânga paginii, greu inteligibil. Poate fi: „par clair” (rom: „în clar”) sau „pas clair” (rom: „nu <este> clar” sau „neclar”) (în original în limba franceză).

⁹⁹ În fondul personal Constantin Diamandi, dosarul 107, fila 2, sunt aduse câteva completări referitoare la negocierile româno-italiene: „Dar negocierile Italiei cu Antanta nu au mers ca de la sine și au dat loc la o dispută verbală strânsă între cei doi aliați, Rusia și Anglia. De la începutul negocierilor, ministrul Țarului a arătat oarecare rezistență. «Se pare, scria el, că Anglia nu-și dă seama până la ce punct opinia publică rusă reacționează atunci când este vorba despre slavi.»

Sir Edward Grey, la rândul său, insistă asupra importanței morale pe care ar avea-o pentru Antanta colaborarea Italiei și pentru a obține această alianță, nu s-a temut să reamintească lui Sazonov complezența arătată de Marea Britanie față de Rusia în chestiunea Constantinopolului. Pentru omul de stat britanic, refuzul Italiei

în fața faptului împlinit; informează că tocmai a terminat de negociat și de încheiat o alianță formală cu Antanta, că se gândește să intre în acțiune la 20 mai și că și-a informat noii aliați despre interesul pe care îl nutrește pentru o colaborare românească. În fine, ea nu ar neglija nimic pentru a asigura reușita revendicărilor românești, gândind să forțeze astfel mâna României și a o face să intre în acțiune simultan.

Astfel, Italia se angajase, în mod irevocabil, înainte ca România să fi avut timp de a clarifica și ea chestiunea frontierelor sale viitoare, amânată de către Guvernul român în mod intenționat pentru a arăta și mai bine Triplei Antante importanța pe care o acorda România unui acord cu Italia.

D-l Brătianu declară ministrului Italiei că el a făcut mai mult pentru interesele italienilor. Într-adevăr, de la începutul negocierilor cu Antanta, România așteptase ca Italia să ia parte la acestea și chiar a intermediat ca tratativele Antantei cu Italia să aibă loc, preferabil, prin Londra. În nici un moment până atunci România nu separase cauza sa de cea a Italiei. Președintele Consiliului <de Miniștri> român și-a exprimat față de ministrul italian convingerea că acordul separat al Italiei cu Antanta, chiar privind doar din punctul de vedere al interesului italian, diminuea puternic amploarea acțiunii italiene. Într-adevăr, Regatul lui Victor Emanuel al III-lea¹⁰⁰ se mulțumise să se alăture singur Triplei Antante, în loc să-i aducă acesteia sprijinul înțelegerii italo-române, care ar fi avut o repercusiune sensibil mai mare asupra situației generale și ar fi antrenat, în mod cert, dacă nu Bulgaria și Grecia, măcar pe una dintre cele două.

Motivul real al acțiunii izolate a Italiei nu este, de altfel, prea dificil de ghicit. Acuitatea viziunii politicii italiene a depășit într-adevăr războiul și a întrezărit, încă din prima lună, situația politică ce putea rezulta de aici. Dacă ar fi vreun un reproș pe care i l-am putea aduce, acesta ar fi că este de a fi făcut un pic prea mult politica de mâine și prea puțin pe cea de astăzi. De

ar fi însemnat „că nu mai puteam conta pe concursul României și al Bulgariei, care poate ar fi urmat-o, ca și Grecia”.

Anglia, atât de sensibilă în general la tot ceea ce înseamnă mărire, nu avea un interes special de apărut într-o mare interioară – Adriatică – care privește mai îndeaproape, dimpotrivă, Italia și Serbia.

Astfel, Sazonov a luptat pas cu pas pentru a apăra interesele slavilor și a refuzat până în ultimul moment să cedeze la presiunea Alianților. Și când, în sfârșit, este adus în situația să consimtă, a declarat că rezultatul negocierilor este o „capitulare completă” a celor trei mari puteri în fața cerințelor Italiei”.

¹⁰⁰ Victor Emanuel al III-lea de Savoia (1869-1947), Rege al Italiei (1900-1946), Rege al Albaniei (1939-1943), Împărat al Etiopiei (1936-1941).

asemenea, imediat ce Guvernul său a avut bine definite aspirațiile și revendicările sale, n-a avut decât o grabă: să intre în război înainte de dezmembrarea Austro-Ungariei.

Demnă de maestrul său Machiavelli, ea a prevăzut creșterea slavismului și a întrezărit primele semne cu privire la problemele pe care le avem în prezent, la zece ani după război. Părea că a fost înzestrată cu o dublă viziune politică. În orice caz, Guvernul de la Roma ținea cont că o parte importantă a concesiunilor teritoriale care îi fuseseră recunoscute de Antantă pentru a intra în război, vor fi făcute în detrimentul slavismului: Trentino, Dalmația, Fiume etc. Rusia, mandatară recunoscută a unei Serbii disperate, se stăpânea cu greu în fața acestor concesiuni; cu atât mai mult că și revendicările României erau în mod egal concentrate în Banat și Bucovina, adică în teritorii locuite de slavi. Baronul Sonnino¹⁰¹ a simțit că odată pretențiile românești combinate cu cele ale Italiei, Rusia ar fi și mai ostilă. De asemenea, jucând mai abil ca oricând, a preferat să asigure mai întâi interesele țării sale.

Asupra acestui punct, calculele sale în acel moment, trebuie să recunoaștem, nu l-au înșelat. Am avut proba după toate aceste încurcături ale intrării în război a Italiei. La revenirea mea la Petersburg, după o scurtă călătorie în România, D-l Sazonov m-a întâmpinat cu aceste cuvinte: „Acum, că Italia este în război, prețul României a scăzut”¹⁰². Titlu¹⁰³

¹⁰¹ Sidney Sonnino (1847-1922), om politic italian, prim ministru în două rânduri (1906; 1909-1910), ministru al Afacerilor Externe în perioada Primului Război Mondial.

¹⁰² În fondul personal Constantin Diamandi, dosarul 107, fila 7, sunt aduse câteva completări referitoare la momentul intrării Italiei în război:

„Dar unde calculul lui Sonnino a fost greșit, a fost atunci când, la sfaturile lui Fasciotti, care declara oricărui nou venit «că avea România în buzunar», el credea că Brătianu va fi obligat de opinia publică, ceea ce ar fi antrenat în mod fatal România să ia armele în urma Italiei.

Sir Edward Grey s-a întrebat mai târziu, în memoriile sale, cum de diplomația italiană a putut atunci să aibă această certitudine; rândurile precedente sunt explicația. De altfel, rezultatul greșelii de la Consulta nu s-a lăsat așteptat. Pe 23 mai Italia a intrat în război, dar singură. România a rămas neutră”.

Palatul Consulta este un toponim, sediul Ministerului de Externe al Italiei. (n. ed.)

¹⁰³ Notă redacțională a lui Diamandi, care se gândea probabil să folosească citatul anterior drept titlu de capitol.

Și, într-adevăr, eu l-am simțit, în cursul negocierilor ulterioare, mai puțin dispus ca mai înainte față de revendicările noastre, chiar din motivul concesiilor făcute Italiei în ceea ce-i privea pe slavii din Austria.

Mai trebuie spus – și aceasta de asemenea explică acțiunea singulară a Italiei – că această grabă de a intra în război era determinată de poziția geografică a acestei țări, puternic bazată pe Franța. Într-adevăr, văzând războiul de pe frontul occidental, Italia avea mai multă încredere în forța Alișilor și, în consecință, credea că războiul nu va fi decât de scurtă durată. Era nevoie deci, pentru ea, să intre în acțiune cu toată viteza înainte ca Antanta să fie învingătoare fără Italia.

România avea, din contră, în fața ochilor săi, pe de o parte Rusia suspectă și, pe de altă parte, frontul oriental, adică spectacolul dezorganizării și al neglijenței ruse, de care riscau, în plus, să fie afectate transporturile de armament și de muniții care trebuiau să-i fie trimise în mod regulat de către Alișii săi occidentali prin Rusia. Este, de altfel, ceea ce nu a întârziat să se întâmple, dând o justificare tardivă și tragică și dimensiunea unei viziuni cu adevărat profetice ezitărilor și tergiversărilor care atâta i s-au reproșat lui Ion Brătianu în timpul negocierilor sale cu Alișii și mai ales cu Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 113, f. 16-33

[...] ¹⁰⁴ abia disimulat, împotriva „nebuniei italiene care risca să compromită opera vieții sale: influența Germaniei asupra Imperiului otoman <”>.

În fine, în Italia, manifestațiile populare ale spiritului și ale sentimentelor publice constituiau o dezmințire aproape zilnică a diplomației oficiale. Marchizul de San Giuliano ¹⁰⁵ se lupta, cu o credință și o loialitate cărora trebuie să le aducem omagiu, să mențină cârma relațiilor cu Viena pe

¹⁰⁴ Pagina de început, incluzând titlul acestui text lipsește din dosar. Poziția Italiei este comentată în primul text publicat în „Revue des Deux Mondes”, *La Grande Guerre vue du versant oriental* (I. *Un nouvel « Homme malade » en Europe*, în vol 42, nr. 4 [15 decembrie 1927], pp. 781-804; conceptele acestui text lipsesc în bună măsură din fondul personal Diamandi păstrat la Arhivele Naționale.

¹⁰⁵ Antonino Paternò Castello, Marchese di San Giuliano (1852-1914), ministru al Afacerilor Străine al Italiei (1905-1906; 1910-1914).

calea dreaptă. Dar, contrar tendinței frecvente în Italia de a face prea mult politica viitorului și prea puțin pe cea a prezentului, înclinație datorată ascuțimii instinctive a viziunii acestei națiuni politice, marchizul de San Giuliano părea să-și interzică lui însuși perspectiva evoluției ulterioare a situației europene și să se cramponeze de momentul prezent ca pentru a imobiliza acolo politica sa. De mai multe ori, observând și din partea noastră, românii, aceeași loialitate cu privire la Viena și la Berlin, am avut ocazia să îi arăt ce sprijin util ar fi putut fi pentru Italia concursul statelor mici, și în special al României, cele două având această caracteristică în comun, faptul de a avea, și una și alta, revendicări naționale în imperiile care le erau aliante. I-am amintit, de asemenea, că Ion Brătianu tatăl nu voise să intre în Triplice decât dacă intra și Italia în același timp cu ea. În cazul nostru, în care prezența în Tripla Alianță a fost o necesitate inevitabilă, determinată de politica Rusiei la adresa noastră, ne-am dat seama că, chiar în interiorul Triplei Alianțe, această similitudine de poziție între Italia și România trebuia ea singură, fără a mai vorbi despre afinitățile de rasă, să determine o apropiere mai mare între cele două țări ale noastre, decât între noi și oricare dintre cele două membre ale acestei constelații politice. Dar toate tentativele mele de a stabili legături mai strânse, chiar în cadrul Triplei Alianțe, între Italia și țara mea se loveau de încăpățânarea marchizului de San Giuliano, rezumată în această frază: „Drumul de la Roma la București trece prin Berlin.” Linia Simplonului¹⁰⁶ nu exista atunci...

Am fost foarte mirat de faptul că marchizul, cu toate marile sale calități, nu avea nicio viziune a viitorului. Și totuși, în 1912 nu fuseserăm invitați, și italienii și noi, de către Ballhausplatz din Viena, să întreprindem o acțiune militară pentru acordarea Scutari¹⁰⁷ Albaniei, pe care Austro-Ungaria nu voia sub nicio formă să îl lase Muntenegrului? Subliniez acest fapt pentru că mi s-a părut că a fost punctul de plecare al neîncrederii pe care politica Monarhiei Dualiste începea să o inspire în România. Noi nu

¹⁰⁶ Linia ferată Simplon, care leagă Lausanne (Elveția) și Domodossola (Italia), prin tunelul Simplon de 20 km, s-a deschis în 1906. Trenul Orient Express (ruta Simplon Orient Express) a avut acces prin tunelul Simplon spre Istanbul via Italia (Milano, Veneția și Trieste) în 1919.

¹⁰⁷ Scutari, denumirea italiană a orașului albanez Shkodër. În timpul Primului Război Balcanic, garnizoana otomană aflată în acest oraș fortificat a fost asediată de trupele muntene-grene. După un asediu de șase luni, garnizoana otomană s-a predat. La presiunea Marilor Puteri, armata muntene-greană s-a retras din Scutari. Până la începutul Primului Război Mondial, aici a fost dislocată o forță internațională de menținere a păcii.

reuşisem să înţelegem cum diplomaţia de la Viena putuse, pentru interese specific austro-ungare, să se gândească să tulbure pacea şi să facă apel la Italia şi România, denaturând însuşi spiritul Triplei Alianţe. Într-adevăr, pactul desemnat sub acest nume nu era, în litera şi în spiritul său, decât un tratat de apărare a păcii împotriva unei eventuale agresiuni a Rusiei. Această acţiune a Austro-Ungariei a marcat o dată <reper> pentru noi, românii. Atitudinea sa ulterioară demonstra câte dintre temerile noastre, încă neclare în acel moment, erau justificate.

După venirea la conducere a baronului d'Aehrenthal¹⁰⁸, centrul de gravitate al politicii Triplei Alianţe a fost mutat¹⁰⁹. Anexarea Bosniei şi a Herţegovinei, jocul strâns al Austro-Ungariei faţă de Rusia, înfrângerea Dlui Izvolsky¹¹⁰ crease în Monarhia Dualistă un sentiment naţional străin şi încă necunoscut, un fel de patriotism austriac exaltat. Această stare sufletească era artificială şi puţin durabilă, fără îndoială, dar nu este mai puţin adevărat că diplomaţia austro-ungară se simţea, ca să zicem așa, împăunată de succesul pe care îl repurtase şi, cum succesele apropie oamenii mai mult decât înfrângerile, asistam la acest fenomen curios de apariţie a unui fel de suflet austro-ungar într-un organism care nu mai fusese niciodată până atunci decât un consiliu de administraţie centralizat, în fruntea unui număr de sucursale de provincie. Dar succesul este uneori un sfetnic rău. Şi cum acela se datora nu forţelor reale ale statului, ci talentului unui om, el a dispărut împreună cu autorul său.

În relaţiile României cu Austro-Ungaria, marea problemă era Ungaria. Această ţară, mai ales în ultimul timp, devenise jumătatea pretenţioasă şi exigentă a Monarhiei Dualiste, aceea care imprima politicii austro-ungare caracterul său agresiv de *Drang nach Osten*. Relaţiile României cu Ungaria erau şi mai delicate din cauza prezenţei mai multor milioane dintre conaţionalii noştri în Regatul Sfântului Ştefan. Raţiunea ne impusese alianţa cu Triplicea, dar sufletul era în altă parte. Trebuie să recunosc că, de mai multe ori, Cabinetul de la Berlin şi Împăratul Germaniei, simţind dificultăţile

¹⁰⁸ Alois Lexa von Aehrenthal (1854-1912), diplomat austriac; ministru plenipotenţiar în România (1895), ambasador al Austro-Ungariei în Rusia (1899-1906), ministru de Externe al Imperiului Austro-Ungar (1906-1912).

¹⁰⁹ Textul continua „de la Berlin la Viena”, dar a fost tăiat în original.

¹¹⁰ Alexander Izvolsky (1856-1919), diplomat al Imperiului Rus, ministru al Afacerilor Externe (1906-1910). Înfrângerea domnului Izvolsky se referă la demiterea sa ca urmare a nemulţumirii panslaviştilor, care au considerat o trădare faptul că acesta a făcut o înţelegere, în episodul crizei bosniace, prin care era de acord cu intrarea Bosniei în componenţa Austro-Ungariei, în detrimentul Serbiei.

care existau în a menține în aceeași constelație politică două popoare atât de separate prin aspirațiile naționale, au încercat să intervină la Budapesta pentru ca în Ungaria să se creeze condiții mai suportabile populației românești. Toate aceste demersuri au fost în van. Un principiu¹¹¹ esențial al politicii maghiare era de a păstra Ungariei caracterul de stat maghiar unitar în ciuda naționalității diferite a mai mult de jumătate din populație, prin aplicarea de măsuri de deznaționalizare reprezentând un arsenal unic în felul său. Nu am asistat noi la un fapt caracteristic și semnificativ în timpul vizitei arhiducelui moștenitor Franz-Ferdinand al Austro-Ungariei la Curtea Regală a României? Se cunoaște care erau ideile arhiducelui și că gândise proiectul unui stat federativ, destinat a reduce și a ține sub control influența maghiară în monarhie. În timpul vizitei la Regele Carol, noi am văzut presa maghiară atacându-l violent pe moștenitorul coroanei Sfântului Ștefan și presa românească apărându-l împotriva acestor atacuri.

Vechea Ungarie a fost adesea acuzată că nu a înțeles necesitatea de a acorda o cartă mai liberală naționalităților ne-maghiare din regat. Această obiecție, dată fiind structura socială a vechii Ungarii, nu părea justificată. Elementul maghiar reprezenta o minoritate în regat. Pentru a-l menține în poziția sa de element dominant, trebuiau în mod inevitabil comprimate celelalte naționalități, care, în ansamblul lor, reprezentau majoritatea. Introducerea de largi reforme democratice, care să pună pe picior de egalitate naționalitățile cu elementul maghiar, ar fi dus la pierderea supremației de către acesta din urmă și, în consecință, ar fi echivalat cu o adevărată deposedare. Or, putem cere orice unui stat și conducătorilor săi în afară de distrugerea elementului pe care îl reprezintă și putem cere orice unui popor în afară de sinucidere.

Această considerație se aplică, păstrând proporțiile, și chestiunii, discutate timp de un sfert de secol prin Cancelarii, a reformelor de introdus în vechiul Imperiu Otoman în favoarea creștinilor. Ele ar fi determinat decapitarea elementului otoman care era în minoritate în Imperiu și, dacă nu ar fi fost războiul, problema nu ar fi fost încă rezolvată nici la ora actuală. Oare nu vedem astăzi aceeași dificultate care există în reglarea anumitor chestiuni prin bunăvoința reciprocă? Chestiunea albaneză, legată de problema mai amplă a Adriaticii, este una dintre acestea.

¹¹¹ Însemnare adăugată deasupra rândului: principiu („dogme” în original în lb. franceză), înlocuind cuvântul pericol („danger” în original în limba franceză), tăiat de autor.

Totuși, diplomația austriacă care, grație tradițiilor și calităților sale, a continuității, depășise deja atâtea dificultăți în trecut, considera că trebuia să ofere o supapă sentimentului național al românilor, înăbușit din partea Ungariei prin situația conaționalilor lor. Ea a cultivat două principii susceptibile a fi bine primite de către români. Primul era că, în ciuda aversiunii reciproce între România și Ungaria, ei trebuiau să rămână solidari cauzei pericolului comun care îi amenința: slavismul. Cea de-a doua diversiune folosită consta în încurajarea sentimentului fratern al românilor pentru conaționali din Imperiul Otoman, cuțovlahii. La Viena se considera că naționalismul român, dacă s-ar interesa de acest element pașnic și de altfel favorabil menținerii Imperiului Otoman – care se încadra, de asemenea, în viziunea politicii germane –, ar suferi o deviere de la direcția sa cea mai naturală și imediată: Carpații. În plus, asigurări formale erau date României cum că, în caz de modificare a *statu quo*-ului în Balcani prin ruperea echilibrului de forțe în favoarea Bulgariei, România ar obține, pentru ca acesta să fie restabilit, o parte din teritoriul bulgar, în cadrilater Rusciuc Varna, care s-ar fi adăugat Dobrogei românești¹¹². Când războiul a izbucnit între statele creștine din Balcani și Turcia, diplomația austro-ungară a rămas pasivă, nu pentru că conflagrația n-ar fi atins interesele Monarhiei, ci pentru că contele Berchtold¹¹³ avea certitudinea că Turcia va ieși victorioasă și a împărtășit această viziune Cabinetului de la Berlin. Aceste profeții nu s-au realizat. Statele balcanice au învins Turcia până la bătălia de la Çatalca¹¹⁴, unde armatele lor s-au lovit de această defensivă tenace care a caracterizat adesea poporul turc.

*

Dacă propunerile austro-ungare de acțiune comună în momentul afacerii Scutari stârniseră bănuiele la București asupra scopului politicii vieneze, rezultatul Războiului Balcanic a provocat în alianța austro-română prima fisură care a dus, în 1916, la conflictul armat între cele două țări.

¹¹² Fragmentul de text evidențiat de către editori cu caractere italice a fost tăiat în original.

¹¹³ Contele Leopold von Berchtold (1863-1942), om politic și diplomat al Imperiului Austro-Ungar, ministru la Sankt Petersburg (1906-1911), ministru al Afacerilor Externe (1912-1915).

¹¹⁴ Çatalca, localitate în Turcia europeană, în districtul Istanbul. Aici se afla o linie defensivă care a oprit înaintarea trupelor bulgare spre Constantinopol (noiembrie 1912-martie 1913). În document este folosită grafia fonetică specifică limbii franceze, Tchataldja.

În final, situația s-a schimbat. Austro-Ungaria n-a putut să mai invoce necesitatea menținerii solidarității defensive austro-române împotriva inamicului comun, slavismul, pentru simplul motiv că slavismul de sud fusese împărțit în două. Politica română vedea în mărirea Bulgariei un pericol pentru statul român și în menținerea integrității Serbiei o necesitate vitală pentru acest stat, în timp ce Viena avea o concepție complet contrară: Bulgaria devenise pionul Austro-Ungariei pe eșichierul balcanic, în urma războiului Balcanilor, închiderea Sangeacului de la Novi-Pazar constituind o barieră potrivnică întregii expansiuni austro-ungare și în special ungurești, spre sud-est. Acela este momentul precis în care s-a plasat declarația, amintită mai sus, pe care mi-a făcut-o Dl. de Mérey¹¹⁵, ambasador al Austro-Ungariei la Roma, asupra nevoii de expansiune a Monarhiei Dualiste spre sud, expansiune fără de care acest imperiu era amenințat, după Dl. de Mérey, să nu mai rămână, cât de curând, decât o mare Elveție.

Totuși, dacă ruptura româno-austro-ungară nu s-a produs în mod oficial, ea exista, lucru mai grav, în fapt.

Rusia

Rămânea totuși o ultimă legătură între Viena și București: neîncrederea față de Rusia.

Pentru România, această neîncredere își avea originea în anexarea Basarabiei de către Imperiul Țarilor în 1812, cu o recidivă în 1878, ceea ce a avut drept consecință aruncarea României în brațele Triplei-Aliațe. De atunci, această chestiune a dominat mereu raporturile ruso-române.[...] ¹¹⁶ Această neîncredere se justifica prin procedeele politicii moscovite¹¹⁷ cu privire la provinciile creștine vecine. După fiecare război victorios al Rusiei asupra turcilor, sub pretextul de a-i elibera pe creștinii din Orient, Rusia îi acapara pe acești protejați; și pentru politica țaristă, a elibera însemna a anexa.

¹¹⁵ Kajetan Mérey von Kapos-Mérey (1861-1931) ministru al Austro-Ungariei la Roma (1910-1915).

¹¹⁶ Mai multe adnotări, făcute cu creionul, greu de tradus coerent, deoarece sunt suprascriseri, uneori ilizibile: [Pour ne ... trop... Il en fait ainsi en...]

¹¹⁷ Tăiat în text: al Imperiului („de l'Empire” în original în limba franceză).

Totuși, este corect să recunoaștem că după venirea Țarului Nicolae al II-lea la tron și [dacă în fond]¹¹⁸, politica rusă cu privire la România n-a fost schimbată cu totul, s-a produs o relaxare sensibilă între cele două țări, mai ales după venirea D-lui Sazonov la Afaceri <Străine> [marchează o dată]. Până atunci, începând din 1878 [de la independență] și în timpul întregii domnii a lui Alexandru al III-lea¹¹⁹, Rusia ne-a fost ostilă în general, fără măcar a-și da osteneala de a păstra aparențele. Acestui monarh îi plăcea să irite și să rănească sentimentele românilor. Unii dintre reprezentanții săi la București, [precum]¹²⁰ răposatul Hitrowo¹²¹, depășeau chiar ultimele limite ale obligațiilor pe care i le impunea ospitalitatea oferită unui agent diplomatic, mai întâi prin activitățile sale și apoi prin imixtiunile sale în politica internă a Regatului. El purta o cheie de șambelan [în ... său...]¹²² și practicile sale erau acelea ale unui terorist; el ținea firele comploturilor împotriva dinastiei române și nu neglija nicio metodă, oricât de antipatică, chiar și atentatele. Religia ortodoxă, care ar fi putut să stabilească legături de afinitate spirituală între Rusia și România, nu reprezenta pentru el decât un pretext pentru agitație.

În ceea ce-l privește, Împăratul Alexandru al III-lea, poate sub inspirația acestui agent, prin grosolăniile sale îi pune uneori pe reprezentanții noștri diplomatici la Sankt-Petersburg în situațiile cele mai penibile. Oare nu făcea el figura, la ceremoniile de la Curte, să se adreseze reprezentanților noștri în rusă, limbă pe care aproape nimeni nu o vorbea în România, „pentru că, spunea el, voi trebuie să vorbiți moldoveneasca, care este o limbă rusă, un dialect care se vorbește la mine în Basarabia”.

De asemenea, între România și Rusia, un perete etanș a fost stabilit la frontiera Prutului. În școlile basarabene, când [și-au dat seama că]¹²³ micii moldoveni vorbeau limba lor, româna, ei erau bruscați de către institutorii lor. Nicio manifestare a sentimentului național nu era tolerată. Și mai târziu,

¹¹⁸ Însemnările între paranteze drepte de pe această pagină sunt adăugate prin scriere de mână, deasupra rândului, cu creionul.

¹¹⁹ Alexandru al III-lea Romanov (1845-1894), Țar al Rusiei (1881-1894), adept al autocrației, tatăl lui Nicolae al II-lea.

¹²⁰ Însemnare adăugată prin scriere de mână, deasupra rândului: „tel que” în original în lb. franceză.

¹²¹ Mihail A. Hitrovo (Hitrowo) (1836-1896), ministru plenipotențiar al Rusiei la București (1886-1891).

¹²² Adăugat cu creionul deasupra, scris de mână, ilizibil.

¹²³ Adăugat cu creionul: „s’avisaient de” în original în limba franceză.

În timpul războiului mondial, ocupându-mă, ca [...] ¹²⁴ mulți dintre colegii mei din Petrograd, de un spital de răniți, am fost frapat de uimirea manifestată de către soldații originari din Basarabia auzind un domn străin vorbindu-le în limba lor.

— Cum de cunoașteți limba noastră, m-au întrebat ei?

— Pentru că este a mea, am răspuns eu.

— Cum a dumneavoastră? Nouă ni s-a spus că aparținem unei țări dispărute pentru totdeauna și [ni s-a spus] ¹²⁵ că nu mai există nimeni din semenii noștri pe pământ. Și cum le-am povestit obiceiurile țării mele, ei au clătinat din cap:

— Ah! De acolo ținem obiceiurile taților noștri: sunt aceleași.

Și o puternică uimire se citea în privirile acestor uriași cu ochi albaștri și cu priviri curate de copil.

Pentru mediul oficial rus, moldovenii din Basarabia nu aveau nimic în comun cu România, deși aceeași Basarabie fusese parte integrantă a Moldovei dintotdeauna până în 1812 și <nici> știința cea mai meticuloasă și <nici> urechile cele mai fine nu știau să deosebească nici măcar nuanțe <ale limbii> între Prut și Nistru.

Basarabia era, în viziunea rușilor, o etapă spre cucerirea pe cale terestră a Constantinopolului, traversând bulevardul Dobrogei și Bulgariei. Războiul ruso-japonez și Revoluția rusă din 1905, prefațată prea adesea uitată a revoluției din 1917, au avut acest efect ¹²⁶ de a opri expansiunea rusă spre Asia și de a împinge automat Imperiul Țarilor spre Răsăritul Europei și Marea Caldă: aceasta este mișcarea de pendul a cărei oscilație între cei doi poli, Asia și Mediterana, a marcat timp de secole politica rusă. Dar, pe de altă parte, războiul ruso-japonez, [...] scoțând la lumină slăbiciunea internă a Imperiului Țarilor, contribuise [...] la dezvoltarea faptului că [Rusia] ¹²⁷ nu mai putea fi o forță cuceritoare în Orientul european, ceea ce, de altfel, nu o împiedica să rămână o mare putere ¹²⁸, bucurându-se de o enormă influență diplomatică în Europa.

¹²⁴ Adaos cu creionul, neinteligibil, posibil cuvântul „sursa”, o notă redacțională a autorului.

¹²⁵ Adăugat cu creionul deasupra rândului: „on nous a dit” în original în limba franceză.

¹²⁶ În original mai exista cuvântul „bizarre”, dactilografiat, dar a fost șters cu creionul de autor.

¹²⁷ Adăugat cu creionul: „la Russie” în original în limba franceză.

¹²⁸ Diamandii adaugă cu creionul o variantă cu același sens: „rămânând în același timp” o mare putere.

Realizarea aspirațiilor ruse spre Mediterană implica dominarea Strâmtoarelor de către Rusia: asta ar fi însemnat pentru România aservirea.

Iată ce spunea Dl. Sazonov, ministrul Afacerilor Străine din Rusia, în raportul său secret către Țar din data de 23 noiembrie 1913, raport al cărui original poartă, scrise de mâna Țarului, cuvintele: „Sunt de acord. Livadia, 27 noiembrie 1913”.

„Trecerea Strâmtoarelor în posesia completă a unui alt stat este admisibilă pentru noi? La această întrebare se răspunde negativ. Strâmtoarele în posesia unui stat puternic înseamnă aservirea completă a dezvoltării economice a întregii Rusii meridionale acestui stat”. (1)¹²⁹

Nu ar fi putut să o spună mai bine: iată recunoașterea de către D-l Sazonov și de către Țar <a faptului> că „stăpânirea Strâmtoarelor de către un stat puternic” rus reprezintă subjugarea micii Românie de către acest stat. Într-adevăr, țara românească respiră prin Dunăre, Marea Neagră și Strâmtoare. Este atât de adevărat încât, dacă pentru geografia generală și abstractă, Dunărea se varsă în Marea Neagră, pentru România, din punct de vedere economic, putem spune că ea se varsă, prin Bosfor și Dardanele, în Mediterana. Fără ieșire liberă la această ultimă mare, marea arteră navigabilă a Dunării, cel de-al doilea fluviu al Europei, nu-și îndeplinește menirea. Se vede deci că cele trei chestiuni, a Basarabiei, a Dunării și a Strâmtoarelor, aparent distincte, nu reprezintă în realitate și nu au fost în istorie decât cele trei aspecte ale aceleiași probleme, constituind un tot: păstrarea independenței economice a României și a Balcanilor împotriva *Drang nach Süd* al Rusiei. Or, o atingere adusă independenței economice a unei țări este începutul aservirii ei politice. Acesta era sentimentul țării mele cu privire la Rusia în momentul când războiul ruso-japonez și revoluția rusă din 1905 veneau să arate lumii declinul puterii de cucerire a Imperiului Țarilor.

Această constatare fu luată în considerare de către oamenii politici români. În aceeași perioadă, și chiar de o manieră generală după venirea lui Nicolae al II-lea pe tronul Rusiei, practicile politicii ruse¹³⁰ față de România deveniseră mai agreabile. Dovezi de curtoazie ne-au fost oferite de multe ori de către Curtea Rusiei. În timpul vizitei la St. Petersburg a Regelui Carol al

¹²⁹ (1) O carte neagră, diplomație dinaintea războiului după documentele arhivelor ruse, Librairie du Travail, Quai de Jemmapes 96, Paris, tom al II-lea, pagina 365 (notă redacțională a lui C. Diamandi).

¹³⁰ Adăugat cu creionul, probabil notă redacțională a lui Diamandi: „comparer avec page 38, Sazonov...”.

României, fostul comandant șef al trupelor româno-ruse de la Plevna a fost primit cu respect și simpatie. În timpul Războaielor Balcanice, Rusia puternic contrariată de atitudinea Bulgariei, și-a manifestat simpatia față de România.¹³¹ Cel de-al doilea fiu al Regelui Ferdinand al României a avut ca naș pe Țarul Nicolae al II-lea. În fine, cu câteva luni¹³² înainte de război, familia imperială rusă a venit să facă o vizită familiei regale a României, la Constanța.

Această vizită de la Constanța n-a avut consecințe politice imediate, dar a contribuit la descărcarea și limpezirea atmosferei. Ea a fost un succes ca vizită, în primul rând, pentru că a fost scurtă: protocolul din toate țările atestă că aceasta este o condiție indispensabilă a succesului. În ajun și până chiar în dimineața sosirii Țarului: ploaie. Apoi, ca prin magie, câteva ore înainte de intrarea în radă a iahtului imperial care îi aducea de la Livadia pe suveranii ruși, soare. Sosisem și eu de la Sankt Petersburg cu trenul, împreună cu Dl. Sazonov, ministrul Afacerilor Străine, care nu suportă marea, și cu directorul său de cabinet, baronul Schilling. Noi venisem direct la Constanța, după o scurtă oprire la Chișinău, capitala Basarabiei, la guvernator, oraș pe care eu urma să îl văd mai târziu, în alte condiții.

La Constanța, totul s-a petrecut în cel mai bun mod. Conversațiile Împăratului și Regelui fură marcate de cea mai mare cordialitate. Cei doi suverani nu au discutat politică, lăsând D-lor Sazonov și Brătianu grija de a discuta despre acest subiect. O paradă militară strălucită avu loc, apoi, chiar în acea seară, un banchet la care cei doi monarhi schimbă toasturi amintind de cooperarea militară ruso-română de la Plevna, marcă sfârșitul vizitei și, în aceeași noapte, <iahtul> *Standard* a repornit în direcția Livadia.

D-l Sazonov, din contră, mai rămase câteva zile în plus în România. Un prim schimb de idei politice avu loc între D-l Brătianu și el, la care am asistat în calitate de ministru al României la Sankt-Petersburg. Discuția s-a purtat asupra chestiunii Strâmtoarelor. Turcia luase măsuri vexatorii pentru navigația prin Bosfor și Dardanele. D-l Sazonov propunea Guvernului român să adreseze o notă comună de protest Sublimei Porți, cerând ridicarea acestor măsuri. Baronul Schilling și cu mine furăm însărcinați să redactăm această notă în timpul drumului de la Constanța la București. Contribuția românească la colaborare avu drept efect atenuarea termenilor oarecum

¹³¹ Însemnare adăugată prin scriere de mână, marginal, în stânga paginii: „Vizita Marelui Duce N<ikolai> Mih<ailovici> asasinat”.

¹³² În realitate este vorba despre mai puțin de o lună între întâlnirea celor doi suverani la Constanța și atentatul de la Sarajevo.

agresivi ai redactării ruse. Era pentru prima dată când, asupra unei chestiuni atât de importante și care ascundea sursa unei divergențe totale de interese între România și Rusia, cele două țări erau de acord asupra apărării unui principiu: libertatea de navigație prin Strâmtoarea.

Fu hotărâtă o excursie de la București la Sinaia și, cu autorizația Guvernului austro-ungar, s-a prelungit până la Timișu¹³³, prin această frumoasă coborâre printre păduri, prelungire care nu a fost lipsită de picanerie, întrucât reprezentanții Guvernului Rusiei și României vizitau împreună, într-o intimitate încrezătoare, o localitate a teritoriului maghiar.

La dus, în timpul drumului cu trenul de la București la Sinaia, depeșele de la Viena care ne erau citite deveneau din ce în ce mai neliniștitoare. Ostilitatea cercurilor militare austro-ungare împotriva Serbiei, după asasinarea arhiducelui Franz-Ferdinand¹³⁴, ne apărea din ce în ce mai puternică. În această atmosferă a avut loc, în timpul drumului de întoarcere la București, o conversație dintre cele mai interesante între D-nii Brătianu și Sazonov, la care ministrul Rusiei la București și eu însumi am luat parte în egală măsură.

Revenind asupra depeșelor alarmante de la Viena, ministrul rus în România puse fără menajamente această întrebare insolită și directă președintelui Consiliului român:

„— Știm că sunteți legați de Tripla Alianță printr-un tratat. Dar ce ar face România în cazul în care Austro-Ungaria ar ataca Serbia?”

D-l Brătianu și cu mine schimbarăm repede o privire neliniștită. Am intervenit în discuție pentru a-i da timp D-lui Brătianu să-și pregătească răspunsul. Adresându-mă interlocutorilor noștri ruși, le-am spus pe un ton care m-am străduit să pară amuzant:

„— D-l Poklewski este un stricător de petreceri. Ne vorbiți de o catastrofă ca și cum am fi în pragul unei asemenea eventualități.”

D-l Brătianu făcu și el aceeași remarcă. Dar noi nu am luat în calcul încăpățânarea, fără îndoială calculată dinainte, a ministrului Rusiei. El reluă atacul și, în ciuda tuturor încercărilor făcute de D-l Brătianu și de mine pentru a deturna conversația, ne-am simțit prinși în cleștii acestui interogatoriu. Schimbarăm priviri neliniștite prin ferestrele vagonului,

¹³³ În original, Temesk. Azi, Timișu, jud. Brașov.

¹³⁴ Diamandi face o confuzie asupra datei vizitei. După întâlnirea de la Constanța a celor doi suverani, Sazonov a mai rămas în România doar trei zile. Asasinarea arhiducelui Franz-Ferdinand a avut loc cu două săptămâni mai târziu decât vizita dincolo de Carpați. Vezi și nota 132.

suspendați în așteptarea, dură ca o obsesie fizică, a sosirii la București. A fost în van. D-l Brătianu nu ocoli obligația de a răspunde. Într-adevăr, Sazonov, care până atunci avusese o atitudine mai rezervată, se alătură în acest moment agentului său de la București pentru a întreba care ar fi decizia României.

Atunci D-l Brătianu răspunde:

„— Dacă, din nefericire, previziunile sumbre ale D-lui Poklewski s-ar realiza, România ar acționa în conformitate cu interesele sale.”¹³⁵

Din fericire, trenul intră în gară. Respirărăm, D-l Brătianu și cu mine, ușurați. Ne-am despărțit pe peronul exterior al gării de oaspeții noștri ruși, pe care îi aștepta un elegant automobil. D-l Brătianu și cu mine urcarăm în prima trăsură întâlnită.

— I-ați auzit pe moscoviți? mă întrebă D-l Brătianu.

— Da, i-am auzit. Dacă trebuie să acordăm importanță la ceea ce tocmai a fost spus, ar trebui să ne pregătim forța de apărare, căci tare mă tem că furtuna va izbucni în legătură cu afacerea sârbă.

— Da, îmi zise D-l Brătianu, întrevăd posibilitatea unui conflict din partea Albaniei, dar, ca și dumneavoastră, acum cred că trebuie să ne întoarcem privirile către zona Dunării.

În aceeași seară, am asistat la Legația Rusiei la un dineu de gală urmat de o plăcută serată în grădina Legației. Nu s-a revenit asupra conversației din tren. A doua zi, D-l Sazonov pleca spre Sankt-Petersburg.

¹³⁵ În fondul personal Constantin Diamandi, în dosarul 120, f. 2, mai există o relatare asemănătoare a acestei conversații (identică cu cea din dosarul 138, fila 92): „Poklewsky: Situația este neliniștitoare, criza este posibilă. Și apoi, dintr-odată: Care va fi atitudinea României în cazul unui conflict ruso-austro-ungar în chestiunea Serbiei?”

Diamandi: Dragul meu ministru, după o plimbare atât de plăcută, veniți să distrugeți tot farmecul prin previziuni atât de pesimiste, prea pesimiste, fără îndoială, căci situația nu este atât de gravă.

Sazonov: repetă la rândul său, într-un mod clar și precis, întrebarea lui Poklewski-Koziell (spre Chitila):...

Brătianu: România nu va întreprinde nicio acțiune contrară intereselor sale (București)”.

Germania

Presiunea rusă în Orient, amenințătoare pentru România, a fost cauza apropierii germano-române. Ion Brătianu, tatăl actualului președinte al Consiliului, în negocierile sale cu Bismarck pentru aderarea României la Tripla Alianță, puse drept condiție *sine qua non*¹³⁶ ca alianța țării sale să fie încheiată cu cele trei puteri ale Triplicei. Această condiție viza Italia. Formulând-o, omul de stat român își dădea seama de faptul că prezența în Tripla Alianță a acestei puteri latine care, la fel ca și România, avea revendicări naționale în Austro-Ungaria, facilita situația României în această constelație politică, căreia i se înlătura caracterul de alianță pur germanică.

Datoria noastră de a fi imparțiali ne obligă să recunoaștem că raporturile Germaniei cu România contrastau cu totul față de atitudinea Rusiei cu privire la țara mea. De asemenea, românii care în timpul Războiului Mondial ezitau asupra căii de urmat și chiar cei care preconizau intrarea în război a României de partea Puterilor Centrale erau mai puțin germanofili, cât erau rusofobi. Basarabia se ridica în fața ochilor lor precum spectrul lui Banco¹³⁷, amintind de nedreptatea comisă de către Imperiul Țarilor.

Cu siguranță, exista pentru Germania un mare avantaj de a deține o linie continuă Viena–Budapesta–București–Constantinopol, care îi asigura comunicarea directă Berlin–Bagdad. Este, la fel, incontestabil că Imperiul German manifesta o tendință de dominație economică asupra României. Dar nu este mai puțin adevărat că diplomația germană se ocupa în mod abil să scoată în evidență contrastul între demersurile sale și acelea ale Rusiei cu privire la România. Niciun gest de forță din partea germanilor cu românii: nimic din ce ar fi putut aminti de maniera forte. Cunoscând susceptibilitatea noastră, de atâtea ori rănită de către ruși, Germania evita întotdeauna să ne facă să simțim că era o mare putere și România o țară mică. Așa cum am mai spus, ea a încercat chiar, în mai multe rânduri, dar fără rezultat, să intervină la Viena pentru ca un tratament mai liberal să fie aplicat poporului român oprimat din Ungaria.

În rest, procedeele economice ale Reich-ului erau bine gândite pentru a seconda scopurile sale economice. Facilități pentru împrumuturi de la băncile germane și facilități de creditare pe termen lung erau acordate

¹³⁶ Cuvintele scrise cu italice sunt subliniate în textul original.

¹³⁷ Personaj din piesa „Macbeth” de W. Shakespeare, sursă pentru opera lui G. Verdi, „Macbeth” și pentru pictura lui Théodore Chassériau, „Le spectre de Banco!”.

industriei și comerțului românesc. Comerțul german era deservit în mod admirabil de o mulțime de comis-voiajori inoportuni, dar tenace și cunoscându-și meseria, adevărați pionieri ai puterii economice germane. Ei nu căutau să-și impună gusturile. Insinuanți și maleabili, ei se supuneau gustului clientului.

În legătură cu aceasta, îmi amintesc ce îmi povestea Sir George Buchanan¹³⁸, pe când era ministru al Marii Britanii la Sofia (1)¹³⁹:

„ — Un comis-voiajor englez, vânzător de batiste, se afla în Bulgaria pentru a-și vinde aici marfa arătând eșantioane în orașele și satele bulgare. Ori, iată că negustorii din prima localitate în care s-a oprit i-au explicat în limba lor simplă că aceste pătrate de pânză cu totul albă nu erau pe gustul lor. „Noi vrem să avem, i-au spus, cercuri roșii și verzi în colțuri.”

Comis-voiajorul își repetă aceste solicitări și când fu sigur că a înțeles bine, recuperează batistele sale cu o rigiditate tipic britanică, le puse în valiză și declară:

„Batistele pe care tocmai vi le-am arătat sunt purtate de către lorzi în Anglia. Casa pe care o reprezintă nu ar consimți niciodată să execute amestecul de culori de prost gust pe care îl doriți.”

Și plecă. Puțin timp după aceea, apăru comis-voiajorul german, servil și prietenos. El ascultă dorințele bulgarilor și le răspunse:

„— Doriți mici boabe de mazăre roșii și verzi în colțurile batistelor? Chiar și galbene, dacă doriți! Casa mea va executa cu plăcere comanda dumneavoastră!”

Cât despre România, iată încă o poveste. Aceasta se petrecea în timpul când d-l Kiderlen-Wächter¹⁴⁰ era ministru al Germaniei la București, înainte de a deveni ministru al Afacerilor Străine. Căci este de remarcat, în această privință, că Bucureștiul era de multe ori pentru diplomații germani și austro-ungari ultimul post diplomatic înainte de a deveni cancelari ai acestor imperii.

Într-o zi, deci, un comis-voiajor german intră într-un mare magazin din București, frecventat de cea mai bună societate și de corpul diplomatic și

¹³⁸ Sir George William Buchanan (1854-1924), diplomat britanic, reprezentant al Regatului Unit în Bulgaria (1903-1908), Olanda (1908-1910), Rusia (1910-1917), Italia (1919-1921).

¹³⁹ Nota infrapaginată în manuscris: „A fost apoi numit ambasador la Petrograd, unde și-a reprezentat țara până la începutul revoluției”. (nota lui C. Diamandi)

¹⁴⁰ Alfred von Kiderlen Wächter (1852-1912), ministru plenipotențiar al Imperiului German, ambasadorul Germaniei la București (1896-1906) și ministru al Afacerilor Externe al Imperiului German (1910-1912).

oferă o anumită marfă, să zicem un nou model de pălării. Vânzătorul refuză propunerea. Câteva zile după, d-l Kiderlen-Wächter intră în magazin. Patronul se precipită recunoscându-l și face plecăciuni:

— Excelență ...

— Aș vrea, spune ministrul, una dintre aceste pălării din noul model a cărui creație mi-a fost anunțată de fabricile X.

— Sunt dezolat, Excelență, nu le mai avem pentru moment, dar sunt, ca să zic așa, comandate și vi le vom trimite în câteva zile. Imediat ce vor sosi, vom trimite la Ambasadă un lot de pălării pentru ca Excelența voastră să poată alege.

Ministrul pleacă și imediat este dată comanda urgentă comis-voiajorului, degrabă regăsit.

Politică, diplomatie și comerț – Germania dirija frontul celor trei forme de activitate și de influență în România.

În plus, trebuie să spunem că, până în jurul anului 1914, și în ciuda extravaganțelor aliaților Vienei, Germania ne apărea ca o putere fidelă menținerii păcii. Știam, la București, că după Războiul Balcanic, când Austro-Ungaria a fost într-adevăr iritată de a-și vedea închis drumul spre Salonic prin anexarea sandjak-ului Novi-Pazar¹⁴¹ de către Serbia, Berlinul dădu Vienei sfaturi de moderație în același registru ca declarația făcută de către Regele Carol al României către Austro-Ungaria, în care o informa că România considera diminuarea puterii sârbe drept o ruptură de echilibru în Balcani, defavorabilă intereselor românești.

În rezumat, Germania a știut să profite de greșelile comise de către vecinul nostru din Est în privința noastră, pentru a-și asigura o situație politică și economică preponderentă în România.

Balcanii

În Balcani, România întreținea cu Iugoslavia relații de veche prietenie care datau de multe secole: luptele împotriva islamismului cuceritor, situația asemănătoare a celor două țări cu privire una la cealaltă, deoarece aveau un interes comun de a fi amândouă atât de puternice cât era posibil. Aceste relații erau atât de strânse și predestinate încât numai o politică panslavistă inspirată de către Rusia ar fi putut să le strice. Cele două țări, este adevărat, produceau aceleași mărfuri; dar această situație nu dădea naștere niciunei

¹⁴¹ „Novi-Bazar” în documentul original.

rivalități economice în căutarea piețelor pentru produsele lor agricole și altele.

Nu la fel se întâmpla cu Bulgaria. Dacă recunoștința la popoare ar exista, România ar fi putut pretinde să primească dovezi ale acesteia din partea Sofiei. Artizanii independenței Bulgariei au găsit dintotdeauna în România refugiul și protecția pe care nu le găseau în propria lor țară. Numeroși studenți bulgari, dintre care se vor recruta mai târziu mulți oameni de stat, studiau în universitățile noastre. În fine, în 1877, armata română în fața Plevnei plătea cu sângele său nu doar independența țării sale, ci și pe cea a Bulgariei; dar aceasta, din momentul în care s-a proclamat independentă față de Turcia, s-a eliberat de tutela prea exigentă a Rusiei. Ea a ridicat revendicări asupra Dobrogei, provincie turcească locuită în majoritate de către turci, care fusese întotdeauna parte integrantă a Imperiului Otoman și pe care Congresul de la Berlin o impusese României drept compensație pentru cele trei districte ale Basarabiei anexate de către Rusia: se știe că România nu a consimțit niciodată la această anexare și că a ridicat împotriva acestui rapt proteste energice. Analogia care s-a dorit între cazul Basarabiei și cel al Dobrogei nu conține nimic adevărat. În primul caz, Basarabia era o provincie care dintotdeauna a făcut parte din Moldova, cum o recunoșteau chiar hărțile oficiale și documentele diplomatice până în 1812 și cum o dovedește chiar faptul că Tratatul de la Paris din 1856, după Războiul Crimeii, a atribuit Moldovei cele trei districte meridionale ale Basarabiei, districte pe care Congresul de la Berlin din 1878 i le-a luat înapoi. În celălalt caz, Dobrogea este o regiune turcească revendicată de către statul bulgar creat prin același Congres de la Berlin, exact în momentul când împărțea Imperiul Turc pentru asta; astfel, Congresul a avut dreptul de a tăia din Imperiul turc un teritoriu pentru a-l transforma în Bulgaria, dar n-a avut dreptul de a dispune de un alt teritoriu al acestui imperiu după bunul plac. A nega Congresului de la Berlin acest din urmă drept, înseamnă a i-l contesta în același fel, de asemenea, pe primul – respectiv pe acela de a înființa Bulgaria: dacă oamenii de stat, istoricii și juriștii de la Sofia doresc să susțină această temă, sunt liberi să o facă.

Cât despre România, cele două Principate Române ale Valahiei și Moldovei n-au fost decât state care plăteau tribut Turciei. Nicio suzeranitate turcă nu s-a exercitat aici, nicio moschee nu a fost niciodată construită aici. Ele n-au făcut niciodată parte integrantă din Imperiul Otoman. Aceasta explică faptul că nu a existat niciodată ură în România împotriva turcilor, nici măcar înainte de 1812: nu s-a remarcat nicio urmă, nici în cântecele populare, nici în vreo altă formă sau produs al vieții naționale și publice a

poporului român, ceea ce nu ar fost cazul dacă românii s-ar fi aflat sub jugul turcesc.

Poporul bulgar sobru, muncitor, bun soldat, a fost dintotdeauna lipsit de spirit politic. Victoriile sale, sacrificiile sale, nu a știut niciodată să le valorifice. Națiune fără altruism, fără bucurie și fără măsură, amintește mult, prin fanatismul său nemilos și prin duritatea sa, de originile sale mongole, trăsătură etnică ce crește considerabil pe măsură ce rasa devine, din invadatori nomazi, o națiune de mici cultivatori. Toate războaiele victorioase ale bulgarilor împotriva turcilor sfârșeau mereu prin înstăpânirea asupra proprietăților beilor turci: în vârful baionetelor lor, bulgarii aveau întotdeauna o expropriere. O politică mai avizată și marcată de ceva mai multă măsură ar fi împiedicat acest popor să se pună rău cu toți vecinii săi la un moment dat. În loc de asta, revendicările Bulgariei, uneori aparente, uneori disimulate, n-au încetat să iasă la lumină cu orice ocazie. Și dacă este adevărat că adevăratele intenții ale unei țări ies la iveală în timpul victoriilor sale, noi am văzut acțiunile Bulgariei față de România în timpul Războiului Mondial, în timpul ocupației Valahiei de către trupele germane, austro-ungare, turcești și bulgare. Dintre toate aceste armate, armata bulgară a fost cea care a ieșit în evidență prin conduita sa mizerabilă, prin tratamentul la care i-a supus pe răniții noștri, și tot Bulgaria a formulat, în momentul când era victorioasă, cele mai violente revendicări, fără a se limita la linia Silistra-Balcic, ci înglobând toată Dobrogea, sub pretextul că i-a fost luat singurul port pe care îl avusese la Marea Neagră, Constanța.

De asemenea, foarte atentă mereu la ce se întâmpla în Bulgaria și cunoscând adevăratele sentimente ale conducătorilor bulgari în privința sa, România s-a opus, și trebuia să se opună, oricărei măririi a acestui stat amenințător.

Anglia și Franța

O politică britanică activă s-a manifestat în România în special în preajma anului 1878. Marea Britanie era reprezentată în momentul acela la București printr-un agent în egală măsură conștiincios, bizar și foarte abil, Sir William White¹⁴². Acest diplomat este dintre cei care au înțeles

¹⁴² Sir William Arthur White (1824-1891), reprezentant diplomatic al Regatului Unit al Marii Britanii în România (1878-1884).

importanța pe care ar putea-o prezenta statul român la Marea Neagră, la Gurile Dunării, din cauza vecinătății sale cu Rusia.

Din această perioadă, au existat cele mai bune relații economice și politice între Marea Britanie și România. Totuși, mulți oameni de stat englezi n-au apreciat factorul român decât din punctul de vedere al interesului pe care l-ar fi putut avea pentru interesele britanice o oprire sigură pe marea rută a Indiilor. De altfel, se părea că, dacă niciun interes politic special nu este în joc, Anglia apreciază statele proporțional cu apele care le înconjoară, ca și cum pavilionul maritim era cel care impresiona în primul rând antenele sensibilității britanice.

Mai există un punct important care unește Marea Britanie și România: faptul că, pentru a ajunge la Marea Neagră, trebuie să treci prin Strâmțori.

Când se va scrie într-o zi istoria relațiilor franco-române, aceasta va fi un motiv de uimire pentru istoricii viitorului: aceasta va fi, în final, istoria unei radieri intelectuale de o intensitate fără precedent a unei țări asupra alteia, a Franței către România.

Situați la porțile Orientului, separați de Franța prin mii de kilometri, încă din prima perioadă de după eliberarea lor, românii se simt instinctiv direcționați spre Occident și renașterea românească s-a făcut sub semnul latinității franceze. Țară creștină din Orient, România a fost supusă diverselor influențe, mai ales slavone și grecești, până la începutul secolului al XIX-lea. Această ultimă influență a beneficiat de ambiguitatea care s-a instalat în acea perioadă între naționalitate și religie; deoarece religia românilor era creștinismul greco-ortodox, au fost considerați multă vreme de naționalitate greci. Dar influența greacă rămâne, ca să spunem așa, la suprafață: clasa aristocratică română care se pretindea elegantă vorbea greacă. Dar cultura grecească n-a avut niciun impact asupra maselor la poporul român; și, în ciuda beneficiilor pe care le-a putut oferi, ea nu a fost niciodată populară în România: poporul nu a învățat niciodată, și nici nu a vorbit, greaca.

Cu totul altul este cazul influenței franceze. Călătorii francezi în România au deschis calea. Mai târziu, călătorii români au ajuns în Franța și, mai ales, la Paris. Că influența franceză s-a putut exercita în România de la începutul secolului al XIX-lea este un fapt a cărui adevărată importanță va putea fi apreciată măcar reamintind dificultățile unei călătorii de la Paris la București sau viceversa, care dura în această perioadă, câteva luni cu poștalionul, traversând toată Europa. Politica lui Napoleon al III-lea, favorabilă naționalităților dunărene, a contribuit cu siguranță, într-o mare măsură, la acest rezultat. Influențele politice și intelectuale au fost simultane.

Spațiul românesc era, în plus, propice dezvoltării într-o atmosferă de profundă simpatie a unei culturi originale, păstrând întreaga savoare a țării sub tutela civilizației franceze.

Pentru observatorii superficiali sau privați de intuiție psihologică – și germanii făceau parte dintre aceștia – influența franceză în România se limita la urmările produse în țara noastră prin introducerea de romane fără valoare și a modelelor de la Paris. Poate că s-ar fi limitat la atât, dacă puternice afinități, o minunată potrivire a celor două suflete, nu ar fi existat ca stare de predestinare, dând profunzime la ceea ce părea superficial. Așa cum a spus-o un romancier francez contemporan, „în România, francezii sunt iubiți pentru ei înșiși”.

Care au fost manifestările acestei iradiere culturale franceze în România? În primul rând, aceasta: în școlile românești, învățarea foarte aprofundată a limbii și a culturii franceze; în universitățile din Franța, un contingent numeros de studenți români.

Rezultat: în 1870, în momentul în care, în războiul franco-german, partida începea deja să se anunțe pierdută pentru Franța, micul popor român a fost cel care a inițiat cea mai temerară și tandră manifestare de afecțiune pentru națiunea franceză, în Parlamentul de la București fiind pronunțată, în ședință publică, fraza: „Sufletul României este acolo unde flutură drapelul francez.”

Un alt rezultat: după intrarea României în Tripla Alianță, în 1881, se constată în țara românească, în ciuda acestui acord, încheiat din cauza amenințării rusești, coexistența a două politici: una care ne lega de Berlin – rațiunea de stat – cealaltă care ne ținea legați de Franța, politica inimii. Cea din urmă, odată venit momentul, a învins.

Cu siguranță, din punct de vedere politic, în România exista regretul că nu exista o politică franceză propriu-zisă la Dunăre și în Balcani, regretul de a vedea politica franceză urmând – după unii, cu prea multă pasivitate – politica rusă în aceste regiuni. Exista, este adevărat, nevoia unei alianțe franco-ruse, Cancelariile o înțelegeau, dar poporul, el rămânea străin și insensibil la combinațiile reci ale rațiunii. De asemenea, mărturiile de simpatie pe care, în ciuda prezenței noastre în Tripla Alianță, le primeam de la Franța, au dobândit în ochii românilor un preț dublu. Aceste manifestări, destul de dese, se făceau discret. Regiunea Dunării și Balcanii le păreau tuturor a fi în mod fatal destinate influenței Rusiei. Datorită terenului pregătit prin influența franceză în România am putut vedea, în timpul războiului mondial, ceea ce multe spirite până atunci n-ar fi crezut posibil: România, în ciuda alianței franco-ruse, alăturându-se Alianțelor, nu doar

pentru că politica lor implica eliberarea naționalităților, ci pentru că, pentru noi, românii, prezența Franței alături de noi ne dădea siguranță și entuziasm mai mult decât ne inspira prezența Rusiei neîncredere și teamă și Dumnezeu știe dacă acestea erau profunde și justificate.

*

În februarie 1914, numit ministru al României în Rusia, am mers la Sankt-Petersburg și am asistat la cea mai extraordinară scurtătură a istoriei care s-ar putea imagina: am cunoscut Imperiul Rus înainte de război, Imperiul în război, revoluția din martie 1917, revoluția bolșevică¹⁴³ și închisoarea fortăreței Sf. Petru și Pavel.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 119, f. 1-67

Cum s-a negociat harta României Mari¹⁴⁴

România încheiase la 1 Octombrie 1914 un tratat de neutralitate cu Rusia, care trebuia să fie ratificat de Londra și Paris și care a fost prima etapă a politicii românești în Marele Război.

Dar noi ne-am dat seama imediat, cum că, pentru a putea face unitatea națională, România nu putea să rămână pe acest tratat de neutralitate.

Nu o dată ni s-a declarat în mod oficial, atât la Petrograd cât și în alte capitale, că țările care vor rămâne neutre, cu arma la picior, nu vor fi permise la conferința păcii și nici nu vor avea dreptul să expună revendicările lor. Prin urmare, a crede că România putea să rămâie neutră în acest conflict mondial, care în același timp pune chestiunea naționalităților, era pentru noi o siguranță că nu puteam obține integritatea țării noastre fără a participa la război.

¹⁴³ Urmează cuvintele: „care i-a urmat”, șterse de autor și înlocuite cu „și închisoarea fortăreței Sf. Petru și Pavel”.

¹⁴⁴ Este singurul text memorialistic de mai mari dimensiuni scris integral în limba română, în care se observă pregnant diferența de stil dintre exprimarea lui Diamandi în limba română și restul textelor, traduse de editori din limba franceză. Textul a mai fost publicat în volumul „România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii documentare”, vol. I, editat de Institutul de Studii Operativ-Strategice și Istorie Militară și Comisia Română de Istorie Militară (coordonator Dumitru Preda), Editura Militară, București, 1996, pp. 146-176.

În ziua de 3 mai 1915, fusesem însărcinat de Ion Brătianu de a prezenta d-lui Sazonov la Petrograd harta revendicărilor noastre.

După cum am expus într-un capitol precedent, chiar când am intrat în biroul d-lui Sazonov, <acesta> mi-a spus <că> acum, când Italia a intrat în război, pretențiunile României au scăzut¹⁴⁵.

Mi-am dat seama imediat că negocierile vor fi grele, nu mă așteptam însă să fie atât de grele cum au fost și care (*sic!*) au durat mai bine de un an.

Rusia și Antanta și-au închipuit că, de vreme ce obținuse<ră> concursul Italiei, <aceia> al României nu mai avea același preț.

La întrevvedereă avută la 3 mai cu dl. Sazonov, venisem cu harta cu revendicările noastre, însă el, de la început, mi-a prezentat o hartă care, amănunt curios, data de la 1875 și în care naționalitățile dintre Tisa și Prut, adică Transilvania, Banatul și Bucovina, tocmai teritoriile care trebuiau să fie negociate de noi, erau însemnate cu culori și culoarea dominantă, la prima vedere, era culoarea verde reprezentând elementul slav.

Nu m-am putut împiedica să spun d-lui Sazonov: harta aceasta are un aspect oribil prin culoarea verde de dați-mi voie să vă aduc o hartă mai actualizată decât aceasta.

Am înțeles de la prima convorbire cum că dacă pentru Transilvania propriu-zis nu o să avem dificultăți, în schimb vor fi dificultăți mari pentru Bucovina și pentru Banat, adică tocmai acele provincii din Monarhia Austro-Ungară în care se găseau și elemente slave printre elementul românesc.

Prima convorbire cu dl. Sazonov a fost amicală, însă a subliniat dificultățile problemei care era de negociat. Dar am simțit în același timp și alt lucru, pe care documentele publicate de soviete l-au arătat, adică mi s-a dat a înțelege că noi vom negocia direct cu Rusia și să nu sperăm la sprijinul Aliștilor, pentru a susține cauza noastră¹⁴⁶.

Am spus că am simțit aceasta – și documentele ulterioare au arătat mai precis – și când am spus d-lui Sazonov că noi nu putem transige asupra punctului principal al cererilor noastre, s-a interpretat imediat atât de

¹⁴⁵ Exprimarea lui Sazonov în acest text conține expresia „prețul României”, nu „pretențiile României”. Vezi pag. 71.

¹⁴⁶ În dosarul 130, fila 7v din fondul personal *Diamandi Constantin*, se regăsește următoarea completare: „Și D. Sazonov telegrafiasse ambasadorului rus la Paris la 2 mai 1915, «Eu mă angajez să negociez cu România condițiile intrării sale în război. Voi avea în vedere să-i țin la curent în mod constant pe aliații noștri despre evoluția acestei negocieri.»”

generalisimul armatei rusești, Nicolae Niculaevici¹⁴⁷, cum că România lansează un ultimatum și că făcusem propunerea noastră sub forma unei somațiuni. De fapt nu era un ultimatum și nu era o somațiune; dar în concepțiunea Marilor Puteri, nu putea să <se> creadă că un stat mic, căruia îi cer<eau> cel mai mare sacrificiu, adică al sângelui și a intrării în război, poată să pună condițiuni pentru intrarea sa în acțiune.

Care era concepțiunea noastră când negociam condițiunile, mai întâi teritoriale, a intrării noastre în război?

Întâi ne-am dat seama că acest război, care fusese deslănțuit prin politica Germaniei, adusese pe tapet pentru a fi rezolvate chestiunile naționale.

În primul rând, Franța avea de revendicat Alsacia și Lorena; Italia, Dalmația și Trentinul, Serbia, care fusese una din țările cele dintâi invadate de Austria, avea și ea revendicări pentru slavii care se găseau sub Monarhia Austro-Ungară, deci se punea pe tapet chestiunea naționalităților. România, care avea revendicări naționale în Austro-Ungaria și vis-à-vis de Rusia, putea să fie absentă când se negocia și se remania harta Europei pe baza chestiunii naționalităților? După părerea noastră nu, pentru că, după cum am spus mai sus, aveam mai mult decât indicațiuni, aveam declarațiuni, cum că numai participanții la război vor avea cuvântul lor de pronunțat la remanierea hărții Europei.

În al doilea rând, un privilegiu ca acesta, al unui război mondial, ne făcea să credem că chestiunea unității naționale a României trebuia rezolvată dintr-o dată și nu în etape succesive. Cu alte cuvinte, exemplul Italiei, care a ajuns la unitatea națională în etape succesive, era un exemplu care nu trebuia să fie imitat. Concepțiunea diplomației române a lui Ion Brătianu a fost că trebuie să profităm de împrejurarea de acum pentru a rezolva, dintr-o dată și pentru totdeauna, chestiunea¹⁴⁸ națională română în fruntariile ei etnice.

Or, Ion Brătianu avea o concepție că fruntariile naturale, pe cât se poate, sunt acelea care hotărăsc și apără mai bine interesele statului. Poate că această concepție venea de la faptul că el, ca noi toți, aveam concepția de proprietate de pământ, că chestiunea hotarelor juca un foarte mare rol

¹⁴⁷ Marele duce Nikolai Nikolaevici (cel Tânăr) Romanov, văr al țarului Nicolae al II-lea și comandant suprem al armatelor ruse de pe frontul de Răsărit în primul an de război.

¹⁴⁸ Aici, în original, „cestiunea”. Dat fiind că autorul însuși folosește în acest text ambii termeni, și pe cel învechit „cestiunea” și pe cel mai modern „chestiunea”, am decis uniformizarea în sensul actualizării limbajului.

pentru proprietate, fie mare, fie mică. Nu este mai puțin adevărat că chestiunea hotarelor și însemnătatea de fruntarii naturale, cât se poate prin râuri, era pentru Ion Brătianu chezașia că statul nostru, încadrat de fruntarii naturale, avea posibilitatea siguranței și a dezvoltării lui ulterioare.

Spuneam mai sus cum că România dorea să facă unitate națională dintr-o dată și că chestiunea naționalităților a fost pusă prin faptul că erau puteri mari care aveau chestiuni naționale, prin urmare înscriseseră în tratatele lor chestiunea tuturor care aveau chestiuni naționale, deci și a noastră. S-a contestat în urmă cum că ideea principiului naționalităților era un principiu care nu era definitiv. În adevăr, se putea întâmpla că acel principiu să fie favorabil câteodată statelor care îl invocau și câteodată defavorabil. Dar în istorie nu este numai punctul de vedere al calculului politic care joacă rol, mai este și altă considerație, anume că statele intră adeseori în război pentru un mistic. Or în acea vreme – și trebuie judecate lucrurile cu mentalitatea de atunci, iar nu cu cea de astăzi – unitatea națională și revendicările naționale erau un mistic și idealul statelor care nu-l realizaseră încă.

Prin urmare, dacă s-ar putea rezuma în linii mari considerațiunile noastre care ne-au făcut să intrăm în război, le-aș¹⁴⁹ rezuma la trei puncte: 1) unitatea națională a României, care trebuia înfăptuită dintr-o dată și nu în etape succesive; 2) statul român viitor, complectat cu anexiunile care erau de făcut din Monarhia Austro-Ungară și 3) trebuia să aibă fruntarii naturale, căci acelea erau în spiritul lui Ion Brătianu, care trebuia să asigure mai bine așezarea României Noi.

Acesta fiind cadrul revendicărilor noastre, negocierile s-au dat pentru noi pe această bază. Însă, lucru curios, deși toate documentele rusești publicate de bolșevici arată intransigența României în ceea ce privește revendicările ei, totuși fiindcă Rusia prezenta România sub acest aspect – îl găsesc în publicațiuni ale Alianților – că România ar fi precupețit concursul ei.

Ori aici sunt două idei contradictorii. Din două lucruri, ori România era intransigentă, ori România precupețea. Noi ne-am dat seama de la început că pentru realizarea unității naționale românești puteam avea sprijinul mai ales al alianților noștri occidentali, dar ne-am dat seama, în același timp, că acest sprijin avea limitele lui. Vreau să spun prin aceasta că ceea ce doreau mai înainte de toate toți aliații noștri era concursul României și intrarea ei în

¹⁴⁹ În textul original, „le-ați”. Am considerat că este o greșeală de dactilografie și că autorul se include pe sine în acest condițional, fie la singular: „le-aș rezuma”, fie la plural: „le-am rezuma”, printre cei care emit aceste ipoteze.

răsboi. Pentru dâșii aceasta era chestiunea principală; pentru noi, însă, chestiunea principală era să asigurăm viitorul țării noastre.

Nu pot uita că dl. Poincaré, în memoriile lui, tocmai arătând dificultățile acelor negocieri, a scris o frază care, după părerea mea, este însăși înțelepciunea politică și care ar putea figura fără inconvenient în maximum text al lui Richelieu și anume: „>noi uităm, zicea dl. Poincaré, că statele neutre cărora ne adresăm pentru a le cere să intre în răsboi intră pentru interesele lor, iar nu pentru interesele noastre<”. Ori, ce se întâmplă? Desigur că Franța dorea o Românie satisfăcută, desigur că și Italia dorea o Românie satisfăcută, dar nici una nici alta din ele nu ar fi protestat dacă România, mai modestă, s-ar fi mulțumit cu un sfert din revendicările ei. Căci ideea lor era intrarea României în răsboi; ori dacă Franța și Italia doreau o Românie satisfăcută, nu însă pentru a lupta pentru ultimul kilometru de revendicări, ci dorea de fapt o Românie mare. Faptul de a crede că Aliții puteau să se identifice absolut cu interesele noastre este o eroare politică. Important este să încadrezi interesele d-tale cu ale marilor state, dar nu poți cere unui stat străin să ia cu aceeași inimă, cu aceeași căldură și cu aceeași intransigență propriul d-tale interes; și dacă România s-ar fi mulțumit cu un sfert din Banat și trei sferturi din Bucovina, nici unul din statele aliate nu i-ar fi reproșat României că a fost prea modestă.

Am vorbit de Franța și Anglia în aceste împrejurări, dar mă îndoiesc că Rusia dorea să aibă lângă dânsa o Românie prea puternică. Și nu pot uita că în documentele găsite și publicate de bolșevici se găsește un document al unui însărcinat de afaceri al Rusiei la București, în care se spun textual acestea: „>Pentru noi, ce era important era ca prin intrarea României în răsboi să se economisească vărsare de sânge rusesc; cât privește chestiunea măririi României, aceasta era pentru noi complet secundar¹⁵⁰”. Forma e cam cinică, dar fondul este adevărat.

Aceasta pentru împrejurările în care au început negocierile. Ele au fost foarte anevoioase și le citează documentarea¹⁵¹ Rusiei, care acum este posibil s-o avem în urma publicațiilor făcute. Îmi dau seama că adeseori Rusia arăta că negocierile se găsesc ajunse la un punct insurmontabil. Prima dificultate a fost, cum am spus, Bucovina și Banat. În Bucovina sunt elemente ucrainiene incontestabil slave și Rusia era protectoarea elementelor slave; în Banat sunt elemente slave revendicate de sârbi și Rusia era un protector al

¹⁵⁰ În original este o greșeală de dactilografiere: „secondat”.

¹⁵¹ În original „documentărea”.

Serbiei, a cărei protecțiune a luat-o de la intrarea în război și a dus-o până s-a prăbușit Statul Rus.

Ce ne dădea Rusia din Bucovina în mai¹⁵² și iunie <1915>? Linia Sucevei. Argumentarea era în memoriul pe care l-a trimis, cum că trebuie să ne dea linia Sucevei, pentru că în acel teritoriu se găsesc morminte ale voievozilor români. Vasăzică din revendicarea noastră, a Bucovinei până la Prut, ni se dădeau două morminte! Și bineînțeles când se făcea această mare concesiune, care totdeauna părea să fie ultima, dar de fapt era totdeauna penultima, o vâltoare întregă se producea în Cancelariile Alianților de la Paris și Londra și mai târziu și la Roma, arătând intransigența României și cum precupețea teritoriul Bucovinei.

Ori, de fapt, noi cerusem Bucovina până la Prut și în chestiunea Bucovinei Brătianu se arăta intransigent. Prutul era o frontieră care despărțea România de Basarabia și orice știrbire, prin faptul că Rusia ar fi trecut peste Prut, dădea impresiunea că frontiera Prutului nu este stabilă. Și astăzi dacă ne închipuim că, printr-un fel de retrospectivă istorică, ne-am gândi că Rusia ar putea să aibă drepturi teritoriale suverane peste Prut, își dă seama ori cine de ce îngrijorare ne-ar cuprinde de o asemenea frontieră. Prin urmare intransigența în chestiunea Prutului era nu numai corespunzătoare cu ideea frontierei naturale, dar, în plus, faptul de a avea Rusia peste Prut era unul din sentimentele noastre, al siguranței noastre amenințate.

În Banat chestiunea se punea sub alt aspect. Nu contest și nu s-a contestat niciodată că sunt popoare slave în Banat. Dar nu se putea contesta în același timp că era populațiunea românească dincolo de Timoc. Chestiunea pur etnică nu era aceea care trebuia să hotărască în Banat și orice știrbire a acestei provincii ar fi creat un cap de pod, de revendicări și de conflicte viitoare din chestiunea Banatului.

Desigur că astăzi, fiindcă există Mica Antantă și situațiunea este alta, pare straniu să te repui în mentalitatea de la 1915 și să crezi, cum este astăzi, o realitate împărțirea Banatului, aceasta ar fi fost o primejdie în 1914. Dar nu trebuie uitat un lucru, și care a fost argumentul pe care l-am dat totdeauna, oricare ar fi fost rezultatul războiului. Rusia avea tendința fâțișă de a pune mâna pe Strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Nu se putea ști de la început care ar fi fost soluțiunea care s-ar fi dat acestei probleme. Nu eram însă noi în drept să fim îngrijați că, având Strâmtoarele în mâna Rusiei, să

¹⁵² În original, sub influența limbii franceze, lunile anului sunt cu litere majuscule. Editorii au ales transcrierea lor cu litere mici.

avem și pe Dunăre o strâmtoare, prin faptul că Serbia, care era satelita credincioasă a Rusiei, să fie stăpână pe ambele maluri ale Dunării? Deci în concepțiunea politică din 1915, de fapt s-ar fi întâmplat ca Rusia să fie ea direct la stăpânirea Strâmtoarelor și indirect, în dosul Serbiei, de a crea noi strâmtoare la Dunăre, dacă Serbia ar fi avut posibilitatea de a fi pe ambele maluri.

Desigur că în negocierile pentru Banat, în care am simțit atâta rezistență și unde ni se dăduse linia Cernei, după cum ni se dăduse linia Sucevei în Bucovina, – aceasta a fost prima propunere rusească – s-a pus și am pus eu personal chestiunea dacă nu era bine, că deși Rusia era mandatara recunoscută a Serbiei, să tratăm direct cu Serbia chestiunea Banatului. Personal, am fost de părere că trebuie informată Serbia și avut consimțământul ei. Dar nu pot să spun că această idee, deși îmi aparținea, nu putea prezenta oarecari inconveniente. Anume în momentul când se făceau aceste negocieri, de fapt nu mai exista teritoriu sârbesc, care era tot invadat de armatele austro-ungare. Ne reamintim că resturile armatei sârbești, împreună cu Regele și Guvernul, se refugiase la Corfu. Dacă ideea de a avea consimțământul Serbiei pentru Banat putea să fie justificată, se putea susține în același timp cum că acele concesiuni teritoriale unei Serbii în plin dezastru, fără țară, cu un Monarh și un Guvern care cereau azil și îl găseau la alții, avea ca aspect moral ceva defavorabil nouă. S-ar fi spus: România cere consimțământul Serbiei în momentul când această țară traversează cea mai mare tragedie a istoriei ei. Și, desigur, nu ar fi lipsit de a ni se imputa că exploatăm nenorocirea ei.

Deci, dacă eram partizani ai ideii de a avea consimțământul Serbiei în chestiunea Banatului, se putea susține și teoria contrarie, că, din punct de vedere moral, ni se putea face imputarea că am profitat de zdrobirea Serbiei pentru a-i smulge concesiuni.

Am spus într-un capitol precedent cum că intențiunea Rusiei, care s-a dovedit prin documente, a fost la început ca să ne izoleze de aliații noștri, să tratăm toate chestiunile direct numai cu dânsa, pentru că, bineînțeles, simțind noi că nu am fi avut sprijin pe lângă aliații occidentali Franța, Anglia și Italia, am fi fost mai maleabili.

Noi bineînțeles nu știam atunci că dl. Sazonov se adresase Aliaiților pentru a cere izolarea noastră. Dar dacă nu o știam precis, cum o știm astăzi, o simțeam.

S-a întâmplat atunci în negocierile noastre lucrul următor: era de știut cine era¹⁵³ mai grăbit, România de a avea teritoriile ei și a intra în război, ori Aliții de a avea concursul României? Îmi amintesc, într-o convorbire avută cu ambasadorul Angliei, care-mi spunea că riscăm să pierdem ocaziunile cele mai bune, că s-ar putea întâmpla să încheiem pace separată și că România cu intransigența ei poate pierde buna ocaziune [...]¹⁵⁴.

La acestea mi-am permis să-i dau o comparație practică, știindu-l fumător: este exact același lucru ca cineva care dorește a fuma o țigară; foarte bine, i se spune de cel care ține chibritul, vezi dacă nu aprinzi țigara cât timp am chibritul, riști ca să nu poți fuma. Care este pozițiunea mai avantajoasă, a aceluia care riscă a nu aprinde țigara lui, ori a aceluia care ține chibritul? Ori Aliții erau printre aceia care, în vâltoarea războiului, erau mai grăbiți de a avea concursul României, decât noi de a intra în război.

O obiecție care ni s-a făcut de către aliații noștri, mai ales de aliații occidentali, era de ce vrem numaidecât, înainte de a intra în război, ca să avem un tratat. Ambasadorii Franței și Angliei spuneau că țările lor nu au intrat în război pe baza unui tratat care fixa revendicările lor și de ce nu facem și noi același lucru. Le-am răspuns că o Mare Putere, prin însuși faptul că este o Mare Putere, poate să-și permită să intre în război fără de a pune de la început condițiuni, căci ei sunt în măsură, la sfârșitul războiului, de a putea impune până la un punct voința lor. Un stat mic nu are alt drept decât angajamentul luat; statele mici, prin faptul că sunt state mai slabe, sunt cele mai bune apărătoare ale tratatelor, pentru că nu au posibilitatea sancțiunilor, în caz când tratatele nu sunt primite. Și, în tot cazul, pentru Ion Brătianu și toată diplomația lui era inadmisibil și nici un moment nu ar fi putut fi considerat posibil ca România, într-o qualițiune în care se găsea Rusia și vecinii ei și cunoscând și Rusia de la 1878, să poată să intre într-un asemenea războiu fără să fie condițiuni absolute, exprese și amănunțite asupra întregilor revendicări românești. Și, lucru curios, nici în străinătate, dar nici în țara noastră, nu s-a înțeles acest punct de vedere.

Acestea fiind condițiunile în care se negocia, era important pentru noi, nu ca un joc diplomatic, dar ca o necesitate, de a arăta că cei mai grăbiți în a trata nu eram noi.

Desigur, s-a scris și s-a spus că România putea pierde momentele cele mai importante și că le-a pierdut. Unii din autorii care s-au ocupat de

¹⁵³ În original, „ara”, considerăm că este o greșeală de dactilografie.

¹⁵⁴ Parantezele pătrate sunt adăugate cu creionul de Diamandi; probabil intenționa să adauge un paragraf sau să ilustreze cu un text din corespondența sa oficială.

chestiunea războiului și aproape, în general, toți, ca Churchill¹⁵⁵, cât și Buchanan și Paléologue, au făcut o listă cu ocaziunile pe care le-a pierdut România.

Eu nu contest că se putea susține cum că România a pierdut momentul. Zic se poate susține, dar nu se poate dovedi, pentru că este imposibil de a ști dacă intervenția României în momentul de la Lemberg sau Lublin¹⁵⁶, sau altă împrejurare în care s-ar fi părut că concursul României ar fi fost decisiv, este o supozițiune ce nu se poate judeca. Noi judecăm chestiunea sub alt punct de vedere, care poate nu are avântul cu care aliații noștri judecau momentul oportun pentru noi; și punctul de vedere era următorul: într-un conflict mondial, în care o armată mică a unui stat mic nu poate da hotărâri decisive, într-un războiu care prin împrejurări s-a transformat într-un războiu de uzură, ce era mai prudent față de riscurile ce aveam în acest războiu de uzură și de posibilitatea timpului cât puteam să susținem acest războiu, de a intra devreme sau târziu? Desigur, au fost momente pe care le-am scăpat; dar chestiunea este de a arăta dacă acele momente nu ar fi adus ca rezultat dezastrul nostru.

Care a fost greșeala Aliaților<?>. În această privință aduc mărturia Mareșalului Foch¹⁵⁷. El se întreba care este momentul cel mai prielnic al României de a intra în războiu, acela de a intra mai repede, ori la timpul oportun? Bineînțeles, Mareșalul Foch, care reprezenta elementul militar, nu a lipsit de a aduce învinuire în această chestiune politicianilor. El spunea, politicianii caută un succes politic prin intrarea României în războiu și cât de repede. Și militarul considera că România trebuie să intre în război în momentul cel mai oportun. Și, pentru a le da o comparație, spunea: într-o luptă ce importă, când ai o¹⁵⁸ masă de rezervă, este ca să duci această masă cât mai curând, ori să o arunci în momentul cel mai prielnic. Teoreticește vorbind, lucrul ar fi trebuit să se desfășoare altmintrelea: politicianul trebuia să dea militarului posibilitatea alianțelor și militarul, din punct de vedere strategic și tactic, să hotărască momentul intrării.

¹⁵⁵ Winston Churchill (1874-1965), om politic britanic, ofițer, scriitor; prim ministru (1940-1945; 1951-1955). În perioada Primului Război Mondial a deținut funcția de Prim Lord al Amiralității (1911-1915) și de ministru al Munițiilor (1917-1919).

¹⁵⁶ În original, Lubling.

¹⁵⁷ Ferdinand Foch (1851-1929), mareșal francez, comandant suprem al armatelor aliate în timpul Primului Război Mondial (1918).

¹⁵⁸ În textul original este „ca”, dar fraza este în mod evident o traducere nefericită din limba franceză.

Dar aceasta, bineînțeles, presupunea în primul rând comandamentul unic. Și noi știm cu toții că, după ce a fost înfrângerea noastră, scoaterea Rusiei din război, dezastrul Belgiei, numai la sfârșitul războiului, după aceste încercări, s-a hotărât în sfârșit comandamentul unic.

Presiunile care se făceau asupra noastră de a intra în război erau de natură deosebită. Unele luau aspect diplomatic, adică avertisment dat României că nu va mai tolera tergiversările lui Ion Brătianu, că România trebuia să vadă că este ultima dată când se adresează la noi și, dacă nu intrăm, pierdem beneficiul pe care-l aveam pentru unitatea națională.

Acestea sunt cuvinte lipsite de orice sens și pentru că, în război, necesitatea unei colaborări efective durează cât durează războiul. Altă intervenție se prezenta sub alte forme. Succesul Alianților era interpretat și se transforma în mijloace de presiune față de noi. Se trâmbița succesul, care câteodată era real, și mi se spunea: nu vom tolera ca România să zboare în ajutorul învingătorului.

În categoria presiunilor făcute asupra României trebuie să menționez aceea făcută de Delcassé¹⁵⁹ în 1915, la 22 mai. Negocierile noastre cu Rusia ajunsese<ră> la un punct mort; intransigența noastră, care ne-a fost reproșată, ultimatumul României, cum se exprima Nicolae Nicolaevici, făcuse ca Rusia să-și dea seama că în tratativele cu noi era o partidă foarte serioasă de jucat și de câștigat. Văzând că ne retrăsesem din negocieri, că dădeam impresia de a nu fi grăbiți de a contracta, dl. Sazonov s-a adresat lui Delcassé, știind că intervențiunea făcută României din partea Franței avea mai mulți sorți de izbândă. Și, în adevăr, la 28 mai am primit o invitațiune din partea d-lui Paléologue¹⁶⁰, ca să dejunăm cu el. După o convorbire agreabilă avută, m-a atras în salon și mi-a citit o telegramă primită de la Delcassé. În acea telegramă, Delcassé, Ministru de Externe al Franței, spunea că România amână încă o dată hotărârea ei de a intra în război, că toți oamenii de stat, pe care-i numea, ar fi arătat că data intrării României în acțiune ar fi foarte apropiată. Și Delcassé anunța ambasadorului de la Petrograd că însărcinase pe ministrul Franței la București de a declara categoric lui Ion Brătianu că dacă România nu intră acum în război, Franța nu va ratifica acordul¹⁶¹ de la 1 noiembrie¹⁶², semnat cu Rusia. Fără să știe

¹⁵⁹ Théophile Pierre Delcassé (1852-1923), om politic și diplomat francez, ministru al Afacerilor Externe (1898-1905; 1914-1915).

¹⁶⁰ În original, „Paleolog”.

¹⁶¹ În original „acontul”, considerăm că este vorba mai degrabă despre o greșeală de dactilografie.

însă că prin acel acord nu schimba neutralitatea României, de care, de altfel, Rusia se folosea, noi aveam dreptul de a ocupa teritoriile din Ungaria și acest moment era lăsat la aprecierea noastră și Rusia era angajată să valideze acest tratat de Cabinetele din Londra și Paris.

Ori, Delcassé spunea că nu va ține acordul și nu-l va ratifica, deci revendicările României ar fi periclitare. Relațiunile mele cu ambasadorul Franței și, în general, atitudinea avută la Petrograd, îmi permitea să vorbesc foarte deschis și, după citirea acestei telegrame, nu am întârziat să spun interlocutorului meu că efectul telegramei va fi în defavoarea Franței; căci tocmai în momentul negocierilor și atunci când România spera să găsească în Franța un sprijin pentru revendicările ei, Delcassé făcuse o somațiune, o adevărată amenințare de a nu recunoaște acordul făcut.

De altfel, practic vorbind, acest acord nu avea nicio șansă de reușită pentru că, presupunând că România ar fi intrat la o dată ulterioară celei voite de aliații din Occident, Franța și Anglia, care ar fi fost consecința? Am fi intrat la o dată când nu plăcea aliaților din Occident, dar Rusiei îi convenea, din moment ce luase măsuri. Am fi ocupat Transilvania, care nu convenea la Paris și Londra, dar convenea la Petrograd și am fi putut fi scoși atunci din Transilvania de trupele franceze și engleze.

Prin urmare, intervențiunea lui Delcassé era făcută sub impresiunea Petrogradului, care a dat eșec și care a făcut în același timp <impresia> că am pierdut încrederea în Franța.

Acestea au fost declarațiunile făcute d-lui Paléologue și despre care am telegrafiat lui Ion Brătianu, de la care am primit chiar în acea zi o telegramă prin care aproba ce făcusem și îmi spunea ca să comunic ambasadorului Franței că făcuse o greșală și că nu noi ne-am însărcinat să obținem ratificarea de la Londra și Paris, ci Rusia. De ce, dar, Delcassé se adresa nouă și nu Rusiei<?>. Semnez această presiune a Franței, care voia prin Delcassé să conteste o ratificare a tratatului din noiembrie¹⁶³, ca o presiune diplomatică făcută asupra României.

Din fericire, aceasta nu a lăsat urme, a fost un eșec complet al diplomației și un nor trecător în relațiunile noastre cu Franța, care nu s-au desmințit în tot timpul războiului.

¹⁶² Probabil o greșală de dactilografiere, este vorba despre Acordul secret româno-rus, cunoscut drept Acordul Sazonov-Diamandi, semnat la 19 septembrie/2 octombrie 1914, redactat în data de 18 septembrie/1 octombrie 1914.

¹⁶³ Ca și mai sus, este vorba despre Acordul secret româno-rus, cunoscut drept Acordul Sazonov-Diamandi, semnat la 19 septembrie/2 octombrie 1914.

Dar, în afară de presiunile exterioare, erau cele interioare. Întâi propaganda Alianților, care urmărea ca România să intre cât mai repede în război. Acea propagandă avea acest prim scop și apoi de a anihila propaganda germană făcută cu mijloace bănești reale, cu o corupțiune fără precedent și fără nici un scrupul.

Presiunea interioară mergea până la tendința de a răsturna dinastia și de a înlătura pe Ion Brătianu de la putere, în speranța de a aduce un guvern mai înfeudat Triplei Alianțe și care ar fi putut să aducă România mai curând în război. Ion Brătianu era prezentat ca fiind lipsit de căldură pentru cauza națională, ducând o politică echivocă de neîncredere și căutând a-l depărta de la putere. S-a încercat de a găsi rezonanță pentru această propagandă, nu numai în elementele opoziției, dar Antanta a căutat să găsească colaboratori chiar printre rândurile membrilor guvernului. Și într-o telegramă pe care Ion Brătianu mi-a trimis-o spunea, cu drept cuvânt, că ceea ce este obiectul îngrijorării lui este că s-ar putea întâmpla ca aceste tendințe ale diplomației aliate, și în special a celei rusești, să poată găsi colaboratori în țară, care să antreneze România într-un război fără voiața ei.

Ceea ce complica negociațiunile noastre este că ele aveau loc într-una din perioadele cel mai grave în care se găsea Rusia în 1915. Anul 1915 este acela în care înfrângerile Rusiei au fost cele mai numeroase, în care Alianții observau un fel de lasitudine a poporului rus de a continua războiul și chiar se anunțau, prin diferite semne, grave dificultăți interne. Alianții observau această lasitudine a poporului rus și aceasta explică pentru ce în acel an au consimțit, tocmai pentru a menține Rusia în război, să înceapă discuțiuni pentru cedarea Strâmtoarelor.

Poate era un avantaj de negociat cu Rusia în momente grele pentru dânsa, căci se putea crede că ar fi fost mai conciliantă. De fapt era că unei Mari Puteri ca Rusia îi venea foarte greu ca să cedeze unui stat mic ca România, tocmai în momentul când soarta armelor nu era favorabilă. Ori, s-a întâmplat lucrul următor: când rușii se găseau în poziție rea, când se retrăgeau pe tot frontul, ei să fie mai dispuși la cedare, dar atunci nu eram dispuși noi ca să intrăm în război. Imediat cum un succes se anunța, intransigența Rusiei se manifesta din nou; astfel încât o bucată de vreme ne-am găsit într-un cerc vicios: când ne oferea ea să intrăm, din cauza situațiunii rele a armatei în care se găsea, nu puteam intra noi, și când noi doream să intrăm, concesiunile teritoriale pe care le găseam indispensabile pentru intrarea noastră în război nu erau satisfăcute. De fapt, aceste negocieri atât de laborioase au avut de la început aspectul unor negocieri în

care cel mai interesat este acela care caută să atragă un nou factor în războiul mondial.

Negocierile cu noi se resimțeau deci de evenimentele care se petreceau și în timpul războiului. O chestiune care devine de cea mai mare importanță pentru Alianți a fost aceea a acțiunii Alianților la Dardanele. După cum se știe, expedițiunea nu a reușit, însă împrejurările în care s-a produs, speranța care se punea pe rezultatul acestei expedițiuni au avut un rol hotărâtor în negocierile cu România.

Dacă¹⁶⁴ față de Bulgaria, diplomația Alianților a fost greșită prin faptul că ea a crezut că se poate, cu prețul unor concesiuni teritoriale, bineînțeles, <pe> care nu le făceau ei, ci statele vecine, să poată obține neutralitatea Bulgariei. Zic, concepțiunea era greșită, căci important pentru noi nu era neutralitatea Bulgariei care, după Ion Brătianu, nu putea să fie decât un vis trecător, important pentru noi era dacă, în urma unei înțelegeri cu Bulgaria și Serbia în privința Macedoniei, dacă puteam să avem concursul armatei bulgare în contra Imperiilor centrale. A pleda neutralitatea Bulgariei era o greșeală, căci ea s-ar fi ținut în stadiul de neutralitate așteptând ca la unii din vecinii ei să se întâmple o catastrofă oarecare, ca din neutră să devină beligerantă. O altă greșală a diplomației Alianților era de a nu ține seamă de realitatea lucrului, nici de sentimentele reciproce care erau între ele. Era ușor de a pune, de la Londra și Paris, în alianță două popoare care se urau, cum erau Serbia și Bulgaria. Dacă definițiunea lui Champfort¹⁶⁵ că amorul este contactul a două epiderme este exactă, s-ar putea spune fără ezitare că ura este repulsiunea a două epiderme. Ori a voi ca să faci o politică de Cabinet de a pune într-o alianță țări care încă <i>eri erau rivale și aveau ură din cauza Macedoniei, această concepțiune greșită a făcut că¹⁶⁶ toată diplomația față de Bulgaria a dus la un eșec complet și, ceva mai grav, la zdrobirea Serbiei. Nu o dată am auzit din partea sârbilor acuzațiuni violente pentru dl. Sazonov, de a fi făcut crima de a nu fi lăsat la un moment hotărâtor Serbia să nu ia pozițiune față de mobilizarea Bulgariei. Alianții au considerat statele balcanice ca niște ființe neînsuflețite, care se puteau mișca pe tabela de șah a Balcanilor. Chiar în momentul când Bulgaria a început mobilizarea, diplomația rusească, în special, a împiedicat Serbia de a zdrobi mobilizarea

¹⁶⁴ Fraza are mai mult sens fără conjuncția „dacă”, probabil intenționa să introducă o condițională, apoi s-a răzgândit, deoarece fraza ar fi devenit prea greoaie.

¹⁶⁵ Nicolas Champfort (1741-1794), pe numele adevărat Nicolas-Sébastien Roch, autor al unor *Maximes et pensées* populare în epocă.

¹⁶⁶ În original, „ca”, probabil greșeală de dactilografie.

la începutul ei și aici este o parte, un aspect trist al problemei. Ce a făcut pe Rusia să creadă că Bulgaria nu va lua armele contra Serbiei corespunde unei idei mistice a înfrățirii slave. Până în ultimul moment ei nu au putut să-și dea seama că statul pe care l-au creat la Dunăre, care datora recunoștință țarului Alexandru II¹⁶⁷ liberatorul, că acel stat nu era să meargă în directivele Petrogradului și că se va întâmpla ca episcopul¹⁶⁸ să se ridice în contra episcopului. În diplomația rusească era un <crez> mistic care îi făcea să creadă în întregirea statelor slave și uitau că politica nu este făcută adeseori decât de resentimente. Astfel, Macedonia, care în mai multe rânduri a fost pusă pe tapet, era o imposibilitate; nu pentru că nu corespundea unui calcul sănătos politic, dar pentru că amândouă statele, atât Serbia, cât și Bulgaria, revendicau totalitatea acelei provincii.

De la început, Brătianu a înțeles perfect de bine această chestiune și în momentul când s-a cerut tuturor vecinilor Bulgariei de a ceda teritoriului pentru ca ea să păstreze neutralitatea, le-a declarat că este gata să facă oarecare concesii, dar cere ca primă condițiune indispensabilă ca prima etapă să fie înțelegerea între Serbia și Bulgaria. Ori, această înțelegere nu s-a putut produce, Antanta a lăsat pe Bulgaria să mobilizeze și, refuzând Serbia de a distruge această mobilizare, rezultatul a fost catastrofal, căci a dus la zdrobirea Serbiei.

La început, aliații occidentali lăseau România să negocieze direct cu dl. Sazonov, ei se mărgineau a susține Rusia, a ne invita să fim concilianți, a face presiuni asupra României, fără să aibă un amestec direct și când s-a făcut expediția de la Constantinopol, perspectiva reușitei acelei expedițiuni era considerată că va schimba situațiunea războiului. Dacă Constantinopolul cădea în mâna Aliaților, imediat posibilitatea de munițiuni, de aprovizionare a Rusiei se deschidea, Bulgaria era nevoită să cedeze, Grecia, văzând trupele aliate și flota aliată la Bosfor, ar fi precipitat acțiunea ei și România, simțind posibilitatea, care totdeauna a fost îngrijitoare (*sic!*) pentru dânsa, a furnizării regulate de armament și proviziuni <pe> care nu le avea în țară la dânsa, incontestabil că aceasta ar fi încurajat toate statele aliate; în plus, din punct de vedere politic era o înfrângere a concepțiunii politice germane.

Ne amintim că această concepțiune era bazată pe o continuitate teritorială între Berlin și Bagdad. Interesele Germaniei în Orient erau întrupate în posibilitatea stăpânirii unei linii continue de la Berlin până la

¹⁶⁷ Alexandru al II-lea Romanov (1818-1881), Țar al Rusiei (1851-1881), a realizat reforme în mai multe domenii, inclusiv eliberarea în șerbie.

¹⁶⁸ Episcopul – (juridic) aflat sub tutela cuiva.

confinel Golfului Persic; ori, interceptarea și scoaterea Turciei din război ar fi anihilat planul politic al Germaniei, adică de a stăpâni linia directă între Berlin și Orient. Pentru a putea împiedica ca (*sic!*) Turcia să reziste atacului de la Dardanele, Alianții erau dispuși să facă cele mai mari sacrificii. Și, dacă Rusia era intransigentă în ceea ce privește cererile noastre, când s-a pus chestiunea Dardanelor de aproape a fost momentul culminant, care a hotărât Rusia să facă, din punct de vedere teritorial, toate concesiunile României. Importanța care putea să aibă rezistența Turciei față de Alianți era așa de mare încât, pentru prima dată – și găsim aceasta în memoriile Baronului Burian¹⁶⁹ – înseși¹⁷⁰ Imperiile centrale erau dispuse a face în Bucovina, deci din teritoriile Monarhiei Austro-Ungare, concesiuni teritoriale în favoarea României.

România se găsea deci, în ceea ce privește chestiunea aprovizionării și liberului tranzit al munițiilor pentru Turcia, pozițiunea următoare: era solicitată de Antanta, care era dispusă să cedeze la revendicările ei teritoriale din Monarhia Austro-Ungară și, pe de altă parte, Austro-Ungaria era dispusă să cedeze din propriul ei teritoriu, văzând importanța pe care o avea România.

Astfel că în luna iunie am putut obține de la dl. Sazonov declarațiuni trimise la București, cum că în schimbul interzicerii tranzitului munițiilor și aprovizionărilor Puterilor Centrale pentru Turcia, Rusia și alianții ei recunosc totalitatea revendicărilor României.

Expediția¹⁷¹ Alianților la Dardanele, care avea atâta importanță în ochii lor, dacă ar fi ajuns la rezultatul dorit, ar fi putut avea consecințe incalculabile pentru război. Dar în afară de avantajile care ar fi putut fi trase în cursul războiului, chestiunea însăși a Strâmtoarelor era de o importanță capitală pentru noi. O personalitate importantă rusească, în momentul când a intrat Turcia în război, mi-a făcut declarațiunea următoare, care sub forma ei paradoxală conținea un adevăr politic.

<„>Dacă m-ai întreba, mi-a zis el, care ar fi în acest război dușmanul preferabil al Rusiei aş spune că, incontestabil, este Turcia; dacă m-ai întreba care este aliatul mai puțin dorit de Rusia, aş răspunde fără ezitare, Grecia<”>.

În această formă se găsesc cele două deziderate ale Imperiului Țarist în chestiunea Strâmtoarelor. Tradițiunea politică seculară a Rusiei, întreaga

¹⁶⁹ Stephan Burián von Rajecz (1851-1922), om politic din Imperiul Austro-Ungar, ministru de Externe în perioada 1915-1916.

¹⁷⁰ În original „însăși”.

¹⁷¹ În textul original „expediația”, probabil greșeală de dactilografiere.

mentalitate și mistică rusească, făcea din obținerea Constantinopolului și a Strâmtorilor adevărata năzuință a Imperiului moscovit.

Dacă da sau nu, însăși pentru Strâmtori, era indispensabil libera dezvoltare a Rusiei, aceasta este o chestiune <pe> care o vom putea examina când se va vorbi în special de Strâmtori. Ceea ce este cert este <faptul> că năzuința către Constantinopol și Strâmtori era în regimul țarist directiva principală a întregii politici imperiale.

Originea chestiunii se pierde în însuși¹⁷² momentul când Petru cel Mare¹⁷³, prin cuceriri succesive, a ajuns la Marea Neagră. Atunci el a trimis un sol al lui pe lângă sultan și i-a cerut dreptul de liberă navigațiune pentru vapoarele Rusiei pe Marea Neagră. Răspunsul sultanului a fost: în limba noastră Marea Neagră poartă numele „Fecioara neprihănită” și nimeni nu poate avea acces pe lângă fecioara noastră.

Ar fi greu de găsit în vocabularul diplomației moderne o imagine mai frumoasă pentru a ascunde un scop politic.

De atunci încolo, ca o năzuință necesară și mecanică a unui vast teritoriu de a ieși la mare, aceasta a fost călăuză politice țariste. Unde însă politica țaristă a trecut peste adevăratele necesități ale Rusiei este <momentul> când, în loc de a revendica libera navigațiune prin Strâmtori, a găsit că trebuie să obțină însăși stăpânirea acestor Strâmtori și a Constantinopolului.

Că liberul tranzit prin Strâmtori este o necesitate a tuturor statelor riverane Mării Negre, acesta este un adevăr incontestabil. Soluțiunea cea justă este de a da posibilitate acelor state de a avea acces la Marea Mediterană. Soluția imperialistă era anularea stăpânirii Turciei prin altă stăpânire, care ar fi fost rusească.

Dar problema Strâmtorilor, care până în veacul <al> XX-lea se reducea la un duel între Rusia și Turcia, cu intervențiunea temporară a Marilor Puteri occidentale, care, din când în când, prin intervențiunea lor, voiau să arate că este o prescripție și că se întrerupsese acea prescripție prin apariția pavilionului lor în Marea Neagră; această chestiune, mărginită în special la două puteri, Rusia și Turcia, de la secolul al XX-lea ia un alt aspect, îndată ce noi state independente, ca Bulgaria și România, au apărut în Marea Neagră. Din acel moment, chestiunea Strâmtorilor nu mai poate fi un duel între Rusia și Turcia, căci alte state suverane și riverane apăruseră în Marea Neagră.

¹⁷² În original, „însăși”.

¹⁷³ Petru I Romanov (1672-1725), Țar al Rusiei, supranumit Petru cel Mare (1682-1725).

Imediat după intrarea Turciei în război, imperiul rusesc s-a gândit să pună pe tapet chestiunea Strâmătorilor.

În ceea ce mă privește, dădeam acestei chestiuni o importanță deosebită și credeam că fără a da garanțiile necesare – și în această chestiune¹⁷⁴, ca și în chestiune<a> teritorială a convențiilor noastre – nu era prudent ca să putem intra în război.

Când am voit să discut cu dl. Sazonov această chestiune, am primit de la Porumbaru¹⁷⁵, Ministrul de Externe, o telegramă cu instrucțiunea de a mă abține pentru moment de a ridica o asemenea chestiune.

Părerea Ministrului de Externe putea fi justă, noi negociam atunci chestiunea teritorială cu Rusia și aliații ei; era deci prudent de a adăuga, pe lângă dificultățile pe care le aveam, una nouă care ar fi izvorât din lămurirea chestiunii Strâmătorilor între Rusia și noi? Pe de altă parte, nu se cunoștea încă care (*sic!*) era atitudinea diferiților aliați ai Rusiei în această chestiune. Și, înainte de a vedea dacă am fi avut un sprijin pe lângă aliații occidentali, era poate prematur de a ridica această chestiune. Deși rămân subordonat al Ministerului de Externe, în ceea ce privește persoana, nu împărtășeam acest mod de a vedea, care, de altfel, se putea foarte bine susține. Și atunci, cum se întâmplă adeseori¹⁷⁶ când dorești foarte intens un lucru, el câteodată se întâmplă. Astfel a fost cazul cu Strâmătorile¹⁷⁷.

O polemică de presă s-a ivit în țară, în urma publicării unei broșuri a lui Vintilă Brătianu asupra Strâmătorilor. Presa rusească a luat cu căldură și cu oarecare agresivitate partea Rusiei. Prilejul pentru mine era creat. Am fost la dl. Sazonov și, începând a-i vorbi de această polemică (am făcut declarații pe care am putut să le transmit la București și care a<u> dat deplină satisfacție Guvernului, deși instrucțiunile lui fusese<ră> că era prematur de a ridica chestiunea Strâmătorilor), dl. Sazonov a declarat că chestiunea este prematură, că o hotărâre definitivă nu s-a luat, dar oricare ar fi hotărârea, drepturile imprescriptibile ale României de liberă navigațiune nu vor fi atinse. Și a adăugat că nu Rusia, care a suferit în această chestiune, va contesta României drepturile ei de liberă navigațiune.

¹⁷⁴ În textul original „chestiuni”.

¹⁷⁵ Emanoil Porumbaru (1845-1921), ministru al Afacerilor Străine în guvernul I.I.C. Brătianu (1914-1916).

¹⁷⁶ În original, „adesea ori”.

¹⁷⁷ În partea stângă a paginii, în dreptul acestui paragraf, este adăugat, scris de mână cu creionul, cuvântul „nu”; poate a existat intenția autorului de a elimina acest paragraf, sau de a-l muta în altă secvență memorialistică.

Era exact – și documentele publicate ulterior războiului au arătat – că în momentul când făcea această declarație nu era nimic hotărât, tendința aliaților occidentali fiind mai mult de a lăsa pentru Conferința Păcii spinoasa chestiune a Strâmtorilor.

Dar de la 1915 încolo, chestiunea se schimbă. Înfrângerile de pe front ale Rusiei, oarecare lasitudine observată de Aliați la poporul rus, a dat la Aliați temerea cum că această lasitudine, dacă s-ar accentua, ar putea să slăbească puterea combativă a aliatului lor Rusia și să nu o împingă, ațâțată de elementele pacifiste, către o pace separată. Și atunci s-a văzut cum că Rusia a pus pe tapet, față de Anglia și Franța, chestiunea Strâmtorilor și s-a văzut în același timp cum că Aliații au fost nevoiți de a ajunge la o concesiune în această chestiune, care de jumătate de veac era pivotul relațiilor, în special între Anglia și Rusia.

Documentele care au apărut arată cum că cu (*sic!*) mare greutate s-a cedat Rusiei în chestiunea Constantinopolului și a Strâmtorilor.

Imediat ce Rusia a arătat dorința și apetitul ei în Turcia, aceasta a avut de rezultat de a ațâța și apetitul Aliaților Imperiului Otoman. Când s-a citit corespondența, s-a înțeles imediat că în momentul când Rusia a pus chestiunea Constantinopolului pe tapet, însăși existența Turciei s-a pus și că și alți aliați a<u> vrut să participe la desmembrarea Imperiului Otoman.

O studiere atentă a acelor documente arată că, dacă aliații occidentali au făcut concesiune Rusiei în chestiunea Strâmtorilor și a Constantinopolului până la pace, era incontestabil că Rusia trebuia să revizuiască aspirațiunea ei de a da chestiunii Strâmtorilor o soluțiune unilaterală. Întâi faptul că Rusia nu a combătut la Dardanele nici prin prezența unui soldat, lucru care, de altfel, o mortifica și o umilea; faptul că obținuse teritorii la acele Strâmtori, cum se credea că ar fi rezultatul expedițiunii de la Dardanele, fusese<ră> făcute de Aliați fără Rusia și chestiunea Strâmtorilor nu mai era rezolvată cu Rusia și Turcia, ci cu o coaliție între mai multe puteri, imprima aceste<i> chestiuni un caracter internațional. Nu se poate concepe că se putea interveni <cu> o soluțiune care să împiedice trecerea prin Strâmtori și prezența în Marea Neagră a pavilioanelor Franței, Angliei și Italiei, care fusese<ră> în războiu aliate cu Rusia. Deci, internaționalizarea se găsea în însăși prezența coaliției în războiu.

Noi, care la 1915 nu intrasem încă în război, nu eram aliați, ne era foarte greu ca să știm care era exact stadiul tratativelor pe această chestiune.

Atât cu ambasadorii Franței, Angliei și Italiei, cât și cu dl. Sazonov, am reluat această chestiune în mai multe rânduri. Le-am arătat că dacă Rusia consideră că Strâmtorile sunt cheia casei, le-am expus cum că în această casă

se găsesc mai mulți locatari și că nu era just ca cheia să aparțină unuia singur.

Am primit neconținute declarațiuni, cum că drepturile României vor fi respectate; declarațiunile erau variate în ceea ce privește forma, fondul însă, de recunoașterea drepturilor noastre, era acelaș cu o singură variantă, și anume că dl. Sazonov se ferea de a recunoaște drepturile pentru flota de războiu a României, căci în toate declarațiunile lui se vorbește de dreptul nostru comercial.

Dar Aliții își dădeau perfect de bine seama de importanța pe care o avea pentru noi chestiunea Strâmătorilor, căci atunci când a fost vorba de publicarea acordului care se făcuse între dânșii pe această chestiune, a fost o polemică de mai multe luni pentru a ști sau nu dacă se vor publica acordurile, de teamă ca România să nu se simtă lezată în interesele ei și descurajată de a continua războiul dacă chestiunea importantă a Strâmătorilor ar găsi o soluțiune care să primejduiască interesele ei.

În negocierile teritoriale care au avut loc și de care am vorbit mai sus, când se întâmpla că era nevoie de o insistență specială care să ajute diplomația în lucrările ei, noi am găsit la Suveranii noștri nu numai înțelegere și un simț perfect al intereselor românești, dar totdeauna și dorința de a interveni personal în acele negocieri. În special Majestatea sa Regina Maria a scris în mai multe rânduri, atât țarului Rusiei, regelui Italiei, cât și vărului ei, regele Angliei, pentru a le explica care (*sic!*) sunt dorințele României și arăta necesitatea ca, pentru desvoltarea viitoare a statului român, acele dorințe să fie satisfăcute.

Pentru a contrasta cu insistența suveranilor noștri de a apăra interesele noastre, apare figura mai ștearsă, binevoitoare, timidă a Țarului Nicolae al II-lea, care, și el, era exponentul intereselor țării lui și dorea în mod foarte sincer colaborarea României. Dar pe când la Suveranii noștri se observa o insistență și o pulsație cu însăși dorința poporului românesc, figura ștearsă a Țarului Rusiei trecea printre acele negocieri cu crâmpie de fraze, cu amabilități către reprezentant. Și o singură dată mi-a spus: „>revendicările Dvs. desigur sunt populare și suveranii au datoria de a asculta «vox populi»<“. Acest adagiu, în gura unui Suveran care tocmai a fost sacrificat de poporul lui, primește o consfințire tragică mai târziu, când evenimentele revoluționare l-au silit să abdice și când năprasnica catastrofă (*sic!*) sovietică a împins Guvernul Rusiei să comită un asasinat fără precedent în istorie.

În negocierile noastre, cele două țări cari ne-au dat mai mult concurs față de Rusia pentru a obține concesiunile pe care le doream, este

incontestabil că trebuie menționate, <sunt> Franța și Italia. Pentru aceasta din urmă, adică Italia, mai este o observație de făcut. Anume că dacă atunci când, la începutul războiului, cu un sentiment adânc al intereselor ei, Italia căuta să rețină România de a intra în războiu pentru că socotea că intrarea simultană a Italiei și României îi permitea ei ca să aibă preț mai limitat și să se aprecieze mai mult intervențiunea ei, odată intrată și România, mentalitatea reprezentanților Italiei era turbată (*sic!*), nu mai era mentalitatea neutrilor, ci a beligerantului; și de unde, la început, Italia ținea ca România să intre în războiu, odată ea intrată găsea că intervențiunea noastră era prea tardivă.

Am mai spus cum că aceste țări erau favorabile României, însă ele doreau înainte de toate colaborarea noastră în războiu, ca un element care putea să scurteze războiul și să aducă soluțiunile dorite de politica lor.

Fapt este că intervenția României putea să aducă foloase mult mai mari, dacă se încadra într-o ofensivă generală și dacă intrarea noastră ar fi fost făcută la un moment mai oportun.

Negocierile acestea au arătat în același timp că, până la ultimul moment, statele sunt obligate ca să-și apere interesele lor. Istoricii de mai târziu, și în general opinia publică, când vede (*sic!*) un tratat realizat, cunosc numai un rezultat, ea (*sic!*) nu știe lupta care s-a dat pentru obținerea acestui rezultat; și pot spune că pentru toate aceste negocieri a fost o luptă fără preget. A trebuit să apărăm pas cu pas interesele noastre, pas cu pas demnitatea noastră, să căutăm a evita toate piedicile și toate cursele cari ni se întindeau și că ceea ce părea ca un simplu tratat cu câteva articole este rezultat al unei lupte continue. Chiar când a fost vorba de redactarea tratatului, s-a<u> ivit și atunci dificultăți.

Dar, înainte de a cita acele dificultăți, voi arăta, printr-un document rămas secret, însă divulgat de bolșevici, ce importanță dădea, în special Guvernul Francez, intrării României în războiu.

Presiunile care s-au făcut asupra noastră, negocierile se cunosc, ceea ce nu se știe însă e că imediat după bătălia de la Soma¹⁷⁸, reprezentantul Franței la Petrograd a făcut din partea d-lui Briand¹⁷⁹ un apel călduros către Rusia pentru a ceda cererilor României, oricât de exagerate ar fi ele, pentru că armata franceză, după luptele de la Verdun și Soma, nu mai aveau

¹⁷⁸ Toponim francez, râul Somme.

¹⁷⁹ Aristide Briand (1862-1932), om politic francez, ministru al Justiției (1908; 1912-1913; 1914-1915), ministru al Afacerilor Externe (1926-1932) și Prim-ministru (1909-1911; 1913; 1915-1917; 1921-1922; 1925-1926; 1929)

sufletul¹⁸⁰ necesar pentru a mai putea continua. Aliații cei mari uită câteodată serviciile făcute de aliații mai mici. România nu a regretat serviciile făcute, însă e jignită când ele se uită. Deci nu prin aprecieri și deduceri, dar însăși în litera unui document, care era destinat să rămână secret, se arată că atunci când România a intrat în războiu, trupele franceze în urma luptelor glorioase, dar istovitoare, nu mai aveau sufletul necesar pentru a continua. România a jucat deci rolul paratoner¹⁸¹ și a atras asupra ei fulgerile războiului, pentru a permite aliaților din occident să poată răsufli. Acesta este minimum care se poate spune din momentul când România a intrat în războiu.

Acela care a înțeles mai bine politica lui Ion Brătianu a fost, incontestabil, dl. Briand. Documentele publicate arată că, adesea, ori unii din aliați erau dispuși de a întreprinde o acțiune violentă, nu numai contra lui Ioan Brătianu, dar de a merge chiar până la răsturnarea dinastiei, pentru a obține cât mai repede concursul României în războiu. Aceasta invederează că, atunci când se luptă pentru viață și pentru (*sic!*) moarte¹⁸², atât indivizii cât și popoarele sunt inușți și nu se mai călăuzesc de principiile elementare de a <nu> interveni în afacerile interne ale unui stat și, în adevăr, asemenea obiceiuri depășesc cadrul luptelor obișnuite.

Acela care a înțeles cel dintâiu că trebuie căutată o înțelegere cu Ion Brătianu, cum am spus la început, a fost dl. Briand. Dânsul a pus diplomația Înțelegerii și propria lui diplomație în dilema următoare: puteți răsturna pe Ion Brătianu, având certitudinea că după el va fi un guvern de ajuns de puternic, astfel ca cu (*sic!*) Regele României să puteți antrena România într-un războiu? Dacă nu, este o altă soluție, aceea de a avea cele mai bune raporturi cu Ion Brătianu și de a câștiga încrederea lui. Căci la Ion Brătianu, atât în timpul domniei Regelui Carol I, cât și al domniei Regelui Ferdinand, ținta lui principală a fost ca să aibă în favoarea războiului pe toți factorii determinanți; nu voia, cu alte cuvinte, să se întâmple cu România ceea ce s-a întâmplat în Grecia. Adică, ca <la> zguduirea ce se produce într-o țară, prin intrarea ei în războiu, să se mai adauge o criză dinastică și un eventual războiu civil. Tactica de a aduce Coroana la sentimentul general al țării, de a merge împreună cu dânsa, mână în mână, pentru apărarea intereselor țării, a fost o adevărată înțelepciune, pentru a evita României zguduiri grave în ajunul intrării în războiu. O parte din diplomații aliați împingeau la soluțiuni

¹⁸⁰ Probabil o traducere greșită din limba franceză a substantivului „souffle”, suflu.

¹⁸¹ Paratrăsnet, în limba franceză „paratonnerre”.

¹⁸² Probabil este o traducere greșită a expresiei „pe viață și pe moarte”.

grăbite, uitând mai întâiu că nu se poate face războiul eliminând o personalitate de însemnătate a lui Ion Brătianu și un partid atât de puternic, cum era atunci partidul liberal, și că nu se putea face războiul cu concursul (*sic!*) României, trăind o criză dinastică.

Desigur, cum am mai spus-o, se vor ivi critici asupra momentelor oportune și sunt convins că lista momentelor pierdute pentru intrarea României în război este o listă lungă. Demonstrația că s-a pierdut momentul de către România este demonstrație care nu se poate susține, pentru că ar trebui să arăți și să dovedești care ar fi fost consecința intrării României la un anumit moment. Cum am mai spus, noi ne-am călăuzit de o concepție cu mai puțin avânt, însă mai conformă bunului simț, anume că într-un război de uzură, pentru o țară care nu are nici armamentul necesar și <nici> fabricile de munițiuni necesare, chestiunea se pune dacă (*sic!*) într-un asemenea război de uzură ce (*sic!*) este mai bine: de a intra mai devreme sau mai târziu.

Dar mai este o considerațiune foarte importantă. Toată pregătirea militară a fortificațiilor României era făcută pentru un război eventual contra Rusiei. Noi făcusem parte din Tripla Alianță și chestiunea fabricării munițiilor era secundară pentru România, căci în linia continuă Berlin-Viena-București, această alimentare a României cu munițiuni și cu arme era, în condițiunile în care am figura în Tripla Alianță, de cea mai mare ușurință.

Nu o dată, pentru a convinge pe dl. Sazonov și pentru a înfrânge încăpățânarea pe care o simțeam la Marele Stat Major Rusesc, am spus: nu vă îngrijiți că România vă cere munițiuni și să nu suspectați ce devin aceste munițiuni, într-o țară care nu a intrat în război; îngrijiți-vă în ziua când nu vă vom cere munițiuni, căci dacă ar fi să intrăm în război contra Dvs. și alături cu Tripla Alianță, România nu ar avea nevoie să vă ceară munițiuni, căci am fi inundați de munițiunile fabricilor din Germania.

Dar, cum se întâmplă, raționamentele nu produc efectul lor când la baza relațiilor dintre țări există suspiciune mutuală.

Dacă România era destinată ca să fie în Tripla Alianță și să aibă un război cu Rusia, își poate închipui cineva că a fost o adevărată revoluție geografică și că am întors apele geografice pentru a intra în Tripla Alianță¹⁸³ și a face o *volte face* complectă a politicei noastre militare. Fortificațiile dimprejurul Bucureștiului erau destinate să ne apere în contra invaziunii

¹⁸³ Din context ar fi mai degrabă vorba despre Tripla Înțelegere sau Antantă, cealaltă alianță. Este posibil să fie o greșeală de dactilografie pe care Diamandi nu a sesizat-o.

rusești, nu mai aveau niciun rost; linia de fortificație Nămolosa-Galați, destinată a apăra o invaziune rusească, nu mai avea niciun rost; România nu avea nici un fel de armament pentru lupta în munți, căci adversarul său probabil era, din contra, un imperiu al stepei. A trebuit deci, în pregătirea militară, schimbat complet adevăratul front al României. Dacă stăruiesc și asupra acestui punct, este pentru a arăta că noi am fost în războiu într-o situațiune specială. În fond, noi am avut două Alsacii, una era Transilvania, alta era Basarabia. Un lucru era cert, România nu putea rămâne neutră într-un conflict în care se discuta și se rezolva chestiunea de naționalitate care fusese pusă de țările Micii Antante pentru motivul arătat mai sus, că în acea constelațiune se găseau țări ca Franța și Italia, care aveau revendicări naționale. În faza istorică, când s-a pus chestiunea unității naționale, Germania și Austria erau țări care erau adversare acestei soluțiuni de uniune națională, pentru simplul motiv că una era un mozaic de naționalități, Austria, și că cealaltă stăpânea o parte din Polonia, Alsacia și Lorena și Schleswig-ul¹⁸⁴ de la Danemarca. Germania nu putea să fie expresiunea naționalităților, când însăși organizațiunea ei asupra naționalitățile care aparțineau statelor vecine. Pentru noi a fost un imperativ categoric de a intra atunci. Nu am nevoe să spun că nu odată ne-am găsit la soluțiunea cea rea. Nu era permis oamenilor cari aveau cuvântul lor de spus să aibă în vedere numai soluțiuni fericite. Înfrângerea noastră a fost pusă în calcul și ne-am spus lucrul următor: dacă România va fi să fie înfrântă, ea va avea avantajul să fie înfrântă în cea mai bună companie, adică cu Franța, Anglia și Italia, fără a mai vorbi de Serbia și alte țări. Or, nu este precedent ca o egemonie a unei țări – vorbesc de Germania, să se poată stabili indefinit în Europa. Este un moment dat când contra acelei egemonii se formează qualițiuni. Acest moment a fost unul din momentele hotărâtoare ale războiului din 1914.

România făcea deci prin alianțele ei întâiu să fie recunoscute revendicările ei în Transilvania, Banat și Bucovina de <către> cele mai Mari Puteri din lume și, în acelaș*<i>* timp, să facă alianțe cu state chiar când ar fi să fim învinși, cum am spus mai sus, în cea mai bună companie. Pentru noi s-a rezolvat soluțiunea fericită, dar <a fost luată în calcul> și soluțiunea¹⁸⁵ înfrângerii care putea să cadă asupra noastră.

Nu însă acest fapt a fost partea hotărâtoare ce a determinat România să intre în războiu, a fost un imperativ categoric, cu împrejurarea unui războiu pe care nu l-am declarat, nu l-am provocat, să se pună pe tapet

¹⁸⁴ În textul original, „Slesbicul”.

¹⁸⁵ În textul original, „soluțiunii”, probabil greșeală de dactilografiere.

marea chestiune a naționalităților. România, care nu-și îndeplinise încă unitatea națională, nu putea fi absentă în acel moment și nu se putea alia, deși avea Basarabia în partea cealaltă, decât cu țări care prin aspirațiunile lor din acel moment trebuia<u> să dea soluțiuni naționale, căci dând soluțiune la chestiunile lor proprii, dădeau soluțiuni la întreaga problemă a naționalităților.

Spuneam adineauri că, până în ultimul moment, statele, în special cele mici, sunt datoare să apere interesele¹⁸⁶ lor.

În cursul lunii iulie, în ultima întrevedere care a avut loc între ministrul Rusiei la București și Ion Brătianu, la care eram și eu prezent, îi spusese în sfârșit d-lui Poklewski¹⁸⁷ că fusesem însărcinat de Ion Brătianu de a redacta declarația de războiu către Austria.

În adevăr, câteva zile după acea întrevedere, mă duceam la Florica și, intrând în apartamentul care îmi era destinat, cu acea veselie binevoitoare pe care o avea totdeauna Ion Brătianu, mi-a spus: <„>am să te rog să redactez<i> aci declarația de războiu către Austria. Dar totodată trebuie să te previn că am să închid ușa până o să o redactez<i><“>. I-am răspuns că o să fiu ca un prizonier. <„>Da, mi-a zis Ion Brătianu, exact cum se petrece la Roma când se alege un Papă. Toți cardinalii sunt închiși și nu <i>es decât după alegerea Papei. D-ta ai să fi<i> singur, ca un prelat moldovean, și închis în acest apartament<“>.

În adevăr, comparația era mai departe, cum se anunțase la început. Și, cum se știe despre felul cum votează cardinalii în Vatican, după ce s-a terminat votarea, buletinele sunt aruncate într-un șemineu¹⁸⁸ și când apare acel fum pe un horn, care în italienește se numește «Spumante», atunci se deschid ușile și se strigă «Habemus Papam»¹⁸⁹.

Am spus că comparația (*sic!*) este exactă, că și eu am făcut câteva ciorne pe care le-am aruncat în foc și s-a văzut atunci un mic fum care amintea nu că s-a ales un Papă, dar apărea unul din cele mai importante acte ale României: declararea ei de războiu.

Acea declarație conținea toate punctele de vedere ale României. Într-însa este arătat pentru c<e> am făcut politică cu Tripla Antantă¹⁹⁰, de ce de la Războiul Balcanic Tripla Antantă nu s-a mai ținut de directivele politice de

¹⁸⁶ În original, „intereselor”.

¹⁸⁷ În original, „Poclevski”.

¹⁸⁸ În original, „chemineu”.

¹⁸⁹ În original: „Abeamus Papa”

¹⁹⁰ Diamandi face o confuzie. Aici este vorba de fapt despre Tripla Alianță. Vezi și nota 183.

pace, pentru ce acest război, care trebuia să fie după tratate numai o politică defensivă față de Rusia, a devenit în mâinile guvernanților de la Viena și Berlin un element ofensiv și că, în aceste împrejurări, România este obligată să se ralieze acelor care pot să-i asigure realizarea unității ei naționale.

Totul fiind astfel pregătit, în ziua de 27 august stil nou, atunci când se credea – și probabil că chiar Rusia lăsase să se acrediteze acest svon – că Guvernul va demisiona și va veni un guvern Maiorescu, a venit Consiliul de Coroană în care Regele Ferdinand a spus cuvintele atât de înălțătoare lui Petre Carp, care spunea că Hohenzolernii nu se pot învinge, el i-a răspuns: dar eu am învins un Hohenzolern, pe mine însumi.

Pe piețele Bucureștiului, pe Calea Victoriei, gorniștii sunau alarma. Personalitățile politice defilau pe Calea Victoriei în aclamarea mulțimei: și am asistat la trăsuri deshămate și persoane politice duse în triumf. Acela însă, care luase responsabilitatea așa de mare de a face ca țara lui să intre în război, acela trecuse direct la Cotroceni, pe străzi lăturalnice, și intrase în curtea casei lui fără să fie văzut de nimeni. Peste câțva timp, când am intrat eu însumi, l-am găsit alături de soția lui cu figura impresionantă, cu privirea adâncă dar și foarte gravă a omului care luase hotărâri istorice. Și d-na Brătianu mi-a spus, în camera de alături: <„>veți ști că de acum înainte, orice s-ar întâmpla în acest război, totul va fi aruncat în sarcina soțului meu<“>.

Și am auzit foarte adesea în timpul războiului o variantă a acestui principiu: când lucrul merge bine, poporul îl făcuse și își atribuie meritul, când merge rău, era un singur responsabil, „EL”!

De altfel, această lege a nerecunoștinței este legată totdeauna de soarta oamenilor mari.

Unii au mers până a crede că un om mare se judecă după ingratitudea poporului său. Și mult înainte <de> această observațiune¹⁹¹, Tacit a spus: <„>într-un război, succesul și-l atribuie toți, insuccesul, unul singur<“>.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 105, f. 1-43; original dactilografiat în limba română

¹⁹¹ O corectură a lui Diamandi cu creionul, adăugarea unui sufix „ei”, care ar transforma „această” în „acestei”, ar schimba puțin fraza în „Și mult înaintea acestei observațiuni”, dar nu face acordurile necesare cu terminațiile de dativ-genitiv.

Tratatul de neutralitate pe care România l-a încheiat în 1 octombrie cu Sazonov i-a lăsat alegerea momentului intrării sale în război, cu dreptul de a se anexa teritoriile Monarhiei Austro-Ungare locuite de români. Înțelegerea stabila, în schimb, neutralitatea binevoitoare a României. Acest aranjament a fost suficient în prima fază a războiului, dar noi ne-am dat seama că, fără o acțiune a României împotriva Austro-Ungariei, aceste teritorii nu puteau fi obținute de noi și că România nu putea păstra neutralitatea [în ceea ce o privește]¹⁹³ până la sfârșitul războiului. Noi ne-am dat seama de aceasta și, de altfel, diplomația Antantei nu a pierdut ocazia de a ne atrage atenția asupra acestui punct și eu însumi l-am auzit în mai multe rânduri [declarațiile aliaților nu lasă nici un dubiu] pe D-I Sazonov spunându-mi că numai țările beligerante vor fi admise la Conferința de Pace, cu excluderea neutrilor și a celor care vor fi rămas cu arma la picior. Acest discurs, pe care îl ținea reprezentantului României, îl ținușe de asemenea reprezentanților altor state neutre și în mod special Italiei, înainte ca aceasta [...] ¹⁹⁴ să se alătore Antantei.

Poziția României devenea, de altfel, dintre cele mai dificile. Dacă am avut motive extrem de plauzibile pentru a nu intra de partea Triplei Alianțe, de care noi fuseserăm legați anterior printr-un tratat, nu este mai puțin adevărat că în ochii Imperiilor Centrale și mai ales ai Germaniei, România rupsesse legăturile care o uneau de această constelație [aceste legături vechi..., înainte de a fi legat și]¹⁹⁵. Noi riscam deci să rămânem izolați. Pericolele unei asemenea situații nu i-au scăpat lui Ionel Brătianu. Astfel, aproape imediat după intrarea în război a Italiei, la începutul lunii mai, a apărut necesitatea de a încheia un tratat de alianță cu Antanta pentru intrarea României în război. Se punea întrebarea, atât în România, cât și în cancelariile aliate, dacă un asemenea tratat era indispensabil și dacă, la fel ca și în cazul Franței, Belgiei și Angliei, condițiile teritoriale pentru intrarea în război n-ar fi trebuit să fie lăsate pentru conferință. România avea o situație singulară, am avut ocazia de a semna acest lucru în studii anterioare, un trecut îndepărtat și recent îi insuflase o mare neîncredere cu privire la Rusia.

¹⁹² Titlul este adăugat prin scriere de mână cu creion albastru.

¹⁹³ Cuvintele între paranteze drepte pe această pagină sunt adăugate cu creionul deasupra rândului.

¹⁹⁴ Un cuvânt adăugat cu creionul, ilizibil.

¹⁹⁵ Adăugat cu creionul, au rămas cuvinte ilizibile.

Nu era de conceput posibilitatea de a se alătura Antantei înainte de a avea încheiat un tratat ferm de alianță [...]196. Diplomația lui Brătianu era inspirată deci de mai multe considerente de cea mai mare importanță. Primul era că, fără un tratat de alianță cu Antanta și Rusia, România nu se putea angaja în război. Cel de-a doilea era că ea trebuia să profite de circumstanțe și de faptul că Puterile continentale ale Antantei, Franța, Italia, își formulaseră revendicările naționale pentru a ajunge să-și realizeze unitatea națională197. Dar în viziunea omului de stat român, această unitate trebuia să fie făcută dintr-o singură mișcare și exemplul Italiei, care o făcuse în etape succesive, era un exemplu care nu trebuia urmat. De asemenea, imediat după ce Italia și-a încheiat negocierile cu Antanta, eu am primit mandat, așa cum am spus mai sus, de a mă deplasa la Petersburg, de unde lipsisem pentru un scurt sejur în România, și de a începe negocierile cu guvernul rus și cu ambasadorii aliați. Aceste negocieri au fost extrem de laborioase. De la început, România a fost acuzată de intransigență și atunci când, pe 3 mai 1915, mă îndreptam spre Pont-aux-Chantres și când, pentru prima dată, expuneam revendicările țării mele, am resimțit câte dificultăți vom avea în a obține ceea ce consideram drept indispensabil pentru a asigura unitatea etnică a României [...]198. Harta pe care o aveam în mână și pe care voiam să i-o arăt lui Sazonov, nu i-o arătasem la prima mea întâlnire, apoi, așa cum am avut ocazia să relatez, încă de la început el m-a abordat în acești termeni: „Acum că Italia intră în război, prețul României a scăzut”. Am retras-o deci [...]199 harta pe care o aveam în mână și am avut o mare surpriză văzând-o pe aceea pe care el o pune sub ochii mei. Nu știu din ce motiv, Dl Sazonov s-a folosit în această împrejurare de un atlas vechi care data din anul 1878 și în care aproape întreaga Bucovină și mai mult de ¾ din Banat erau colorate cu verde, culoarea populațiilor slave. Am formulat pretențiile noastre în Bucovina, linia Prutului și în Banat talvegul Dunării și al Tisei [frontieră naturală]200. El a scos un strigăt de protest spunând că pretențiile noastre erau exagerate. Întâlnirea noastră s-a încheiat pe un ton amical, dar cele două [teze]201 se găseau în cel mai profund dezacord. Nu

196 Câteva cuvinte adăugate cu creionul deasupra rândului, neinteligibile.

197 Urmează și cuvântul „europeană”, dar este tăiat cu creionul de autor.

198 Câteva cuvinte adăugate cu creionul, parțial inteligibile, dar care nu pot fi asamblate în frază coerentă: „această unitate presupune că noi trebuie să”

199 Adăugire neinteligibilă cu creionul, două cuvinte.

200 Inițial a scris Tas, apoi a corectat cu creionul „Tisa, frontieră naturală” (cu denumirea franceză Theiss).

201 Inițial a scris „texte”, apoi a corectat cu creionul: „teze”.

știam atunci ceea ce documentele ruse publicate mi-au arătat mai târziu, că guvernul rus considera dificultățile care au apărut de la prima noastră întrevvedere ca insurmontabile și despre care Șeful Generalissim, Marele Duce Nicolae Nicolaevici, aflând care erau revendicările noastre, nu a ezitat să expună Marelui Cartier General modul său de a gândi, după cum urmează: „Intrarea în război a Italiei prezintă pentru noi atâta importanță, încât cea a României trece pe plan secundar”. Și a adăugat: „Din moment ce România nu a oferit intrarea în război decât după semnarea acordului cu Italia, este convenabil să profităm de asta pentru a modifica frontierele viitoare ale Rusiei subcarpatice, ale Bucovinei și Ungariei, conform bazelor strategice prezentate în nota mea pe care Ministerul o are în posesia sa”. În aceeași notă, el se plângea de tonul arogant și îndrăzneț al Ministrului României, care dădea cererii sale aspectul unui ultimatum.

Aici trebuie să deschid o paranteză. România era o țară neutră. Ea nu fusese atacată. I se cerea să intre în război. Ea considera că intrarea sa în război trebuia să aibă drept preț realizarea aspirațiilor sale naționale [în cadrul frontierelor naturale]²⁰². Era deci firesc să-și pună condițiile. Dar, în ochii Marilor Puteri precum Rusia, un stat de importanță secundară ca România, care își prezenta condițiile, atestând că era hotărâtă să nu accepte compromisuri, lua în ochii diplomației imperiale ruse aspectul unui ultimatum. Asta confirmă o dată în plus cât de dificil îi înțeleg cei mari pe cei mici și că orice atitudine de independență lua în ochii Cancelariei imperiale aspectul unei amenințări. Nu știam atunci ceea ce documentele ruse mi-au arătat mai târziu, nu știam sigur, dar aveam sentimentul că Rusia ceruse aliaților să lase România față în față cu ea și să nu mai dea nici un sprijin în negocieri. Și Dl Sazonov telegrafia ambasadorului rus la Paris, pe 2 mai 1915: „Îmi asum sarcina de a negocia cu România condițiile intrării sale în război. Nu voi pierde din vedere să îi țin la curent în mod constant pe aliații noștri în legătură cu evoluția acestor negocieri.”

În consecință, România trebuia să negocieze față în față²⁰³ cu Rusia. Făcând gol în jurul nostru, ne făcea să simțim că nu aveam nici un sprijin, nici la Paris, nici la Londra, nici în Italia și că, în consecință, trebuia să ne reducem pretențiile.

Nu mai că în aceste negocieri partida era inegală. Se voia să ne facă să credem că ea²⁰⁴ era cea grăbită și noi ne dădeam seama că erau de fapt

²⁰² Adăugat cu creionul deasupra rândului.

²⁰³ În textul original în limba franceză: „en tête à tête”, întâlnire între două persoane.

²⁰⁴ România.

aliații. Ei erau angajați într-o partidă redutabilă și orice ajutor era prețios, în timp ce noi aveam inconvenientul, poate singurul, de a lăsa să treacă ocaziile pierdute. În ceea ce mă privește, încă din momentul în care am depus revendicările mele și i-am trimis D-lui Sazonov o hartă în același timp mai corectă și fără hașurare slavă, m-am retras în cochilia mea fără a da acestei retrageri aspectul unei [rupturi]²⁰⁵, dar marcând-o suficient pentru a arăta clar că nu era [...]²⁰⁶ din partea mea. Și acolo, în această retragere, [pe rând]²⁰⁷, ambasadorii aliați veneau să-l caute pe reprezentantul României pentru a-l incita să continue negocierile cu guvernul imperial. De la primele conversații am simțit că trebuiau să fie surmontate mari dificultăți, mai ales privind cele două provincii, Bucovina și Banatul. Prima concesie pe care ne-am făcut-o reciproc a fost cea privind Maramureșul. Dar simțeam că aceste concesii subliniau, de asemenea, că de partea română nu era grabă să vedem încheiate aceste negocieri, de altfel era natural că România, în luptă cu adversarii săi, a vrut să susțină până la sfârșit lipsa ei de grabă. Întreaga vară 1915 a trecut în negocieri. Aliații Rusiei o susțineau prin sfaturi de moderație, încercând să diminueze pretențiile românești, ceea ce era regula jocului. Dar, în scurt timp, situația frontului rus și semnele de slăbiciune care s-au manifestat pe durata anului 1915 au înlesnit într-o oarecare măsură încheierea negocierilor. Care erau mijloacele de presiune pe care le avea Antanta vis-à-vis de România pentru a preveni posibilitățile unei păci separate? În mai multe ocazii, am aflat mai ales despre dorința Ungariei de a face pace separată, dar aceste presiuni nu au reușit căci toate tentativele de pace separată, unele dintre ele chiar serioase [unele imaginare și survenite ad-hoc]²⁰⁸, nu au reușit. Cel de-al doilea mijloc de presiune era cel care se exercita asupra opiniei publice. O făceau să vadă succesele aliaților, vecinătatea armatelor ruse în Bucovina... Doar că răspundeam întotdeauna, chiar și când D-l Sazonov îmi vorbea despre asta: „Nu este suficient să intrăm în Transilvania, [este vorba]²⁰⁹ să și rămânem acolo”. Ceea ce este caracteristic în aceste negocieri teritoriale, este faptul că după ce am fost acuzați de intransigență și am fost acuzați că dădusem ultimatumuri, Rusia i-a prezentat pe români în fața aliaților ca negociindu-și teritoriile, punct în

²⁰⁵ Adăugat cu creionul.

²⁰⁶ Un spațiu rămas gol în textul dactilografiat, pe care autorul nu l-a completat.

²⁰⁷ În original era dactilografiat (fr) „jour à jour”/„zi după zi”, corectat de autor cu creionul „tour à tour”/„pe rând”.

²⁰⁸ Completare deasupra rândului cu creionul.

²⁰⁹ Inițial a fost dactilografiat greșit: „suffit”/„este suficient”, corectat de autor cu creionul „s’ agit”/„este vorba”.

care Dl Paul Cambon²¹⁰, ambasadorul Franței la Londra, s-a iritat el însuși de târguiețile României. Relațiile cu ambasadorii aliați îmi permiteau să am cu ei un limbaj cu totul deschis și ei foloseau același procedeu în față de mine. Ambasadorul Angliei²¹¹, Sir Ed[ward] Grey²¹² evidenția în fața mea că Anglia nu încheiase un tratat cu aliații săi în momentul intrării sale în război și că noi ar fi trebuit să ne mulțumim cu câteva principii generale. Nu m-am putut abține să spun că dacă o mare putere ca Anglia putea intra în război fără a pune condiții, un stat mic ca România nu o putea face, căci doar un angajament îi putea da dreptul moral de a obține ceea ce dorea. I-am citat ce mi-a telegrafiat [Brătianu]²¹³: „Doresc ca după război să nu ne batem între noi, aliații”. [...] ²¹⁴ Este ceea ce se va întâmpla dacă vom neglija să precizăm în mod clar condițiile noastre teritoriale. Astfel, ambasadorul Angliei sublinia și el că revendicările noastre erau exagerate. Sir Edward Grey n-a știut niciodată că existau români și în alte părți decât în Transilvania și că era uimit să afle ceea ce revendicam. La aceasta i-am răspuns că pentru noi Transilvania era un nume simbolic și nu o provincie și l-am întrebat dacă nu a știut vreodată că existau [sârbi în Banat]²¹⁵. La aceasta mi-a răspuns, cu această grație fermecătoare pe care o au uneori englezii, pe cuvânt că el nu știa nici una, nici alta! Și i-am făcut comparația care se adresa unui fumător, că România se găsea în poziția unuia care vrea să aprindă o țigară excelentă, dar că partenerul meu se găsea în poziția aceluia ce ține un chibrit aprins. Noi riscăm să nu ne bucurăm de țigara noastră, dar partenerul nostru riscă să-și ardă degetele. Cei mai grăbiți nu eram noi. Anul 1915 marca o dată dintre cele mai importante din război, este anul pe durata căruia aliații au avut cele mai multe decepții. În Rusia, retragerea precipitată a trupelor ruse, căderea Varșoviei și zgomotele surde, prevestind mișcări mai intense, se fac auzite. Se vorbește în reuniunile comitetului de salvare publică ale soldaților care revin de pe front și mai ales despre indiferența celor mari. Zvonurile

²¹⁰ Paul Cambon (1843-1924), om politic și diplomat francez, ambasador al Franței la Londra (1898-1920).

²¹¹ Sir Edward Grey (1862-1933), ministru al Afacerilor Externe al Imperiului Britanic în perioada Primului Război Mondial (1905-1916). De fapt, ambasadorul Regatului Unit la Sankt Petersburg este George Buchanan. Vezi nota 107.

²¹² Dactilografiat cu forma franceză, Edouard, corectat cu creionul de autor.

²¹³ Adăugat cu creionul.

²¹⁴ Autorul a inserat un rând suprascris, cu creionul, parțial inteligibil: „Războiul..., nu ar mai <fi> trebuit să urmeze o victorie comună”.

²¹⁵ În varianta dactilografiată era „celți în Dauphiné”, corectat de autor cu creionul „sârbi în Banat”.

despre pace separată, care nu se auzeau înainte, încep a se auzi acum și elementele germanofile înalță capul.

Dacă punctul de vedere amintit împiedica Rusia să cedeze revendicărilor românești, toate aceste înfrângeri care vin una după alta, o obligă totuși să ajungă să facă concesii. Numai că s-a creat imediat un cerc vicios și când rușii erau într-o postură bună nu voiau să cedeze și când erau într-o postură rea, noi nu voiam să mergem de partea lor. O mare decepție pentru aliați a fost eșecul campaniei din Dardanele. Amenințarea bulgară împotriva Serbiei devine mai clară. Politica Antantei nu înregistrează decât inconveniente. Intrarea în război a Bulgariei împotriva aliaților a fost cu siguranță una din loviturile cele mai puternice pe care le-a primit diplomația Antantei. Pentru Rusia, ca și pentru aliații săi, ceea ce conta era să determine România să intre în război cât mai curând posibil. Acesta era un sentiment firesc. Era un sentiment care era în legătură cu marile dificultăți și care primea în mod favorabil orice nou ajutor. Era un sentiment firesc, dar nu era o concepție politică, căci, în fond, ceea ce conta era de a face România să intre în război cât mai curând posibil, mai degrabă decât de a o face să intre în momentul cel mai oportun. Un diplomat rus, al cărui raport a fost găsit în arhivele secrete, se exprimă astfel în 5 februarie 1915: „Chestiunea de a ști dacă România va câștiga sau va pierde după aderarea la noi era din punctul de vedere rus o chestiune secundară”. Ceea ce trebuia era să se salveze o anumită cantitate a prețiosului sânge rusesc. Acest raționament, sub această formă întrucâtva brutală, nu era interzis <nici> celor al căror concurs era, de asemenea, dorit. Punctul nostru de vedere a fost următorul. Un stat mic precum România, într-un război, nu poate fi un factor determinant, neputând doar prin propriile sale forțe să schimbe cursul lucrurilor într-un război militar (*sic!*). Ea nu avea nici pregătirea, nici mijloacele tehnice, acțiunea sa nu putea fi eficace decât în cadrul unei ofensive generale susținute. Se putea reproșa României că a pierdut diferite ocazii. Prima a fost când austro-ungarii se retrăseseră din Lublin, dar nimic nu spune că după fluxul armatelor austriece nu s-ar fi produs refluxul. Al doilea moment a fost acela când rușii erau în Carpați. Dar în momentul când ei erau în Carpați și într-o poziție bună, erau mai refractari la orice propunere și doar atunci când ei nu mai erau în Carpați, ci germanii la Varșovia și austrieicii la Kiev, ei s-au arătat cât mai maleabili. Trebuia, așadar, conjuncturi militare favorabile să poată convinge România să intre în război, trebuia ca ofensiva rusă să se afirme în Carpați pentru a încadra acțiunea românească și, într-un război de uzură, cum se prezenta chestiunea atunci la aliați, important nu era să intrăm cât mai curând, ci să intrăm la momentul oportun. De asemenea, îi

spuneam marchizului Carlotti²¹⁶, ambasadorul Italiei, care găsea că noi am tergiversa intrarea în război, uitând fără îndoială că Italia o făcuse la fel de mult înainte de a se situa de partea aliaților, acum el avea, de asemenea, mentalitatea beligerantului care nu îl înțelege pe neutru, mentalitate pe care o vom avea și noi, de asemenea, când vom fi intrat în război. „Voi nu ați așteptat ca austriecii și germanii să pătrundă în Dauphiné pentru a vă alătura aliaților, ați sosit când ați avut, în fine, una din ultimele ocazii, aceea a mobilizării Bulgariei, dar nu trebuie să uităm că pentru un stat mic este indispensabil să aibă de partea sa poziții obiective. Respectiv, ca armata sa să ocupe teritoriile pe care le revendică. România nu avea nici un interes să intervină în Bulgaria, nu avea nimic de câștigat acolo”²¹⁷.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 130, f. 6-9v

Presiuni străine în România

Am văzut mai sus că diplomația rusă care ținea pulsul opiniei publice române, care bătea în favoarea Antantei, a profitat de călduroasele simpatii de care se bucura Franța în țara mea. Cum, din cauza politicii de acaparare urmată întotdeauna de către Rusia cu privire la Țările Române, agravată prin raptul Basarabiei, diplomația rusă evita să iasă singură în prim-plan, pentru a nu trezi vechile suspiciuni și neîncrederi, scoțând în față Franța, care se bucura de atât de profunde și unanime simpatii. De mai multe ori au fost exercitate presiuni asupra opiniei publice românești pentru ca aceasta, la rândul său, să le exercite asupra guvernului, în scopul de a împinge România în război și, adesea, aceste presiuni apăreau ca reacții ce ascundeau consecințele înfrângerilor rusești pe frontul oriental.

Printre aceste presiuni se numără unele care merită a fi semnalate: cele care se găsesc menționate în *Documentele secrete ruse* și poartă semnătura d-lui Sazonov însuși. (Aici scrisoarea <către> Arseniev²¹⁸ 5 februarie 1915, Arhivele Secrete Nicolae al II-lea, p. 103)

²¹⁶ Marchizul Andrea Carlotti di Riparbella, ambasador al Italiei la Petrograd (1913-1917).

²¹⁷ La începutul citatului există două rânduri suprascrise cu creionul, cu semne stenografice pe care nu le putem descifra.

²¹⁸ Boris Arseniev (1874-1925), diplomat și om politic rus, prim secretar al Ambasadei ruse la București (1913-1915), ultimul viceguvernator imperial al guberniei Basarabia (1915-1917).

În telegrama secretă a ministrului rus al Afacerilor Străine, cu copii la Londra și la Paris, din 14 mai 1915, se spune: „Conduita lui Brătianu începe să ne creeze suspiciuni. El prezintă în mod intenționat exigențe inacceptabile pentru a face imposibilă o înțelegere și pentru a evita războiul, făcându-ne responsabili de tot ce negocierile nu au reușit. Dacă această supoziție se confirmă, nu va rămâne nimic altceva de făcut decât să facem publice propunerile noastre către România, și opinia publică a țării va judeca dacă Brătianu a acționat bine refuzând Puterile prin exigența sa extremă și împiedicând realizarea dorințelor naționale ale românilor”. Exorbitantele exigențe ale lui Brătianu constau în aceea că el nu se mulțumea cu linia Siretului, adică cu o parte a Bucovinei de zece ori mai mică decât aceea pe care Rusia a sfârșit prin a o accepta în momentul semnării tratatului de alianță.

O altă presiune caracteristică s-a produs, prin intermediul lui Delcassé. La insistențele Rusiei, acesta mi-a făcut mie însumi declarații la Petrograd, prin ambasadorul francez, și la București, prin ministrul francez, lui Brătianu, marcând nerăbdarea aliaților în fața „tergiversărilor” românești. Miza acestor muștrări consta în aceea că Franța putea să nu ratifice Tratatul de neutralitate pe care eu îl semnaseram la Petrograd cu Sazonov în 2 octombrie²¹⁹, tratat ce recunoștea României dreptul de a interveni în momentul pe care ea îl considera oportun pentru a ocupa teritoriile românești din Austro-Ungaria.

(Aici răspunsul meu și cel al lui Brătianu)²²⁰

Toate aceste presiuni aveau scopul de a face România să intre în război cât mai repede posibil, cu concursul Guvernului Brătianu, sau, dacă nu, de a răsturna acest guvern pentru a obține rezultatul dorit și atunci tratatul de alianță militară între România și viitorii săi aliați nu ar fi fost încă semnat și fără garanțiile de delimitare teritorială care au făcut obiectul lungilor și laborioaselor negocieri. Nu cred să comit o indiscreție spunând că Domnului Briand (de verificat data)²²¹ i se datorează faptul că Antanta are o viziune mai justă asupra situației din România. Mult timp, anumiți reprezentanți au crezut că l-ar putea răsturna pe Brătianu. Informațiile lor adeseori contradictorii se sprijineau pe considerațiile de politică internă determinate mai puțin de informațiile verificate decât de simple zvonuri,

²¹⁹ Apare adesea și varianta 18 septembrie/1 octombrie 1914.

²²⁰ Diamandi intenționa să anexeze respectivele telegrame. În ediția de față, vezi documentele la pag. 380-382.

²²¹ Nota lui C. Diamandi.

care exagerau intrigile ce se jucau la București, lăsau să se întrevadă posibilitatea de a răsturna Guvernul Brătianu pentru a face să vină la putere personalități mai înflăcărate, pentru că pe umerii lor nu apăsa povara responsabilităților. Apărea, deci, dilema: să-l răstoarne pe Brătianu pentru a face ca România să intre în război, sau să colaboreze cu Brătianu, pentru că nu putea să îl elimine de la putere, și să ajungă la o conciliere cu el. Viziunea era corectă pentru că, pe de o parte, nu putea fi eliminat din guvern în România omul care fusese inspiratorul regelui Carol, acela sub ale cărui auspicii fusese semnat primul acord de neutralitate cu Alianții, cel care era șeful celui mai puternic partid politic din România și ale cărui sentimente naționaliste erau cunoscute și care, în fine, se bucura ca nimeni altul în România, într-un fel cu totul excepțional, de încrederea regelui Ferdinand. Nerăbdarea a fost învinsă de către calculele rațiunii și ale justei aprecieri. Nu rămânea deci decât cea de-a doua soluție, să colaboreze cu Brătianu. Este politica pe care a inspirat-o Briand.

În fine, una din ultimele presiuni și poate cea mai gravă, pentru că ar fi putut lua forma unui act ireparabil, a fost violarea teritoriului român de către o divizie de cavalerie rusă comandată de către generalul Keller²²² în (aici data)²²³: incidentul de la Mamornița²²⁴, corespondența între Brătianu și mine, scena violentă cu Sazonov: soldați făcând exercițiul în Piața Palatului „ras, dva”²²⁵ ca și cum ar fi vrut să se arate forța rusă și începea prin: „Dumneavoastră amenințați Imperiul Țarilor, Domnule Ministru”. Amenințarea austriacă: Cartea roșie austriacă²²⁶.

²²² În original „Valler”, este greșit. Comandantul militar rus implicat în incidentul Mamornița se numește Fiodor Arturovici Keller și a fost general în armata imperială rusă și conte, apropiat al familiei imperiale. În Primul Război Mondial s-a remarcat în timpul luptelor de cavalerie, când raidurile sub conducerea sa au devenit o legendă. A luptat la Przemysl și la Yavorov, iar la începutul primăverii 1915 a fost transferat la granița bucovineano-basarabeană. După instaurarea regimului bolșevic, în timpul războiului civil din Rusia, generalul Keller, care a fost unul dintre conducătorii armatei Albilor. A fost asasinat în noaptea de 20-21 decembrie 1918 la Kiev.

²²³ Nota lui C. Diamandi.

²²⁴ Mamornița, localitate din Bucovina (Ținutul Herța) situată pe granița dintre România și Imperiul Austro-Ungar. Astăzi aparține comunei Țurenii, regiunea Cernăuți (Ucraina).

²²⁵ Unu, doi (în limba rusă în original)

²²⁶ Note redacționale ale lui C. Diamandi. Probabil intenționa să anexeze documente din ediția respectivă.

În paralel, presiuni mergând până la imixtiune erau provocate din partea Puterilor Centrale. Asupra suveranului, cum am văzut deja, aceste presiuni mergeau fără nici un menajament până la imixtiune. Asupra opiniei publice se arunca aur și promisiunea de afaceri fructuoase. Personalităților politice li se șopteau intrigi, se făceau eforturi de a întoarce privirile României spre celălalt versant al aspirațiilor sale: Basarabia. Fiecare gest al guvernului era cunoscut. Serviciul de spionaj perfect și impresionant, prin tehnica sa și mijloacele sale, dădea târcoale tuturor oamenilor politici, încurajarea trădării și a delațiunii și promisiunea de rectificări ale frontierelor, chiar în teritoriul austriac, în Bucovina (a se vedea documente secrete, telegramă Poklewski).

În fine, ultima presiune fu amenințarea Centralilor de a ataca România, amenințare începută prin masarea²²⁷ trupelor la frontiera cu Transilvania, care a nu a reușit să provoace retragerea cabinetului Brătianu (a se vedea corespondența). Îmi amintesc acest detaliu picant: de fiecare dată când, în timpul acestei perioade de neutralitate, mă duceam în România, suspectat de către reprezentanții Puterilor Centrale de a fi partizanul unei intrări în război a României imediate și fără condiții, consecința o resimțea Brătianu: pentru a nu produce alarme inutile, era obligat să ascundă vizitele mele în propria sa casă, să mă facă să trec din camera unde avea convorbirile sale, într-o mică bibliotecă de alături, pentru a reveni după ce interlocutorii săi – Ministrul Germaniei, Austriei, Bulgariei, Turciei – plecau, evitând astfel să apară ca un spectru al alianței României cu Antanta.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 131, f. 6-10

Afacerea Mamornița²²⁸

La 9 iunie, am primit de la Brătianu o telegramă în clar, redactată astfel: „Trupe ruse au pătruns în această noapte la Mamornița, pe teritoriul

²²⁷ În original, în limba română.

²²⁸ În noaptea de 28-29 mai 1916, trupele rusești conduse de Generalul Keller au intrat pe teritoriul României, fără să primească acceptul statului român, în satul Mamornița, situat pe granița dintre România și Imperiul Austro-Ungar, deschizând focul asupra armatei austriece. Au fost trimise trei batalioane pentru a evacua trupele ruse care s-au retras pe 30 mai, dar au revenit în zonă în zilele următoare. Diamandi descrie foarte bine consecințele diplomatice ale încălcării neutralității României, atât văzute dinspre partea rusă, cât și dinspre partea austro-ungară.

românesc. Noi nu putem accepta un asemenea act, este contrar declarațiilor Guvernului rus și poate antrena cele mai grave consecințe”. O telegramă în clar de la Brătianu! De ce în clar? El se folosea foarte rar de acest mijloc de corespondență, el, care a fost poate omul cel mai secretos pe care l-am cunoscut. Încercam să înțeleg care fusese adevărata intenție a șefului Guvernului român în această împrejurare; nu mi-a fost greu să recunosc în acest simplu detaliu de formă unul dintre procedeele obișnuite ale spiritului său: telegrama fusese expediată în clar pentru a fi cunoscută nu doar întregii lumi, ci, ceea ce îl interesa cel mai mult, pentru a fi cunoscută mai ales reprezentanților Germaniei și Austriei. Brătianu încerca să îndepărteze de la sine bănuiala că ar fi făcut vreo înțelegere cu rușii de a nu lăsa să se creadă că le-ar fi permis să folosească teritoriul românesc în scopul de a cădea în spatele trupelor austro-ungare care se găseau la Mamornița, punct de frontieră de legătură între nordul Moldovei și Bucovina austriacă.

Într-o telegramă care putea fi înțeleasă de toți, Brătianu invoca „declarațiile Guvernului rus”. Or, în realitate, Guvernul rus nu avea de respectat doar declarația de neutralitate a teritoriului românesc, el semnase deja chiar un tratat de neutralitate, tratatul din 1 octombrie 1914, pe care Brătianu nu înțelegea să îl divulge. Din acest motiv folosea un eufemism diplomatic când nu vorbea decât despre declarații. Două zile mai târziu, primeam de la Brătianu o lungă telegramă cifrată, de această dată conținând toate detaliile asupra afacerii Mamornița. Înțelegeam astfel versiunea adevărată a incidentului. Acolo nu era un mic detașament rus care intrase pe teritoriul nostru, era un efectiv al unei divizii, zise „sălbatică”, comandată de către Generalul Conte Keller care, prin Mamornița, luase prin spate trupele austriece din Bucovina. În telegrama sa, Brătianu îmi recomanda să fac un demers presant și ferm pe lângă Sazonov, după cum urma să facă el însuși pe lângă Ministrul Rusiei la București.

Fără întârziere, am cerut să-l văd pe Sazonov, care m-a primit la Pont-aux-Chantres, în după-amiaza de 13 iunie, la ora 4. Era în acea zi o vreme minunată, una din acele zile frumoase de iunie, din acele zile de vară de o limpezime nordică, care se prelungea până în noaptea albă. Am plecat de acasă pe jos. Virând la colțul dintre Strada Millionnaia și Piața Palatului (Dvortzoi Ploched²²⁹), văzui soldați, tineri recruți care, la ordinele instructorilor lor, făceau instrucție în piață.

²²⁹ Paranteza cu încercarea de transcrierea fonetică franceză a denumirii rusești apare ca atare în textul original al lui Diamandi (Dvortzoi Ploched). În transliterarea fonetică românească: Dvarțoi Ploșceadi.

Nu știu dacă Sazonov avea vreun dubiu asupra scopului vizitei mele dar, când am intrat în cabinetul său, ale cărui ferestre erau larg deschise, mi se păru că văd în primirea sa afectată că se aștepta la o comunicare gravă.

Am început prin a-i povesti lui Sazonov incidentul de la Mamornița. L-am făcut să înțeleagă că Brătianu, prin ceea ce a comunicat, atenuase amploarea incidentului, pentru că relata doar despre un detașament rus care s-ar fi rătăcit pe teritoriul românesc, când, era vorba de un efectiv important care violase teritoriul nostru. Am adăugat că, în cazul în care se va repeta, ne vom vedea obligați să dezarmăm trupele ruse și chiar să le respingem. Aceste din urmă cuvinte l-au făcut pe ministru să se întoarcă din fotoliul său, buzele îi sunt livide, fremătătoare. Cu o voce precipitată, el strigă: <„>Proferând o asemenea amenințare, insultați Imperiul Țarilor!”. Fără a mă ridica de pe canapeaua unde luasem loc când am intrat, i-am răspuns: „Nu, Excelența Voastră face o greșeală, eu apăr în acest moment onoarea semnăturii Dumneavoastră și pe a celei proprii, amândouă puse sub Tratatul nostru de neutralitate. Mă gândesc, Domnule Ministru, că nici dumneavoastră, nici eu, nu vom admite că tratatul a fost încălcat.”

În timp ce schimbam aceste replici, din piață ne parveau prin fereastra deschisă sunete de voci, sunt ordinele pe care instructorii le dădeau recruților: ras, dva (unu, doi) ras, dva... Lăsând să treacă un moment de liniște, pentru a-i permite lui Sazonov să-și revină, mă gândeam la hazardul care voia ca, chiar în momentul în care făceam protestul împotriva incursiunii trupelor rusești, imaginea soldaților făcând exerciții sub ferestrele noastre aminteau reprezentantului Miciei României ce forță redutabilă este acest Imperiu al Țarilor, pe care l-ar fi așa-zis „amenințat” chiar în Cabinetul Ministrului Împăratului. Între timp, Sazonov și-a reluat stăpânirea de sine. Totuși, am observat cât de schimbată era fața sa, privirea sa stinsă, cu trăsături adâncite, cu un aer de suferință și oboseală răspândit pe întreaga sa ființă. El reia atunci cu răceală: „Demersul cu care Brătianu v-a însărcinat nu este unul amical. Noi nu vom exercita nicio presiune asupra României, nu-i vom cere nimic. Șeful nostru de Stat Major, Generalul Alexeiev²³⁰, este convins că România nu va ieși din neutralitatea sa, că ea nu va mișca. Ne împăcăm perfect cu această perspectivă și nu ne dorim nimic altceva decât să păstrăm cu voi raporturile noastre amicale. Presa

²³⁰ În original este dactilografiat greșit, „Anteiev”. Generalul Mihail Vasileievici Alexeiev/Alexeiev (1857-1918) a fost șeful Statului Major General (Stavka) al armatei țariste în perioada 1915-1917. După revoluția din 1917 a jucat un rol în Guvernul Provizoriu, dar a rămas loial armatei țariste albe.

Dumneavoastră a interpretat greșit acest incident militar, care este neesențial.” Apoi, după obiceiul său, peroră critici la adresa diplomației lui Brătianu, a cărui „virtuozitate îl sperie”, dar adăugă el, aceasta este „o metodă periculoasă”. Continuă: „Pentru a se decide, Brătianu reclamă un contingent de 200.000 de ruși în Dobrogea; el solicită în plus ca trupele noastre să ocupe, în Bulgaria, Rusciuc. Acestea sunt pretenții exorbitante. Armata rusă nu poate întinde frontul său, care este deja imens.”

La rândul meu, i-am reamintit declarațiile mele, repetate de atâtea ori, respectiv că România este asigurată din partea Alianților în legătură cu teritoriile care vor desăvârși unitatea sa națională, ea așteaptă conjuncturile militare ale unei ofensive generale pe toate fronturile și certitudinea de a primi aprovizionarea cu armele și munițiile de care are nevoie pentru a intra în luptă. Cu aceasta ne-am despărțit asupra acestui aspect în termeni foarte buni.

Incidentul de la Mamornița poate că nu era decât un simplu incident, fără gravitate, care se mai întâmplă între țări limitrofe. Dacă Bucureștiul a folosit un ton răspicat, este pentru că, în timp de război și cu mentalitatea impertinentă a anumitor comandanți ruși, avertismentul dat la Petrograd a avut rostul său. „Rusia nu ar trebui să piardă din vedere niciodată, îmi scria Brătianu, că chiar în interesul prieteniei noastre are nevoie de independența statului român, pe care o voi apăra întotdeauna cu vigilență. Nici chiar în emoția primului moment, cauzată de incident, nu l-am bănuit pe Sazonov complice la o violare a teritoriului nostru, dar eu trebuie, de asemenea, să țin cont de amabilitățile pe care unii dintre compatrioții noștri ar fi dispuși să le ofere rușilor pentru a ne antrena în război împotriva voinței noastre (17 iunie 1916).

*

Astfel încheiată cu rușii, afacerea Mamornița se va relua cu austriecii. Dacă în raport cu rușii noi eram acuzatorii, <acum> era invers, austriecii aveau a se plânge de noi. Protestul Vienei nu se lăsă așteptat. Cartea Roșie austro-ungară conține numeroase documente <care> se referă la chestiunea Mamornița. Intervențiile Contelui Czernin luau adesea un caracter cu atât mai neliniștitor cu cât ele coincideau cu măsurile militare pe care Guvernul român le lua la frontierele sale de vest. Aceste intervenții au continuat de la incidentul Mamornița până la intrarea noastră în război; întotdeauna făceau parte din „interesul amical” pe care Guvernul austro-ungar poza să-l dovedească față de România și amenințarea voalată pe care credea de cuviință să ne facă să o simțim, pentru a ne obliga să rămânem cuminiți. Putem cita drept exemplu al genului telegrama următoare adresată de către

ministrul Afacerilor Străine al Austro-Ungariei, Baronul Burian, prințului de Hohenlohe²³¹ la Berlin:

„Eventualitatea ca rușii să intre cu forțe considerabile în România trebuie să intre în calculele noastre ca o posibilitate pe care să o luăm în considerare. Dacă o asemenea conjunctură ar urma să se producă și dacă am observa o atitudine pasivă, România se va limita să adreseze un protest platonice la St. Petersburg.

Singurul mijloc de a-l obliga pe Dl Brătianu a se opune prin forța armelor la o incursiune de acest fel este acela de a-i induce convingerea că orice violare a teritoriului român de către ruși va antrena o acțiune asemănătoare din partea noastră și va transforma astfel România într-un teatru de război.”

De asemenea, la 7 august 1916, contele Czernin, ministrul Austro-Ungariei la București, a fost invitat să facă pe lângă Dl Brătianu următorul demers: „Încrezător în afirmațiile Dlui Brătianu că România va respinge prin forță orice atingere armată a neutralității sale care, după modelul incidentului Mamornița, ar putea să reînceapă de la o zi la alta la dimensiuni mult mai serioase, Guvernul Imperial și Regal, în intenția de a clarifica și a asigura încă de pe acum Guvernul român, îi aduce la cunoștință că, în cazul în care Guvernul român nu ar fi în măsură sau nu ar crede de cuviință să se opună în mod eficace unei invazii a trupelor rusești, va lua dinspre partea sa toate măsurile militare pe care securitatea frontierelor austro-ungare ar cere-o și care vor fi considerate necesare pentru a restabili o stare de lucruri care ar permite României să-și păstreze neutralitatea.”

În redactarea acestui document regăsim subtilitatea obișnuită și cele mai bune tradiții ale Ballplatz: Monarhia austro-ungară ia față de România o atitudine în egală măsură impecabilă și ingenioasă, o atitudine în același timp grațioasă și severă, protectoare și amenințătoare. Dar ce concluzie se desprinde din această afacere Mamornița? Mai întâi, nu este suficient ca un stat să se declare neutru pentru ca neutralitatea sa să fie respectată. Acest rezultat depinde și de statele care îl înconjoară. Ori, am văzut ce dificultăți a trebuit să surmonteze Brătianu pentru a împiedica, ceea ce era obsesia sa

²³¹ Ernst Wilhelm Friedrich Carl Maximilian, Prinț de Hohenlohe-Langenburg (1863-1950), om politic și diplomat german, în timpul Primului Război Mondial a îndeplinit diferite roluri militare și diplomatice, fiind delegat general pe Frontul de Est, în calitate de comisar Imperial și Inspector militar și de trimis special la Constantinopol și în Balcani. Fiind căsătorit cu Prințesa Alexandra de Saxa-Coburg și Gotha, este cumnat al Reginei Maria a României.

angoasantă, ca teritoriul românesc să nu fie înglobat de către cei doi vecini puternici în teatru de război pentru operațiunile lor militare.

Incidentul de la Mamornița este un rezumat, ca un simbol, al întregii istorii pe care a trăit-o atât de periculos țara mea sub dubla amenințare a ambițiilor slave și a avidității germanice.

Pe 7 august, Ministrul Austro-Ungariei făcea demersul său pe lângă Brătianu. Deznodământul se apropia, devreme ce, la 27 august, România intra în război contra Imperiilor centrale²³².

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 125, f. 1-7

Intrarea României în război

Dacă guvernul rus și Împăratul Rusiei au fost partizani binevoitori ai colaborării cu România, este adevărat, și documentele ruse o probează, Generalul Alekseev²³³, șeful Marelui Stat Major nu a fost un partizan binevoitor al intervenției noastre. Dar, mai mult decât documentele și aserțiunile pe care le avem despre această opinie a lui Alekseev, putem găsi o dovadă strălucită a felului în care el a pus în practică alianța în maniera în care s-a realizat cooperarea militară cu România. Paginile anterioare²³⁴ au arătat bine cât de laborioase au fost negocierile cu România. Trebuie să

²³² În continuare, Diamandi scrie un paragraf aparent conclusiv, dar se răzgândește și îl taie. Editorii au ales să îl redea publicului, măcar printr-o notă de subsol: „dar situația României era dintre cele mai neliniștitoare și fusese astfel în toată perioada neutralității sale; rupsesse cu vechii săi aliați din Tripla Alianță, fără a fi încheiat încă, în mod definitiv, cu noii săi aliați din Tripla Antantă. Ea rămânea izolată, veghind asupra frontierelor sale. Peste tot în jurul său, țări mari și mici intră în război, aruncate în joc; ea este o insuliță neatinsă încă de către incident, dar totuși una înconjurată de un cerc de foc. Nu s-a ținut cont suficient de această situație tragică și diplomația aliaților noștri a fost adeseori incorectă în aprecierile pe care le făcea asupra țării mele. Dar ea are o mare scuză, aceea că poporul, ca și individul, este incorect când luptă pe viață și pe moarte, nu înțelege, nici nu poate să-l înțeleagă pe acela care se ține departe de luptă, până în ziua în care intră el însuși în luptă, atunci el devine la rândul său incorect și nu îi mai înțelege pe aceia care rămân neutri. Țara mea, cum vom vedea mai târziu, nici ea nu va face excepție de la această regulă.”

Întregul text conține numeroase corecturi/reformulări cu cerneală neagră, de care editorii au ținut seama. (*n. ed.*)

²³³ În textul original, redactat în limba franceză, numele lui este scris „Alexievitch”.

²³⁴ Cel mai probabil, Diamandi se referă la studiul „Cum s-a negociat harta României Mari”, în volumul de față la pag. 91-115.

recunosc că nu mă așteptam ca, odată alianța încheiată, în ceea ce privește relațiile noastre cu Rusia să apară dificultăți atât de mari. Aceste dificultăți au fost agravate mai ales prin faptul pe care l-am semnalat deja. Era dificil să stabilești relații între două țări care se suspectau reciproc. Nu aveam nicio încredere în Rusia și rușii, pe care nu îi cunoșteam decât acum, nu aveau deloc încredere în noi. Cu siguranță, între toți aliații au existat momente dificile, momente de cumpănă, momente de nemulțumire reciprocă, dar cred că la aliații noștri occidentali erau idile în comparație cu enormele dificultăți și suferințe pe care România le-a avut de suportat din partea alianței sale cu Rusia. În primul rând, Generalul Alekseev declarase că alianța cu România prelungea peste măsură frontul rusesc și aceste cuvinte mi-au fost repetate de către Împărăteasă. El a considerat întotdeauna frontul românesc drept o împovărare pentru Rusia și, cum erau frontierele unei țări mici pe care era vorba să le apere, un front secundar. Nu contest calitățile pe care generalul le-ar fi putut avea, dar în negocierile cu Rusia, pe care le-am avut eu însumi de dus, m-am lovit întotdeauna la el de o tenacitate persistentă și excepțională. Generalul Alekseev avea o idee fixă: aceea că trebuia străpuns frontul german la Kowel²³⁵. Pentru această idee fixă, el sacrifică tot restul, orice altceva era secundar. De asemenea, el considera frontul românesc ca fiind în plan secundar și nu și-a dat niciodată seama că se putea ajunge, operând pe un front secundar, întorcând aripa dreaptă a inamicului, la rezultate extrem de satisfăcătoare, rezultate care n-au fost niciodată atinse acolo unde el considera că se află punctul vulnerabil al frontului german. Într-adevăr, dacă armatele ruso-române ar fi reușit să intercepteze linia de comunicație la [Viena, Sofia]²³⁶ și să pătrundă în chiar inima Ungariei, nu doar din punct de vedere militar, situația s-ar fi modificat total în favoarea aliaților; în plus, ar fi dat, în același timp, o lovitură ireparabilă pe plan politic inamicilor, faimoasei linii Berlin-Bagdad, ar fi fost restabilită Serbia, ar fi fost izolată Turcia, Bulgaria ar fi fost obligată să capituleze și, cu siguranță, războiul ar fi luat o altă turnură. Toate eforturile pe care Guvernul le-a făcut, tot sprijinul pe care Împăratul însuși l-a dat s-au lovit de inflexibilitatea încăpățânată a Șefului Statului Major Rus. Suplimentarea trupelor care au fost folosite în Dobrogea pentru a lupta împotriva

²³⁵ Azi Kowel, oraș în Ucraina. În original apare cu transcrierea fonetică germană, Kowel.

²³⁶ Adăugat cu creion albastru prin scriere de mână.

Generalului Mackensen²³⁷ a fost în mod cert insuficientă, a mai fost acolo și eroare, și decepție. Desigur, unii dintre noi își dădeau seama că pericolul ar veni mai ales dinspre sud, opinia militarilor era că frontul din Dobrogea era un front secundar și că era suficient să fie menținute acolo trupe pentru defensivă. Deci, încă de la începutul războiului s-au făcut simțite dispozițiile negative ale Generalului Alekseev și noi am avut două mari dezamăgiri. Aceasta în primul rând, iar eșecul ofensivei Sarrail cu armatele la Salonic a fost cealaltă. Nu vreau să scuz cu nimic, și nu este rolul meu, greșelile pe care armatele române le-au putut comite la Turtucaia, care s-au transformat într-un veritabil dezastru pentru noi, și care s-au resimțit cu atât mai mult cu cât era prima bătălie în care ne angajam, și armatele inamice, a căror conducere a fost încredințată generalului Mackensen, au știut să-și valorifice succesul. Impresia morală a înfrângerii de la Turtucaia a fost enormă la noi și ne-a cauzat un mare prejudiciu moral față de aliații noștri, pentru că speranțele pe care s-a bazat intrarea României în război au fost slăbite încă de la începutul campaniei. Imediat, ideea latentă a generalului Alekseev a găsit o încurajare, în colaborarea româno-rusă România devenea o povară. Această situație a fost exploatată de către Statul Major Rus care avea un argument de prim ordin și, începând din acest moment, și-a dat perfect seama că pentru el frontul românesc care prelunga peste măsură frontul rusesc trebuia scurtat și că, în consecință, trebuia sacrificată întreaga frontieră română pentru a ajunge să se stabilească o apărare pe ultima linie care cădea cel mai aproape de teritoriul rus în Basarabia, adică linia Siretului. Noi ne dăm seama că ceea ce a vrut Generalul Alekseev, fără să țină cont de importanța pe care o putea avea frontul românesc, a fost să cedeze teritoriul românesc până la Siret, adică să stabilească doar un baraj în Moldova pentru a face Basarabia invulnerabilă. Dar pe măsură ce Statul Major Rus lua în considerare colaborarea României sub acest aspect defavorabil, noi aveam de suportat răutățile lor și, pentru că avusesem parte de răsturnarea de situație de care, pe de altă parte, toți aliații au avut parte la începutul războiului, noi trebuia să renunțăm la orice drepturi, să renunțăm la orice sentimente de demnitate și să ne lăsăm călcați în picioare de comandanții ruși. În ceea ce privea transporturile în Dobrogea, noi am avut de suferit atât din pricina încetinelii acestor transporturi de muniții, totuși promise, și care trebuiau să ne parvină din Rusia, înaintând adesea cu o lentoare periculoasă; Rusia voia numaidecât să pună mâna pe căile noastre ferate și să facă legea. În ceea ce

²³⁷ August von Mackensen (1849-1945), general german, unul dintre cei mai proeminenți comandanți militari în Primul Război Mondial, în special pe frontul de Est.

privea poziția sectoarelor diferitelor trupe, noi trebuia să trecem prin furcile lor caudine, într-un cuvânt, întregul lor mod de a se comporta arăta că voiau să fie stăpâni la noi. Amintirile războiului comun din 1870²³⁸ și ale fraternității de arme între ruși și români în timpul acestui război, în loc de a strânge legăturile, nu făceau decât să reanime la ruși ideea că ei se găseau într-o țară în care nu aveau a respecta nici suveranitatea, nici sentimentul acesteia de demnitate. Documentele pe care le voi arăta ulterior, corespondența dintre Regele Ferdinand cu Țarul, intervențiile Reginei României, fără a pune la socoteală demersurile pe care le-am făcut eu însumi și eforturile lui Brătianu, totul arată că, în privința acestei alianțe, care era bazată pe neîncredere reciprocă, dacă rușii i-au păstrat o amintire neplăcută, noi o considerăm un calvar. Desigur, mica Belgie a avut de suferit invazia inamicului, și-a văzut capitala și aproape întregul său teritoriu ocupat prin invazie, dar ea avea măcar acest avantaj enorm ce îi revitalizează moralul: se baza pe Franța, adică o țară și un popor care îi arăta cu atât mai multă încredere și afecțiune când se găsea la ananghie. În ceea ce ne privește, a fost contrariul. Întreaga perioadă a războiului, până în momentul dezastrului rusec, stă mărturie dramei care s-a desfășurat în România. S-a spus și s-a scris că în perioada războiului ar fi existat probe ale trădării ruse, intenția lui Stürmer²³⁹... Eu nu cunosc aceste dovezi, nu le-am avut în mână și nu a fost publicat nimic care să dovedească faptul că ar fi existat intenția de trădare din partea rușilor; dacă prin trădare se înțelege acordul direct cu inamicul, pentru a-i abandona acestuia pe aliații tăi. Dar reaua voință, modul brutal de a se comporta, aroganța șefilor, neglijența adesea voită în transportul proviziilor, noi am cunoscut toată gama deceptiilor, de nimic nu am fost cruțați. Îmi amintesc între altele că, mergând la Stavka la împărat pentru a-l ruga să acorde mai multă atenție și mai multă sollicitudine planului românesc, eu aveam parte de o primire binevoitoare și înțelegătoare pentru tot ce îi spuneam, dar, din păcate, acest autocrat al tuturor Rusiilor s-a ascuns, din timiditate sau de teama responsabilităților, în spatele șefilor Statului Major și, fără cea mai mică perfidie, fără nicio intenție rea, încurajările pe care le primeam și angajamentele pe care le lua se risipeau

²³⁸ Diamandi face referire la deceniul în care a avut loc războiul ruso-turc 1877-1878, la care România a participat de partea Rusiei, război în urma căruia România și-a obținut independența față de Poarta Otomană.

²³⁹ Boris Vladimirovici Stürmer (1848-1917), om politic rus, în anul 1916 a avut o perioadă de anvergură, deținând importante funcții. Ministru de Interne, ministru al Afacerilor Externe (succedând lui Sazonov) și Președinte al Consiliului de Miniștri. Impopular, acuzat de a fi fost sub influența lui Grigori Rasputin.

imediat ce ne adresam persoanelor care aveau conducerea tehnică a operațiunilor. Astfel, îmi amintesc de un demers făcut pe lângă generalul [Gurko]²⁴⁰, un bărbat scund, cu mișcările și sentimentele sale brutale, parcă împovărat de numele tatălui său. Cum mă plângeam de pretențiile armatei ruse, de jafurile lor și de toată neglijența armatelor ruse pe teritoriul românesc, el îmi răspunse: „Toate acestea au o prea mică importanță, succesul va acoperi totul”. Ceea ce nu m-a împiedicat să îi răspund: „Se poate obține același succes salvând în același timp principiile elementare de umanitate” și am adăugat: „Nu trebuie ca, în ciuda rigorilor războiului, confreria de arme ruso-română, să lase o amintire urâtă între cele două popoare”. Mentalitatea sa de general șef a rămas cu toate acestea marcată de cea soldățească.

Spuneam că nu există probă a trădării ruse, până când aceste probe nu apar nu mă consider îndreptățit să pun în discuție acest epitet atât de dur, dar conduita armatelor ruse în România a fost de așa natură încât nu cunosc vreun precedent în acest război între alte țări aliate. Când, ani mai târziu, am parcurs regiunile devastate din Franța, nu am auzit cea mai mică incriminare, nici contra englezilor, nici contra belgienilor, nici contra americanilor. La noi, această nemulțumire a populației române cu privire la ruși ne-a fost de folos mai târziu: când armata rusă a început să se disperseze, când am asistat la cel mai mare dezastru pe care istoria nu îl mai înregistrase vreodată, o armată de aproape un milion de oameni pe teritoriul românesc care dezerta de pe front în cea mai îngrozitoare dezordine, când propaganda bolșevică îi incita pe țărani noștri, pe soldații noștri să ardă castelele, să devasteze recoltele, să-i asasineze pe burghezi, amintirea relei purtări a rușilor în timpul războiului a contribuit cu siguranță în a face propaganda rusă inofensivă. Cu exagerarea care adesea iese la iveală în resentimentele populare, s-a ajuns la a se considera dăunător, de la om până la elementele naturii, vânturile secetoase, lăcustele devastatoare, tot ce ne venea din Rusia. În acest fel, resentimentele care existau în România, ca urmare a comportamentului aliaților noștri și confrăților de arme, au fost pentru noi în momente tragice un bastion împotriva propagandei bolșevice. Generalul Berthelot²⁴¹, care a văzut armata română în zilele sale faste și

²⁴⁰ Vasili Gurko (1864-1937), general în armata rusă; în toamna anului 1916 a primit comanda Armatei Gărzilor de elită care fusese decimată în ofensiva de la Kovel, în aceeași vară. După revoluția bolșevică a trăit în exil.

²⁴¹ Henri Mathias Berthelot (1861-1931), general francez, în Primul Război Mondial a participat la bătălia de la Marna. Șef al Misiunii militare franceze în România (1916-1918), apoi al Armatei Dunării (1918-1920).

nefaste, oricâte obstacole a putut întâmpina misiunea sa în România, a fost unul dintre martorii de necontestat, pentru că era străin, al comportamentului și abuzurilor rușilor. Mă voi limita să citez²⁴² un pasaj care a apărut în „Revue de France”.

Îmi amintesc cât de mult se schimbau părerile amicilor noștri francezi asupra rușilor din ziua în care i-au văzut acționând pe frontul nostru. Din momentul intrării României în război, misiuni, ofițeri, aviatori, medici, delegații franceze au trecut pe la Petersburg pentru a ajunge în România. Îmi făceau onoarea de a veni să mă vadă înaintea de a se îndrepta spre țara mea și, în conversații, simțeam bine că ne reproșau neîncrederea noastră cu privire la Rusia, temerile pe care ni le inspira și nemulțumirea de care dădeam dovadă, toate acestea atunci când se îndreptau spre România, dar atunci când reveneau de acolo era rândul meu, în însuși interesul cauzei noastre, a tuturor, să le domolesc iritarea și să atenuez termenii pe care îi foloseau cu privire la aliații lor.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 124, f. 16-21

Diplomatul

Dacă meseria de diplomat constă în a avea raporturi bune cu țara în care este acreditat, dacă atribuția sa principală și dificilă este aprecierea justă a lucrurilor, cuvintele nu reflectă îndeajuns dificultatea de a aprecia corect. Dorința de raporturi bune, marele obstacol, respectiv <abilitatea> a se adapta prea mult la atmosferă și la țara unde trăiește, în detrimentul sentimentului de vigilență față de interesele țării sale: două forțe <care> acționează în sens câteodată contrar, ce definesc poziția diplomatului în exercițiul misiunii sale.

Există tendința de a-i judeca pe diplomați după aparențe și tocmai pentru că îi judecăm după faptul că au relații bune, nu trebuie să-i judecăm decât în ansamblul politicii lor (și nu după aparențe).

În documente și conversații, și mai ales în conversații, diplomatul poate devoala adevăratele sale sentimente și aprecieri, în corespondența cu cel ce conduce politica țării sale.

²⁴² Paragraful nu este urmat de citatul din „Revue de France” la care face referire.

Diplomatul nu se dezvăluie în întregime decât în corespondența sa intimă (Sovietele aveau secretele lor și pe cele ale altora, deși se manifestau împotriva diplomației secrete).

Dacă aceste observații <sunt> exacte în general, ele sunt cu atât mai mult în perioada atât de agitată dinainte de război.

Și în România, ca și în alte părți, vom vedea că această perioadă a fost atât de extraordinară încât a adus sub presiunea evenimentelor, la oameni bine intenționați, atitudini și intenții care sunt de neînțeles într-o epocă normală. Aaug că îmi dau seama, adresându-mă publicului francez, că războiul văzut din perspectiva românească ar putea să pară neinteresant pentru cercurile franceze. Dar lunga experiență în afacerile de stat, oricare ar fi nivelul țării despre ale cărei relații ar fi vorba, acumulează o sumă de experiențe și de moduri de a proceda care depășesc cadrul țării pe care o reprezintă.

(De ilustrat printr-un exemplu)²⁴³

S-a cerut ofensiva românească împotriva Bulgariei și spre Sud (Sarrail) cu Carpații deschiși aliaților²⁴⁴; pentru a o putea executa, cu Dunărea în spate, armata a<r fi> înaintat în etape lungi prin Bulgaria inamică; România trebuia să fie sigură că Centralii nu vor străpunge baza armatelor trimițând trupe prin defileele Carpaților dezarmați.

Nu poți să faci un popor să susțină un război care nu corespunde concepției sale psihologice. România intra în război pentru unitate națională: reunirea provinciilor din imediata vecinătate. Ca să îl faci să o ia pe calea ocolită, <exista> riscul să<-i> fie lezată psihologia sa particulară, etnică, de popor de țărani lucrători ai pământului. Ideile care corespund psihologiei țărănești a poporului formează structura intimă a forței sale combative.

Ceea ce era imperios în convenția militară nu era că România se deplasează spre Sud pentru a ușura poziția lui Sarrail²⁴⁵, ci invers, armata Sarrail, prin ofensivă susținută, trebuia să-i țină agățați pe inamici, pentru a permite României concentrarea trupelor sale; această armată de Sud este

²⁴³ Notă redacțională a lui Diamandi.

²⁴⁴ Având în vedere contextul, „aliații” în fața cărora România rămânea expusă pe linia Carpaților nu puteau fi decât cei din alianța adversă (foști aliați ai României, Puterile Centrale).

²⁴⁵ Maurice Paul Emmanuel Sarrail (1856-1929), general francez, comandant al Armatei aliate din Orient, dislocată la Salonic (1915-1917).

cea care trebuia să vină să deblocheze România și nu armata română < să înainteze > spre Sud.

În sfârșit, indiferent de valoarea acestor considerații, exista printre ele una care le corespundea: Statul-Major rus nu a mai consimțit niciodată mai mult < la > Chantilly²⁴⁶ și a cerut întotdeauna joncțiunea și unirea reală a armatelor ruse în Carpați. Putea fi lăsată pe o frontieră atât de lungă, prin bucla sa, ca întregul front rusesc – 1200 km, o spărtură imensă, deschisă invaziei armatelor inamice care ar fi distrus în același timp baza militară a țării, izolând armata română din Bulgaria de țara sa, cu Dunărea în spatele acestei armate?

Nu aș fi crezut că este atât de dificil să ai dreptate – mai ales când ceilalți se înșeală – dacă reprezinți un stat mic. Se pare că ajungem la o concepție topografică: a avea dreptate este în funcție de întinderea kilometrică.

A existat în România ideea că România trebuia să intre în război fără tratate. Un popor mare la nevoie o poate face, unul mic nu, căci garantarea intereselor sale își găsește locul pe de-a întregul în documente și tratate scrise.

Aș dori să analizez această parte a istoriei cu toată imparțialitatea necesară, deși dacă mă tem că nu o voi putea face, pentru că este vorba de țara mea și de acțiunea umană, dar, în fond, evenimentele istorice ar trebui să fie analizate cu imparțialitatea unui determinism științific; nu dacă este bine sau nu, ci pentru ce și care este concepția care a dictat, în epocă, fiecărui popor linia sa de conduită.

România este prudentă pentru că ea a trăit asemenea vicisitudini care o obligă să fie prudentă, având în fața ochilor un caz analog cu al său: o țară și un popor aflat la intersecția marilor interese ale Marilor Puteri și distrus de ele, prin complicitate; este povestea Poloniei. Este exemplul pe care îl aveam în față.

România nu avea nicio altă garanție decât *tratatele*²⁴⁷ pentru că nu existau alte garanții pentru o țară slabă sau altfel trebuia să renunțe la acțiune.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 138, f. 23-25

²⁴⁶ Conferința de la Chantilly (2-3/15-16 noiembrie 1916) a reprezentanților armatelor Antantei.

²⁴⁷ Subliniat în original.

Declarația lui von Jagow²⁴⁹ către Diamandy la Roma în 1912 sau 1913: „Există un al doilea *om bolnav* al Europei, în afară de Turcia, este Austro-Ungaria, din nefericire. Dacă am fi obligați, din nefericire, să avem în vedere dezmembrarea sa, România ar trebui să privească spre Transilvania, Germania spre Boemia”.

Două luni mai târziu, Jagow devenea ministru al Afacerilor Străine al Germaniei.

Am aflat mai târziu că același discurs i-a fost ținut, cam în aceeași perioadă, ministrului român Nanu²⁵⁰ de către ambasadorul german la Constantinopol; și Kaiserul Wilhelm însuși i-a spus lui de Witte²⁵¹, cum am aflat la Petrograd: toate acestea sunt consemnate în arhivele Ministerului Afacerilor Străine.

Maiorescu²⁵², președintele Consiliului, căruia Diamandy îi telegrafia, a pus pe raportul său o notă de neîncredere și denigratoare pentru Diamandy, cum că era imposibil ca von Jagow să-i fi spus lui acest lucru, trebuie că Diamandy o fi înțeles greșit. Dar trebuie să fi văzut mai târziu că Nanu îi anunța același lucru.

Cam în aceeași perioadă, Mérey²⁵³, ambasadorul Austro-Ungariei a venit să-l vadă, printre valizele de plecare spre Petrograd, și i-a spus: „România ni-i ia pe cei mai buni și-i trimite la Petrograd. Altă dată, pentru a fi buni prieteni, era de la sine înțeles că Austro-Ungaria și România nu vor vorbi niciodată despre Transilvania; acum va trebui în curând să vorbim despre aceasta pentru a fi buni prieteni. Austro-Ungaria trebuie să facă

²⁴⁸ Grupate sub acest titlu, sunt de fapt notițe răzlețe, paragrafe și idei care au legătură cu alte texte memorialistice anterioare. Diamandi vorbește atât la persoana I (ex: „Am aflat...”), ca memorialist, cât și la persoana a III-a (ex: „căruia Diamandi îi telegrafia”...).

²⁴⁹ Gottlieb von Jagow (1863-1935), diplomat german. Ministru al Afacerilor Externe al Germaniei (1913-1916).

²⁵⁰ Constantin Nanu (1859-1948), ministru plenipotențiar la Petersburg (1911-1913). În perioada Primului Război Mondial a deținut funcția de secretar general al Ministerului Afacerilor Străine.

²⁵¹ Serghei Iulievici Witte (1849-1915), om politic rus, adept al dezvoltării industriei. Ministru de finanțe (1892-1903) și președinte al Consiliului de Miniștri (1903-1905). A fost adept al menținerii Rusiei în afara conflictului mondial.

²⁵² În original, „Marinescu”; probabil o greșeală de dactilografie.

²⁵³ În original „Nerzi”; probabil o greșeală de dactilografie.

război cu Serbia, peste cel mai târziu doi-trei ani; după aceea nu va mai putea.” (din cauza naționalităților care se vor revolta)

Cauza războiului era deci organică în Austro-Ungaria, era o necesitate pentru ea dacă voia să încerce să evite dezmembrarea prin forța lucrurilor, cu timpul. Un război victorios ar fi salvat-o, poate (Berchtold blamat de Mérey)

În ceea ce privește aranjamentul între unguri și naționalități, în ciuda intervenției în acest sens a lui Wilhelm al II-lea, rugat de regele Carol, era o imposibilitate absolută, căci ar fi echivalat din partea ungarilor cu o adevărată sinucidere – din 18 milioane de locuitori în Ungaria, 9 milioane erau non-maghiari (verifică cifra).

*

Vizita țarului la Constanța. Întoarcerea de la Predeal la București în același vagon a lui Sazonov, Brătianu, Diamandy și Poklewski-Koziell:

Poklewski: „Situția este neliniștitoare, criza este posibilă. Și apoi, punctul culminant: Care ar fi atitudinea României în cazul unui conflict ruso-austro-ungar având drept motiv Serbia?”

Diamandy: „Dragul meu Ministru, după o plimbare atât de frumoasă ne stricați farmecul prin previziuni atât de pesimiste, prea pesimiste, fără îndoială, căci situația nu este atât de gravă”.

Sazonov: repetă la rândul său într-un modalitate clară și precisă, întrebarea lui Poklewski-Koziell (spre Chitila)

Brătianu: „România nu va întreprinde nicio acțiune contrară intereselor sale” (București)

În mașină, la Gara de Nord, Brătianu și Diamandy: să ne înarmăm rapid.

*

Vizita țarului confirma acțiunea întreprinsă de mai mult timp de apropiere de România, pe care ar fi vrut să o desprindă de Triplice.

Războiul ruso-japonez a fost cel care arătase neputința Rusiei de a susține o acțiune militară de expansiune și pericolul din interior pe care îl implica, pentru Rusia, un război extern; pe de altă parte, vechiul vis de a ajunge *pe uscat*²⁵⁴ la Constantinopol se dovedea și mai imposibil de atins pe măsură ce timpul trecea, căci statele pe teritoriul cărora ar fi trebuit să treacă de-a lungul litoralului Mării Negre nu mai erau mici și obscure provincii necunoscute în întreaga Europă, ci state pe care nu le mai poți înghiți. Astfel, nu îi mai rămânea Rusiei decât o altă politică, mai înțeleaptă

²⁵⁴ Subliniat în original.

față de acestea, aceea a apropierii: de aici acțiunea întreprinsă de Nicolae al II-lea față de România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 138, f. 91-93

Lista telegramelor

1. 1914, ianuarie 24, Sankt Petersburg. Telegramă cifrată (în continuare T.C.) adresată de Emanoil Porumbaru, ministru al Afacerilor Străine al României, lui Constantin Diamandi, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Sankt Petersburg referitoare la poziția Puterilor față de chestiunea insulelor disputate între Turcia și Grecia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 3

2. 1914, ianuarie 24, Sankt Petersburg. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Nikola Pašić, președintele Consiliului de Miniștri al Serbiei, va ajunge la București, unde dorește să se întâlnească cu E. Porumbaru, Ion I.C. Brătianu și Regele Carol I.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 2

3. 1914, ianuarie 24. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la restricțiile impuse de Tripla Alianță și de Tripla Înțelegere pentru a recunoaște Greciei posesiunea asupra insulelor din Marea Egee.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 4, 4v

4. 1914, ianuarie 28, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi Ministerului Afacerilor Străine referitoare la politica Rusiei față de situația din Armenia și față de Turcia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 5, 5v

5. 1914, ianuarie 31, Sankt Petersburg. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Ministerul Afacerilor Străine rus i-a adus la cunoștință documentele diplomatice referitoare la România care vor fi publicate în Cartea Portocalie.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 7

6. 1914, februarie 2, București. T.C. prin care E. Porumbaru îi cere lui C. Diamandi să analizeze documentele ce urmează a fi publicate de Ministerul Afacerilor Străine rus în Cartea Portocalie.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 11

7. 1914, februarie 2, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la conținutul Cărții Portocalii.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 12, 12v,

8. 1914, februarie 5/18, București. T.C. prin care E. Porumbaru îl informează pe C. Diamandi că aprobă conținutul Cărții Portocalii.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 19

9. 1914, februarie 8. Raport adresat de C. Diamandi lui E. Porumbaru, referitor la demisia lui Vladimir Nikolaevici Kokovțov, prim-ministrul Imperiului Rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 15-17v

10. 1914, februarie 4. Raport strict confidențial prin care C. Diamandi explică Ministerului Afacerilor Străine motivele pentru care a împiedicat publicarea în Cartea Portocalie a unei telegrame a fostului ambasador al Rusiei la București, Nicolai N. Șebeko.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 14, 14v

11. 1914, februarie 15/28. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru cuprinzând informații din mediul diplomatic despre întâlnirile prințului de Wied în Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 22, 22v,

23

12. 1914, iulie 11. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la dejunul la Peterhof al președintelui Franței cu Țarul Nicolae al II-lea.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 25

13. 1914, iulie <11>/24, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la întvederea cu Serghei Sazonov, ministrul rus al Afacerilor Străine, care i-a vorbit despre condițiile dure ale ultimatumului adresat de Austro-Ungaria Serbiei și a solicitat României să intervină la Belgrad și la Viena pentru atenuarea conflictului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 87, 88

14. 1914, iulie 11, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la promisiunea Rusiei de a oferi Serbiei 100.000 de puști și muniția pentru acestea.

15. 1914, iulie 11. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la insinuările generalului Radko Dimitriev, ministrul plenipotențiar al Bulgariei în Rusia, că România ar avea atitudini agresive la adresa Bulgariei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 27

16. 1914, iulie 11, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la intenția Rusiei de a mobiliza armata pentru a veni în sprijinul Serbiei, dacă eforturile de reconciliere ale Marilor Puteri în urma atentatului de la Sarajevo ar eșua.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 26, 26v

17. 1914, iulie 12, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la intenția Rusiei de a face mobilizări la frontiera austriacă în cazul unei acțiuni militare a Austro-Ungariei împotriva Serbiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 29, 29v

18. 1914, iulie 12. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la negocieri bulgaro-turce, sub medierea Vienei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 32

19. 1914, iulie 12. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la refuzul Vienei de a remite Marilor Puteri dosarul chestiunii sârbe.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 28

20. 1914, iulie 12. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la semnarea de către Țarul Nicolae al II-lea a ordinului de dislocare a trupelor de la Krasnoe Selo.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 31

21. 1914, iulie 13. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la conținutul ultimatumului adresat de Austro-Ungaria Serbiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 33, 33v

22. 1914, iulie 14, Sinaia. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la demersurile de prelungire a termenului ultimatului și la asigurarea dată de Austro-Ungaria că nu are în vedere anexarea de teritorii sârbești.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 305

23. 1914, iulie 14. Telegramă adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la dezmințirea dată de Germania presupunerii că nota Austro-Ungariei ar fi de inspirație germană.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 36

24. <1914>, iulie 14/27. Notă referitoare la poziția adoptată de statele europene în contextul ultimatului adresat Serbiei de către Austro-Ungaria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 34

25. 1914, iulie 15/28, Sankt Petersburg. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Austro-Ungaria ar fi declarat război Serbiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 38

26. 1914, iulie 15/28, Sankt Petersburg. Telegramă adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la declarațiile de neutralitate ale Bulgariei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 304

27. 1914, iulie 15/28, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare atitudinea României față de Serbia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 37

28. 1914, iulie 15/28, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la refuzul Germaniei de a accepta propunerea engleză de mediere a chestiunii sârbe de către Anglia, Franța și Italia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 39

29. 1914, iulie 15/28, Sofia. T.C. adresată de Gheorghe Derussi, ministru plenipotențiar al României la Sofia, lui C. Diamandi referitoare la intrigile ministrului plenipotențiar al Bulgariei la București, Simeon Radev.

30. 1914, iulie 16, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la două comunicate de presă ale Guvernului rus care anunțau că Rusia dorește relații pașnice cu celelalte Puteri și că este interzisă trecerea vaselor comerciale și private prin fiordurile finlandeze de la Helsinki la Gange.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 44

31. 1914, iulie 16. T.C. adresată de C. Diamandi lui Gh. Derussi referitoare la intenția Rusiei de a menține clauzele Tratatului de la București.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 45

32. 1914, iulie 16/29. T.C. prin care C. Diamandi îi anunță pe E. Porumbaru și pe Ion I.C. Brătianu că Țarul Nicolae al II-lea ar putea semna decretul de mobilizare a 13 corpuri de armată.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 43

33. 1914, iulie 16/29. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru și lui Ion I.C. Brătianu referitoare la declarația lui Sir Edward Grey, ministrul Afacerilor Externe britanice, că Anglia nu va rămâne inactivă în cazul unui conflict european.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 42

34. 1914, iulie 16/29, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la refuzul Austro-Ungariei de a accepta negocieri cu Rusia în cazul Serbiei și la speranța sa că Germania va interveni la Viena pentru oprirea războiului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 41

35. 1914, iulie 17/30, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la intenția bulgarilor de a provoca frământări în Macedonia sârbească.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 100

36. 1914, iulie 17/30. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la propunerile teritoriale făcute de Rusia României în cazul participării la război de partea Antantei.

37. 1914, iulie 18. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la încercarea Rusiei de a atrage Bulgaria de partea sa, promițându-i teritorii macedonene.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 54

38. 1914, iulie 18. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la manifestațiile de simpatie în favoarea Serbiei, organizate la Sankt Petersburg.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 52

39. 1914, iulie 18. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la telegrama prin care Însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite ale Americii își informează guvernul că războiul austro-rus este inevitabil.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 50

40. 1914, iulie 18/31. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la întâlnirea dintre contele Friedrich Pourtalès, ambasadorul Germaniei la Sankt Petersburg, și Țarul Nicolae al II-lea, încheiată fără suspendarea mobilizării armatei ruse.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 51, 51v

41. 1914, iulie 19/august 1, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la continuarea discuțiilor între Rusia, Germania și Austria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 57

42. 1914, iulie 19/august 1, Sankt Petersburg. T.C. prin care C. Diamandi îi informează pe E. Porumbaru și pe Ion I.C. Brătianu că ambasadorul Germaniei la Sankt Petersburg, contele F. Pourtalès, i-a remis lui S. Sazonov, ministrul Afacerilor Străine al Rusiei, declarația de război a Germaniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 55

43. 1914, iulie 23/august 5. Notă adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru cuprinzând textul Declarației de război a Germaniei împotriva Rusiei, înaintat de F. Pourtalès lui S. Sazonov.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 79-80

44. 1914, iulie 19/august 1, Sankt Petersburg. T.C. prin care C. Diamandi îi informează pe Ion I.C. Brătianu și pe E. Porumbaru că S. Sazonov a primit declarația de război a Germaniei împotriva Rusiei și că membrii ambasadei Germaniei părăsesc Sankt Petersburgul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 58

45. 1914, iulie 19, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la poziția Franței față de conflictul european.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 56

46. 1914, iulie 20. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la părerea ambasadorului Franței la Sankt Petersburg, Maurice Paléologue, că România trebuie să se hotărască repede în ce tabără participă la război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 60

47. 1914, iulie 20. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că membrii Ambasadei Germaniei au părăsit Sankt Petersburgul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 59

48. 1914, iulie 21. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la numirea Marelui Duce Nicolae Nicolaevici în funcția de comandant șef al armatelor și al flotei ruse.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 63

49. 1914, iulie 21. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la utilitatea stabilirii unei corespondențe radiotelegrafice între Grecia și România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 62

50. 1914, iulie 21/august 3. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la manifestul Țarului Nicolae al II-lea către poporul rus în urma declarației de război a Germaniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 68

51. 1914, iulie 21. Telegramă adresată de Legația României la Sankt Petersburg Ministerului Afacerilor Străine referitoare la manifestațiile de simpatie rusești organizate în fața clădirii Consulatului român.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 67

52. 1914, iulie 21/august 3. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la propunerea pe care Rusia ar fi dispusă să o facă României în eventualitatea unui conflict între Rusia și Austria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 66

53. 1914, iulie 21. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la ocuparea Luxemburgului și invadarea Belgiei de către armata germană.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 65

54. 1914, iulie 22. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la ultimatumul trimis de Germania Belgiei după ce refuzase să autorizeze trecerea trupelor germane pe teritoriul belgian.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 70

55. 1914, iulie 23, Sinaia. T.C. adresată de E. Porumbaru Legației României la Sankt Petersburg referitoare la decizia Consiliului de Miniștri al României ca, în eventualitatea unui conflict, România să-și păzească frontierele.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 83

56. 1914, iulie 23/august 5. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la declarația de neutralitate a Guvernului italian.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 85

57. 1914, iulie 23/august 5. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la proiectul unei convenții propus de Rusia României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 84

58. 1914, iulie 24/august 6, Sinaia. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la posibilitatea unor operațiuni ruse peste Prut, supoziție ce nu corespunde intențiilor Guvernului rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 102

59. 1914, iulie 24/august 6. T.C. prin care C. Diamandi îi confirmă lui Ion I.C. Brătianu că Rusia nu ia în calcul să încalce frontiera cu România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 103

60. 1914, iulie 24/august 6. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la un articol publicat de ziarul „Vocea Rusiei” despre atitudinea Guvernului României față de conflictul internațional.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 86

61. 1914, iulie 24/august 6. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la părăsirea teritoriului Austro-Ungariei de către cetățenii ruși, respectiv a teritoriului Rusiei de către cetățenii austro-ungari.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 89

62. 1914, iulie 24/august 6. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la afirmația lui S. Sazonov, că România fusese pe punctul de a intra în război împotriva Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 74

63. 1914, iulie 24. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la atacurile armatei germane asupra orașelor belgiene Namur și Liège.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 90

64. <1914>, iulie 24. Fragment dintr-un raport redactat de S. Sazonov spre informarea Consiliului de Miniștri al Rusiei cu privire la negocierile determinate de remiterea ultimatumului Austro-Ungariei către Serbia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 94, 95

65. 1914, iulie 24/august 6. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Austro-Ungaria a declarat război Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 98

66. 1914, 27 iulie/9 august. Notă prin care C. Diamandi îi înaintează lui E. Porumbaru textul Declarației de război a Austro-Ungariei împotriva Rusiei, remise de contele Frigyes Szapáry, ambasadorul Austro-Ungariei la Sankt Petersburg, lui S. Sazonov în data de 24 iulie/6 august 1914.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 121, 121v

67. 1914, iulie 24. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Belgia a cerut ajutor Franței.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 92

68. 1914, iulie 24, Sankt Petersburg. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Rusia a declarat război Germaniei și că Austro-Ungaria a declarat război Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 97

69. 1914, iulie 24. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la alianța Franței și a Angliei cu Rusia împotriva Germaniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 91

70. 1914, iulie 25. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru conținând textul acordului pe care Guvernul rus îl propune României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 106, 106v, 107

71. 1914, iulie 25/august 7. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că membrii ambasadei Austro-Ungariei la Sankt Petersburg au părăsit orașul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 101

72. 1914, iulie 22/august 4, Sankt Petersburg. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la evoluția conflictului germano-rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 75-77

73. 1914, 25 iulie. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la o posibilă debarcare a armatei engleze în Belgia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 104

74. 1914, iulie 17/30, Predeal. Rezumatul unei convorbiri între Ion I.C. Brătianu și Stanislas Poklewski-Koziell, ministrul plenipotențiar al Rusiei la București, despre garanțiile oferite României de Franța, Anglia și Rusia în schimbul neutralității.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 47, 48

75. 1914, iulie 25/august 7. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la garantarea integrității teritoriale a României de către Franța și Anglia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 99

76. 1914, iulie 27. T.C. adresată de Nicolae D. Germani lui E. Porumbaru referitoare la sesiunea extraordinară a Dumei, ca urmare a declarațiilor de război ale Germaniei și Austriei împotriva Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 108, 108v

77. 1914, iulie 28/august 10, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la atitudinea neutră pe care trebuie să o adopte România față de toate statele beligerante.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 109

78. 1914, iulie 28/ august 10, Sinaia. Rezumat al unei discuții purtate de Ion I.C. Brătianu cu S. Poklewski-Koziell referitoare la încheierea unei convenții militare ruso-române împotriva Austro-Ungariei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 110, 111, 112

79. 1914, iulie 29, Sofia. T.C. adresată de Gh. Derussi, ministrul plenipotențiar al României la Sofia, lui C. Diamandi referitoare la eventualitatea unei cooperări turco-bulgare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 116

80. 1914, august 10. T.C. prin care N.D. Germani informează Ministerul Afacerilor Străine că Anglia și Rusia vor purta un război comun împotriva Germaniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 122

81. 1914, august 8. Rezumat al conversației purtate de N.D. Germani cu S. Sazonov cu privire la atitudinea Austro-Ungariei și a Germaniei față de Serbia, precum și la poziția României față de țările implicate în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 119, 119v, 120, 120v

82. 1914, august 20. Notă adresată de N.D. Germani lui E. Porumbaru referitoare la schimbarea denumirii orașului Sankt Petersburg în Petrograd.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 115

83. <1914>, august 25, Petrograd. T.C. prin care Legația României la Petrograd informează Ministerul Afacerilor Străine că trimite șapte exemplare din Cartea Portocalie.

84. 1914, septembrie 4, Petrograd. T.C. adresată de N.D. Germani lui E. Porumbaru referitoare la propunerea lui S. Sazonov de ocupare a Transilvaniei și Bucovinei meridionale de către trupele armatei române și la cooperarea cu Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 127, 127v

85. 1914, septembrie 5/18. Notă prin care S. Poklewski-Koziell, în numele Guvernului rus, adresează Guvernului român invitația ca armata română să ocupe Bucovina și Transilvania alături de armata rusă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 128

86. 1914, septembrie 9/22. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la invitația primită de Guvernul român din partea Guvernului rus, ca armata română să coopereze cu armata rusă la ocuparea Bucovinei și a Transilvaniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 129

87. 1914, septembrie 9/22, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi cere lui Ion I.C. Brătianu să îl informeze prin telegraf despre operațiunile de pe front.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 131

88. 1914, septembrie 9/22, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la o conversație cu ambasadorul Italiei la Petrograd despre negocierile Rusiei cu statele nonbeligerante.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 130, 130v

89. 1914, septembrie 9/22, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la anumite informații care indicau că Turcia făcea pregătiri pentru a lupta împotriva Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 132

90. 1914, septembrie 10/11, Petrograd. Raport adresat de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitor la convorbirea avută cu S. Sazonov despre atitudinea Rusiei față de România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 123, 124

91. 1914, septembrie 11/24, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la conversația avută cu S. Sazonov despre tranzitarea teritoriului României de către un tren cu muniții, destinat Turciei, și despre negocierile Antantei cu Italia pentru intrarea acesteia în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 138, 138v

92. 1914, septembrie 11/24, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la afirmația ministrului plenipotențiar german la București Hilmar von dem Büssche-Haddenhausen conform căreia, dacă armata română ar intra în Transilvania, ar găsi acolo trupe germane.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 133

93. 1914, septembrie 11, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la conversația avută cu S. Sazonov despre indiciile unui atac al Turciei asupra Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 137

94. 1914, septembrie 11/24, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la conversația avută cu S. Sazonov privind ocuparea de către România a teritoriilor locuite preponderent de români în Transilvania și în Bucovina.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 134

95. 1914, septembrie 12, Petrograd. Notă prin care C. Diamandi îi cere lui Ion I.C. Brătianu să întrerupă convorbirile cu S. Poklewski-Koziell până la primirea telegramei sale cifrate.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 143

96. 1914, septembrie 12/25, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la neconcordanțele între condițiile propuse României de către S. Sazonov, ministrul de Externe al Rusiei, și cele înaintate Guvernului român de S. Poklewski-Koziell, ministrul plenipotențiar al Rusiei la București.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 141, 141v

97. 1914, septembrie 12/25, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la existența unor indicii conform cărora Germania ar dori încheierea păcii.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 142

98. 1914, septembrie 12/25, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la declarația lui Jean-Camille Blondel, ministrul plenipotențiar al Franței în România, că nicio propunere favorabilă neutralității României nu este admisă în Franța.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 145

99. 1914, septembrie 13/26, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la sugestia baronului F.M. Schilling, șeful Cancelariei Ministerului Afacerilor Străine rus, ca statul român să permită tranzitarea teritoriului său de către armele și proviziile destinate Serbiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 147

100. 1914, septembrie 13, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la o conversație cu baronul F.M. Schilling despre temerea că România va avea pretenții asupra Basarabiei după ce își va mări teritoriul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 144

101. 1914, septembrie 13/26, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la textul Convenției româno-ruse, ce urma să fie semnată de C. Diamandi și S. Sazonov.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 148, 248v, 149

102. 1914, septembrie 13, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la conversația avută cu S. Poklewski-Koziell despre neutralitatea României și despre dorința Franței ca România să intre în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 152, 152v, 153

103. 1914, septembrie 13, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la refuzul Comitetului Conservator de a

sustine propunerea lui Nicolae Filipescu ca România să intre imediat în război împotriva Austro-Ungariei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 150

104. 1914, septembrie 14-15. Corespondență între C. Diamandi și Ion I.C. Brătianu cuprinzând instrucțiuni pentru semnarea convenției româno-ruse.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 151, 155

105. 1914, septembrie 15/28, Petrograd. Telegrama cifrate trimise de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu conținând textul convenit pentru schimbul de note ce urmează a fi semnate de Sazonov și de C. Diamandi.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 158, 156

106. 1914, septembrie 15, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la negocierea cu S. Sazonov privind frontiera Bucovinei pe râul Prut.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 164

107. 1914, septembrie 15, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi recomandă lui Ion I.C. Brătianu să nu declare oficial neutralitatea definitivă a României, pentru a nu crea suspiciuni în Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 154

108. 1914, septembrie 15/28, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că îl autorizează să accepte textul convenției româno-ruse cu condiția adăugării unor clauze.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 165

109. 1914, septembrie 16, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că acceptă textul notei, comunicat printr-o telegramă anterioară, și că insistă asupra caracterului secret al întâlnirii cu Sazonov.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 166

110. 1914, septembrie 15/29, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi în care își exprimă neîncrederea față de propunerea baronului F.M. Schilling de a accepta trecerea unui convoi cu material de război prin portul Constanța.

111. 1914, septembrie 17. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu conținând termenii notei anexe pe care Rusia dorește să o atașeze Convenției româno-ruse.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 170, 171

112. 1914, septembrie 18/ octombrie 1, Petrograd. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la negocierea conținutului notelor ce vor alcătui Convenția româno-rusă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 182, 182v

113. 1914, septembrie 18/ octombrie 1, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la renunțarea de către Rusia la nota anexă ca urmare a refuzului părții române de a accepta definierea explicită a noțiunii de neutralitate binevoitoare a României față de Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 180, 180v

114. 1914, septembrie 18/ octombrie 1, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la semnarea în ziua următoare a Convenției secrete româno-ruse în forma inițială.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 181

115. 1914, septembrie 18/ octombrie 1, Petrograd. Schimbul de note²⁵⁵ între S. Sazonov și C. Diamandi, prin care Rusia se obliga să se opună oricărei modificări a statu-quo-ului României, recunoscându-i dreptul de a ocupa teritoriile din Imperiul Austro-Ungar locuite preponderent de români, iar România se angaja să păstreze o neutralitate binevoitoare față de Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 177, 177v, 192, 192v, 193

116. 1914, septembrie 19/octombrie 2, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că a semnat Convenția secretă româno-rusă împreună cu S. Sazonov, la sediul ministerului Afacerilor Străine.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 184

²⁵⁵ În literatura de specialitate, aceste note sunt denumite: Acordul secret româno-rus (1914), Convenția secretă româno-rusă (1914), Acordul Sazonov-Diamandi.

117. 1914, 20 septembrie/3 octombrie, București. Corespondență între Ion I.C. Brătianu și C. Diamandi referitoare la eliminarea notei anexe privind termenii neutralității României față de Rusia din Convenția secretă româno-rusă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 185, 186

118. 1914, septembrie 21, București. Telegramă înaintată de E. Porumbaru legației României la Petrograd referitoare la decizia Guvernului român și a opoziției de a nu convoca un Consiliu de Coroană, deoarece poziția României rămâne neschimbată.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 176

119. 1914, septembrie 23, București. T.C. trimisă de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la reducerea transporturilor către Turcia pe teritoriul României și la negocierea unor completări ale textului notelor semnate de S. Sazonov și de C. Diamandi.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 190

120. 1914, septembrie 24/octombrie 7, Petrograd. T.C. trimisă de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la propunerea ambasadorului Italiei la Petrograd de a iniția negocieri pentru încheierea unui acord între Italia și România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 187, 187v

121. 1914, septembrie 24/octombrie 7, Petrograd. T.C. trimisă de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu, referitoare la refuzul Guvernului român de a interpreta neutralitatea binevoitoare față de Rusia, altfel decât este deja definită în dreptul internațional.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 188-188v

122. 1914, septembrie 25/octombrie 8, Petrograd. T.C. trimisă de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la interesul Rusiei pentru Strâmtoarele Bosfor și Dardanele și la atitudinea agresivă a Turciei față de Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 189

123. 1914, septembrie 26/octombrie 9, București. T.C. prin care E. Porumbaru îi cere lui C. Diamandi să poarte negocieri cu marchizul Andrea Carloti, ministrul plenipotențiar al Italiei la Petrograd.

124. 1914, septembrie 30, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi despre faptul că a refuzat propunerea lui S. Poklewski-Koziell, de a interzice tranzitarea transporturilor destinate dușmanilor Rusiei pe teritoriul României și de a facilita toate măsurile Rusiei de susținere a Serbiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 195, 195v

125. 1914, octombrie 1/14, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la nota S. Poklewski-Koziell privind interpretarea neutralității binevoitoare a României față de Rusia și la interesul Guvernului român ca negocierile pe această temă să dureze cât mai mult.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 194, 194v

126. 1914, octombrie 1/14, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu, referitoare la convorbirea cu baronul F.M. Schilling în care s-a clarificat mesajul plin de erori transmis de S. Poklewski-Koziell la București.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 197-197v

127. 1914, octombrie 4/17. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru, referitoare la consensul între Turcia și Grecia privind evoluția Balcanilor și la probabilitatea unei reacții a Bulgariei dacă România s-ar poziționa împotriva Austro-Ungariei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 200

128. 1914, octombrie 5, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu își exprimă mulțumirile față de activitatea desfășurată de C. Diamandi în timpul negocierilor cu S. Sazonov pentru semnarea notelor româno-ruse.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 202

129. 1914, octombrie 10/23, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la discuția cu S. Sazonov despre tranzitul aurului și al submarinelor destinate Turciei prin România, situație care, dacă informația este adevărată, periclitează acordul româno-rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 203, 203v

130. 1914, octombrie 11, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la nemulțumirea pe care tranzitul prin România al aurului și al submarinelor destinate Turciei a provocat-o în Franța și în Anglia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 204

131. 1914, octombrie 11, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi cuprinzând explicații referitoare la tranzitul prin România al aurului expedit de Germania în Turcia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 205, 205v

132. 1914, octombrie 12-14. Corespondență între Ion I.C. Brătianu și C. Diamandi privind dezmințirea știrii despre transportarea unui submarin din Germania către Turcia, prin România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 302, 209

133. 1914, octombrie 13, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi despre discuția avută cu S. Poklewski-Koziell, referitoare la limitarea tranzitului mărfurilor destinate Turciei pe teritoriul României și la favorizarea convoaielor rusești destinate Serbiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 208, 208v

134. 1914, octombrie 16, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la un atac al flotei turcești asupra Crimeei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 210

135. 1914, octombrie 18, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îi cere lui C. Diamandi să îl informeze pe S. Sazonov că Guvernul român nu poate permite tranzitarea Dunării de către convoaie militare rusești destinate Serbiei în condițiile neutralității, fără a provoca contrareacția Germaniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 213

136. 1914, octombrie 18, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Regele Ferdinand al Bulgariei a transmis felicitări Angliei pentru victoria obținută de Antanta.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 212

- 137. 1914, octombrie 18, Petrograd.** T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Rusia încă nu a declarat război Turciei.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 211
- 138. 1914, octombrie 21, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la pregătirile de război ale Rusiei împotriva Turciei.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 215
- 139. 1914, octombrie 21, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la negocierile Serbiei și Greciei cu Bulgaria.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 219
- 140. 1914, octombrie 21, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la insistența Rusiei ca România să acționeze militar în colaborare cu Bulgaria, dacă aceasta va lupta împotriva Turciei.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 216
- 141. 1914, octombrie 21, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la manifestul Țarului Nicolae al II-lea notificând agresiunea flotei turce asupra Rusiei.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 217
- 142. 1914, octombrie 22, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la negocierile Bulgariei cu Grecia.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 218
- 143. 1914, octombrie 22, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la calculele pe care Germania și Austro-Ungaria le fac împingând Turcia în război.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 223
- 144. 1914, octombrie 22, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la impresia ambasadorului Italiei la Petrograd că țara sa va intra în război înainte de primăvara anului următor.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 221

145. 1914, octombrie 23, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la o conversație cu S. Sazonov privind poziția Bulgariei și a Rusiei în raport cu războiul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 224, 224v

146. 1914, octombrie 24, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la necesitatea avertizării Germaniei că pe teritoriul României este interzis tranzitul munițiilor germane spre Turcia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 226

147. 1914, octombrie 25, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la discuțiile purtate la Petrograd privind accesul Rusiei spre Strâmtoarele Bosfor și Dardanele.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 229

148. 1914, octombrie 25, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că Mihail de Giers, fost ministru plenipotențiar al Rusiei la București, insistă pentru încheierea unei înțelegeri româno-bulgare și că Nicolae Filipescu a reînceput la București agitația pentru intrarea României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 228, 228v

149. 1914, octombrie 27, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la efectele unui angajament bulgaro-sârb asupra României și la obținerea unor avantaje pentru statul român în chestiunea Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 230, 230v

150. 1914, octombrie 28/noiembrie 10, Sofia. T.C. adresată de Gh. Derussi lui C. Diamandi referitoare la negocierile purtate de Bulgaria cu Tripla Alianță și cu Antanta.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 231, 231v, 232, 232v

151. 1914, octombrie 29. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la dificultățile întâmpinate în Petrograd la achiziționarea de furnituri pentru statul român.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 233

152. 1914, octombrie 30, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la insistența cu care S. Sazonov cere României să acorde sprijin Serbiei și la negocierile Antantei cu Bulgaria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 234, 234v

153. 1914, octombrie 30, Petrograd. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la returnarea vagoanelor cu mărfuri destinate Turciei către Germania și la posibilitatea livrării de muniții de către Rusia în Serbia, prin România, pe calea ferată.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 236, 236v

154. 1914, octombrie 31, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Gh. Derussi referitoare la eforturile depuse de Tripla Înțelegere în vederea încheierii unui acord sârbo-bulgar.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 235

155. 1914, octombrie 31, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Guvernul grec nu acceptă să facă nicio concesie teritorială Bulgariei pentru intrarea acesteia în război de partea Antantei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 237

156. 1914, octombrie 31, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că îi transmite o copie a unei telegrame emise de G. Derussi despre situația de la Sofia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 238, 238v

157. 1914, noiembrie 3. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la o conversație cu George Buchanan, ambasadorul Marii Britanii la Petrograd, despre obținerea Transilvaniei și Bucovinei de către România și despre impasul negocierilor sârbo-bulgare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 239

158. 1914, noiembrie 6, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la demersurile făcute de Antanta pentru intrarea României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 240

159. 1914, noiembrie 7, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la ideea baronului F.M. Schilling ca Japonia să furnizeze României arme și muniții, tranzitând Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 241

160. 1914, noiembrie 7, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la calculele Rusiei privind intrarea României în război pentru salvarea Serbiei și menținerea unei neutralități stricte a Bulgariei față de România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 242, 242v

161. 1914, noiembrie 8, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la asigurarea dată de Țarul Nicolae al II-lea ministrului Serbiei la Petrograd, că va ajuta Serbia pe plan diplomatic și militar.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 220, 220v

162. 1914, noiembrie 8, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la conversația cu ambasadorul Italiei la Petrograd despre intenția cercurilor aristocratice maghiare de a încheia pace separată cu Rusia și despre situația care s-ar crea dacă Austro-Ungaria ar ocupa Serbia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 243, 243v

163. 1914, noiembrie 7, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la poziția intransigentă a Greciei față de Bulgaria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 244, 244v, 245, 245v

164. 1914, noiembrie 8, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la nemulțumirea Greciei și a Serbiei față de ideea compensațiilor teritoriale pentru Bulgaria în Balcani, acceptată de România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 246, 246v

165. 1914, noiembrie 8, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că reprezentanții Antantei cer cu insistență intrarea României în război înainte de înfrângerea Serbiei, ceea ce ar fi o eroare deoarece armata română este insuficient pregătită, iar poziția Bulgariei în conflict nu este clarificată.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 247, 247v

166. 1914, noiembrie 10, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi cere lui Ion I.C. Brătianu să i se comunice punctul de vedere al Guvernului României față de intrarea în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 248

167. 1914, noiembrie 11/24, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îi cere lui C. Diamandi să se intereseze dacă Japonia poate livra munițiile necesare armatei române.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 253, 253v

168. 1914, noiembrie 11, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Rusia dorește încheierea unei înțelegeri româno-sârbo-grecești pentru a contracara efectul înaintării armatei austriece în Serbia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 252

169. 1914, noiembrie 12, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la agitațiile provocate de anumite persoane care doresc intrarea precipitată a României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 255

170. 1914, noiembrie 12, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că armata rusă a obținut o victorie importantă pe frontul german.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 254

171. 1914, noiembrie 11, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la declarațiile de neutralitate ale lui Vasil Hristov Radoslavov, prim-ministrul Bulgariei, care nu oferă suficiente garanții, acestea putând fi încălcate dacă Bulgaria va considera oportun.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 256

172. 1914, noiembrie 26, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi cere lui E. Porumbaru detalii despre politica Guvernului în ceea ce privește exporturile României în Austro-Ungaria.

AMAE, fond Petersburg, dosar 12, f. 238

173. 1914, noiembrie 15. Corespondență între C. Diamandi și Ion I.C. Brătianu referitoare la schimbarea cheii cifrului utilizat în corespondența diplomatică.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 257, 259

174. 1914, noiembrie 17. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la intenția directorului „Societății de Construcții electro-mecanice Duflon-Constantinovitch et C-ie de Petrograd” de a solicita Guvernului român acordul pentru tranzitarea teritoriului român de către un transport de turbine electrice pentru submarine, importate din Elveția.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 260

175. 1914, noiembrie 19. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că este iminentă căderea Belgradului și că S. Sazonov cere în mod insistent ca România să intre în război pentru a salva Serbia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 263, 263v, 264

176. 1914, noiembrie 19, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la imposibilitatea Guvernului nipon de a furniza armament României, ca urmare a numărului mare de comenzi din partea țărilor aliate.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 266

177. 1914, noiembrie 19. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la posibilitatea ca Ungaria să încheie pace separată cu Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 265

178. 1914, noiembrie 20, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la dezamăgirea resimțită la Petrograd după refuzul Guvernului român de a ajuta Serbia contra Austro-Ungariei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 268

179. 1914, noiembrie 21, Petrograd. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la presiunile pe care S. Poklewski-Koziell le face asupra Guvernului român pentru ca România să intre în război în ajutorul Serbiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 269, 269v

180. 1914, noiembrie 23, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la strategia pe care trebuie să o adopte Guvernul, aceea de a nu implica România în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 272

181. 1914, noiembrie 25, Petrograd. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că a respins angajamentul propus de S. Poklewski-Koziell, de a garanta Greciei ajutorul în eventualitatea unui atac din partea Bulgariei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 273, 273v, 274, 274v

182. 1914, noiembrie 26. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la anumite indicii privind intențiile Austro-Ungariei de a încheia o pace separată.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 276

183. 1914, noiembrie 26. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că nu este momentul ca Guvernul român să solicite Rusiei exportarea de alimente în România.

AMAE, fond Petersburg, vol. 12, f. 254

184. 1914, noiembrie 26, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la planul Rusiei de a salva Serbia cu orice preț, chiar cu riscul de a nemulțumi Bulgaria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 275

185. 1914, decembrie 1/14, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la faptul că, dincolo de presiunile Rusiei, România va intra în război la momentul oportun, aspect pe care S. Sazonov trebuie să îl accepte.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 280

186. 1914, decembrie 4, Petrograd. T.C. adresate de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la informații privind intenția Austro-Ungariei de a încheia o pace separată cu Rusia, dar că Rusia nu a primit încă o propunere.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 282

187. 1914, decembrie 4. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la relatarea baronului F.M. Schilling despre întâlnirea suveranilor scandinavi la Malmö.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 283

188. 1914, decembrie 8, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi cere precizări lui Ion I.C. Brătianu cu privire la donația Guvernului României pentru lazaretul de răniți.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 284

189. 1914, decembrie 11, Petrograd. T.C. adresată de Legăția României la Petrograd Ministerului Afacerilor Străine referitoare la refuzul Japoniei de a trimite 100.000 de soldați pe frontul franco-belgian, Japonia fiind interesată de o colaborare cu Rusia, care i-ar fi adus avantaje în Mongolia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 286

190. 1914, decembrie 11-12, București. Corespondență între Ion I.C. Brătianu și C. Diamandi referitoare la trimiterea sumei de 5000 de ruble drept contribuție din partea Guvernului român pentru Crucea Roșie Rusă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 288, 287

191. 1914, decembrie 13. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la solicitările de tunuri adresate de Franța și Anglia Japoniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 289, 289v, 291

192. 1914, decembrie 15, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la criza armatei ruse, ca urmare a insuficienței dotări tehnice și a lipsei hranei, ceea ce a dus la demoralizarea soldaților și la creșterea numărului dezertărilor.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 292

193. 1914, decembrie 16, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la demersuri ale Germaniei și ale Austro-Ungariei pentru încheierea păcii.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 293

194. 1914, decembrie 19, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la tatonările reprezentanților mediilor financiare austriece pe lângă omologii francezi pentru încheierea păcii și la necesitatea semnării unui acord româno-sârb prin care Serbia să recunoască României dreptul asupra Banatului și Transilvaniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 294, 294v

195. 1914, decembrie 20, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la mulțumirea exprimată de S. Sazonov față de pregătirea militară a României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 295

196. 1914, decembrie 24/1915, ianuarie 6. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la situația dificilă a Austro-Ungariei și la încurajarea pretențiilor Italiei în Albania.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 25

197. 1914, 24 decembrie, Petrograd. T.C. prin care Legația României la Petrograd informează Ministerul Afacerilor Străine că trimite Cartea Portocalie.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 298

198. 1914, decembrie 25/1915, ianuarie 7, <Petrograd>. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la stabilirea parametrilor unei colaborări radio-telegrafice între România și Rusia.

AMAE, fond 71/1914, E2, Partea a II-a, Petrograd 1914-1924, vol. 33, f. 283

199. 1914, decembrie 26/ 1915, ianuarie 8. Telegramă prin care E. Porumbaru îi cere lui C. Diamandi detalii despre acordul încheiat între Anglia și Rusia reglementând accesul în Strâmtoarele Bosfor și Dardanele.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 299

200. 1914, decembrie 27. T.C. adresată de C. Diamandi Ministerului Afacerilor Străine referitoare la discursul de Anul Nou al ambasadorului Angliei la Petrograd, G. Buchanan, care milita pentru o alianță anglo-rusă fiind împotriva mesajelor pacifiste ale germanofililor ruși.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 300, 300v

201. 1914, decembrie 28, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că S. Sazonov crede că România ar intenționa să încheie angajamente speciale cu Austro-Ungaria și cu Germania.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 301

202. 1915, ianuarie 2. T.C. adresată de C. Diamandi Ministerului Afacerilor Străine referitoare la întrevvedereă avută de membrii Legației României cu Țarul Nicolae al II-lea, la Țarskoe Selo, cu ocazia Anului Nou.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 2, 2v, 3

203. 1915, ianuarie 2, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la tratativele între Anglia și Rusia cu privire la Strâmtoarele Bosfor și Dardanele.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 1

204. 1915, ianuarie 3, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la telegrama adresată de Țarul Nicolae al II-lea Regelui Ferdinand cu ocazia Anului Nou.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 4

205. 1915, ianuarie 3/16, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la realizarea unei înțelegeri a țărilor din blocul balcanic și la inițierea unor negocieri româno-bulgare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 5

206. 1915, ianuarie 4/17. Telegramă prin care Ion I.C. Brătianu îi cere lui C. Diamandi detalii despre condițiile de achiziționare a armamentului japonez de către statul român.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 6

207. 1915, ianuarie 4. Telegramă prin care E. Porumbaru îi cere lui C. Diamandi să nu poarte cu S. Sazonov discuții referitoare la chestiunea Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 7, 7v, 8

208. 1915, ianuarie 5. T.C. adresată Legației României la Petrograd de către Ministerul Imperial al Afacerilor Străine al Rusiei referitor la nota

adresată Ambasadei Spaniei privind violările legilor și uzanțelor războiului comise de trupele germane și austro-ungare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 1

209. 1915, ianuarie 9, Petrograd. T.C. adresată de Legația României la Petrograd Ministerului Afacerilor Străine referitoare la schimbarea ministrului Afacerilor Străine al Austro-Ungariei și la încercarea Rusiei de a încheia un acord financiar cu Franța și cu Anglia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 14

210. <1914>, decembrie 28/1915, ianuarie 10, Paris. Notă a ministrului plenipotențiar la Paris, Victor Antonescu în care relatează despre atitudinea ostilă avută față de el de către ministrul Serbiei la Paris, Milenko R. Vesnić, ca urmare a faptului că atât România, cât și Serbia revendicau Banatul. (fragment)

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 15

211. 1915, 11/24 ianuarie, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la imposibilitatea Japoniei de a furniza materialul de război solicitat de Guvernul român.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 24

212. 1915, ianuarie 17. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la iminența unui act politic menit să consolideze Tripla Înțelegere.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 20

213. 1915, ianuarie 17. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la o eventuală acțiune a Rusiei împotriva Turciei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 21

214. 1915, ianuarie 17. T.C. prin care C. Diamandi îi cere lui E. Porumbaru confirmarea unor informații privind concentrarea de trupe germane și austro-ungare la granițele României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 22

215. 1915, ianuarie 18/31. T.C. în care C. Diamandi îi relatează lui Ion I.C. Brătianu că este ținta ironiilor lui S. Sazonov, care încearcă să forțeze intrarea României în război.

216. 1915, ianuarie 18. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la împrumutul făcut de Tripla Înțelegere din rațiuni sociale.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 23

217. 1915, ianuarie 16. Notă prin care Ministerul rus al Afacerilor Străine informează Legația română la Petrograd că înștiințarea din 5 ianuarie privind violarea legilor războiului de către armatele germane și austro-ungare este nulă și neavenită.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 18

218. 1915, ianuarie 21. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la trimiterea de trupe austro-germane în Transilvania și trimiterea în Grecia a unui contingent al Triplei Înțelegeri.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 27

219. 1915, ianuarie 22. Notă prin care Conte J. Rostovțov îl informează pe C. Diamandi că suma de 5000 de ruble oferită de Guvernul român pentru îngrijirea răniților de război ruși a fost remisă comunității sursorilor de caritate „Sf. Elisabeta”.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 28

220. 1915, ianuarie 22. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la informații potrivit cărora acțiunea militară a României ar fi subordonată intrării concomitente în război a Italiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 29

221. 1915, ianuarie 22. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la expulzarea atașatului militar al Bulgariei în Rusia, acuzat de spionaj.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 30

222. 1915, ianuarie 27/februarie 9, București. Notă referitoare la afirmația lui V.H. Radoslavov, retractată ulterior, potrivit căreia Bulgaria ar urma să intre în război imediat după România, în aceeași tabără.

223. 1915, ianuarie 27. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru cu privire la discursul lui S. Sazonov în ședința de redeschidere a Dumei, în care a făcut referiri la România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 35

224. 1915, ianuarie 26. Discurs rostit de S. Sazonov în ședința de redeschidere a Dumei.

AMAE fond Petersburg vol. 12, „Sovremennoe Slova” 28.1. 1915

225. 1915, ianuarie 29/februarie 11. T.C. adresată de E. Porumbaru lui C. Diamandi referitoare la plecarea lui S. Poklewski-Koziell de la București spre Petrograd, în concediu.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 36

226. 1915, februarie 1. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la posibilitatea ca Tripla Înțelegere să trimită trupe pentru a preveni o mișcare ostilă a Bulgariei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 47

227. 1915, februarie 1. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că unele articole din presa rusă cataloghează drept ostile comentariile din broșura lui Vintilă Brătianu și articolul din „Indépendance Roumaine”, referitoare la Strâmtoarele Bosfor și Dardanele.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 48

228. 1915, februarie 3. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la conversația avută cu S. Sazonov, context în care a fost reconfirmată respectarea drepturilor României de către Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 49,
49v, 50

229. 1915, februarie 8, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la sosirea lui S. Poklewski-Koziell la Petrograd și la evitarea polemicii asupra Strâmtoarelor de către Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 51

230. 1915, februarie 13, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la impresia defavorabilă produsă statelor interesate, printre care și România, de dezbaterile din Dumă asupra Strâmtorilor.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 56

231. 1915, februarie 14. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Guvernul rus nu a stabilit încă un acord cu Guvernul englez privind cheștiunea Strâmtorilor.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 58

232. 1915, februarie 15. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la pregătirile militare ale Rusiei în vederea unui atac maritim asupra Turciei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 59

233. 1915, februarie 17/martie 2, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru cuprinzând textul comunicatului Triplei Înțelegeri cu privire la soarta Strâmtorilor, publicat în ziarul „Ruskoe Slovo” în data de 14 februarie.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 60, 60v, 61

234. 1915, februarie 23, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la declarația ministrului Greciei la Petrograd, că țara sa nu are ambiții politice asupra Constantinopolei și Strâmtorilor, ci numai interese comerciale.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 64

235. 1915, februarie 26/martie 11, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la demisia lui Eleftherios Venizelos, prim-ministrul Greciei, și la politica acestei țări.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 65, 65v, 66, 66v

236. 1915, martie 1/14, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la necesitatea ca Antanta să aprecieze atitudinea României și să țină cont de interesele acesteia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 235, 235v

237. 1915, aprilie 11/24, București. T.C. adresată de E. Porumbaru lui C. Diamandi referitoare la negocierile între Rusia, Anglia și Franța privind viitorul regim al Mării Negre și al Strâmtorilor.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 52, 52v, 53

238. 1915, aprilie 16/29. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la finalizarea negocierilor între Italia și Antanta.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 75, 75v

239. 1915, aprilie 16/29. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la o hartă pe care i-o trimite cu unele modificări ale frontierei pe linia Tisei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 74

240. 1915, aprilie 16/29, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că ambasadorii Franței și Angliei nu au primit încă instrucțiuni privind sprijinirea revendicărilor României în raport cu Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 72

241. 1915, aprilie 16/29. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la acordul încheiat de Italia cu Tripla Înțelegere și la efectele pe care acesta le va avea asupra negocierilor României cu Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 76, 76v

242. 1915, aprilie 16/29. T.C. prin care C. Diamandi îi cere lui Ion I.C. Brătianu trimiterea unei hărți precise cu delimitările revendicărilor României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 73

243. 1915, aprilie 17/30. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la utilitatea susținerii revendicărilor teritoriale ale României de către Țarul Nicolae al II-lea.

244. 1915, aprilie 19, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi cere lui Ion I.C. Brătianu trimiterea urgentă a trei hărți conținând delimitările revendicărilor României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 78

245. 1915, aprilie 20, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la părerea ambasadorului Japoniei potrivit căreia Franța și Anglia vor lăsa Rusiei Constantinopolul și Strâmțorile.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 79

246. 1915, mai 1/14, Petrograd. Aide-mémoire referitor la intenția României de a se asocia cu Rusia și cu aliații ei în război în scopul obținerii teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 80, 80v, 81

247. 1915, mai 14/27, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la articolele tendențioase apărute în presa rusă privind pretențiile teritoriale ale României asupra Basarabiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 82

248. 1915, mai 14/27, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la un arbitraj al Franței, Angliei și Italiei în chestiunea Banatului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 83

249. 1915, mai 15/28. Notă prin care C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că îi trimite argumentele politice și istorice ale revendicărilor României, formulate de N. Iorga.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 84, 84v

250. 1915, mai 19/iunie 1. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la comentariul Țarului Nicolae al II-lea, potrivit căruia România nu se hotărăște să intre în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 86

251. 1915, mai 19/iunie 1. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la negocierile privind Banatul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 85

252. 1915, mai 20/iunie 2. Notă prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că Regina Maria a trimis Țarului Nicolae al II-lea o scrisoare conținând revendicările României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 87

253. 1915, mai 21/iunie 3, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la primirea din partea lui S. Sazonov a unui aide-mémoire ce conține propuneri de cedări teritoriale ale României către Bulgaria și Ungaria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 88, 88v

254. 1915, mai 21/iunie 3, Petrograd. Aide-mémoire adresat lui C. Diamandi referitor la teritoriile pe care Guvernul rus le-ar garanta României dacă ar intra în război de partea Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 89, 89v

255. 1915, mai 21/iunie 3. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la poziția României în raport cu Tripla Înțelegere și cu Germania.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 90

256. 1915, mai 22/iunie 4, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la insistența ambasadorului Japoniei la Petrograd ca România să accepte primirea Bucovinei și să renunțe la pretențiile asupra Banatului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 91

257. 1915, mai 22/iunie 4, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la zvonul că Țarul Nicolae al II-lea va primi o delegație poloneză.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 92

258. 1915, mai 24/iunie 6, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la negocierile teritoriale cu Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 94, 94v

259. 1915, mai 26/iunie 8, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la retragerea armatei ruse pe frontul din Galiția.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 95

260. 1915, mai 28/iunie 10. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la intenția Rusiei de a ceda României Bucovina și la refuzul Triplei Înțelegeri de a face concesii în privința Banatului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 96

261. 1915, mai 30/iunie 12. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că i-a trimis răspunsul la aide-mémoire-ul rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 101

262. 1915, mai 30/iunie 12. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la încheierea unui acord politic româno-rus și la insistențele lui S. Poklewski-Koziell ca România să fixeze o dată a intrării sale în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 100, 100v

263. 1915, mai 31/iunie 13. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că îi trimite zece exemplare ale unui memoriu cu privire la Banat pe care l-au răspândit sârbii și punctul de vedere românesc asupra chestiunii respective.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 99

264. 1915, mai 31/iunie 13. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la tergiversarea fixării unei date de intrare a României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 102, 102v

265. 1915, iunie 1/14, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la folosirea unui nou cifru.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 103

266. 1915, iunie 1/14, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la tulburările de la Moscova.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 104

267. 1915, iunie 2/15, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la fixarea datei de intrare a României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 105, 105v

268. 1915, iunie 4/17, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la întâlnirea cu S. Sazonov, în cadrul căreia s-au purtat negocieri privind intrarea României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 107, 107v

269. 1915, iunie 5/18 Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la opinia ministrului Belgiei <la Petrograd> că acordul cu România s-ar putea semna imediat, dacă sârbilor li s-ar garanta Banatul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 143

270. 1915, iunie 5/18. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la discuția avută cu S. Poklewski-Koziell despre condițiile intrării României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 115, 115v, 116, 116v

271. 1915, iunie 7/20. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la redactarea tratatului care va fi semnat între România și Tripla Înțelegere.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 119

272. 1915, iunie 6/19, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îi cere lui C. Diamandi să îi comunice lui S. Sazonov textul telegrammei sale din 5 iunie, referitor la data la care România poate întreprinde o acțiune militară.

273. 1915, iunie 8/21. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că Arthur Nicolson, <înlocuindu-l temporar pe Sir Edward Grey la conducerea afacerilor externe ale Marii Britanii>, păstrează aceeași linie, refuzând să facă României concesiile teritoriale în Banat.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 117

274. 1915, iunie 8/21. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la discuția cu S. Sazonov pe tema semnării tratatului politic și a convenției militare, a dotării României cu muniție și a chestiunii Banatului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 122, 122v

275. 1915, iunie 9-10/22-23. Corespondență între Ion I.C. Brătianu și C. Diamandi referitoare la rectificarea unei erori privind termenele de semnare a convenției politice și a celei militare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 128, 123

276. 1915, iunie 10/23, Petrograd. Scrisoare cifrată adresată de Constantin Arion, membru al Legației României la Petrograd, lui Constantin Brătianu referitoare la modificarea cifrului folosit pentru corespondența diplomatică.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 125

277. 1915, iunie 10/23. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la comenzile de armament făcute de Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 124

278. 1915, iunie 11/24, Petrograd. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la rectificarea unei erori dintr-o telegramă anterioară, privind termenul de intrare a României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 129

279. 1915, iunie 11/24. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la negocierile cu S. Poklewski-Koziell privind intrarea României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 130

280. 1915, iunie 11/24. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la negocierile privind Bucovina și Banatul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 132, 132v

281. 1915, iunie 11/24, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl sfătuiește pe Ion I.C. Brătianu să nu cedeze în negocierile cu Rusia, deoarece aceasta se confruntă cu o slăbiciune internă majoră.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 134

282. 1915, iunie 11/24. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la pretențiile teritoriale ale Bulgariei, la armamentul japonez și la întâlnirea cu ambasadorul Italiei la Petrograd.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 131, 131v

283. 1915, iunie 13/26. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la negocierile cu S. Poklewski-Koziell asupra viitoarelor frontiere ale României și asupra Banatului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 135, 135v, 136

284. 1915, iunie 13/26. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la intenția Țarului Nicolae al II-lea de a-l înlocui pe S. Sazonov din funcția de ministru al Afacerilor Străine.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 203

285. 1915, iunie 15/28, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la atitudinea ambasadorilor Franței și Angliei cu privire la chestiunea Banatului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 146

286. 1915, iunie 15/28. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la conversația avută cu ambasadorul Japoniei despre implicarea acestei țări în război și despre intrarea României în conflagrație.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 144, 144v

287. 1915, iunie 15/28. Notă remisă de <Ion I.C. Brătianu> ambasadorului Italiei și adusă la cunoștința ambasadorului Angliei referitoare la necesitatea ca Italia și Franța să livreze României munițiile contractate, al căror termen de livrare a fost deja depășit.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 145

288. 17/30 iunie 1915. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la situația internă a Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 148

289. 17/30 iunie 1915. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la conversația avută cu ambasadorul Angliei la Petrograd, Sir George Buchanan, despre negocierile româno-ruse privind Bucovina și Banatul.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 147, 147v

290. 17/30 iunie 1915. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la conversația avută cu ambasadorul Italiei la Petrograd, marchizul Andrea Carlotti, cu privire la conexarea negocierilor româno-ruse cu chestiunea furniturilor militare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 149

291. 1915, iunie 18/iulie 1, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că Rusia a făcut o comandă de două milioane de puști în Canada.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 151

292. 1915, iunie 19/iulie 2, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că o firmă franceză propune fabricarea de grenade în Moscova.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 152

293. 1915, iunie 20/iulie 3. T.C. adresată de E. Porumbaru lui C. Diamandi referitoare la unele tratative anglo-germane de încheiere a păcii.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 153

294. 1915, Petrograd, iunie 20/iulie 3. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la situația internă din Rusia și la negocierile româno-ruse.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 154, 154v

295. 1915, iunie 22/iulie 5, Petrograd. Scrisoare adresată lui Ion I.C. Brătianu referitoare la tratatul încheiat de Italia cu Antanta, la al cărui text reprezentății României nu au acces, și la ajutoarele trimise prizonierilor români din armata austro-ungară, aflați pe teritoriul Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 155, 155v, 156, 156v

296. 1915, iunie 26/ iulie 9. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi cu privire la un articol din ziarul „Adevărul” referitor la teritoriile oferite României de către Austro-Ungaria pentru a rămâne neutră sau a intra în război de partea Puterilor Centrale.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 158

297. 1915, iunie 27/iulie 10. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la conversația cu S. Poklewski-Koziell cu privire la condițiile de intrare a României în război de partea Antantei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 159

298. 1915, iunie 27. Notă citită de C. Diamandi lui S. Sazonov referitoare la condițiile intrării României în război, printre care esențiale erau stabilirea frontierei pe Dunăre și asigurarea munițiilor.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 160, 160v

299. 1915, iulie 3/16. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la zvonul potrivit căruia Guvernul Austro-Ungariei ar fi somat Guvernul României cu privire la chestiunea munițiilor destinate Turciei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 162

300. 1915, iulie 5/18, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl anunță pe E. Porumbaru că informația privind convorbirile anglo-germane pentru încheierea păcii, desfășurate în Elveția, este probabil neadevărată.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 164

301. 1915, iulie 5/18, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la acceptarea de către Tripla Înțelegere a frontierelor românești pe Tisa și pe Dunăre în schimbul fixării unei date pentru intrarea României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 165

302. 1915, iulie 9/22, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la căderea Varșoviei și la pregătirile militare ale Rusiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 166

303. 1915, iulie 11/24, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi recomandă lui Ion I.C. Brătianu trimiterea unui delegat militar la Petrograd care să analizeze modul de cooperare militară româno-rusă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 168

304. 1915, iulie 12/25, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi recomandă lui Ion I.C. Brătianu trimiterea unui delegat militar la Petrograd și luarea unei decizii în privința semnării acordului între România și Tripla Înțelegere.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 169, 169v

305. 1915, iulie 12/25. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la răspunsul dat lui S. Poklewski-Koziell cu privire la termenul de cinci săptămâni pentru începerea unei acțiuni militare românești și la acceptarea de către Rusia a condițiilor teritoriale solicitate de România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 167, 167v

306. 1915, iulie 13/26, Petrograd. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îi recomandă lui C. Diamandi să aștepte propunerile Rusiei, situația militară a acesteia fiind favorabilă României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 170

307. 1915, iulie 14/27. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că S. Sazonov solicită fixarea unei date la care România va intra în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 171, 171v

308. 1915, iulie 16/29, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că Rusia solicită împiedicarea de către Guvernul României a contrabandei cu benzină pentru Turcia, combustibilul fiind transportat cu vapoare românești din portul Constanța.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 172

309. 1915, iulie 16/29, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la informația din ziarul „Times” despre încheierea unui acord turco-bulgar privind calea ferată „Demotica”.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 173

310. 1915, iulie 17/30, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la atitudinea Triplei Înțelegeri față de negocierile româno-ruse și față de interesele României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 274

311. 1915, iulie 17/30, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că informația din ziarul „Times” privind acordul turco-bulgar ar fi falsă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 174

312. 1915, iulie 19/august 1. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că următoarea ofensivă rusă va fi probabil spre Prusia Orientală și că Franța produce 170000 de proiectile pe zi.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 175

313. 1915, iulie 20/august 2. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la discursul lui S. Sazonov în Dumă și la oportunitatea de a-i adresa acestuia mulțumiri.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 176

314. 1915, iulie 22/august 4. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la planul Marii Britanii de a învinge Germania cu o ofensivă dinspre sudul Europei care să implice și armatele română și sârbă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 177

315. 1915, iulie 23/august 5. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la incapacitatea Serbiei de a mai lua parte la război și la intransigența acesteia în negocierile balcanice.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 178, 178v

316. 1915, iulie 23/august 5. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la intenția Italiei de a rupe relațiile cu Imperiul Otoman și de a începe o acțiune militară împotriva acestuia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 179

317. 1915, iulie 24/august 6. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la alocarea sumei de 5500 ruble pentru întreținerea a 17 paturi în lazaretul răniților ruși.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 180

318. 1915, iulie 26/august 8, Petrograd. T.C. adresată de <C. Diamandi> lui E. Porumbaru referitoare la discursul ținut de S. Sazonov în Dumă și la situația internă din Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 184-189v

319. 1915, iulie 28/august 10, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la dilema privind amânarea intrării României în război sau încheierea între România și Aliați a convențiilor politice și militare, însă fără fixarea datei de intrare în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 194, 195

320. 1915, iulie 28/august 10. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la faptul că ideile expuse de S. Poklewski-Koziell ar putea fi păreri personale și că, în contextul dat, Tripla Înțelegere ar trebui să se mulțumească cu alianța cu România, fără a-i impune o dată a intrării în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 192

321. 1915, iulie 28/august 10, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la negocierile teritoriale ale Triplei Înțelegeri cu Bulgaria, Serbia și Grecia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 193, 193v

322. 1915, iulie 28/august 10. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la încercarea Triplei Înțelegeri de a determina Serbia să accepte alte achiziții teritoriale în schimbul Macedoniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 196

323. 1915, iulie 28/august 10. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la unele aluzii eronate ale Curții Danemarcei potrivit cărora Țarul Nicolae al II-lea ar face orice pentru încheierea războiului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 191

324. 1915, iulie 29/august 11. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la faptul că implicarea României pe frontul oriental va avea mereu prețul său.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 197

325. 1915, iulie 29/august 11. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la eforturile Rusiei de a atrage Bulgaria de partea Antantei prin promisiuni teritoriale.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 198

326. 1915, iulie 29/august 11. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la retragerea armatei ruse și la scenariul înaintării armatei germane pe teritoriul rusesc pe timp de iarnă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 199

327. 1915, iulie 30/august 12. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la conversația cu Sir Edward Grey privind tranzitul unor mărfuri către Bulgaria și Turcia, exceptând munițiile.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 200

328. 1915, iulie 31/august 13. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la importanța păstrării unui contact diplomatic mai apropiat cu S. Sazonov și cu Aliții.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 201

329. 1915, august 1/14. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că i-a transmis lui S. Sazonov, prin intermediul lui S. Poklewski-Koziell, că Guvernul român nu este interesat să semneze imediat convențiile de intrare în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 202, 202v

330. 1915, august 1/14. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la starea dezastruoasă a armatei ruse, la criza internă, la avansarea armatei germane în Rusia și la lipsa unei acțiuni din partea aliaților anglo-francezi, cumul de factori ce trebuie să lase României libertate de mișcare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 208, 208v, 209

331. 1915, august 1/14. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la negocierile teritoriale ale Antantei cu Serbia, Grecia și Bulgaria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 207

332. 1915, august 1/14, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Statul Major japonez se opune trimerii de trupe în Europa.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 204

333. 1915, august 1/14, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că la Petrograd sunt voci care cer încheierea păcii și că mobilizarea industriei întâmpină mari dificultăți de organizare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 206

334. 1915, august 4/17. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că S. Sazonov, acceptând toate solicitările formulate de Guvernul român, așteaptă un răspuns privind implicarea României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 211

335. 1915, august 4/17. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la refuzul Guvernului grec de a ceda teritoriilor conform propunerilor înaintate de Antantă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 210

336. 1915, august 5/18, Petrograd. Telegramă adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la negocierile teritoriale ale Franței, Angliei și Rusiei, precum și la lipsa de interes a statelor Antantei, acceptând Italia, pentru mărirea teritoriului României.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 213-217

337. 1915, august 5/18, Petrograd. Telegramă adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la metodele de rusificare aplicate de Guvernul rus în Polonia și la cele de represiune a populației de origine germană în Rusia, Polonia și provinciile baltice.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 212

338. 1915, august 7. Telegramă adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la reforma sistemului de impozitare din Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 242

339. 1915, august 7/20. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că Guvernul Greciei a fost ofensat de propunerile teritoriale înaintate de Tripla Înțelegere.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 244, 244v

340. 1915, august 8. Telegramă prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că în Lituania populația de origine letonă a înființat, cu acordul Guvernului rus, batalioane care să apere populația locală de cruzimile armatei germane.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 246, 246v

341. 1915, august 8/21. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că în presa rusă au apărut articole referitoare la semnarea acordului româno-rus, deși aceste informații ar fi trebuit să fie secrete.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 257

342. 1915, august 8/21. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că Japonia mobilizează arsenalurile sale militare și industriale pentru a aproviziona cu muniții Rusia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 245

343. 1915, august 8/21. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la șantajul Bulgariei față de Serbia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 247

344. 1915, august 9/22. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la răspunsul pe care i l-a dat lui S. Poklewski-Koziell cu privire la cooperarea militară a României cu Antanta în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 251

345. 1915, august 9/22. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la demersurile făcute de România pentru o bună înțelegere între țările din Balcani.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 249, 249v, 250

346. 1915, august 10/23, Petrograd. Adresă prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că îi trimite conținutul articolului publicat în ziarul „Ruskoe Slovo” referitor la refuzul Guvernului român de a semna convenția cu Rusia; în anexă, textul articolului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 254, 255, 255v

347. 1915, august 10/23. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la retragerea armatei ruse și la divergențele de opinie ale factorilor politici și militari din Rusia cu privire la încheierea unei păci separate sau la continuarea războiului alături de Aliți.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 252, 252v, 253

348. 1915, august 11/24, Petrograd. T.C. adresată de C. Arion lui C. Brătianu referitoare la simplificarea cifrului folosit pentru corespondența diplomatică (cheia Vasiliu).

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 258

349. 1915, august 11/24, Petrograd. T.C. adresată de C. Arion lui C. Brătianu referitoare la tipărirea la Imprimeria Statului a cartonului gradat „Vasiliu” folosit pentru cifrarea telegramelor diplomatice.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 260

350. 1915, august 11/24. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la întâlnirea cu S. Sazonov, în cadrul căreia s-a discutat despre tranzitul de mărfuri spre Turcia prin România, despre poziția Bulgariei și despre situația din Balcani.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 259, 259v

351. 1915, august 12/25, Petrograd. T.C. adresată de Legația României la Petrograd Ministerului Afacerilor Străine referitoare la măsurile luate de Dumă și de autoritățile ruse împotriva etnicilor germani din Imperiul Rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 262, 262v, 263, 263v, 264, 265, 265v, 266, 266v, 267, 268, 268v, 269, 270, 270

352. 1915, august 12/25. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru conținând informații despre încercările austro-germanilor de a încheia pacea.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 261

353. 1915, august 14/27, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la declarația făcută presei ruse de către S. Sazonov, potrivit căreia Rusia nu va încheia niciodată pace separată cu Germania.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 272

354. 1915, august 17/30, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la nemulțumirile muncitorilor din Moscova față de politica Guvernului rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 275

355. 1915, august 18/31. T.C. adresată de C. Diamandi lui C. Brătianu referitoare la trimiterea unor materiale necesare pentru utilizarea cifrului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 282

356. 1915, august 18, Petrograd. T.C. adresată de Legația României la Petrograd Ministerului Afacerilor Străine referitoare la exproprierea etnicilor germani de pe teritoriul Imperiului Rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 276, 276v

357. 1915, august 18/31. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la apariția lui Grigori Rasputin la Țarskoe Selo, de unde ar fi fost alungat de forțele Jandarmeriei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 278

358. 1915, august 18/31. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la ideea deputatului naționalist Aleksandr N. Krupensky de a se retroceda partea din Basarabia luată în 1878 către România, în scopul de a asigura forțarea Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele printr-un aranjament balcanic.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 279

359. 1915, octombrie 3/16. Telegrama trimisă de Sir George Barclay, ambasadorul Marii Britanii în România, lui Sir Edward Grey, la Londra, referitoare la întâlnirea cu Ion I.C. Brătianu care i-a prezentat motivele pentru care România nu intră în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 2, 2v, 3

360. 1915, octombrie 22, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la fabricarea armamentului în uzinele rusești și la dotarea armatei ruse.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 4

361. 1915, octombrie 22/noiembrie 4. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la conversația cu marchizul A. Carlotti despre intenția armatei ruse de a traversa teritoriul României, considerată un zvon fals, și despre reacția României în situația unei intruziuni pe teritoriul său.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 7, 7v

362. 1915, octombrie 23, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la conversația cu S. Sazonov despre

traversarea teritoriului românesc de către trupele ruse, în drum spre Balcani, și despre poziția Regelui Greciei în raport cu Germania și cu Antanta.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 5, 5v, 6

363. 1915, octombrie 23. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la refuzul colaborării militare româno-ruse în Balcani, motivat de lipsa trupelor necesare.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 9, 9v

364. 1915, octombrie 24. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la intenția armatei ruse ca, după poziționarea în Basarabia, să ceară liberă trecere pe teritoriul românesc, ceea ce ar determina intrarea României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 10

365. 1915, octombrie 24, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la opinia ambasadorului Japoniei la Petrograd despre eforturile de refacere a armatei ruse și despre situația din Balcani.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 12, 12v

366. 1915, octombrie 24, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la încercările indirecte ale Germaniei de a încheia pacea.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 11

367. 1915, octombrie 26/noiembrie 8. T.C. adresată de C. Diamandi generalului Dumitru Iliescu referitoare la numirea colonelului Ștefan Holban ca membru al Legației României la Petrograd.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 51

368. 1915, octombrie 27, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la eșecul diplomatic al Aliaților în Balcani.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 14, 14v

369. 1915, octombrie 27/noiembrie 9. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la încrederea Țarului Nicolae al II-lea în încheierea unei alianțe cu România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 13

370. 1915, octombrie 27/noiembrie 9. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la înlocuirea lui Alexandr Krivoșein, ministru al Agriculturii în Guvernul rus, cu Grigorii V. Glinka.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 53

371. 1915, octombrie 28/noiembrie 10. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la dotarea și instruirea armatei ruse.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 54

372. 1915, octombrie 29, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează Ion I.C. Brătianu că un deputat rus l-a întrebat dacă Rusia ar fi propus României retrocedarea Basarabia în schimbul intrării în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 15

373. 1915, octombrie 30/noiembrie 12, București. T.C. adresată de Ion I.C. Brătianu lui C. Diamandi referitoare la răspunsul dat lui Sir George Barclay cu privire la participarea armatei române pe frontul din Balcani.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 56, 56v

374. 1915, noiembrie 1/14, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la divergențele dintre Dumă și Guvernul rus.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 1, 1v

375. 1915, noiembrie 2, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la vizita pe care Marea Ducesă Victoria Feodorovna și soțul său, Marele Duce Kiril, o vor face Reginei Maria, la București.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 18

376. 1915, noiembrie 2/15. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la strategia lui S. Sazonov de a nu insista pentru intrarea României în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 20

377. 1915, noiembrie 2/15. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la neîncrederea Alianților în intențiile Greciei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 21

378. 1915, noiembrie 2, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la nemulțumirea Regelui Bulgariei față de Germania și la dorința sa de a abdica după ocuparea Macedoniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 19

379. 1915, noiembrie 3/16. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la nemulțumirea Angliei față de ezitățile Italiei de a trimite trupe la Salonic, în sprijinul Serbiei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 22

380. 1915, noiembrie 3/16. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la temerea Marii Ducese Kiril că România va încheia o alianță cu austro-germanii.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 23, 23v

381. 1915, noiembrie 5/18. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la îngrijorările pricinuite lui S. Sazonov de intenția Marelui Duce Kiril de a vizita România.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 25

382. 1915, noiembrie 5/18. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la conversația cu S. Sazonov care consideră că moralul Țarului Nicolae al II-lea și al membrilor Marelui Cartier General este ridicat și că Italia ar trebui să trimită trupe în ajutorul sârbilor.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 27, 27v

383. 1915, noiembrie 7/20, Petrograd. Telegramă adresată de Legația României la Petrograd Ministerului Afacerilor Străine referitoare la proiectul de buget al Imperiului Rus și la introducerea unor taxe fiscale noi care să acopere deficitul financiar.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 29, 29v, 32, 32v

384. 1915, noiembrie 7/20, București. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îl informează pe C. Diamandi că i-a trimis lui Alexandru Emanuel Lahovary o telegramă în care îi comunică informația că Guvernele Antantei ar avea intenția de a folosi o metodă forte pentru a determina România și Grecia să intre în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 28

385. 1915, noiembrie 9, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la numirea lui N.B. Cantacuzino la un post în Occident și la avansarea lui C. Arion.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 33

386. 1915, noiembrie 11/24. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că la Salonic vor debarca în total 250000 de soldați anglo-francezi, iar austro-germanii doresc să trimită trupe turcești în Egipt.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 34

387. 1915, noiembrie 12/25. T.C. adresată de C. Diamandi lui Constantin Brătianu referitoare la subvenționarea spitalului rus pentru răniți cu suma de 5500 de ruble.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 35

388. 1915, 17/30 noiembrie, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la opinia ambasadorului Japoniei la Petrograd că, deși Germania are o tehnică militară incomparabilă, va pierde războiul ca urmare a epuizării armatei sale.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 37

389. 1915, 17/30 noiembrie. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la planurile teritoriale ale Puterilor Centrale în Balcani.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 36

390. 1915, 17/30 noiembrie. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la numirea generalului Dmitri Șcerbaciiov la conducerea armatei ruse din Basarabia, destinată să vină în ajutorul Serbiei.

391. 1915, noiembrie 19/decembrie 2, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la situația din Balcani și la răspunsul Guvernului elen la nota Aliaiților.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 39, 39v, 40

392. 1915, noiembrie 20/decembrie 3, Petrograd. T.C. prin care Ion I.C. Brătianu îi cere lui C. Diamandi să refuze în mod categoric planul trecerii prin România a armatei ruse din Basarabia, în drum spre Balcani.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 44

393. 1915, noiembrie 20/decembrie 3, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că textul telegrammei 2251 are la bază zvonurile care circulă în Basarabia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 41

394. 1915, noiembrie 20/decembrie 3. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că Rusia ar pregăti o acțiune militară pe frontul austriac.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 42

395. 1915, noiembrie 20/decembrie 3, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că ministrul Serbiei la Petrograd a acuzat Rusia că ar fi împiedicat Serbia să atace Bulgaria imediat după intrarea acesteia în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 43

396. 1915, noiembrie 24/decembrie 7, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îi relatează lui Ion I.C. Brătianu că Aliaiții nu sunt convingși de utilitatea implicării în campania de la Salonic.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 46, 46v

397. 1915, noiembrie 24/decembrie 7. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la schimbul de produse destinate războiului între Aliaiți.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 48

398. 1915, noiembrie 24/decembrie 7. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la declarația semnată de Alianți la Londra privind intrarea Italiei în război.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 47

399. 1915, noiembrie 24/decembrie 7. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la intenția Antantei de a face oferte pentru cerealele românești.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 45

400. 1915, noiembrie 25/decembrie 8. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la chestiunea retragerii trupelor aliate de la Salonic.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 49, 49v

401. 1915, noiembrie 26/decembrie 9. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că reprezentantul militar al Rusiei la Consiliul Alianților de la Chantilly susține necesitatea menținerii trupelor Aliate la Salonic.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 50

402. 1915, noiembrie 27/decembrie 10. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la mișcarea trupelor ruse spre granița Imperiului Rus cu Austria.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 52

403. 1915, noiembrie 29, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la organizarea armatei ruse din Basarabia, conduse de generalul D. Șcerbaciou.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 55

404. 1915, decembrie 3/16, Petrograd. Raport adresat de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitor la evoluția războiului și la motivele pentru care România a rămas neutră.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 58, 58v, 59, 59v, 60, 60v, 61, 61v

- 405. 1915, decembrie 6/19.** T.C. prin care C. Diamandi îl anunță pe Ion I.C. Brătianu că, după informațiile sale, N. Șebeko nu va veni la București.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 64
- 406. 1915, decembrie 9, Petrograd.** T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că a avut loc la Petrograd Congresul Monarhist în cadrul căruia s-a votat o rezoluție privind lupta monarhiștilor împotriva Blocului Progresist.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 66
- 407. 1915, decembrie 9.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la intenția Aliaiților de a-i aresta pe consulii beligeranți la Salonic și de a proclama starea de asediu.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 65
- 408. 1915, decembrie 11, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la zvonul că marchizul A. Carlotti, ambasadorul Italiei la Petrograd, va fi mutat la Paris.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 67
- 409. 1915, decembrie 12/25.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la negocierile de la Berlin între reprezentanții Greciei și Germaniei privind trecerea trupelor austro-germane și bulgare pe teritoriul elen.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 68
- 410. 1915, decembrie 13/26, Petrograd.** T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la discursul ținut de S. Sazonov în fața Comisiei Bugetare din Dumă despre contextul care va obliga Grecia să se alăture Aliaiților și despre raporturile cordiale româno-ruse.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 69
- 411. 1915, decembrie 14/27.** T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la pregătirile militare ale Rusiei care intenționează să spargă frontul austriac la Lemberg.
ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 70

412. 1915, decembrie 15/28. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe Ion I.C. Brătianu că M. Paléologue nu i-a confirmat intenția unei viitoare ofensive rusești.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 71

413. 1915, decembrie 20, Petrograd. T.C. adresată de Legația României la Petrograd Ministerului Afacerilor Străine referitoare la nemulțumirile exprimate în cadrul ședinței Comisiunii Bugetare din Rusia împotriva ministrului de Interne, Alexei Hvostov, și a politicii Guvernului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 72, 72v, 73

414. 1915, decembrie 24/<1916>, ianuarie 6, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui Ion I.C. Brătianu referitoare la înlocuirea atașatului militar <rus în România> și la convingerea lui N. Șebeko că atitudinea politică a României este stabilită.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 11

415. 1915, decembrie 24/<1916>, ianuarie 6, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la nemulțumirea Ministerului rus al Afacerilor Străine față de atitudinea ostilă a Italiei în raport cu Serbia, din cauza teritoriilor disputate în Albania.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 16

416. 1915, decembrie 26/<1916>, ianuarie 8, Petrograd. T.C. prin care C. Diamandi îl informează pe E. Porumbaru că Țarul Nicolae al II-lea a primit o scrisoare trimisă probabil de Împăratul Franz Iosif, referitoare la necesitatea de a pune capăt războiului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 13

417. 1915, decembrie 31, Petrograd. T.C. adresată de C. Diamandi lui E. Porumbaru referitoare la nota remisă Guvernului elen de către Aliati privind necesitatea limitării tranzacțiilor cu bunuri în țările neutre de către Grecia.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 74

■ 1

Telegramă cifrată nr. 74

<București>
primită la Petersburg pe
24 ianuarie 1914 la ora 10 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legăția României, Petersburg²⁵⁶

Aveți amabilitatea să vă informați imediat și să binevoiți a comunica de urgență care este ultima decizie a Puterilor în chestiunea insulelor²⁵⁷.

Dacă nu s-a decis încă nimic precis referitor la această chestiune, încercați să aflați măcar care este baza pe care se poartă negocierile și pe care guvernul rus speră să ajungă la un rezultat favorabil și să obțină acordul părților interesate.

(s) Porumbaru nr. 2244

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 3

■ 2

Telegramă cifrată nr. 76

Sankt Petersburg, 24 ianuarie 1914
expediată la orele 4 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Ministerul Afacerilor Străine, București

Președintele Consiliului <de Miniștri din> Serbia părăsește Petersburgul astăzi și va fi la București probabil duminică seara. Colegul

²⁵⁶ În original, acolo unde este folosită prescurtarea telegrafică „Ptg.”, s-a întregit tacit de editori Sankt Petersburg, respectiv Petrograd (după august 1914).

²⁵⁷ Statutul insulelor din Marea Egee, foste posesiuni otomane, ocupate de forțele grecești în toamna lui 1912, a fost un subiect fierbinte pe agenda diplomației europene, în preajma Primului Război. Prin Tratatul de pace de la Londra (30 mai 1913), statutul acestor insule (cu excepția Cretei) urma a fi reglementat prin intermedierea Marilor Puteri.

meu sârb mi-a spus că Pašić²⁵⁸ ar dori să vă vadă, ca și pe dl Brătianu, și a lăsat de înțeles că ar fi foarte fericit, în cazul în care nu ar produce vreun deranj, să aibă onoarea de a fi primit în audiență de către Majestatea Sa, Regele. Vă voi telegrafia ora trecerii frontierei, pentru <a i se face> facilitățile necesare.

Mi se comunică în acest moment că Pašić va trece pe la Ungheni duminică după amiază.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 2

■ 3

Telegramă cifrată nr. 78

24 ianuarie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate nr. 2244. Informații primite <arată că> aici faza actuală ar fi următoarea: Tripla Alianță, ca și Tripla Înțelegere, ar fi de acord să lase Greciei insulele cu următoarele restricții:

1. Cele două insule de la intrarea în Dardanele, pe care din rațiuni strategice trebuie să fie păstrate de Turcia

2. Chios și Metelin, pe care Turcia le revendică, invocând motive de proximitate față de coasta asiatică, <motive> militare și de contrabandă. Pentru acestea din urmă, Grecia ar admite neutralitatea lor, cu garanția efectivă a tuturor Puterilor. În ceea ce privește Dodecanezul, Italia ar invoca non-executarea tratatului Ouchy²⁵⁹ pentru a prelungi ocupația, cu speranța secretă de a obține în compensație calea ferată din Asia Mică și, după expresia ministrului imperial rus, de a reuși să i se plătească nota de două ori.

²⁵⁸ Nikola Pašić (1845-1926), om politic sârb militant pentru cauza autodeterminării naționalităților balcanice contra dominației exercitate de imperiile cu interese în zonă: Imperiul otoman, Austro-Ungar și Rus; președinte al Consiliului de Miniștri al Regatului Serbiei (1891-1892, 1904-1905, 1906-1908, 1909-1911, 1912-1918) și al Iugoslaviei (1918, 1921-1924, 1924-1926).

²⁵⁹ Tratatul de la Ouchy (1912) consfințește pierderea controlului de către Imperiul otoman în Africa și oficializa anexarea Tripolitaniei de către Italia.

La Ministerul Afacerilor Străine mi s-a spus, de asemenea, că Guvernul britanic ar fi sugerat să se conecteze atribuirea insulelor Greciei cu <obligația> evacuării Epirului.

Acest punct de vedere este împărtășit de guvernul rus, care, deși este favorabil Greciei, ține pasul în această privință cu Londra.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 4, 4v

■ 4

Telegramă cifrată nr. 88

Petersburg, 28 ianuarie 1914

Externe, București,

În cursul întrevederii de astăzi cu Sazonov, acesta mi-a spus că tocmai semnase un aranjament referitor la Armenia.

Conform acestuia, cele 6 vilaiete ar fi grupate în două provincii având fiecare un inspector general creștin ales dintre statele neutre, de preferință din nordul Europei.

Acești inspectori ar fi asistați de consilii alcătuite, în general, de jumătate creștini și musulmani pe baza numărătorii populației. Caracterizând politica Rusiei față de Turcia, Sazonov mi-a spus: înțelegem să ne menținem pe linia de conduită pe teren internațional și colectiv a Marilor Puteri. Asupra chestiunii speciale a Strâmtorilor, dorim să păstrăm *status quo*. Ne abținem de la orice inițiativă izolată, dar ne dorim ca marile Puteri să țină cont de la această abținere, astfel încât Turcia să nu cadă în dependență față de niciuna. Din acest motiv, am protestat ferm împotriva acțiunilor germane în chestiunea comandamentului militar.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 5, 5v

Telegramă cifrată nr. 96

Petersburg, 31 ianuarie 1914

Externe, București,
Excelenței Sale, Domnului Porumbaru

Am fost chemat la Ministerul Afacerilor Străine pentru a mi se prezenta documente diplomatice care ne privesc și care vor trebui să figureze în Cartea Portocalie²⁶⁰ rusească.

Binevoiiți a-mi comunica telegrafic de urgență dacă guvernul nostru are vreo doleanță specială.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 7

Telegramă cifrată nr. 107

<răspuns la tel. 96>

București
primită <la Petersburg> pe
2 februarie 1914 la ora 7 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petersburg

Răspuns telegramii Dumneavoastră nr. 96: mulțumim Ministerului Imperial pentru buna sa intenție de a ne anunța înaintea publicării documentelor diplomatice care ne privesc. Dar, necunoscând conținutul acestor documente și dat fiind timpul prea scurt care ne este lăsat pentru un răspuns, vă rog să îmi comunicați impresiile Domniei Voastre după lectură, mai ales dacă anumite acte v-au atras în mod deosebit atenția. Binevoiiți să

²⁶⁰ *Cartea Portocalie* este varianta rusească a edițiilor de documentelor diplomatice publicate ca informație oficială, controlată, destinată parlamentarilor, liderilor de opinie, cabinetelor străine. Apariția *Cărții Portocalii* este mai degrabă episodică decât sistematică, imitând un model european. Franța inițiază în perioada Revoluției franceze, în 1799, *Cartea Galbenă*, dar o publică în mod sistematic în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Marea Britanie publică o *Carte Albastră*, Italia *Cartea Verde*, Austro-Ungaria *Cartea Roșie*, Germania *Cartea Neagră* sau *Cartea Albă* etc.

îmi semnalăți dacă dintre aceste acte de publicat se află unele care se referă personal la Majestatea Sa Regele și în ce termeni.

(s.) Porumbaru nr. 3203

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 11

■ 7

Telegramă cifrată nr. 108

Petersburg, 2 februarie 1914
expediată la ora 2 după amiaza

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Ministru al Afacerilor Străine, București
Personal

Invitat de prințul Trubețkoi²⁶¹, șef de secție în Ministerul Afacerilor Străine, am avut patru întrevederi în cursul cărora mi s-au adus la cunoștință documente destinate <a fi publicate în> Cartea Portocalie.

Această carte, care trebuie să apară la sfârșitul săptămânii viitoare, din dorința Împăratului, conține 200 de pagini și trei părți: 1. Războaiele turco-balcanice, 2. Diferendul bulgaro-român, afacerea Silistra și 3. Războiul interbalcanic și acțiunea României. Cartea se termină în această fază, fără a ajunge la pace și la conferința de la București. Documentele sunt numai în limba rusă. Un comunicat către ziare în care se va prezenta acțiunea guvernului rus va preceda publicarea. Scopul urmărit este acela de a documenta linia de conduită politică a Rusiei la începutul crizei balcanice, care a încercat să împiedice războiul și apoi să îl localizeze, apoi a încercat concilierea în controversa noastră cu Bulgaria, în fine, a exercitat toate presiunile pentru a împiedica ultimul război între balcanici care s-a terminat prin acțiunea României.

²⁶¹ Grigori Nikolaevici Trubețkoi, prinț/kniaz (1873-1930), om politic și diplomat rus, șef de secție în Ministerul Afacerilor Străine al Imperiului Rus, responsabil al Departamentului de Afaceri Est-Europene (Balcani și Imperiu Otoman). În iunie 1914 este reprezentant al Rusiei în Serbia, urmând guvernul sârb în retragerea din Corfu. În 1916-1917 a fost șeful cancelariei diplomatice a Statului Major al Armatei ruse. Rămâne activ în diplomație și în perioada guvernului provizoriu, dar urmează calea exilului după 1918, alături de rușii albi. Despre perioada războiului a scris *Souvenirs diplomatiques sur 1914*, publicate în 1937 la Paris, în „Le Monde Slave”, vol. 3.

În ceea ce ne privește în mod special, documentele arată perfectă loialitate a lui Sazonov, ca și bunele intenții la adresa noastră și imparțialitatea sa, cu o nuanță de severitate destul de accentuată la adresa încăpățânării bulgare și avertismentelor aproape amenințătoare pentru a-i aduce la înțelegere cu noi.

Din ceea ce mi-a spus Trubețkoi, graba guvernului rus de a face să apară în acest moment cartea are legătură cu alegerile din Bulgaria. Cartea portocalie este în concordanță cu a noastră carte verde.

Primesc chiar la timp telegrama Dumneavoastră nr. 3203. Deoarece niciun act nu se referă personal la Majestatea Sa Regele, binevoii să îmi comunicați răspunsul de dat cererii <exprimate atât de> amabil. Sazonov mă grăbește.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 12, 12v,
13

■ 8

Telegramă cifrată nr. 127

București
primită la <Petersburg>,
5/18 februarie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României

Luând la cunoștință comunicările făcute prin telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 108, nu văd nicio obiecție de făcut, nici vreo dorință de exprimat față de publicarea documentelor diplomatice destinate a fi incluse în Cartea Portocalie. Nu-mi rămâne decât să confirm telegrama cifrată nr. 3203 și să vă mai rog [...] ²⁶² să transmiteți domnului Sazonov toate mulțumirile pentru bunele intenții și comportamentul amabil față de România și Guvernul său.

(s.) Porumbaru nr. 3476

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 19

²⁶² Spațiu punctat necompletat în original, probabil un cuvânt care nu a putut fi descifrat la dactilografie.

Raport Nr. 144

Ministerului Regal de Externe

8 februarie 1914

F<oarte> confidențial

Demisiunea domnului Kokovțev²⁶³. Cauzele și urmările ei. Legea pentru combaterea alcoolismului. Extrema dreaptă, naționalistii și dl. de Witte. Influențele la Curtea Imperială. Rolul dlui Kokovțev în politica externă. Svonuri despre demisiunea d-lui Sazonov. Situațiunea internă a Rusiei. Discursul Baronului Rosen.

Domnule Ministru,

Am informat pe Excelența Voastră prin telegrama mea cifrată nr. 97 din 31 ianuarie 1914 despre demisiunea Președintelui Consiliului și a ministrului finanțelor. Dl Kokovțev, făcut conte, este înlocuit la Președinția Consiliului prin Dl Goremîkin²⁶⁴, iar la Departamentul finanțelor prin Dl Bark²⁶⁵.

Dl Goremîkin - după cum mi-a spus însuși domnia sa, era ministru de interne când Majestatea Sa Regele a făcut vizita Sa la Petersburg.

Biografiile noilor demnitari au fost menționate în toate ziarele.

*

Cercetarea motivelor care au pricinuit demisiunea Dlui Kokovțev și a urmărilor ce ar putea avea, fac aici obiectul comentărilor.

*

Sunt venit de prea puțină vreme pentru a încerca măcar să îngân vreo apreciere. Mă folosesc de cele ce mi s-au spus, fie în convorbiri cu personaje

²⁶³ Vladimir Nikolaevici Kokovțov/Kokovțev (1853-1943), om politic rus, ministru de Finanțe în repetate rânduri în perioada (1904-1911), cumulate cu poziția de președinte al Consiliului de Miniștri (1911-1914). După instaurarea regimului bolșevic a trăit în exil în Franța. În 1933 a publicat volumul de memorii „Chroniques du Temps. Memoires du comte Kokovtsov. Le tsarisme décrit par un de ses dignitaires”.

²⁶⁴ Ivan Logghinovici Goremîkin (1839-1917), om politic rus, conservator, președinte al Consiliului de Miniștri (1906; 1914-1916). În original este dactilografiat greșit, sub forma „Zoremykin”.

²⁶⁵ Piotr Lvovici Bark (1869-1937), om politic rus, ministru de finanțe (1914-1918).

rusești, fie cu diplomați și în special cu contele de Pourtalès²⁶⁶, care de mai bine de zece ani ocupă postul de ambasador al Germaniei.

*

De mai mult timp se observă că Împăratul se arată nemulțumit de Kokovțev și de apucăturile liberale. Ambasadorului austro-ungar rechemat, contele Thurn Valsassina²⁶⁷ vorbindu-i despre de atmosfera prea liberală a Dumei îi spunea: „Se înșeală acei care cred că Rusia trebuie să meargă mai departe în direcțiunea politică progresistă ale cărui limite au fost atinse”.

Pe un raport al Dlui Kokovțev relativ la crearea unor societăți financiare în care se interesau și străinii, Împăratul ar fi scris: „cu acest sistem vom da Rusia pe mâna jidanilor”.

*

Chiar în sânul Cabinetului se urzise o opozițiune împotriva Dlui Kokovțev, reprezentată prin Dl Krivoșein²⁶⁸, agricultură: Malkov²⁶⁹, interne; Casso²⁷⁰, instrucție, de când mai ales fostul Președinte al Consiliului s-ar fi arătat prea „tolerant” în chestiunea limbii poloneze.

*

Aceasta este atmosfera la Țarskoe Selo și în sânul Guvernului când i-a adus în Consiliul Imperiului legea, votată în Dumă, pentru combaterea alcoolismului.

În dezbaterile cari au urmat s-a grăbit deznodământul crizei latente. Domnul Kokovțev, apărând interesele fiscolei, a combătut legea a cărei aplicațiune păgubea veniturile statului cu mai multe milioane de ruble.

Apărător al legii s-a făcut domnul de Witte²⁷¹, care deși este creatorul Monopolului a declarat că face mea culpa în fața ravagiilor alcoolismului. În

²⁶⁶ Friedrich von Pourtalès (1853-1928), om politic și diplomat german, ambasador al Germaniei la Sankt Petersburg (1907-1914).

²⁶⁷ Contele Douglas Thurn und Valsassina-Como-Vercelli (1864-1939), ambasador al Austro-Ungariei la St. Petersburg (1911-1913).

²⁶⁸ Alexandr Vasilievici Krivoșein (Kriwochéine) (1857-1921), om politic rus, ministru al Agriculturii (1908-1915), implementând reforma agrară în guvernul Stolîpin.

²⁶⁹ Malkov, ministru de interne în guvernul Kokovțov.

²⁷⁰ Leon A. Casso (1865-1914), om politic și publicist de origine basarabeană, ministru al învățământului în guvernul Kokovțov.

²⁷¹ Serghei Iulievici Witte (1849-1915), om politic rus, adept al dezvoltării industriei. Ministru de finanțe (1892-1903) și președinte al Consiliului de Miniștri (1903-1905). A fost adept al menținerii Rusiei în afara conflictului mondial.

jurul domnului de Witte s-a strâns extrema dreaptă și naționaliștii cari au înrâurire la Curte și care urmăreau eliminarea din guvern a dlui Kokovțev.

*

Situațiunea creată dl Kokovțev se înăsprise într-atât încât legea contra alcoolului era oarecum patronată de Suveran și combătută de ministrul său de finanțe.

În această privință, rescriptul din 13 ianuarie, curent al Împăratului către dl Bark, noul ministru de finanțe este totodată și neuzitat și caracteristic. Împăratul vorbind de călătoria Sa în lăuntru țării din anul trecut zice că a avut prilejul să vadă slăbiciunea oamenilor din popor, a familiilor lor, gospodăriile părăsite, urmări inevitabile ale beției.

Rescriptul adaugă apoi că trebuie alcătuite noi credite pentru popor și că este necesară reorganizarea radicală a finanțelor „nu se poate ca prosperitatea finanțelor să atârne de distrugerea forțelor morale și economice a mării mulțimi de supuși ruși”.

Acest rescript cuprinde o critică împotriva concepțiunei prea fiscale a Domnului Kokovțev, care în toată activitatea lui financiară ar fi urmărit numai obținerea de excedente bugetare.

*

În cercurile diplomatice, plecarea Dlui Kokovțev este regretată. I se recunoaște o reală competență financiară dovedită și prin noul împrumut și calități de seamă ca ministru de resort. Ca Președinte de Consiliu, este învinuit de a fi fost prea puțin hotărât și lipsit de autoritate.

În politica externă, atât el cât și Dl Sazonov, despre a cărui plecare se vorbește de câțva timp, s-au împotrivit cu succes pentru a struni elementele șoviniste care în mai multe rânduri în timpul crizei balcanice amenințau să împingă la un conflict cu Austro-Ungaria.

*

Plecarea Dlui Kokovțev nu a contribuit a limpezi situațiunea internă pe care unii o văd întunecându-se. A făcut senzațiune în această privință discursul, inspirat, se zice, de Marele Duce Nicolae Mihailovici²⁷², al Dlui Rosen²⁷³, fost ministru la Tokio și ambasador la Washington.

²⁷² Marele Duce Nikolai Mihailovici (1859-1919), unchi al țarului Nicolae al II-lea, un Romanov atipic, istoric, liberal, înclinat spre subiecte sociale. În perioada Primului Război Mondial a avut un titlu onorific în armată, s-a ocupat mai mult de spitalele de campanie. După o perioadă de exil intern, a fost executat de bolșevici.

²⁷³ Baron Roman Romanovici Rosen (1847-1921), diplomat rus, fost ministru plenipotențiar în Japonia și Statele Unite ale Americii. După preluarea puterii de către bolșevici, a reușit să emigreze în Statele Unite.

DI Rosen după cum îmi spune el însuși, este în chestiunea monopolului alcoolului de părere că alcoolismul fiind o consecință directă a mizeriei, nu se poate stăvili²⁷⁴ decât îmbunătățind starea materială a maselor. În debaterile legii contra alcoolului, în Consiliul Imperiului, Domnia Sa a zis: <„>Nu împărtășesc deloc indiferența satisfăcută și optimismul care domnește în unele clase ale societății noastre în privința situațiunii interne și externe<“>.

Manifestul din 17 octombrie prin care s-a ilustrat Împăratul pierde încetul cu încetul în aplicarea lui caracterul unei reforme reale. „Toți aceia cărora le bat inimile când este vorba de soarta patriei trebuie să dorească ca ora decisivă să nu găsească Rusia într-o stare de spirit care a fost cauza psihologică a înfrângerii ei în Extremul Orient și care a făcut cu puțință ca cumplitul val al răscoalei sângeroase să treacă fără rezistență peste Rusia.”

Trebuie, a zis DI Rosen, să se combată nu numai revoluția dar și reacțiunea fără sorți de izbândă și naționalismul războinic care orbitează jocul dușmanilor din lăuntru și din afara Rusiei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 15-17v²⁷⁵

■ 10

Scrisoare de cabinet nr. 153

Foarte confidențial

Domnule Ministru,

Printre documentele diplomatice rusești care mi-au fost supuse spre cercetare (telegrama nr. 108 din 2.II.1914) se găsea și o telegramă cifrată a domnului Șebeko²⁷⁶, pe atunci ministrul Rusiei, către Domnul Sazonov, purtând data de 14 februarie 1913.

Arătându-mi-se textul, tradus la Ministerul Imperial al Afacerilor Străine, al aceluia document și conformându-mă instrucțiunilor generale date

²⁷⁴ În original, „stăvila”, probabil o greșeală de dactilografie.

²⁷⁵ La f. 18, cupură din ziarul „Le Temps”, 14 feb 1914 articol despre noul ministru de finanțe, Bark.

²⁷⁶ Nikolai Șebeko (Schebeko), ministru al Rusiei la București (1912-1913), ambasador la Viena (dec. 1913-aug. 1914).

de Excelența Voastră, m-am crezut îndreptățit de a împiedica publicarea lui și, de comun acord cu acel Departament, l-am suprimat din Cartea Portocalie.

Iată textul acelei telegrame²⁷⁷:

Ministrul Rusiei la București către ministrul Afacerilor Străine
14 februarie 1913

(Telegramă)

Dl Maiorescu²⁷⁸ este de părere că guvernul român, adresându-se medierii Puterilor, prin însuși acest gest își exprimă consimțământul de a se supune deciziei lor ulterioare. Dl Maiorescu ar fi chiar gata să dea o formă oarecare acestei declarații, în cazul în care s-ar socoti necesară, dacă nu ar fi obligat prin aceasta să o facă publică, ceea ce ar fi periculos, având în vedere starea actuală de surescitare din țară.

(semnat) Șebeko

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 14, 14v

■ 11

Telegramă cifrată nr. 158

15/28 februarie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
București

La dineul ambasadorului Germaniei, am văzut pe prințul de Wied²⁷⁹, sosit de dimineață.

El m-a însărcinat să comunic Majestății Sale Regele că există șansa să fie foarte satisfăcut de vizita sa la Petersburg. La Țarskoe Selo, unde a avut loc un dejun intim, Împăratul i-a făcut cea mai bună primire. În cursul discuției, Împăratul a atins chestiunea căilor ferate <de la> Adriatica, care ar ajunge la San Giovanni di Medua.

²⁷⁷ În original, scrisoarea către ministru este în limba română, telegrama din 1913 este în limba franceză.

²⁷⁸ Titu Maiorescu (1840-1917) om politic conservator, academician, președinte al Consiliului de Miniștri (1912-1914).

²⁷⁹ Prințul Wilhelm de Wied (1876-1945), nepot de frate al reginei Elisabeta a României, a ocupat pentru scurtă vreme tronul Albaniei (21 februarie - 3 septembrie 1914) sub numele de Vilhelm Vidi.

Prințul mi-a spus că Ferid Pașa²⁸⁰ declinând oferta Primului Ministru, a fost sondat bătrânul Turkan Pașa²⁸¹, fost ambasador la Sankt Petersburg, a cărui amintire lăsată aici este de stimă și integritate.

Alteța Sa mi-a spus că noile regiuni din Epir nu erau prea mulțumitoare. Ambasadorul Italiei a confirmat că Comitetul Epirot sub Zografos²⁸² a decis să continue propaganda subvenționată și că soldații greci, părăsind uniforme, se înrolau la insurgenți și dispuneau de arme și muniții.

În cursul serii care a urmat, la cină am avut o lungă discuție cu domnul Sazonov. El mi-a spus că prințul de Wied făcuse o bună impresie, că îi aprecia rezerva și ponderația. L-am primit, continuă Dl. Sazonov, cu onorurile <datorate unui> suveran.

El a fost oaspetele Împăratului, care i-a atașat drept *aide de camp*²⁸³ pe contele Totleben și i-a conferit Marea Cruce <„>Alexandr Nevski<“>. I-am spus prințului, adăugă el, că în îndeplinirea misiunii sale el avea exemplul Augustului său unchi. Am fost sceptic față de Albania lui Sazonov și acest scepticism nu s-a risipit întru totul. Dar acestui stat, odată ce dorim să trăiască în liniște și pace cu vecinii, să nu i se creeze o situație de preponderență în favoarea unei singure Puteri. Albania trebuie să-și amintească că nu a avut două nașe, ci șase.

Am atras în mod special atenția prințului de Wied, a spus Sazonov, asupra faptului că Rusia, având legături cu populația ortodoxă din Albania, ține ca această populație care a avut atât de suferit ne nu fie lăsată în voia elementului musulman.

Prințul de Wied a avut întrevederi cu ambasadorii Franței, Italiei, Austro-Ungariei, cărora le-a făcut de asemenea, cea mai bună impresie.

Alteța sa pleacă în această seară la Berlin via Varșovia și va fi probabil peste 10 zile la Durazzo²⁸⁴.

²⁸⁰ Damat Mehmed Adil Ferid Pasha (1853-1923), om politic din Imperiul Otoman, cu două mandate scurte de mare vizir (prim-ministru) (1919; 1920). Pro-occidental.

²⁸¹ Turkan Pașa/Turhan Pașa Përmeti (1846-1927) om de stat otoman. Din 1896 a devenit ambasador al Imperiului Otoman la Sankt Petersburg; după independența Albaniei în 1913, devine prim-ministru al Albaniei în scurta domnie a lui Wilhelm de Wied în 1914. Redevine prim-ministru al Albaniei în 1918-1920.

²⁸² Georgios Christakis-Zografos (1863-1920), om politic grec, de două ori ministru al Afacerilor Externe (1909, 1915). La 28 februarie 1914, după războaiele balcanice, s-a autoproclamat președinte al Republicii Autonome a Epirului de Nord, entitate statală efemeră a etnicilor greci din sudul Albaniei.

²⁸³ În limba franceză în original.

²⁸⁴ Durazzo, denumirea italiană a orașului albanez Durres.

Rezumând, punctul de vedere rus în chestiunea Albaniei este următorul: persistă un anumit scepticism în privința hegemoniei unei singure sau a două puteri; menajarea elementului ortodox în relațiile de bună vecinătate și, ceea ce interesează aici, în special cu Serbia.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 22, 22v,

23

■ 12

Telegramă cifrată nr. 710

Petersburg, 11 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe București

La dejunul de la Împărat, la Peterhof²⁸⁵, președintele Republicii Franceze mi-a spus cât de mult aprecia coincidența de a se afla în prezența unei misiuni românești. A adăugat că România se bucura în Franța de vechi simpatii și afinități de rasă și că era foarte satisfăcut de progresele neîntrerupte pe care Regatul latin de la Dunăre le face.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 25

²⁸⁵ Peterhof/Peterhoff, domeniul și palatul construit de Petru cel Mare, reședința familiei imperiale la Marea Baltică, construite după Tratatul de la Nystad (1721), prin care Rusia obținea de la Suedia ieșirea la coasta de Est a Mării Baltice, la vărsarea râului Neva.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului

Foarte confidențial.

Astăzi la prânz la Paléologue²⁸⁷ am avut o întrevedere cu Sazonov. Am vorbit apoi cu ambasadorii Franței și Angliei.

Sazonov mi-a comunicat că ambasadorul Austriei i-a citit nota circulară a Cabinetului de la Viena asupra conflictului cu Serbia. Acest document, care reamintește vechile resentimente grave împotriva Serbiei, solicită: o anchetă a autorităților austriece pe teritoriul sârb; dizolvarea Societății Naționaliste; pedepsirea vinovaților conform probelor furnizate de autoritățile imperiale; asigurarea că în viitor Serbia nu va întreprinde nimic în provinciile limitrofe.

Acest ultimatum acordă un termen de 48 de ore începând de sâmbătă orele 6 seara. Sazonov consideră situația gravă, mai ales că nu se întrezărește vreo ieșire fără umilirea, care echivalează cu sinuciderea, Serbiei. Printre exigențele Austro-Ungariei, aceea de anchetă pe teritoriul sârb ar părea inacceptabilă și periculoasă, mai ales pentru un stat mic. Doar asigurările pentru viitor i se par singurele, într-o anumită măsură, acceptabile.

I-am spus lui Sazonov ceea ce Majestatea Sa Regele și Excelența voastră m-au însărcinat să spun, dar de atunci lucrurile au avansat și ne aflăm într-o altă fază.

Sazonov mi-a spus să comunic Guvernului Regal că România este încă chemată să spună cuvântul decisiv. El m-a însărcinat că întreb la București dacă suntem dispuși să facem un demers amical nu numai la Belgrad, ci și la Viena, pentru a atenua anumite exigențe excesive ale ultimatumului, pe care îl crede inspirat într-un moment de surescitare și dezordine explicabil sub

²⁸⁶ Numerotarea acestei telegramme este greșită. Există o altă telegramă cu nr. 821, din 24 iulie 1914, fila 87-88. Sub semnătura lui Diamandy apare nr. 716.

²⁸⁷ Maurice Paléologue (1859-1944), diplomat și istoric francez, ambasador al Franței în Bulgaria (1907-1912) și în Rusia Imperială (1914-1917). După război a publicat memorii și mai multe cărți și articole despre Rusia.

inspirația partidei militare și sub influența Contelui Forgács²⁸⁸. Rusia și Franța vor da și ele sfaturi amicale înainte de îndeplinirea termenului limită atât la Belgrad, cât și la Viena. Datoria noastră, a continuat el, constă în a nu neglija nimic pentru a epuiza mijloacele de conciliere.

I-am spus lui Sazonov că mă gândesc că Anglia ar fi mai în măsură decât orice altă putere de a exercita la Viena o influență moderatoare. La aceasta, Sazonov mi-a răspuns că, din nefericire, ambasadorul Angliei i-a încredințat că Guvernul britanic dorește să facă o politică externă [...] ²⁸⁹ fiind preocupat cu dificultăți interne.

În cursul conversației, Sazonov s-a arătat preocupat. Mi-a spus că un Consiliu de Miniștri va avea loc probabil mâine, prezidat de Împărat. A lăsat să se înțeleagă că, în cazul în care Austro-Ungaria s-ar mobiliza contra Serbiei, Rusia ar lua precauții similare la frontiera austriacă și că ea nu se va putea opune opiniei publice. Dacă, în ciuda acestor eforturi, conflictul izbucnește, Sazonov mi-a spus că el speră că noi vom susține punctul de vedere a integrității teritoriale a Serbiei.

Președintele Republicii Franceze, în cursul recepției, atras amical atenția ambasadorului Austriei asupra situației și asupra consecințelor unei acțiuni care ar umili Serbia și care nu ar fi compatibile cu suveranitatea sa. El a adăugat că Serbia are prieteni care îi vor da sprijin.

Instrucțiuni identice au fost date agenților <diplomatici> francezi și ruși asupra solidarității intereselor în Orient și asupra obligațiilor care decurg din alianță. Un comunicat va apărea astăzi în acest sens. Ambasadorul Angliei a făcut demersuri pentru a ralia la acest punct de vedere Cabinetul de la Londra. Sazonov mi-a spus că mă va ține la curent înainte de duminică, data plecării mele la București cu misiunea militară, astfel încât să pot face un raport verbal Excelenței Voastre.

(s.) Diamandy

Nr. 716

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 87-88

²⁸⁸ Conte János Forgács de Ghymes et Gács (1870-1935), diplomat al Imperiului Austro-Ungar, reprezentant la Belgrad în perioada crizei bosniace din 1908, a avut un rol important în perioada ultimatumului adresat Serbiei, fiind un adept al atitudinii radicale față de această țară.

²⁸⁹ Lipsă în original.

Telegramă cifrată nr. 717

Sankt Petersburg, 11 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Foarte confidențial. În întrevederea de astăzi cu Sazonov, acesta mi-a mai spus că Rusia promisese cu ceva timp în urmă Serbiei o sută de mii de puști și muniții pentru acestea, dar că livrarea lor nu era încă pregătită, și că fuseseră dificultăți în a livra aceste arme, decât, a adăugat el, poate prin România. Vă rog să-mi comunicați ce răspuns ar fi de dat, eventual, lui Sazonov, atât în ceea ce privește această chestiune, dar și chestiunea din telegrama 716.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 24

Telegramă cifrată nr. 718

11 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Vorbind despre incidentul de la frontiera bulgară, dl. Sazonov mi-a spus că generalul Dimitriev²⁹⁰, colegul meu bulgar, a încercat să insinueze că România ar avea atitudini agresive la adresa Bulgariei. I-am răspuns, mi-a zis Sazonov, că n-am discutat încă cu Dumneavoastră, asupra acestei chestiuni, dar că mă fac dinainte garantul României și l-am „trimis la plimbare” cu elucubrațiile sale, atrăgând totodată atenția asupra consecințelor pe care le-ar putea avea aceste procedee incorecte la frontieră.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 27

²⁹⁰ Radko Dimitriev (1859-1918), general bulgar. Între 1914-1918 a fost general al armatei imperiale ruse.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Foarte confidențial.

Baronul Schilling mi-a dat să citesc nota austro-ungară adresată Puterilor. Mi-a spus că guvernul rus, luând drept punct de plecare propunerea conținută în acest document, de a comunica Puterilor dosarul afacerii atentatului, face fără încetare demersuri la Viena pentru a ruga, înainte de a se lua o decizie extremă, să se lase Puterilor posibilitatea de a examina dosarul în scopul de a se interpune și de a face presiune amicală asupra Serbiei. Guvernul rus, dorind să se ralieze acestui punct de vedere Marile Puteri și România, a însărcinat agenții săi diplomatici să acționeze în acest sens. În fine, ultima speranță, între timpul <dinainte de> ruptura eventuală a relațiilor și mobilizare, s-ar putea face încă o încercare de conciliere. Din ceea ce am crezut că înțeleg aici, Rusia, în cazul în care aceste demersuri ar eșua, va proceda la mobilizare iminentă pe frontiera cu Austria și doar pe aceasta, fără a lua vreo măsură împotriva Germaniei.

În ceea ce privește atitudinea noastră, Rusia speră că noi nu vom abandona Serbia, și că, în caz contrar, dacă noi nu o vom putea seconda împotriva Imperiului Austro-Ungar, măcar să ținem în șah bulgarii, a căror prietenie o curtează austro-ungarii și a căror acțiune contra Serbiei ar distruge tratatul de la București și echilibrul balcanic.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 26, 26v

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate.

Prin trei telegrame cifrate lungi expediate ieri am expus întrevederea cu Sazonov și punctul de vedere al guvernului Rusiei.

Ambasadorul Italiei mi-a spus ieri seară că întrevederea dintre Sazonov și ambasadorul Germaniei ar fi început prin a fi destul de animată, dar s-a încheiat amical.

Acesta din urmă ar fi invocat necesitatea de a salvarda principiul monarhic și necesitatea ca Serbia să cedeze. Totuși, el nu s-a solidarizat cu condițiile și detaliile impuse în ultimatum, pe care a dezvoltat că nu le cunoaște și a căror legitimitate s-ar fi ferit să o susțină.

Sazonov i-a vorbit într-un mod foarte ferm, acuzând Austro-Ungaria de a folosi pretextul atentatului pentru a ataca Serbia. Rusia ar dori internaționalizarea diferendului, fiind luat un angajament <în favoarea> Serbia în 1909 față de întreaga Europă, ceea ce ar face să câștige timp și ar permite Puterilor să se interpună.

Așa cum am informat deja, în caz de acțiune militară a Austro-Ungariei împotriva Serbiei, aici se lasă de înțeles că Rusia ar face mobilizări la frontiera austriacă. Cu titlul personal, ambasadorul Italiei critică exigențele și procedeele Austro-Ungariei, care ar fi trebuit să limiteze pretențiile sale la solicitarea unei anchete care să se facă de către guvernul Serbiei, pedepsirea inovațiilor, măsuri și asigurări pentru viitor.

Ambasadorul Italiei mi-a spus că vedea aici o lovitură bruscă a Austriei și că, cel puțin în ceea ce privește Italia, el crede că Guvernul de la Viena nu și-ar fi ținut la curent aliata.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 29, 29v

²⁹¹ În dosarul manuscris, telegrama este datată 12 iulie, dar cifra 12 este tăiată cu creionul; ca o notă laterală, cu creion colorat albastru, este adăugată de autor data de 25 iulie (data pe stil nou).

Telegramă cifrată nr. 727

12 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Baronul Schilling mi-a spus că tocmai a recomandat agenților Rusiei la Viena, Constantinopol și Sofia să supravegheze anumite negocieri bulgare-turce care ar avea loc sub auspiciile Vienei. Aceste convorbiri ar tinde, în caz că Serbia ar fi atacată, să concerteze o acțiune comună pentru a distruge echilibrul stabilit de Pacea de la București.

El speră ca România și Grecia să vegheze și, la nevoie, să acționeze în vederea menținerii intacte a Tratatului de la București.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 32

Telegramă cifrată nr. 732

12 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe București

Foarte confidențial. Ministrul Afacerilor Străine îmi comunică <faptul că> sugestia Rusiei, despre care era vorba în telegrama mea nr. [...] ²⁹² recomandând Cabinetului de la Viena să remită Puterilor dosarul afacerii și să câștige timp, astfel încât acestea să se poată interpune, a fost declinată de Ballplatz.

Informația primită aici asupra răspunsului dat de Pašić ar fi fost judecată drept insuficientă și ministrul Austro-Ungariei ar fi părăsit Belgradul.

O depeșă a ambasadei Rusiei la Berlin informează că Venizelos ²⁹³ ar fi declarat, prin ministrul său la Berlin, că dacă Bulgaria mișcă, Grecia ar

²⁹² Necompletat în original. În ediția de față, telegrama 720, pag. 217.

²⁹³ Eleftherios Venizelos (1864-1936), om politic grec, prim ministru al Greciei (1910-1920; 1928-1932).

interveni imediat. Ministrul Afacerilor Străine estimează oportun și solicită un demers analog din partea noastră.

(s) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 28

■ 20

Telegramă cifrată nr. 733

12 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Mi se comunică <faptul> că la orele șase seara Împăratul ar fi semnat ordinul de dislocare a trupelor de la Krasnoe Selo, care ar fi trimise în garnizoane. În ceea ce privește trupele de la Varșovia, Kiev, Moscova și Odessa, acestea ar fi fost mobilizate cu destinația frontiera austriacă.

În alocuțiunea pe care Împăratul ar fi adresat-o noilor ofițeri ieșiți din școli, acesta ar fi spus că această zi este de o solemnitate deosebită și că Rusia se află în împrejurări independente de voința sa. Împăratul renunță la croaziera sa în Finlanda și ar rămâne la Peterhof.

Rog comunicați acest lucru și Statului Major, din partea atașatului militar.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 31

■ 21

Telegramă cifrată nr. 744

13 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Informațiile pe care le furnizează depeșele diplomatice ar confirma necunoașterea de către cabinetul de la Berlin a conținutului ultimatumului. Turnura pe care o ia diferendul, faptul că Rusia este gata să reziste la lovitură și că purcede la măsuri militare serioase ar cauza la Viena, și mai ales la Berlin, dezamăgire. Cabinetul de la Londra a sugerat prințului

Lichnowsky²⁹⁴ o mediere amiabilă a Puterilor, sau a două Puteri, de exemplu Italia și Anglia. Nu s-a primit niciun răspuns, dar ambasadorul Germaniei ar fi spus că nu se poate pune problema intervenției unui terț²⁹⁵.

Dl. Sazonov, susținut de Împărat, toată presa rusă și armata, sprijinit de Franța într-o strânsă colaborare, se preocupă în mod loial să calmeze lucrurile și va epuiza toate mijloacele de conciliere. În această ordine de idei, el ar propune la Viena, prin intermediul ambasadorului său, ca cele două cabinete, de la Viena și Sankt Petersburg, să examineze ultimatumul pentru de vedea eventuale retușuri care i se puteau aduce și care ar putea fi prezentat apoi Belgradului pentru a fi acceptat. Limbajul atenuant al ambasadorului Germaniei la Paris, care ar fi declarat că nota Austro-Ungariei nu ar fi propriu-zis un ultimatum și că ea nu ar conține vreo amenințare pentru Rusia, ar putea să ne facă să credem că nu este pierdută orice speranță de rezolvare pașnică. Acesta este și sentimentul ministrului Serbiei de aici, care estimează că măsurile militare și decizia guvernului rus ar fi produs efectul dorit și că, poate, războiul ar putea fi evitat.

În fine, se presupune că bătrânului Împărat Franz Iozef, pus în fața evidenței unui conflict armat, îi va fi greu să accepte. În așteptare, se mobilizează atât la Viena, cât și la Belgrad.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 33, 33v

²⁹⁴ Karl Max, Lichnowsky (1860–1928) diplomat german de origine prusacă, a fost ambasadorul Germaniei în Marea Britanie în perioada crizei din iulie care a dus la izbucnirea Primului Război Mondial.

²⁹⁵ Pasajul despre intervenția unui terț este subliniat cu creion roșu. De asemenea, și pasajul următor conținând propunerea lui Sazonov, până la „să calmeze lucrurile”. Adăugat în creion, un paragraf cu note redacționale ale lui Diamandi: „A se cita. Aceste cuvinte teleg<ama> cifrată din acest moment de la Petersburg de către ministrul unei țări care nu ar putea fi bănuț a fi partizantul Rusiei, de vreme ce făcea parte din Triplice”, Diamandi dorind probabil să introducă în acest context și propria corespondență.

Telegramă cifrată nr. 745
de la Castel Peleş, Sinaia

Petersburg, 14 iulie 1914²⁹⁶

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petersburg

Propunerea pe care ați făcut-o în numele Domnului Sazonov de a interveni pentru a obține o prelungire a termenului ultimativ a venit prea târziu. N-am putut să vorbesc despre aceasta cu Ministrul Austro-Ungariei decât în momentul în care termenul expira.

Am adăugat că, deoarece ruptura era deja produsă și nu mai puteam decât să insist pentru a obține post factum o atitudine care să poată facilita Serbiei acordul <asupra> reparațiilor reclamate de Austria.

Am exprimat deja intenția noastră de a nu lăsa să se distrugă echilibrul balcanic stabilit de tratatul de la București și în acest sens am primit deja asigurarea Austro-Ungariei că *ea nu a avut în vedere posibilitatea anexării de teritorii sârbești*²⁹⁷.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 305

Telegramă în clar nr. 746

14 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Comunicatul emis de Ambasada Germaniei apărut astăzi în ziare dezmente <faptul> că nota Austro-Ungariei adresată Belgradului ar fi fost făcută sub inspirație germană. Textul notei nu a fost cunoscut Germaniei înainte de remiterea sa și guvernul german nu a avut nici cea mai mică influență asupra conținutului său. Ca aliată a Austro-Ungariei, Germania în mod natural va susține pretențiile cabinetului de la Viena față de Belgrad,

²⁹⁶ Data este subliniată cu creion roșu. De asemenea, Diamandi a pus o notă laterală, tot cu creion roșu: „Medierea României”.

²⁹⁷ Pasajul cu litere italice este subliniat cu creion roșu în original.

care i se par legitime. Germania vrea ca, înainte de orice, conflictul să rămână localizat, așa cum a declarat la începutul conflictului.

Rog să-l informați pe Brătianu.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 36

■24

< Notă >

14/27 iulie <1914>

Ministrul României îl informează pe baronul Shilling că răspunzând la telegrama sa transmisă la București la solicitarea lui S.D. Sazonov și exprimând dorința de a vedea România asociindu-se presiunilor făcute la Viena de către Marile Puteri în privința termenului acordat Serbiei, Brătianu a răspuns că timpul necesar fiind prea limitat, el regreta de a nu fi putut îndeplini această solicitare. În același timp, Brătianu îl informa pe domnul Diamandy despre o declarație pe care i-a făcut-o ministrul Austro-Ungariei la București că Austro-Ungaria nu căuta nicio mărire de teritoriu în detrimentul Serbiei și că, dacă îi era necesar să procedeze la ocuparea militară a unei părți a Serbiei, nu ar fi vorba decât despre o măsură temporară. Baronul Schilling a replicat că o asemenea declarație venind din partea Austriei avea o valoare mică, pentru că așa cum exemplul Bosniei și Herțegovinei a demonstrat întregii lumi, ea dăduse deja dovezi suficiente asupra a ceea ce înțelege prin expresia „ocuparea temporară a unui teritoriu străin”.

Aici, baronul Schilling i-a reamintit dlui Diamandy cuvintele pe care i le-a adresat chiar el, baronul Schilling, în momentul în care treceau amândoi pe teritoriul ungar, aproape de Predeal, cu șase săptămâni în urmă, și anume că interesele Serbiei și României erau într-un totu identice și impuneau României obligația de a rămâne în mod ferm de partea Serbiei în eventualitatea oricărei încercări din partea Austriei împotriva Serbiei. Ministrul României nu a încercat să dezmință aceste vorbe, el a declarat, din contră, că își menținea părerea și de aceea era cu atât mai dornic ca actualul conflict austro-sârb să nu conducă la război, căci România ar fi plasată în acest caz într-o poziție deosebit de dificilă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 34

■ 25

Telegramă cifrată nr. 754

Sankt Petersburg, 15/28 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Conform telegramelor primite de Legația Serbiei, Austro-Ungaria ar fi declarat război Serbiei astăzi la amiază.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 38

■ 26

Telegramă cifrată nr. 755²⁹⁸

Sankt Petersburg, 15/28 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Pe 28 iulie spuneam, într-o telegramă, <că> declarațiile câtorva miniștri ai Bulgariei în străinătate ar fi în contradicție cu declarațiile de neutralitate ale Bulgariei.

Agenții vorbesc pe ocolite despre o insurecție în provinciile macedonene nou intrate în componența Serbiei și declararea autonomiei lor.

Sunt întrebat aici dacă nu ar fi necesar ca Grecia și noi să facem public din acest moment că o asemenea eventualitate ar echivala cu o ruptură a echilibrului și o atingere adusă tratatului de la București.

(s.) Diamandy²⁹⁹

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 304

²⁹⁸ Notă marginală a autorului: „Pe o foaie separată”.

²⁹⁹ Semnătura este tăiată cu o linie în original.

■ 27

Telegramă cifrată nr. 756

Sankt Petersburg, 15/28 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Solicitări discrete îmi sunt formulate asupra atitudinii noastre și dacă am permite zdrobirea Serbiei. Acestea se vor clarifica fără îndoială în cursul derulării conflictului.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 37

■ 28

Telegramă cifrată nr. 757

Petersburg, 15/28 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Propunere engleză de intervenție amicală la Viena de <către> Italia, Franța, Anglia și Germania ar fi fost acceptată de către cele trei Puteri și declinată de către aceasta din urmă. Ministrul Afacerilor Străine al Rusiei mi-a spus că, de vreme ce la Londra se cunoaște răspunsul Serbiei la ultimatum, atitudinea cabinetului de la Londra ar fi devenit mai fermă în favoarea punctului de vedere franco-rus. Menținerea flotei la Portsmouth ar fi indiciul.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 39

**Telegramă cifrată nr. 1556 de la Sofia
înregistrată cu nr. 759**

primită <la Petrograd>
la 15/28 iulie 1914

Domnului Diamandy,
Ministrul României la Petersburg

Radev³⁰⁰ a încercat să facă intrigi spunând că la București există bănuiala că Rusia ar fi provocat incidente de frontieră, ceea ce este absolut fals. Eu cred că, dimpotrivă, aceste incidente sunt mai degrabă în legătură cu conflictul austro-sârb. Vă rog să îmi telegrafiati cât de repede câteva lămuriri asupra atitudinii Rusiei în general și în special în Balcani. Bulgarii pretind că vor rămâne neutri, dar este aproape sigur că vor pune la cale o revoluție în Macedonia. De altminteri, presa lor pune deja problema compensațiilor care să fie cerute Serbiei. Regele Ferdinand³⁰¹ al Bulgariei este în înțelegere cu Viena și era la curent cu ultimatumul austriac.

(s.) Derussi³⁰²

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 40

Telegramă cifrată nr. 769

Petersburg, 16 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Guvernul rus tocmai a făcut două comunicate de presă. Primul manifestă speranța că sentimentele popoarelor, ecou al politicii ferme și pacifiste a guvernului, nu vor lua un caracter neamical la adresa puterilor cu care Rusia dorește să păstreze bune relații.

³⁰⁰ Simeon Traicev Radev (1876-1967), istoric, ziarist și diplomat bulgar; în perioada 1913-1916, ministrul Bulgariei la București.

³⁰¹ Ferdinand Maximilian Karl Leopold Maria de Saxa-Coburg și Gotha-Koháry (1861-1948), principe/cneaz al Bulgariei (1887), apoi țar (1908). În 1918 a abdicat în favoarea fiului său, Boris al III-lea.

³⁰² Gheorghe Derussi (Deroussi) (1870-1931), diplomat și om politic. Ministru plenipotențiar al României la Sofia (1913-1916).

Cel de-al doilea interzice, începând cu data de 15 iulie, vapoarelor private și comerciale trecerea fiordurilor finlandeze de la Helsingfors³⁰³ la Gange. Impune stingerea farurilor în proximitatea Helsingfors și interzice zborul aeroplanelor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 44

■ 31

Telegramă cifrată nr. 770

16 iulie 1914

<Domnului Derussi>
Ministrul României, Sofia

Informația asupra intenției de a se pune la cale o insurecție în teritoriile nou intrate în componența Serbiei mi-a fost deja semnalată aici. Rusia nu neglijează nimic pentru a menține intact Tratatul de la București și ne invită, împreună cu Grecia, să ținem în șah Bulgaria. Precauții militare au fost luate aici la frontiera austriacă, dar este încă destul de dificil să deslușim până unde vor merge.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 45

■ 32

Telegramă cifrată nr. 777

16/29³⁰⁴ iulie 1914

1) Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

2) Excelenței Sale, Domnului Brătianu³⁰⁵

³⁰³ Azi, Helsinki, capitala Danemarcei.

³⁰⁴ Data pe stil nou, 29 iulie, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³⁰⁵ Ion I. C. Brătianu (1864-1927) om politic român, liberal, a deținut numeroase funcții ministeriale și cinci mandate de președinte al Consiliului de Miniștri (9

Președinte al Consiliului, București

Este probabil ca în această noapte sau în cel mai târziu mâine dimineață, să apară decretul de mobilizare a 13 corpuri de armată ruse destinate a opera eventual pe frontiera austro-ungară.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 43

■ 33

Telegramă cifrată nr. 778

16/29³⁰⁶ iulie 1914

1) Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

2) Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președinte al Consiliului, București

Sir Edward Grey a declarat ieri prințului Lichnowsky că, în cazul în care conflictul austro-sârb ar provoca complicații europene, Anglia nu va rămâne inactivă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 42

ianuarie 1909 - 10 ianuarie 1911; 16 ianuarie 1914 - 9 februarie 1918; 14 decembrie 1918 - 1 octombrie 1919; 17 ianuarie 1922 - 30 martie 1926; 22 iunie 1927 - 24 noiembrie 1927). Adept al alianței cu Tripla Înțelegere/Antanta pentru realizarea unirii românilor din Transilvania cu România.

³⁰⁶ Data pe stil nou, 29 iulie, este adăugată ulterior cu creion albastru, ca notă laterală.

**Telegramă cifrată nr.
780³⁰⁷**

Sankt Petersburg, 16/29³⁰⁸ iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Bombardarea Belgradului pare să excludă posibilitatea întrevăzută aici de anumite cercuri de a se ține în acest oraș negocieri conciliante prin intermediul Puterilor. De la Viena se persistă în <atitudinea> a se abține de la inițierea de negocieri cu Rusia, considerându-se că diferendul trebuie reglementat în tête-à-tête cu Serbia. Rămâne speranța că între mobilizarea Rusiei și primele înfrângeri ale sârbilor, Împăratul Germaniei va interveni la Viena pentru a opri conflagrația.

Negocierile continuă în vederea stabilirii de întrevederi ale celor patru Puteri la Londra.

Conform informațiilor de aici, s-ar părea că Italia nu ar fi dispusă să se lase antrenată în conflictul despre care nu ar fi fost prevenită și, în orice caz, se va abține, în caz de complicații, să treacă Alpii.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 41

Telegramă cifrată nr. 788

Petersburg, 17/30³⁰⁹ iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Baronul Schilling mi-a spus că știe din cea mai bună sursă că intenția bulgarilor ar fi de a provoca frământări în Macedonia sârbă, pentru a dispune de toate trupele contra României.

³⁰⁷ Autorul face în continuare următoarea precizare: „Telegrama 780 a fost repetată sub nr. 806, din 18 iulie conform cererii Ministerului telegrama 609 înregistrată cu nr. 805”.

³⁰⁸ Data pe stil nou, este adăugată ulterior cu creion albastru, ca notă laterală.

³⁰⁹ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru, ca notă laterală.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 100

■36

Telegramă cifrată nr. 789

17/30³¹⁰ iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președinte al Consiliului, București

Prevenisem pe Excelența Voastră de anumite deschideri care mi se fac aici. Prințul Trubețkoi și baronul Schilling, amândoi azi au adus vag în discuții atitudinea noastră în cazul unui conflict austro-rus. Eu am spus că atitudinea Bulgariei ne obliga la o supraveghere armată în acea parte. Împingând mai departe discuția, baronul Schilling, în nume personal și amical, a revenit asupra acesteia. M-a lăsat bineînțeles să întrevăd, în caz de cooperare, partea care din punct de vedere etnografic ne-ar reveni în Transilvania în caz de succes. Am spus baronului Schilling că, înainte de a vă înștiința, chiar și cu titlu personal, era necesar să se precizeze două puncte: care va fi oferta Rusiei în schimbul neutralității noastre; care ar fi partea în caz de cooperare. Pentru că m-a rugat să formulez cererile noastre, i-am răspuns că eram un organ de transmitere, nu de decizie.

Vă rog, Excelența Voastră, să îmi trimiteți instrucțiuni. Este de prevăzut că va relua această provocare și că dl. Sazonov însuși ar putea să-mi vorbească în curând, având în vedere precipitarea evenimentelor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 46, 46v

³¹⁰ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

Telegramă cifrată nr. 797

18 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Completez telegrama mea cifrată nr. [...] ³¹¹

În întrevederea de ieri cu Ministrul Afacerilor Străine am putut remarca <faptul> că în cazul unei conflagrații, s-ar lua în considerare modalități de atragere a Bulgariei, lăsându-i-se să întrevadă posibilitatea de obținere de teritorii macedonene recent obținute de Serbia, în compensare față de mărirea Serbiei către Nord-Vest.

Ideea compensațiilor trebuie să ne rețină cu atât mai mult atenția, cu cât ar putea eventual să fie luată în calcul pe seama noastră. În acest ultim caz, o înțelegere directă cu Bulgaria ar putea, la nevoie, să nu fie exclusă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 54

Telegramă cifrată nr. 799

18 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Manifestații patriotice și demonstrative în favoarea Serbiei la care iau parte mii de persoane au loc zilnic și se prelungesc târziu în noapte. Ieri seară a fost o manifestare de simpatie la Legația noastră, din fericire în timpul absenței mele. Suntem amenințați de recidiva de simpatie. Manifestanții cer să arborăm drapelul.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 52

³¹¹ Numărul lipsește în original. Poate fi vorba despre tel. 789, pag. 230.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Însărcinatul cu afaceri al Americii mi-a spus că a telegrafiat astăzi guvernului său că războiul austro-rus i se pare inevitabil. El a adăugat că simpatia Statelor Unite era pentru Rusia și Franța. La New York s-a încercat incendierea consulatului austro-ungar.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 50

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Urgent. Foarte confidențial.

Audiența ambasadorului Germaniei la Peterhof a avut drept scop confirmarea telegramii adresată țarului de Împăratul Germaniei.

Acesta din urmă cerea, pentru a putea da posibilitatea unui dialog austro-rus, ca Rusia să suspende mobilizarea.

Împăratul Nicolae a mulțumit pentru bunele intenții, dar a răspuns că, date fiind dificultățile tehnice, el nu putea opri mobilizarea aflată în curs. Se arăta totuși dispus la discuții cu Viena și nu ar trece la ofensivă înainte ca discuțiile să fie definitiv întrerupte. Ambasadorii Triplei Înțelegeri, care se reunesc zilnic în conferință la dl. Sazonov, estimează că ambasadorul Germaniei, încercând un ultim efort, nu avea mandat să promită discuții cu Austria și soluția cu condiția ca mobilizarea rusă să fie suspendată. Dl Sazonov ar accepta orice facilitate. El admite ca discuțiile austro-ruse să aibă loc la Londra, cu condiția ca Austria să admită europenizarea diferendului

³¹² Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

său cu Serbia. Aici mobilizarea generală este în curs. Rog comunicați de urgență această telegramă cifrată Președintelui Consiliului.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 51, 51v

■41

Telegramă cifrată nr. 811

Sankt Petersburg, 19 iulie/1 august³¹³
1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ieri seară foarte târziu ambasadorul Austro-Ungariei s-a dus la dl. Sazonov. Nu avea instrucțiuni noi și situația nu s-a clarificat.

Dar faptul că discuțiile Rusiei continuă cu Germania și Austria ar putea lăsa să se creadă că nu este pierdut ultimul licăr de speranță.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 57

■42

Telegramă cifrată nr. 814

Sankt Petersburg, 19 iulie/1 august³¹⁴
1914

- 1) Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București
- 2) Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

*Urgent*³¹⁵

³¹³ Data pe stil nou, 1 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³¹⁴ Data pe stil nou, 1 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³¹⁵ Subliniat în original.

Astăzi la ora 7, contele Pourtalès, ambasadorul Germaniei, a remis lui Sazonov declarația de război a Germaniei. Diferendul austro-sârb a dezlănțuit marele conflict între Slavism și Germanism.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 55

■43

Notă

23 iulie/5 august 1914

Domnule Ministru,

Prin telegrama mea cifrată nr. 814 din 19 iulie/1 august și prin raportul confidențial nr. [...] ³¹⁶ comunicasem Excelenței Voastre împrejurările în care avusese loc declarațiune de război a Germaniei care deslănțuind latentul conflict germano-slav provocă o conflagrație europeană.

Am onoarea a împărtăși Excelenței Voastre aici mai jos textul Declarațiunii de Război pe care Contele Pourtalès, ambasadorul Germaniei, a înmănat-o Domnului Sazonov (19 iulie/1 august 1914):

Notă remisă prin ambasadorul Germaniei la St. Petersburg în 19 iulie 1914, la ora 7 și 10 seara.

<„>Guvernul Imperial <al Germaniei> a depus eforturi încă de la începutul crizei de a conduce spre o soluție pașnică, raliindu-se unei dorințe care îi fusese împărtășită de către Majestatea Sa Împăratul Rusiei; Majestatea Sa Împăratul Germaniei, în acord cu Anglia, și-a asumat un rol de mediator pe lângă Cabinetele de la Viena și St. Petersburg, în timp ce Rusia, fără a aștepta rezultatul, a procedat la mobilizarea tuturor forțelor terestre și maritime. În urma acestei măsuri amenințătoare, nemotivată de nicio presiune militară din partea Germaniei, Imperiul German s-a găsit în fața unui pericol iminent. Dacă Guvernul imperial ar fi ratat să evite acest pericol, el ar fi compromis poziția și existența însăși a Germaniei. În consecință, Guvernul German s-a văzut forțat să se adreseze Guvernului Majestății Sale Împăratul Tuturor Rușilor insistând asupra încetării ziselor acte militare. Rusia refuzând să răspundă favorabil (neconsiderând de datorია sa să

³¹⁶ Numărul lipsește în original.

răspundă) acestei solicitări și demonstrând prin acest refuz (această atitudine) că acțiunea sa era îndreptată împotriva Germaniei, am onoarea, din ordinul guvernului meu, de a aduce la cunoștința Excelenței Voastre a celor ce urmează:

Majestatea Sa, Împăratul, Augustul meu Suveran, în numele Imperiului, răspunzând la amenințare, se consideră în stare de război cu Rusia.

St. Petersburg, 19 iulie/1 august 1914

(Semnat) F. Pourtalès<">

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, 79-80; original în limba română

■44

Telegramă cifrată nr. 815

Sankt Petersburg, 19 iulie/1 august ³¹⁷
1914

- 1) Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București
- 2) Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Dl. Sazonov a primit cu calm declarația de război a contelui Pourtalès și a adăugat doar: Toată responsabilitatea sângelui care va fi vărsat va cădea asupra Germaniei. Faptul că Germania a precipitat lucrurile se explică prin avantajul pe care îl are asupra rivalei sale al unei mobilizări mai rapide. Mobilizarea rusă este, pentru moment, de 5 milioane de oameni. Ambasada Germaniei părăsește mâine Petersburgul. Austro-Ungaria nu a făcut încă niciun demers nou aici. În cercurile diplomatice se discută dacă *casus foederis* există în plenitudinea sa prin faptul că Germania este cea a declarat războiul.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 58

³¹⁷ Data pe stil nou, 1 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

Telegramă cifrată nr. 820

Petersburg, 19 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Știu de la o sursă de încredere că Schoen³¹⁸, ambasadorul Germaniei, l-a întrebat astăzi pe Viviani³¹⁹ cum va acționa Franța. Acesta din urmă a răspuns că <Franța> se va ghida după propriile interese. Ambasadorul Germaniei insistând, spunând că Franța trebuie să dea un răspuns, Viviani i-a răspuns că acesta nu avea de dat socoteală decât unei aliatale. Italia și-ar fi declarat neutralitatea.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 56

Telegramă cifrată nr. 821

20 iulie/2 august³²⁰ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Relatez conversația din această noapte cu ambasadorul Franței. El mi-a spus că crede că România nu va putea rezista un timp îndelungat fără să se hotărască. Este posibil ca operațiuni să aibă loc pe Prut. Trebuie să luăm în considerare faptul că Rusia ar putea avea nevoie să folosească teritoriul nostru. Rusia pare hotărâtă să câștige Bulgaria și posedă mijloacele de a interveni în situația internă a Bulgariei. Colegul meu bulgar, generalul Radko

³¹⁸ Wilhelm Freiherr von Schoen (1851-1933), diplomat german, ministru secretar de stat pentru Afaceri Externe (1907-1910) și ambasador al Imperiului German la Paris în perioada Primului Război Mondial.

³¹⁹ René Viviani (1893-1925), om politic socialist francez, președintele Consiliului de Miniștri al Franței (1914-1915) și ministru al Afacerilor Externe (octombrie 1915) în perioada declanșării Primului Război Mondial.

³²⁰ Data pe stil nou, 2 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

Dimitriev³²¹ și-a oferit serviciile comandamentului armatei ruse și ar fi pregătit de asemenea să plece cu voluntari și bani în Bulgaria. Aceste informații venind dintr-o parte interesată, mă limitez la a le relata, indicând sursa.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 60

■47

Telegramă cifrată nr. 824³²²

20 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasada Germaniei, părăsind în această dimineață Petersburgul, a solicitat ambasadei Statelor Unite protecția supușilor pentru care a solicitat autorizarea guvernului său.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 59

■48

Telegramă cifrată nr. 826

21 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Marele Duce Nicolae Nicolaevici³²³ este numit comandant șef al armatelor și al flotei. Ar avea patru armate de operațiuni și două în rezervă.

³²¹ Radko Dimitriev (Dimitrieff) (1859-1918), general și diplomat bulgar. Ministrul plenipotențiar al Bulgariei la Petersburg (1913-1914). Rusofil declarat, și-a dat demisia la începutul Primului Război Mondial, pentru a se înrola în armata imperială.

³²² Telegrama 828 din 21 iulie (fila 61), confirmând aceeași informație, nu a mai fost inclusă în volum.

³²³ Marele Duce Nicolae Nicolaevici (1856-1929), unchi al țarului Nicolae al II-lea, general al armatei ruse (1914-1918). Adept al curentului panslavist.

Binevoîți să transmiteți <acestea> Statului Major.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 63

■49

Telegramă cifrată nr. 827

21 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președinte al Consiliului, București

Excelența Voastră nu crede necesar că ar fi util cazul să se stabilească o corespondență radiotelegrafică între Atena și România <?>

Pe durata Primului Război Balcanic, o asemenea corespondență exista <între>³²⁴ Atena și Varna.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 62

■50

Telegramă cifrată nr. 831

21 iulie/3 august³²⁵ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ieri după amiază a apărut manifestul³²⁶ Împăratului în care insistă asupra solidarității slave, refuzului Austriei de a accepta intervenția mediatore a Rusiei, intervenției inopinate a Germaniei care a declarat război. Rusia apără nu numai <elementul> slav, ci și integritatea și poziția sa de Mare Putere.

³²⁴ În original „între Grecia și Varna”; autorul a tăiat „între Grecia și”, înlocuind prin suprascriere cu „Atena”. Cuvântul <între> a fost considerat ca necesar de către editori și a fost reintrodus.

³²⁵ Data pe stil nou, 3 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³²⁶ În telegrama 833 din 21 iulie 1914 (f. 64), Diamandi comunică faptul că anexează textul acestui manifest. Cum anexele respective lipsesc, telegrama 833 nu a mai fost redată în prezentul volum.

Un Te Deum a avut loc ieri la palatul de iarnă, la care au asistat și <reprezentanți de la> Ambasada Franței și Legația Serbiei, la sfârșitul căruia Împăratul a pronunțat discursul în care făcea declarația solemnă că nu va încheia pace decât atunci când ultimul soldat inamic nu va fi izgonit de pe teritoriul rusesc.

El a făcut apel la popor și la armată, care se va ridica asemenea unui bloc de granit.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 68

■51

Telegramă cifrată nr. 835

21 iulie 1914

Legația română din Petersburg
< către Ministerul Afacerilor Externe >

Manifestațiile de simpatie continuă în fața Consulatului regal se strigă Trăiască buna noastră prietenă, România <!> Trăiască Regele Carol <!>

Greceanu³²⁷

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 67

■52

Telegramă cifrată nr. 836

21 iulie/3 august³²⁸ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Baronul Schilling cerându-mi o întrevvedere, m-am dus astăzi la Minister unde am avut o convorbire de două ore. Baronul Schilling mi-a

³²⁷ Sebastian Greceanu (1858-1923), consul general al României la Ismail (1912-1916) și Odessa (1916-1918).

³²⁸ Data pe stil nou, 3 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

prezentat propunerea pe care Rusia ar fi dispusă să ne-o facă în conflictul care se va deschide probabil în curând între ea și Austria.

Întrevederea cu Baronul Schilling este preambulul unei întrevederi pe care Sazonov are intenția să mi-o ceară probabil poimâine, miercuri.

De comun acord cu Baronul Schilling, cred că cel mai bine ar fi să pun în scris propunerile ruse în diferitele ipoteze. Voi supune textul atenției Domnului Sazonov și voi veni la București să-l remit guvernului Regal.

Binevoii să comunicați cele ce preced Președintelui Consiliului și să îmi răspundeți telegrafic. Așa cum știți, nu putem avea nicio încredere în cifrul nostru.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 66

■ 53

Telegramă cifrată nr. 837

21 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Baronul Schilling mi-a spus în această seară că, după informațiile sale, armata germană ar fi ocupat Luxemburgul și ar fi trecut prin Belgia. Cel dintâi dintre acestea state a trimis un protest Puterilor, cel de-al doilea ar fi declarat că va respinge cu arma în mână violarea neutralității sale.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 65

■ 54

Telegramă cifrată nr. 843

22 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ministrul Belgiei confirmă că Germania, după ce a solicitat autorizarea Guvernului Belgiei de trecere a trupelor pe teritoriul său, garantându-i integritatea. Această autorizare a fost refuzată de Belgia. Germania a trimis

ultimatum. Guvernul belgian a răspuns că va lua măsuri pentru a-și apăra neutralitatea și interesele.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 70

■55

Telegramă cifrată nr. 850

Sinaia, 23 iulie 1914
primită la Petersburg în 23 iulie 1914

Legăției României
Petersburg

Într-un Consiliu de Miniștri prezidat de Majestatea Sa Regele și la care a luat parte și prințul regal, Președintele Camerei, foști miniștri [20258]³²⁹, partidele de opoziție, a fost examinată atitudinea pe care România trebuie să o aibă în împrejurările presante; aproape în unanimitate Consiliul de Miniștri a decis că România va lua toate măsurile pentru a-și păzi frontierele.

(s.) Porumbaru

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 83

■56

Telegramă cifrată nr. 854

23 iulie/5 august³³⁰ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasadorul Italiei tocmai mi-a comunicat că Guvernul italian a declarat oficial neutralitatea.

Pe cât putem să judecăm acest lucru, considerațiile care a au determinat adoptarea acestei atitudini ar fi că ea nu găsește avantajos să se

³²⁹ Cuvânt care a rămas nedescifrat în original.

³³⁰ Data pe stil nou, 5 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

amestece într-un conflict și care, în plus, ar expune-o adversității Franței și Angliei și ar expune <zonele> sale de coastă atacurilor flotelor acestora.

Conflagrația actuală va slăbi pentru multă vreme beligeranții, în timp ce forțele Italiei ar rămâne intacte. În afară de aceasta, nu este în interesul său întărirea Austro-Ungariei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 85

■ 57

Telegramă cifrată nr. 855³³¹

23 iulie/5 august³³² 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Urgent. Strict personal și confidențial.

Astăzi, miercuri 23 iulie, la ora șapte seara, am avut o întrevedere cu Dl. Sazonov. El mi-a remis un text de proiect al unei eventuale convenții ruso-române căreia îi va fi anexată o hartă.

Binevoți să îmi comunicați de urgență dacă vreți să o aduc, cu explicațiile necesare, sau dacă trebuie să încredințez totul cifrului pe care îl avem. În primul caz, „câștigăm timp”³³³.

(s.) Diamandy

<P.S.>Am plecat la bordul unui vapor pus la dispoziția mea și al cărui unic pasager eram, tratat cu toată amabilitatea și curtoazia care putea fi acordată unei țări a cărei alianță este solicitată.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 84

³³¹ Vezi și Telegrama nr. 878 din 7 august 1914 pag. 255-256 și rezumatul convorbirii dintre Ion I. C. Brătianu și Poklewski din 17/30 august 1914, pag. 254.

³³² Data pe stil nou, 5 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³³³ Expresia „câștigăm timp” în original în limba română.

Telegramă cifrată nr. 857

Sinaia

primită la Sankt Petersburg pe 24 iulie/6 august 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Sankt Petersburg

Telegrama Dumneavoastră nr. 821³³⁴ prevede posibilitatea de operațiuni ruse pe Prut folosind teritoriul nostru; nu mă îndoiesc că aceasta este o simplă părere personală și că nu corespunde intențiilor Guvernului Imperial, al cărui reprezentant de aici nu a încetat să ne convingă să ne menținem în frontierele noastre. Nu ne putem aștepta deci ca, a doua zi după declarația noastră de ieri, eventualitatea prezentată de ambasadorul Franței să poată fi luată în considerare. Pentru guvernul Dumneavoastră adaug că noi nu ne putem angaja pentru moment, dincolo de această declarație, dar ea este făcută cu siguranță pentru a calma temerile.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 102**Telegramă cifrată nr. 858**24 iulie/6 august³³⁵ 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate primite acum. Ieri seară, în cursul întrevederii cu Sazonov, aducându-i la cunoștință ultima decizie a Consiliului de Miniștri de a ne păzi frontierele, mi-a răspuns din proprie inițiativă că în mod cert nu avem a ne teme de nimic din partea rusă, care nu se gândește deloc la o asemenea eventualitate și a adăugat că aceste măsuri nu ar putea să vizeze, eventual, decât Austro-Ungaria.

(s.) Diamandy

³³⁴ Vezi textul telegramei nr. 821 la pagina 236.

³³⁵ Data pe stil nou, 6 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

■60

Telegramă cifrată nr. 859

24 iulie/6 august³³⁶ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ziarul „Vocea Rusiei” de azi publică un scurt articol asupra atitudinii noastre, spunând că noutăți care nu sunt deloc liniștitoare vin din România, al cărei guvern nu a luat încă o atitudine clară în ceea ce privește conflictul care va avea loc. Ezitarea și tăcerea Guvernului român trebuie să facă obiectul atenției noastre foarte serioase.

Convorbirile pe care le-am avut până acum la Ministerul Afacerilor Străine mă fac să cred că insertul din ziar provine din acest departament, sau că, cel puțin, îi reflectă opinia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 86

■61

Telegramă cifrată nr. 860

24 iulie/6 august³³⁷ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ieri, ambasadorul Austro-Ungariei a fost la Sazonov să-i comunice că Guvernul Monarhiei ar fi acordat un ultim termen ieri la miezul nopții supușilor ruși să părăsească teritoriul prin Elveția-Italia. Măsura reciprocă a fost admisă de Sazonov, direcționând supușii austro-ungari spre Finlanda. Sazonov mi-a spus ieri că prezența încă aici a ambasadorului Austro-

³³⁶ Data pe stil nou, 6 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³³⁷ Data pe stil nou, 6 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

Ungariei era în același timp insolită și jenantă. Se spune că va părăsi Rusia astăzi sau mâine.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 89

■ 62

Telegramă cifrată nr. 861

24 iulie/6 august 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Urgent. Strict confidențial

Sazonov mi-a spus textual că nu a ținut decât de un fir ca România să nu ia armele contra Rusiei. Aceste dispoziții, se pare, s-au modificat.

Trebuie, a adăugat el, cu titlu strict amical să vă dezvălui că Împăratul și eu am fost profund afectați și nu înțelegem această atitudine, când ne amintim ceea ce s-a petrecut la Constanța și toate întrevederile noastre în România.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 74³³⁸

■ 63

Telegramă cifrată nr. 862

24 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Baronul Schilling mi-a comunicat, după ce tocmai a primit o telegramă de la ministrul Rusiei la Bruxelles, că atacurile trupelor germane contra <orașelor> Namur și Liège ar fi fost respinse de armata belgiană.

Legăția Belgiei confirmă știrea că trupele belgiene ar fi împiedicat armata germană să treacă <râul> Meuse, distrugând două regimente.

(s.) Diamandy

³³⁸ Aceeași telegramă și la f. 96.

■ 64

[Continuare Raport Sazonov din 24 iulie, *Documents secrets*, p. 12-13³³⁹]

Consiliul de Miniștri s-a reunit la ora 3 după amiază. S.D. Sazonov îl pune la curent cu negocierile care au urmat remiterii notei intimidante Serbiei, în ajun, de către Austro-Ungaria. Consiliul a aprobat propunerile Ministerului Afacerilor Străine, și anume (1) de a cere Austriei, în concert cu celelalte Puteri, de a prelungi termenul fixat pentru a primi un răspuns de la Serbia, în scopul de a da timp Puterilor să ia la cunoștință, în acord chiar cu propunerea Austriei, de rezultatele anchetei judiciare a asasinatului de la Sarajevo; și (2) de a sfătui Serbia să nu intre în ostilități cu trupele austriece, ci, retrăgându-și propriile forțe, să ceară Puterilor să aplaneze acest conflict. În același timp, s-a decis în principiu de a mobiliza patru districte militare (Odessa, Kiev, Moscova și Kazan) și două escadre (cea de la Baltica și cea de la Marea Neagră) și de a lua alte măsuri militare dacă circumstanțele le-ar cere. În acest sens, se va atrage atenția asupra faptului că toate pregătirile militare erau în mod clar și exclusiv îndreptate în vederea posibilității unui conflict cu Austro-Ungaria și nu ar putea fi prezentate drept acțiuni neamicale la adresa Germaniei.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 94, 95

■ 65

Telegramă cifrată nr. 863

24 iulie/6 august³⁴⁰ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Urgent. În această seară la șase și un sfert Austro-Ungaria a declarat război Rusiei.

³³⁹ Notă laterală adăugată ulterior, prin scriere de mână, cu cerneală neagră.

³⁴⁰ Data pe stil nou, 6 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 98.

■66

<Telegramă> nr.³⁴¹

Petersburg, 27 iulie/9 august 1914

Domnule Ministru,

Referindu-mă în ultimul loc la telegrama mea cifrată nr. 863 din 25 iulie/7 august, am onoarea a comunica Excelenței Voastre. aici mai jos textul declarațiunii de război pe care Contele Szapáry, ambasadorul Austro-Ungariei la Petersburg, a înmănat-o Domnului Sazonov în ziua de 24 iulie/6 august (st. v.) 1914.

Notă remisă de ambasadorul Austro-Ungariei la Sankt Petersburg Ministrului Afacerilor Externe pe 24 iulie la orele 6 seara.

<„>Din ordinul guvernului său, subsemnatul ambasador al Austro-Ungariei are onoarea de a notifica Excelenței Sale, domnului Ministru al Afacerilor Externe al Rusiei ceea ce urmează.

Având în vedere atitudinea amenințătoare luată de Rusia în conflictul între Monarhia Austro-Ungară și Serbia, și în prezența faptului că, urmare a acestui conflict, Rusia, după o comunicare a cabinetului de la Berlin, a crezut că trebuie să deschidă ostilitățile contra Germaniei și că aceasta se află, în consecință, în stare de război cu numita Putere, Austro-Ungaria se consideră în mod egal în stare de război cu Rusia începând din momentul de față.

St. Petersburg
6 august/24 iulie 1914<”>

Szapáry

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 121, 121v

³⁴¹ Numărul lipsește în original.

Telegramă cifrată nr. 864

24 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Am aflat din cea mai bună sursă că Regele Belgienilor a cerut ajutorul Franței. <Sursa> a adăugat că Liège și Namur ar putea să țină piept primelor armate germane.

Anglia și Franța își vor concerta acțiunea navală și teritorială.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 92

Telegramă cifrată nr. 865

Sankt Petersburg, 24 iulie/6 august³⁴²
1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Completez telegrama mea cifrată nr. 863³⁴³ privind declarația de război a Austro-Ungariei. Ambasadorul Austro-Ungariei s-a dus la minister la ora 6 seara, unde l-a văzut pe Sazonov, căruia i-a anunțat că Rusia declarând război Germaniei, Austro-Ungaria îl declară și ea, la rândul său, Rusiei. Cum Sazonov contesta, ambasadorul Austro-Ungariei s-a retras.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 97

³⁴² Data pe stil nou, 6 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³⁴³ Vezi textul telegramei nr. 863 la pagina 246.

Telegramă cifrată nr. 867

24 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasadorii Franței și Angliei au fost ieri la Peterhof. Împăratul este foarte liniștit. Din întrevederile foarte cordiale pe care El le-a avut cu acești ambasadori se manifestă decizia de neștrămutat a celor trei aliați de a duce războiul până la distrugerea completă a Germaniei și prin toate mijloacele.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 91

Telegramă cifrată nr. 874

25 iulie/7 august³⁴⁴ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Foarte confidențial.

Din partea lui Sazonov, Baronul Schilling mi-a spus recent că, având în vedere declarația de război a Austro-Ungariei, *precipitarea evenimentelor și încetineala voiajului meu până la București, el insista presant să telegrafiez*³⁴⁵ de aici textul acordului pe care Guvernul Imperial îl propune României. Acest text trebuind să fie telegrafiat încă de azi Ministrului Rusiei la București pentru a fi supus <atenției> Guvernului Regal, am acceptat dorința domnului Sazonov, dând conținutul de mai jos:

³⁴⁴ Data pe stil nou, 7 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³⁴⁵ Paragraful cu litere italice este subliniat cu creionul în original. Ulterior, Diamandi a adăugat cu creionul un paragraf în stânga paginii: „Pe 5, Sazonov a remis textul ministrului, care i-a răspuns că va merge să-l ducă la București. Pe 7, ministrul nefiind încă plecat și nici nu a telegrafiat, Sazonov i-a solicitat să o facă: era foarte grăbit, se vedea acest lucru.”

„Guvernul României și Guvernul Imperial [al]³⁴⁶ Rusiei, conștiente de interesul pe care îl au de a menține echilibrul balcan[ic] și considerând că agresiunea Austro-Ungariei împotriva Serbiei tinde să compromită acest echilibru, au convenit cele ce urmează:

1. România se angajează să coopereze cu toate forțele sale militare la acțiunea Rusiei împotriva Austro-Ungariei începând din momentul semnării prezentului acord. Statele Majore generale română și rus vor fi imediat însărcinate de a se înțelege asupra modalităților de cooperare.

2. Rusia se angajează să nu înceteze războiul contra Austro-Ungariei înainte ca regiunile Monarhiei Austro-Ungare locuite de populație românească să fie reunite Coroanei României.

Întinderea provinciilor prevăzute în acest articol este indicată în harta anexată.

3. România se angajează să nu încheie pace cu Austro-Ungaria altfel [decât] de comun acord și simultan cu Rusia.

Prezenta convenție va rămâne în [vig]oare până la încheierea păcii [dintre] Rusia și Austro-Ungaria.”

[fi]nal

Neutralitatea noastră eventuală, care a făcut obiectul *primei conversații cu Baronul Schilling, a fost scoasă din discuție; Rusia dorește cooperarea noastră militară*³⁴⁷. Harta despre care este vorba în paragraful 2 rămâne încă a fi stabilită.

Principiul majorității populației după statistici, chiar și Austro-Ungare, ar putea servi drept normă.

În ceea ce privește eventualitatea unei agresiuni posibile contra noastră din altă direcție, ca Bulgaria, în timpul cooperării noastre militare cu Rusia, Sazonov mi-a spus că ar fi gata să garanteze integritatea teritorială actuală (subliniați).

Anglia și Franța ar da și ele garanții în ceea ce privește întregul ansamblu al condițiilor acordului nostru cu Rusia. Ar fi momentul să examinăm modalitat[ea] și forma care ar trebui dată acestor garanții ale Rusiei și ale celor doi aliați ai săi. Poate, declarații scrise ale reprezentanților lor la București.

³⁴⁶ Filele au margini deteriorate, lipsesc ultimele litere de pe câteva rânduri, dar textul este în întregime inteligibil, cu minime completări semnalate prin parantezele drepte.

³⁴⁷ Paragraful cu litere italice este subliniat în original cu creion roșu.

Acestea sunt în telegrama cifrată și substanța propunerilor Guvernului Imperial. Ministrul Afacerilor Străine al Rusiei ar dori răspuns în cel mai scurt termen posibil.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 106, 106v, 107 (marginii deteriorate)

■ 71

Telegramă cifrată nr. 875

25 iulie/7 august³⁴⁸ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasada Austro-Ungariei a părăsit în această dimineață Petersburgul.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 101

■ 72

Telegramă cifrată nr. 876

Sankt Petersburg, 22 iulie/4 august 1914

Ultimatumul și declarația de război a Germaniei.
Prezicerea contelui Pourtalès

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București
Domnule Ministru,

Zilele de 18/31 iulie și 19 iulie/1 august 1914 au fost hotărâtoare
[...] ³⁴⁹

³⁴⁸ Data pe stil nou, 7 august, este adăugată ulterior cu stiloul cu cerneală neagră, într-o notă laterală.

³⁴⁹ Puncte de suspans în original.

În cursul lor s-a dezlănțuit Conflictul germano-rus. Socot interesant de a complecta telegramele mele cifrate aducând și amănunte cari mi-au fost împărtășite de dl. Sazonov și baronul Schilling.

Un schimb de telegrame avusese loc între Suveranii Germaniei și Rusiei. La ultima telegramă a Împăratului Germaniei cerând a se opri mobilizarea armatei, Țarul, după cum am informat pe Excelența Voastră prin telegrama mea cifrată nr. 804³⁵⁰ din 18.VII.1914, răspunse mulțumind de bunele dispozițiuni arătate, dar adăugă că greutăți tehnice lesne de înțeleș îl împiedicau.

Totuși, El era gata să primească ca să urmeze mai departe convorbirile cu Viena. Mai spunea că Rusia nu va ataca până ce acele convorbiri nu vor fi curmate.

Tot în aceeași zi, Domnul Sazonov a repetat ambasadorului german că Guvernul Imperial ar fi dispus să primească de a urma înainte tratativele cu Austro-Ungaria, declarând tot o dată (*sic!*) că el ar primi or ce propunere de or și unde ar veni cu singura condițiune ca să internaționalizeze chestiunea diferendului austro-sârb.

Domnul Sazonov a mai spus că dacă se crede că asemenea tratări ar fi mai lesnicioase aiurea, el este gata să primească ca (*sic!*) ele să se urmeze de pildă la Londra.

La miezul nopții de 18/31 iulie spre 19 iulie/1 august 1914 ambasadorul Germaniei a cerut să fie primit de domnul Sazonov, care se culcase.

Într-o scurtă convorbire, contele Pourtalès a reînnoit cererea ca Rusia să înceteze mobilizarea și a adăogat că Guvernul German acordă pentru aceasta un interval de 12 ore, apoi s-a retras. Acesta a fost ultimatul.

A doua zi, sâmbătă, 19 iulie/1 august după amiază, ambasadorul Angliei Sir George Buchanan a venit la Domnul Sazonov și i-a spus că Regele Angliei propune de a interveni și oferă mediațiunea sa amicală. Domnul Sazonov a răspuns că primește cu mulțumire acea mediațiune.

În aceeași zi seara între orele 6 și 7 contele Pourtalès a venit la ministerul de Externe și foarte mișcat a întrebat în repețite rânduri dacă Rusia se hotărăște să suspende mobilizarea. La răspunsul negativ al Domnului Sazonov, contele Pourtalès îi a înmânat o notă semnată de el la sfârșitul căreia era zis că Germania declară războiu Rusiei.

Acea notă, scrisă desigur în toată graba cu mașina, era plină de parantese coprinzând variante potrivit cu eventualul răspuns al Ministrului

³⁵⁰ Vezi textul telegramei nr. 804 la pagina 232.

de Externe Rus. Domnul Sazonov mi-a spus că după înmânarea notei ar fi zis contelui Pourtalès cuvintele următoare: „Nu va fi vina noastră, noi doream pacea. Primeam or ce aranjamente. Germania va fi responsabilă de sângele ce se va vărsa”.

A doua zi, la 8½ dimineața, contele Pourtalès – împreună cu personalul ambasadei, a legațiunei Bavariei, a consulatului și câți va supuși germani – în total 80 de persoane părăseau Petersburgul cu un tren special care l-a dus prin Finlanda. De acolo s-a îmbarcat la Stockholm pentru a urma călătoria până la Berlin.

Părăsind Rusia unde locuise 7 ani în calitate de ambasador al Germaniei, contele Pourtalès a spus amicilor săi cât îl mânănește pasul ce a trebuit să facă. Apoi el a făcut prezicerea că revoluțiunea va izbucni atât în Petersburg cât <și> în Rusia. Domnul Sazonov bănuiește – și această părere este împărtășită și de alți diplomați – că asupra ambasadorului Germaniei va cădea o mare responsabilitate, aceea de a fi dat neîncetat asigurări că or ce s-ar întâmpla Rusia nu va merge până la rășboiu.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 75-77³⁵¹; original în limba română.

■ 73

Telegramă cifrată nr. 877

25 iulie1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

O debarcare de trupe engleze circa o sută de mii de oameni în ajutorul Belgiei ar fi iminentă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 104

³⁵¹ La filele 72-73 se află aceeași telegramă în varianta dactilografiată.

Rezumatul unei convorbiri a dlui Brătianu, președintele Consiliului
cu dl Poklewski³⁵³, ministru al Rusiei³⁵⁴

Dl. Poklewski, foarte amical, repetă asigurările că Rusia apreciază mult atitudinea noastră. I-am împărtășit ultima conversație a lui Paléologue cu Germani³⁵⁵ și caracterul de presiune pe care ea o avea, ca și propunerea pe care Tripla Antantă o făcea Bulgariei, promițându-i, între altele, și Dobrogea. Dl. Poklewski a protestat, asigurându-mă că Paléologue nu a prezentat viziunea Guvernului Rus, care nu înțelegea să ne facă să ieșim împotriva voinței noastre din atitudinea de care foarte mulțumit, și că Rusia, care voia să obțină pentru Bulgaria avantaje teritoriale, nu se gândea totuși să le obțină în detrimentul României. În adevăr, Anglia, mai puțin la curent cu situația balcanică, de care s-a dezinteresat mult în ultimii ani, a crezut la un moment dat că o parte din Dobrogea ar putea să intre în jocul compensațiilor necesare formării unui nou bloc balcanic. Dar acest lucru este complet exclus, Rusia ținea cont de interesele noastre în Dobrogea, ea înțelegea și că, dincolo de orice considerație, o mărire teritorială a Bulgariei făcea necesară și o creștere a României. De aceea el îmi cerea cu titlu personal – deși înțelege că nu am putea în acest moment să facem ceva care să aibă caracterul unui angajament contra unui terț – de ce nu am accepta o declarație din partea guvernului rus, sprijinit de Franța și Anglia, prin care ni s-ar asigura, fără alte angajamente din partea noastră, că dacă ne vom păstra până la sfârșit neutralitatea, am avea dreptul, ca și compensație, la anexarea teritoriilor locuite în majoritate de români.

³⁵² Note laterale adăugate prin scriere de mână cu creionul: „Vezi tel. 878 din 7 august”... „V<ezi> 5 august, 855, propunerea de cooperare în schimbul căreia Rusia promite unitatea na<țională> a r<omânilor>. Acum ea oferă doar p<entru> neutralitate”.

³⁵³ Stanisław Kozieli Poklewski (1869-1939), diplomat al Imperiului Rus la București în perioada Primului Război Mondial, de origine poloneză.

³⁵⁴ Vezi și Telegrammele nr. 855 din 23 iulie 1914 p. p. 842 și telegrama nr. 878 din 7 august 1914, p. 255-256.

³⁵⁵ Nicolae G. Germani, diplomat, detașat la Legația română la Petrograd, în perioada iulie-noiembrie 1914, în calitate de Prim secretar de legație.

I-am spus: „Nu pot face nimic, în situația actuală, care să aibă caracterul unei conspirații contra cuiva, dar că propunerea era de așa natură, că mă tenta în bună măsură și că, nouă Margaretă, mă simțeam foarte atras de cufărul lui Faust, căci în orice împrejurare, dacă alții s-ar fi mărit, România nu ar putea să rămână neschimbată”. Am cerut deci timp pentru a reflecta. A admis această amânare, insistând asupra faptului că această propunere nu angaja decât Rusia și nu putea să ne compromită.

Conversația a continuat asupra sorții războiului, situația din Balcani, interesele mondiale ale Angliei. Eu m-am exprimat în decursul conversației, insistând asupra părerii mele privind pericolul oricărei acțiuni și oricărei agitații care ne-ar determina să mergem mai repede sau mai departe decât interesele noastre exclusive, așa cum le judecau oamenii responsabili. I-am repetat cuvântul lui Giers³⁵⁶, care mă credea șovin, dar care adăuga: „cu Brătienii eram totdeauna siguri că la București, și nu la Berlin, se decideau interesele românești”. A vrea forțarea mâinii noastre prin agitații însemna din punct de vedere practic să se producă efecte negative.

El protestă în modul cel mai călduros.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 47, 48

■ 75

Telegramă cifrată nr. 878³⁵⁷

25 iulie/7 august³⁵⁸ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Foarte confidențial.

Tocmai l-am văzut în această seară pe Sazonov, care mi-a repetat ceea ce am telegrafiat la nr. 874³⁵⁹. A adăugat că garanțiile reunite ale Franței și Angliei pentru integritatea teritorială actuală a României ar constitui nu numai asigurări întărite pentru noi, dar ne facilitau în aceeași măsură și

³⁵⁶ Mihail de Giers (1856-1924), diplomat rus. Ministru al Rusiei la București (1902-1912), ambasador la Constantinopol (1912-1914) și la Roma (1915-1917).

³⁵⁷ Vezi și Telegrama nr. 855 din 23 iulie 1914 p. 242 și Rezumatul convorbirii dintre Ion I. C. Brătianu și Poklewski din 17/30 august 1914, p. 254.

³⁵⁸ Data pe stil nou, 7 august, este adăugată ulterior cu creion albastru, într-o notă laterală.

³⁵⁹ Vezi textul telegramei nr. 874 la pag. 249-251.

atitudinea Rusiei față de Bulgaria, față de care ea va putea întotdeauna să invoce presiunea aliaților săi.

Sazonov m-a lăsat să întrevăd că, dacă situația o va impune, Franța și Anglia ar putea să facă demonstrație navală pe Egee contra Bulgariei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 99

■ 76

Telegramă cifrată nr. 889

27 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ieri, cu ocazia deschiderii sesiunii extraordinare, Majestatea Sa Împăratul a primit la Palatul de Iarnă reprezentanții corpurilor legislative și a pronunțat discursul, anunțând că Germania și Austria au declarat război și că Rusia va apăra nu numai onoarea, demnitatea, frontierele, ci va lupta și pentru frații slavi, cărora Împăratul le recunoștea cu bucurie atașamentul devotat și neclintit.

Președinții au mulțumit pentru autorizare corpurilor legislative anumite³⁶⁰ măsuri urgente și au declarat că sunt gata de orice sacrificii.

Majestatea Sa Împăratul a mulțumit pentru sentimente.

La ora 3, ședință Duma, în prezența ambasadurilor Franței, Angliei, a miniștrilor Belgiei și Serbiei, aclamați puternic. Duma răspunde telegramelor de simpatie a parlamentelor sârb, muntenegrean și trimite telegrame parlamentelor francez, englez, belgian. Președintele Dumei dă citire manifestului de război împotriva Austriei, desemnează această putere drept in[și]toare a conflictului mondial actual, atacând slaba Serbie în timp de pace și declarând război Rusiei, de care Monarhia vecină a fost salvată de mai multe ori.

Președintele Consiliului a spus că Rusia, fără a dori războiul, nu a putut suporta provocările la adresa sa.

³⁶⁰ Pagina este parțial deteriorată pe margini, unor cuvinte de la sfârșitul rândului le lipseau ultimele litere, dar au fost completate în mod tacit, nepunând probleme de înțelegere a textului.

„Ministrul Afacerilor Externe, al cărui discurs a fost aplaudat, a început prin aceeași declarație, adăugând că Rusia nu poate înceta de a fi Marea Rusie. Mulțumită atitudinii sale pacifice, conflictul european a fost evitat în 1912 și 1913, ar fi inutil să reamintim toate încercările Austriei de a înlătura situația istorică a Rusiei în Balcani; ea a reușit să semene discordie între Bulgaria și aliații săi și a lansat ultimatumul <la adresa> Serbiei, care ar fi redus-o pe aceasta din urmă la statutul de vasal. În ciuda acestora, Rusia a făcut tot posibilul pentru a se ajunge la un aranjament, sub condiția de a se salvarda independența și suveranitatea Serbiei.

Germania, care se declarase dispusă să intervină la Viena, a refuzat totuși de facto orice propunere a Rusiei în acest sens și a declarat război mai întâi acesteia, apoi Franței.

Trebuie să ne înclinăm în fața eroismului poporului belgian, care se bate împotriva armatei imense a Germaniei, al cărei mod de a acționa a indignat întreaga lume civilizată, înainte de toate Franța și Anglia, în sentimentul comun: necesitatea de a respinge tendința Germaniei de a-și impune hegemonia în Europa”.

După discursul Ministrului de Finanțe, discuție generală și votarea proiectelor de lege tinzând să amelioreze soarta familiilor rezerviștilor, Duma se amână pentru 1 februarie 1915.

Seara a avut loc ședință similară a Consiliului de Stat.

Traduceri ale manifestului imperial și a discursului lui Sazonov vor urma.

(s.) Germani

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 108, 108v

■ 77

Telegramă cifrată nr. 22160 înregistrată cu nr. 890

București

Primită <la Sankt Petersburg> la 28 iulie/10 august 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petersburg

Nu înțeleg ce l-a făcut pe Sazonov să declare că puțin a lipsit³⁶¹ ca noi să declarăm război Rusiei. Atitudinea noastră corespunde perfect discuțiilor avute la Constanța. Trebuie să ne ferim nu numai împotriva oricărei încercări a marilor națiuni de a transporta războiul în frontierele noastre, dar și din cauza incertitudinii intențiilor Bulgariei la adresa noastră.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 109

■ 78

<Notă>

Sinaia, 28 iulie/10 august 1914

Rezumat al unei discuții a domnului Brătianu, Președintele Consiliului, cu domnul Poklewski, ministrul Rusiei

Domnul Poklewski este însărcinat de Guvernul său de a propune o convenție militară având drept scop cooperarea împotriva Austro-Ungariei; în schimb, cele trei Puteri ale Triplei Înțelegeri garantează că pacea nu va fi încheiată fără ca României să i se anexeze regiunile din Ungaria în care majoritatea este românească, conform unei hărți pe care domnul Poklewski o așteaptă cu primul curier. Miniștrii Franței și Angliei sunt însărcinați să-mi confirme aceste angajamente din partea guvernelor lor. Domnul Poklewski adăugă că e tot ceea ce știe, dar că el crede că eu sunt mai la curent decât el, pentru că Sazonov îl însărcina să facă aceste declarații ca urmare a negocierilor care tocmai au avut loc între Diamandy și el la St. Petersburg.

Am răspuns că nu știam nimic despre aceste negocieri pentru care Diamandy nu avea nici un fel de instrucțiuni. Tot ce știam era faptul că Diamandy primise propuneri din partea baronului Schilling, al căror conținut nu-mi era cunoscut și pe care Ministrul nostru îmi cerea să le aducă el însuși la București, după ce ar fi fost confirmate de Dl. Sazonov. Credeam deci necesar să aștept venirea lui Diamandy, <aflat> deja la drum, pentru a fi în cunoștință de cauză.

Domnul Poklewski m-a întrebat atunci, dacă trebuia să telegrafieze că noi îl așteptăm pe Diamandy pentru a putea răspunde. I-am replicat că, în orice caz, credeam că trebuia să îl așteptăm pe Diamandy, dar că nu doream ca acest răspuns să fie interpretat greșit la Petersburg, ca și cum ar constitui

³⁶¹ În manuscris este folosită expresia „il n'a tenu qu'à un fil”.

un angajament din partea mea pentru momentul în care Diamandy s-ar fi întors.

Cu titlu personal, îl preveneam pe Domnul Poklewski că nu credeam că în acest moment aş putea face mai mult decât ceea ce am decis în Consiliul de Coroană, decizie asupra căreia D. Poklewski s-a declarat foarte satisfăcut. Mi-a reiterat atunci expresia aceluiaşi sentiment faţă de atitudinea noastră actuală, pe care el o consideră ca fiind amicală.

Am continuat spunându-i că, dacă Guvernul rus ar cere un răspuns imediat la aceste propuneri noi, acesta nu ar putea probabil să fie decât unul negativ, dar că dacă voia să mă facă să iau cunoştinţă, lăsându-mi libertatea de a răspunde oricând mi-ar fi convenabil, eu consideram preferabilă această soluţie. Această modalitate corespundea mai bine modului său de a acţiona, Dl. Poklewski avusese ocazia să constate că preferam să refuz orice angajamente decât să le iau înainte de a fi pregătit să le pot ţine.

M-a asigurat că apreciază această modalitate de a acţiona şi a afirmat că este fericit de atitudinea noastră actuală.

Am profitat pentru a-i exprima uimirea mea pentru ceea ce Sazonov a crezut că un război între noi şi Rusia nu ar fi ținut decât de un fir, şi că atitudinea noastră nu ar fi corespuns discuţiilor de la Constanţa. Dl. Poklewski este totuşi martor că, la întrebările sale, puse în prezenţa D-lui Sazonov, şi care atunci nu mi-au făcut plăcere, am răspuns cu un refuz, < ne vom > apăra în orice împrejurări propriile interese. Mi se pare că atitudinea noastră actuală este conformă acestui răspuns.

Dl. Poklewski m-a susţinut în acest sens şi m-a asigurat aprecia acest mod de a acţiona.

De dragul discuţiei, am adăugat că, în afară de fond, aş fi avut în orice caz o obiecţie de făcut asupra formei propunerii ruse, şi că o convenţie militară nu ar putea fi decât inelul unei tratat politic.

Dl. Poklewski mi-a spus că înţelegea observaţia mea şi că ne aşteptăm să fim trataţi pe picior de egalitate.

I-am repetat că era o simplă <re>marcă asupra formei şi că îl rugam să nu considere nimic definitiv în ceea ce priveşte fondul şi că mă gândeam că înainte de orice trebuia să aşteptăm acum sosirea lui Diamandy.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 110, 111,

Telegramă cifrată nr. 1761
înregistrată cu nr. 901

Sofia

Primită <la Sankt Petersburg> la 29 iulie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
 Ministrul României, Sankt Petersburg

Demersurile Rusiei au provocat un reviriment și politica austrofilă și personală a Regelui a înregistrat un eșec. Dar trebuie ca Rusia să urmărească pas cu pas evoluția ulterioară, având în vedere că o ofensivă a politicii austro-germane nu este exclusă.

Atitudinea Bulgariei față de Turcia nu este încă clară. Dacă într-adevăr nu există prejudecăți în privința unei cooperări turco-bulgare și dacă Bulgarii se tem într-adevăr de o invazie turcă, Rusia ar putea pe de o parte să încurajeze Bulgaria să reziste și pe de altă parte să acționeze la Constantinopol în acord cu prietenii săi pentru a cere în mod energic demobilizarea, cel puțin parțială. Vă rog mult să-mi dați din când în când indicații.

(s.) Derussi

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 116

Telegramă cifrată nr. 956
 Minută

10 august 1914

Externe, București

În cursul conversației cu ambasadorul Italiei, aceasta mi-a spus cu titlu confidențial că de la începutul războiului schimburi de vederi au avut loc între Londra și Petersburg pentru a conveni o acțiune comună. S-a decis ca în ciuda tuturor vicisitudinilor războiului, lupta să fie continuată până la înfrângerea completă a Germaniei.

Impresia sa este că acest lucru ar duce la prelungirea duratei conflictului, mai ales în cazul în care Germania va înregistra prima o victorie,

având în vedere că, după informațiile sale, ea dispune de resurse vitale suficiente, care vor fi întărite de excelența recoltă maghiară.

Dl Sazonov i-ar fi spus că marea bătălie ruso-austriacă trebuie să aibă loc zilele acestea.

(s.) Germani

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 122

■81

Minută³⁶² nr. 958

8 august 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Domnule Ministru,

Domnul ministru Sazonov, care nu avusese înaintea plecării Domnului Diamandy timpul să mă primească, a avut amabilitatea de a mă chema la Domnia Sa astăzi la oară 5 ½ în scop de a face cunoștința mea.

După complimentele obișnuite, ministrul al (*sic!*) Afacerilor Străine m-a întrebat îndată: „Ce fel de știri aveți?”, la care întrebare n-am putut decât să răspund „Nici una”.

„Nici una, e puțin” a ripostat Dl. Sazonov.

„Într-adevăr, Domnule Ministru, e puțin”, i-am răspuns la rândul meu, adăogând că aceasta este soarta tinerilor însărcinați cu afaceri, mai ales în vremuri grele”.

După aceasta, ministrul de Externe, întrebându-mă despre reîntoarcerea domnului Diamandy, mi-a spus că este informat că șeful meu se află actualmente, după ce fusese în București, la moșia sale (*sic!*), și că va fi primit în curând de Majestatea Sa Regele la Sinaia „după ce, adaugă Domnia Sa, probabil că ne va reveni”.

Dl Sazonov s-a interesat și de starea mobilizării în țară, la ceea ce i-am răspuns că nu sunt informat în mod oficial, dar că din cât am putut afla

³⁶² Textul este scris în limba română, probabil în mare grabă, probabil este o ciornă, cu numeroase corecturi, tăieturi, ștersături și adăugiri, a căror semnalare ar îngreuna lectura.

numai trei contingente au fost chemate sub drapel, ceea ce este și în concordanță cu hotărârile ultimului Consiliu de Coroană, de la care, pe cât sunt în măsură de a ști, nu s-a mai schimbat nimic.

Mai departe, ministrul de Externe a atins și chestiunea zvonului, răspândit în România, cum că s-ar afla trupe rusești la granițele noastre; am desmînțit grabnic acest zvon absolut neîntemeiat și aș fi bucuros dacă, a adăugat Domnul Sazonov, Domnul Diamandy, la reîntoarcerea lui, ar lua acest drum, spre a se putea convinge el singur că nu se află nici un soldat al nostru pe aceste teritorii. Știrea aceasta rea vine probabil din sorginte germană, precum și tot ceea ce este rău, vine actualmente de acolo.”

Întrebându-mă de unde am venit la Petersburg, am spus Domnului Sazonov că pleasem din Viena tocmai în seara în care expirase termenul dat guvernului sârbesc pentru primirea ultimatumului austro-ungar. Această coincidență a dat ministrului de Externe prilejul să vorbească de nota mult comentată a guvernului Austro-Ungar.

„Am știut, a zis Domnul Sazonov, că acest ultimatum însemnează începerea războiului și m-am reîntors chiar atunci din <T>arskoe Selo, unde mă aflam foarte bine, la Petersburg; am discutat Nota cu contele Szapáry și i-am arătat patru puncte absolut inadmisibile pentru un stat independent.”

Ministrul de Externe mi-a mai spus că mare a fost mirarea în lumea întregă când Serbia a ripostat cu un răspuns așa moderat, pașnic și bine intenționat, dar Germania a contribuit mult să arunce Aliata ei în războiul actual și că ultimele demersuri decisive se datoresc în mare parte influenței domnului de Tschirschky³⁶³, ambasador german la Viena, și informațiilor greșite asupra stării revoluționare interioare a Rusiei și asupra dificultăților ei de ordin economic, pe care contele Pourtalès se fundase (*sic!*) în rapoartele sale la Berlin.

Am răspuns Domnului Sazonov că și eu eram în măsură de a ști că voința sinceră și hotărârea Împăratului Francisc Iosif era de a sfârși bătrânețea fără războiu, că fusesem informat la Viena că proiectul Notei predate la Belgrad era mult mai moderat la început și că a fost schimbat în cursul unei întrevederi secrete ce avusese contele Berchtold la Domnul Bethman Hollweg la Reichenhall, în Bavaria, lângă Salzburg.

La Viena, am adăugat, chiar în cercurile financiare și comerciale, care au a se teme cel mai mult de urmările unui război, se dorea lupta cu Serbia cu orice preț, spre a evita repetițiunea unei mobilizări întregi fără scop și cu

³⁶³ Heinrich von Tschirschky (1858-1916), ambasadorul Germaniei la Viena în perioada declanșării Primului Război Mondial.

efecte financiare dezastruoase la care Monarhia fusese silită în anii 1908, 1912 și 1913.

Dar, în aceste cercuri, ca și aproape pretutindeni în Austro-Ungaria, domnea convingerea că Rusia nu va merge nici de astă-dată, cum n-a mers în situațiunile analoge din trecut”

„Dar la tot este o limită”, m-a întrerupt ministrul de Externe.

Apoi am vorbit încă de legăturile mele familiare (*sic!*) cu Serbia, la care ocaziune Dl. Sazonov s-a exprimat în mod foarte măgulitor asupra persoanei răposatului meu cumnat Milovanović³⁶⁴, adăugând că de mult apreciază și pe politicienii lor actuali, în special pe³⁶⁵

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 119, 119v, 120, 120v; original în limba română

■82

Telegramă cifrată nr. 989

20 august 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Prin ordin imperial, numele orașului Petersburg a fost schimbat în Petrograd.

(s.) Germani³⁶⁶ nr. 989

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 115

³⁶⁴ M. Milovanović, ministru de Externe al Serbiei(1908-1912).

³⁶⁵ Pagina următoare lipsește din dosar.

³⁶⁶ Nicolae G. Germani, diplomat, detașat la Legația română la Petrograd, în perioada iulie-noiembrie 1914, în calitate de Prim secretar de legație.

Telegramă nr. 1009

Petrograd, 25 august <1914>

anexe: 7³⁶⁷

Externe București

Domnule Ministru,

Am onoarea a înainta aici alăturat Excelenței Voastre 7 exemplare din Cartea Portocalie publicată în limba franceză de Ministerul Imperial al Afacerilor Străine asupra negociațiunilor cari au precedat războiul actual.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 303; original în limba română

Telegramă cifrată nr. 1041

Petrograd, 4 septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru

Externe, București

Mi s-a comunicat conținutul telegramei adresate ieri seară de Sazonov ministrului Rusiei la București, pe tema cooperării și ocupării Transilvaniei și Bucovinei meridionale de către trupele noastre.

Baronul Schilling, care mi-a citit această telegramă, a adăugat și m-a rugat să transmit Excelenței Voastre că el vede această propunere ca o dovadă palpabilă a dezinteresului total al Rusiei, care nu a avut în vedere decât împlinirea dorințelor popoarelor de a fi reunite cu frații lor de sânge și de neam.

Manifestul adresat de către Marele Duce Nicolae popoarelor din Austro-Ungaria, a continuat baronul Schilling, este o dovadă că linia de conduită a Rusiei față de naționalități va fi dictată de principiile etnografice; a fost adresat în limba română românilor din Austro-Ungaria.

În conversația care a urmat, baronul Schilling mi-a atras atenția că România nu avea decât să întindă mâna pentru a lua fără mari dificultăți ceea ce îi este oferit, în starea critică în care se află armata austriacă. A adăugat că nu depinde decât de noi să acceptăm această invitație totuși

³⁶⁷ Nu există anexele în dosar.

înainte de a fi prea târziu, în cazul în care Austro-Ungaria conștientă de situația sa actuală s-ar resemna să facă concesiile de a accepta o pace separată. Așa cum vedem semnele, a termina baronul Schilling, presimțim că Germania, care începe să vadă în aliatul său mai degrabă o povară decât un ajutor, nu s-ar opune să o dezlege în acest scop de angajamentele sale anterioare.

Am replicat: care va fi atitudinea Bulgariei? Baronul Schilling mi-a răspuns că situația este astăzi cu totul alta decât la începutul războiului, când cooperarea României implica folosirea întregii sale armate împotriva Austro-Ungariei, în timp ce acum, având în vedere numărul redus al trupelor austro-ungare din teritoriile în chestiune, doar o parte a armatei noastre ar fi suficientă pentru a le ocupa.

(s.) Germani

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 127, 127v

■85

Confidențial

Petrograd, 5/8 septembrie 1914

Comunicare

Legăția Imperială a Rusiei la București

Domnule Președinte al Consiliului,

Conform dorinței Dumneavoastră, mă grăbesc să vă trimit textul comunicării verbale pe care am avut onoarea să v-o fac în această dimineață.

Vă rog să primiți, Domnule Președinte al Consiliului, asigurarea înaltei mele considerații.

(s.) S. Poklewski-Koziell

Ocupând o parte a Bucovinei, Rusia a făcut primul pas spre eliberarea acestei provincii de jugul austro-ungar, eliberarea care unește într-o voință popoarele rus și român. Guvernul Imperial se adresează deci din nou Guvernului Regal, invitându-l să i se alăture pentru a accelera desăvârșirea a ceea ce [...] ³⁶⁸ și îl angajează să ocupe partea sa fără întârziere, Bucovina meridională și Transilvania. Dislocarea trupelor rusești și românești în Bucovina ar putea fi reglată printr-un [...] de către comandanții șefi ai celor

³⁶⁸ Parantezele drepte semnaleză cuvânt lipsă în documentul dactilografiat.

două armate, inspirându-se doar din considerente de ordin pur militar, fără nici un prejudiciu pentru delimitarea ulterioară a teritoriilor, la care cele două guverne vor proceda la timpul potrivit, pe baza repartiției etnografice a populației.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 128

■86

Telegramă cifrată nr. 1062

<București>

primită la Petrograd, 9/22³⁶⁹ septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

După plecarea Dumneavoastră, Ministrul Rusiei mi-a adus o invitație de a intra în Bucovina și Transilvania, în scopul de a coopera cu armata rusă; i-am răspuns că sper că acest nou demers nu implică *retragerea propunerii referitoare la neutralitate, căci în ceea mă privea aceasta nu mi se părea contradictorie*³⁷⁰, dar, în ceea ce privește noua propunere, nu aș putea să-i răspund astăzi decât ceea ce i-am răspuns deja aceleia aduse de către Dumneavoastră Acțiunea lui Filipescu³⁷¹, care nu corespunde conversației dumneavoastră cu el, este probabil una din cauzele noii atitudini rusești. În ceea ce mă privește, sunt perseverent în acțiunea asupra căreia am convenit. [23868?]³⁷²

(s) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 129

³⁶⁹ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

³⁷⁰ Textul cu litere italice este subliniat în original cu creion albastru.

³⁷¹ Nicolae Filipescu (1862-1916), om politic român, conservator. Adept al intrării României în război de partea Antantei.

³⁷² Text rămas nedescris. În lateral, două note redacționale marginale, adăugate cu cerneală neagră: *Vezi telegrama 2680 din 3/16 sept. (p. 176) din Documentele secrete rusești. În ce măsură disensiunile interne și acțiunea opoziției vor face dificilă sarcina lui Brătianu de a rămâne stăpân pe situație.*

Telegramă cifrată nr. 1063

Petrograd, 9/22³⁷³ septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Am primit telegrama Dumneavoastră cifrată din 9 septembrie. <Îl> voi vedea pe Sazonov mâine. Cred că este indispensabil să mă țineți la curent prin telegrame cifrate nu numai cu întrevederile Dumneavoastră, dar și cu comunicatele Statelor Majore austro-german³⁷⁴ (*sic!*) și alte informații din teatrul de operațiuni care nu ne parvin aici.

Numai în acest fel voi putea ține pulsul aici și să discern între mersul operațiunilor de război și schimbările propunerilor Guvernului Rus.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 131

Telegramă cifrată nr. 1064

Petrograd, 9/22³⁷⁵ septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Tocmai m-am văzut cu ambasadorul Italiei, care mi-a spus că opinia generală în Rusia, inclusiv guvernul, era absolut convinsă că la noi curentul de opinie va împiedica pentru totdeauna România să meargă contra Rusiei.

El a adăugat că această cvasi certitudine făcea Guvernul rus mai puțin generos și, de asemenea, mai puțin dispus să acorde avantaje în schimbul eventualei noastre neutralități.³⁷⁶

Ambasadorul a adăugat că, în ceea ce privește Italia, Rusia o presa și pe aceasta în vederea unor cooperări. Pentru neutralitatea Italiei, a adăugat

³⁷³ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

³⁷⁴ Așa în original: „Statele majore” la plural, „austro-ungar” la singular. Probabil autorul intenționa să continue enumerarea.

³⁷⁵ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

³⁷⁶ O notă laterală cu creion albastru indică aici locul unei note: „A se vedea în articol pasajul despre tratatul nostru de neutralitate și Reconly” (*sic!*)

el, Rusia nu pare dispusă, pentru moment cel puțin, să ne ofere ceva. Ea părea să fi adoptat formula nimic pentru nimic și consideră că orice negociere având drept finalitate neutralitatea nu ar putea fi decât o încurajare ca ezitanții să persiste în atitudinea lor. Sazonov i-ar fi spus că beligeranții victorioși vor negocia pacea cu arma la picior, cu excluderea non participanților.³⁷⁷

Ambasadorul Italiei crede personal că războiul va fi de lungă durată.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 130, 130v

■ 89

Telegramă cifrată nr. 1065

Petrograd, 9/22³⁷⁸ septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasadorul Italiei mi-a comunicat recent, conform noilor informații primite aici, că pregătirile Turciei ar părea să indice că aceasta se pregătește să intre în acțiune împotriva Rusiei. Giers ar fi anunțat chiar că flota turcă ar fi părăsit Bosforul.

Ambasadorul Italiei a comunicat de asemenea că Tripla Înțelegere s-ar fi declarat pregătită să garanteze integritatea teritorială a Turciei în schimbul neutralității, dar această neutralitate confirmată de anumite garanții viza probabil demobilizarea *rédifs*³⁷⁹. Junii turci, inclusiv Talaat³⁸⁰, ar fi în mâinile Germaniei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 132

³⁷⁷ Notă marginală scrisă cu creion albastru: „A se vedea telegrama 1081 din 24 septembrie.

³⁷⁸ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

³⁷⁹ Trupe auxiliare în armata turcă; spre deosebire de *nizam*, trupele regulate.

³⁸⁰ Mehmed Talaat Pașa (1874-1921), a fost unul dintre membrii triumviratului cunoscut sub numele de Cei Trei Pași care a condus de facto Imperiul Otoman în timpul Primului Război Mondial și unul dintre liderii politici ai mișcării Junilor Turci.

Telegramă cifrată nr. 1067

Petrograd, noaptea 10/11 septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Am avut astăzi, miercuri, la ora 6 seara, o convorbire prelungită și foarte amicală cu Sazonov. După ce i-am expus punctul nostru de vedere, așa cum l-am precizat împreună la București, Sazonov mi-a spus că atitudinea adoptată de Rusia la adresa noastră era dictată de considerente de amicitie și de prevedere politică.

1). Rusia vizează să pună capăt o dată pentru totdeauna intrigilor austro-germane care au otrăvit relațiile Rusiei cu atâtea țări precum România, Suedia, Turcia, Bulgaria.

2). Rusia dorește să aibă la frontierele sale o Românie mulțumită, prietenă și dezvoltând relații de încredere pentru viitor.

3). Rusia, după toate sacrificiile și eforturile supraomenești pe care le-a făcut, vrea să reușească crearea unei stări de lucruri stabile printre popoarele Monarhiei Austro-Ungare, pe baza principiului naționalităților.

Din felul în care merg lucrurile în Galiția, a continuat Dl. Sazonov, sprijinul militar al României nu ne mai este necesar. Acum invităm pur și simplu România să ocupe ceea ce îi revine, adică Transilvania și Bucovina, locuite de populație românească. Rusia nu va ocupa niciodată Transilvania pentru că nu are intenția să o păstreze pentru ea. În Bucovina am putea stabili un condominium.

Dorind să clarificăm intențiile Guvernului rus, am obținut de la Dl. Sazonov declarația că Rusia lasă în orice caz în întregime la dispoziția noastră teritoriile românești din Transilvania și Bucovina. „Sper numai, a adăugat Domnul Sazonov, că se va ține cont în România de perfecta noastră loialitate și că linia noastră de conduită nu a fost influențată de soarta armelor; ea nu s-a schimbat de la propunerile pe care le-ați adus la București. Sper, de asemenea, a adăugat el amical, că se va ține cont și că nu se va mai găsi nimeni la voi care să spună că România nu datorează nimic Rusiei pentru sacrificiile pe care le-a făcut în timpul acestor războaie homerice.”

Am mulțumit Domnului S<azonov> pentru dispoziția atât de amicală la adresa noastră, dictată de un sentiment al dreptății, altoit pe o concepție politică profundă. Aceste asigurări risipesc orice echivoc și previn intriga.

Excelența Voastră va judeca dacă nu este oportun să facem să îi parvină mulțumiri, prin intermediul meu.

Considerațiile de politică generală pe care Sazonov mi le-a expus pe durata convorbirii noastre vor face obiectul telegramelor ce vor urma.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 123, 124³⁸¹

■91

Telegramă cifrată nr. 1078

Petrograd, 11/24³⁸² septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

În cursul întrevederii de ieri cu Sazonov el a subliniat amical că trecerea a *mai mult de 100 de trenuri cu muniții destinate Turciei, care se înarmează contra Rusiei, ar fi produs o mare nemulțumire aici*³⁸³. Am furnizat explicații după comunicatul nostru și considerații ce decurg din neutralitatea noastră.

Sazonov s-a arătat satisfăcut de atitudinea noastră, pe care o estimează a fi dictată și de considerente interne. El nu o apreciază pe cea a Italiei, căreia Tripla Înțelegere, în caz de cooperare, i-a propus Trentino și Valona. El vede în aceasta spiritul tradițional de *combinazione*³⁸⁴, mereu pe bază de minimum de riscuri.

Această apreciere a atitudinii Italiei ar explica termenii <discursului> ținut de ambasadorul Italiei și relatat prin telegrama cifrată nr. 1064.

³⁸¹ Telegrama cu un conținut identic, în același dosar, filele 125, 126, respectiv 139, 139v, 140.

³⁸² Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

³⁸³ Cuvintele cu litere italice sunt subliniate în original cu creion albastru. Întregul paragraf și următoarele două sunt semnalate cu creion albastru. De asemenea, o notă marginală a autorului, menționând alte surse despre subiect: „Memoriile Burian și Jurnalul Regelui Carol importanța trecerii munițiilor”.

³⁸⁴ În original în limba italiană.

La modul general, moralul este foarte ridicat și aici nu este niciun dubiu asupra succesului final al războiului în favoarea Triplei Înțelegeri. Se constată de asemenea o implacabilă ură împotriva Germaniei și a suveranului său și o nuanță de milă pentru Austro-Ungaria.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 138, 138v

■ 92

Telegramă cifrată nr. 1079

Petrograd, 11/24³⁸⁵ septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sazonov mi-a spus că are informații pozitive că noul însărcinat cu afaceri al Germaniei bravează, ar fi declarat la București că, dacă trupele românești ar intra în Transilvania, ar întâlni acolo trupe germane.

Sazonov a adăugat că Germania nu poate în acest moment să-și permită luxul de a se priva de corpuri de armată pentru a face de gardă în Transilvania³⁸⁶.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 133

■ 93

Telegramă cifrată nr. 1080

Petrograd, 11 septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sazonov mi-a spus ieri cu titlu foarte confidențial că toate indiciile înclină să credem că Turcia se pregătește să atace Rusia. Ar fi vorba despre

³⁸⁵ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

³⁸⁶ Notă marginală cu creion albastru: Apropos de Transilvania, aceeași iluzie rom. ca și în cazul Bucovinei: nu au decât a o ocupa.

doă planuri: primul ar fi să atace flota rusească prin Breslau și Goeben³⁸⁷; acesta din urmă are o viteză superioară tuturor vaselor rusești. Debarcare la Odessa, corp de 40.000 de oameni care s-ar uni la Proskurov cu armata austriacă. O armată turcă ar marșa de la Trebizonda spre Caucaz.

Al doilea plan de inspirație germană: expediția <în> Egipt <pentru> a ridica islamismul. Dar acest din urmă plan putând avea o consecință periculoasă pentru Italia în Tripolitania, ar provoca nemulțumirea sa împotriva Austro-Ungariei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 137

■94

Telegramă cifrată nr. 1081

Petrograd, 11/24³⁸⁸ septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urmare a ultimei mele telegrame nr. 1067, pe care o confirm. Sazonov, pus la curent cu situația noastră internă, *a recunoscut că România nu putea să meargă mai departe decât atitudinea actuală*³⁸⁹, cel puțin pentru moment. *Propunerile Rusiei de la început, pe care le-am adus la București, rămân intacte. Ele nu suferă modificări*³⁹⁰. *Rusia nu retrage nimic din ofertele sale; ea nu ne cere nimic*³⁹¹. Teritoriile Transilvaniei și Bucovinei locuite în majoritate de români sunt rezervate României și constituie lotul său, *pe care ea poate să*

³⁸⁷ În august 1914, navele germane de război Breslau și Goeben au reușit să scape de flota britanică din Mediterană, cu ajutorul autorităților otomane. Pentru a nu încălca statutul de neutralitate al Turciei, cele două vase germane au fost cedate formal Marinei otomane. Deși au fost rebotezate și au navigat sub pavilion otoman, cele două nave și-au păstrat echipajul german. Acest episod a facilitat intrarea Turciei în război, de partea Puterilor Centrale.

³⁸⁸ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

³⁸⁹ Fragment de text subliniat în original cu creion albastru.

³⁹⁰ Toată fraza subliniată în original cu creion albastru, plus o notă marginală: „Rusia se mulțumește pentru prima oară cu neutralitatea <două semne ilizibile> nu mai cere intrarea în război imediată a României.”

³⁹¹ Toată fraza subliniată în original cu creion albastru.

le ocupe și pe care poate să ia în posesie când sosește momentul³⁹²; dar acest gest trebuie să îl facă ea însăși³⁹³.

În ceea ce privește viitorul congres pentru pace și aranjamentele teritoriale, Sazonov mi-a spus că nu întrevedea posibilitatea ca non beligeranții să participe³⁹⁴.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 134

■ 95

Telegramă cifrată nr. 1088

Petrograd, 12 septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Rog să nu continuați convorbirile cu Poklewsky și să nu acceptați niciun termen înainte de a primi telegrama pe care o cifrez în acest moment.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 143

■ 96

Telegramă cifrată nr. 1089

Petrograd, 12/25³⁹⁵ septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Dacă am înțeles bine din telegrama cifrată a Ex[celenței] V[oastre], nu este o concordanță între ceea ce spune Poklewsky și ceea ce a declarat Sazonov miercuri. Acesta din urmă nu a atins chestiunea neutralității, nu a

³⁹² Fragment de text subliniat în original cu creion albastru.

³⁹³ Notă marginală scrisă în original cu creion albastru: „de văzut teleg. nr. 2064, 22 sept.”

³⁹⁴ Notă marginală cu cerneală neagră: „Cei care cred că R. ar fi putut realiza unitatea națională fără a intra în război sunt contrașiși de această declarație făcută R. și Italiei.”

³⁹⁵ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

întrebat și, în consecință, nu a oferit nimic în schimb³⁹⁶. Mi-a spus că lotul României va fi Transilvania și Bucovina locuite de români, dar că România ar trebui să facă gestul de a le ocupa, fără a pretinde ca această ocupare să se întâmple acum. Sazonov a înglobat în lotul nostru Bucovina și Transilvania românești. Poklewsky pare să excludă prima provincie. Sazonov nu cere nici un termen, în timp ce Poklewsky ne grăbește. Aici ar fi loc de clarificare. Aceasta ar permite să câștigăm timp purtând negocieri cu Sazonov și nu cu Poklewsky.

Vă semnalez ceea ce ambasadorul Franței mi-a spus adineauri, că anumite cercuri naționale influente, nemulțumite de ezitarea noastră, îl acuză pe Sazonov că menajează prea mult România non slavă și preconizează ideea, despre care v-am vorbit la București, se a *conserva Ungaria puternică pentru a o opune Austriei*.³⁹⁷ Nu trebuie să pierdem din vedere că oricare ar fi starea de lucruri va trebui, când va veni momentul, să ocupăm noi înșine provinciile care ne scapă; această ocupație stabilind delimitarea teritorială ar evita grave neînțelegeri cu Rusia în ceea ce privește Banatul și Bucovina și ar contribui la creșterea prestigiului nostru și poziției în Europa, ca și în ochii noilor noștri compatrioți; practic ar asigura discutarea intereselor noastre la congres.

În ceea ce privește această agitație din țară, cred că odată ce ne-am afla în posesia asigurărilor necesare, am putea fie să dau eu un interviu prealabil, fie Guvernul un comunicat pentru a se calma opinia <publică>. Trebuie să ne gândim de asemenea ce formă să adoptăm care să garanteze și să precizeze aceste angajamente scrise cu Rusia și Tripla Antantă. Nu voi merge să îl văd pe Sazonov decât după ce voi fi primit răspuns la această telegramă cifrată.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 141, 141v

³⁹⁶ Notă laterală cu creion albastru: În timpul acestor negocieri, cum se întâmplă adesea, reprezentantul rus era mai exigent în pretențiile sale și mai puțin generos în oferte decât departamentul său.

Notă cu cerneală neagră: „A se vedea și telegrama nr. 1099 din 27 septembrie.”

³⁹⁷ Subliniat în original cu creion albastru.

Telegramă cifrată nr. 1090

Petrograd, 12/25³⁹⁸ septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Conform ambasadorului Franței, pe care l-am văzut azi, ar fi indicii că în jur de 30 august, stil nou, la Washington și apoi indirect atât la Paris, cât și la Petersburg și Londra, s-ar fi lăsat să se înțeleagă dinspre partea germană că pacea ar fi dezirabilă. Răspunsul a fost negativ.

Mi-a mai spus că din punct de vedere diplomatic două feluri de acorduri ar fi intervenit între Cabinetele Triplei Înțelegeri:

1. Solidaritatea de a nu încheia pacea decât cu acordul comun al celor trei părți.

2. După pace vor interveni schimbări ale hărții generale a Europei pentru a o sustrage influenței Austro-Germane.

Dar eventualele achiziții teritoriale ale beligeranților nu ar fi fost stabilite.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 142

Telegramă cifrată nr. 1094

București, 12/25 septembrie 1914
expediată, orele 10 seara

primită la Petrograd în 13 septembrie 1914, noaptea

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Sankt Petersburg

Mi se raportează că Blondel³⁹⁹, care nu neglijează nimic ce ar putea alimenta agitațiile, declară pretutindeni că nicio propunere favorabilă neutralității noastre nu este admisă de Franța. Spre deosebire de alții,

³⁹⁸ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

³⁹⁹ Jean Camille Blondel (1854-1935), diplomat francez, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Franței în România (1907-1916).

înțeleg să tratez această chestiune direct cu Rusia, pentru care ea trebuie să constituie o bază de dezvoltare pentru relațiile noastre viitoare.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 145

■ 99

Telegramă cifrată nr. 1095

Petrograd, 13/26⁴⁰⁰ septembrie 1914
expediată la 1 ½ p.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Baronul Schilling mi-a spus ieri că ne-ar fi recunoscători, aici, dacă printr-o acțiune militară am veni în ajutorul sârbilor pentru a-i degaja. El solicită de asemenea pe moment ca România să permită tranzitul pe teritoriul său, prin Constanța, a armelor, munițiilor și proviziilor destinate Serbiei. Ar cădea în sarcina Rusiei să se înțeleagă cu Bulgaria pentru tranzitarea mai departe. Ar fi de ajuns ca noi să închidem ochii.

Rog pe Excelența Voastră să dăm curs acestei cereri care este binevenită în acest moment cu atât mai mult cu cât acceptarea <de către partea> bulgară poate fi îndoielnică.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 147

■ 100

Telegramă cifrată nr. 1096.

Petrograd, 13/26⁴⁰¹ septembrie 1914
expediată la 1 ½ p. m

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru>
Externe, București

⁴⁰⁰ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

⁴⁰¹ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

În cursul întrevederii intime de ieri seară cu baronul Schilling, mi-a lăsat să înțeleg că ar fi aici anumite temeri ca mărirea României prin teritoriile noi din monarhie să nu reînvie veleitățile noastre asupra Basarabiei.

I-am spus că ceea ce îndepărtase țările noastre era mai ales modul de a proceda al lui Gorceakov⁴⁰² după cooperarea noastră militară în 1877 și că era destul loc pentru speranțe în politica largă și prevăzătoare a lui Sazonov.

Aceste temeri ale lui Schilling ar explica preferința anumitor cercuri influente de aici în favoarea ideii de a conserva o Ungarie puternică și fără aspirații naționale <dinspre> partea rusă, în locul unei României mărite⁴⁰³.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 144

■ 101

Telegramă cifrată nr. 1098

Petrograd, 13/26⁴⁰⁴ septembrie 1914
expediată la ora 10 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Răspund ultimei Dumneavoastră telegrame din 12 septembrie.

M-am văzut cu Sazonov în această seară, sâmbătă la orele șase, și i-am transmis mulțumirile Dumneavoastră pentru linia de conduită a Rusiei față de noi. Am pretextat apoi că am omis să vă înștiințez asupra teritoriilor care ar reveni României. Am improvizat un text care era redactat chiar de către noi⁴⁰⁵ și chiar l-am supus aprobării sale; am căzut de acord asupra formulei următoare:

Rusia își ia angajamentul de a recunoaște României dreptul de a anexa regiunile din Monarhia Austro-Ungară locuite de români.

În ceea ce privește Bucovina, principiul majorității populației va servi drept criteriu pentru delimitarea teritoriilor și anexarea fie de către

⁴⁰² Alexandru Mihailovici Gorceakov (1798-1883), diplomat, ministru de Externe al Imperiului Rus.

⁴⁰³ Notă laterală cu cerneală neagră: „al doilea articol, de v<ăzut>: Argumente”.

⁴⁰⁴ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

⁴⁰⁵ În original „votre”, corectat cu creion albastru „notre”.

România, fie de către Rusia. Aceste teritorii România le va putea ocupa în momentul pe care ea l-ar considera oportun.

În schimb, România, până în ziua în care această ocupare va avea loc, va păstra o neutralitate binevoitoare față de Rusia (final).

Sazonov a adăugat amical că va fi între noi o altă clauză clandestină și mentală: dorința ca această ocupare să aibă loc cât mai curând.

Am luat inițiativa de a-i cere ca această declarație, care ar rămâne secretă, fie scrisă și semnată de noi doi, aici.

Rog pe Excelența Voastră de a-mi comunica dacă mă autorizați în acest sens. Supun în mod egal aprobării Dumneavoastră dacă n-ar fi bine să adăugăm garantarea de către Rusia a integrității noastre teritoriale actuale.

Vom putea apoi să încercăm să obținem garanții analoage de la ambasadorii Franței și Angliei la Petersburg.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 148, 148v, 149

■ 102

Telegramă cifrată nr. 1099

București, 13 septembrie 1914 expediată la ora 9:50 seara primită la Petrograd pe 14/27⁴⁰⁶ septembrie, dimineața devreme

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Ministrul Rusiei tocmai a ieșit de la mine; scopul mărturisit al vizitei sale a fost de a obține permisiunea ca noi să lăsăm să treacă efectele militare și munițiile pe cale terestră către Serbia. I-am răspuns că voi închide ochii asupra efectelor care ar putea fi anexate materialului Crucii Roșii; în ceea ce privește munițiile, trecerea lor ar fi mult mai periculoasă și ar cere o analiză serioasă a condițiilor posibile pentru a rămâne secretă.

Revenind apoi asupra conversației noastre precedente, a insistat în mod deosebit asupra faptului că avantajele pe care Rusia ar putea să ni le

⁴⁰⁶ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

recunoască, în schimbul unui angajament de neutralitate⁴⁰⁷ din partea noastră, nu sunt o propunere, ci doar o opinie personală a lui Sazonov, care nu ar putea să se angajeze singur și nu ar putea ști dacă aliații săi sunt dispuși, în caz de simplă neutralitate, de a nu admite nimic pentru România. Aceste rezerve, exprimate cu scopul de a mă împiedica să calmez nerăbdările <generate> de perspectiva unei neutralități fructuoase, sunt consecințele acțiunilor lui Blondel și ale atitudinii lui Filipescu⁴⁰⁸. I-am răspuns că, dată fiind importanța și sinceritatea lui Sazonov, opinia sa personală constituie cel puțin o posibilitate și, date fiind rezervele pe care mi le-a exprimat, pentru a-i putea da alt răspuns, doresc să văd precizându-se din partea lui Sazonov caracterul pe care aş putea să-l dau comunicării opiniei sale personale.

Am insistat asupra faptului că un aranjament pe baza neutralității nu numai că nu este contrar realizării altor propuneri anterioare, ci dimpotrivă, calea realizării acestora.

Nu i-am ascuns Ministrului Rusiei temerea mea ca rezervele asupra cărora insistă azi să nu-i fi fost inspirate de o interpretare dăunătoare a agitațiilor⁴⁰⁹ de aici și de influența Legației Franței, a cărei grabă de a vedea România intrată în acțiune era în mod natural mai mare și preocuparea de a ne menaja propriile interese ar fi fost estompată de convingerea că francofilia noastră ar putea să înghită orice. Politica largă și inteligentă a lui Sazonov este singura care corespunde adevăratelor interese ruso-române pentru viitor; momentul actual trebuie să facă dovada sincerității intențiilor rusești, nu numai referitor la mărirea noastră teritorială, ci și în ceea ce privește dezvoltarea netulburată a forțelor noastre interioare.

L-am rugat să transmită lui Sazonov expresia tuturor mulțumirilor mele pentru manifestările sentimentelor de această natură de care ne dă dovadă.

(s.) Brătianu

nr. 222

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 152, 152v, 153

⁴⁰⁷ Notă laterală cu cerneală neagră pe referitoare la paragraful întreg: „(vezi tel. no. 1089 din 25 septembrie)”, în ediția de față la pag. 273-274.

⁴⁰⁸ Notă laterală pe întreaga frază: „presiune internă”.

Nicolae Filipescu (1868-1916), om politic conservator, adept al intrării imediate a României în război alături de Antanta pentru îndeplinirea idealului național.

⁴⁰⁹ Notă laterală referitoare la cele două rânduri: „presiune internă”.

Telegramă cifrată nr. 1100

București, 13 septembrie 1914 expediată la ora 10:50 seara
primită la Petrograd pe 14 septembrie, dimineața devreme

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Comitetul Conservator a refuzat propunerea lui Filipescu de a cere intrarea în acțiune imediată împotriva Austro-Ungariei.

Filipescu, ca inițiator, declară că va părăsi Partidul Conservator; totodată, astăzi mi-a transmis că mai așteaptă până la viitorul Consiliu de Coroană, care va avea loc probabil la sfârșitul săptămânii viitoare; totuși, de fapt, atitudinea sa este de așa natură că încurajează orice agitație printre conservatori, în timp ce nicio persoană de vază nu-l va urma.

(s.) Brătianu nr. 223

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 150

Telegramă cifrată nr. 1102

Petrograd, 14 septembrie 1914
expediată la ora 11 a.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Consider că, provizoriu, declarația în dublu exemplar purtând semnătura lui Sazonov și a mea ar fi de ajuns, sau preferați ca fiecare să facă o declarație separată <?> Doriți ca apoi să îmi transmiteți deplinele puteri? Pentru Bucovina ar fi mai bine să anexăm hartă. Binevoii să răspundeți telegrafic dacă sunteți de acord asupra tuturor punctelor și asupra formei.

Sazonov este de părere să dau un interviu liniștitor și discret în <„>Ruskoe Slovo<“>.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 151

București, 15 septembrie 1914
expediată la ora 10:50 seara
primită la Petrograd, 15/28 septembrie
1914, ora 11 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Personal și în calitate de Președinte al Consiliului de Miniștri, vă autorizez să stabiliți o înțelegere prealabilă în aceea dintre cele două forme pe care o veți considera preferabilă: nu pot să o aleg eu însumi, căci în această privință telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 1102 conține o eroare (erratum).

Este bine înțeles că o dată drepturile noastre recunoscute în Antantă, aliații Rusiei o vor recunoaște de asemenea.

Referitor la deplinele puteri, este necesară participarea și a altor factori, și nu aş putea obține <acest lucru> în momentul actual, în orice caz nu înainte de Consiliul de Coroană.⁴¹⁰

Referitor la Bucovina, trebuie să cerem frontiera pe Prut, care corespunde cu aproximație delimitării etnografice. Garanția integrității teritoriului actual este necesară.

Interviul Dumneavoastră trebuie să fie astfel încât la Berlin să nu se poată intui că înțelegerea este stabilită.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 155⁴¹¹

⁴¹⁰ În dreptul acestui alineat, o notă laterală, adăugată ulterior cu creionul albastru: Regele Carol.

⁴¹¹ Conținut identic în același dosar la f. 159, f. 162.

Telegramă cifrată nr. 1108

Petrograd, 15/28 septembrie 1914
expediată la orele 11 searaExcelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Iată textul convenit pentru schimbul de note de semnat între Sazonov și mine. Este maximum pe care l-am putut obține. Rog telegrafiați dacă mă autorizați să semnez imediat.

Nota Sazonov:

„Ca urmare a convorbirilor care au avut loc între noi, am onoarea să vă fac declarația următoare:

Rusia se angajează să se opună oricărei atingeri a *statu quo*-ului teritorial al României în întinderea frontierelor actuale. Ea se mai angajează, de asemenea, să recunoască României dreptul de a anexa regiunile din Monarhia Austro-Ungară locuite de români.

Pentru Bucovina, principiul majorității populației va servi drept bază a delimitării teritoriilor de anexat fie de către Rusia, fie de către România. Această delimitare va fi făcută ca urmare a studiilor speciale la fața locului. O comisie mixtă va fi numită în acest scop, având instrucțiuni care se vor inspira din spiritul de conciliere care animă cele două Guverne.

România va putea ocupa teritoriile susmenționate în momentul pe care îl va considera oportun.

Rusia se angajează să obțină ratificarea angajamentelor de mai sus de către Cabinetele de la Londra și Paris.

Se înțelege că prezenta declarație va fi ținută secretă până în momentul anexării de către România a teritoriilor despre care este vorba”.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 158⁴¹²

⁴¹² Telegramme cu un conținut identic la filele. 161, 163.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urmare a telegrammei cifrate 1108. Iată nota mea de răspuns :

„ – Am onoarea să confirm primirea declarației Excelenței Voastre.

În schimbul acestei declarații, sunt autorizat de Domnul Brătianu, Președintele Consiliului al României, să declar Excelenței Voastre că România, în ceea ce o privește, se angajează să respecte – până în ziua în care va ocupa regiunile Monarhiei Austro-Ungare locuite de români – o neutralitate binevoitoare față de Rusia.

Se înțelege că prezenta declarație va fi ținută secretă până în momentul anexării de către România a teritoriilor despre care este vorba.”

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 156⁴¹³

■ 106

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urmare explicativă a telegrammei mele cifrate nr. 1108 referitoare la frontiera Prut Bucovina, Sazonov mi-a spus că i-ar fi imposibil să ia decizia imediat, fără a consulta militarii și baza etnografică. Am înțeles de aici că ținea la Cernăuți.

A promis o împărțire în spirit larg și conciliator, așa cum este stipulat în nota sa.

Ambasadorul Italiei, aflând de la ministrul lor la București că se desfășoară anumite negocieri, a venit să se intereseze dacă este exact și de ce nu se procedează la fel și în cazul lor.

I s-a răspuns că Rusia nu și-a luat angajamentul, dar că nu vedea nicio obiecție ca Italia să ocupe Trentino.

⁴¹³ Conținut identic f. 157, 160.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 164

■ 107

Telegramă cifrată nr. 1111

Petrograd, 15 septembrie 1914
expediată orele 11 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Doar dacă Excelența Voastră nu ar avea motive serioase de a face declarația oficială asupra neutralității definitive, atrag atenția că aceasta ar produce aici o impresie proastă și ne va atrage suspiciuni.

În măsura posibilului, ar fi de preferat să lăsăm să se întrevadă aici ocuparea teritoriilor Monarhiei și să găsim pentru neutralitate o formulă mai puțin categorică.

În orice caz, o dată schimbul de note semnat aici, va fi necesar de a preveni pe Poklewsky înainte de declararea neutralității și de a da toate explicațiile pentru a nu cauza aici dezamăgire.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 154

■ 108

Telegramă cifrată nr. 1112

București, 15/28 septembrie 1914
expediată la orele 11:10 seara
primită la Petrograd 16/29 septembrie
1914, dimineața devreme

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Urgent și personal.

Ministrul Rusiei mi-a adus textul stabilit de Dumneavoastră și Sazonov. I-am spus că vă autorizez să îl acceptați, cu adăugarea clauzelor:

1. a integrității teritoriului, 2. a frontierei pe Prut pentru Bucovina și 3. promisiunea că acest angajament, în urma căruia voi face confirmarea *neutralității noastre definitive*⁴¹⁴, va rămâne cunoscut numai de noi patru până în momentul în care va fi venit momentul de a proceda la executarea prevederilor sale.

Ne vom limita, în acest moment, la a comunica în mod confidențial diferitelor personalități politice că neutralitatea noastră, fiind recunoscută drept o atitudine amicală față de Rusia, ne va da ocazia dorită pentru posibilitatea realizării aspirațiilor noastre naționale. Luni, orele 11 seara.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 165

■ 109

Telegramă cifrată nr. 1119

București, 16 septembrie 1914

expediată la orele 10

primită la Petrograd, 16 septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Urgent și personal.

Accept textul comunicat prin telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 1108. Insist asupra caracterului secret al întâlnirii.

Martți, orele 9 ½ dimineața.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 166⁴¹⁵

⁴¹⁴ Subliniat în original cu cerneală neagră.

⁴¹⁵ Conținut identic la f. 167, 168.

■ 110

Telegramă cifrată nr. 1121

București, 15/29⁴¹⁶ septembrie
expediată la ora 10 dimineața
primită la Petrograd, 16 septembrie
1914, orele 1:15 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Propunerea lui Schilling referitoare la trimiterea convoiului cu material de război prin Constanța, apoi prin Bulgaria, apare ca inutilă și dăunătoare; dacă materialul trebuie să traverseze Bulgaria, este inutil să-l faci să treacă prin două vămi în loc să-l debarce la Varna; pe de altă parte, neîncrederea față de bulgar mă face să cred că această operațiune este foarte periculoasă; așa cum relatez în telegrama mea cifrată din 13 septembrie.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 169

■ 111

Telegramă cifrată nr. 1125⁴¹⁷

Petrograd, 17 septembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urgent.

La întvederea care a avut loc azi la ora 4 și care trebuia să preceadă semnarea și schimbul de note, Sazonov mi-a spus că Împăratul solicită ca textele celor două note trebuie să fie identice. Cred că aceasta nu este o chestiune la care se pot aduce obiecții. Dar apoi mi-a remis, pentru a vă supune aprobării, textul următor sub formă de proiect de notă anexă, care ar trebui să fie semnat de el și de mine:

⁴¹⁶ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

⁴¹⁷ În original, numerotarea telegramelor este în mod evident greșită, are un 1 în plus, probabil eroare de dactilografiere: 11125.

„Pentru a evita orice neînțelegere, subsemnatul Sazonov, ministru al Afacerilor Străine, cred că trebuie să precizez că angajamentul conținut în nota sa din ..., de a se opune oricărei atingeri aduse *statu quo*-ului teritorial al României, implică pentru Rusia o acțiune diplomatică și nu o acțiune militară<”>. În afară de aceasta, Sazonov crede că mai trebuie să adauge <faptul> că neutralitatea binevoitoare pe care se România se angajează să o păstreze, în condițiile specificate în nota citată, implică:

1). Concursul amical al Guvernului Român dat Rusiei în tot ceea ce privește războiul actual, cât timp acest concurs nu presupune o acțiune militară, pe care România rămâne liberă să o întreprindă dacă ea va considera oportun.

2). Prohibirea de către Guvernul român a oricărei treceri pe teritorii său a combatanților sau a personalului afectat serviciilor tehnice militare, ca și orice export sau tranzit de articole considerate drept contrabandă de război având ca destinație țările aflate în război cu Rusia și aliații săi sau țările a căror atitudine în prezentul conflict este încă nesigură.

3). Concesiunea tuturor facilităților pentru tranzitul de materiale de război și de aprovizionare venind dinspre Rusia cu destinația Serbia (final).

În acest text, prima parte ar putea, la rigoare, face obiectul unei explicații, chiar și scrise, pe care Poklewski v-ar putea-o face.

Excelența Voastră va considera, ca și mine, că a doua parte, în care se explică neutralitatea binevoitoare, este inacceptabilă.

I-am arătat clar acest lucru domnului Sazonov, atrăgându-i atenția asupra schimbărilor, care demonstrează puțină încredere și care survin în ultima clipă.

Nu i-am ascuns profunda mea dezamăgire.

Cred că este o contralovitură la situația internă.

După părerea mea, ar trebui să-i atragem atenția serios lui Poklewski asupra acestui mod de a acționa și de a-l lăsa să întrevadă insuccesul meu personal și eventuala mea rechemare.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 170, 171⁴¹⁸

⁴¹⁸ Telegramme având conținut identic, același dosar, filele 172, 172 v, 173, respectiv 174, 175.

Telegramă cifrată nr. 1132București, expediată la orele 12:40
primită la Petrograd 18 septembrie/
1 octombrie 1914, orele 8^{1/2} searaExcelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Urgent.

Ca răspuns la telegrama Dumneavoastră 1126. În ceea ce privește forma identică a celor două note, vă autorizez să o admiteți. Admit, de asemenea, că clauza referitoare la integritatea teritorială implică o acțiune diplomatică, dar explicațiile privind caracterul neutralității ar fi nedemn (să-l admitem).

Aplicarea imediată a condițiilor sale ar face imposibilă păstrarea secretului înțelegerii noastre, care la ora actuală este indispensabil pentru noi.

Doar eforturile Dumneavoastră. la Petersburg pot reuși; nu trebuie să contăm pe ministrul Rusiei (la București)⁴¹⁹, care se află sub dubla influență a lui Blondel și a politicianismului local de joasă speță și care găsește pretențiile rusești prea modeste⁴²⁰. Din acest punct de vedere ar trebui, dimpotrivă, să încheiem (4256, -68-42458 = fără întârziere) la Petersburg (*sic!*) înainte de intervențiile întotdeauna defavorabile⁴²¹ de la București.

(s.) Brătianu no. 227

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 182, 182v**Telegramă cifrată nr. 1133**Petrograd, 18 septembrie/
1 octombrie 1914
expediată la orele 10 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu

⁴¹⁹ Notă laterală cu cerneală: Poklewski.

⁴²⁰ Subliniat în original cu cerneală neagră.

⁴²¹ Subliniat în original cu cerneală neagră. Notă laterală: Poklewski și opinia publică.

De-abia întors de o oră, ieri seară, un telefon de la Schilling cerându-mi o întrevvedere, pe care am declinat-o. A urmat invitația la dejun de astăzi, unde l-am găsit pe Sazonov vizibil dornic să repare impresia tensionată de la întrevvedere de ieri. Rămas singur cu Schilling vreme de patru ore după explicația categorică din partea mea, el s-a interpus lăsându-mă să întrevd soluția posibilității unui aranjament prin semnarea și schimbarea imediată a notelor inițiale, fără a ține cont de proiectul notei anexă, care nu ar fi fost deloc *sine qua non* și <era> fără importanță⁴²².

În ciuda insistențelor sale, am declinat semnarea și am cerut termen de reflecție. Am impresia că poate refuzul ar crea o situație nefericită și că nota anexă este opera birourilor.

Sazonov, având experiența rezistenței mele ferme, a primit avertismentul și încearcă să repare. Avem deci câștig de cauză. Las la aprecierea Excelenței Voastre dacă n-ar fi cazul să facilităm cu tact retragerea sa <a notei anexe> și dacă mă autorizați să semnez cele două note al căror text se completează acum așa cum v-am telegrafiat ieri sub nr. 1126. În plus, ar trebui să insistăm verbal asupra comunicării aranjamentului către Londra și Paris numai după ce vom fi fost și noi preveniți.

Cred că trebuie să păstrăm în calcul că Rusia rămâne o mare putere, poate victorioasă, și vecina noastră.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 180, 180v

⁴²² Notă laterală cu cerneală: retragerea „notei contrabandei”.

Telegramă cifrată nr. 1134

Petrograd, 18 septembrie/1 octombrie
1914 expediată la orele 11 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urgent.

Tocmai am primit telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 127, aproape în același timp cu telefonul lui Schilling.

Am păstrat aparențele că rezist și am consimțit, în sfârșit, să iau asupra mea semnarea mâine, vineri, a notelor inițiale așa cum le-ați aprobat Dumneavoastră.

Sunt rugat să îndepărtez din jurul Dumneavoastră urmele acestei neînțelegeri. Prefaceți-vă că n-a fost nimic.

Sper că vă voi telegrafia mâine semnarea; nota anexă va fi retractată.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 181

<Telegramă> nr. 112⁴²³

Petrograd, 18 septembrie/1 octombrie 1914

Domnului Diamandy,
Ministrul României la Petrograd

Domnule Ministru,

Ca urmare a convorbirilor care au avut loc între noi, am onoarea să vă fac declarația următoare:

Rusia se angajează să se opună oricărei atingeri a *statu quo*-ului teritorial al României în întinderea frontierelor actuale. Ea se mai angajează să recunoască României dreptul de a anexa regiunile din Monarhia Austro-Ungară locuite de români. În ceea ce privește în mod special Bucovina, principiul majorității populației va servi de bază pentru delimitarea teritoriilor de anexat fie de către Rusia, fie de către România. Această

⁴²³ Numărul de înregistrare este cel emis de cancelaria lui Sazonov.

delimitare va fi efectuată ca urmare a unor studii speciale la fața locului⁴²⁴. O comisie mixtă va fi numită în acest scop, dotată cu instrucțiuni care se vor inspira din spiritul de conciliere care animă cele două Guverne.

România va putea să ocupe teritoriile indicate mai sus în momentul pe care ea îl va considera oportun.

Rusia se va ocupa să obțină ratificarea angajamentelor de mai sus de către Cabinetele de la Londra și Paris.

În schimbul celor prevăzute anterior, România, la rândul său, se va angaja să păstreze, până în ziua în care va ocupa regiunile din Monarhia Austro-Ungară locuite de români, o neutralitate binevoitoare față de Rusia.

Se înțelege că prezenta declarație va fi ținută secretă până în momentul anexării de către România a teritoriilor despre care este vorba.

Binevoii să primiți, Domnule Ministru, asigurarea considerației celei mai distinse.

(s.) Sazonov
Sigiliu⁴²⁵

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 177, 177v⁴²⁶

<Notă>⁴²⁷

1 octombrie 1914

Excelenței Sale Domnului Sazonov,
Ministrul Afacerilor Străine

Domnule Ministru,

Am onoarea să confirm primirea declarației Dumneavoastră din data de 18 septembrie/1 octombrie a.c., cu nr. 112, și anume că:

⁴²⁴ În original „sur les lieux”, care poate fi tradus și „asupra locurilor”.

⁴²⁵ Este menționat doar cuvântul „sigiliu”, documentul din fondul Diamandi fiind o copie. Documentul original, cu sigiliu, se află în păstrarea Arhivelor Diplomatice.

⁴²⁶ Telegrama cu un conținut identic, același dosar, filele 158, 161, 163, 183.

⁴²⁷ Textul acestei note a mai fost publicat în volumul „1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1879-1916”, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, editat sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului, coordonatori Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Ionel Gal, Mircea Mușat, p. 511; documentul a fost tradus în limba română din limba germană, folosind drept sursă Colecția Microfilme RDG, rola 75, cadrul 202).

Rusia se angajează să se opună oricărei atingeri aduse statu quo-ului teritorial al României în întinderea frontierelor sale actuale.

Ea se mai angajează să recunoască României dreptul de a anexa regiunile din Monarhia Austro-Ungară locuite de către români.

În ceea ce privește în mod special Bucovina, principiul majorității populației va servi drept bază pentru delimitarea teritoriilor de anexat fie de către Rusia, fie de către România. Această delimitare va fi efectuată ca urmare a studiilor speciale la fața locului.

O Comisie mixtă va fi numită în acest scop, având instrucțiuni care se vor inspira din spiritul de conciliere care animă cele două Guverne.

România va putea ocupa teritoriile despre care este vorba mai sus când va considera oportun. Rusia se va ocupa să asigure ratificarea angajamentelor de mai sus de către Cabinetele de la Londra sau Paris.

În schimbul acestei declarații, sunt autorizat de către domnul Brătianu, președintele Consiliului <de Miniștri> al României, să declar Excelenței Voastre că România, în ceea ce o privește, se angajează să asigure, până în ziua în care va ocupa regiunile Monarhiei Austro-Ungare locuite de către Români, o neutralitate binevoitoare la adresa Rusiei.

Se înțelege că declarațiile schimbate vor fi ținute secrete până în momentul anexării de către România a teritoriilor despre care este vorba.

Binevoiți să primiți, domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerații.

Constantin Diamandy

Petrograd

18 septembrie/1 octombrie 1914

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 192, 192v, 193

■ 116

Telegramă cifrată nr. 1137

Petrograd, 19 septembrie/2
octombrie 1914
expediată la orele 4 ½ p.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urgent. Astăzi, joi la orele 4, la Ministerul Afacerilor Externe am semnat și schimbat notele.

După felicitări reciproce, Sazonov m-a însărcinat să le transmit pe ale sale către Excelența Voastră.

În ceea ce privește conținutul notei anexă, mi-a spus simplu că Poklewski vă va vorbi despre aceasta.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 184

■ 117

Telegramă cifrată nr. 1146

București, expediată în aceeași zi,
orele 10 dimineața
primită la Petrograd, 20 septembrie/3
octombrie 1914, orele 1 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Din telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 1126, înțeleg că Ministrul Rusiei trebuie să îmi vorbească doar despre angajamentul pur diplomatic al Rusiei față de integritatea teritorială. Este de la sine înțeles că Sazonov renunță la condițiile în care ar trebui să se exercite neutralitatea noastră.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 185

Telegramă cifrată nr. 1147

Petrograd, 20 septembrie/ 3 octombrie
1914, expediată la orele 11 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate de astăzi. Sazonov nu a mai insistat asupra conținutului proiectului notei anexă. Cred că pentru integritatea teritorială Poklewski v-ar putea da explicații; în ceea ce privește interpretarea neutralității, nu ar fi vorba decât despre rugăminți verbale pentru a închide ochii și a lăsa autorităților noastre vamale posibilitatea neglijenței.

Excelența Voastră ar putea să îi amintească lui Poklewski că secretul asupra acordului este absolut chiar și pentru colegii din Tripla Înțelegere. Doar Sazonov are dreptul să vorbească despre aceasta și nu înainte de a ne fi consultat.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 186

■ 118

Telegramă cifrată nr. 1152

București, 21 septembrie 1914

Legăției României din Petrograd

Presa românească inserează astăzi comunicatul următor:

Președintele Consiliului a avut cu domnii Alexandru Marghiloman și Take Ionescu, șefi ai celor două partide de opoziție, un schimb de vederi din care rezultă că <faptul de> a convoca un Consiliu de Coroană nu este considerat necesar, având în vedere că nu este previzibilă în acest moment vreo schimbare a politicii actuale a României. Președintele Consiliului va supune acest aviz Majestății Sale Regele.

Porumbaru, Ministru al Afacerilor Externe

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 176

■ 119

Telegramă cifrată nr. 1159

București, 23 septembrie 1914

expediată la orele 5:30 seara

primită la Petrograd, 24 septembrie 1914

orele 11 ½ dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy

Ministrul României, Petrograd

Ministrul Rusiei îmi anunță următoarea sosire a curierului care aduce textul semnat; el a adăugat că este însărcinat de Sazonov să-mi scrie două scrisori: una stabilind rezerva asupra acțiunii pur diplomatice în ceea ce privește integritatea teritoriului, cealaltă explicând caracterul neutralității

binevoitoare; l-am rugat să renunțe la cea de-a doua, căci nu putem admite un angajament prea rigid care ar fi discordant cu secretul înțelegerii.

În ceea ce privește transporturile către Turcia, le-am redus la minimum pentru a obține livrarea materialului foarte considerabil pe care îl așteptăm din Germania.

În privința primei <scrisori>, am insistat să obțină autorizația de a adăuga că acțiunea va fi pur diplomatică doar atâta timp cât, prin acțiunea lor, <acțiunea> noastră nu se va transforma în cooperare militară. Binevoți să insistați în același sens.⁴²⁸

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 190

■ 120

Telegramă cifrată nr. 1161

Petrograd, 24 septembrie/7 octombrie⁴²⁹ 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

În întâlnirea recentă, ambasadorul Italiei mi-a spus că este oportun ca Italia și România să rămână în contact permanent pentru a stabili o concordanță a punctelor de vedere. Ambasadorul crede în succesul final al Triplei Înțelegeri. În afară de acordul dezirabil între Italia și România în vederea obținerii de teritorii ale Monarhiei care le revin, el consideră că nu trebuie să ne oprim aici.

Aceste teritorii, odată obținute, este în interesul comun să împiedicăm micșorarea Austro-Ungariei și ruperea totală a echilibrului de către slavism și crearea Ducatelor Boemiei și Croației.

Există de asemenea interesul de a îndigui slavismul balcanic printr-o contrapondere a Greciei, României, Albaniei, Turciei, cu preponderența noastră.

⁴²⁸ Subliniat în original cu creion roșu. Fraza este destul de sinuoasă și în limba franceză; lipsită de semne de punctuație: „Quant à premier j'ai insisté qu'il obtienne autorisation ajouter que l'action serait purement diplomatique seulement tant que la notre par leur action ne constituerait pas une cooperation militaire”.

⁴²⁹ Data pe stil nou este adăugată ulterior, cu creion albastru.

Evoluția rapidă a evenimentelor nu trebuie ne facă să considerăm aceste scenarii drept premature pentru a stabili un punct de vedere comun.

Mi-a cerut să sondez Guvernul român dacă nu ar fi mai folositor ca aceste convorbiri să înceapă de acum, aici, între noi doi.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 187, 187v

■ 121

Telegramă cifrată nr. 1162 Petrograd, 24 septembrie/7 octombrie⁴³⁰
1914; expediată la orele 5 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate de astăzi, înaintea oricărei acțiuni aici, permiteți-mi să opinez:

În ceea ce privește garanția teritorială doar din punct de vedere diplomatic, cred că <ar fi de dorit> acceptarea, eventual cu o notă de interpretare <din partea lui> Poklewsky. Rusia nu se va decide să ia armele contra Bulgariei. Sazonov a declarat-o și v-am raportat în telegrama mea cifrată nr. 878⁴³¹.

În schimbul acestei concesiuni pe care o facem, să refuzăm net orice comunicare scrisă asupra interpretării neutralității binevoitoare, un termen onorabil și definit în dreptul internațional, astfel că interpretarea lui ar degenera în contract de contrabandă. Rusia ar accepta asemenea condiții? În primele noastre negocieri nu a fost vorba să înceapă așa. Folosesc aici un limbaj frust. Cred că Excelența Voastră ar putea să-i spună lui Poklewsky că această din urmă problemă a fost atinsă aici și este inutil să se reia la București, unde ea ar cauza freamăt inutil și ar aduce faloase Rusiei.

Refuzul notei nu exclude posibila toleranță din partea noastră pentru fiecare cerere de transport.

Poklewsky se înșală. Am încredințat curierului rus doar copii ale notelor și o scrisoare la care vă rog să răspundeți telegrafic, la fel ca și la această telegramă cifrată.

⁴³⁰ Data pe stil nou este adăugată ulterior, cu creion albastru.

⁴³¹ Vezi textul telegramei nr. 878 la pagina 255.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 188-188v

■ 122

Telegramă cifrată nr. 1165

Petrograd, 25 septembrie/8 octombrie⁴³² 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

În mediile presei și în anumite cercuri ale Guvernului rus este împărtășită părerea că o eventuală achiziție a Galiției și parțial a Sileziei n-ar compensa interesul capital și special pentru Rusia de a asigura Strâmtoarele cu atât mai mult cu cât, nerezolvată în cursul acestui război, această chestiune ar purta germenii fricțiunilor și unor grave resentimente cu Anglia.

Atitudinea agresivă a Turciei nu este de natură a produce îngrijorare aici și în chestiunea persană Guvernul Imperial a răspuns că nu se pune problema retragerii trupelor din teritoriile pe care le ocupă acolo.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 189

■ 123

Telegramă cifrată nr. 1170

București

primită la Petrograd, 26 septembrie/9 octombrie⁴³³ 1914
descifrată la orele 7 seara

Ministrului României, Petrograd

Răspuns la telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 1161⁴³⁴.

⁴³² Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru

⁴³³ Data pe stil nou este adăugată ulterior cu creion albastru.

⁴³⁴ Vezi textul telegramei 1161 la pag. 295-296.

Puteți, în nume personal, să intrați în contact cu ambasadorul Italiei asupra situației politice a celor două țări. Conversațiile dumneavoastră asupra acestui subiect cu un diplomat distins precum Marchizul Carlotti nu pot să ne fie decât utile. Cât despre a merge mai departe, eu nu văd decât un singur inconvenient: acela de a avea aerul că trecem peste capul Baronului Fasciotti, având misiune oficială din partea Guvernului său și care nu a deschis încă acest subiect și nu mi-a făcut declarații în sensul celor ale colegului Dumneavoastră.

Fac apel la tactul Dumneavoastră și la perspicacitatea Dumneavoastră pentru a scoate tot profitul posibil din relațiile colegiale cu reprezentantul unei țări de care suntem legați prin simpatii și interese comune și vă rog să mă țineți la curent cu negocierile Dumneavoastră.

(s.) Porumbaru nr. 28125

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 191

■ 124

Telegramă cifrată nr. 1199

București, 30 septembrie 1914
expediată pe 1914, orele 11:40 dimineața
primită la Petrograd, 1/14 octombrie 1914 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legăția României, Petrograd

Ministrul Rusiei tocmai mi-a remis un plic prin curier; a adăugat o scrisoare prin care, în afară de rezerva admisă în ceea ce privește sprijinul exclusiv diplomatic referitor la integritatea teritorială, a adăugat și următoarele:

„Sazonov m-a însărcinat să vă comunic că el înțelege că angajamentul românesc referitor la neutralitatea binevoitoare implică faptul că România va interzice trecerea munițiilor și proviziilor 18464?⁴³⁵ pentru dușmanii noștri și sateliții lor și că va facilita în orice formă măsurile noastre de a oferi concursul Serbiei.”

I-am declarat că nu putem accepta această interpretare deja refuzată de Dumneavoastră și de către mine, că îl rog să-și ia înapoi scrisoarea și să <nu> insiste astfel încât să nu fiu obligat să formulez un răspuns negativ în

⁴³⁵ Cuvânt rămas nedescifrat în original.

scris. Mi-a lăsat totuși scrisoarea cu promisiunea să ceară noi instrucțiuni și a rămas convenit că voi aștepta trei zile înainte de a răspunde.

Binevoți să insistați pentru ca dezacordul inițial să ia o formă scrisă.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 195, 195v⁴³⁶

■ 125

Telegramă cifrată nr. 1203

Petrograd, 1/14⁴³⁷ octombrie 1914 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate de astăzi: înainte de a face demersul către Sazonov, voi vorbi mai întâi cu Schilling în această seară.

Nota Poklewsky, în partea privind interpretarea neutralității cu menționarea sateliților, pare cu atât mai puțin acceptabilă cu cât, așa cum am telegrafiat Excelenței Voastre cu nr. 1067 și 1081⁴³⁸, Sazonov, înainte oferta neutralității noastre, mi-a făcut declarația că teritoriile Monarhiei locuite de români vor rămâne partea României, care le va ocupa când ar vrea.

Este cel puțin ciudat că, atunci când este vorba de pus pe hârtie aceste declarații gratuite și atât de precise, se solicită o interpretare care aduce atingere demnității care nu se măsoară în kilometri pătrați și care poate produce efectul ireparabil de a clătina încrederea noastră. Poklewski ar trebui să știe că România nu va lua niciodată un astfel de angajament.

Această atitudine îndârjită, datorată fără îndoială unor calcule care se sprijină pe situația internă, este cu atât mai puțin oportună în acest moment cu cât știrile care pătrund până aici par să indice eșecul Rusiei în Polonia, unde ofensiva germană îi ține în șah, și să recunoască epuizarea Serbiei.

⁴³⁶ Telegramme cu un conținut identic se găsesc în același dosar, filele 196, 199.

⁴³⁷ Data pe stil nou este adăugată ulterior în stânga paginii, cu stiloul cu cerneală neagră.

⁴³⁸ Vezi textul telegramelor nr. 1067 și 1081 la pag. 269-270, respectiv 272.

Din punct de vedere diplomatic, noi avem interesul să ducem cu lentoare discuția referitoare la nota Poklewsky și să câștigăm timp până la a rupe orice negociere și a relua libertatea de acțiune, exceptând cazul în care politica noastră externă nu cade prizonieră situației interne.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 194, 194v⁴³⁹

■ 126

Telegramă cifrată nr. 1204

Petrograd, 1/14⁴⁴⁰ octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urgent⁴⁴¹

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate de astăzi. Am avut o convorbire lungă cu Schilling. El mi-a dictat textual ceea ce urmează:

Este o eroare. Poklewski a fost însărcinat să exprime în scris rezerva că Rusia ar înțelege garanția teritorială doar în sens diplomatic; fraza din notă ar fi fost deci *să se opună din punct de vedere diplomatic⁴⁴² etc.*

În ceea ce privește interpretarea neutralității, aceasta ar trebui să facă doar obiectul comunicării orale: Guvernul Imperial spera că termenul neutralitate binevoitoare, așa cum îl dorea, ar fi permis Guvernului român să faciliteze aprovizionarea Serbiei și să împiedice alte țări, a căror atitudine indică faptul că ar face cauză comună cu dușmanii Triplei Alianțe, să profite de resursele și comunicațiile României. Nu există deci pentru aceasta nici interpretare scrisă, nici cerere de răspuns scris.

Poklewsky va dori retragerea amiabilă și să vă adreseze una nouă, cuprinzând doar prima parte.

⁴³⁹ Telegramă cu un conținut identic în același dosar, f. 198.

⁴⁴⁰ Data pe stil nou este adăugată ulterior în stânga paginii, cu stiloul cu cerneală neagră.

⁴⁴¹ Subliniat în original cu cerneală neagră.

⁴⁴² Sublinierea aparține editorilor. Diamandi nu semnaleză unde încep și unde se termină citatele.

Schilling a adăugat că Poklewsky trebuia să vorbească mai ales despre chestiuni precum furnizarea benzinei către Serbia etc. decât despre interpretări teoretice ale neutralității. El mi-a mai spus că noi ar trebui să avem în vedere mai ales perspectiva relațiilor noastre apropiate și avantajele prieteniei Rusiei și să ne arătăm mai concilianți.

M-a rugat să iau în considerare acest punct de vedere. Este ceea ce fac, și o rog pe Excelența Voastră să sublinieze în mod ferm pe lângă Poklewsky că i-am susținut cauza în fața Dumneavoastră, ca un perfect contrabandist.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 197-197v

■ 127

Telegramă cifrată nr. 1218

Petrograd, 4/17⁴⁴³ octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Unul dintre colegii mei balcanici mi-a citit o telegramă de la Berlin relatând despre întrevederea cu subsecretarul de stat Zimmerman, care ar fi spus că ar fi existat un schimb și o concordanță de vederi între Turcia și Grecia în privința evoluției Balcanilor.

Subsecretarul de stat ar fi adăugat că nu există vreun motiv să se creadă că atitudinea României în momentul de față ar părea îndreptată împotriva Austro-Ungariei, dar că dacă o asemenea eventualitate s-ar fi produs, el credea că știe că Bulgaria nu ar fi rămas inactivă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 200⁴⁴⁴

⁴⁴³ Data pe stil nou este adăugată ulterior în stânga paginii, cu stiloul cu cerneală neagră.

⁴⁴⁴ Telegramă cu un conținut identic, același dosar, fila 201.

Telegramă cifrată nr. 1227

București, 5 octombrie 1914,
ora 10 seara

primită la Petrograd, 6/19⁴⁴⁵ octombrie 1914, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legeția României, Petrograd

Ministrul Rusiei a venit să ridice prima sa scrisoare și să aducă o alta conținând singura rezervă referitoare la acțiunea diplomatică pentru a garanta integritatea teritoriului.

Țin să vă exprim fără întârziere mulțumirile mele pentru toată activitatea Dumneavoastră în această chestiune. L-am însărcinat pe Șebeko⁴⁴⁶, care a dejunat cu mine, să transmită lui Sazonov satisfacția cu care am constatat amicitia sa și inteligența politicii sale în ceea ce ne privește.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 202

Telegramă cifrată nr. 1241

Petrograd, 10/23 octombrie 1914
orele 3 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Sazonov mi-a citit telegrama lui Poklewsky în care reproducea din „Adevărul” despre tranzitul prin România a aurului și submarinelor destinate Turciei. Această informație i-ar fi fost confirmată și din altă sursă.

⁴⁴⁵ Data pe stil nou este adăugată ulterior în stânga paginii, cu stiloul cu cerneală neagră.

⁴⁴⁶ Nikolai Șebeko (Schebeko), ministru al Rusiei la București (1912-1913), ambasador la Viena (dec. 1913 – aug. 1914).

Arătându-mi articolul 8 al Convenției de la Haga asupra [îndatoririlor]⁴⁴⁷ neutrilor, s-a plâns de aceste procedee care au atât de puțin de-a face cu spiritul acordului nostru și care îi provoacă dificultăți în Consiliul de Miniștri, unde vocea sa favorabilă României nu mai găsește ecou.

Flota rusă fiind atacată cu submarine, <aceasta> ar periclita acordul nostru. În cursul conversației mi-a spus că dacă atitudinea noastră era explicabilă la început, de la semnarea acestuia ea ridică o vie nemulțumire. El a adăugat că își dă seama de serviciul adus prin angajarea Rusiei pe care l-am obținut aici și care *a permis Guvernului român să iasă din situația*⁴⁴⁸ internă dificilă. Acest angajament este acum invocat ca un motiv în plus pentru a persista în inacțiune.

I-am spus lui Sazonov că nu aveam nici o informație și că speram ca aceste informații să nu se confirme.

Trebuie să semnalez Excelenței Voastre că aceste transporturi în tranzit ne pun într-o lumină proastă aici și că există riscul să pierdem autoritatea și încrederea obținute.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 203, 203v

■ 130

Telegramă cifrată nr. 1243

Petrograd, 11 octombrie 1914 expediat la⁴⁴⁹

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Într-o întrevvedere intimă cu ambasadorul Franței, acesta mi-a repetat ce-mi spusese Sazonov asupra nemulțumirii referitoare la tranzitul aurului și submarinelor prin România. La Londra impresia a fost la fel de defavorabilă. Foarte susceptibil când este vorba despre submarine, Guvernul englez, a cărui vigilență a fost deficitară cu ocazia trecerii cuirasatelor

⁴⁴⁷ Cuvânt inserat prin suprascriere, înlocuit cuvântul „droits”/drepturi, tăiat în original.

⁴⁴⁸ Subliniat în original cu creion albastru, semnalat și cu linii laterale verticale.

⁴⁴⁹ Necompletat în original.

germane prin Dardanele, se teme și de o acțiune a submarinelor împotriva propriei lor flote.

<Conform unor> informații din altă sursă, nu ar fi complet exclus, din inițiativă engleză, să ne fie adresat un demers al reprezentanților Triplei Înțelegeri.

Totul va depinde de explicațiile și de asigurările pe care Excelența Voastră va fi în măsură să le furnizeze.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 204.

■ 131

Telegramă cifrată nr. 1248

București, 11 octombrie 1914 expediată la orele 5:50 seara
primită la Petrograd, 12 octombrie 1914 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legăția României, Petrograd

Absorbit de dificultățile și tristețile pe care le traversăm, am amânat răspunsul până astăzi, când am primit a doua telegramă de la Dumneavoastră.

Este necesar ca, dincolo de orice incident special, să cunoașteți exact situația: moartea Regelui nu a micșorat cu nimic dificultățile.

Dacă nu am putut să mă retrag sau să realizez un guvern național, este pentru că înțelegerea între extreme este încă imposibilă și situația mea rămâne aceea pe care o cunoașteți; nu vreau nicio aventură: nici guvern de orientare germană, nici provocarea intempestivă a unei veritabile stări de ostilitate împotriva Germaniei; în aceste condiții, radicalii, intrigile și pericolele inerente situației internaționale dau fiecărui incident unui caracter grav.

Un prim și grav incident este modul în care s-a făcut transportul pentru Serbia pe Dunăre, nu numai fără nicio discreție, acostând deschis în porturile noastre, dar însoțit de o veritabilă escortă a marinei militare, care pune în pericol principiul neutralității Dunării și a provocat proteste energice ale austriecilor, care reclamă dreptul de a coborî cu marina de

război la Dunărea de Jos, ceea ce echivalează cu <a efectua> transport de război pe teritoriul nostru.

Mi se semnaleză astăzi <prezența> unui nou convoi însoțit și de trupe. Binevoii să interveniți pentru a-l opri.

În al doilea rând, am oprit transportul militar către Turcia [19588]⁴⁵⁰ <despre care> am declarat ministrului Rusiei acum 15 zile că voi lăsa să treacă strictul necesar; în ciuda acestei atitudini ne acuză astăzi că am lăsat să treacă submarinul, care nu a trecut niciodată; puteți să dați dezmințirea cea mai formală. Noi am oprit, împotriva intereselor noastre economice, exporturile de grâu, și nu vindem benzină decât în cantitatea necesară pentru a obține muniții și materialul sanitar care ne este indispensabil și care, contrar celor relatate de ziare, ne-au fost trimise de Germania după ce au fost refuzate de Rusia, Italia, Anglia, Spania și America.

În ceea ce privește aurul expedit de Germania în Turcia, nu putem împiedica tranzitul în situația noastră actuală și în raporturile noastre financiare cu Berlinul. Documentația din „Adevărul” și maniera de a vedea <lucrurile> a lui Sazonov mă fac să constat caracterul răuvoitor al informațiilor ministrului Rusiei. Există două politici posibile ale Rusiei în România: o cunoașteți pe aceea cu care pot lucra și sper că Sazonov va continua să o facă posibilă.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 205, 205v⁴⁵¹

⁴⁵⁰ Cuvânt rămas nedescifrat în original.

⁴⁵¹ Telegramă cu un conținut identic în același dosar, filele 206, 207.

Telegramă cifrată nr. 1250

București, 12 octombrie 1914, expediată la orele 10 seara
primită la Petrograd, 13 octombrie 1914 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legăția României, Petrograd

Ca urmare a telegramei mele cifrate de ieri și a răspunsului meu la conversația Dumneavoastră cu ambasadorul Franței, binevoiți să dați o dezmințire cu privire la trecerea submarinului.

Atitudinea Bulgariei va rămâne nesigură, ca și guvernul actual. Dovada că Rusia nu are încredere este aceea că convoaiele sale fluviale au evitat toate porturile bulgare.

Adevărata enervare a ambasadorului Franței ar putea proveni din dificultățile de pe teatrul de război.

(s.) Brătianu nr. 250

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 302

Telegramă cifrată nr. 1254

expediată din eroare sub. nr. 1255

Petrograd, 14 octombrie 1914⁴⁵²

expediată la orele 3 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

L-am văzut ieri pe Sazonov și i-am furnizat explicațiile conținute în telegrama Dumneavoastră cifrată din 11 octombrie asupra submarinului și restul. A fost satisfăcut de clarificări. Am atras atenția asupra indiscreției transportului pe Dunăre spre Serbia. El a dezmințit trimiterea de trupe. În ceea ce privește Crucea Roșie, vă expediez scrisoarea pe care o aduce soția atașatului militar al Rusiei la Roma.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 209

⁴⁵² Începând cu această telegramă, datarea se face doar pe stil nou.

Telegramă cifrată nr. 1255

București, 13 octombrie 1914

primită la Petrograd, 14 octombrie 1914, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
 Legația României, Petrograd

Ministrul Rusiei tocmai mi-a făcut o comunicare referitoare la discuția Dumneavoastră cu Sazonov, dar puternic atenuată și terminându-se cu o declarație în mod evident conciliantă. A primit deja de la Ministrul Finanțelor asigurarea negativă referitoare la submarin, ca și răspunsul, conform telegramelor mele cifrate din 11 octombrie referitoare la celălalt punct; dar ministrul Rusiei a remarcat că ministrul Finanțelor s-a angajat formal să nu lase să treacă nici un vagon cu destinația Turcia, în timp ce eu i-am spus întotdeauna că vom face cum este mai bine. I-am declarat că numai răspunsurile mele angajează Guvernul și că așteptam, așa cum a putut întotdeauna constata, să mă angajez la mai puțin decât cred că se poate face.

Acesta era cazul vagoanelor turcești, pentru care a recunoscut că, în ciuda refuzului meu de a mă angaja precis, nu am lăsat să treacă niciunul. I-am spus că cred că vor continua să apară, dar nu înțeleg să am nevoie de o autorizare din partea Legației Rusiei dacă intervine un astfel de caz în care să avem interesul să lăsăm să treacă pe <câte> unii, căci aș vrea relație de încredere și de egalitate, nu de dependență controlată. Am insistat pe transporturile fluviale și asupra angajamentului pe care deja l-a luat de a nu transporta trupe și de a păstra caracterul discret al acestui gen de operațiuni.

Toată conversația a avut un ton amical și concluzia <a fost> satisfăcătoare.

Mi-a cerut trecerea gratuită a zece vagoane ale Crucii Roșii pentru Serbia, ceea ce am acceptat în principiu. Manifestarea exclusivă în favoarea Rusiei a Crucii Roșii Române ar fi dificilă, din moment ce așteptăm material sanitar furnizat de Germania.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 208, 208v

Telegramă cifrată nr. 1268

Petrograd, 16 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Prințul Trubețkoi îmi comunică <faptul> că flota turcă s-a deplasat în această noapte la Novorosiisk, Marea Neagră, Caucaz și au debarcat ofițeri, somând orașul să se predea, el a refuzat, ofițerii au fost făcuți pe prizonieri.

Apoi flota a bombardat Theodosie, Crimeea și a trimis o canonieră spre Odessa. Ar putea fi vorba și despre o acțiune la Sevastopol, dar încă nu e confirmată.

Prințul Trubețkoi estimează că starea de fapt echivalează cu o stare de război și evidențiază particularitatea că, în momentul în care germanii au dat înapoi considerabil la Pelitza, unde au pierdut 50% din efectiv, <atunci> Turcia, sub imboldul Germaniei, a întreprins acțiunea împotriva Rusiei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 210**Telegramă cifrată nr. 1279**
expediată în 18 octombrie

București, 18 octombrie 1914
1914, orele 4:40 seara
primită la Petrograd, 18/31 octombrie
1914, orele 3 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legăția României, Petrograd

Legăția Germaniei și Legăția Austro-Ungariei semnaleză un nou convoi înarmat, cu muniție pentru Serbia însoțit de trupe. Austriecii invocă dreptul de a putea coborî cu vapoarele înarmate, ceea ce echivalează cu război fluvial în apele noastre, ceea ce este inadmisibil. Dacă conflictul armat se întâmplă, voi fi obligat să solicit dezarmarea în porturile noastre a tuturor elementelor care ar fi participat la acesta. Pot închide ochii asupra trecerii convoaielor care, atât prin dimensiuni, cât și prin caracterul lor discret, îmi

permit să le trec cu vederea conținutul, ceea ce nu pot să fac dacă tunurile sunt vizibile și echipajele în uniformă, și dacă fac escală în porturile noastre.

Binevoii să-l preveniți amical pe Sazonov. Eu l-am prevenit deja pe Poklewsky.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 213

■ 136

Telegramă cifrată nr. 1280

Petrograd, 18 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Confidențial. Am aflat din cea mai bună sursă faptul simptomatic că Regele Ferdinand al Bulgariei l-a trimis pe directorul său de Cabinet la ministrul Angliei la Sofia pentru a transmite felicitări pentru succesele aliaților și pentru a dovedi simpatie pentru victoria Triplei Antante.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 212

■ 137

Telegramă cifrată nr. 1281

Petrograd, 18 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Până azi, declarația de război ruso-turcă nu a avut loc. Se pare că cele două părți au evitat să ia inițiativa declarării, care ar putea avea influență asupra eventualelor acorduri.

Cabinetele Triplei Antante sunt de acord asupra dispozițiilor de luat în cazul unui război turco-rus și hotărârea este luată de a nu retrage trupe rusești din teatrul de război austro-german.

*Presa amenință Turcia și încearcă să convingă Bulgaria să nu rămână pasivă, ceea ce ar echivala cu o trădare morală față de Rusia eliberatoare*⁴⁵³.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 211

■ 138

Telegramă cifrată nr. 1288

Petrograd, 21 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Însărcinatul cu afaceri al Turciei a dat citire, ieri, 19 octombrie, la Sazonov, comunicării Guvernului otoman, care regreta ceea ce s-a întâmplat din cauza agresiunii inițiale a flotei ruse.

Guvernul otoman adaugă că va lua toate măsurile pentru a împiedica un răspuns asemănător, interzicând de o parte și de alta traversarea Mării Negre.

Însărcinatul cu afaceri la Turciei, lăsând să se înțeleagă că ar putea avea loc negocieri între cele două Guverne, Sazonov a negat agresiunea flotei ruse și a adăugat că nu ar putea admite nicio convorbire înainte ca Turcia să retragă pe rând cuirasatele și elementele germane din serviciul său. Sazonov a adăugat că ambasadorul Rusiei părăsind Constantinopolul înainte chiar de a fi prezentat nota ultimativă de 24 de ore, el a remis pașapoartele sale însărcinatului cu afaceri din Turcia. Acesta din urmă pleacă în Finlanda.

Flota rusă și Guvernatorul Caucazului au primit ordin în consecință, de pregătire de război.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 215

■ 139

Telegramă cifrată nr. 1289

Petrograd, 21 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru

⁴⁵³ Subliniat în original cu creion albastru.

Din conversații care au avut loc cu reprezentății Bulgariei la Atena și Belgrad, ar reieși că Serbia și Grecia asigură Bulgariei deplina libertate de acțiune și neutralitatea binevoitoare în caz că Bulgaria ar ataca Turcia.

Ministrului Rusiei la Atena, Venizelos i-ar fi lăsat de înțeles că Grecia ar fi dispusă să meargă contra Turciei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 219

■ 140

Telegramă cifrată nr. 1290

Petrograd, 21 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

După întrevvederea pe care am avut-o astăzi la Ministerul Afacerilor Externe, se preconizează aici ca noi să <acționăm> în înțelegere cu Bulgaria, în cazul în care merge împotriva Turciei.

Am impresia că vom fi îndrumați de Rusia spre o acțiune simultană, Bulgaria în Tracia și România în Transilvania.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 216

■ 141

Telegramă cifrată nr. 1291

Petrograd, 21 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Astăzi a apărut manifestul Împăratului notificând agresiunea îndrăzneată a flotei turce. Rusia privește calmă provocarea inamicului secular al creștinătății și al poporului slav. Se deschide Rusiei calea de a desăvârși în Marea Neagră misiunea sa istorică lăsată din strămoși.

(s.) Diamandy

■ 142

Telegramă cifrată nr. 1302

Petrograd, 22 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Confirm telegrama cifrată nr. 1289⁴⁵⁴, ministrul Greciei mi-a citit confidențial declarația pe care este însărcinat să i-o comunice lui Sazonov în care se spune că, la solicitarea reprezentantului Bulgariei la Atena, Venizelos ar fi asigurat Bulgaria de neutralitate binevoitoare, în cazul în care aceasta ar fi întreprins o acțiune contra Turciei. La întrebarea mea, prințul Trubețkoi mi-a mai spus că Grecia lua în calcul posibilitatea de a merge împotriva Turciei.

Toate eforturile Triplei Antante converg către a determina Bulgaria să intre în Tracia. Trupele ruse din Caucaz se vor limita probabil la a ocupa punctele strategice Erzeroum și Bayajid.

Aici se crede că, în ceea ce privește Rusia, Turcia se va limita la bombardamente de coastă, atacarea flotei și Caucaz, acțiunea principală a Turciei ar fi îndreptată spre Egipt.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 218

■ 143

Telegramă cifrată nr. 1303

Petrograd, 22 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Opinia care prevalează aici este că, împingând Turcia în război în momentul în care armatele lor se repliază pe frontul rus, Germania și Austria sacrifică această Putere în speranța de a deturna pretențiile Triplei Antante de la propriile lor teritorii.

⁴⁵⁴ Vezi textul telegramei nr. 1289 la pag. 310-311.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 223

■ 144

Telegramă cifrată nr. 1307

Petrograd, 22 octombrie 1914, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

În cursul unei conversații intime cu ambasadorul Italiei, mi-a spus: la noi se credea că am putea aștepta până în primăvară pentru a merge <în război>: intrarea Turciei în arenă mă face să cred că nu vom putea rezista până atunci.

Oricare ar fi relevanța acestei confidențe, rog pe Excelența Voastră să o păstreze doar pentru sine.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 221

■ 145

Telegramă cifrată nr. 1313

Petrograd, 23 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Vorbind despre Bulgaria, Sazonov mi-a spus că dorința Triplei Antante ar fi ca ea să facă cauză comună cu Serbia împotriva Austro-Ungariei. În schimb, Serbia mărită ar putea să fie convinsă să consimtă a retroceda partea macedoneană pe baza acordului din 1912; dar, a adăugat el, nu ne facem mari iluzii în această privință; în orice caz, Bulgaria nu va ataca Serbia⁴⁵⁵. În ceea ce privește linia Enos-Midia⁴⁵⁶, o acțiune a Bulgariei contra Turciei i-ar asigura-o, dar dacă vrea să tragă de timp și să se limiteze la a

⁴⁵⁵ Subliniat în original cu creion albastru.

⁴⁵⁶ Linia Enos-Midia reprezintă granița dintre Turcia europeană și Bulgaria, stabilită prin tratatul de la Londra și tratatul de la București (1913), obiect al negocierilor între Marile Puteri și statele balcanice în Primul Război Mondial.

culege <roadele> cu minimum de eforturi, Tripla Antantă îi va aplica rigorile în momentul reglementărilor teritoriale.

În ceea ce privește Turcia, Sazonov crede că ea a fost pusă în fața faptului împlinit prin acțiunea flotei și scuzele prezentate de către însărcinatul cu afaceri al Turciei de aici ar fi un indiciu în acest sens. Noi nu ceream Turciei, a continuat el, decât un singur lucru, libertatea comercială absolută a Strâmtoarelor, acum că ea a luat armele contra noastră, ea își pune în discuție însăși existența.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 224, 224v

■ 146

Telegramă cifrată nr. 1321

Petrograd, 24 octombrie 1914
orele 3 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sazonov a remarcat ieri, amical, că în conformitate cu obligațiilor neutrilor, Guvernul român trebuia nu numai să interzică tranzitul a 72 de vagoane de muniții germane destinate Turciei, dar și să-l sechestreze încă din momentul în care a ajuns pe teritoriul nostru.

Cred că, pentru a evita orice incident, cel mai bine ar fi să avertizăm Berlinul despre această interdicție înainte ca muniția să ajungă la punctul nostru de frontieră.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 226

■ 147

Telegramă cifrată nr. 1336

Petrograd, 25 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Războiul cu Turcia va pune problema Strâmtoarelor. După <spusele> ambasadorului Franței, au avut loc la Petersburg conversații pe acest subiect, dar nu s-a stabilit încă nimic până acum. Se pare că neutralitatea comercială, dreptul de trecere al flotei și Constantinopolul lăsat turcilor ar fi principiile discuțiilor.

Totodată, ambasadorul Japoniei mi-a spus că Rusia ar dori să obțină gurile fortificate ale Bosforului.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 229

■ 148

Telegramă cifrată nr. 1337 București, 25 octombrie 1914, ora 12:50
primită la Petrograd, 25 octombrie 1914, orele 8 seara

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legăția României, Petrograd

Giers a făcut o presiune foarte amicală și personală, dar foarte insistentă, pentru a accelera înțelegerea româno-bulgară și prin urmare, acțiunea noastră militară. *Am opus neîncrederea justificată în sinceritatea bulgară*⁴⁵⁷ care, de la începutul ostilităților turce, este și mai rezervată și a cărei decizie definitivă, după părerea mea, depinde de chestiunea macedoneană; Numai Rusia poate impulsiona înțelegerea sârbo-bulgară, dacă aceasta este posibilă. Interesul de continuare a pregătirilor noastre militare este în rezonanță cu această amânare; pentru a termina, i-am cerut lui Giers să fie avocatul nostru la Petersburg, după ce a apărut aici interesele ruse.

Din nefericire, Filipescu reîncepe și mai înverșunat agitația, în scopul de a precipita acțiunea militară sau, mai exact, de a facilita o nouă combinație ministerială; aceste prime manifestații au fost destul de demne de milă, dar el continuă.

Pentru Guvernul Dumneavoastră: ultima conversație cu Radev îmi întărește convingerea că o înțelegere sârbo-bulgară nu va fi fost încheiată, Bulgaria fiind atrasă de politica austro-germană, ar fi fericită să ne vadă

⁴⁵⁷ În original subliniat cu creion roșu.

angajați de o așa manieră încât să rămână o amenințare pentru noi și Coroanele balcanice.

(s.) Brătianu tel. 260

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 228, 228v

■ 149

Telegramă cifrată nr. 1346

Petrograd, 27 octombrie 1914
expediată la orele 4:40 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Am primit telegrama Dumneavoastră din 25 octombrie nr. 260. Sazonov dorește cu tărie un aranjament bulgaro-sârb, dar acesta pare puțin realizabil din cauza <chestiunii> macedonene și resentimentele prea recente fac puțin probabilă o apropiere.

În afară de avantajul pentru noi de a obține timp, nu putem miza că chestiunea de mai sus se va realiza, dar putem spera cel mult la o acțiune a Bulgariei în Tracia. Singura noastră garanție contra Bulgariei, care ne neliniștește, ar fi amenințarea Greciei și a Franței și Angliei în Egee.

Cursul rapid al evenimentelor s-ar putea precipita. Pacea separată a Austro-Ungariei, dificultățile ei interne și separarea eventuală a Ungariei din dualism sunt prea problematice pentru a putea concluziona că sunt de luat în considerare și de a le aștepta.

Dacă Excelența Voastră crede de cuviință, aș putea să spun aici că, în cazul cooptării Bulgariei, România va intra în acțiune, care în orice caz nu va putea întârzia. Am putea obține un avantaj pentru a atinge simultan chestiunea Strâmătorilor și a obține asigurări și chiar angajamente în această privință. Consider că poziția noastră ar putea fi neutralitate comercială și cea a Constantinopolului, drept egal de trecere în timp de pace și război pentru toate flotele și fără privilegiu exclusiv.

Înainte de a mă vedea cu Sazonov, aștept instrucțiunile Excelenței Voastre.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 230, 230v

Telegramă cifrată nr. 1354

Sofia, 28 octombrie/10 noiembrie,
orele 6:30 seara,
primită la Petrograd, 29 octombrie 1914Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legăția României, Petrograd

Personal.

Situația din Bulgaria continuă să fie tulbure. Blocul austro-german face intrigi teribile pentru a determina bulgarii să se declare <de partea lor>. În faza actuală a operațiunilor militare, nu este probabil ca Regele Bulgariei să-și demaște jocul, dar acest pericol există într-un viitor apropiat, când sârbii vor fi depășiți de austrieci.

Demersurile Triplei Înțelegeri nu par să ajungă la vreun rezultat din cauza lui Spalajković⁴⁵⁸ care, prin îndărătnicia lui nebunească, este pe cale să-și ruineze țara. Spalajković are aici un auxiliar prețios în persoana lui Bax⁴⁵⁹, care, în loc să secondeze eforturile colegilor săi ruși și francezi, are aerul de a aproba intransigența sârbă. De aici slăbirea acțiunii Triplei Înțelegeri. Pe de altă parte, bulgarii simt că Bulgaria devine nodul chestiunii orientale, își supralicitează importanța. Partidul rusofil nu are energia necesară și Savinski⁴⁶⁰ este mai degrabă un om de curte decât specialist balcanic.

În aceste condiții, bulgarii vor continua mai degrabă politica dublă în care Regele pare să se fi specializat. Sazonov se înșeală atunci când se limitează la a le solicita neutralitatea. Ar fi trebuit să pună piciorul în prag, pentru a-i forța să se declare pro sau contra. După părerea mea, ar trebui să fie îndepărtată influența nefastă a lui Spalajković obținând de la sârbi angajamentul formal de concesiune și de a încheia rapid o înțelegere sârbo-bulgară. Dacă atunci bulgarii refuză, măcar vom ști la ce să ne așteptăm. O politică mai activă și mai energică a Triplei Înțelegeri se impune în mod

⁴⁵⁸ Miroslav Spalajković (1869 -1951), om politic sârb, ministru plenipotențiar la St. Petersburg (1914-1918).

⁴⁵⁹ Henry Bax-Ironside (1859-1929), ministru al Marii Britanii la Sofia (1911-1915). În original este dactilografiat greșit, Bay.

⁴⁶⁰ Aleksandr Savinski (1879-1931), ministru al Rusiei la Sofia (1913-1915).

absolut. De câteva zile, la [instigarea]⁴⁶¹ austriacă, ziarele bulgare ne atacă violent pe tema Dobrogei. Ziarele rusofile s-au asociat acestei campanii. Mi se pare că i-ar fi ușor lui Savinski să obțină măcar ca aceste ziare să nu mai facă jocul Austriei.

Vă rog, dacă este posibil, să-l rugați pe Sazonov să-i telegrafieze în acest sens lui Savinski. Vă rog să-mi dați câteva indicații [... 21190?]⁴⁶²

Am putea face schimb de impresii și informații în interesul țării noastre. Amiciții.

(s.) Derussi nr. 2698

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 231, 231v, 232, 232v

■ 151

Telegramă cifrată nr. 1361

29 octombrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

În legătură cu diferite furnituri pe care solicităm aici să le cumpărăm, mi se lasă de înțeles că autoritățile militare de care depinde autorizarea din cauza decepției pe care o provoacă inacțiunea noastră se arată nemulțumite și puțin dispuse să ne satisfacă.

La aceasta trebuie să adăugăm propriile lor nevoi în perspectiva unui război poate mai lung decât s-ar fi crezut.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 233

⁴⁶¹ Cuvânt adăugat, prin suprascriere cu creionul, peste cuvântul inițial „intransigența”.

⁴⁶² Cuvânt rămas nedescifrat în original.

Telegramă cifrată nr. 1364 Petrograd, 30 octombrie 1914, la amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Chemat de Sazonov ieri seară, acesta mi-a vorbit despre situația disperată a Serbiei, lipsită de muniții și amenințată cu soarta Belgiei de către Austro-Ungaria, care ar căuta acest succesul în această zonă pentru a-i impresiona pe slavii de sud și pentru a-i ține în șah.

Sazonov roagă cu insistență să dăm ajutor Serbiei și măcar să-i furnizăm muniții pentru artilerie sau orice alt ajutor de care are atâta nevoie.

Mi-a spus apoi referitor la Bulgaria că Tripla Înțelegere nu a neglijat nimic în vederea unei înțelegeri sârbo-bulgare și o acțiune comună împotriva Austro-Ungariei, dar fără succes până acum. În urmă cu puțin timp, ministrul Angliei la Sofia a informat că spera că Bulgaria s-ar mulțumi cu linia Vardar⁴⁶³. Totuși, nu se poate prevedea rezultatul. Sazonov m-a lăsat să<-i> văd dezamăgirea că persistăm în inacțiunea noastră și s-a plâns că am neglija Rusia, că nu menținem aici contactul diplomatic cel mai intim prin schimb de vederi și împărtășirea intențiilor noastre.

Impresia raportată de Giers, în România o mare nehotărâre.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 234, 234v

Telegramă cifrată nr. 1366

<București>

expediată în 30 oct. 1914 la orele 12:25
primită la Petrograd în 31 octombrie, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Legăția României, Petrograd

⁴⁶³ Vardar, râu din Macedonia, parte a frontierei dintre Bulgaria și Serbia stabilită prin art. III al Tratatului de la București (1913).

Ministrul Rusiei a venit să se plângă, în numele lui Sazonov, de faptul că am returnat Germaniei *toate vagoanele cu destinația Turcia, ceea ce este o modalitate definitivă de a pune capăt acestui tranzit*⁴⁶⁴. Această plângere, în momentul în care noi am dat prin toate prohibițiile noastre un caracter ostentativ ostil *neutralității noastre față de Germania*⁴⁶⁵, mi se pare <prea> puțin sinceră și mai degrabă în legătură cu acțiunea imediată în care se dorește să fim antrenați. Eu nu sunt omul care să facă altă politică decât aceea pe care mi-o dictează interesele țării și se greșește la Petrograd când se acordă jurnalului „Epoca” și manualelor naționale o autoritate pe care nu o au, aceste organe sunt capabile de violență și de a influența atmosfera de la Capșa, dar la ora actuală nu au ecou în opinia publică mai largă.

Ministrul Rusiei, dacă este sincer, ar fi putut avea chiar ieri dovada inconsistenței acuzațiilor sale prin faptul că de dimineață [27766?]⁴⁶⁶ am admis în principiu, la cererea lui Ristić ⁴⁶⁷, posibilitatea de lăsa să traverseze, chiar și pe calea ferată, o cantitate mică de proiectile, în măsura în care acest lucru se va putea face fără indiscreții.

Telegrama care urmează acesteia va completa informațiile Dumneavoastră, pentru a le putea descifra, îl vei aștepta pe Zarifopol⁴⁶⁸.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 236, 236v

■ 154

Telegramă cifrată nr. 1371

Petrograd, 31 octombrie 1914, orele 3½

Excelenței Sale, Domnului Deroussi
Ministrul României, Sofia

Sazonov contestă influența asupra presei bulgare și asupra lui Spalajković. Intransigența ar proveni de la Pašić și din starea disperată a Serbiei, căreia-i lipsește muniția și care nu poate să cedeze acum. Tripla Înțelegere nu neglijează nimic în vederea unui acord sârbo-bulgar. Ultima

⁴⁶⁴ Subliniat în original cu creion albastru.

⁴⁶⁵ Subliniat în original cu creion albastru.

⁴⁶⁶ Cuvânt rămas nedescifrat în original.

⁴⁶⁷ Mihailo Ristić (1864-1925), ministru al Serbiei la București (1906-1915).

⁴⁶⁸ Emil Zarifopol, secretar de legație la Petrograd (1914-1918).

versiune transmisă de Bay ar fi linia Vardar. Sazonov mi-a promis să întețească activitatea în sensul unui acord.

Amiciții.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 235

■ 155

Telegramă cifrată nr. 1372 Petrograd, 31 octombrie 1914, orele 3 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ministrul Greciei mi-a spus că au fost făcute diverse sondaje printre reprezentanții greci de către ambasadorii Rusiei și cel din urmă de către Izvolsky⁴⁶⁹, pentru compensarea de către greci, prin orașul Kavala, a Bulgariei, în vederea intrării acesteia din urmă în acțiune.

El a primit instrucțiuni să taie din scurt aceste tentative și să-i spună lui Sazonov că opinia publică nu ar tolera un guvern care să facă asemenea concesi.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 237

■ 156

Telegramă cifrată nr. 1395
cifru nou

București, expediată în 31 octombrie
la orele 1,30 seara
primită la Petrograd în 31 octombrie 1914
descifrată 3 noiembrie

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

⁴⁶⁹ Alexandr Petrovici Izvolsky (Iswolsky) (1856-1919), diplomat rus, ambasador al Imperiului Rus la Paris.

V-am transmis copia unei telegrame a lui Derussi prin Zarifopol pentru a vă face o idee despre situația de la Sofia; interesul nostru fiind de a amâna acțiunea militară, nu împărtășesc nerăbdarea lui Derussi, căruia i-am scris ceea ce urmează: în ceea ce privește o acțiune macedoneană, care nu depinde de noi, n-a fost stabilită formal, trebuie să vă mențineți în instrucțiunile pe care vi le-am dat; în ceea ce ne privește, esențial și substanțial este să menținem relațiile cu Bulgaria în așa fel încât să fie facilitată o înțelegere.

Am convingerea că posibilitățile și deciziile bulgarilor în chestiunea macedoneană domină întreaga lor atitudine și că, înainte de aceasta, orice concesiile făcute în orice alte condiții ne-ar angaja în mod inutil și periculos căci, chiar în cazul unui rezultat negativ, o astfel de ipoteză ar da frontierei noastre un caracter discutabil și provizoriu.

Cu privire la umilința refuzului în ceea ce privește Dardanelele, cred că trebuie să lăsăm puțin să se precizeze punctul de vedere francez și englez și apoi să îl exprimăm pe al nostru.

(s.) Brătianu

nr. 270

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 238, 238v

■ 157

Telegramă cifrată nr. 1396

3 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasadorul Angliei mi-a spus astăzi că Guvernul Britanic ne era foarte favorabil în ceea ce privește obținerea Transilvaniei și Bucovinei pentru România.

În ceea ce privește acordul sârbo-bulgar, el nu întrezărește până acum șanse ca acesta să izbutească. Ideea colaborării repugnă celor două țări. Ar mai rămâne să încercăm angajarea Bulgariei contra Turciei. Ambasadorul Angliei mi-a spus că credea că suntem dispuși la anumite concesiuni în fața Bulgariei.

I-am răspuns că nu aveam date precise în această privință, dar că mă îndoiam.

Ambasadorul Angliei a insistat că momentul este propice acțiunii noastre, care ar degaja în egală măsură și Serbia și ne-ar face să profităm de

neînțelegerile militare austro-germane și de starea de demoralizare a armatei austriece.

El a adăugat că credea, personal, că n-ar fi fost greu ca Tripla Antantă să ne garanteze împotriva eventualului contraatac al Bulgariei, pentru că *ipso facto*, printr-o acțiune contra Austriei devenim membri ai Triplei Înțelegeri.

România, mi-a spus el amical, nu ar trebui să aștepte foarte mult, pentru a merita ironia de a alerga în ajutorul învingătorului.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 239

■ 158

Telegramă cifrată nr. 1409

Petrograd, 6 noiembrie 1914,
orele 4 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Pentru a obține intrarea noastră în acțiune, un demers al Triplei Înțelegeri, garantând neutralitatea Bulgariei față de noi, este iminent la București. Sunt convocat de Sazonov în această după amiază.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 240

■ 159

Telegramă cifrată nr. 1415

Petrograd, 7 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Vorbind despre pregătirile noastre militare, baronul Schilling mi-a spus că el crede că Japonia ar putea să ne furnizeze tunuri și muniții tranzitând Rusia. El crede că ar fi necesară o lună, pe traseul Vladivostok-Ungheni, și că ambasadorul Japoniei de aici ar putea interveni.

Franța tocmai a făcut un transport de arme către Serbia, care va trece prin Grecia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 241

■ 160

Telegramă cifrată nr. 1416

Petrograd, 7 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sazonov mi-a spus ieri seară că Radoslavov⁴⁷⁰ ar fi făcut declarația oficială ministrului Angliei la Sofia, reprezentant al colegilor săi din Tripla Antantă, că, în cazul în care România ar intra în acțiune, Bulgaria ar păstra o neutralitate strictă în privința noastră. El crede că această declarație ar putea fi dată în scris și că Bulgaria ar păstra aceeași atitudine și în cazul Serbiei.

Sazonov insistă ca acțiunea noastră să se producă la timp pentru a împiedica zdrobirea Serbiei.

Prințul Trubețkoi, care va trece în curând prin București pentru a se duce la Niș⁴⁷¹ în calitate de ministru al Rusiei, mi-a vorbit în aceiași termeni. El a subliniat că Împăratul, cu care tocmai se văzuse, ca și guvernul și opinia publică rusă, pune preț pe faptul că acțiunea României va avea loc la momentul oportun pentru a degaja Serbia și că acest concurs va avea o mai mare valoare pentru dezvoltarea relațiilor noastre decât dacă România s-ar limita doar la ocuparea provinciilor românești într-un alt moment.

Prințul Trubețkoi ne atrage amical atenția asupra mării importanțe pe care ar avea-o de a nu lăsa armata austriacă să se interpună în regiunea Orșova și să bareze comunicarea noastră cu Serbia, aproape izolând Rusia și România de restul Europei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 242, 242v

⁴⁷⁰ Vasil Hristov Radoslavov (1854-1929), om politic bulgar, liberal, președinte al Consiliului de Miniștri al Bulgariei (1886-1887; 1913-1918).

⁴⁷¹ Niș, azi oraș în Serbia, disputat și de Bulgaria. În 1914, în timpul atacării Serbiei de către Austro-Ungaria, corpul diplomatic și guvernul sârb s-au retras la Niș.

Telegramă cifrată nr. 1427

Petrograd, 8 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ministrul Serbiei a fost primit alaltăieri de către Împărat. El a transmis mulțumirile prințului moștenitor al Serbiei și conținutul telegramei lui Pasić la Rusia în favoarea Serbiei în situația atât de dificilă și în lipsa munițiilor. În telegrama sa, Pasić se plânge de Bulgaria, care ar vrea să profite pentru a cere compensații și să smulgă teritorii Serbiei, care anul trecut a acceptat arbitrajul Împăratului. Împăratul i-a spus, în esență, ministrului Serbiei că Rusia nu o va abandona pe aliata sa și că o va ajuta în toate modurile. A lăsat să se înțeleagă că, diplomatic, va aduce mai multe state în sprijinul Serbiei, și că, militar, Rusia va face o diversiune militară în favoarea ei. În corelație cu ceea ce precedă, se pune problema unui marș rus către Budapesta. Această din urmă informație necesită încă să fie confirmată.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 220, 220v**Telegramă cifrată nr. 1428**

Petrograd, 8 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasadorul Italiei, venit să mă vadă ieri seară, mi-a citit o telegramă a Marchizului Imperiali⁴⁷² de la Londra, relatând anumite tendințe în cercurile aristocratice ungurești în vederea încheierii păcii separate cu Rusia. La Foreign Office s-a confirmat acest zvon, încă vag, dar a adăugat că Tripleta Tisza⁴⁷³, Forgács, Conrad von Hötzendorf⁴⁷⁴, autorii responsabili ai războiului, sunt sub influență germană și se vor opune cu toate forțele lor.

⁴⁷² Marquis Guglielmo Imperiali (1858-1944), aristocrat și diplomat italian; în perioada Primului Război Mondial ambasador al Italiei la Londra (1914-1918).

⁴⁷³ Conte István Tisza de Borosjenő și Szeged (1861-1918), om politic maghiar, liberal, prim-ministru al Ungariei (1903-1905; 1913-1917).

Ambasadorul Italiei mi-a mai spus de asemenea că avansarea Austro-Ungariei în Serbia și ocuparea <ei> ar crea o situație nouă în Balcani, periclitanđ interesele noastre comune.

El crede că momentul intervenției se apropie.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 243, 243v

■ 163

Telegramă cifrată nr. 1429

București,
expediată în 7 noiembrie la orele 2 p.m.
primită la Petrograd, 8 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Am primit două telegrame de la Atena, conținând propunerea următoare:

„Venizelos a declarat lui Filodor⁴⁷⁵ că, în cazul în care eventual Bulgaria ar ataca România, Grecia este gata să se angajeze față de noi să intre în Bulgaria cu toate forțele. El explică faptul că nu poate ceda nimic din teritoriul grec, orice ar fi, și protestează împotriva oricărei măririi a Bulgariei mai puțin în Tracia, care ea însăși constituie un sacrificiu pentru Grecia, căci Bulgaria este o adversară seculară și constituie o amenințare permanentă.

El a adăugat că intenția Serbiei de a ceda Kočani⁴⁷⁶ și Iștip⁴⁷⁷ bulgarilor nu cadrează cu spiritul Tratatului de la București și cu angajamentele luate față de Grecia. El chiar a intervenit în acest sens la Niș, sfătuindu-l pe Pašić să nu cedeze nimic”. Din toată această conversație reiese preferința guvernului grec pentru ipoteza care ar face inevitabil conflictul cu Bulgaria.

Am răspuns lui Filodor ceea ce urmează: „dincolo de orice altă considerație și diferențiere, îi arăt lui Venizelos cât de prețioasă este amicitia

⁴⁷⁴ General Conte Franz Conrad von Hötzendorf (Harzendorff) (1852-1925), mareșal, șef al Marelui Stat Major (1906-1917) al Armatei Imperiului Austro-Ungar.

⁴⁷⁵ Nicolae Filodor, ministrul României la Atena (1913-1920).

⁴⁷⁶ Kočani, azi în Macedonia de Nord.

⁴⁷⁷ Iștip, azi în Macedonia de Nord. În document, cu transliterarea franțuzească „Istip”.

Regelui și a sa pentru România, ca și necesitatea pe care o recunosc de a vedea relațiile cu ea dezvoltându-se și acordul intereselor noastre menținându-se în ciuda tuturor [42461(?)]⁴⁷⁸ în ceasurile de față.

Țineți totuși cont că România nu poate vedea în rezultatul războiului actual exclusiv interesele balcanice și nu poate să se opună în principiu cedărilor în favoarea Bulgariei atâta timp cât aceasta corespunde altor mărimi teritoriale, menținând [64141(?)]echilibrul stabilit prin pacea de la București.

De asemenea, nu pot vedea, într-un conflict cu Bulgaria, doar chestiunea militară, care ea însăși, la ora când sârbii sunt într-o situație foarte gravă și când turcii pot dispune de trupele lor europene, nu poate fi luată în considerare cu ușurință; trebuie ca noi toți, în măsura în care acest lucru depinde de noi, să nu neglijăm nimic pentru a evita un nou conflict, care ar face viitorul vieții balcanice și mai dificil.

Cu aceste sentimente, îl rog pe Venizelos să ia în calcul situația generală, și numai în caz de intransigență a Bulgariei [24209(?)]sau în ciuda tuturor eforturilor noastre sincere și a concesiilor posibile, n-am putea evita soluția ostilităților, declarațiile lui Venizelos, de care iau act, ar putea să aibă efecte practice.

(s.) Brătianu

nr. 274

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 244, 244v, 245, 245v

■ 164

Telegr. cifrată nr. 1435

Petrograd, 8 noiembrie 1914
orele 8 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Am primit telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 274 și am avut apoi o întâlnire cu ministrul Greciei și ministrul Serbiei. Primul mi-a spus că, după telegrama <de la> Bordeaux, ministrul nostru la Londra ar fi declarat la Foreign Office că România ar fi dispusă să ofere compensații Bulgariei. Cel

⁴⁷⁸ Cifrele în paranteze pătrate la această pagină sunt cuvinte rămase nedescifrate în original. Semnul întrebării este rămas tot din documentul original.

de-al doilea mi-a citit telegrama ministrului Serbiei la Atena, semnalând o schimbare subită și dezamăgitoare a atitudinii României, care, sub influența Rusiei, înțelegând că va trebui să intre în acțiune și având în vedere cooperarea austro-bulgară, s-ar opune unei atitudinii mai ferme față de Bulgaria, preconizând compensații ale tuturor statelor balcanice față de Bulgaria și dispusă să se declare ea însăși gata de a face concesii.

Această schimbare, spune telegrama, produce impresia cea mai defavorabilă la Atena.

Semnalându-vă cele ce preced, cred că trebuie să corectăm interpretarea eronată a punctului nostru de vedere și să aducem contra-argumente, atât la Atena, cât și la Niș.

Ministrul Serbiei mi-a spus de asemenea, că ideea de compensație era o greșeală, având în vedere că Bulgaria dorește înainte de orice zdrobirea și diminuarea Serbiei și că ea așteaptă acest moment. El a adăugat că bănuiește că Tripla Înțelegere a pus la cale o compensație pentru a face Bulgaria să stea liniștită.

Declarația Împăratului asupra diversivării în Ungaria a fost făcută ministrului Serbiei și se confirmă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 246, 246v

■ 165

Telegramă cifrată nr. 1437

București
expediată în 8 noiembrie, orele 8:40 p. m.
primită la Petrograd, 9 noiembrie 1914
dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Urgent⁴⁷⁹

Reprezentanții Triplei Înțelegeri au venit unul după altul să îmi expună interesul nostru de a interveni înainte ca Serbia să fie zdrobită. Le-am răspuns: nr. 1, că pregătirile noastre militare nu sunt suficient de avansate pentru o campanie lungă, care, aproape sigur, nu ar fi în fază

⁴⁷⁹ Subliniat în manuscris cu creion roșu.

decisivă înainte de primăvara viitoare; nr. 2, că ar fi o eroare pentru noi să ne angajăm înainte de a putea [17462(?)]⁴⁸⁰ să ne încredem în situația Bulgariei. Conversația cu Ristic nu mi-a arătat că Serbia înțelege importanța pe care o atitudine amicală a Bulgariei ar avea-o pentru noi toți.

Din schimbul de telegrame cu Filodor, al cărui rezumat vi l-am trimis, v-a arătat că nici la Atena nu s-au stabilit lucrurile. Pentru <a informa> Guvernul Dumneavoastră, adaugă că Blondel și ministrul Angliei au fost mai puțin presanți decât ministrul Rusiei.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 247, 247v

■ 166

Telegramă cifrată nr. 1442

Petrograd, 10 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Referindu-mă la telegrama mea nr. 1435⁴⁸¹ în care relatam conversația cu ministrul Serbiei, care semnaleză schimbarea subită a atitudinii României, care înainte nici nu voia să audă de compensații la adresa Bulgariei și care acum preconizează compensații pentru care are inițiativa.

O rog pe Excelența Voastră să îmi comunice punctul nostru de vedere actual, care să îmi servească drept bază de discuții aici.

Scopul Triplei Înțelegeri este de a ne face să intrăm în acțiune cât mai curând. Argumentul instabilității balcanice și amânarea pentru a ajunge la consolidare prin concesiuni nu au greutate aici și ar trece drept amânări pentru că, după Tripla Înțelegere, declarația lui Radoslavov la adresa noastră ar trebui să fie cu totul suficientă.

Nu cred că demersul atenuat al lui Blondel ar avea semnificație. Ambasadorul Franței, pe care nu am putut să îl văd în timpul zilei, este deja la curent și mi-a telefonat ieri seară <spunând că> „România se sustrage”.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 248

⁴⁸⁰ Cuvânt rămas nedescifrat în original.

⁴⁸¹ Vezi textul telegramei nr. 1435 la pag. 327-328.

Telegramă cifrată nr. 1452

București

expediată în 11/24 noiembrie la orele 12:50 a.m.
primită la Petrograd, 11 noiembrie 1914 dimineațaExcelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Răspunzând telegramei Dumneavoastră nr. 1415⁴⁸² referitoare la aprovizionarea cu muniții din Japonia, vă informez că în afară de munițiile pe care le așteptăm zilnic din Germania, din care 20 de vagoane sunt intrate în țară, am expediat o misiune specială în America, unde sperăm să găsim stocul complet. Totuși, ar fi prudent să luăm în calcul și eșecul acestei misiuni [27217(?)]⁴⁸³, în acest caz posibilitatea dinspre Japonia este foarte necesară.

Binevoiți deci să vă informați dacă ar putea eventual să ne furnizeze materialul menționat mai jos, condițiile de plată, termenul de livrare și mijloacele de transport; în ceea ce privește plata, nu o putem face decât prin bonuri de tezaur pe termen de 5 ani.

Materialul de război necesar ar fi următorul: o sută cincizeci de milioane de cartușe de infanterie pentru pușca românească de 6½ milimetri și două sute de mii de cartușe complete Schrapnells și obuze mine pentru tunul de campanie românesc de 7½.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 253, 253v**Telegramă cifrată nr. 1456**

Petrograd, 11 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

⁴⁸² Vezi textul telegramei nr. 1415 la pag. 323-324.

⁴⁸³ Cuvânt nedescifrat în original.

În ceea ce privește solicitarea lui Poklewsky despre care era vorba în scrisoarea Excelenței Voastre, reiese că a fost însărcinat să sondeze <disponibilitatea noastră> pentru compensații la dorința lui Sazonov.

Prințul Trubețkoi, care va fi săptămâna viitoare la București, are misiunea de a obține <disponibilitatea pentru> compensații a Guvernului sârb.

Ideea ar fi de a constitui o înțelegere româno-sârbo-grecescă pe baza concesiilor reciproce <făcute> Bulgariei, care ar trebui fie să accepte, fie să rămână izolată și încercuită dacă nu aderă la înțelegere.

Aici se estimează că ar fi oportun ca această înțelegere să fie stabilită cât mai curând. Se speră ca astfel statele balcanice neutre să fie împiedicate de a fi impresionate de avansul austriecilor în Serbia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 252

■ 169

Telegrama cifrată nr. 1459

București

expediată la 12 noiembrie 1914, orele 1:30 a.m.

primită la Petrograd la 12 noiembrie, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Mai întâi <se spune că> România se sustrage, dar alții vor intrarea ei precipitată în acțiune cu atât mai mult că aceasta nu îi convine.

Am executat cu sinceritate tot ceea ce promisesem și, chiar cu sacrificii reale, tot ce am refuzat să-mi asum în scris.

Ministrul Rusiei și colegii săi sunt impresionați de agitațiile persoanelor interesate, care aspiră mai ales la schimbări ministeriale și ai căror principali promotori vor fi primii care să evite o campanie de iarnă, în ziua în care ar avea responsabilitatea, ceea ce poate nu este atât de meritoriu.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 255

Telegrama cifrată nr. 1465

Petrograd, 12 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sazonov îmi comunică marea victorie obținută de ruși pe frontul german unde un întreg corp german a fost distrus și luat prizonier. Aici se consideră că este probabil ultima încercare de ofensivă germană pe teritoriul rus.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 254

Telegrama cifrată nr. 1470

București,

expediată la 11 noiembrie 1914, orele 6:40 p.m.
primită la Petrograd la 13 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Aflu că Tripla Înțelegere ar fi exprimat la Sofia satisfacția pentru declarațiile de neutralitate ale lui Radoslavov și ar fi declarat că Bulgaria, prin această atitudine, ar putea conta pe compensații teritoriale care i-ar fi acordate de România, Serbia, Grecia; or, am declarat întotdeauna că neutralitatea bulgară nu ne oferă nici o securitate, căci aceasta nu ar împiedica-o să iasă, la momentul oportun. [56009(?)]⁴⁸⁴[în ceea ce o privește]⁴⁸⁵ singură acțiunea militară ar constitui o garanție efectivă, pe de altă parte, am refuzat întotdeauna să las să se vorbească despre compensații românești, atâta timp cât un acord asupra chestiunii macedonene nu s-a încheiat. (s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 256

⁴⁸⁴ Cuvânt rămas nedescifrat în original.

⁴⁸⁵ Adăugat prin suprascriere, încercare nesigură de a descifra cuvântul care a rămas cifrat.

Telegrama cifrată nr. 1474**<Petrograd>, 26 noiembrie 1914**

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Referindu-mă la ceea ce am transmis Excelenței Voastre în chestiunea exporturilor României, vă rog să-mi comunicați: 1) Dacă prohibiția generală de export a României în Austro-Ungaria a fost decretată, în acest caz ar trebui să fie semnalată domnului Poklewski, pentru ca el să o semnaleze aici, 2) Dispozițiile deciziei în acest sens luată la noi în materie de exporturi pentru a facilita demersurile noastre aici în vederea autorizării necesare, 3) Dacă exportul porumbului nu este interzis și dacă prohibiția de export a acestor cereale nu o vizează decât pe cea indigenă sau și pe cea importată. În mod general, ar trebui să fiu ținut la curent și să se ia precauțiile necesare pentru a nu fi expus riscului de a nu fi informat.

(s.) Diamandy

AMAE, fond Petersburg, dosar 12, f. 238

Telegramă cifrată nr. 1489**Petrograd, 15 noiembrie 1914**

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Pentru a depista posibilele indiscreții, propun Excelenței Voastre modificarea următoare de introdus în cheia cifrului începând de la 1 ianuarie 1915. Principiul cheii noastre actuale este un număr format din data zilei și săptămâna anului. Seria săptămânilor este numărată începând de la întâi ianuarie. Putem varia cifrele care reprezintă săptămânile trăgându-le la sorți.

Trimit aici Excelenței Voastre un calendar inclus pe care am marcat în josul fiecărei săptămâni numărul prin care ea va fi reprezentată.

Binevoiți...

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 257

Domnule Ministru,

Am onoarea de a propune Excelenței Voastre o nouă cheie pentru cifru de întrebuițat pentru telegramele foarte confidențiale.

Indiciul întrebuițării acestei chei va rezulta din faptul înscrierii nr. de ordine al telegramei la începutul textului în loc de a fi pus după semnătură.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 259; original în limba română

■ 174

Telegramă cifrată nr. 1504

17 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București
Domnule Președinte al Consiliului,

Domnul Duflon, directorul „Societății de Construcții electro-mecanice Duflon-Constantinovitch et C-ie (*sic!*) de Petrograd” merge la Berna prin România în scopul, spune el, de a face să parvină din Elveția la Uzinele „Becker de Reval” turbine electrice pentru a acționa submarinele rusești în construcție.

Pentru ca Elveția să nu poată împiedica exportul acestor turbine destinate unui stat beligerant, domnul Duflon ar dori să le trimită într-un stat neutru al cărui guvern nu s-ar opune reexportării lor în Rusia. Sunt informat că, probabil prin intermediul Legației Rusiei la București, domnul Duflon are intenția să facă un demers în acest sens pe lângă Guvernul Regal.

(Cifrat) În orice caz, ar putea să i se ceară un document din partea rusă. Dacă Guvernul român ar fi dispus să satisfacă cererea, cred că s-ar putea cere la schimb avantaje pentru exporturile noastre, având în vedere că, de câtva timp, din cauza inacțiunii noastre, întâlnesc dificultăți și lipsă de bunăvoință.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 260

Telegrama cifrată nr. 1508

Petrograd, 19 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Chemat de Sazonov ieri seară, acesta mi-a citit telegrame alarmante de la Belgrad în care se semnala marea descurajare a Statului Major sârb, dezertările din armată. Căderea Belgradului este iminentă. Serbia imploră România ca pe singura speranță. Sazonov m-a rugat pe loc să sprijinim cu căldură pe lângă Dumneavoastră necesitatea acțiunii noastre, care nu ar fi apreciată aici decât dacă ar avea loc la momentul oportun.

Avansul Austro-Ungariei amenință de a tăia comunicațiile noastre cu Serbia, ar tenta Bulgaria să intre în Macedonia, stabilind astfel joncțiunea austro-turcă. În afară de aceasta, dacă mai întârziem, cele 7 corpuri de armată care operează acum în Serbia ar deveni disponibile și Austro-Ungaria le-ar putea îndrepta eventual împotriva noastră.

Sazonov adaugă că Austro-Ungaria vrea să șteargă Serbia de pe harta Europei.

În continuarea discuției, Sazonov, vizibil deprimat, mi-a spus că deplângea indecizia Dumneavoastră și că ați fi spus unui diplomat că acțiunea României nu ar putea avea loc decât în februarie. I-am spus lui Sazonov că, dacă personal speram că circumstanțele vor permite României să intre în acțiune cât mai curând, acesta nu pare a fi stilul Dumneavoastră de a preciza o dată apropiată sau îndepărtată.

Am sentimentul că în depresia lui Sazonov trebuie căutată și contralovitura partidei nesigure de pe frontul german, unde succesele rușilor au fost doar episodice, cu mari pierderi compensate cu avantaje echivalente în favoarea germanilor.

Poklewski este însărcinat să facă demersuri pe lângă Dumneavoastră în aceleași sens; vă rog să-i semnați intervenția mea călduroasă pe lângă Dumneavoastră.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 263, 263v, 264

Telegrama cifrată nr. 1509

Petrograd, 19 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Japoniei, care a făcut demersuri telegrafice în vederea comenzii noastre, mi-a comunicat cu viu regret că Guvernul Nipon nu-și poate lua angajament, fiind depășit de comenzile țărilor aliate.

Am avea motive să credem că Guvernul Rus nu a insistat în favoarea noastră și că pentru aceste comenzi din Japonia, ca și pentru furnizarea de cai rusești, lucrurile s-ar schimba și am găsi chiar solitudine atunci când ar avea loc acțiunea românească.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 266**Telegrama cifrată nr. 1510**

<Petrograd>, 19 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

În întrevvedereea cu Baronul Schilling, abordând chestiunea unei eventuale păci separate cu Ungaria, am rămas cu impresia că această idee nu ar fi rău primită de partea rusă, dacă Ungaria ar face concesiile Serbiei, dar Rusia nu ar putea să-i garanteze intangibilitatea posesiunilor sale decât în ceea ce o privea, nu și împotriva veleităților vecinilor Ungariei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 265

Telegramă cifrată nr. 1515

Petrograd, 20 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urgent. Schilling din partea lui Sazonov mi-a comunicat că rezultatul negativ al demersului Ministrului Serbiei la București solicitând ajutorul României contra Austro-Ungariei și răspunsul primit, că acțiunea noastră nu ar putea avea loc înainte de luna februarie, a produs aici mare decepție.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 268

Telegramă cifrată nr. 1519

București,

expediată în 20 noiembrie la orele 2 p. m.
primită la Petrograd la 21 noiembrie/4 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

De cinci zile, cercurile politice în relații strânse cu reprezentanții Triplei Înțelegeri lasă să se întrevadă un nou demers presant pentru a declanșa acțiunea militară română ca urmare a situației disperate a armatei sârbe.

Ieri Ristić, astăzi ministrul Rusiei, au venit să insiste asupra necesității urgente de a ieși din neutralitate; le-am declarat că, în ciuda serioasei gravități a consecințelor înfrângerii sârbe pentru noi, nu pot să-mi asum riscurile pe care le-ar implica o acțiune insuficient pregătită.

Ministrul Rusiei [18350?]⁴⁸⁶, în cursul unei conversații, făcând aluzie la faptul că anterior am declarat că neutralitatea noastră nu ne autorizează să lăsăm trupele rusești să treacă în Serbia, a terminat prin a-mi spune că Venizelos ar fi dispus să trimită 100.000 de oameni contra Austriei dacă mă angajez să intru în acțiune în contra Bulgariei dacă ar fi cazul; nu i-am ascuns

⁴⁸⁶ Cuvânt rămas nedescifrat în original.

că îmi repugnau soluțiile care ne-ar fi angajat într-un nou război balcanic, dar cum nu era însărcinat să-mi facă propuneri formale în acest sens, am amânat să dau răspunsul meu, care totuși nu putea fi decât negativ.

Argumentelor din partea Ministrului Rusiei, pe care le ghiciți, le-am răspuns insistând asupra faptului că angajamentul nostru era rezultatul unei clauze, care era acceptată de către Rusia, că numai interesele românești trebuiau să decidă momentul oportun al punerii aplicare.

Am observat că Tripla Înțelegere nu făcea nimic serios, doar concesii în Macedonia, pentru a facilita alte soluții decât cele care ar duce la un conflict fatal cu Bulgaria.

În rezumat, situația fiind aceea descrisă în telegrama mea cifrată din 8 noiembrie⁴⁸⁷, răspunsul meu ar trebuie să fie deja previzibil.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 269, 269v

■ 180

Telegramă cifrată nr. 1529

Petrograd, 23 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Personal.

Avansul ofensivei germane cauzează oarecare impresie aici. Cei mai optimiști întrevăd un război de uzură. Presa cheamă România și Grecia în ajutorul Serbiei; lipsa noastră de acțiune cauzează decepție și nemulțumire, care nu ne este ascunsă.

Ocupația austriacă a Serbiei, legătura austro-bulgaro-turcă ce poate rezulta, umbresc pentru noi situația.

Cred totuși că, în ciuda acestor conjuncturi defavorabile, interesele noastre cer să nu precipităm acțiunea. România nu este nici în cazul Serbiei, nici al Belgiei. Nu este atacată, nu trebuie să se apere; ea vizează o acțiune de cucerire. Această cucerire este subordonată victoriei Rusiei. Orice acțiune înaintea acestei victorii ne-ar arunca într-o aventură.

În ciuda interesului de a salva Serbia, diversiunea noastră nu va avea ca rezultat decât de a deturna furtuna către noi. Chiar dacă am avea un

⁴⁸⁷ Vezi telegramele din 8 noiembrie la pag. 325.

ascendent asupra celor 7 corpuri de armată care operează în Serbia, care ar fi profitul, în absența condiției esențiale, victoria Rusiei?

Cred că linia noastră de conduită trebuie să fie: să vedem mai întâi victoria rusă, și apoi acțiunea și cucerirea provinciilor românești.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 272

■ 181

Telegr. cifrată nr. 1538

<București>, expedită la 24 nov.

<orele> 12,40

primită la Petrograd la 25 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Cei trei miniștri ai Triplei Înțelegeri au venit să-mi ceară să fac o declarație Sofiei, în care să garantăm Greciei <ajutorul> împotriva oricărui atac bulgar, în cazul în care grecii ar merge în ajutorul Serbiei; am refuzat să iau acest angajament insistând asupra caracterului amenințator pe care un astfel de act l-ar avea față de Bulgaria și asupra intenției noastre de a evita, atâta timp cât depinde de noi, să dăm intrării noastre în acțiune un caracter balcanic și ostil Bulgariei, cu care vrem să avem pe viitor relații de prietenie.

Ministrul Rusiei, care este singurul care a insistat, a propus să se înlocuiască demersul la Sofia cu un angajament secret luat față de Grecia; am început prin a constata că Atena nu ne-a cerut un astfel de angajament, despre care consider că ar putea aduce prejudicii, căci, într-o fază în care mai putem spera la oportunitatea unei soluții de înțelegere cu Bulgaria, aceasta ar încuraja Grecia să considere lipsit de pericol un conflict cu Bulgaria și în consecință să graveze [20262] [64713?]⁴⁸⁸

În cursul conversației nu am omis să subliniez contradicția flagrantă care există între propunerea care ni se face astăzi și garanția care se pretindea că ni se oferă alaltăieri, când aceiași ne declarau în scris: „că au stabilit intențiile Bulgariei” ca urmare a declarației verbale a lui Radoslavov;

⁴⁸⁸ Două cuvinte rămase nedescifrate în original, care lasă intraductibilă ultima parte a frazei. Verbul folosit în original este „graver”(a grava, a înscrie, a marca, a afecta).

În această ordine de idei ministrul Rusiei a menționat el însuși conversația cu Radev în care acesta a amenințat România asupra consecințelor atitudinii răuvoitoare la adresa Bulgariei.

În realitate, Macedonia rămâne nodul situației și doar înțelegerea sârbo-bulgară, care nu depinde de noi, va rezolva chestiunea.

La solicitările indiscrete ale ministrului Rusiei, vrând să știe care erau concesiunile teritoriale pe care le-am face bulgarilor în caz contrar, i-am răspuns zâmbind că n-am declarat niciodată că aș fi gata să fac astfel de concesiuni și dacă el a crezut că ghicește astfel de posibilități, nu cred că a putut să conceapă realizarea lor înainte de a se fi tranșat chestiunea macedoneană.

Am insistat din nou asupra interesului pe care îl avem de a nu precipita ieșirea din neutralitate atâta vreme cât pregătirile militare și atitudinea bulgară ne invită la o amânare, căci așa cum i-am spus prințului Trubețkoi, nu am stabilit relațiile actuale cu Rusia decât atunci când concepția politică a lui Sazonov mi-a dat asigurarea că Marele Imperiu Rus înțelege că independența statelor nu este în raport cu dimensiunea lor și că aveam dreptul să aleg, conform intereselor noastre, momentul propice pentru acțiunea noastră; în ceea ce privește pericolul local, ivit din înfrângerea sârbilor, sunt conștient de gravitatea acestuia dar fiecare situație trebuie privită nu doar în cadrul local și izolat, ci acțiunea românească trebuie să se exercite în raport cu sistemul general, de care va depinde, în ceea ce privește rezultatul definitiv, orice situație locală.

Ca o concluzie, trebuie să spun pentru guvernul Dumneavoastră că demersul a fost mai puțin presant decât mă temeam și că ministrul Franței nu a insistat.

În ceea ce privește pe ministrul Angliei, în liniștea lui mi s-a părut mai degrabă satisfăcut de dorința mea de a menaja Bulgaria.

În rezumat: 1) sunt încă <fidel> concluziilor mele din 12 noiembrie;

2) contrar afirmației scrise a Triplei Înțelegeri, intențiile Bulgariei nu sunt încă stabilite;

3) Grecia nu a manifestat dorința de a intra în acțiune și chiar a refuzat un angajament, dar a vrut doar să știe care ar fi atitudinea noastră în cazul respectiv.

Adaug că, personal, nu am vorbit niciodată despre luna februarie, că rămân fidel obiceiului meu de a evita folosirea calendarului în astfel de chestiuni, dar că nu aș fi mirat dacă Italia și-ar menține neutralitatea până la sfârșitul iernii.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 273, 273v, 274, 274v

■ 182

Telegramă cifrată nr. 1552

<Petrograd>, 26 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Indicii încă destul de slabe ale dorinței de pace separată a Austro-Ungariei fie cu Serbia, fie cu Rusia, apar la Atena, Vatican, Berna. Nu se acordă aici vreo altă semnificație decât epuizarea A<ustro>-U<ngariei>, care și-ar da seama că situația nu poate decât să se înrăutățească.

Dacă presa rusă atribuie vreo importanță, aceasta este *ad hoc*, pentru a impresiona neutrii și mai ales România; avertisment de a se grăbi să intre în acțiune.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 276

■ 183

Telegramă cifrată nr. 1553

26 noiembrie/9 decembrie 1914

Diamandy către Porumbaru,
Externe

Exportul mărfurilor alimentare fiind interzis în Rusia, toate demersurile pe care le fac aici nu pot ajunge <la vreun rezultat> decât cu titlul de favoare specială. Excelența Voastră știe că în acest moment este o <stare de> nemulțumire din cauza inacțiunii noastre. Tactul indică o anumită rezervă, ceea ce cred că trebuie să observăm aici că nu este momentul de a cere favoare. Este oportun să reducem aceste cereri cel puțin pentru moment.

Nu am primit răspuns la telegrama mea nr. 1474⁴⁸⁹ <răspuns> care, totuși, ar fi de mare utilitate pentru acest gen de chestiuni.

(s.) Diamandy

AMAE, fond Petersburg, vol. 12, f. 254

■ 184

Telegramă cifrată Nr. 1554

Petrograd, 26 noiembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului

Cererea Serbiei către Grecia implica trimiterea a 80.000 de oameni, din care jumătate în Macedonia, jumătate la frontiera austriacă.

La Ministerul Afacerilor Străine de aici s-ar fi preferat trimiterea numai la frontiera austriacă și se estimează că nu ar fi oportun ca trupele grecești <să ajungă> în Macedonia, ceea ce ar irita Bulgaria și ar provoca complicații.

O anumită incoerență în acțiunea Triplei Înțelegeri în Balcani, pe care o semnaleză telegrama Excelenței Voastre nr. 295⁴⁹⁰, este cauzată de necesitatea imperioasă de a salva Serbia prin orice mijloace.

I-am spus baronului Schilling că această politică oportunistă era dăunătoare din punctul de vedere rus și român. Trebuie să tindem către armonizarea intereselor balcanice pentru a avea mâinile libere și nu de a învenina relațiile paralizând în atitudini de intimidare. Baronul Schilling a recunoscut justetea argumentelor obiecției pe care i-ați făcut-o lui Poklewsky.

De la Atena, ministrul Rusiei a telegrafiat că răspunsul României ar fi fost evaziv. Impresia Excelenței Voastre se va verifica: Grecia a avut în vedere să ne sondeze atitudinea. Impresia lui Trubețkoi despre București ar fi că România nu va intra atât de curând în acțiune.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 275

⁴⁸⁹ Vezi textul telegramei nr. 1474 la pag. 333.

⁴⁹⁰ Vezi textul telegramei nr. 295, înregistrate la registratura Legației României la Petrograd cu nr. 1538 la pag. 339.

Telegrama cifrată nr. 1586București, 1/14 decembrie 1914
primită la Petrograd pe 2/15 decembrie 1914Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Sazonov știa de la ministrul Rusiei că m-am angajat fără știrea Regelui, îndoielile actuale sunt superflue. Cred că este dăunător să nu schimbi nimic la actul nostru înainte de momentul de a intra în acțiune, pe care înțelegem să îl alegem noi.

Relațiile noastre cu Bulgaria nu au nimic suspect, cunoașteți din telegramele mele precedente punctul nostru de vedere; atât vreme cât momentul acțiunii încă nu a venit, nu țin să precizez situațiile, în orice caz Sazonov ar trebui să înțeleagă că nu înțeleg să renunț la independența noastră politică; contez pe Dumneavoastră să nu-l lăsați să uite <aceasta>, amical, dar ferm.

Am apreciat prea mult acțiunea Dumneavoastră de șase luni încoace pentru a avea cea mai mică îndoială asupra rezultatului bun al audienței Dumneavoastră la Țar.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 280**Telegrama cifrată nr. 1596**

<Petrograd>, 4 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Apropo de pacea separată cu Austro-Ungaria, baronul Schilling mi-a spus că, într-adevăr, mai multe sugestii vin dinspre diferite capitale, dar că nicio propunere fermă indicând condiții n-ar fi fost până acum făcută Rusiei. <„>Ar fi <în seama> Austro-Ungariei să propună condiții, și nu a noastră.<”>

Întrebându-l dacă credea admisibile condițiile indicate de Statul Major Rus, relatate în telegrama mea nr. 1593⁴⁹¹, baronul Schilling mi-a răspuns afirmativ.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 282

■ 187

Telegramă cifrată nr. 1598

<Petrograd>, 4 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Vorbind despre întrevederea suveranilor scandinavi de la Malmö, Baronul Schilling mi-a spus că, din informațiile diplomației ruse, reuniunea trebuia să aibă ca obiect concertarea asupra dificultăților suferite de comerțul și navigația țărilor neutre ca urmare a războiului și a exigențelor beligeranților.

Baronul Schilling crede că în ceea ce privește navigația, obstacolele vin mai ales dinspre Germania, pe care o bănuiește și că a inspirat Suedia să nu execute joncțiunea căilor ferate cu Rusia.

Până la proba contrară, a adăugat Schilling, noi nu avem motive să credem că întrevederea de la Malmö ar putea să aducă vreun prejudiciu intereselor Rusiei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 283

⁴⁹¹ Telegrama 1593 din 3 decembrie 1914 nu a fost inclusă în volum, deoarece nu conține informații relevante care să nu se regăsească în alte telegrame. Paragraful la care se referă Diamandi este următorul: „Conform aceleiași surse, opinia Statului Major Rus ar fi că pacea separată cu Austro-Ungaria ar trebui să aibă drept condiție cedarea către Serbia a Herțegovinei, o parte a Bosniei și ieșirea la Adriatică prin Dalmația, <cedarea> către Rusia a Galiției cu Cracovia.” (ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 281)

Telegramă cifrată nr. 1619

Petrograd, 8 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Rog comunicați decizia privind lazaretul pentru răniți; în caz că Excelența Voastră crede că este cazul să mai amânăm, vă rog să-mi spuneți ce sumă se poate subscrie cu titlu personal și să îmi trimiteți.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 284

Telegramă cifrată nr. 1634

Petrograd, 11 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sunt informat că Anglia și Franța au făcut către Tokyo o propunere pentru trimiterea a 100.000 de japonezi pe teatrul de război franco-belgian. Japonia ar fi declinat evaziv. Refuzul este atribuit faptului că Japonia ar fi făcut anterior chiar ea <propunerea> , dar nu a avut primirea dorită, ci i s-a arătat ezitare.

Principalul motiv ar fi că Japonia dorește și așteaptă să fie chemată de Rusia să combată pe frontul ruso-german.

În acest caz, trupele japoneze ar folosi transsiberianul.

Acest concurs ar deschide Japoniei perspectiva unei alianțe cu Rusia și avantaje în Mongolia.

<(s.) Diamandy>

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 286

Telegramă cifrată nr. 1635

București, 11 decembrie 1914

orele 2:50 p.m.

Primită la Petrograd 12 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Răspunzând telegramei Dumneavoastră cifrate nr. 1619⁴⁹², raportați-vă la telegrama mea cifrată din 30 octombrie; dacă judecați suma insuficientă, precizați Dumneavoastră cuantumul.

(s.) Brătianu nr. 333

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 288

Telegramă cifrată nr. 1640

Petrograd, 12 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate. Rog trimiteți cinci mii de ruble pentru Crucea Roșie Rusă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 287

Telegramă cifrată nr. 1641

13 decembrie 1914

Diamandy către Externe, București

În întrevederea cu ambasadorul Japoniei, acesta mi-a confirmat că Franța și Anglia au solicitat concursul militar al Japoniei pe frontul franco-belgian, dar că dificultățile tehnice mai ales pentru transportul cailor îl făceau impracticabil. Altfel ar sta lucrurile în ceea ce privește concursul pe

⁴⁹² Vezi textul telegramei cifrate nr. 1619 la pag. 345.

frontul ruso-german, cu 2 corpuri de armată și până la 200.000 de oameni ar putea fi trimiși prin Vladivostok în aproximativ o lună.

Ambasadorul a adăugat că Japonia nu ar fi dispusă <să acorde> acest ajutor decât dacă ar fi fost cu adevărat o necesitate și dacă cererea ar fi fost făcută în comun de Tripla Înțelegere. Ambasadorul Japoniei mi-a mai spus că credea că la începutul primăverii războiul va intra în faza decisivă. Cu această ocazie, Anglia ar putea arunca 500.000 de oameni pe frontul francez și Rusia să concentreze rezerviștii.

În ceea ce privește Polonia, ambasadorul Japoniei, al cărui aliat⁴⁹³ primește comunicări confidentiale de la Statul Major rus, mi-a spus că se credea că scopul german nu era atât de a ocupa Varșovia, ci de a crea posibilitatea de a ierna în Polonia, în retragere, așa cum o fac în Franța.

Confidențial, ambasadorul Japoniei mi-a spus că artileria rusă lasă de dorit, mai ales ca eficacitate a tirului și, dacă nu ar fi prevăzători, cu timpul, rușii ar risca să le lipsească muniții.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 289, 289v, 291

■ 192

Scrisoare de cabinet cifrată nr. 1644 Petrograd, 15 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București
Domnule Președinte al Consiliului,

Anumite informații demne de încredere povestite în lazaretul răniților ar arăta câteva indicii ale demoralizării armatei ruse; câțiva soldați se plâng de lipsa hranei, a îngrijirilor și că ofițerii vând tutun și obiecte calde care ar fi trebuit să se distribuie gratuit și că, în momentul luptelor de la Varșovia, trupele ar fi rămas fără ofițeri, care rămăseseră în oraș, în localurile de noapte.

Numărul dezertorilor ar fi considerabil.

⁴⁹³ În original, fr: „allié”. Probabil este o confuzie de termeni, ar avea mai mult sens, fiind vorba despre acces la informații militare, cuvântul „attaché” (atașat militar).

În anumite regimente, dezertările ar avea loc în drum spre gară. În câteva lazarete, ofițerii răniți se arătau puțin dispuși să se întoarcă în luptă. Un ofițer a povestit că unitățile rusești de infanterie refuzând să avanseze, propria lor artilerie a tras asupra lor. Din punct de vedere tehnic, inferioritatea materială și tirul artileriei rusești, ca și a munițiilor, este recunoscută.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 292

■ 193

Telegramă cifrată nr. 1649

Petrograd, 16 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Foarte confidențial.

Ambasadorul Angliei la Washington a informat că pe 25 XII ambasadorul Germaniei, însoțit de această dată de cel al Austro-Ungariei, au fost la Președintele Statelor Unite și i-au vorbit de o mediere pentru pace.

Vorbind despre acest demers cu ambasadorul Franței, acesta mi-a spus că, după părerea sa, aceasta nu înseamnă că Germania și-a atins limitele, ci cerea pace simțindu-se într-o postură bună pe cele două fronturi, ea nu credea că mai poate trage foloase dintr-o luptă fără certitudinea victoriei, că înțelegea de asemenea că se va găsi mai târziu într-o poziție mai puțin favorabilă. Pentru acest motiv, ea ar solicita ca adversarii săi să consimtă pacea.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 293

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Aflu de la Ministrul Serbiei că finanțistii austrieci i-ar fi contactat pe colegii francezi sondând posibilitatea păcii. Condițiile Rusiei ar fi fost Galiția, Bucovina, Bosnia Herțegovina pentru Serbia și crearea Ducatului Boemiei. Austro-Ungaria ar fi declinat aceste condiții. Colegul meu sârb mi-a spus că Austro-Ungaria acționa <în vederea> ridicării de noi trupe contra Serbiei, ceea ce o pune pe aceasta din urmă din nou într-o poziție dificilă. Este însărcinat să ceară aici o diversiune a armatei ruse în Ungaria. El crede necesar ca România și Serbia să se concerteze pentru a dejuca pacea separată cu Austro-Ungaria pe care Rusia ar putea să o încheie. Interesul nostru comun este de a tranșa în acest război toate chestiunile noastre teritoriale cu Monarhia <Habsburgică>.

Din altă sursă am aflat că, în ceea ce privește pacea, se pretinde că anumite influențe ale Curții Imperiale aici s-ar manifesta în acest sens și că membri influenți de dreapta ai Dumei se temeau de întărirea polonezilor și de consecințele asupra libertăților în interior, <asa că> ar înclina tot spre pace.

În ceea ce privește propunerile colegului meu sârb, eu cred că o eventuală acțiune a noastră ar trebui precedată de un acord cu Serbia care să recunoască drepturile noastre asupra Banatului și asupra Transilvaniei, pentru a nu fi expuși la o înțelegere a Rusiei și Serbiei, care să atribuie aceste regiuni acesteia din urmă.

Avem motive să credem că, având în vedere eficacitatea concursului nostru pentru Serbia, ea ar subscrie dezideratelor noastre.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 294, 294v

Telegramă cifrată nr. 1683

<Petrograd>, 20 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sazonov a exprimat mulțumirea <în privința> noutăților din România, asupra indiciilor intensei noastre pregătiri militare.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 295

Telegramă cifrată nr. 1691

24 decembrie 1914/6 ianuarie 1915

Externe, București,
Excelenței Sale, Domnului Porumbaru

În cursul întrevederii cu ambasadorul Italiei, el mi-a spus că, după informațiile sale, situația Austro-Ungariei era rea, că era obligată să recurgă la Landsturm⁴⁹⁴ împotriva Serbiei, resursele financiare și resortul moral scădeau. Ambasadorul Italiei crede că Prințul de Bülow⁴⁹⁵ se preocupă să încurajeze pretențiile Italiei în Albania și că *debarcarea <la> Vallona a avut loc, dacă nu la sugestia sa, măcar cu asentimentul său*⁴⁹⁶.

Această debarcare a fost notificată de cabinetul de la Roma la Viena, care a primit comunicarea fără să răspundă.

Rog pe Excelența Voastră să păstreze pentru sine informațiile, ca și sursa lor.

(s.) Diamandy

⁴⁹⁴ Landsturm, trupe de miliții din structura armatei austro-ungare.

⁴⁹⁵ Bernhard Heinrich Karl Martin von Bülow (1849-1929), om politic și diplomat german, ministru de Externe și Cancelar al Imperiului German (1900-1909). Între 1914-1915, Bülow a fost ambasador în Italia, eșuând în a atrage această țară alături de Germania.

⁴⁹⁶ Fragmentul de text evidențiat de editori cu caractere italice a fost subliniat și tăiat cu creion roșu în documentul original.

■ 197

Telegramă cifrată nr. 1694

<Petrograd>, 24 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București
Domnule Ministru,

Am onoarea a vă înainta alăturat Cartea Portocalie publicată de Ministerul de Externe rusesc și care cuprinde documente diplomatice cu privire la negocierile diplomatice care au precedat războiul cu Turcia (19 iulie/1 august până la 22 decembrie 1914).

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 298

■ 198

Telegramă descifrată nr. 1701

<Petrograd>
25 decembrie/7 ianuarie 1914

De la Legațiunea din Petrograd
Ministerul Afacerilor Străine
Direcțiunea Cabinetului Ministrului

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Răspunzând la telegrama Dumneavoastră nr. 34289, guvernul imperial acceptă radio-telegrafia Parc Carol – Sevastopol. Indicația următoare:

1. orele de lucru: de la ora 4 la ora 5, numărându-se orele de la 0 la 24;
2. apelul/cererea pentru Sevastopol „Sow” sau mai bine „Znm”; IIII;
3. lungimea undelor 800 metri;
4. sunetul stației radio-tegrafice cu descărcare urrotative din Sevastopol este jos și neclar;
5. detaliile comunicării, la fel ca și codul de serviciu de utilizat, ar putea fi stabilite prin intermediul Legației Rusiei la București.

■ 199

Telegramă cifrată nr. 1703București,
primită la Petrograd 26 decembrie
1914/8 ianuarie 1915

Ministrului României la Petrograd

Sunt informat că ar fi avut loc recent negocieri între Anglia și Rusia asupra chestiunii Strâmtoarelor și că ar fi intervenit chiar un acord pe acest subiect între cele două țări.

Binevoiți să îmi spuneți ce știți despre acest lucru și să mă țineți la curent cu tot ce ați putea afla referitor la chestiunea atât de importantă pentru noi și la soluționarea căreia România este una din primele interesate.

(s.) Porumbaru nr. 36894

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 299

■ 200

Telegramă cifrată nr. 1712

<Petrograd>, 27 decembrie 1914

Afaceri Străine, București

Discurs al ambasadorului Angliei în fața coloniei engleze din Petrograd cu ocazia Anului Nou, în care a vorbit despre o alianță necesară anglo-rusă și contra vocilor pacifiste ale unor germanofili ruși, vizat <fiind> contele Witte, care este bănuțit a avea capitaluri în Germania, și anturajul său, ca și câteva persoane influente de la Curte, ale căror voci se fac auzite pe măsură ce armatele ruse întâmpină dificultăți.

Într-o manieră generală, și atât cât putem judeca, cel puțin până în prezent, aceste voci ar fi rare și izolate.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 300, 300v

Telegramă cifrată nr. 1719

Petrograd, 28 decembrie 1914

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

În conversația pe care am avut-o azi la dejun cu Sazonov, mi-a spus că știrile care vin din România îl dezorientează. Se vorbește deschis de o acțiune în primăvară și Germania și Austria continuă să trimită muniții. Se neglijează ținerea la curent a Rusiei și oferirea oricăror indicații asupra proiectelor noastre.

<„>Noi ocupăm toată Bucovina și voi nu mișcați. Tot ce faceți și spuneți aici poartă doar o amprentă personală. <”>

Cred că acordul semnat între noi este cauza acestei inacțiuni.

Anumite informații ar tinde să ne lase să credem că această atitudine s-ar datora unor aranjamente speciale pe care ați fi pe cale de a le face cu Austro-Germania.

Nu este nimic în atitudinea României față de noi, a adăugat el, care să indice că mâine vom fi aliați și vom coopera.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 301

Telegramă cifrată nr. 2
Confidențial

2 ianuarie 1915

Externe, București

În cercurile Curții, cu ocazia noului an, primirea de către Împărat a Corpului Diplomatic la Țarskoe Selo a fost deosebit de amabilă.

El a exprimat urări calde pentru familia noastră regală și <pentru> România. El a adăugat că era la curent cu tot și cu călătoriile pe care le-am făcut în România.

„ – Sper, a continuat Majestatea Sa, că vom fi în curând aliați, la fel cum suntem cu vecinii voștri, sârbii”.

Întrebându-mă ce facem în România, am răspuns că pregătirile militare continuă. Majestatea Sa a replicat:

„ – Aveți dreptate să vă pregătiți bine, mai ales în circumstanțele actuale din Europa; se poate întâmpla să lipsească ceea ce este necesar. Și nouă ne lipsesc anumite lucruri.”

Împăratul s-a interesat apoi de regimentul său 5 Roșiori. Terminând întrevederea, Majestatea Sa mi-a spus că spera ca lucrurile să meargă bine între noi cât mai curând.

În întrevederile cu ambasadorii țărilor aliate, Împăratul a spus că, în ciuda anumitor voci izolate care și-ar fi permis o opinie diferită, voința Sa fermă era de a continua războiul până la capăt și că trebuia să învingă.

(semnat) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 2, 2v, 3

■ 203

Telegramă cifrată nr. 6

Petrograd, 2 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Răspund telegramei Dumneavoastră nr. 36894. Ambasadorul Franței dezmințe categoric că ar fi intervenit deja un acord între Anglia și Rusia referitor la *Strâmțori*⁴⁹⁷. Puterile Triplei Înțelegeri sunt dispuse să abordeze toate chestiunile într-o strânsă comuniune.⁴⁹⁸

Ambasadorii Franței și Angliei se văd în fiecare dimineață pe Sazonov și conversațiile lor se referă la toate subiectele, dar este inexact că Guvernul rus ar fi precizat un punct de vedere referitor la *Strâmțori*.

Ambasadorul Japoniei mi-a vorbit în această privință în același sens.

Voi vedea pe Sazonov zilele acestea, îi voi vorbi și vă voi comunica declarațiile sale.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 1

⁴⁹⁷ Cuvântul evidențiat de editori cu caractere italice a fost subliniat cu creion roșu în documentul original.

⁴⁹⁸ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „*Strâmțori*” („*Détroits*”, original, lb. franceză).

Telegramă cifrată nr. 7

Petrograd, 3 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Cu ocazia noului an, Împăratul Rusiei a trimis Maiestății Sale Regele o telegramă de felicitare în care îi dorește o domnie glorioasă prin îndeplinirea aspirațiilor naționale.⁴⁹⁹

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 4

Telegramă cifrată nr. 8

Petrograd, 3/16 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului

Schilling mi-a spus ieri că în întrevederea cu Poklewsky, Excelența Voastră i-ar fi spus că era de dorit ca până la 1 februarie să se poată realiza o înțelegere a blocului balcanic. După această dată, România și-ar rezerva <dreptul> de a trata direct cu Bulgaria. Schilling estimează că cele două lucruri s-ar putea face în același timp. Se speră aici ca negocierile noastre să nu contribuie mai mult la amânarea intrării noastre în acțiune și că vom dovedi încredere în Tripla Înțelegere, ținând la curent <partea rusă cu> mersul negocierilor noastre cu Bulgaria, pentru ca ea să poată oferi asistență și să faciliteze <aceasta>.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 5

⁴⁹⁹ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu⁵⁰¹ (*sic!*)

Răspunzând telegramei noastre nr. 1, binevoiiți să mă informați în ce condiții, preț, termen de livrare și transport am putea avea praf de pușcă, puști, tunuri, de tip japonez.⁵⁰²

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 6

Telegramă cifrată nr. 23⁵⁰³
Afaceri Externe, București

4 ianuarie 1915

Rezultă din detaliile conținute în telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 6⁵⁰⁴ referitoare la chestiunea Dardanelelor, că ea nu face pentru moment obiectul convorbirilor dintre Puterile interesate, cum am crezut pentru moment, pe baza anumitor informații din sursă indirectă, fără nici un comentariu.

Cred că va trebui ca noi să ne rezervăm și această discuție pentru o ocazie propice, pentru a evita un răspuns dilatoriu exact din partea acelorora cu care ar fi fost de stabilit o înțelegere.

Binevoiiți deci să vă abțineți de a discuta acest subiect cu Sazonov, așa cum v-ați propus, și binevoiiți să așteptați până la noi instrucțiuni, ca

⁵⁰⁰ Cuvântul evidențiat de editori cu caractere italice a fost subliniat cu creion roșu în documentul original.

⁵⁰¹ Telegrama îi este destinată lui C. Diamandi, poate prin intermediul lui Constantin I. C. Brătianu, șeful de cabinet al președintelui Consiliului de Miniștri, care era responsabil cu cifrul (ceea ce ar explica numele Brătianu din formula de adresare), ori este vorba despre o greșeală de copiere.

⁵⁰² Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „muniții” („munitions”, original, lb. franceză).

⁵⁰³ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Strâmători” („Détroits”, original, lb. franceză).

⁵⁰⁴ Vezi textul telegramei nr. 6 la pag. 354.

inițiativa să vină mai degrabă din partea Ministerului Imperial al Afacerilor Externe; căci este dificil să admitem că ar putea antama negocieri pe acest subiect fără a ne avertiza și înainte de a căuta să ne cunoască opinia.

(s.) Porumbaru No. 230

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 7, 7v, 8

■ 208

Telegramă cifrată nr. 34

5 ianuarie 1915

Către Legația Regală a României

Ministerul Imperial al Afacerilor Străine are onoarea de a înainta Legației Regale a României în acest plic o copie a notei verbale pe care tocmai a adresat-o Ambasadei Regale a Spaniei în data de 30 decembrie 1914, privind violările legilor și uzanțelor războiului comise de trupele germane și austro-ungare.

Petrograd, 5 ianuarie 1915

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 1

■ 209

Telegramă cifrată nr. 55
Afaceri Externe București

Petrograd, 9 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Sazonov consideră schimbarea ministrului Afacerilor Externe al Austro-Ungariei ca indicând o înfeudare totală a politicii Monarhiei față de Germania.

În ceea ce privește misiunea ministrului de Finanțe Bark la Paris și la Londra, mi-a spus că el ar trebui să stabilească un acord financiar în cadrul Triplei Înțelegeri.

Rusia, a adăugat el, ar avea aur suficient pentru vremuri normale, dar lipsa de exporturi face ca aurul să nu mai intre, fiind necesar să se mărească stocul de acoperire metalică în raport cu emisiunea de bilete de bancă.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 14

■ 210

<Notă>

Paris, 28 decembrie <1914?>/10 ianuarie 1915

*Domnul Vesnić*⁵⁰⁵. Domnia Sa fusese invitat la banchetul ce mi s-a oferit de către Amiciția Franco-Română din Paris. Primise, când, cu o zi înainte de acest festival, Domnii Lacour-Gayet și Perroy mă înștiințară că în urma interviewului ce am acordat ziarului „Le Petit Parisien”, Domnul Vesnić se vedea în imposibilitatea să vie.

În acest interview vorbisem despre revendicările noastre asupra Banatului. Astfel, ministrul Serbiei comunică domnului Lacour-Gayet că, întrucât și Serbia revendica acest ținut, D-sa nu putea să stea alături de mine. Imediat, i-am scris arătându-i caracterul meu particular și atrăgându-i atenția că, de aș fi aflat de vreo declarație a D-sale prin care Serbia revendica același ținut, aceasta nu m-ar fi împiedicat să iau parte la o masă unde s-ar fi aflat Domnia Sa, masă prezidată de Domnul Deschanel, la care aderase<ară> Reprezentanții Muntenegrului, Greciei și chiar al Bulgariei, dar de la care ar fi lipsit ministrul Serbiei.⁵⁰⁶

De asemenea i-am atras aminte⁵⁰⁷ că această atitudine ar face un efect foarte penibil la București. Îl rugam să vie întrucât între Serbia și România erau relații și interese mai permanente decât deosebiri care se puteau foarte ușor împăca la o conferință. Am comunicat aceasta Ministrului nostru care-mi spuse că într-adevăr domnul Vesnić exprimase din partea Serbiei pretenții asupra Banatului. Ca din întâmplare, a doua seară m-am întâlnit cu

⁵⁰⁵ Fragmentul de text evidențiat cu caractere italice de editori a fost subliniat în documentul original. Milenko Radomar Vesnić (1863-1921), diplomat și om politic sârb, ministru plenipotențiar al Serbiei în Franța.

⁵⁰⁶ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Georges Diamandy”. Probabil este o notă scrisă de ambasadorul la Paris și trimisă spre informare și lui C. Diamandi; confundă prenumele fraților Diamandi.

⁵⁰⁷ Este o combinație greșită, probabil din grabă, a două expresii: „a lua aminte” și „a atrage atenția”.

ministrul Serbiei la domnul Lahovary⁵⁰⁸. Retrăgându-mă într-un salon, i-am bănuat atitudinea sa așa de puțin amicală. I-am reamintit⁵⁰⁹

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 15; original în limba română

■ 211

Telegramă cifrată nr. 60

Petrograd, 11/24 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Japoniei îmi comunică faptul că Japonia, suprasolicitată de comenzi, nu poate furniza materialul de război cerut prin telegrama dumneavoastră cifrată nr. <.....>.⁵¹⁰

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 24

■ 212

Telegramă cifrată nr. 95

17 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Sunt informat că un mare act politic va avea loc în curând, consolidând Tripla Înțelegere și intenția de a continua războiul până la capăt.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 20

⁵⁰⁸ Ion N. Lahovary (1844-1915), om politic român, conservator, ministru al Afacerilor Străine (1899-1900; 1907-1908), ministru plenipotențiar al României la Paris.

⁵⁰⁹ Pagina/paginile următoare lipsesc.

⁵¹⁰ Lipsă în text; vezi telegrama cifrată nr. 17 din 4/17 ianuarie 1915, pag. 356.

Telegramă cifrată nr. 96

17 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Anumite indicii ne îndeamnă să credem că aici sunt luate măsuri în vederea unei eventuale acțiuni ruse contra Turciei, în Europa.⁵¹¹

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 21

Telegramă cifrată nr. 97

17 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Din informațiile unui coleg, aflu că Guvernul român ar fi adus la cunoștința reprezentanților Austro-Ungariei și Germaniei că România nu ar putea rămâne indiferentă în cazul ocupării Serbiei.⁵¹²

Pe de altă parte, reprezentanții noștri la Berlin și Viena ar fi cerut explicații asupra mișcării trupelor spre frontierele noastre.

O altă versiune care circulă este aceea că ministrul Austro-Ungariei la București ar fi lăsat să-i scape că aceste concentrări de trupe ar putea fi direcționate eventual împotriva noastră. Rog pe Excelența Voastră să îmi comunice ce este adevărat din cele de mai sus, astfel încât să ofer versiunea adevărată și să nu las să se acrediteze una falsă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 22

⁵¹¹ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul.

⁵¹² Toate paragrafele au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate nr. 87.

Nu înțeleg să fiu mielul din fabulă și să fiu ținta spiritelor răutăcioase provocate de alții, în împrejurări cărora nu le neg importanța, dar care nu sunt în puterea mea.

De la penultima Dumneavoastră telegramă cifrată, care mi-a exprimat satisfacția lui Sazonov, singurele evenimente produse sunt:

Constatarea concentrării de trupe considerabile austro-germane în apropierea frontierelor române, a căror prezență în aceste regiuni este datorată, cu siguranță, atitudinii noastre și nu este de natură a agrava situația rușilor.⁵¹³

Drept consecință a acestor măsuri militare, am luat, la rândul meu <unele măsuri>, e adevărat, cu aspect defensiv, dar al căror caracter nu poate scăpa inițiaților; asta nu înseamnă că mă gândesc să precipit acțiunea militară a României, care nu se va face fără știința mea și înainte ca condițiile de aprovizionare și ca rezultatele politice necesare să fie obținute. Printre aceste ultime chestiuni, (chestiunea) bulgară nu a făcut nici un pas și ironiile a lui Sazonov ar trebui în mod logic să se îndrepte în altă parte.⁵¹⁴

Sunt deja câteva zile de când o reluare a activității printre agitatorii de aici m-a făcut să mă tem că se va încerca o nouă presiune de acest gen datorată și dificultăților militare în Polonia și în Carpați, dar nu cred că Sazonov se va lăsa antrenat; cred că trebuie să-l faceți să înțeleagă că astfel de capricii, unite cu o inacțiune diplomatică ce nu ne dă nicio garanție din partea bulgară, nu poate prezenta nici un avantaj și că, personal, acțiunile răutăcioase sunt, pentru mine, cele mai ineficace.

Tocmai am văzut pe ministrul Rusiei, căruia i-am vorbit într-un limbaj ferm despre cele mai sus. I-am spus că nu înțeleg să fiu tratat de la Stat la Stat decât pe picior de egalitate și încredere reciprocă și că nu permit să-mi fie forțată mâna pentru acte premature.

Adaug că eu aveam a mă plânge de inacțiunea rusă.⁵¹⁵

⁵¹³ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁵¹⁴ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁵¹⁵ Probabil textul este incomplet.

■216

Telegramă cifrată nr. 107

18 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Ambasadorul Franței mi-a spus că marele act politic de împrumutare a 15 miliarde, făcut din rațiuni sociale de Tripla Înțelegere, ar dovedi nu numai voința fermă de a merge înainte, ci posibile resurse financiare pentru Puterile Aliate și prietene, ca și controlul pieței monetare în timpul războiului și după acesta.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 23

■217

Nr. 118/19 ianuarie 1915

Petrograd, 16 ianuarie 1915

Notă

Ministerul Afacerilor Străine are onoarea de a ruga Legația Regală a României să considere drept nulă și neavenită comunicarea din data de 5 ianuarie referitoare la violările legilor și uzanțelor războiului de către trupele germane și austro-ungare și a cărei restituire a fost solicitată de Minister.

El are onoarea de a înlocui această comunicare prin memoriul anexat aici⁵¹⁶.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 18⁵¹⁷

⁵¹⁶ Memoriul nu există la dosar.

⁵¹⁷ Conținut similar la fila 26 a aceluiași dosar.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Se consideră aici că trimiterea trupelor austro-germane în Transilvania, vizând întărirea Ungariei și impresiunea României, nu ar fi destinată unei ofensive contra Serbiei, ci pentru a masca avansul contra aripii stânga ruse și a degaja Przemysl, pe care rușii se pregătesc să îl asedieze. Aceasta ar explica o anumită nervozitate a cercurilor guvernamentale ruse și a presei, ca și apelul <făcut la> România.

Am primit informația că, din inițiativa ministrului Angliei la Atena și pentru a obține cooperarea greco-sârbă împotriva Austro-Ungariei, s-a pus problema trimiterii în Grecia a unui contingent al Triplei Înțelegeri a cărei prezență ar asigura-o dinspre partea bulgară. Venizelos ar fi fost favorabil acestei idei și ar fi cerut un răgaz pentru a discuta cu România.⁵¹⁸

Pe 14 ianuarie, ministrul Greciei i-a împărțit lui Sazonov, care ar fi aprobat. Pentru a grăbi un rezultat în acest sens, un demers al Triplei Înțelegeri ar fi fost făcut în favoarea unei compensații în Grecia, despre care se știe că era refractară la această idee⁵¹⁹. Smyrna ar fi fost promisă Greciei.

Sunt informat și că Serbia face demersuri presante pentru trimiterea de trupe rusești în Serbia, pe calea Dunării.

Rog pe Excelența Voastră să considere precedentele drept confidentiale.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 27

⁵¹⁸ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „trupe Salonic” („troupes Salonique”, original, lb. franceză).

⁵¹⁹ În textul original în lb. franceză „que l'on soit refractaire” este posibil să se fi strecurat o greșeală de dactilografie, varianta corectă ar putea fi: „que l'on soit refractaire”. La traducerea textului am luat în considerare această ultimă variantă.

<Telegrama> nr.140

22 ianuarie 1915

Secretarul Comandamentelor Majestății Sale Împărăteasa
Alexandra Feodorovna
21 ianuarie 1915, Palatul de Iarnă, Petrograd

Excelenței Sale, Domnul C. Diamandy,
Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar al României
Domnule Ministru,

Am onoarea să aduc la cunoștința Excelenței Voastre că cele cinci mii de ruble oferite de Dumneavoastră în beneficiul răniților au fost remise ieri, conform dorinței Dumneavoastră, medicului șef al comunității surorilor de caritate de la Sf. Elisabeta, doctorul N. J. Petrov, pentru întreținerea, vreme de 6 luni, a 17 paturi pentru soldații răniți și bolnavi.

Binevoii să primiți, Domnule Ministru, expresia înaltei mele considerații.

C<on>te J. Rostovțov

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 28

Telegramă cifrată nr. 145

22 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

S-a raportat aici că, într-o întrevedere cu Take Ionescu, ați fi spus că acțiunea României ar fi subordonată celei a Italiei și Bulgariei contra Turciei. Așa cum există convingerea aici, <că> Italia nu va mișca, aceste informații au produs tristețe.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 29.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Atașatul militar al Bulgariei fiind surprins <făcând> spionaj în favoarea Austro-Ungariei, va părăsi fără întârziere Rusia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 30

Președinția Consiliului de Miniștri Nr.⁵²⁰

București, 27 ianuarie/9 februarie 1915

Domnul Derussi, în telegrama sa din 20 ianuarie/2 februarie, ne raporta conversația pe care Radoslavov a avut-o cu Dl Steeg⁵²¹ – directorul Băncii Otomane din Constantinopol – care se întorcea în Franța, prin Sofia.

Președintele Consiliului, după ce i-a repetat asigurările atât de frecvent făcute Triplei Înțelegeri, a declarat că el urmărește cu exactitate politica României și că, dacă România intră în acțiune, Bulgaria va face același lucru și în același sens. El a adăugat că Regele era de acord cu el în acest subiect.

Cinci zile mai târziu, o nouă telegramă a domnului Derussi ne aducea la cunoștință că Radoslavov, cu care se întâlnește, contesta că i-ar fi spus lui Steeg că, dacă România intră în acțiune, Bulgaria va face același lucru și în același sens.

Această retractare subită, explicațiile confuze date pe acest subiect, încheierea operațiunii financiare la Berlin, atâtea indicii care îi justifică domnului Derussi bănuielile asupra atitudinii viitoare a Bulgariei.

⁵²⁰ Însemnare adăugată prin scriere de mână: „foarte personal” („très personnelle”, original, lb. franceză).

⁵²¹ Louis Steeg, director general adjunct al Băncii Imperiale Otomane din Constantinopol (ianuarie 1914- ianuarie 1915).

Domnul Filodor ne telegrafiază că un personaj care reprezintă cercuri influente ale politicii de la Atena și care poate să-l influențeze pe Venizelos a spus zilele acestea în cursul unei conversații că Italia, debarcând la Vallona, va trebui să conteze de acum înainte drept un nou factor în chestiunile balcanice care aveau să vină.

Una din primele chestiuni de rezolvat, după această persoană, va fi cu siguranță pericolul slav, cauzat de o eventuală victorie a rușilor și sârbilor. El întrevede o alianță sârbo-bulgară pentru a lovi Grecia și pentru a contracara influența italiană și nu vede soluția decât într-un bloc format din Italia, România și Grecia, care ar avea de făcut față pericolului expansiunii Rusiei și Serbiei pe socoteala lor.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 34, 34v

■ 223

Telegramă cifrată nr. 176

27 ianuarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Redeschiderea Dumei astăzi în atmosferă călduroasă, discursurile Președintelui, <al> Primului Ministru și al lui Sazonov foarte aplaudate. Manifestații pentru toți Aliații și aclamarea reprezentanților lor în loja diplomatică. Sazonov a vorbit și despre România în termeni, cred, de simpatie și corecți, din a cărui publicare integrală putem să ne dăm mai bine seama.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 35

■ 224

Discursul d-lui Sazonov
26 ianuarie 1915

„Sovremennoe Slova” 28 ianuarie 1915

Duma Imperiului după un interval de 5 luni a ascultat cu multă atenție discursul rostit de Dl. S. asupra Politicei Externe a Rusiei.

În această dare de seamă, de sigur nu se vede nimic nou; cărțile diplomatice publicate în diferite Țări despre evenimentele de la începutul războiului și destăinuirile făcute de oameni politici au dat la iveală tot relativ la Drama europeană; însă chiar dacă cuvintele rostite de capul diplomației noastre de la tribună confirmă numai faptele cunoscute, ele au totuși importanța lor.

Printre aceste adevăruri, putem socoti opiniunea ce s-a stabilit despre activitatea diplomației germane, care a fost destul de mioapă și fără tact, pentru a evoca niște spirite, cu care nu e în stare să lupte.

A expus încercările Germaniei să pue vina pe Puterile Triplei Înțelegeri. Acum însă Tripla Înțelegere a primit o nouă dovadă de trăinicia ei, datorită înțelegerii financiare între Rusia, Franța și Anglia.

Ministrul a făcut declarațiunea importantă că unirea noastră cu aliații înseamnă deciziunea irevocabilă de a se lupta până la sfârșit.

Dacă Germania n-a reușit să slăbească legăturile care unesc Tripla Înțelegere, ea a reușit să atragă pe Turcia în război și a o împinge la o catastrofă. Pentru Rusia se apropie minuta realizării problemelor economice și politice în legătură cu eșirea la Marea liberă. Aceasta este realizarea problemei istorice a Rusiei, care e pusă în primul plan de aventura întreprinsă de Enver Pașa.

A vorbit despre gloria poporului sârb, despre curajosul Muntenegru, despre Grecia și România; de Bulgaria însă nu a vorbit nimic și această tăcere a fost mai eloquentă decât orice cuvinte. În Sofia această tăcere să fie luată în seamă, ca un simptom despre relațiunea existentă cu privire la politica lui Radoslavov, precum și alte state neutrale, măcar că opiniunea publică a acestor țări cere realizarea idealurilor naționale.

Intervențiunea lor este de așteptat când guvernele lor vor găsi că momentul favorabil a venit nefiind exclusă posibilitatea că neutralitatea să aibă preponderența.

Speranțele aliaților în țările neutrale rămân problematice. Solidaritatea între Puterile Triplei Înțelegeri este singur garanție de succes în luptă cu vrăjmașii.

Marea ceartă între Puterile Europene nu poate sfârși decât prin învingerea Germaniei, ceea ce este absolut necesar pentru dezvoltarea pacinică a Popoarelor Europene.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol I, f. 37-46, citând din publicația, „Vestnik”. Original în limba română.

Același interviu se află și în AMAE, fond Petersburg, dosar 12, citând dintr-o altă publicație, „Sovremennoe Slova” 28.1.1915

■225

Telegramă cifrată nr. 186

29 ianuarie/11 februarie 1915

Externe, București

Ministrul Rusiei a plecat în această seară la Petrograd, în baza unui concediu.

(s.) Porumbaru Nr. 02851

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 36

■226

Telegramă cifrată nr. 193

1 februarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Mi s-a comunicat ieri informația confidențială că *Tripla Înțelegere ar lua în calcul posibilitatea*⁵²² de a trimite *eventual, în caz de necesitate*, trupe pentru a preveni orice mișcare ostilă a Bulgariei în Balcani.

Luând-mi angajamentul să păstrez strict secretul, nu sunt în măsură să verific informația.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 47

⁵²²Fragmentele de text evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

Telegramă cifrată nr. 198⁵²³

1 februarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

În „Nouoe Vremia” de alaltăieri a apărut un articol în care era suspectat Guvernul român care, sub influență austro-germană, ar întrevădea o luare în stăpânire a Strâmtorilor de către Rusia și o hegemonie ruso-sârbă în Balcani.

Articolul caută să stabilească contrastul dintre opinia publică, favorabilă aspirațiilor naționale în Transilvania, și politica guvernului nostru și se termină pe un ton ostil.

La recepția de alaltăieri de la președintele Consiliului am putut să-mi dau seama că în cercurile din Dumă deputații erau impresionați negativ de presa rusă și de comentariile din broșura lui Vintilă Brătianu, ca și de articolul din „Indépendance Roumaine” referitor la Strâmtori, pe care ei le consideră orientate împotriva Rusiei.

Aceleași cercuri sunt tentate să creadă că există o corelație între sosirea lui Poklewski, care ar fi fost chemat.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 48

Telegramă cifrată nr. 204⁵²⁴

3 februarie 1915

- Z -

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Sazonov m-a chemat ieri seară. Am avut timp să-l văd înainte pe Arion⁵²⁵. Întrevedere amicală; tocmai se văzuse cu Poklewski, care a fost

⁵²³ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Strâmtori” („Détroits”, original, lb. franceză).

⁵²⁴ Note laterale adăugate în stânga textului, prin scriere de mână, cu creion negru: „A se citi integral” („Lire intégralement”, original, lb. franceză); cu creion roșu: „Strâmtori” („Détroits”, original, lb. franceză).

chemat aici pentru a informa despre situația României. Am constatat satisfacția lui Sazonov, mai ales în ceea ce privește măsurile militare de transport a tunurilor pe liniile Focșani, Turtucaia și Carpați.

În ceea ce privește situația noastră internă, am întărit <faptul> că nu se avea în vedere vreo schimbare. În ceea ce privește Italia, pe care Tripla Înțelegere o neglija, mi-a spus că așa stăteau lucrurile, dar a adăugat că discuțiile încetaseră pentru că, de la începutul războiului, reprezentanții italieni pretextând că vorbesc în nume personal, au exprimat pretenții și au arătat apetit nu numai în Europa, cerând garanții, dar și căi ferate în Asia și Africa.

Cu toate acestea, a spus Sazonov, vom putea relua firul, totuși fără mari speranțe din partea lui Sonnino⁵²⁶, italienii <fiind> foarte subtili, dar puțin dispuși <să facă> război.

Am dus discuția către articolul dezagreabil din „Novoe Vremia” și i-am spus lui Sazonov că speram ca presa noastră, mai înțeleaptă, să nu răspundă provocărilor. Am profitat de ocazie pentru a mă plânge de presa rusă, totuși suspusă cenzurii.

Sazonov m-a rugat să nu fac caz de „Novoe Vremia”, condusă de nesăbuiți fără responsabilitate.

Cum Sazonov îmi spusese că pretextul presei ruse fusese broșura și articolele despre Strâmțtori, a adăugat că el crede că era inoportun să apară acum o controversă. I-am spus, continuând să fac aluzie la presa rusă, că opinia publică de aici ar trebui să știe că chestiunea Strâmțtorilor este vitală pentru România. Primul nostru pas politic comun, <făcut la> Constanța, a fost notificarea <adresată> Turciei în favoarea libertății Strâmțtorilor. Am adăugat că, dacă presa rusă se irita și presupunea că această chestiune ar putea fi rezolvată fără a ține cont de interesele noastre, nu mă mai făceam garant pentru întorsătura relațiilor ruso-române.

Sazonov mi-a spus că puteam să dau asigurări și, luând notă în fața lui, m-a autorizat să vă declar textual ceea ce urmează: „această chestiune nu este nici coaptă, nici actuală. În orice împrejurare, drepturile României vor fi respectate, nu este numai calcul politic, ci dreptatea însăși; Rusia a avut prea mult de suferit din cauza Strâmțtorilor pentru a vrea să impună altora un regim asemănător”.

⁵²⁵ Mihail Arion, secretar de legăție la Petrograd (1914-1918).

⁵²⁶ Sidney Sonnino (1847-1922), om politic italian, prim ministru în două rânduri (1906; 1909-1910), ministru al Afacerilor Externe în perioada Primului Război Mondial.

Nu am insistat mai mult, conform instrucțiunilor Excelenței Voastre.

Totuși, îmi mențin opinia că, dacă aceste declarații ale lui Sazonov sunt de reținut, am putea la momentul oportun și înainte de eventuala intrare în acțiune să <cerem> garantarea printr-o declarație mai precisă sau chiar printr-un angajament.

Nu trebuie să pierdem din vedere că aici există un puternic curent în favoarea „mare clausum” și posesiune exclusivă a Strâmătorilor de către Rusia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 49, 49v, 50⁵²⁷

■ 229

Telegramă cifrată nr. 238

Petrograd, 8 februarie 1915

- K -

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Înclin să cred că venirea lui Poklewsky aici nu a produs o impresie defavorabilă. Par a fi asigurați de intențiile noastre față de Rusia, nu s-a pierdut speranța de a ne vedea intrând în acțiune. Psihologia specială a beligerantului care nu concepe <existența unor> neutri explică nerăbdarea, nervozitatea și dorința vie de a vedea apropiindu-se acest moment.⁵²⁸

La întoarcerea lui Poklewsky, Excelența Voastră va putea să își dea seama dacă acțiunea națională va fi declanșată.

În ceea ce privește Strâmătorile, cred că Excelența Voastră în întrevederile sale cu Poklewsky va obține confirmarea declarației lui Sazonov, pe care vă rog să mi-o confirmați prin telegramă cifrată, care ar putea să figureze, în mod avantajos, ca document într-o eventuală Carte Verde. Sunt informat că presa rusă a primit cuvânt de ordine de a evita polemica asupra Strâmătorilor.

(s.) Diamandi

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 51

⁵²⁷ Aceeași telegramă și la f. 67, 67 v, 68, 68v, 69, 69 v, 70, ale aceluiași dosar.

⁵²⁸ Paragrafele 1, 3 și 4 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Am sentimentul că în anumite cercuri din Dumă, Guvern și presă există convingerea că dezbaterile din Dumă asupra Strâmătorilor sunt rău văzute și produc o impresie defavorabilă statelor interesate.

Declarațiile Dumei au fost făcute mai ales pentru a satisface opinia <publică> rusă. Semnalasem deja Departamentului nostru prin telegrama cifrată nr. [...] ⁵³⁰ chiar înainte de războiul cu Turcia că opinia publică rusă nu pune prea mult preț și nu se entuziasmează pentru eventuale câștiguri teritoriale în Galiția și Bucovina. *Ceea ce ajunge la inima marelui public este chestiunea Strâmătorilor și viziunea Constantinopolelui. Există în aceste aspirații și o latură practică, dar și prestigiu, tradiție, sentimentalism.*

Declarațiile pe care Sazonov le-a făcut în ultima vreme sunt indicii că se recunoaște inoportunitatea diplomatică de a fi ridicat această chestiune; se simt puțin jenați și ca și cum ar fi făcut o greșeală față de noi.

Sunt de părere că putem încerca să profităm de asta. Lăsați să se vadă impresia defavorabilă. Marcați o anumită neliniște. Să tragem folos, să legitimăm persistența în atitudinea noastră expectativă și să convingem Rusia, dacă este posibil, să clarifice prin *cel mai ferm angajament* punctul de vedere, în concordanță cu interesele noastre. A fost făcut un pas greșit, poate am putea să profităm de acesta. ⁵³¹

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 56

⁵²⁹ Fragmentele de text evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

⁵³⁰ Numărul lipsește în original.

⁵³¹ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată nr. 277

14 februarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Ambasadorul Angliei, cu care m-am văzut ieri, mi-a spus că Guvernul rus nu a precizat încă punctul său de vedere în chestiunea Strâmtoarelor și nu a stabilit un acord în această privință cu Londra.⁵³²

El apreciază importanța capitală a acestei chestiuni pentru România și nu se îndoiește că Guvernul rus va încerca să se înțeleagă cu noi.⁵³³

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 58

Telegramă cifrată nr. 283

15 februarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Un ambasador prieten mi-a încredințat că dispoziția Guvernului englez ar fi de a face să depindă punctul de vedere rus asupra Strâmtoarelor de eforturile acestei din urmă Puteri în război.⁵³⁴

În cazul în care Constantinopole ar cădea în mâinile rușilor, englezii nu vor avea obiecții.

Pregătirea în vederea acțiunii prin Marea Neagră contra Turciei continuă aici. Trei <nave> Super-Dreadnoughts sunt în construcție, primul livrabil într-o lună, al doilea în iunie, al treilea în toamnă. Ar fi vorba de a întreprinde prin Bosfor o acțiune analogă a flotei franco-engleze în Dardanele, eventual debarcare.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 59

⁵³² Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Strâmtoare” („Détroits”, original, lb. franceză).

⁵³³ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁵³⁴ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

<Telegramă> nr. 287⁵³⁵

Petrograd, 17 februarie/2 martie 1915

Confidențial

Chestiunea Strâmtorilor.

Comunicatul ziarului „Ruskoe-Slovo”

Excelenței Sale, Domnului E. Porumbaru,
Ministru al Afacerilor Externe

Domnule Ministru,

În urma polemicii din presa rusească și a declarațiunilor din Camera Comunelor ale lui Sir Edward Grey, ziarul „Ruskoe-Slovo” a publicat în numărul său din 14 februarie, o notiță relativă la chestiunea Strâmtorilor.

Legăturile aceluia ziar cu Ministerul Imperial de Externe fiind cunoscute, rândurile de mai jos pot fi considerate ca un comunicat:

„Ruskoe Slovo” 14 februarie

*Tripla Înțelegere. Soarta Strâmtorilor*⁵³⁶: „În cercurile autorizate se arată, cu privire la declarațiunea făcută în Camera Comunelor de Sir Edward Grey, că nu este nici o îndoială asupra solidarității punctelor de vedere ale Rusiei, Angliei și Franței în chestiunea Strâmtorilor. Deplinele simpatii ale Franței și ale Angliei sunt asigurate pentru a se da Rusiei o eșire la marea liberă. Această chestiune poate fi socotită de noi ca decisă în principiu.

Paralel cu soarta Strâmtorilor se va decide în mod definitiv și favorabil pentru Anglia, chestiunea Egiptului și a Canalului de Suez. Acest Canal pierde caracterul unei întreprinderi internaționale și va deveni de fapt proprietatea Angliei.

În legătură cu deciziunea chestiunii Strâmtorilor, a Canalului de Suez și a Egiptului, calea ferată a Bagdadului se modifică prin forța lucrurilor într-o întreprindere cu un caracter internațional.”

Binevoiiți a primi, Domnule Ministru, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni.

(s.) Diamandy

⁵³⁵ Note laterale adăugate în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Minută”, „Strâmtori” („Détroits”, original, lb. franceză).

⁵³⁶ Textul evidențiat cu caractere italice de editori este subliniat în original cu creion roșu.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 60, 60v, 61; original în limba română

■234

Telegramă cifrată nr. 330⁵³⁷

Petrograd, 23 februarie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru

Externe, București

Ministrul Greciei a fost însărcinat de Guvernul său să declare lui Sazonov că Grecia nu avea ambiții politice asupra Constantinoplei și Strâmtorilor, ci numai interese comerciale.⁵³⁸

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 64

■235

Telegramă cifrată nr. 366

Petrograd, 26 februarie/11 martie 1915

Confidențial

Concursul oferit de Grecia Triplei Înțelegeri.

Demisiunea d-lui Venizelos.

Politica Greciei.

Domnule Ministru,

Prin telegrama mea cifrată nr. 313 din 22 februarie/7 martie a.c. înștiințasem pe Excelența voastră că guvernul elen propusese Triplei Înțelegeri concursul său în contra Turciei. Se precizase anume un corp de 15.000 de oameni și sprijinul flotei eline.

Propunerea fusese făcută de domnul Venizelos fără consimțământul Regelui Constantin⁵³⁹.

⁵³⁷ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Strâmtori” („Détroits”, original, lb. franceză).

⁵³⁸ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁵³⁹ Constantin I (1863-1923), Rege al Greciei (1913-1917; 1920-1922). Deși era cumnat al împăratului german Wilhelm al II-lea, Constantin a ales neutralitatea țării sale în momentul izbucnirii Primului Război Mondial.

Demisiunea Cabinetului Venizelos, care a urmat, a pricinuit decepțiune și nemulțumire în cercurile guvernamentale și în presa rusească.

Se crede aici că în această crasă trebuie căutat și elemente personale. Vechile resentimente ale Regelui și mai ales ale Reginei Greciei contra Domnului Venizelos au izbucnit cu prilejul chestiunii externe. Popularitatea meritată ce câștigase fostul Prim Ministru elin ațățase nemulțumirile Curței împotriva lui.

Oricare ar fi fost soluțiunea crizei interne grecești, din punct de vedere extern, plecarea Domnului Venizelos va fi regretată de Tripla Înțelegere, care după atâtea străduinți era pe punctul de a atrage Grecia de partea ei.

Politica Triplei Înțelegeri în Balcani și, în special, față de Grecia, nu fusese până acum tocmai fericită.

Încercările de a aduce la un bun sfârșit o cooperare greco-sârbă contra Austro-Ungariei nu izbutise. Răspunsurile Greciei erau evasive și nici nu puteau izbuti. Grecia nu are nici ură, nici resentimente, nici aspirațiuni teritoriale contra Austro-Ungariei.

Pentru ce și-ar fi trimis trupele ei împotriva Monarhiei și cu ce moral ar fi luptat acele trupe <?> Era o iluziune a crede că se pot arunca popoarele unele împotriva altora numai pentru satisfacerea unor combinațiuni politice mai mult sau mai puțin artificiale.

Risipirea acelor iluziuni și acțiunea în Dardanele a făcut pe Tripla Înțelegere să schimbe frontul. În loc de a împinge Grecia împotriva Austro-Ungariei este mai firesc de a o îndrepta pe panta aspirațiunilor ei: contra Turciei.

Interesele Greciei se potrivesc cu această nouă îndrumare. Grecia nu are nimic de temut din partea Austro-Germaniei. Aceste Puteri, de altfel, nu-i pot promite decât tot avantagii pe socoteala Turciei. Imperiul Otoman, atacat de Întreita Înțelegere, nu are chip de scăpare decât încheind pacea.

Grecia, intrând în orbita Triplei Înțelegeri, obține ratificarea acesteia și pentru posesiunile căpătate prin Tratatul de la București. Tripla Înțelegere îi este și o garanție împotriva unui atac al bulgarilor, singurul inconvenient mai serios pentru intrarea imediată în acțiune.

Primejdia bulgară rămâne însă și neintrând în acțiune, minus însă garanția Triplei Înțelegeri. Această primejdie bulgară este într-adevăr amenințătoare pentru Grecia.

Toate sforțările și presiunile făcute asupra Greciei – și noi am făcut – pentru a-i căpăta consimțământul în favoarea unor concesiuni teritoriale pentru Bulgaria au rămas zadarnice. Aceasta poate fi regretabil pentru acei ce dădeau sfaturile, nu însă din punct de vedere al intereselor grecești.

Grecii simt că mai devreme sau mai târziu vor avea o ciocnire cu Bulgaria.

România, prin aspirațiunile ei, tinde către teritorii în occident, Serbia asemenea. Centrul de gravitație a acestor State va fi strămutat către apus. Aceasta întâmplându-se, interesele balcanice nu vor mai fi de căpetenie pentru ele. Pur balcanice vor rămâne numai Bulgaria și Grecia. Între ele se va da într-o zi lupta. Orice mărire a Bulgariei constituie o primejdie pentru viitorul Greciei. Acest instinct a fost întrupat în politica de rezistență a Domnului Venizelos.

Cercurile diplomatice de aici cred că plecarea Domnului Venizelos de la putere este o eclipsă și că el va reveni; sau că Regele va fi obligat să urmeze politica lui Venizelos fără el și cu alți sfetnici.

Binevoîți a primi, Domnule Ministru, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 65, 65v, 66, 66v; original în limba română

■ 236

*Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 384*⁵⁴⁰

București

T.541

*Primită la Petrograd 1/14 martie*⁵⁴² 1915

Domnului Diamandy,
Ministrul României la Petrograd

Am spus ministrului Rusiei că, date fiind resentimentele ridicate împotriva noastră în Germania din cauza refuzului nostru de a permite aprovizionarea cu muniții [...] ⁵⁴³, ceea ce este de natură a compromite securitatea mai mult decât o anumită cooperare militară; înțelegem ca aceste consecințe ale refuzului nostru să fie contrabalansate de importanța

⁵⁴⁰ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice sunt dactilografiate cu roșu în documentul original.

⁵⁴¹ Notăție adăugată prin scriere de mână cu creion roșu.

⁵⁴² Corectat prin scriere de mână „Martie” („Mars” în original, lb. franceză); în varianta inițială „februarie” („Février” în original, lb. franceză).

⁵⁴³ Notăția [...] marchează lipsa unor cuvinte în documentul original.

care trebuie să fie recunoscută atitudinii noastre de către Tripla Înțelegere, trebuie deci să recunoaștem că, independent de o acțiune militară având drept scop revendicări naționale, atitudinea actuală ne dă dreptul de a fi considerați drept unul dintre cei având interesele cele mai importante în chestiunea Strâmătorilor, oricare ar fi soluția și că aceasta ar trebui să țină cont de interesele noastre și de situația noastră.

Declarațiile pe care le-ați făcut deja lui Sazonov îmi permit să nu mă îndoiesc de punctul de vedere rus în această privință.

La o întrebare a lui Paget⁵⁴⁴, pusă la îndemnul Statului Major rus, în vederea stabilirii deja a unei cooperări militare pentru o acțiune care ar trebui să înceapă probabil în mai, i-am răspuns că, înainte de a lua o decizie, trebuia să se știe *tot ce va face Italia*⁵⁴⁵, căci participarea sa care, după părerea mea, nu este dificil de obținut, ar influența considerabil întregul plan de acțiune.

În conversațiile mele cu Paget, <acesta> a declarat că Statul Major rus recunoștea că de la luarea Lembergului până acum nu a mai fost vreo împrejurare favorabilă pentru o intrare în acțiune a României, dar că pentru viitor [...] importanța strategică era de prim ordin și [...] superioară extinderii Regatului.

În raport cu această importanță, vă las să judecați momentul în care va trebui să faceți să fie acceptat Prutul ca frontieră a Bucovinei și Tisa ca frontieră a Banatului.⁵⁴⁶

(s.) Brătianu

nr. 123

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 235, 235v

⁵⁴⁴ Sir Arthur Paget (1851-1928), general britanic, care a vizitat România în martie 1915.

⁵⁴⁵ Fragmentul de text evidențiat de editori cu caractere italice a fost subliniat cu creion roșu în documentul original.

⁵⁴⁶ Paragrafele nr. 1, 2 și 5 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu, iar paragraful nr. 3 cu o linie laterală trasată cu creionul.

<Telegramă> nr. 666

București, 11/24 aprilie 1915

<Primită la Petrograd> 17/<30> aprilie 1915

Cabinetul Ministrului Afacerilor Străine⁵⁴⁷

Domniei Sale, Domnului C. Diamandy
Ministrul României la Petrograd

Domnule Ministru,

În urma comunicărilor făcute de Domnia Voastră prin telegramele cifrate cu nr. 409 și 458 privitoare la demersurile făcute atât pe lângă Domnul Sazonov, ministrul imperial al Afacerilor Străine, cât și pe lângă ambasadorii Triplei Înțelegeri pentru determinarea unui curent cât mai favorabil intereselor noastre cu ocaziunea unei eventuale regulări a cestiunii Strâmătorilor, v-am adresat la Petrograd o telegramă cifrată sub nr. 7399, care a coincident (*sic!*) tocmai cu plecarea Domniei Voastre în concediu și care, pe deasupra, a ajuns în bună parte indescifrabilă. Dată fiind importanța acestei cestiuni, cred necesar să vă confirm în rezumat conținutul zisei telegrame, fără a omite mulțumirile ce vă adresam printr-însa pentru interesul și tactul cu care urmăriți mersul acestei cestiuni.

Primisem de la Legațiunea noastră din Londra – în absența de la post a domnului Mișu⁵⁴⁸ – o telegramă prin care eram informat că memorandumul Rusiei privitor la vederile Guvernului imperial asupra Constantinopolului și Strâmătorilor fusese aprobat de Guvernul englez și apoi trimis la Paris, pentru examinarea și aprobarea lui de către Guvernul francez.

Deși amănuntele noului statut rămâneau a fi stabilite cu ocazia încheierii păcii generale, cestiunea mi era indicată ca fiind definitiv hotărâtă în principiu în sensul ideilor memorandumului.

Vă întrebam în telegrama mea de care amintesc mai sus dacă în adevăr aveți cunoștință de această înțelegere încheiată între Rusia și aliații săi,

⁵⁴⁷ Note laterale adăugate prin scriere de mână, cu creionul: „În traducerea română” și cu creion roșu: „Strâmători” („Détroits”, în original în lb. franceză).

⁵⁴⁸ Nicolae Mișu (1858-1924), diplomat român, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Sofia, Viena, Constantinopol; ministru al Afacerilor Străine (1919). În perioada Primului Război Mondial a fost reprezentantul României la Londra (1912-1921).

precum și ce anume divergențe s-ar fi ivit între diferitele cabinete cu ocazia adoptării unei rezoluțiuni de această însemnătate.

O întrebare identică am pus și domnului Mișu îndată după întoarcerea Domniei sale la post.

Astăzi tocmai am primit de la Domnia sa răspunsul telegrafic că o înțelegere definitivă între aliați nu ar fi intervenit încă în această privință și că, cu toată simpatia cu care Franța și Anglia privesc străduințele Rusiei relativ la viitorul regim al Mărei Negre și Strâmătorilor, o hotărâre categorică nu se va lua decât cu ocazia păcei generale.

Mă grăbesc deci să vă aduc la cunoștință această informațiune a Domnului Mișu, cu rugămintea ca după întoarcerea Domniei voastre la post și după ce veți fi avut timpul material necesar de a vă pune în curent cu situațiunea actuală a negocierilor dintre aliați, să binevoiți a mă pune în măsură d-a cunoaște tot ce se va fi hotărât până acum asupra acestei importante chestiuni.

Binevoiți, vă rog, a primi, Domnule Ministru, încredințarea înaltei mele condițiuni.

Em<anoil> Porumbaru

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 52, 52v, 53; original în limba română.

■ 238

Telegramă cifrată nr. 646

Primită 16/29 aprilie 1915,
orele 11 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy, Petrograd

Negocierile cu italienii au ajuns la sfârșit și la angajamente formale, se pare iminente fără a aștepta acordul nostru.⁵⁴⁹

Guvernul italian se limitează la a ne asigura că a dat instrucțiuni ambasadiorilor săi de a susține revendicările noastre. Nu i-am ascuns că genul acesta de sprijin este pur teoretic și, în ceea ce mă privește, am făcut mai mult pentru interesele Italiei. Am adăugat că făceam din chestiunea

⁵⁴⁹ Notă marginală adăugată prin scriere de mână, cu creion roșu: „Teritorii Italia” („Territoires Italie”, original, lb. franceză).

revendicărilor o condiție sine qua non⁵⁵⁰ și că, personal, țin cu dinții de aceasta.

Take Ionescu și Filipescu mi-au promis concursul lor pentru Tisa și Prut.

Am spus Ministrului Rusiei că îi voi comunica mâine doar instrucțiunile pe care vi le-am dat, dar că puteam să-i spun încă de astăzi că ele conțin un minimum ireductibil. Ceea ce mi-a spus despre Tisa mă face să cred că această chestiune nu este dificil de rezolvat.

Delcassé⁵⁵¹ a promis lui Procopie⁵⁵² să sprijine prin Paléologue punctul de vedere românesc. Am cerut ca Paléologue să nu vorbească de Prut decât după înțelegerea cu Dumneavoastră.

(s.) Brătianu 16 aprilie, ora 1 noaptea

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 75, 75v

■ 239

Telegramă cifrată nr. 647 Primită 16/29 aprilie 1915, la 11 dimineața
*Urgent*⁵⁵³

Excelenței Sale, Domnului Diamandy, Petrograd

În harta pe care v-o transmitem, de la maiorul Sârbu⁵⁵⁴, trebuie să introducem modificările următoare: de la Seghedin, frontiera va urma cursul Tisei spre nord până la înălțimea satului Algyo, de aici ea se îndreaptă spre nord-est făcând o curbă la trei kilometri vest de satul Bekes-Samson, de unde ea continuă [25493]⁵⁵⁵ linia în direcția Nord, până la 3000 de metri

⁵⁵⁰ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate în original cu creion roșu.

⁵⁵¹ Théophile Delcassé (1852-1923), om politic și diplomat francez, ministru al Afacerilor Externe (1898-1905; 1914-1915).

⁵⁵² Ion Procopie Dumitrescu (1845-1921), om politic liberal și primar al Bucureștiului (1901-1902, 1910-1911).

⁵⁵³ Cuvântul evidențiat de editori cu caractere italice a fost dactilografiat cu cerneală roșie în original.

⁵⁵⁴ Maiorul Grigore Sârbu, șeful de cabinet al ministrului de Război, Ion I.C. Brătianu.

⁵⁵⁵ Cuvânt rămas nedescifrat în textul original; în această telegramă sunt patru astfel de cuvinte.

Vest de confluența Sebeș-Criș, apoi în direcția Nord trecând șase kilometri la dreapta de Debreczen și [25017] ajungând astfel la patru mii de metri Nord de confluența Tisei cu Someșul, lăsând pe partea noastră satul Vasaros-Nameny regăsește vechiul [15560] pe care îl aveți la trei mii de metri de muntele Ko-[30081]-la.

(s.) Brătianu No. 170, orele 6 seara, 15 aprilie

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 74

■240

Telegramă cifrată nr. 648

Petrograd, 16/29 aprilie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Sazonov lipsește, se întoarce abia peste două zile. Paléologue nu a primit încă nicio instrucțiune de la Delcassé referitoare la sprijinirea revendicărilor noastre. Am înțeles din conversație că ambasadorul Angliei de aici are instrucțiuni de a susține în întregime punctul de vedere rus în chestiunea delimitării teritoriilor noastre, Anglia având nevoie să se pună de acord cu Rusia în favoarea intereselor englezești asupra altor puncte.⁵⁵⁶

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 72

■241

Telegramă cifrată nr. 656

16/29 aprilie 1915

*Urgent*⁵⁵⁷

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Italiei mi-a spus că acordul negociat cu Italia la Londra între ambasadorii Triplei Înțelegeri, Sir Edward Grey și Imperiali ar putea fi

⁵⁵⁶ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Teritorii” („Territoires”, original, lb. franceză).

⁵⁵⁷ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în original.

considerat încheiat. În Europa, Italia își asigură Trentino, Trieste, câteva insule dalmate și o parte a coastei Dalmației. Chestiunea Strâmtorilor și Constantinopolului n-a fost atinsă.⁵⁵⁸

Marchizul Carlotti mi-a spus că primise instrucțiuni și era fericit de a se pune la dispoziție pentru a susține aici revendicările noastre pe lângă Tripla Înțelegere.

I-am lăsat de înțeles că *Consulta*⁵⁵⁹ (*sic!*), după ce a profitat de avantajul de a subordona acțiunea noastră celei a Italiei, a neglijat să ne țină la curent. Aceasta va face, probabil, negocierile noastre aici mai dificile, cererile noastre venind după concesiile deja făcute Italiei în detrimentul slavismului.

Personal, am adăugat că Guvernul italian ar putea pretinde ca înainte de intrarea sa în acțiune Tripla Înțelegere să reglementeze mai întâi delimitările noastre teritoriale.

Excelența Voastră va judeca dacă nu s-ar putea face acest demers pe lângă Ministrul Italiei la București.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 76, 76v

■242

Telegramă cifrată nr. 663

16/29 aprilie 1915

*Urgent*⁵⁶⁰

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Pentru a evita orice eroare rog pe Excelența Voastră să-mi trimită de urgență harta precisă cu delimitările revendicărilor noastre.⁵⁶¹

⁵⁵⁸ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Italia” („Italie”, original, lb. franceză).

⁵⁵⁹ Cuvântul evidențiat de editori cu caractere italice a fost subliniat cu creion roșu în original; Palazzo de la Consulta a fost sediul Ministerului de Externe italian în perioada 1874-1922.

⁵⁶⁰ Cuvântul evidențiat de editori cu caractere italice a fost dactilografiat cu cerneală roșie în original.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 73

■ 243

Telegramă cifrată nr. 665
*Urgent*⁵⁶²

17/30 aprilie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Am sentimentul că trebuie să anticipăm dificultăți în negocieri și de acum să avem în vedere mijloacele de a le depăși. Îl sugerez Excelenței Voastre pe acela de a încuraja scrierea unei scrisori către Împăratul Rusiei, fie de către Majestatea Sa Regele, fie de Regină, direct sau prin Marea Ducesă, sora sa, fie prin intermediul meu, o scrisoare în care să mărturisească satisfacția și bucuria de a vedea încheindu-se o alianță cu Rusia, uitarea trecutului, era nouă; totul depinde de Împărat să se arate generos în chestiunea teritorială a României și poate să pună problema dificultăților în ceea ce privește Bucovina și Banatul.

Demersul pe lângă Împărat ar fi cu atât mai util cu cât Sazonov folosește momentul critic al negocierilor pentru a prezenta subit apostila și veto-ul Împăratului asupra căruia nu se poate reveni. Trebuie, prin urmare, să venim în întâmpinarea acestor lucruri.⁵⁶³

Excelența Voastră ar putea, de asemenea, să lase de înțeles lui Poklewsky că, în caz de nereușită, voi și înlocuit fi sacrificat.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 77

⁵⁶¹ Vezi și telegrama nr. 647 din 16/291 aprilie 1915, pag. 381-382.

⁵⁶² Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în original.

⁵⁶³ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată nr. 691⁵⁶⁴

Petrograd, 19 aprilie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Rog pe Excelența Voastră să binevoiască a-mi trimite de urgență trei hărți cu delimitările revendicărilor noastre, în afară de cea deja expediată.⁵⁶⁵

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 78Telegramă cifrată nr. 692⁵⁶⁶

Petrograd, 20 aprilie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasadorul Japoniei mi-a spus că, în ciuda <faptului că> un acord precis nu a intervenit în această privință, el estimează că Franța și Anglia nu vor ridica obiecții pentru a lăsa Constantinopole și Strâmtoarele Rusiei, cu asigurarea liberei navigații.

Ambasadorul Japoniei crede că acțiunea Rusiei pe Bosfor nu va avea loc înainte ca francezii și englezii să fi ocupat Constantinopole.⁵⁶⁷

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 79

⁵⁶⁴ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în original.

⁵⁶⁵ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Teritorii” („Territoires”).

⁵⁶⁶ În același dosar, f. 97, în telegrama 992 din 28 mai/10 iunie 1915, însărcinatul cu afaceri al Greciei la Petrograd confirmă estimarea ambasadorului Japoniei, anume că Franța ar fi de acord să recunoască Rusiei drepturile asupra Constantinopolului și Strâmtoarelor.

⁵⁶⁷ Ambele paragrafe au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul.

Aide-mémoire

Din ordinul Guvernului său, Ministrul României la Petrograd a declarat Ministrului Afacerilor Străine că România, dorind să se asocieze Rusiei și Aliților săi, era gata să atace Austro-Ungaria, îndată ce Puterile i-ar asigura obținerea teritoriilor Austro-Ungariei la care ea aspiră.

Dl. Sazonov a primit această declarație cu o sinceră satisfacție, considerând dintotdeauna că o înțelegere strânsă între Rusia și România răspundea pe de-a întregul intereselor celor două țări vecine și că o cooperare a armatelor rusă și română ar fi trebuit să servească, cum nu se poate mai bine, la strângerea legăturilor de amiciție între cele două popoare. Nu a ratat ocazia să afirme, în consecință, domnului Diamandi că Rusia și Aliții săi ar aprecia dispozițiile enunțate de România și nu ar rata ocazia de a se arăta la rândul lor favorabili realizării dorințelor pe care le formulează poporul român pentru reunirea la Regat a conașionalilor locuind în Austro-Ungaria.

De altfel, Franța și Anglia au dat deja dovezi ale sentimentelor lor față de România, prima facilitându-i înarmarea, cea de a doua acordându-i un împrumut pe piața din Londra. Rusia, în ceea ce o privește, a marcat aceste dispoziții amicale semnând cu România acordul din 18 septembrie/1 octombrie 1914 care a stabilit principiul pe baza căruia trebuie să fie reglementată anexarea teritoriilor austro-ungare de către părțile contractante.

Conformându-se acestui principiu care fundamentează repartizarea teritoriilor în chestiune pe majoritatea etnică, Guvernul crede că trebuie să schițeze linia următoare care, ca idee generală și cu excepția unor rectificări de detaliu, ar putea servi pentru a indica viitoarele posesiuni ale României.

Pornind de la frontiera română actuală aproape de localitatea Botușanița, această linie ar reuni, puțin la nord de Gadice, Suceava și ar urca apoi pe cursul acestui râu până la Schipot, de unde ar continua aproape în linie dreaptă până la frontiera actuală a Transilvaniei, la sud de Borșa. Urmând de acolo această frontieră până la Guttin⁵⁶⁸, linia de delimitare s-ar

⁵⁶⁸ Așa în original. Este vorba despre toponimul Gutâi (munții). În volumul „Documents Diplomatiques Français, 1914-1919: 1915 (1er Janvier - 25 Mai)”, Volumul 1, editat de Ministerul Afacerilor Externe al Franței, editura P. Lang, 2002, p. 885, același toponim apare sub forma „Guttun”.

îndrepta apoi către vest, trecând puțin mai la sud de Nagybánya⁵⁶⁹și, după ce ajunge la Someș, ar merge aproape drept în nord-vest pe Tisza-Újlak⁵⁷⁰ pentru a se întinde apoi de-a lungul Tisei până la Vasaros-Nameny⁵⁷¹. De la această localitate, viitoarea frontieră a României ar urma linia indicată în notița pe care domnul Diamandy a remis-o domnului Sazonov până la vărsarea Mureșului în Tisa. De acolo, ea ar trebui să urmeze Mureșul aproape până la Pezka⁵⁷², pentru a se îndrepta apoi spre sud sud-est lăsând Timișoara și Biela-Serkow⁵⁷³ Serbiei și, după ce a revenit pe Dunăre în apropiere de Baziaș ar continua coborând pe acest fluviu până la frontiera actuală a României.

Linia astfel trasată înglobează vaste teritorii din toate regiunile în care populația românească este în majoritate și chiar mai mult, anumite părți ale țării locuite de alte naționalități pe care totuși Puterile sunt dispuse să le includă în partea care va reveni României pentru a da frontierei o mai bună configurație.

Domnului Sazonov îi place să creadă că, în ceea ce-l privește, poporul român, la care sentimentul național este atât de dezvoltat, va înțelege mai bine decât oricare altul obligația morală pentru Rusia și pentru Serbia de a-și rezerva teritoriile în care conaționali lor sunt, la rândul lor, în majoritate, cum este cazul în Bucovina Septentrională și în Banatul Occidental.

Anglia, Franța și Rusia sunt unanime în a dori să se ajungă cât mai repede la un acord cu Guvernul român pe bazele indicate și au ținut să facă dovada spiritului de conciliere care îi animă în vederea unei cooperări prompte a României pe care domnul Diamandy a lăsat-o să se întrevadă pentru un termen foarte apropiat.

Petrograd, 1/14 mai 1915

ANR, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 80, 80v,

81

⁵⁶⁹ În original „Nad Bania” este o transcriere fonetică greșită a toponimului Nagybánya, azi Baia Mare.

⁵⁷⁰ Vîlok (ucr.)/Tiszaújlak (magh.)/Uileacu Tisei (ro.) este o localitate din regiunea Transcarpatia, în raionul Vînohradiv, Ucraina.

⁵⁷¹ Denumirea actuală Vásárosnamény, localitate în Ungaria.

⁵⁷² Peszka, azi Pecica, în județul Arad.

⁵⁷³ Astăzi, Biserica Albă, în Serbia.

Telegramă cifrată nr. 871

Petrograd, 14/27 mai 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Se poate observa aici de câțva timp tendința presei ruse, de exemplu „Novoe Vremia”, de a exagera pretențiile românești, care s-ar extinde și asupra Basarabiei.

Este de presupus că trebuie să se atribuie aceste informații tendențioase dorinței de a stăpâni o opinie publică, deprivată de întoarcerea situației din Galiția, care resimte decepția non intervenției României și asupra căreia se dorește a cădea vina și a ne pune într-o postură defavorabilă.

În conversațiile pe care le-am avut cu câteva personaje ruse, pe care pentru moment le evit, nevrând să fac un deserviciu lui Sazonov, am declarat categoric că România nu a cerut niciodată un deget din teritoriul rus.

Excelența Voastră va decide dacă, pentru a pune lucrurile la punct, o dezmințire similară nu ar trebui să apară și în presa noastră.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 82

Telegramă cifrată nr. 873

Petrograd, 14/27 mai 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Se vorbește aici în anumite cercuri despre o propunere care ne va fi făcută în vederea unui arbitraj al Franței, Angliei și Italiei în chestiunea Banatului.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 83

Domnule Ministru,

Veți găsi aici alăturat argumentele politice și istorice ale revendicărilor noastre.

Acestea din urmă ne-au fost date de domnul Iorga⁵⁷⁴, cum au fost lucrate în grabă, există anumite părți pe care e mai bine să nu le faceți cunoscute.

Președintele Consiliului vi le trimite mai degrabă pentru ca Dumneavoastră să puteți găsi în ele ceea ce veți considera necesar.

Binevoiți să agreeți, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

C. Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 84, 84v

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 916

– J –⁵⁷⁵

Expediată la ora 3 p.m., 19 mai/1 iunie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Italiei, care a fost primit alaltăieri, mi-a spus că în cursul audienței Majestatea Sa Împăratul i-ar fi spus, în treacăt, că România nu se hotărăște.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 86

⁵⁷⁴ Nota respectivă nu se află la dosar.

⁵⁷⁵ Notăție adăugată prin scriere de mână, cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată sub nr. 920a⁵⁷⁶

Expedită în seara de 19 mai/1 iunie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Întrevederea pe care tocmai am avut-o cu ambasadorul Angliei mi-a lăsat impresia că dacă am ceda în chestiunea Banatului, în cazul căreia Tripla Înțelegere s-a angajat și Sir Edward Grey nu dă înapoi, ar fi poate vreun mijloc de a ne înțelege asupra Bucovinei și Maramureșului prin concesiile pe care le-ar face Rusia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 85**Telegramă cifrată înregistrată sub nr. 928**– R –⁵⁷⁷Expedită în 20 mai/2 iunie 1915, la ora 6 și 10 seara
primită 21 mai/3 iunie, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy,
<Ministrul României>, Petrograd

Pentru Guvernul Dumneavoastră, vă informez că Regina României a trimis Împăratului Rusiei, prin Marea Ducesă Vladimir⁵⁷⁸, o lungă scrisoare conținând expunerea revendicărilor noastre.⁵⁷⁹

(s.) Brătianu Nr. 241

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 87

⁵⁷⁶ Notație adăugată prin scriere de mână, cu cerneală neagră.

⁵⁷⁷ Notație adăugată prin scriere de mână, cu cerneală neagră.

⁵⁷⁸ Prințesa Victoria Melita de Saxa-Coburg și Gotha (1876-1938), căsătorită în 1905 cu Marele Duce Kiril Vladimirovici. Victoria Melita (Ducky) era sora reginei Maria a României.

⁵⁷⁹ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Sazonov m-a chemat astăzi. El mi-a remis un mic aide-mémoire⁵⁸⁰ în care se spune că Guvernul rus ia cu plăcere act de cedarea către Bulgaria a liniei (subliniat)⁵⁸¹ Dobrici-Balcic⁵⁸². Deschid o paranteză: este vorba doar despre cele două orașe sau de o linie de frontieră?

Aide-mémoire-ul menționează apoi cedarea Tisei Superioare, pe care o estimează drept ne semnificativă și adaugă că Guvernul imperial ar fi dispus să aducă unele amendamente la primul aide-mémoire privind linia de frontieră din partea de nord-est a comitatului Torontal, ca și de a admite linia Siretului.

Excelența Voastră va primi textul prin ministrul Greciei.

În cursul întrevederii, Sazonov s-a arătat ofuscat de un pamflet anti-rus distribuit sub ochii poliției pe 1 mai și impresionat de influența intrigilor austro-germane la noi.

Mi-a lăsat apoi de înțeles că am putea ajunge la un consens în Maramureș. Am insistat pe Prut și Banat. Am întâmpinat rezistență. Am făcut apel la vederile sale largi, punându-l amical în gardă contra personajelor influente care ne sunt ostile aici, am lăsat să se înțeleagă Marele Duce Nicolae, prințesele îndepărtate muntenegrene⁵⁸³ și Statul Major. El mi-a afirmat că aceste influențe nu erau luate în seamă la Țarskoe Selo.

Am impresia că pentru aranjamentul final va trebui să examinăm, ca *ultima ratio* și maximum de concesiuni în Bucovina, linia plecând de la Prut care ne-ar rămâne, urmând separarea apelor și mergând la Iablonița, porțiune care este populată de ruteni.

⁵⁸⁰ Vezi și aide-mémoire-ul din data de 1/14 mai 1915, pag. 386-387.

⁵⁸¹ Așa în original.

⁵⁸² În textul original, denumirea conformă foneticii franceze, Dobrich-Balchik.

⁵⁸³ Prințesele muntenegrene sunt fiicele Regelui Nicolae I al Muntenegru, Anastasia Petrović-Njegoš de Muntenegru (1868-1935) și sora sa, Milica (1886-1951), căsătorite cu doi frați Romanov, veri primari ai Țarului Nicolae al II-lea, Marele Duce Nicolae Nicolaevici al Rusiei (Anastasia), respectiv Marele Duce Petru Nicolaevici al Rusiei (Milica).

Sazonov era deprimat de noutățile din Pzemysl, care cred că va fi luat din cauza lipsei de muniții.

Am crezut că intuiesc, dar nu aş afirma <cu siguranță>, că el înțelege acțiunea Austro-Germaniei prin Serbia pentru a sări în ajutorul Turciei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 88, 88v

■ 254

«Telegrama» nr. 943

21 mai/3 iunie 1915

Aide mémoire⁵⁸⁴

Domnul Diamandi, declarând în numele guvernului său că România este dispusă să cedeze Bulgariei o parte din Dobrogea până la linia Dobrici-Balcic, Guvernul Imperial a luat act cu plăcere de această declarație sperând că aceste bune dispoziții vor ajuta la consolidarea raporturilor de bună vecinătate între România și Bulgaria.

În ceea ce privește teritoriile pe care România le-ar putea obține dacă ar intra în război, fără întârziere, contra Austro-Ungariei, domnul Sazonov are regretul de a constata că Guvernul român nu respectă suficient principiul naționalităților pe care, de altminteri, el însuși îl invocă pentru justificarea aspirațiilor sale. Din acest punct de vedere, abandonarea de către România a revendicărilor sale în ceea ce privește regiunea Tisei Superioare nu poate rezolva chestiunea căci, în afară de această regiune foarte limitată, Guvernul român continuă să reclame vaste teritorii locuite de o incontestabilă majoritate rusă ori sârbă.

Dorind totuși să dea o dovadă a dispozițiilor sale conciliante, deși încă nu a primit de la Guvernul român un răspuns la aide-memoire-ul său din 1 mai, Guvernul Imperial ar fi gata, în ceea ce-l privește, să aducă unele amendamente liniei de frontieră trasate în acest aide-memoire, mai ales în ceea ce privește partea de nord-est a comitatului Torontal, ca și în Bucovina, unde linia Siretului ar putea fi, la rigoare, înlocuită cu cea a Sucevei, dar pentru aceasta ar trebui ca Guvernul român, la rândul său, să se arate cu

⁵⁸⁴ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Parte... de introdus în carte”, cu un cuvânt neinteligibil.

adevărat animat de dorința de a ajunge la un acord pe o bază echitabilă ținând cont de îndatoririle pe care Rusia și Serbia le au fiecare față de conaționalii respectivi.

Petrograd, 21 mai/3 iunie 1915

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 89, 89v

■255

Telegramă cifrată

*expediată în 21 mai/3 iunie 1915, la ora 9,20 a.m.*⁵⁸⁵

Primită 21 mai/3 iunie 1915

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României la Petrograd

Pentru guvernul Dumneavoastră, am trimis ieri lui Mișu telegrama următoare: Barclay a venit să se informeze dacă este justificat să primim propuneri din partea germanilor și dacă am fi eventual dispuși să le acceptăm? I-am răspuns că mă consider moralmente legat prin convenția din 1 octombrie față de Tripla Înțelegere și nu ne temem decât de a nu avea parte de o atitudine mult prea puțin binevoitoare din partea acesteia.

În ceea ce privește declarațiile ministrului Franței, că Franța ar putea să nu cunoască tratatul nostru cu Rusia, prefer să le tratez ca neavenite.⁵⁸⁶

(s.) Brătianu

Nr. 244

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 90

⁵⁸⁵ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în original.

⁵⁸⁶ Cele două paragrafe au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată nr. 945⁵⁸⁷

Petrograd, 22 mai/4 iunie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urgent

Ambasadorul Japoniei, care se bucură aici de autoritate, a venit să mă vadă și a insistat amical asupra necesității unui compromis.

Mi-a lăsat să înțeleg că Rusia ar putea să ne cedeze toată Bucovina, dacă am vrea să facem concesie în Banat, unde Tripla Înțelegere s-a angajat în favoarea intereselor Serbiei.

I-am lăsat de înțeles, cu regret, că nu l-aș putea lăsa să spere la o soluție favorabilă decât dacă se renunța la o enclavă sârbă în Banat.⁵⁸⁸

Căderea Pzemysl-ului a cauzat o mare depresie la Petrograd în toate mediile. Prințul Bagration Moukransky, ginerele Marelui Duce Constantin Constantinovici, a fost ucis la Pzemysl.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 91

Telegramă cifrată nr. 946

Petrograd, 22 mai/4 iunie 1915

M⁵⁸⁹

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

În cercurile poloneze se spune că Împăratul va primi delegația de la Varșovia pentru a asculta dezideratele în vederea anumitor libertăți și concesiilor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 92

⁵⁸⁷ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în original.

⁵⁸⁸ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁵⁸⁹ Notație adăugată prin scriere de mână, cu cerneală neagră.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 960

Expediată 24 mai/6 iunie 1915⁵⁹⁰, după-amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Noile dispoziții ale Rusiei semnalate prin telegrama mea cifrată nr. 945⁵⁹¹ <care> ne conced toată Bucovina pentru a ajunge la un aranjament, clarifică intențiile Triplei Înțelegeri.

Dacă Rusia are interes în Bucovina, din cauza rutenilor și din motive teritoriale, <chestiunea> are un caracter mai degrabă local. Din contră, Banatul intră în calculele politice ale Triplei Înțelegeri, pentru a baza politica balcanică pe înțelegerea sârbo-bulgară prin concesii la care Banatul ar fi o compensare.

În plus, Rusia menajează Bulgaria în vederea unei eventuale coborâri pentru atacarea Bosforului.

Uniunea slavilor din sud, pe care o urmărește Tripla Înțelegere și la care nu avem interes să contribuim, ar explica suficient rezistența în privința Banatului.⁵⁹²

Putem să considerăm că nu ar fi avantaje pentru noi de a anexa toată Bucovina, nici măcar tot Maramureșul înglobând elemente slave pe care Rusia le-ar dori și de care ar putea să continue să se intereseze.

În ceea ce privește Bucovina, dacă Rusia ne-o concede în întregime, nu trebuie să pierdem din vedere că dezinteresându-se de aceasta, [ea nu ar mai avea interesul să lupte în această provincie]⁵⁹³ și ne-ar priva [poate] de cooperarea trupelor sale.

Căderea <orașului> Przemysl, urmată poate de cea a Lembergului, va fi pentru noi indicarea <momentului> de a face concesii Triplei Înțelegeri în condițiile noastre.

⁵⁹⁰ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creionul în original.

⁵⁹¹ Vezi telegrama nr. 945/ din data de 22 mai/4 iunie 1915, pag. 394.

⁵⁹² Paragrafele nr. 3 și 4 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁵⁹³ Fragmente de text redade de către autori între paranteze drepte [...] au fost inserate prin suprascriere cu cerneală neagră în original.

Ar fi mai avantajos să așteptăm rezultatul scrisorii Majestății Sale Regina și să ținem cont de reaua situație militară a rușilor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 94, 94v

■259

Telegramă cifrată nr. 976

Petrograd, 26 mai/8 iunie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Italiei mi-a spus că motivele principale ale retragerii rușilor în Galiția ar fi lipsa de muniții și că Radko Dimitriev nu ar fi pregătit și fortificat linia de retragere.

Rușii s-ar fi fortificat în fața Lembergului și munițiile ar sosi din Japonia și Franța.

Ambasadorul Italiei presupune că în circa o lună rușii se vor reface și că își vor direcționa eforturile către Cracovia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 95

■260

Telegramă cifrată înregistrată sub nr. 989

Expediată 28 mai/10 iunie 1915, după-amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

După exemplul ambasadorului Japoniei, ieri ministrul Belgiei a venit să mă prevină, lăsând să se întrevadă că Rusia ne va concede Bucovina cu Prutul și Cernăuțiul.

Nu am cerut mai multe precizări, necunoscând care erau actualmente intențiile Excelenței Voastre.

Ministrul Belgiei mi-a spus că în ceea ce privește Banatul, Tripla Înțelegere nu putea ceda. El a adăugat că aici s-ar dori ca eu să mă ocup de a

expune dificultățile Triplei Înțelegeri de <a face> delimitări pentru a convinge Guvernul român să se arate mai conciliant.

Dată fiind situația militară actuală, am observat o mare rezervă.⁵⁹⁴

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 96

■ 261

Telegramă cifrată înregistrată sub nr. 1009

„Y”

Expediată 30 mai/12 iunie 1915, orele 9:25 seara
Primită 31 mai/13 iunie, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy,
Petrograd

Vă trimit azi, prin poștă, răspunsul la aide-mémoire-ul rus în care ne menținem, sub formă amicală, punctele esențiale ale revendicărilor noastre.

Înainte de a-l remite, vă autorizez să îmi propuneți, telegrafic, modificările pe care le considerați oportune.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 101

■ 262

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1010

Expediată 30 mai/12 iunie 1915, orele 9:25 seara
Primită 31 mai/13 iunie, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy,
Petrograd

Ministrul Rusiei m-a întrebat din partea lui Sazonov dacă acordul asupra condițiilor politice antrenează din partea noastră o acțiune militară imediată, astfel cum i-ați fi spus Dumneavoastră; i-am răspuns că el cunoaște

⁵⁹⁴ Paragrafele nr. 3 și 4 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

deja răspunsul pe care l-am dat, asupra aceleiași întrebări, lui Giers, cu ocazia trecerii lor prin București.

Înțelegerea politică antrenează angajamentul imediat, dar data intrării noastre nu poate fi stabilită cu certitudine decât printr-o convenție militară.

La insistențele sale, am constatat că o dată fixată în prealabil nu ar putea fi sigură, ci ar servi de termen limită și, dat fiind caracterul meu prudent, mă tem că înainte de a fi stabilite astfel de condiții, cifrele vor avea drept efect mai degrabă de a speria pe cei care doresc cooperarea noastră fără întârziere, decât de a exprima momentul în care aceasta se va produce de facto.

El a insistat din nou pentru a marca una, chiar în aceste condiții; am cerut să reflectez până miercuri.

Acest demers al lui Poklewsky mi-a dat impresia că intrarea imediată ar putea antrena un acord complet, deci Dunăre, Tisa și Prut.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 100, 100v

■263

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1012

Expediată 30 mai/13 iunie 1915, orele 6:12 seara
Primită 31 mai/13 iunie, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy, Petrograd

V-am expediat prin poștă 10 exemplare ale unui Memoriu pe care sărbii l-au răspândit asupra chestiunii Banatului, ca și demontarea sa, punctul de vedere românesc, făcut de o persoană care cunoaște pe fond chestiunea.

Binevoii să utilizați cu discernământ această publicație, din care aveți posibilitatea să extrageți, din abundență, argumente care ar putea servi cauzei noastre.

(s.) Brătianu

Nr. 266

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 99

Telegramă cifrată înregistrată sub nr. 1021

Expediată 31 mai/13 iunie 1915, după-amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Asupra telegramei cifrate a Excelenței Voastre, îmi permit câteva reflecții. Nu cred că fixarea unei date ar fi avantajoasă pentru noi, dacă ea este îndepărtată va cauza decepție, repercusiuni asupra dispozițiilor conciliante <în privința> delimitărilor. Am putea să examinăm dacă nu ar fi preferabil să-i spunem lui Poklewsky că delimitările și negocierile militare ar putea fi coroborate și semnate simultan, data trebuind să depindă de examinarea <situației> militare și de intențiile strategiei ruse care poate, după <caz>, să îndepărteze sau să apropie data acțiunii noastre. Poate pentru a nu-l nemulțumi pe Sazonov, l-am putea convoca miercuri și pe Iliescu⁵⁹⁵, care ar pune câteva întrebări militare speciale cărora Poklewsky nu va ști să le răspundă și întrevederea ar ajunge în mod negreșit la concluzia că trebuie avută în vedere o dată pentru un contact militar. Am putea merge până la a trimite aici un delegat fără puterea de a semna, ci de a lua contact cu Statul Major Rus. În acest fel am câștiga timp, ținându-i cu sufletul la gură fără a-i deceptiona și, negreșit, după aceea data nu li se va mai părea îndepărtată.⁵⁹⁶

Atrag atenția Excelenței Voastre că aici, cel puțin până în prezent, nu am impresia că se va ceda și pe <linia> Dunăre-Tisa și impresia lui Poklewsky, care a greșit la început, poate să nu fie într-un tot exactă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 102, 102v

⁵⁹⁵ Dumitru Iliescu (1865-1940), general al Armatei Române, sub-șef, apoi șef al Marelui Cartier General al Armatei Române în Primul Război Mondial, demis în urma înfrângerilor suferite de armata română în campania din 1916.

⁵⁹⁶ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată nr. 1024⁵⁹⁷

Petrograd, 1/14 iunie 1915

- M -

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Pentru Constantin Brătianu

De la 1/14 iunie folosim sistemul expus în scrisoarea pe care ați primit-o.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 103

Telegramă cifrată nr. 1027

1/14 iunie 1915, Petrograd

(cu nr. 51)

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

După informațiile ce parvin aici, tulburările din Moscova nu s-au încheiat. Această mișcare ar fi început mai întâi împotriva germanilor și rușilor de origine germană, a degenerat apoi împotriva străinilor și chiar, în împrejurimile Moscovei, devastând proprietăți rusești.

Poliția ar fi fost neputincioasă și trupele puțin dispuse să intervină împotriva mișcării antigermane.

Strigăte ostile și pamflete ar fi fost răspândite contra văduvei Marelui Duce Serghei, născută Prințesă de Hesse, sora Împărătesei și, se zice, chiar contra Împărătesei domnitoare.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 104

⁵⁹⁷ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în original.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Urgent.

Reflecții personale și întrevederea cu ambasadorul Italiei mă îndeamnă să cred că data intrării noastre în acțiune este de un interes capital pentru Rusia⁶⁰⁰.

Este un motiv pentru a obține maximum de avantaje.

Am sentimentul că, fixând data înainte de a ne fi înțeleș asupra delimitărilor, <se> oferă un avantaj unilateral în beneficiul Triplei Înțelegeri, care va considera punctul deja obținut și, în schimb, ea nu ne va concede, poate, decât Prutul, dar <și va> rezerva Banatul.

Ceea ce, la rândul nostru, putem învăța de aici este să trenăm prin negocieri și discuții militare ridicând, de asemenea, și obiecția munițiilor, motivând o nouă întârziere.

Data dorită de Rusia ar fi o săptămână după acordul politic, am putea întinde la 15 zile.

Excelența Voastră ar putea să-i spună lui Poklewsky că oferă Rusiei să fie ea cea care fixează data, îndată ce vom cădea de acord asupra Convențiilor Militară și Politică și, dacă această dată este prea apropiată, am putea-o prelungi puțin invocând și formalități constituționale.

Orice ar fi, atât cât se poate judeca de aici, vom ajunge la situația cea mai avantajoasă și trebuie să ținem seama de momentul psihologic.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 105, 105v

⁵⁹⁸ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în original.

⁵⁹⁹ Text corectat de către autor „VI” (iunie); varianta inițială „mai”.

⁶⁰⁰ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Urgent.

Tocmai m-am văzut cu Sazonov. I-am remis aide-mémoire-ul. Întrevedere amicală. Sazonov mi-a vorbit de scrisoarea *Majestății Sale Regina* <către> *Împărat*⁶⁰¹, care, prin scrisoarea expedită duminică, a răspuns călduros și foarte conciliant indicând totodată că Rusia nu i-ar putea lipsi pe aliații săi dovediți, sârbii, de teritoriile care ar trebui să le revină în Banat.

Sazonov mi-a spus că chestiunea Banatului împiedica acordul; în ceea ce privește Bucovina, era dispus să facă o concesie *cedându-ne* Prut și *Cernăuți* adoptând linia Costinescu⁶⁰², care ar lăsa Rusiei porțiunea de vest între munții Ruteni și Ceremuș⁶⁰³. <„>Vă vom abandona 30.000 de ruteni ortodocși.<”> El adaugă în trecere: <„>vă vom cere să nu-i privați de școli și să-i deznaționalizați. <”>⁶⁰⁴

În cursul convorbirii, ministrul Afacerilor Străine al Rusiei mi-a spus <că> dacă Dumneavoastră insistați asupra Banatului, <„>nu cred că putem ajunge la o înțelegere. <”>

Sazonov mi-a mai spus că a primit o telegramă de la Poklewsky relatând o mare ședință cu șefii opoziției care ar fi avut loc la București. Părerile ar fi împărțite. Excelența Voastră și Președintele Camerei ați fi fost mai puțin favorabili să mergeți cu Rusia. Decizia scrisă care trebuia luată a fost amânată din cauza bolii ministrului de Finanțe.

Am putut să constat cât de importantă era pentru Sazonov chestiunea datei. Mi-a spus că, în scrisoarea sa, Regina ar fi lăsat să se întrevadă că, acordul odată stabilit, armatele noastre ar putea să intre în acțiune în 48 de ore.

⁶⁰¹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

⁶⁰² Emil Costinescu (1844-1921), om politic român, liberal, ministru de Finanțe (1902-1904; 1907-1910; 1914-1916).

⁶⁰³ Râu în Ucraina.

⁶⁰⁴ Paragrafele nr. 1 și 2 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Ambasadorul Italiei mi-a spus în această dimineață că am fi în punctul culminant al negocierilor noastre cu Rusia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 107, 107v

■ 269

Telegramă cifrată nr. 1058

Petrograd, 5/18 iunie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ministrul Belgiei, după o conversație cu ambasadorul Angliei, crede că a înțeles că dacă România era dispusă să meargă acum și că <dacă> „sârbii ar fi avut garantat Banatul”, acordul s-ar putea face imediat.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 143

■ 270

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1062

Extra Urgent

Expediată 5/18 iunie 1915, orele 11:40 noaptea
Primită 6/19 iunie 1915, orele 9 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy,
Petrograd⁶⁰⁵

O lungă discuție cu Poklewsky, căruia am început prin a-i spune că, dat fiind că nu se încetează a se da o falsă interpretare cuvintelor mele și angajamente inexistente care mi se atribuie, înțeleg să-i citesc răspunsul pe care mi l-a cerut.

⁶⁰⁵ O parte din conținutul acestei telegrame, respectiv cea referitoare la conversația între Ion I.C. Brătianu și S. Poklewsky-Koziell, se reia la paginile 120-121 (dosarul 30, vol. I), cu mențiunea că textul respectiv îi fusese comunicat lui S. Sazonov în data de 8/21 iunie 1915.

I-am citit textul următor:

„Întrebarea pe care mi-ați pus-o implică <faptul> că condițiile noastre politice sunt gata să fie satisfăcute și, iată de ce, în această ipoteză, eu am [formulez]⁶⁰⁶ cu toată seriozitatea pe care o implică și cu dorința unui răspuns favorabil. În principiu, cererea nu este nouă pentru că am examinat-o deja împreună cu Giers, la trecerea acestuia prin București; realizarea condițiilor noastre politice ar antrena în mod natural angajamentul politic imediat din partea noastră, dar pentru ca *data*⁶⁰⁷ acțiunii militare să fie fixată în același timp, ar trebui să o facem decurgă din condițiile militare esențiale, în care intervenția noastră ar trebui să se producă și ea nu ar putea fi stabilită cu [65016]⁶⁰⁸ și cu precizie decât printr-o convenție militară.

Pentru a nu mă opri la această primă convingere fără a examina din nou posibilitățile de a vă îndeplini dorința am vrut să cer din nou părerea militarilor competenți și acest aviz mi-a confirmat modul meu de a vedea lucrurile, căci, dacă în împrejurările cele mai favorabile, mobilizarea și concentrarea ne-ar lua aproape o lună, nu aș putea să fixez, fără a fi imprudent, un termen mai mic decât dublul <celui evocat> într-o convenție politică ce nu-mi permite să cunosc suficient cadrul general în care această acțiune ar trebui să se desfășoare. Astfel, de exemplu, este sigur că acțiunea noastră ar fi putut fi mai rapidă în urmă cu o lună decât poate fi anticipată în situația actuală a războiului în Galiția. Nimic nu îmi spune, și îmi doresc acest lucru, că în momentul examinării convenției militare nu vor fi condiții mai rapide. Oricum ar fi, nu am putea întreprinde o acțiune înainte de a avea stabilită o convenție militară care, în afară de cooperarea cu armatele vecine, ar trebui să mai conțină și o înțelegere cu Puterile Aliate în ceea ce privește furniturile și transportul munițiilor, aerostatelor.

Esențialul, atât pentru înțelegere cât și pentru acordul militar, trebuie să fie *secretul absolut*, care în mod cert nu corespunde cu ceea ce s-a făcut până în prezent.

În aceste condiții, este bine înțeles că și una și cealaltă trebuie să fie tratate exclusiv între cei care reprezintă [16609]⁶⁰⁹ cele două guverne. Nu

⁶⁰⁶ Cuvânt descifrat ulterior, suprascris cu creionul înlocuiește codul [23463] care rămăsese nedescifrat în text. Descifrarea verbului la persoana I singular produce un dezacord, prezența auxiliarului sugerând faptul că timpul verbului ar fi trebuit să fie un perfect compus: „am formulat”.

⁶⁰⁷ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creionul în documentul original.

⁶⁰⁸ Cuvânt rămas nedescifrat în textul original.

⁶⁰⁹ Cuvânt rămas nedescifrat în textul original.

pot concepe vreun alt procedeu, căci ar putea aduce [asupra] României o adevărată catastrofă pentru țară”.

Ca urmare a reproșurilor reciproce, destul de violente, ajunse în punctul culminant, când i-am spus că Sazonov consideră că numai eu și președintele Camerei ne-am opune concesiilor și intrării imediate în acțiune, după [14744]⁶¹⁰ emoționat în ceea ce-l privește, negând că aceste informații ar veni de la el, conversația s-a terminat pe un ton foarte amical.

Ministrul Rusiei a încercat să ia drept bază a discuției scrisoarea Reginei, lucru pe care l-am refuzat. El a dorit apoi să concluzioneze că eu înțelegeam că aceasta nu are vreo importanță. Am replicat că, dimpotrivă, ca tot ceea ce purcede de la Suverani, avea pentru mine cea mai mare importanță, dar că nu eram autorizat să o discut cu el.

În ceea ce privește declarația pe care v-o atribui, că acțiunea noastră ar fi imediată dacă ni se acordă concesiile, i-am răspuns aceasta:

„Trebuie să fi spus că angajamentul nostru politic va fi fără întârziere”.

Ca o concluzie, am continuat să refuz < să fac > orice concesiie asupra Banatului și Prutului, dar am admis că ar putea să ne acorde revendicările, cu condiția ca acest acord să nu fie valabil decât dacă, la data fixată printr-o convenție militară, noi am putea intra în război în termen de cel mult cinci săptămâni începând din momentul în care acordul ne-ar fi fost comunicat. În cursul conversației, Poklewsky mi-a mărturisit că Jean Lahovary, Take Ionescu, Filipescu și alți șefi ai opoziției i-au promis să insiste pe lângă mine pentru a mă face să cedez în privința condițiilor noastre. Am spus că un astfel de demers era în afara convingerilor mele și că, în niciun caz, eu nu merg împotriva propriei conștiințe.⁶¹¹

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 115, 115v, 116, 116v

⁶¹⁰ Cuvânt rămas nedescifrat în textul original.

⁶¹¹ Paragrafele nr. 3, 4 și 11 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1063

Expediată 7/20 iunie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Am primit telegrama Dumneavoastră extra-urgentă.

Considerând declarațiile pe care Excelența Voastră le-a făcut lui Poklewsky, trebuie să reflectăm asupra formei și redactării tratatului eventual cu Tripla Înțelegere, pentru ca <acesta> să nu anuleze ipso facto acordul cu Rusia prin schimbul de note din 15⁶¹²/1 octombrie pe baza neutralității. Am sentimentul că prima impresie asupra datei fixate va fi de iritare, dar poate că aceasta se va disipa.

Îndată ce se va produce această clarificare, Excelența Voastră ar putea să ceară, prin Ghika⁶¹³, să ne comunice Roma concepția și <modul de> redactare a acordurilor lor, lăsând în alb teritoriile și delimitările.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 119**Telegramă cifrată nr. 1064⁶¹⁴**

Primită la Petrograd în 6/19 iunie 1915

Expediată din București la orele 10 dimineața, 6/19 iunie

Excelenței Sale, Domnului Diamandy

Urgent

Poklewsky mi-a arătat telegrama personală prin care comunică lui Sazonov datele în care am putea întreprinde acțiunea militară. Am observat că această telegramă nu conține tot expozeul răspunsului meu.

I-am citit din nou pasaje din text, el mi-a spus că trimite pentru aceasta o telegramă în limba rusă; pentru a evita echivocul, binevoii să comunicați

⁶¹² Probabil o greșeală de dactilografie, acordul româno-rus a fost semnat la 18 septembrie/1 octombrie 1914.

⁶¹³ Dimitrie I. Gr. Ghica (1875-1967), ministrul României la Roma (1913-1917).

⁶¹⁴ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în original.

și Dumneavoastră lui Sazonov răspunsul așa cum este formulat în telegrama mea de ieri seară, 5 iunie.

(s.) Brătianu nr. 5

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 285

■273

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1073

Expedită 8/21 iunie 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, Petrograd⁶¹⁵ (*sic!*)

Într-una din ultimele întrevederi cu ambasadorul Angliei, l-am întrebat dacă înlocuitorul⁶¹⁶ lui Sir Edward Grey împărtășea ideea de a nu ne concede tot Banatul. În această dimineață ambasadorul Angliei mi-a spus că Foreign Office persista în același punct de vedere. El a insistat ca noi să facem concesii.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 117

■274

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1075⁶¹⁷

Urgent

Expedită 8/21 iunie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

După ce am făcut cele necesare pentru salvarea cifrului, tocmai am remis lui Sazonov in extenso o copie la mașină a primei părți a conversației

⁶¹⁵ Este vorba în mod evident de o greșeală, destinația corectă era București.

⁶¹⁶ Sir Edward Grey, ministru al Afacerilor Străine (1905-1916) al Imperiului Britanic; nu este vorba despre înlocuirea din postul de ministru, ci probabil de o lipsă temporară de la post pentru un concediu sau o delegație. Înlocuitorul ar fi putut fi subsecretarul permanent din Foreign Office, Arthur Nicolson.

⁶¹⁷ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

Dumneavoastră cu Poklewsky⁶¹⁸ și o notiță pentru a doua parte în care am introdus textual:

„România nu ar putea intra în acțiune decât cinci săptămâni *după ce ACORDURILE* (la plural) *au fost încheiate*”

Sazonov a obiectat că el a înțeles de la Poklewsky cinci săptămâni *după semnarea Tratatului Politic și nu și a Convenției Militare*.

Am menținut textul meu. La subiectul muniții, mi-a spus că un astfel de angajament era dificil și că Rusia avea și ea mare nevoie.

Am replicat că, în mai multe reprize, Tripla Înțelegere ne spusese că îndată ce intrăm în acțiune ne va furniza tot ce ne trebuie și am adăugat că speram că ea nu va refuza în scris ceea ce a promis verbal.

În această privință, Excelența Voastră va aprecia dacă nu ar fi cazul să facă de urgență demersul, cel puțin în Franța, pe lângă Millerand⁶¹⁹, pentru a obține ca angajamentul [furniturilor]⁶²⁰ să fie o condiție a intrării noastre în acțiune.

În ceea ce privește Banatul, Sazonov mi-a spus că Poklewsky era însărcinat să facă propuneri și că el spera că le veți accepta. Nu am insistat. Vă lasă Dumneavoastră prioritatea.

Întrevederea a fost amicală și scurtă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 122, 122v

⁶¹⁸ Vezi Dosarul 30, vol. I, f. 120, 120v, 121.

⁶¹⁹ Alexandre Millerand, om politic francez, ministru de război (august 1914-octombrie 1915) în guvernul Raymond Poincaré.

⁶²⁰ Adăugat prin scriere de mână deasupra rândului.

Telegramă cifrată nr. 1084

Expediată 9/22 iunie la 12:15
Primită Petrograd, 10/23 iunie 1915

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, București⁶²¹ (*sic!*)

Răspunzând telegramei Dumneavoastră. nr. 1075, vă rog să rectificați lui Sazonov eroarea de cifră comisă în telegrama noastră: cele 5 săptămâni sunt numărate începând de la Convenția Politică, termen în care ar putea avea loc Convenția Militară.

(s.) Brătianu nr. 9

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 128

Telegramă cifrată nr. 1086⁶²²

Petrograd, 10/23 iunie 1915

–U–⁶²³

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urgent

Sazonov ar fi acceptat poate formula din varianta propusă de mine, de cinci săptămâni după încheierea celor două acorduri, ceea ce ne-ar lăsa o marjă mai mare.

Rog pe Excelența Voastră să-mi telegrafieze dacă trebuie totuși să comunic rectificarea conținută în telegrama Dumneavoastră cifrată nr. 9.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 123

⁶²¹ Probabil este o greșeală de dactilografie. Corect: Petrograd.

⁶²² Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁶²³ Notăție adăugată prin scriere de mână, cu creion albastru.

Scrisoare cifrată nr. 1087⁶²⁴

Petrograd, 10/23 iunie 1915

Constantin Brătianu,
București

Pentru a nu mai avea zerouri sau cifre nefolosite în mod obișnuit la începutul grupurilor, ceea ce ar putea atrage atenția asupra sistemului cheie cu fișe alfabetice, propun să nu mai transformăm decât ultimele patru cifre din fiecare grup [prima cifră rămânând ca atare]⁶²⁵.

Răspundeți dacă acceptați.

(s.) Arion

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 125

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1089

Expediată 10/23 iunie 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
București

Ambasadorul Italiei mi-a spus că Rusia a comandat 2 milioane de proiectile în Canada, 2 milioane Vikars, 2 milioane Creuzot, 2 milioane unui francez, Piot, care a instalat o fabrică de tunuri [la Moscova]⁶²⁶; restul până la 12 milioane în Japonia. Totul va fi livrat eșalonat până la începutul lui august.

Rușii ar fi [avut] la începutul războiului 4000 de tunuri, ar fi pierdut și deteriorat 1500.

⁶²⁴ Notă laterală cu creion albastru: „Prin doamna Roznovanu”.

Mai multe telegrame referitoare la cifru (nu au fost incluse toate în volum) au fost trimise prin intermediul unor persoane particulare, pentru a evita poșta oficială rusă. Totuși, Diamandi primește criticile lui Constantin Brătianu în privința acestei metode de expediere.

⁶²⁵ Text adăugat de autor prin scriere de mână.

⁶²⁶ Fragmentele de text redactate de către editori între paranteze drepte [...] au fost inserate prin suprascriere cu cerneală neagră în original.

Fabricile de tunuri lucrează activ.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 124

■ 278

Telegramă cifrată nr. 1093

– P–

(expediată 10/23 iunie)

Primită Petrograd 11/24 iunie 1915

Excelenței Sale, Domnului Diamandy,
Ministrul României, Petrograd

Urgent.

Răspunzând telegramei Dumneavoastră nr. 1086⁶²⁷ am rectificat deja de ieri la ministrul Rusiei eroarea din telegramă, deși tardiv, binevoii să mergeți totuși să vă vedeți cu Sazonov.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 129

■ 279

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1094⁶²⁸

Expedită 11/24 iunie 1915, ora 1 dimineața

Primită în aceeași zi, ora 9 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy,
Ministrul României, Petrograd

Urgent.

Poklewsky tocmai mi-a spus că Rusia consimte cedarea Bucovinei până la Prut, că cere pentru întregul Maramureș Tisa drept frontieră, dar că nu poate să le ia sârbilor partea de sud-vest a Banatului. Am mulțumit pentru Bucovina, am acceptat Tisa pentru Maramureș, dar am menținut

⁶²⁷ Vezi textul telegramei nr. 1086 la pag. 409.

⁶²⁸ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

Dunărea ca frontieră a Banatului; declarând că nu-i dau nicio speranță, căci eram ferm hotărât; am cerut 24 de ore pentru răspuns.⁶²⁹

Am refuzat să încep de azi numărătoarea celor 5 săptămâni. El mi-a cerut să fixăm 15 iulie. Am refuzat, dar am admis că putem trimite negociatori secreți pentru a examina condițiile Convenției Militare, care va trebui stabilită și cu celelalte Puteri care furnizează muniții.⁶³⁰

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 130

■ 280

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1095⁶³¹

Expediată 11/24 iunie 1915, ora 1 după-amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Urgent.

După mari concesii, pe care Excelența Voastră le-a făcut, îmi permit să vă sugerez să cedăm în extremis mai degrabă munții ruteni în Bucovina decât în Banat, unde, după cum am aflat din sursă indirectă, s-ar cere să se stabilească <împreună> cu Serbia o enclavă pe Dunăre pentru protecția strategică a Belgradului. În plus, ambasadorul Italiei, pentru a grăbi aranjamentul, a cerut lui Paléologue să cedeze întrutotul și acesta din urmă a promis să intervină în acest sens pe lângă Sazonov.

Să <ne> ținem încă ferm câteva zile și să așteptăm răspunsul la refuzul nostru și efectul căderii Lembergului.

Voi vedea pe Sazonov azi și vă voi telegrafia impresia asupra întâlnirii. Dacă, eventual, Excelența Voastră ar dori să cedeze, o rog să mă prevină pentru a-i face cunoscut pulsul de aici.

(s.) Diamandy

⁶²⁹ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion roșu: „Negocieri” („Négociations”, original, lb. franceză).

⁶³⁰ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁶³¹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

■ 281

Telegramă cifrată nr. 1098⁶³²

Petrograd, 11/24 iunie 1915
(după-amiază orele 4:15)

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Urgent.

Criza internă, retragerea din Galiția, îngrijorarea cu privire la Varșovia, responsabilitatea Guvernului de a fi ratat momentul propice pentru <a obține> concursul României, problemele din Guvern și din cercurile Dumei, marele sprijin moral al intrării noastre în acțiune, tind să confirme ultima mea telegramă cifrată nr. 1095.

Îmi permit să rog pe Excelența Voastră să nu mai cedeze în nicio privință⁶³³; vom vedea pe urmă.⁶³⁴

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 134

⁶³² Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁶³³ Cuvintele *să nu mai cedeze în nicio privință* au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

⁶³⁴ Ambele paragrafe au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1102

Expediată 11/24 iunie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
București

Tocmai m-am văzut cu Sazonov care mi-a spus că Excelența Voastră a precizat deja cu Poklewsky că data de cinci săptămâni se număra după notificarea acordului politic.

Sazonov crede că s-ar putea trimite mai curând delegatul militar care, pentru <a se păstra> secretul, să meargă în civil la Cartierul General.

Pentru Banat, care rămâne o dificultate, Sazonov mi-a spus din nou că nu putea să cedeze.

În ceea ce privește Bulgaria, Sazonov mi-a spus că, răspunzând solicitării Triplei Înțelegeri, Bulgaria a făcut cunoscut, în linii mari, că cere linia Macedoniei, care era a ei prin tratatul din 1912, dar că ea nu asigura conexiunea⁶³⁵ eventualelor achiziții ale Serbiei și pretindea aceste teritorii din *Macedonia independent de mărirea Serbiei*.⁶³⁶

În ceea ce privește Japonia, Sazonov mi-a spus că Rusia ar fi fost mulțumită de trimiterea trupelor, dar că situația internă și parlamentară a Japoniei nu o făcea posibilă.

Guvernul nipon trimite tunuri și muniții.

Imediat după aceea am văzut pe ambasadorul Italiei care mi-a spus că militarii noștri erau pentru intrarea noastră mai rapidă în acțiune.

Am fost de acord că se promovează un mesaj puternic de către colegul său englez pentru a determina Cabinetul St. James⁶³⁷ să cedeze asupra punctului de onoare, Banat, în favoarea sârbilor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 131,

131

⁶³⁵ Teritorii conexe care să asigure comunicarea între regiunile nou alipite, culoare de comunicare.

⁶³⁶ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu; cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

⁶³⁷ Palatul St James era reședința oficială a monarhiei britanice.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1114

Expediată 13/26 iunie 1915, orele 12:30 dimineața
Primită în aceeași zi, orele 8:30 dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy,
Petrograd

*Urgent.*⁶³⁸

Iată răspunsul pe care l-am dat astăzi la cererea pe care mi-a făcut-o Ministrul Rusiei alaltăieri:

Așa cum v-am spus, am fost fericit să iau cunoștință de faptul că Guvernul Imperial este dispus să recunoască Prutul, pe tot parcursul său în Bucovina, drept viitoarea frontieră a României.⁶³⁹ Dacă acordul se stabilește asupra altor puncte, sunt dispus, în ceea mă privește, să reduc revendicările noastre în Nordul Ungariei la *talvegul Tisei*⁶⁴⁰, de la izvoarele acesteia. Pentru a rectifica breșa pe care Galiția o formează între posesiunile României, sper ca Guvernul rus să admită ca partea de sud a acestui intrând, aproape lipsită de populație, să fie anexată României. Nu mă îndoiesc că importanța concesiilor astfel făcute de noi în zona Maramureșului constituie un motiv în plus de a realiza înțelegerea asupra revendicărilor noastre în Banat, unde considerăm de o importanță esențială a avea Tisa drept frontieră și Dunărea.

În scopul de a facilita acest acord am admis deja posibilitatea de a ceda Dobrici-Balcic Bulgariei, de a renunța la orice manevră militară în regiunea Belgrad și de a reduce în aceste provincii garnizoanele la minimum necesar pentru poliție; de asemenea, dacă credeți că sârbii ar putea să dorească aceasta, noi am consimți să luăm în considerare condiții facilitând etnicilor sârbi răscumpărarea terenurilor lor de către Guvernul Regal Român.

Am convingerea fermă că momentul în care vom stabili o înțelegere între noi este apropiat; această convingere face mai importantă ca oricând realizarea condițiilor militare indispensabile pentru a intra în acțiune fixate

⁶³⁸ Cuvântul evidențiat de editori cu caractere italice a fost dactilografiat cu cerneală roșie în documentul original.

⁶³⁹ Frază semnalată în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁶⁴⁰ Fragmentele de text evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

printr-o convenție militară. Dar ceea ce se întâmplă relativ la livrarea munițiilor noastre, atât în Franța cât și în Italia, contrar stipulărilor precise ale contractelor noastre, prezintă o gravitate specială. Contam pe livrări pentru a fixa termene și refuzul lor în acest moment îmi impune datoria imperioasă de a insista asupra necesității, începând chiar din acest moment, de a se stabili că ni se vor livra pe teritoriul României, într-un termen fix corespunzând duratei stricte a transportului, toate furniturile ale căror termene contractuale au expirat.⁶⁴¹

Întreaga chestiunea este dominată de nevoia de secret absolut: ziarele de ieri și din această dimineață, care relatează tot, dau negocierilor noastre un caracter cu adevărat periculos pentru securitatea țării.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 135, 135v, 136

■ 284

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1115

– E-⁶⁴²

Expeditată 13/26 iunie 1915, orele 11 dimineața
Primită în aceeași zi, seara

Excelenței Sale, Domnului Diamandy,
Ministrul României, Petrograd

În ciuda dezmințirii agenției „Vestnik”, aflu din sursă bună din anturajul Împăratului Rusiei despre intenția de a-l înlocui pe Sazonov cu Tzarkof⁶⁴³.

(s.) Brătianu nr. 19

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 203

■ 285

⁶⁴¹ Paragrafele nr. 3 și 4 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁶⁴² Notație adăugată prin scriere de mână, cu cerneală neagră.

⁶⁴³ Sazonov a fost înlocuit în cele din urmă de Boris Stürmer, nu de acest Tarkov (Tzarkof).

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Italiei mi-a spus ieri seară că avea sentimentul că i-a găsit pe colegii săi englez și francez ușor bulversați în rezistența lor <în privința> Banatului.

Răspunsul dat de Excelența Voastră lui Poklewsky a fost comunicat telegrafic lui Sazonov la Cartierul General, la Baranovici,⁶⁴⁴ unde Împăratul a convocat Consiliul de Miniștri pentru examinarea situației interne.⁶⁴⁵

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 146

■ 286

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1133

Expedită 15/28 iunie 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Ambasadorul Japoniei tocmai mi-a spus că, din informațiile sale, munițiile pentru Rusia care sunt pe punctul de a ajunge, îi vor permite să reia ofensiva în aproximativ două sau trei luni.

Cinci sute de mii de puști japoneze nu ar fi fost încă folosite. Rușii primesc, de asemenea, puști din Canada.

Asupra unei eventuale alianțe cu Rusia, ambasadorul Japoniei mi-a spus că aceasta ar fi de dorit, dar că, în orice caz, ea nu s-ar concretiza prin trimitere de trupe din cauza dificultăților tehnice și pentru că rușii nu au nevoie de acestea, ci prin furnizare nu doar a armamentului disponibil, ba chiar prin golirea depozitelor Japoniei.

Ambasadorul Japoniei este ferm convins că Alianții vor avea în final câștig de cauză și că Franța înainte de a anexa Alsacia-Lorena și Rusia de a forța Strâmtoarele nu vor fi tentate să facă pace.

⁶⁴⁴ Baranovici, în original „Baranovitchi” – astăzi localitate în Belarus.

⁶⁴⁵ Ambele paragrafe au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Ambasadorul Japoniei estimează că concursul nostru aici va fi foarte apreciat și că, dacă ne vom arăta concilianți în acest moment, acest lucru ne va fi apreciat. M-a lăsat să înțeleg că în chestiunea litigioasă a Banatului s-ar putea lăsa decizia definitivă pentru după război.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 144, 144

■ 287

◀Notă▶ remisă ambasadorului Italiei la 15/28 iunie 1915
citită ambasadorului Angliei pe 17/30 iunie 1915

*Traducere*⁶⁴⁶

Am convingerea că momentul în care s-ar putea stabili o înțelegere între noi este aproape.

Chestiunea condițiilor militare, indispensabile pentru a intra în acțiune și care vor trebui fixate printr-o Convenție Militară, devine deci de un interes capital.

Trebuie să constat cu regret că ceea ce se întâmplă cu livrarea munițiilor noastre, atât în Franța, cât și în Italia, și *contrar stipulărilor foarte precise ale contractelor noastre*⁶⁴⁷, prezintă o gravitate specială⁶⁴⁸.

Am avut motive să cred că așa putea conta pe livrări pentru a stabili termene. Faptul că ne lipsesc în acest moment îmi impune sarcina imperioasă de a insista ca, începând din prezent, să fie stabilit de o manieră sigură că ni se vor livra, pe teritoriul românesc, în singurul termen corespunzând duratei stricte a transporturilor și fără excepție, toate furniturile ale căror *termene contractuale sunt deja expirate*.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 145

⁶⁴⁶ Cuvântul evidențiat de editori cu caractere italice a fost dactilografiat cu cerneală roșie în documentul original.

⁶⁴⁷ Fragmentele de text evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

⁶⁴⁸ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion albastru.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1142

Expediată 17/30 iunie 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Consiliul de Miniștri ținut la Cartierul General va avea probabil ca rezultat o schimbare a câtorva miniștri și concesiile tendințelor mai liberale, atât vis-à-vis de presă cât și de Dumă, care ar putea fi convocată în vara aceasta.

Se încearcă astfel solidarizarea Guvernului cu expresia opiniei publice în același sentiment patriotic.

În ceea ce privește războiul, previziunile Berlinului că Rusia, ca urmare a retragerii din Galiția, va cere pace, nu sunt fondate. Un semnal mai clar în această privință va apărea zilele acestea.

Zvonurile privind înlocuirea lui Sazonov nu s-ar confirma.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 148

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1143

Expediată 17/30 iunie 1915, orele 7 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Tocmai l-am văzut pe ambasadorul Angliei care mi-a spus că ultimul răspuns al Excelenței Voastre către Poklewsky ar fi cauzat decepție la Petrograd, ca și la Londra. Concesiile în Bucovina erau limita ultimă dincolo de care Tripla Înțelegere nu putea ceda abandonând interesele sârbilor în Banat. Ambasadorul Angliei mi-a spus că Sazonov nu mai știa ce răspuns să dea ultimelor Dumneavoastră propuneri. El l-a sfătuit pe Sazonov să răspundă, în orice caz, pentru a nu întrerupe negocierile.

Discursul ambasadorului Angliei mi-a părut plin de sinceritate, de dorința de a ajunge la un acord, dar și de voința de a nu ceda asupra delimitărilor Dunăre-Belgrad. Am trecut peste anumite comentarii defavorabile, conform cărora cererile noastre de muniții ar fi fost pretextul

pentru a nu intra. Ambasadorul Angliei crede că chestiunea munițiilor ar fi mai ales de resortul Franței, dar că, odată încheiată înțelegerea, munițiile vor fi acordate.⁶⁴⁹

Dacă există în acest moment din partea Triplei Înțelegeri ezitări în această privință, că intrarea în acțiune a României nu era iminentă deoarece noi nu cedam în privința Banatului, se prefera păstrarea furniturilor militare pentru Aliați.

Domnul O'Beirne⁶⁵⁰, ministrul plenipotențiar pe lângă Ambasada Angliei de aici, pleacă sâmbătă prin București, împuternicit la Sofia. Rog pe Excelența Voastră să îl primească, să-i facă cea mai bună primire și să-i faciliteze voiajul. Conversația sa are farmec și umor irlandez.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 147, 147v

■ 290

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1144

– A –⁶⁵¹

Expediată 17/30 iunie 1915, orele 9 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Ambasadorul Italiei tocmai mi-a spus confidențial că s-a întâlnit cu Schilling astăzi și că impresia era că negocierea cu noi continua, dar Sazonov înainte de a da răspunsul ultimelor Dumneavoastră propuneri, prin Poklewsky, aștepta notele cerute la Roma și la Paris pentru a conexe negocierile cu chestiunea furniturilor militare.⁶⁵²

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 149

⁶⁴⁹ Paragrafele nr. 1 și 3 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁶⁵⁰ Hugh O'Beirne (1866-1916), adjunct al ambasadorului britanic la St. Petersburg (1906-1915), ministru plenipotențiar la Sofia (1915).

⁶⁵¹ Notăție adăugată prin scriere de mână, cu cerneală neagră.

⁶⁵² Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

■ 291

Telegramă cifrată nr. 1153

Petrograd, 18 iunie/1 iulie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului

Știu din sursă sigură că Rusia a comandat două milioane de puști în Canada.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 151

■ 292

Telegramă cifrată nr. 1161

Petrograd, 19 iunie/2 iulie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Aflu că o firmă franceză din Moscova propune fabricarea de grenade⁶⁵³ franceze în locul șrapnelurilor, a căror fabricare este mai dificilă și migăloasă.

Într-o lună și jumătate spre două luni, fabricile interne din Rusia, utilizate, vor putea să producă între 40 și 50 de mii proiectile pe zi.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 152

■ 293

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1164

Expediată 19 iunie/2 iulie 1915, orele 11,30

Primită 20 iunie/3 iulie, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy, Petrograd

⁶⁵³ „Grenades” (fr.), în original dactilografiat greșit sub forma „granates”.

Mi se comunică informația că o comisie anglo-germană s-ar fi reunit recent în Elveția, în scopul de a tatona terenul în vederea păcii. Se pretinde chiar că la această reuniune ar fi asistat un funcționar superior din Auswärtiges Amt⁶⁵⁴. Mi se afirmă, de asemenea, că acest fapt nu ar fi ignorat în anumite cercuri la Petrograd și mai ales în cele ale presei. În ceea ce privește reuniunea, ea nu ar fi ajuns la nici un rezultat și s-ar fi dizolvat ca urmare a pretențiilor ridicate de Germania de a-și atribui o parte a Belgiei.

Cum această știre, care nu mi se părea prea probabilă, îmi sosește dintr-o sursă în mod obișnuit destul de bine informată, v-o transmit ca atare, rugându-vă să încercați, în mod confidențial, să vă asigurați dacă există ceva adevărat în acest pretins preludiu al păcii.

(s.) Porumbaru nr. 17807

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 153

■ 294

Telegramă cifrată nr. 1169

Petrograd, 20 iunie/3 iulie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Criza internă, care amenința să fie gravă, a fost rezolvată prin sacrificarea de către Împărat a miniștrilor impopulari contestați de Marele Duce Nicolae și de Dumă.

Noua orientare marchează concesiunea <făcută> ideilor liberale, cooperarea cercurilor din Dumă, industrie și comerț pentru a asigura în interior, prin toate mijloacele, furniturile și aprovizionarea necesare armatei.

Declarația imperială afirmând voința de a continua războiul a făcut cea mai bună impresie.

Slăbiciunea de moment, specifică poporului rus, care s-a manifestat ca urmare a pierderii Galiției, lasă loc voinței de a continua lupta operând retragerea graduală pentru a salva nucleul armatei până în momentul în care

⁶⁵⁴ Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei.

munițiile, care încep să sosească, vor permite ofensiva. Pentru moment, a revenit încrederea. Rusia [pare]⁶⁵⁵ să se readune.

Negocierile noastre ating maximum de conjuncturi favorabile.

Dacă punem în balanță toate considerațiile, Excelența Voastră estimează că s-ar putea declara aici formal că România este decisă să intre în acțiune la termenul fixat îndată ce condițiile noastre vor fi acceptate; cred că o astfel de declarație, care ar disipa neînțelegerile asupra intențiilor noastre, ar fi binevenită.

În această ordine de idei, ambasadorul Italiei tocmai mi-a spus, cu titlu confidențial, că aici există dubii asupra deciziei noastre de a intra și că opinia sa personală este că acest echivoc dăunător trebuie să dispară printr-o declarație directă în fața lui Sazonov. Acest fapt împlinit, el crede că Aliții vor face o presiune energetică pentru a aplatiza ultimele dificultăți care ar mai persista.

Nu am mai cerut să îl văd pe Sazonov din 24 iunie stil nou (a se vedea telegrama cifrată nr. 1102)⁶⁵⁶. Rezerva mea, mi-a spus ambasadorul Italiei, ar fi interpretată ca o ezitare din partea noastră.

I-am spus ambasadorului Italiei că nu era cazul, dar că Excelența Voastră, făcând prin Poklewsky ultimele propuneri, noi eram cei care așteptam răspunsul. Am promis să insist pe lângă Domnia Voastră.

Dacă Excelența Voastră este în <acord cu> ideile exprimate mai sus, o rog să-mi comunice dacă mă autorizează să-i fac lui Sazonov, în numele Dumneavoastră, această declarație.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 154, 154v

■ 295

Petrograd, 22 iunie/5 iulie 1915

Scumpe Domnule Președinte al Consiliului,

Într-o convorbire pe care am avut-o aici cu un reprezentant al presei oficioase rusești, el a emis în treacăt ideea că, întâmplându-se ca italienii să

⁶⁵⁵ Cuvânt adăugat prin scriere de mână deasupra rândului.

⁶⁵⁶ Vezi textul telegramei la pag. 414.

aibă nevoie de concursul militar al sârbilor, aceștia ar putea în schimb să ceară compensațiuni la delimitările teritoriilor ce ar reveni Italiei.⁶⁵⁷

Aceasta îmi pune în gând că, în aceea-ce privește Banatul, ar fi chibzuit să fim garantați din partea sârbilor, oricare ar fi concursul lor militar eventual: de pildă printr-o ratificare a convențiunei cu Tripla sau Quadrupla Înțelegere.

Deși am stăruit și eu pe lângă Marchizul Carlotti, n-am putut avea până acum de la Guvernul său deslușire în privința naturei și redacțiunei între Italia cu Puterile Triplei Înțelegeri. Socot însă că dacă am ajunge și noi la o asemenea Convențiune, calitatea de aliat eventual și al Italiei ne-ar da dreptul a cere deslușiri în mod direct și stăruitor. Pe cale indirectă am putea căpăta informațiuni prin Legațiunea noastră din Londra, unde tratatul a fost semnat.

În alt ordin de idei, coloane numeroase de prizonieri austro-ungari au trecut deunăzi prin Petrograd. Am putut remarca cât de asemănătoare este la distanță uniforma lor cu a noastră și m-am gândit la confuziuni tragice ce s-ar putea eventual întâmpla. Cum schimbarea de uniformă este o chestiune lungă și complicată, mă întreb dacă, pentru a putea fi distinsă, armata noastră n-ar putea fi înzestrată cu șepci de tipul rusesc având apărătoarea pentru urechi legată pe deasupra cu șireturi.

Am primit o scrisoare de la fratele poetului Goga, prizonier de război la Tomsk, care solicita să intre în țară sau a fi naturalizat ca român.

Știu că și Poklewsky a făcut demersuri aici în această privință, se vede însă că fără rezultat.

Supun aprecierii Domniei-voastre dacă n-ar fi mai bine să așteptăm mersul evenimentelor, care ar putea aduce o deslegare favorabilă cererei lui.

În afară de ajutoarele pe care le-am distribuit și pus a fi distribuite, printre prizonierii români, supuși austro-ungari, la Moscova, Kiev, Petrograd și Pzemysl, am trimis deunăzi suma de o mie de lei pentru a fi distribuită în Siberia, unde pe cât mi s-a scris, s-ar afla actualmente 1195 de prizonieri de orginie română.

Primește, te rog, Scumpe Domnule Președinte al Consiliului, sentimentele mele de devotate amiciții.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 155, 155v, 156, 156v; original în limba română

⁶⁵⁷ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1206

- S -

Expediată 25 iunie/ 8 iulie 1915, orele 5:40 seara
Primită 26 iunie/9 iulie, dimineța

Excelenței Sale, Domnului Diamandy, Petrograd

Mi se semnaleză în „Adevărul” indiscreții asupra propunerilor austro-germanilor, a căror sursă nu o cunosc, dar care nu sunt departe de adevăr. Se spune: „Pentru neutralitatea definitivă, s-a oferit României Bucovina până la Siret și schimbarea regimului românilor în Transilvania; pentru intrarea în acțiune, Bucovina întregă cu Prutul, districtul Mehadia, avantaje pentru toți românii din Transilvania, fără autonomie, și retrocedarea Basarabiei”.⁶⁵⁸

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 158

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1225

Expediată 27 iunie/10 iulie 1915, orele 11:40, dimineța
Primită în aceeași zi, seara

Excelenței Sale, Domnului Diamandy, Petrograd

Pentru Guvernul Dumneavoastră, Poklewsky a venit să mă întrebe dacă mențin termenul de cinci săptămâni. I-am spus că înainte de a da un răspuns, ar trebui să îl am pe al său în ceea ce privește condițiile politice și, în orice caz, fie o săptămână sau două în plus, după posibilitățile de ofensivă, ea nu ar putea schimba situația respectivă și că, în ceea ce mă privește, nu doresc să rămân prea mult timp într-o situație politică de echivoc și de izolare.

Poklewsky mi-a vorbit de amenințările germanilor pentru tranzitul munițiilor turcești și propunerile relatate de „Adevărul”. Am refuzat să-i confirm ceva, dar am constatat că ar fi un motiv în plus să nu mai întârzie

⁶⁵⁸ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

răspunsul afirmativ revendicărilor noastre pe Dunăre și Tisa despre care știam că va fi favorabil.⁶⁵⁹

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 159

■ 298

<Notă>

Citită domnului Sazonov pe 27 iunie 1915

Traducere

După întrevederea pe care am avut-o cu noul ministru al Angliei la Sofia, am dedus că dacă Tripla Înțelegere nu a răspuns încă condițiilor noastre politice, este pentru că domnul Sazonov nu crede că România vrea să intre în acțiune.

Am spus interlocutorului meu în ce măsură neîncrederea a făcut atâta rău și că aceasta nu putea fi decât funestă în acest moment. Am adăugat că domnul Sazonov știa din nota pe care i-ați remis-o pe 8 iunie că o acțiune militară ca a noastră nu ar putea fi independentă de chestiunea munițiilor și examinarea posibilității de cooperare.⁶⁶⁰

În nota pe care ați citit-o, scria textual: „astfel, de exemplu, este sigur că acțiunea noastră ar fi putut fi mai rapidă în urmă cu o lună decât poate fi concepută în situația actuală a războiului în Galiția. Nimic nu îmi spune, și doresc aceasta, că în momentul examinării Convenției Militare, condiții mai rapide nu s-ar putea prezenta.”

Domnul O'Beirne a recunoscut că acțiunea românească trebuia să corespundă posibilităților *de ofensivă*⁶⁶¹ care *nu existau* în acest moment. El estimează că explicații așa de clare și directe l-ar convinge pe domnul Sazonov și ar duce la concesiile politice pe care noi le cerem.

I-am spus că găsesc inoportun, înainte ca nouă să ne fie recunoscută frontiera pe Dunăre, să revenim la chestiunea celor 5 săptămâni căci poate, după o serioasă și sinceră examinare a condițiilor militare, nu va mai fi

⁶⁵⁹ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁶⁶⁰ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁶⁶¹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

necesară modificarea termenul, având convingerea că trebuie, înainte de orice, să obținem chestiunea Dunării și asigurarea munițiilor.

Domnul O'Beirne credea că nu chestiunea unei săptămâni sau două mai devreme este cea care ridică cele mai mari dificultăți.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 160, 160v

■ 299

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1271

R⁶⁶²

Expedită 3/16 iulie 1915, orele 4 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Am aflat de la un coleg neutru informațiile următoare:

În anumite cercuri din Viena circulă zvonul, poate intenționat, asupra somației pe care Cabinetul [austro-ungar]⁶⁶³ ar face-o României în ceea ce privește atitudinea în afacerea munițiilor.⁶⁶⁴

Turcia va ajunge în curând la terminarea munițiilor în Dardanele.

După un martor ocular, retragerea rușilor din Galiția și mai ales din Pzemysl s-ar fi efectuat în ordine foarte bună.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 162

⁶⁶² Notație adăugată prin scriere de mână, cu cerneală neagră.

⁶⁶³ Cuvântul „austro-ungar” („Autriche-Hongrie”, original, lb. franceză), adăugat prin scriere de mână deasupra rândului, înlocuiește „Viena” („Vienne”, original, lb. franceză), tăiat în documentul original.

⁶⁶⁴ Paragrafele nr. 1, 2 și 3 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată nr. 1280

Petrograd, 5/18 iulie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

Cercurile diplomatice de aici nu au cunoștință despre convorbiri anglo-germane în vederea sondării păcii care ar fi avut loc în Elveția și se îndoiesc de veridicitatea acestei informații.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 164

Telegramă cifrată nr. 1281

Petrograd, 5/18 iulie 1915

R-D⁶⁶⁵

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Italiei mi-a spus ieri seară că acceptarea de către Tripla Înțelegere a frontierelor noastre pe Tisa-Dunăre ar fi hotărâtă în schimbul declarării unei date fixe pentru a intra în acțiune. Notificarea ne va fi făcută în scurt timp. Chestiunea munițiilor, împrumutul de circa 100.000.000 la Londra și 100.000 de puști din Franța, va fi în acest caz primită favorabil.

În cursul întrevederii, el mi-a spus că Sazonov ar avea dubii asupra deciziei noastre și a oboselii de a negocia; astfel, m-a însărcinat să vă rog, în mod amical, să țineți cont de această stare de spirit și <să fiți> atent la acest moment decisiv, că ezitarea din partea noastră asupra datei ar putea să compromită totul de o manieră ireparabilă.

Cu titlu absolut confidențial și intim, ne sfătuiește să dăm o dată, cu riscul de a o modifica prin convenția militară dacă este necesar <a> obține vreo amânare.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 165

⁶⁶⁵ Notație adăugată prin scriere de mână, cu creion albastru.

■ 302

**Telegramă cifrată înregistrată cu nr. Expediată 9/22 iulie 1915
1296**

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Conform unor anumite indicii, Riga și Varșovia ar fi amenințate de a fi luate. Autoritățile civile vor evacua orașul. Căderea Varșoviei nu are mare importanță strategică, ci efect moral.

Numeroase tunuri și asistență japoneze vor fi aduse pe front. Munițiile continuă să sosească. Mașinile pentru fabricarea lor sunt importate din Danemarca. Armatei ruse i-ar lipsi cadre: ofițeri și subofițeri.

Un nou corp expediționar «pentru» Bosfor s-ar pregăti la Odessa. Super-Deadnought⁶⁶⁶ „IMPERATRITZA MARIA” complet înarmată va fi la Odessa. Duma convocată pentru 18 iulie.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 166

■ 303

Telegramă cifrată nr. 1305⁶⁶⁷

- T -

Petrograd, 11/24 iulie 1915
orele 7:15 seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Extra urgent

Dacă, așa cum am înțeles, Excelența Voastră este decisă să încheie convenția politică și militară, supun aprecierii sale anunțarea trimiterii [aici]⁶⁶⁸ a unui delegat militar pentru a studia și a se înțelege în prealabil în mod loial asupra posibilităților de cooperare.

Am sentimentul că fără aceasta am risca să compromitem totul.

⁶⁶⁶ Navă cu armament de calibru greu. În original este folosit, în mod greșit, cu dublă consoană p.

⁶⁶⁷ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁶⁶⁸ Cuvânt adăugat prin scriere de mână, deasupra rândului.

Anunțarea delegatului s-ar putea face mai rapid prin mine pentru a atenua efectul răspunsului Domniei Voastre sau, dacă așa considerați, prin Poklewsky.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 168

■ 304

Telegramă cifrată nr. 1311

Petrograd, 12/25 iulie 1915, amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Am avut în vedere mai multe considerații pentru care am cerut ieri Excelenței Voastre trimiterea delegatului militar. Intenția <care> ar putea prevala aici <ar fi> de a nu reîncepe campania ofensivă în Galiția, care este criticată chiar în cercurile Dumei pentru că ar fi fost o proastă strategie sentimentală, politică și religioasă, ci de a face toate eforturile pentru apărarea Poloniei. Marele Duce Nicolae Nicolaevici, care aspiră <să fie> rege al Poloniei, susține aceste idei. Englezii și francezii se înțelege că ar insista în același sens. Chiar la Sazonov, în anumite capete de frază, am remarcat că ideea ar fi de a lăsa Austro-Ungaria față în față cu românii, italienii și sârbii pentru ca Rusia nemiocupându-se <de acest front> să-și poată direcționa toate forțele împotriva Germaniei. Trebuie să avem deci în vedere că noua ofensivă rusă în Galiția nu este sigură.

Altă considerație. Negocierile atât de laborioase au demonstrat că, neșemnând, ne vom găsi într-un cerc vicios. Am văzut acest lucru. Rușii, în poziție favorabilă, nu cedează, atunci când sunt în postură mai proastă, noi nu dăm curs.

Excelența Voastră apreciind aceste considerații, posibilitățile strategice și apropierea iernii va putea să judece dacă neșemnând cu Tripla Înțelegere acum noi nu am risca să pierdem momentul unic și [rezultatul]⁶⁶⁹ reușitei nesperate și complete a întregii sale acțiuni diplomatice.

Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât mai mult cred că trimiterea delegatului militar pentru a lua contact și a studia cu loialitate posibilitățile de cooperare ar fi mijlocul de a atenua răspunsul Excelenței Voastre lui

⁶⁶⁹ Cuvânt adăugat prin scriere de mână deasupra rândului.

Poklewsky și care, trebuie să convenim acest lucru, propunând acordul politic și militar dar fără dată, este prea în avantajul unic al României.

Cred că delegatul nostru examinând cu franchețe situația, poate împreună cu reprezentanții militari ai Cvadruplei Înțelegeri, va ajunge la un punct de vedere mai obiectiv care ar face posibilă o oarecare amânare a acțiunii noastre pentru circumstanțe mai favorabile.

Tripla Înțelegere a cedat per ansamblu; ar fi putut fi acum ocazia să clarificăm lucrurile în toate privințele.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 169, 169v

■ 305

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1313

Expediată 11/24 iulie 1915, orele 3:50 dimineața
Primită pe 12/25 iulie, la amiază

Excelenței Sale, Domnului Diamandy, Petrograd

Cererea lui Poklewsky de acum trei zile era: dacă revendicările noastre teritoriale fiind admise, menținem termenul de cinci săptămâni pentru începerea unei acțiuni militare.

La solicitarea mea, el a adăugat că întrebarea sa implică faptul că sunt dispuși deja să admită condițiile noastre teritoriale.

Astăzi, vineri, i-am dat răspunsul pe care vi l-am trimis ieri, lăsându-l să ia notă, dar cu următoarele modificări, pe care vă rog să le efectuați pe textul primit:

Binevoiți să eliminați cuvintele „fără întârziere”⁶⁷⁰ și „fără rezerve”; binevoiți să citiți „între noi și Guvernele Aliate” în loc de „între cele două Guverne”; ștergeți cuvântul „precis”, la margine spre final; înlocuiți „Guvernul Rus” prin „Guvernele Aliate” și după „acceptăm cu plăcere” intercalați „prin Convenția politică de încheiat cu Puterile Aliate”.

Binevoiți să comunicați răspunsul meu lui Sazonov în scopul de a evita orice neînțelegere, procedând mai întâi la schimbarea cifrului.

⁶⁷⁰ Cuvintele redactate de editori între ghilimele în acest document au fost dactilografiate cu cerneală roșie.

(s.) Brătianu fără număr

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 167,
167v

■ 306

Telegramă cifrată nr. 1316⁶⁷¹

Expedită din București 12/25 iulie ora 8 p.m.
Primită Petrograd, 13/26 iulie 1915, ora 1 a.m.

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Extra urgent

Răspunzând telegramei Dumneavoastră nr. 1305⁶⁷² situația militară este de așa natură că este inoportun să atenuăm răspunsul nostru; cred că ar fi mai bine să așteptăm propunerile și nu să le grăbim.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 170

■ 307

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1321

Expedită 14/27 iulie 1915, amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Am remis ieri seară lui Sazonov răspunsul Dumneavoastră. Întrevedere amicală. A obiectat că temerile privind zdrobirea posibilă de către Imperiali a armatei române, în momentul concentrării, nu erau fondate. Austro-germanii erau în imposibilitatea de a deturna ½ de milion de oameni de pe alte fronturi. Acest argument pe care era bazată ezitarea noastră nu putea fi luat în considerare. Aliții făcuseră toate concesiile și

⁶⁷¹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁶⁷² Vezi textul telegramei nr. 1305 la pag. 429-430.

sacrificiile, în timp ce răspunsul nostru era evaziv, ținea Aliatții în suspans și nu putea să satisfacă.

El ar cere o dată precisă.

Îmi place mai mult, a spus el în trecere, varianta <aflată> în cursul întrevederii cu Blondel, căruia domnul Brătianu i-ar fi spus că, în orice caz, armata română trebuia să treacă Carpații înainte <să vină> vremea urâtă. Dacă era adevărat, a adăugat el, că militarii trebuiau să se înțeleagă, nu mai pot rămâne în incertitudine și aş ruga pe domnul Brătianu să ne dea clarificări.

Schilling, pe care l-am văzut apoi, a conexas alianța politică cu acordul militar; întinderea revendicărilor noastre teritoriale trebuind să depindă de valoarea concursului dat și, în consecință, de data intervenției noastre.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 171, 171v

■ 308

Telegramă cifrată nr. 1328

Petrograd, 16/29 iulie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Neratov⁶⁷³ m-a chemat astăzi din partea lui Sazonov pentru a-mi vorbi de contrabanda cu benzină pentru Constantinopol cu vapoarele românești „Craiova” și „Anton”, din Constanța.

Relatând întrevederea pe care Poklewsky ar fi avut-o pe acest subiect cu domnul Costinescu, acesta din urmă ar fi confirmat că aceste vapoare ar fi părăsit Constanța cu autorizarea Guvernului.

Neratov adaugă că, după o informație mai nouă, aceste vapoare cu aceeași încărcătură ar lua acum calea spre Varna <către> același destinatar, la Constantinopol.

El m-a rugat să intervin pe lângă Dumneavoastră pentru a împiedica această expediție și, în general, contrabanda pentru Turcia.

⁶⁷³ Anatoli Anatolievici Neratov (1863-1938), diplomat rus, ministru adjunct al Afacerilor Externe în mai multe guverne în perioada țaristă, dar și în guvernul provizoriu.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 172

■ 309

Telegramă cifrată nr. 1329

Petrograd, 16/29 iulie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ministerul Afacerilor Străine al Rusiei nu are încă nicio confirmare a știrii din „Times” privind acordul turco-bulgar <asupra> liniei ferate „Demotica”.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 173

■ 310

Telegramă cifrată nr. 1330

Petrograd, 17/30 iulie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Impresiile culese din surse indirecte ar indica <faptul> că Tripla Înțelegere ar fi ajuns acum la o apreciere mai justă și obiectivă a atitudinii României. Aducând omagiu fermității și sentimentului înalt al apărării intereselor noastre, toți sunt de acord în a recunoaște că ultimul răspuns al Excelenței Voastre dat lui Sazonov, dând dovadă de disponibilitatea de a încheia alianța, ar fi conform situației reale.

Intransigența de la început, de a face să depindă extinderea delimitărilor <teritoriale> de data intervenției noastre, ar fi slăbit. <Aliții> și-ar fi dat seama că trebuie mai ales să caute mijloace de cooperare eficace mai degrabă decât de a impune o dată fixă.

Chiar la Sazonov însuși am simțit, în ultimele sale luări de poziție, satisfacția de a vedea reușind alianța politică, în ciuda negărilor sale amicale, nevoind să se recunoască „satisfăcut prin persuasiune”.

Conform aceleiași surse indirecte, incertitudinea ar exista în ceea ce privește cooperarea în circumstanțele militare actuale și înțelegerea că noi am pierde posibilitatea și momentul oportun unic.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 274

■ 311

Telegramă cifrată nr. 1333

Petrograd, 17/30 iulie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Unul dintre colegii neutri mi-a spus că la Ministerul Afacerilor Străine al Rusiei i s-a comunicat astăzi că informația din „Times” asupra încheierii acordului turco-bulgar ar fi o născocire.⁶⁷⁴

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 174

■ 312

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1339

A⁶⁷⁵

Expediată 19 iulie/1 august 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Ambasadorul Italiei crede că viitoarea acțiune rusă va fi mai degrabă în direcția Prusiei Orientale.

El mi-a mai spus că industria franceză a ajuns deja la producția de 170.000 de proiectile pe zi.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 175

⁶⁷⁴ Vezi și textul telegramei nr. 1329, pag. 434.

⁶⁷⁵ Notăție adăugată prin scriere de mână, cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1346

Expediată 20 iulie/2 august 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Rog pe Excelența Voastră să-mi comunice dacă crede oportun să exprim mulțumiri lui Sazonov pentru pasajul din discursul de ieri din Dumă referitor la România.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 176

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1349

Expediată, 22 iulie/4 august 1915, după amiaza

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Discutând cu un membru al Ambasadei Angliei, el a emis ideea că pozițiile respective, aliată și germană, pe frontul occidental fiind prea puternice pentru a fi străpunse, luptele s-ar putea termina numai luând Germania dinspre sud, trimițând trupele aliate să lupte alături de armatele română și sârbă. Acesta ar fi un mare plan ofensiv de ansamblu.

Rog pe Excelența Voastră să-mi comunice dacă are o părere favorabilă despre această concepție.⁶⁷⁶

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 177

⁶⁷⁶ Ambele paragrafele au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1357

Expediată 23 iulie/5 august 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

Aici nu mai există iluzia unei eventuale ofensive sârbe. De altminteri, era omenește imposibil să se ceară sacrificiul celor din urmă oameni într-o ofensivă nesigură fără sprijin de pe flancuri, lăsând țara deschisă și fără apărare. Se consideră mai rezonabil acum și se recunoaște necesitatea pentru ea și avantajul Aliaiților de a păstra aceste forțe pentru a preveni joncțiunea austro-bulgară prin Valea Timocului.

Intransigența Serbiei în negocierile balcanice cauzează dezamăgiri și chiar iritare în acest moment în care rușii sunt respinși, lăsând să iasă la iveală <reproșuri> cum că războiul s-ar fi făcut din cauza lor.

Rușii dezaprobă îndârjirea lor din cauza dificultății de a obține concursul Bulgariei contra Turciei, atât de necesar pentru a forța Strâmtoarele.

La Pont-des-Chantres⁶⁷⁷ mi se spunea în ultima vreme: „Sârbii au greșit mult”.

În această ordine de idei, în ziarul „RECI⁶⁷⁸” din această dimineată – ale cărui simpatii bulgare sunt cunoscute – se vorbește despre megalomania sârbă care nu renunță la sacrificiile necesare cauzei Aliaiților.⁶⁷⁹

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 178, 178v

⁶⁷⁷ Pont-des-Chantres (Podul cântărilor) din Sankt Petersburg, pe râul Moïka, se află în apropiere de sediul MAE al Imperiului Rus; toponim asociat sediului Ministerului Afacerilor Externe.

⁶⁷⁸ În original este transliterat conform foneticii franceze: „RETSCH”.

⁶⁷⁹ Paragrafele nr. 3 și 5 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

■ 316

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1358

Expediată 23 iulie/5 august 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

După spusele ambasadorului Italiei, ruperea relațiilor cu Turcia ar fi apropiată; ea ar implica acțiunea contra Imperiului Otoman fără alte precizări. Interogat în acest sens de Sazonov, Marchizul Carlotti i-a spus că simpla ruptură înainte de a întreprinde acțiunea ar fi avut inconvenientul de a face să curgă spre Italia supușii italieni din Levant, care ar cere despăgubiri și ajutor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 179

■ 317

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1363

C.⁶⁸⁰

Expediată 24 iulie/6 august 1915, după amiaza

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Suma <destinată> întreținerii a 17 paturi și remisă lazaretului de răniți începând din ianuarie trecut s-a epuizat.

În împrejurările actuale, ar fi oportun să nu încetăm întreținerea și că continuăm până la sfârșitul anului prin trimiterea sumei de 5500 de ruble.

Rog răspuns telegrafic.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 180

⁶⁸⁰ Notăție adăugată prin scriere de mână, cu creion roșu.

<Raport> nr. 1371

Petrograd, 26 iulie/8 august 1915

Anexe: 2⁶⁸¹

Convocarea Dumei. – Discursurile Președintelui Rodzianko⁶⁸² și al Domnului Goremykin. – Chestiunea Poloneză. – Discursul Ministrului de Război.
– Exposeul financiar al Domnului Bark. Discursul Domnului Sazonov: Serbia, Alianța cu Japonia. Considerațiuni relative la România. – Debaterile din Dumă.

Excelenței Sale
Domnului Em. Porumbaru,
Ministru al Afacerilor Străine

Domnule Ministru,

Telegrama cifrată nr. 1360⁶⁸³ din 24 iulie/6 august a.c. a expus Excelenței Voastre considerațiunile politice privitoare la debaterile Dumei din 19 iulie; ea ar putea să fie intercalată la acest raport, care fiind încredințat poștei nu coprinde decât rezumatul debaterilor.

Duma a fost deschisă în ziua de 19 Iulie/1 August, un an tocmai de la declarațiunea de resboiu între Germania și Rusia.

Chestiunea convocării Dumei fusese mult discutată. Elementele zise mai liberale stăruise de a o convoca în dorința de a stabili o mai mare solidaritate în țară; ele vedeau și un prilej de a afirma drepturile Dumei în cârmuirea țarei.

În sânul Guvernului, miniștrii reacționari și mai ales Ministrul de Interne fusese protivnic, bănuind că în împrejurările actuale chemarea Dumei ar da loc la critice în contra guvernului.

Aceasta a fost și una din cauzele înlăturării Domnului Maklakov⁶⁸⁴ – deși agreat personal de Împărat.

A isbutit părerea acelor miniștri cari credeau tocmai că în situațiunea actuală o apropiere între Guvern și opinia publică era folositoare.

⁶⁸¹ Anexele nu s-au păstrat.

⁶⁸² Mikhail Vladimirovich Rodzianko (1859-1924), om politic rus, președinte al Parlamentului Rus (Duma).

⁶⁸³ Telegrama nr. 1360 nu figurează în prezentul volum, referindu-se la ședința Dumei rezumată foarte bine în acest raport.

⁶⁸⁴ Nikolai Alekseevici Maklakov (1871-1918), ministrul Afacerilor Interne (1912-1915) în guvernul Kokovțov.

Ședința de deschidere la care a asistat un numeros public și membri din corpul diplomatic – mai ales reprezentanții puterilor aliate –, a fost inaugurată printr-un discurs patriotic al președintelui Rodzianko cerând unirea tuturor pentru a îndestula armata.

Președintele Consiliului, care i-a urmat, a vorbit în același sens. Domnul Goremîkin a anunțat că va supune Dumei proiectele de lege în legătură cu starea de războiu. Domnia Sa a zis, în treacăt, că deși reformele de îmbunătățire a stărei interne vor putea fi realizate după războiu, totuși crede necesar de a vorbi de chestiunea poloneză, anunțând că Împăratul a ordonat Consiliului de Miniștri de a alcătui un proiect de lege care după războiu va acorda Poloniei dreptul de a-și organiza liber viața națională și economică pe baza autonomiei, sub sceptrul țarului și în spiritul manifestului marelui duce generalisim Nicolai-Nicolaievici.

Ministerul de războiu, generalul Polivanoff a dat explicațiuni în privința retragerii necesare a armatei rusești din regiunea Poloniei care a fost totdeauna pentru Rusia un punct strategic slab. Față de un inamic mai bine organizat și aprovisionat, vom putea fi nevoiți, a zis generalul Polivanoff, de a ceda Varșovia după cum la 1812 am evacuat Moscova pentru a asigura victoria finală.

Ministrul de războiu cere Dumei ca până la 7 august să-și dea consimțământul pentru chemarea sub arme a unei părți numai din contingentul de 8 milioane pe care îl formează clasele mai tinere ale miliției de a doua categorie.

Adăugă că în înțelegere cu Ministrul agriculturii se vor lua măsuri de aprovisionare cari vor fi înlesnite prin faptul excelenței recolte din anul acesta.

Terminând, generalul Polivanoff a vorbit de necesitatea organizării fabricațiunii munițiilor.

După ministrul de Marină, care a adus laude flotei, a vorbit domnul Bark, ministrul de Finanțe. Domnia Sa a expus situațiunea financiară.

Cheltuielile războiului de la începutul lui și până la 1 iulie 1915 se ridică la 5.456 milioane, adică a costat 15.700.000 ruble pe zi. Socotindu-se pe viitor 19 milioane de ruble pe zi, se vor cheltui până la finele anului 1915 aproximativ 4.006⁶⁸⁵ milioane.

Această socoteală, zice D-sa, ar ridica cifra cheltuielilor războiului pe întregul an 1915 la suma de 7.442⁶⁸⁶ milioane de ruble, iar totalul

⁶⁸⁵ Cifra zecilor a fost corectată prin suprascriere, inițial era 4.066.

⁶⁸⁶ Cifra sutelor a fost corectată prin suprascriere, inițial era 7.242.

cheltuielilor de la începutul războiului până la aceeași dată la suma de 9.500 milioane de ruble.

Domnul Bark observa că din cauza războiului veniturile statului au scăzut: deficitul bugetar pe anul 1914 a fost de 673.600.000 ruble, din care suma de 432.800.000 ruble sunt datorite interdicțiunii de vânzare a alcoolului.

Ținând seama de această interdicțiune, în bugetul pe 1915, pe lângă că s-au mărit impozitele, cheltuielile au fost proiectate cu o mare prudență.

Venitul statului pe anul 1915 va fi probabil de 2796 milioane de ruble, adică 336 milioane mai puțin decât a fost prevăzut în buget.

Acest deficit pe anul 1915 va fi acoperit prin trecerea unei sume de 496 milioane ruble din capitolul cheltuielilor ordinare la fondul de războiu, ceea ce va permite încheierea bugetului actual cu un mic excedent, rămânând a recurge la operațiuni de credit numai pentru acoperirea cheltuielilor de războiu.

Pentru a preveni în viitor asemenea deficite și pentru a acoperi într-o măsură oarecare cheltuielile războiului, D-sa anunța o reformă în sistemul impozitelor la care lucrează actualmente Ministerul de finanțe și care se bazează pe crearea unui impozit pe venit.

Ministrul este convins că poporul rusesc va răspunde ușor la noile jertfe ce i se cer, cari de fapt sunt atenuate prin aceea că Rusia numai plătește fiscului miliardul pe care îl vărsa înainte pentru alcool.

Cu privire la operațiunile de credit, Domnul Bark observa că toate statele beligerante au recurs la acest fel de operațiuni pentru a acoperi cheltuielile războiului, exclusiv Anglia care din cauza elasticității sistemului său de impozitare, a putut să și le acopere din veniturile contribuțiilor.

Operațiunile de credit au produs în Rusia până la 15 iulie anul curent 6.500 milioane de ruble din care suma 1 miliard $\frac{1}{2}$ s-a efectuat în străinătate 2.400 milioane sub forma de obligațiuni cu termen scurt, 2 miliarde sub formă de trei împrumuturi interne cu termen lung și ultimul de 600 milioane sub forma de bonuri de tezaur, cu 4% emise la 1 mai, care nu s-a realizat încă în întregime.

În total, țara a împrumutat 4.500 milioane ruble din care banca statului a dat 1.847 milioane ruble.

Pentru acoperirea în viitor a cheltuielilor de războiu, pe lângă reforma proiectată în sistemul impozitelor, Departamentul Finanțelor va continua a proceda la o serie de operațiuni de credit.

Economia națională s-a mărit cu 1.800 milioane de ruble, ceea ce dovedește că țara posedă rezerve enorme. Interzicerea vânzării alcoolului

care aducea fiscului un miliard de ruble a contribuit a mări în aceeași proporție economiile populației: de la 50 milioane ruble pe an economiile depuse s-au urcat la cincizeci milioane ruble pe lună.

Discursul Domnului Sazonov, care a urmat, a făcut mare impresiune în Dumă și a fost viu aplaudat.

Ministrul de Externe a început prin a reaminti că responsabilitatea războiului nu poate cădea asupra aliaților.

Domnul Sazonov a subliniat buna înțelegere ce exista între aliați, al căror număr s-a mărit prin cooperarea Italiei.

Sforțările uriașe ale aliaților la Galipoli apropie momentul când Rusia va stabili o legătură directă cu aliații ei.

Domnul Sazonov a semnalat persecuțiunile împotriva armenilor și a populației grecești din Turcia.

Atingând pozițiunea neutrilor, Domnia Sa a spus că guvernele lor sunt în deplin acord cu popoarele și hotărâte a se îndruma pe calea ce arată interesele lor vitale și trecutul lor. „Cu acest prilej, a zis Domnia Sa, trebuie să relevez presiunea ce se exercită în România de către agenții austro-germani.⁶⁸⁷ Totuși, cu toate sforțările lor, guvernul român resistă ispitei. Continuăm a menține cu el relațiuni de amicitie a căror întărire și desvoltare este obiectul grijei noastre reciproce”.

Domnul Sazonov a urmat făcând elogiile Serbiei și a adăugat că rezemându-se pe sprijinul Franței și Angliei, ea va fi gata de a se uni aliaților și de a face noi sacrificii necesare față de evenimentele extraordinare actuale, sacrificii ce îi incumbă în măsuri egale tuturor aliaților.

O mențiune specială a fost făcută în discursul Domnului Sazonov Suediei, căreia i s-a recunoscut stricta observare a neutralității. Domnul Sazonov a însoțit această declarațiune de cuvinte amicale și de bună vecinătate.

Ministrul de Externe a relevat apoi ca ocuparea Scutariilor de Muntenegru nu anticipează asupra voinței puterilor în privința soartei aceluia oraș.

Relațiunile Rusiei cu Japonia au fost subliniate de Domnul Sazonov. Atmosfera este creată, a zis D-sa, și presa discută utilitatea de a făuri legături politice solide între Japonia și Tripla Înțelegere, premergătoare unei alianțe mai strânse.

Domnul Sazonov n-a pomenit nici un cuvânt despre Bulgaria.

⁶⁸⁷ Frază semnalată în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Terminând, D-l Sazonov a zis că guvernul strâns unit cu opinia publică nu se va gândi la pace înainte ca, în unire cu aliații, să distrugă definitiv pe adversar.

Războiul care ne-a fost impus acum un an a adus în discuțiune chestiuni cari în iulie 1914 erau un vis îndepărtat. Aceste probleme cer încordarea puterilor noastre.

Dacă trecem prin încercări grele, ele sunt trecătoare și rămânem neclintii în rezoluțiunea de a duce lupta cu inamicul până la isbânda finală a drepteii noastre cauze.

În aceeași ședință au urmat în Duma discuțiunile asupra declarațiunilor guvernului.

Deputatul MARKOV (Conservator) vorbind în chestiunea responsabilității guvernamentale observa că nu există nici un raport între forma de guvernământ a Statului și pregătirea lui pentru războiu. De nepregătirea actuală este responsabil – zice oratorul – nu numai guvernul dar și Duma care a refuzat creditele ce i s-au cerut.

Pentru continuarea războiului cere să se ia măsuri pentru aprovizionarea armatei, precum și împotriva spionajului și a ieșirii aurului din țară.

CONTELE BOBRINSKY (Naționalist) constată că Duma întreagă, fără distincțiune de partid este însuflețită de scopul organizării în vederea victoriei. Este de părere că reformele interne, de cari țara s-a arătat matură și demnă, trebuie amânate după încheierea unei păci victorioase.

Oratorul cere guvernului a colabora cu Duma, împărțind cu dânsa responsabilitatea activității lui.

LVOV (din centru) constatând că apărarea patriei este scopul unic al tuturor partidelor observa că guvernul trebuie să se sprijine pe încrederea țării pentru a putea cere de la popor încordarea maximă a energiei lui în vederea victoriei.

MILIUKOV (Cadet) observa că acum șase luni guvernul a înlăturat poporul de la o colaborare în vederea apărării țării, asigurând pe reprezentanții națiunii că va ști să lucreze singur. Constată însă că guvernul a comis greșeli grave. Pentru a le repara, poporul cere acum să fie consultat.

Armistițiul dintre partide, impus de evenimente, n-a fost respectat de autoritate.

Oratorul acuza guvernul că ar fi tulburat pacea internă amăgind pe polonezi, atârând împotriva ovreilor și a acelor „care nu au nume rusesc”, provocând, în fine, pogromul de la Moscova.

Făcând responsabil pe fostul titular al Ministerului de război de delictele comise în departamentul său, Domnul Miliukov termina propunând ca o satisfacțiune pentru vitejii soldați ruși și pentru nenorocita Polonie să li se făgăduiască că nu se va cruța nimic pentru obținerea unei victorii definitive.

KARASSIN (Octobrist) reamintește că la 12 Mai 1912 s-a atras în Duma atențiunea guvernului asupra pericolului serios ce presintă pentru apărarea țării starea materială a artileriei. Se ocupa apoi de cheștiunea aprovizionării armatei și susține ca soluțiunea problemei de reorganizare în vederea victoriei impune o apropiere mai strânsă între guvern și forțele sociale.

GRUSEVICI (Polonez) observând toate greutățile suferite de Polonia din cauza războiului, constata totuși dorința polonezilor de a continua până la sfârșit războiul împotriva dușmanului înveterat al întregului neam slav.

EFREMOV (Progresist) constatând greșelile comise, acuza cu violență guvernul că a ascuns până acum poporului adevărata situațiune. Se plânge de strâmtorarea activității sociale, de nedreptățile comise de guvern față de naționalitățile din Rusia și termină promițând polonezilor concursul poporului rusesc pentru realizarea făgăduințelor ce li s-au făcut.

Binevoii a primi, Domnule Ministru, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 184-189v; original în limba română

■ 319

Telegramă cifrată nr. 1374

Expediată din Petrograd, 28 iulie/10 august 1915

Excelenței Sale Domnului Brătianu
Președinte al Consiliului, București

Am putut să descifrez ultima Dumneavoastră telegramă abia adineauri. Mă tem ca răspunsul meu să nu vă parvină prea târziu și să fie grăbit.

Mă gândesc că nu există decât două soluții:

1. A răspunde că în conjunctura actuală nepermițând României intervenția armată și neputând să se conformeze dorinței Aliaților de

acțiune imediată, ar fi mai bine, odată momentul venit, să se semneze totul deodată. În acest caz vom rămâne la acordul din septembrie de neutralitate. Inconveniente ar fi că se va pretinde de la noi, mai ales în ceea ce privește contrabanda, o atitudine ca și cum am fi aliați și că vom nemulțumi pe austro-germani, rămânând în același timp izolați și la bunul plac al sorții.

2. A accepta încheierea convenției politice și a acordului militar, dar în acest acord militar să nu fie fixată data intervenției armate, care nu ar putea fi stabilită decât în înțelegere cu Statul Major și Alianții, păstrând contact cu evoluția <frontului> și ținând cont de conjuncturile și posibilitățile unei ofensive generale eficace.

Proiectul pe care Poklewsky și-l atribuie revine la vechea manieră a datelor fixe.

În ceea ce privește convenția politică, se subînțelege că angajamentul asupra drepturilor sârbilor în Banat <este> inacceptabil, <căci> în relația cu marile Puteri ar putea să se transforme în control și imixtiune.

La fel în ceea ce privește munițiile. <Enunțarea> principiului este suficientă și faptul că devenim aliați și solidari în interese face inutile precauțiile de supraveghere.

În ceea ce privește neîncheierea unei păci separate, ea nu ar incumba decât Rusiei, după propria sa formulă din primul proiect de alianță din august, în care se spunea textual: „Rusia se angajează să nu încheie pace separată cu Austro-Ungaria (să adăugăm și Germania) înainte ca teritoriile menționate să fie anexate Coroanei României<”>.

Secretul va fi dificil de păstrat și trebuie să prevedem <acest lucru> încă de la înțelegerile privind interpretarea contrabandei; poate ar putea să fie excluse cerealele etc.

Dar, dacă este vorba despre indiscreții, divulgarea acordului nostru de neutralitate din septembrie cu Rusia, specificând delimitarea Bucovinei și restul, ne-ar pune într-o postură aproape la fel de defavorabilă.

Situația noastră politică ne împiedică să păstrăm neutralitatea până la capăt. Nu este posibil ca șase țări să lase să fie dictată legea de către austro-germani. Suntem și vom fi prea compromiși în ochii Austro-Ungariei pentru a nu anticipa o viață de infern și izolarea noastră ne poate fi funestă.

În cuclele noastre trebuie să contăm poate mai mult pe uzura austro-germanilor pe toate fronturile, decât pe succesul unei noi ofensive ruse.

Am impresia că poate Cvadrupla Alianță va accepta convenția politică și militară, aceasta din urmă fără angajarea de pe acum a datei.

Aici nu se crede că acordul bulgaro-turc asupra căilor ferate ar fi încheiat.

Paléologue mi-a povestit detalii asupra Consiliului de Miniștri de acum câteva zile, un altul trebuind să aibă loc astăzi. El mi-a spus că se pune problema retragerii Dumneavoastră pentru că, partizan al acordului politic, ați fi în minoritate.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 194, 195

■ 320

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1375⁶⁸⁸

Expediată 28 iulie/10 august 1915, amiază
Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Extra-urgent.

Completez telegrama mea cifrată nr. 1374⁶⁸⁹, conversațiile mele din ultimele zile par să confirme reflecțiile conform cărora termenele fixate și datele precise ale lui Poklewsky ar fi poate <idei> personale, neconstituind condiții sine qua non și că s-ar accepta chiar un acord militar fără angajarea datei de intrare în acțiune.

Tripla Înțelegere trebuie să aprecieze că ne legăm de ea într-un moment critic și să nu ceară stabilirea de date fixe pe care numai ansamblul general al situației le-ar putea determina⁶⁹⁰.

Ar fi poate momentul să se explice de ce, presupun <împreună> cu reprezentanții Cvadruplei Înțelegeri, chiar încheierea și semnarea convenției să treacă de la Petrograd la București.

Să fi pentru a asigura discreția sau din contră?

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 192

⁶⁸⁸ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁶⁸⁹ Vezi textul telegramei nr. 1374 la pag. 444-446.

⁶⁹⁰ Paragrafele nr. 1 și 2 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru

În ceea ce privește comunicarea făcută sub forma de copie a telegramelor lui Sir Edward Grey și ratificată de Aliți cabinetelor de la Sofia, Niș și Atena pentru aranjamentul balcanic, scopul ar fi de a asigura apropiatul concurs al *Bulgariei contra Turciei*⁶⁹¹ în schimbul promisiunilor de garanție solidară să obțină de la Serbia consimțământul de a ceda după război linia Macedoniei necontestată în 1912 și de la Grecia Kavala. În ceea ce privește hinterlandul Kavalei, acesta va fi stabilit ulterior, ținând cont de achizițiile respective.

S-a comunicat la Atena că Guvernele Cvadruplei Înțelegeri ar face declarații la Sofia că vor folosi presiuni pentru a determina Grecia să cedeze în schimbul teritoriilor care îi vor fi recunoscute în Asia Mică. Este de remarcat că nu a fost solicitat concursul Greciei.

Serbiei i se garantează că va obține Bosnia-Herțegovina și poate anumite avantaje în Albania Adriatică.

Răspunsul bulgarilor nu a sosit încă. Suntem înclinați a crede că acesta va depinde de modul în care bulgarii văd mai apropiată sau mai îndepărtată posibilitatea de a forța Strâmtoarea cu tendința de a minimiza sacrificiile, de preferință lăsând treaba în seama Aliților la Gallipoli.⁶⁹²

Însărcinatul cu afaceri al Greciei mi-a părut neliniștit. El crede că nici guvernul actual, nici Venizelos nu ar putea ceda Kavala. Dar înțelege că <ar> indispune Cvadrupla Alianță care ar lăsa Grecia izolată și ar face-o să piardă momentul decisiv.

Am crezut că descifrez <în spusele> însărcinatului cu afaceri al Greciei că nutrește speranța că Bulgaria se va eschiva.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 193, 193v

⁶⁹¹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

⁶⁹² Paragrafele nr. 1, 3, 5 și 6 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1379

Expediată 28 iulie/10 august 1915, orele 3 p.m.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

Un revirement al cărui început îl semnalasem Domniei Voastre pare să se producă în maniera <de a acționa> a Triplei Înțelegeri.

Recunoscând o anumită incoerență și lipsă de unitate în politica sa balcanică, ea pare să adopte, deși tardiv, și la inițiativa Cabinetului britanic, linia de conduită mai practică vizând scopul unic al victoriei asigurându-și toate atuurile diplomatice fără a mai ține cont de considerațiile politice ale sentimentelor și popoarelor, cum s-a întâmplat până acum în cazul Serbiei.

„Novoe Vremia” din această dimineață face apel presant la Serbia să nu împiedice politica Triplei Înțelegeri și că consimță sacrificarea Macedoniei 1912 în schimbul achizițiilor teritoriale și a compensațiilor în Adriatică.⁶⁹³

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 196

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1380

Expediată 28 iulie/10 august 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

Ar fi avut loc efectiv conversații ale Împăratului Germaniei cu anumite personalități care au contacte la Curtea Danemarcei. Ar fi făcut schimb de impresii despre nefericirile războiului lăsând să se înțeleagă că se cunoștea marea bunătate a Împăratului Rusiei și că el ar face orice pentru a înceta mizeriile și a aranja lucrurile. Este inexact că ar fi fost vorba despre indicații teritoriale.

Prin intermediul Regelui Danemarcei, Petrogradul ar fi lăsat de înțeles că aluzia nu se susține.

⁶⁹³ Toate paragrafele au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Declarațiile Dumei și ukazul Împăratului Nicolae subliniază voința actuală de a continua războiul.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 191

■ 324

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1387⁶⁹⁴

M⁶⁹⁵

Expediată 29 iulie/11 august 1915, amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Extra-urgent

Urmare la telegramele mele cifrate nr. 1374 și 1375 din 28 iulie⁶⁹⁶.

Oricare ar fi soluția de adoptat, cred că putem considera că, atât cât va dura războiul, concursul nostru pe frontul oriental va avea mereu prețul său. Acest concurs poate fi mai mult sau mai puțin solicitat după împrejurări, dar își păstrează valoarea.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 197

■ 325

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1390

Expediată 29 iulie/11 august 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

Prințul Trubețkoi ar fi dat aici impresia personală că sârbii ar putea fi convinși să cedeze Macedonia 1912. Cedarea Kavalei prezintă mari dificultăți, de asemenea, din motive strategice. Eforturile în vederea

⁶⁹⁴ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁶⁹⁵ Notăție adăugată cu creion roșu, prin scriere de mână, în manuscrisul original.

⁶⁹⁶ Vezi textul telegramelor nr. 1374 și 1375 la pag. 444-446.

asigurării concursului Bulgariei se accentuează, sunt menajați mult aici și am auzit la reprezentanții Cvadruplei Înțelegeri opinia personală – deși încă vagă – că Rusia ar putea eventual să meargă până la a le rezerva un loc pe Bosfor sau la Constantinopol. Prin aceasta ar spera să-l câștige pe Regele Ferdinand, bântuit de viziuni bizantine.⁶⁹⁷

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 198

■ 326

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1391

Expediată 29 iulie/11 august 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Retragerea rușilor pare să-i afecteze mai puțin decât am fi gândit pe reprezentanții Aliaților.

Franco-englezii ar fi fericiți să respire; și nu ar vedea un inconvenient ca germanii să se înfigă adânc în teritoriul rusesc. Se consideră că războiul de iarnă în Rusia de câmpie nu ar fi dezavantajos. Marile fluvii înghețate în mâinile germanilor nu ar mai avea aceeași importanță ca obstacol. Ar fi în logica de la 1812.⁶⁹⁸

Ofensiva franceză și engleză ar întârzia din cauză că aceștia din urmă nu sunt la fel de pregătiți ca francezii în <privința> munițiilor. Din 2.000.000 de oameni pe care i-ar putea alinia, ei n-ar avea pe front decât 700.000.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 199

⁶⁹⁷ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁶⁹⁸ Paragrafele nr. 1 și 2 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1395⁶⁹⁹

Expediată 29 iulie/11 august 1915, orele 10 noaptea
Primită 30 iulie/12 august, orele 9 dimineața

Domnului Diamandy, ministrul României, Petrograd

Urgent

Ministrul Angliei, în numele lui Sir Edward Grey, mi-a declarat că Guvernul englez conștientizează din plin dificultățile care se află în fața noastră. El are încredere în mine și speră să nu părăsesc guvernul. Crede totuși că noi împiedicăm trecerea munițiilor în Turcia.

Am mulțumit încă o dată, asigurând că munițiile nu trec, dar că înțeleg să hotărâsc singur dacă las să treacă anumite furnituri, precum încălțăminte sau altele de care nu poate depinde soarta războiului.

El mi-a cerut ca în special cărbunele să nu treacă. I-am spus nu pentru Turcia, dar îmi este imposibil să interzic pentru Bulgaria.⁷⁰⁰

(s.) Brătianu *fără număr*

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 200

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1406

Expediată 31 iulie/13 august 1915, orele 3 după-amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Cred că în situația delicată în care ne găsim față de Tripla Înțelegere, ar fi bine să menținem un contact diplomatic mai apropiat cu Sazonov și Alianții de aici prin schimburi de informații și comunicări interesând politica Triplei Înțelegeri.

⁶⁹⁹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁷⁰⁰ Toate paragrafele au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Sazonov este foarte sensibil la aceste aspecte și ar aprecia colaborarea și schimbul de vederi politice.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 201

■ 329

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1408

Expediată din București 31 iulie/13 august⁷⁰¹ 1915,

orele 11:30 noaptea

Primită 1/14 august, orele 3 după/amiaza

Domnului Diamandy, ministrul României, Petrograd

Poklewsky m-a făcut să spun că sunt de acord cu colegii săi englez și francez și spera că îl voi chema pentru a îl asigura de aceasta în mod ferm. L-am adus la cunoștință că, fiind suferind, trebuie să iau o pauză de câteva zile, și numai după aceasta îi voi putea da răspunsul meu oficial.

Doresc totodată să îl văd înaintea plecării mele astfel încât să mă asigur că nu dă vreo interpretare eronată absenței mele și întârzierii mele.

Tocmai m-am întâlnit azi cu Poklewsky.

Conversație amicală. Asigurarea încrederii din partea sa și a Guvernului său. L-am asigurat și eu că n-ar trebui să aibă nici un dubiu asupra deciziilor noastre și orientării politice a României; dar pentru a evita ca Sazonov să fie decepționat de decizia mea definitivă, i-am declarat net că răspunsul pe care contez să îl remită săptămâna viitoare nu implica semnarea imediată. A primit foarte bine acest lucru și mi-a repetat asigurările amicale, insistând asupra necesității de a nu părăsi puterea.

(s.) Brătianu fără număr

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 202,
202v

⁷⁰¹ Subliniat cu creion roșu în documentul original.

Expedită 1/14 august 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

O comisie a Dumei pentru necesitățile armatei se reunește în ședință secretă ale cărei protocoale sunt trimise cu regularitate Cartierului General.

Știu de la un membru al acestei Comisii informații confidențiale asupra armatei ruse. La ora actuală este o lipsă de muniții și de arme. În anumite părți ale frontului există o armă la 3 soldați și se întâmplă ca noi unități să fie trimise în tranșee fără arme, așteptând să le adune pe ale celor ieșiți din luptă. Proastă organizare a serviciilor din spatele frontului.

Această stare de lucruri va dura în orice caz până spre noiembrie. La această dată, 2 milioane de puști sunt așteptate din Canada, ca și muniții de artilerie venind din afară. Producția națională ar putea și ea să atingă, de asemenea, circa 60.000 pe zi.

Cercurile din Dumă își dau seama că motivele retragerii rușilor trebuie să fie căutate în lipsa organizării unei birocrății rutiniere, neglijentă și incapabilă, <situație> agravată de intervențiile datorate influențelor și protecțiilor de la Curte.

Duma ar vrea să aibă în fruntea Guvernului și a serviciului de organizare a armatei pe președintele Rodzianko și pe Gucikov⁷⁰³. Acesta din urmă trece drept o persoană energetică și capabilă de a da impulsul necesar; dar intrigile de la Curte îl țin departe de favoarea imperială.

Interlocutorul meu mi-a mărturisit neliniștea despre situația actuală. Armata rusă nu poate opri înaintarea germanilor. Fără <a opune> rezistență, țara este la mila invadatorului, care se oprește oriunde vrea, conform dorințelor sale, și având singurul inconvenient al depărtării de baza de operațiuni.

⁷⁰² Adnotări cu creion negru, într-un chenar cu creion roșu, în lb. română/franceză: „Foarte important. Situațiunea internă tragică”; „Măinile libere” („Les mains libres”, original, lb. franceză); „Intern”.

⁷⁰³ Aleksandr Gucikov (în original Goutchkow) (1862-1936), președinte al celei de-a treia Dume (1910-1911), ministru de război în guvernul provizoriu în 1917.

Cercurile alarmiste vorbesc despre a vedea germanii la Petrograd, Moscova sau Kiev.

Situația polonezilor este una din cele mai tragice. Din luna martie sunt 3 milioane de polonezi care au fost obligați de autoritățile ruse, și nu întotdeauna în mod amiabil, să-și părăsească locuințele și să vină în Rusia, de teamă ca germanii să nu-i ia în armata lor. 250.000 de polonezi tocmai au părăsit Varșovia, 25 milioane de ruble au fost alocate în ajutorul acestor refugiați.

Din punct de vedere intern, incapacitatea vinovată a conducătorilor produce o nemulțumire generală, chiar la oamenii din popor, care, prin soldații care se întorc de pe front, sunt puși la curent de incompetența celor mari. Dacă războiul și ura contra germanilor sunt încă populare, ne-am putea aștepta *după război la o perioadă dificilă în interior*⁷⁰⁴.

Opinia <publică> nu concepe inacțiunea franco-englezilor. Există o decepție în această privință și rușii își amintesc cu amărăciune despre diversiunea Renenkampf⁷⁰⁵ din toamna trecută în Prusia Orientală pentru a degaja frontul francez. Se spune că Sazonov a făcut în ultima vreme demersuri presante cerând Aliatilor să ia ofensiva.

Este posibil ca anumite aprecieri de mai sus ale interlocutorului meu să fie impregnate de un anumit pesimism; nu este mai puțin adevărat că situația actuală cere din partea noastră o mare prudență și, pe cât posibil, mâini libere⁷⁰⁶.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 208, 208v, 209

⁷⁰⁴ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în documentul original.

⁷⁰⁵ În august 1914, două armate rusești au fost trimise în Prusia Orientală, pentru a veni în ajutorul Franței, atacată de trupele germane. După câteva succese inițiale, armatele generalilor Pavel Renenkampf și Aleksandr Samsonov au fost distruse în bătălia de la Tannenberg. Acesta va fi cel mai mare succes obținut de armata germană împotriva rușilor, în timpul Primului Război Mondial.

⁷⁰⁶ Paragrafele nr. 7 și 12 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1411

Expediată 1/14 august 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

Răspunsul bulgar nu a sosit încă. Ieri seară la Minister mi s-a spus că singura informație pe care o aveau era că grecii vor da răspunsul lor în opt zile, refuzând cedarea Kavalei, dar că se semnală neliniștea lor în privința acceptării bulgarilor.

Dinspre Niș există speranță. S-ar fi promis Serbiei, în afară de Bosnia-Herțegovina, ieșirea Spalato, Sirmia și, în Albania, linie de frontieră comună cu Grecia.

Disponibilitate foarte mare față de bulgari, care ar merge până la Ohrida și pe coasta Traciei, chiar în apropiere de Ceatalgea. Se pune mare preț pe concursul lor.

La întrebarea pe care am pus-o interlocutorului meu, de ce s-a întârziat atât cu aranjamentul sârbo-bulgar, acesta mi-a răspuns că numai căderea Varșoviei a înmuiat intransigența sârbilor.⁷⁰⁷

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 207**Telegramă cifrată nr. 1412⁷⁰⁸**

Petrograd, 1/14 august 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, Externe, București

Confirm telegrama mea nr. 1360. Ambasadorul Japoniei a declarat în mod precis unui coleg că Statul Major japonez se opune trimerii de trupe în Europa.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 204

⁷⁰⁷ Paragrafele nr. 1 și 4 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁷⁰⁸ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice sunt dactilografiate cu roșu în textul original.

Telegramă cifrată nr. 1413

Petrograd, 1/14 august 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București

Aici se fac auzite voci în favoarea păcii, care nu se auzeau înainte. Este dificil să ne dăm seama de valoarea acestor indicii.

S-ar părea că mobilizarea industriei întâmpină mari dificultăți de organizare.⁷⁰⁹

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 206

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1424⁷¹⁰

Expediată 4/17 august 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Ieri seară, în cursul conversației cu Baronul Schilling, acesta mi-a spus că Sazonov, acceptând toate solicitările formulate de Guvernul român, aștepta acum răspunsul Excelenței Voastre. El mi-a lăsat de înțeles să dispozițiile la adresa noastră erau aceleași și că înțelegea dificultățile pe care le ridica, pentru moment, o intervenție a României; totuși, se dorea a avea un răspuns.⁷¹¹

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 211

⁷⁰⁹ Toate paragrafele au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁷¹⁰ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice sunt dactilografiate cu roșu în textul original.

⁷¹¹ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1425

Expediată 4/17 august 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

Răspunsul Cabinetului grec la propunerile Cvadruplei Alianțe a sosit mai devreme decât era așteptat. Refuzul prevăzut al cedărilor teritoriale ar fi motivat prin considerente naționale. La Ministerul Afacerilor Străine se estimează că, prin grăbirea răspunsului și considerațiile care motivează răspunsul, Cabinetul Gounaris caută popularitate.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 210

<Raport> nr. 1433⁷¹²
*f<oarte> confidențial*⁷¹³

Petrograd, 5/18 august 1915

Domnule Președinte al Consiliului,

Mă folosesc de un curier sigur pentru a vă împărtăși câteva însemnări politice făcute în cursul războiului și cari se afla răzlețe prin telegramele cifrate.

Tripla Înțelegere a apreciat greșit puterea austro-germanilor; pregătirea și rezistența lor. Încetineala operațiunilor pe ambele fronturi a învederat că isbânda față de adversari atât de puternici trebuie asigurată prin înjgheburile unei Coalițiuni Europene.

Cât timp această convingere nu s-a căpătat, Tripla Înțelegere, bizuindu-se pe puterile ei, a dus adeseori o politică șovăielnică, pripită și fără unitate, urmărind satisfacerea dorințelor tuturor aliaților și pierzând din vedere că primul scop este biruința.

⁷¹² Continuare a unei telegrame din 1915 al cărei număr nu se menționează.

⁷¹³ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate de autor în textul original.

În timpul din urmă s-a priceput că nu se poate alcătui o coalițiune decât judecând mai obiectiv interesele și aspirațiunile statelor ce se chemau la arme; aspirațiuni multiple nu se îngăduie între ele; coalisarea cere nu pretenții ci renunțări și sacrificii.

Astfel s-a întâmplat în negocierile cu noi.

După intrarea Italiei în războiu și cât timp rușii erau în vecinătatea Carpaților, ni s-a arătat că concursul nostru nu mai are aceeași valoare.

În ziua căderii Przemysl mi s-a dat a înțelege că putem obține Prutul și Cernăuțiul; după evacuarea Lembergului ritmul concesiunilor s-a accelerat; aproape în ziua ocupării Varșoviei de nemți toate cererile noastre erau satisfăcute.

Cam tot astfel se petrec lucrurile și în Balcani. Se uită însă că, deși situațiunea Bulgariei este diferită de a noastră, o socoteală prudentă îi poate reține de a interveni în momentul când norocul războiului nu surâde Aliaiților; afară de considerațiunea că pentru a căpăta linia lor de hotar în Tracia, bulgarii vor prefera să nu lupte din greu, ci să dea numai ultimele lovituri pentru a scoate la capăt munca cea grea pe care au dus-o Aliaiții la Gallipoli.

A face concesiuni numai când ești strâmtorat este desigur omenesc; nu însă politic, lipsind pentru aceasta elementul principal: prevederea.

Cu acest prilej este de notat o particularitate rusească.

De câte ori am căutat să aflu aprecierea Statului Major Rusesc despre concursul nostru, răspunsul direct sau indirect chiar și al d-lui Sazonov a fost că Statul Major lasă absolută mână liberă negociatorilor fără a avea să se preocupe de partea militară.

Statul Major trebuia însă să știe din vreme că armata duce o lipsă de munițiuni de vreme ce chiar eu însumi o aflasem și o comunicasem Ministerului nostru al Afacerilor Străine prin telegrama mea nr. 1641⁷¹⁴ din 13 decembrie 1914.

O părere greșită și cam naivă pare a-și fi făcut drum la noi; anume că Tripla Înțelegere dorește o Românie mare.

Ceea ce se poate spune de statele Triplei Înțelegeri, sau chiar a Quadruplei, este că ele doresc mai ales concursul armatelor noastre și unele insistențe au subliniat că ar fi binevenită o diversiune cu orice preț, fără a purta vreun interes deosebit la crearea unei Români mari.

⁷¹⁴ Vezi textul telegramii nr. 1641 la pag. 346; numărul telegramii a fost dactilografiat greșit în documentul original, „L641” în loc de „1641”.

Rusia ar prefera o Românie care să se fi înfruptat din teritoriile austro-ungare îndeajuns pentru a rămâne dușmani, nu însă prea mult pentru a alcătui o țară puternică și neatârnată în politica ei.

Am avut deseori prilejul să spun domnului Sazonov când negociam delimitările noastre: „ne iubiți mult, dar s-ar părea că regretați că românii sunt atât de numeroși”.

În tratările noastre am putut observa uimirea [...] ⁷¹⁵ tăcută, de modul independent în care România negocia cu marele Imperiu vecin.

Ca dușmană neîmpăcată a Germaniei, Anglia cântărește valoarea statelor după acest criteriu. Pentru englezi este foarte important de a ști cu cine rămân tovarăși împotriva Germaniei chiar după război. De aici ideea de a păstra o Austrie îndeajuns de viabilă pentru a trăi independentă și putând rezista tendințelor de absorbire a Germaniei.

Aceasta explică și cuvintele ambasadorului Angliei, Sir George Buchanan, care în discutarea delimitărilor noastre, pe cari le găsea exagerate, mi-a spus că pe această cale Ungaria nu va putea niciodată încheia pacea și că este în interes de a conserva o Ungaria în putere, putând rezista Germanilor.

Dacă n-ar avea privirile pironite asupra Alsaciei și Lorenei, Franția ar putea avea interes ca să fie o Românie mare.

Singuri italienii, cu un simț politic mai ascuțit și ținând seama de analogia de situațiuni, pun oarecare preț pe crearea unei Românie puternice în regiunea Balcanilor care ar înlocui Austria.

Toate aceste puteri doreau însă mai înainte de toate să intrăm cât mai repede și mai necondiționat în luptă alături cu ele. Și dacă pentru aceasta ne-am fi mulțumit să cerem un sfert din Bucovina și o jumătate din Transilvania nu cred că ar fi fost vreo obiecție din partea lor? Dimpotrivă, am fi fost lăudați pentru cuminența și modestia noastră.

Ideea unei alianțe cu Japonia este dorită de Rusia.

Din aceasta n-ar trebui dedus că ar fi iminentă o participare armată a Japoniei pe frontul oriental; ci numai o tendință de a consolida și armoniza politica ambelor Imperii în Extremul Orient.

Japonia vede cu ochi buni pe vecina ei adânc angajată în Europa și lăsându-i în mâna liberă în Extremul Orient, unde și-a croit deja o situațiune preponderentă față de China.

⁷¹⁵ Cuvânt lipsă în original.

Japonezii se mărginesc acum de a le trimite munițiuni, arme și ofițeri instructori, astfel încât în curând armata rusească nu va mai avea secrete pentru dâșii.

Dintre statele europene și Suedia era îngrijată de vecinătatea Rusiei în căutarea unei eșiri libere la mare; se simte mai la larg de când Imperiul Moscovit și-a îndreptat toate eforturile către Strâmători.

În Strâmători și Constantinopol este concentrat tot interesul poporului rus în acest războiu, în care se poate întrevedea mai mult foloasele Alianților decât acele ale rușilor, cari suferă și pierderi uimitoare. Această năzuință este singura care poate legitima față de marele public rus jertfele războiului.

Spirite malițioase talmăcesc încetineala operațiunilor din Gallipoli tocmai că ar fi dorința Alianților de a târăgăna realizarea desideratelor Rusiei pentru a-și asigura mai îndelung concursul ei.

Binevoști a primi, Domnule Președinte al Consiliului, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 213-217⁷¹⁶; original în limba română

■ 337

<Telegramă> nr. 1435

Petrograd, 5/18 august 1915

Foarte confidențial.

Domnule Președinte al Consiliului,

Un coleg neutru, în general bine informat, îmi vorbea deunăzi de apucăturile și procedurilor greșite ale politicei Guvernului rus în interior.

În timpul ocupațiunilor în Galiția, prima grijă a autorităților a fost a ortodoxiza aproape cu de a sila pe polonezii catolici. Deși manifestul Marelui Duce Nicolae făgăduise drepturi pentru polonezi, în Galiția autoritățile ruse au stânjenit de la început predarea limbei poloneze în școli. Rezultatul ar fi fost, după colegul meu, că astăzi polonezii din Galiția, cari erau rău dispuși față de austrieci, au devenit leali apărători ai Monarhiei.

Față de supușii ruși de origine germană, se duce o goană neîncetată. Așa și coloniștii sunt obligați în cel mai scurt timp de a vinde pământurile lor. Mii de asemenea coloniști umblă pribegind prin Rusia.

⁷¹⁶ Telegramă cu un conținut identic, același dosar, f. 218-221.

În Provinciile Baltice se asupește elementul originar german prin tot felul de vexațiuni deși toți balticii au trimis pe fiii lor în războiu unde au conduită admirabilă.

Se ațâță împotriva lor Leții, dușmani de rasă ai baronilor baltici. S-ar părea că patriotismul rus constă în a duce lupta și ura de rasă în interiorul țării. Lucrătorii cari de la început au dat și ei concursul Guvernului, au văzut pe reprezentanții lor din Dumă duși în Siberia.

Se poate întâmpla ca o decepțiune să urmeze avântului cu care toate straturile sociale ale Rusiei au răspuns la chemarea la războiu și Guvernul să ajungă să piardă popularitatea incontestabilă de care s-a bucurat.

Binevoii etc.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 212; original în limba română

■ 338

Externe, București
<Telegrama> nr.

7 august 1915

Domnule Ministru,

După cum avut onoarea a informa pe Excelența Voastră, prin raportul meu nr. 1371⁷¹⁷ din 26 iulie a.c., dl. Bark, ministrul de Finanțe al Imperiului, a anunțat necesitatea unei reforme a sistemului actual al impozitelor prin crearea unui impozit pe venit. ⁷¹⁸

Ministerul Finanțelor lucrează la alcătuirea noului impozit și la sfârșitul unei iulie a comunicat Comisiunei Finanțiere din Dumă quantumul progresiv al acestei contribuțiuni:

Pentru veniturile de la 1000 R⁷¹⁹ la 1100 R 6 ½ R

1100 R la 1200 R 7 ½ R

1200 R la 1400 R 9 ½ R

pentru 5000 R – 10000 R..... 93 R

⁷¹⁷ Vezi raportul nr. 1371 la pag. 439-444.

⁷¹⁸ Fraza continuă cu fragmentul: „pentru prevenirea deficitelor și pentru acoperirea într-o măsură oarecare a cheltuielilor de război.”, tăiat de autor în original.

⁷¹⁹ „R” este prescurtarea de la moneda rusească, rubla.

pentru 10 000 R – 100000 R⁷²⁰.... 325 R

de la 100 000 R 6000 R.

Peste 100 000 R se va percepe pentru fiecare
10 000 R 650 R.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 242;
original în limba română

■ 339

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1442

Expediată 7/20 august 1915, după-amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

Comunicarea făcută de ministrul Angliei la Atena conținând presiuni a deranjat Cabinetul Gounaris. S-ar părea că redactarea nu a fost cunoscută în prealabil și fixată prin Petrograd, Paris și Roma.

Propunerile Quadruplei <privind> aranjamentul în Macedonia tind să priveze Grecia și Serbia de contact limitrof în această regiune, lăsându-li-se un eventual contact în Albania, ceea ce nu ar mai prezenta avantajul de a ține pe bulgari la distanță de posesiunile macedonene.

Nu se cunoaște încă aici atitudinea pe care o va lua Venizelos, dar judecând după ideile exprimate înainte de retragerea sa, am fi îndemnați să credem că va înclina mai degrabă să ofere concursul Greciei.

În cursul conversației cu ambasadorul Italiei, am crezut că înțeleg că dacă necesitatea urgentă și imperioasă se va prezenta, Quadrupla Alianță ar ocupa [provizoriu]⁷²¹ Salonicul, în schimbul promisiunii de despăgubiri pe coasta de la Smyrna.⁷²²

Rog pe Excelența Voastră să păstreze aceasta drept strict personală și confidențială.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 244,
244v

⁷²⁰ Fragmentul evidențiat de editori cu caractere italice este tăiat de autor cu o linie în documentul original.

⁷²¹ Cuvânt adăugat prin scriere de mână deasupra rândului.

⁷²² Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

<Telegrama> nr. 1449

8 august 1915

Excelenței Sale, Domnului Em. Porumbaru
Ministru al Afacerilor Străine

Domnule Ministru,

Populațiunea letă din Guvernământul Livlandei⁷²³, sub impulsul cruzimilor ce s-ar fi comis în părțile din Provinciile Baltice ocupate de armatele nemțești, a obținut de la Guvernul rus autorizarea de a înființa cu propriile lor mijloace „batalioane lete” cari să apere populațiunea locală împotriva invaziunii.

Un comitet a fost organizat la Riga unde se înscriu tineri între 17 și 35 de ani cari doresc a face parte din sus-zisele batalioane în cari comandamentele vor fi date în limba letă și ofițerii și subofițerii vor fi leți.

Până acum s-au înscris peste 1000 de oameni.

Sentimentele antigermane ale populațiunii letești vor contribui probabil a face din aceste batalioane instrumentul cel mai indicat pentru aplicarea măsurilor propuse în Dumă împotriva baronilor nemți din Provinciile Baltice.

Binevoîți a primi, Domnule Ministru, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 246, 246v; original în limba română

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1450

Expediată 8/21 august 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

„Ruskoe Slovo” din 3 august relatează în detaliu că pe 24 iulie, pe baza declarațiilor Dumneavoastră anterioare, Poklewsky venise pentru semnarea înțelegerii cu Rusia; în ultimul moment, Dumneavoastră v-ați fi răzgândit,

⁷²³ Azi, Letonia.

invocând că majoritatea Consiliului de Miniștri s-ar fi pronunțat împotriva semnării. Această informație a fost reprodusă de „Rigasche Zeitung” pe care vi-l trimit, probabil, prin Cruppi⁷²⁴.

Excelența Voastră va aprecia dacă nu ar cazul unor reacții energice pe lângă Poklewsky asupra indiscreției, voită sau inconștientă, vinovate în orice caz a unui ziar oficios ca „Ruskoe Slovo”. Trebuie ca Poklewsky să facă să se simtă aici că sunt tributari cutumei faptului <împlinit> și că această manieră de a înțelege negocierile secrete nu este numai insolită și incorectă, dar înlătură încrederea prin procedee care nu sunt nici măcar *gentleman like*.⁷²⁵

Se poate trage de aici o concluzie împotriva încheierii unui acord secret în acest moment.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 257

■ 342

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1453

Expedită 8/21 august 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu, București

Ambasadorul Japoniei tocmai mi-a spus că informarea pe care este însărcinat de Guvernul său să o facă lui Sazonov <este> asupra faptului că Guvernul japonez mobilizează arsenalele sale militare și industria privată extinsă pentru furnituri de muniții pentru Rusia.

El estimează că în câteva luni vor avea tot ceea ce le trebuie.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 245

⁷²⁴ Jean Cruppi (1855-1933), om politic francez, fost ministru al Afacerilor Străine (1911). În toamna lui 1915, deputatul Cruppi a călătorit la Petrograd și la București.

⁷²⁵ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1454

Expediată 8/21 august 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru, București

Dispozițiile Bulgariei față de Serbia fac să se creadă aici că ar fi vorba mai degrabă de un șantaj.⁷²⁶

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 247

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1455⁷²⁷

Urgent

Expediată din București 9/22 august 1915,

la orele 2:20 dimineața

Primită la Petrograd în aceeași zi, la orele 12:15⁷²⁸

Excelenței Sale, Domnului Diamandy

Ministrul României, Petrograd

Tocmai am dat răspunsul următor lui Poklewsky relativ la demersul său de acum două săptămâni. Binevoți să îl comunicați și Guvernului Imperial⁷²⁹:

„Consider ca definitiv stabilit un acord cu Guvernul rus și Alianții săi asupra revendicărilor teritoriale ale României în vederea cooperării noastre militare și, în consecință, până la semnarea convențiilor referitoare la acesta,

⁷²⁶ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁷²⁷ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁷²⁸ Notă cu cerneală neagră, în limba română: „Comunicat lui Sazonov la 11/24 august 1915”.

⁷²⁹ Mesajul i-a fost comunicat lui S. Sazonov în data de 11/24 august 1915, după cum reiese dintr-o mențiune pe un document cu conținut identic (dosar 30, vol. II, f. 284).

Guvernul Regal înțelege să mențină interdicția de tranzit a munițiilor destinate Turciei, așa cum a făcut-o și până acum.”⁷³⁰

(s.) Brătianu fără număr

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 251

■ 345

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1457⁷³¹

Urgent

Expediată 9/22 august 1915, orele 2:30 dimineața
Primită la Petrograd în aceeași zi la orele 4 după amiaza

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Fasciotti a venit să îmi comunice din partea guvernului său:

1. Dorința de a ne vedea intervenind la Sofia pentru a antrena Bulgaria de partea Triplei Înțelegeri.

2. Prețul pe care l-ar avea sfaturile noastre către Belgrad, ca să convingem Serbia de necesitatea de a face concesiile teritoriale cerute pentru o înțelegere cu Bulgaria.

3. Demersurile făcute de Guvernul italian la cele trei Cabinete balcanice pentru a le atrage atenția asupra pericolelor pe care le-ar prezenta pentru aceste state succesele germane și intențiile sale asupra capitalei turce.

4. Asigurarea că Guvernul italian are încredere neștirbită în politica Guvernului român și în mine personal.

I-am mulțumit pentru ultimul punct. Am exprimat via satisfacție de a vedea Italia interesându-se direct de chestiunea Constantinopolului. Am crezut inoportun să ridic această chestiune atâta vreme cât armatele aliate sunt în război, dar nu puteam lăsa demersul Italiei fără a face să reiasă interesul de prim ordin pe care România îl atribuie acestei chestiuni și convingerea sa că, pentru soluții definitive, punctul de vedere italian și al nostru sunt în mod natural de acord.

⁷³⁰ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁷³¹ Cuvintele evidențiate de editorii cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

Cum Barclay mi-a comunicat ieri un demers identic al Guvernului englez pe lângă cele trei Cabinete balcanice, vedeam în interesul simultan pe care aceste două Puteri îl dovedesc în chestiunea Strâmtorilor, o fericită concordanță.

În ceea ce privește al doilea punct, Guvernul român nu a încetat niciodată să insiste la Niș asupra necesității unei înțelegeri între țările din Balcani și chiar, în ultima vreme, a unei invitații sârbe de a opune și un interes românesc cedării Macedoniei către bulgari, noi le-am declarat că România înțelege să nu facă nimic ce ar putea stânjeni acțiunea politică a Triplei Înțelegeri; dar am profitat de ocazie pentru a protesta contra insinuărilor făcute la Belgrad în scopul repunerii în discuție a chestiunii Banatului⁷³², ceea ce noi nu vom admite cu nici un preț și ceea ce constituie o afacere definitiv încheiată.

În privința primului punct, am repetat ceea ce spuseseam altor miniștri ai Triplei Înțelegeri, că nu trebuie să aștepte de la demersul făcut de Antantă la Sofia rezultate imediate, altele decât împiedicarea unei angajări mai decisive a Bulgariei de partea austro-germanilor. A vrea mai mult în momentul luării Varșoviei și Kowno⁷³³, ar însemna să se expună unui eșec sigur și să spulbere sau măcar să îngreuneze posibilitățile de mâine. Un efort al României de a încerca astăzi în același sens nu ar avea alte rezultate decât de a face să se afle intențiile noastre la Viena și la Berlin fără cea mai mică șansă de eficacitate.⁷³⁴

Totuși am repetat astăzi lui Radev că România, dornică de un acord balcanic, va continua să facă eforturi pentru a împiedica ca un nou război balcanic să se grezeze pe marele conflict european și am adăugat, de asemenea, că Bulgaria, declarând întotdeauna că ea înțelegea să-și pună de acord politica cu a noastră [42738] ⁷³⁵a schimba politica sa actuală fără știrea noastră, fără a da unei astfel de acțiuni un caracter inamical⁷³⁶.

Toate acestea < spre știința > Guvernului Dumneavoastră.

⁷³² Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creionul în documentul original.

⁷³³ Azi, Kaunas, În Lituania.

⁷³⁴ Paragrafele nr. 3, 6 și 9 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁷³⁵ Cuvânt rămas nedescifrat în documentul original.

⁷³⁶ Inițial scrisese amical (original în lb. franceză „amical”), corectat apoi cu „inamical”, greșeală semnalată în tel. nr. 1459 de echipa responsabilă de cifru, C. Arion (la Petrograd), Constantin Brătianu (la București).

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 249, 249v, 250

■ 346

Minută nr. 1468

Petrograd, 10/23 august 1915

Anexe: 1

Excelenței Sale, Domnului I.I.C. Brătianu
Președinte al Consiliului de Miniștri
Ministru de Răsboiu

Domnule Președinte al Consiliului,

Referindu-mă la telegrama mea nr. 1450⁷³⁷ din 8/21 august, am onoarea a trimite aici alăturat Excelenței Voastre, în traducerea română, articolul apărut în ziarul „Ruskoe Slovo” din 3 august.

Binevoiți a primi, Domnule Președinte al Consiliului, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

Ad. nr. 1468 din 10/23 august 1915

Traducere din limba rusească

„Ruskoe Slovo”.

BUCUREȘTI. Din isvor sigur se comunică corespondentului nostru că în ultimul moment Domnul Brătianu a refuzat să semneze Convențiunea deja elaborată. Persoane competente comunică următoarele amănunte cu privire la acest eveniment care a produs o mare agitație în cercurile diplomatice.

La 19 iulie, Ministrul Rusiei, Domnul S.A. Poklewsky-Kozell, a comunicat Domnului Brătianu consimțământul de a ceda Banatul; această chestiune era unica pricină care întârzia tratativele; Domnul Poklewsky a propus, în vederea satisfacerii tuturor cererilor române, de a elabora un proiect de convențiune pentru a fi iscălit. Domnii Brătianu și Poklewsky-

⁷³⁷ Vezi textul telegramei nr. 1450, pag. 463-464.

Kozell s-au înțeles între dânșii cu privire la necesitatea de a stabili un termen de 5 zile pentru elaborarea textului oficial.

În ziua de 24 iulie, domnul Poklewsky-Koziell a venit la Domnul Brătianu pentru iscălirea Convențiunei; Președintele Consiliului însă îi a declarat că, cu toate că a stăruit în mod energic, Cabinetul, convocat cu o zi mai înainte, a refuzat să iscălească Convențiunea; Convențiunea nu este dar în vigoare.

Deși s-a decis a nu se da publicității ceea ce a avut loc, acest scandal a fost cunoscut de diferite partide și a produs o agitație neobișnuită și să comentează în mod viu de toate cercurile.

Un om politic important, în convorbire cu corespondentul nostru, a numit refuzul domnului Brătianu o lovitură de trăsnet din senin care reamintește ședința Consiliului de Coroană de la Atena, care a cauzat demisiunea lui Venizelos.

O parte din opoziție învinovățește pe Domnul Brătianu de duplicitate și că ar fi falsificând, că cererea cesiunei Banatului a fost numai dorința de a târăgăna tratativele pentru a menține o politică de expectativă.

O altă parte a opoziției, bazându-se pe faptul că Domnul Brătianu a apărât în Consiliul de Miniștri, într-un discurs care a durat o oră, alianța cu Rusia, recunoaște sinceritatea Președintelui Consiliului și explică insuccesul lui grație influenței germane de care miniștrii s-au lăsat să fie influențați.

Această parte a opoziției afirmă că nemții au pregătit această lovitură Domnului Brătianu ca o răzbunare pentru interzicerea trecerei contrabandei în Turcia și a exportului pâinei în Germania.

Germanofiliile sunt fericiți și prezic deja de acum formarea unui Cabinet de coalițiune cu Marghiloman în frunte.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 254, 255, 255v; original în limba română

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1469

Expediată 10/23 august 1915, seara

Repetată 15/28 august 1915, p.m.

Excelenței Sale, Domnului Brătianu

Președintele Consiliului, București

Schimb de vederi asupra situației cu ambasadorul Japoniei, cel mai bine informat și mai obiectiv.

Din punct de vedere militar, este exact că rușii nu sunt actualmente în măsură de a opune rezistență serioasă; eforturile lor tind mai ales spre a scăpa din strânsoarea inamicului.

Până la luarea Varșoviei, s-a calculat la 8 kilometri avansul lor zilnic; și la 4 <kilometri pe zi> după acest moment. Marșul austro-germanilor ar părea că încetinește; ceea ce ne îndeamnă să credem că au mai puțin suflu și că resimt dificultățile, <pe măsură ce se> îndepărtează de baza de operații. Lungimea frontului îngreunează marea mișcare de încercuire. Până acum se poate spune că dacă rușii au avut pierderi considerabile, armata lor nu a fost zdrobită, ea se retrage fără încetare și în relativ bună ordine. Se consideră că germanii se vor vedea obligați să lase trupe considerabile pe front și că nu vor putea să-și concentreze toate eforturile în Occident.

Așa cum am mai informat pe Excelența Voastră, mobilizarea industriei japoneze, tunuri, puști, proiectile, le va fi de un mare ajutor; în noiembrie, rușii vor fi în posesia unei bune părți din comenzile lor.

Până unde va fi avansul germanilor în această perioadă?

În ciuda zvonurilor care circulă aici asupra eventualității unui marș inamic spre Petrograd și căruia i se dă mai ales crezare în mediile populare, încă se ezită a crede că, înainte ca timpul să se strice, germanii ar putea pătrunde atât de departe.

Dacă rușii au curajul și nervii destul de solizi pentru a se resemna la o retragere neîncetată până la momentul dorit, există probabilități ca Rusia să fie salvată.

A doua chestiune care domină situația este cea a păcii separate.

La Curte influențele se întretaie. Cercul intim al Împăratului și partidul zis german ar fi pentru încheierea păcii. Împărăteasa mamă este, din contră,

pentru continuarea războiului. O parte de extremă dreaptă, cu Durnovo⁷³⁸, care și-ar fi dat seama că puseul liberal va trebui mai devreme sau mai târziu să ajungă la reforme, înclină și el pentru pace. La Petrograd, mai cosmopolit și unde influența germană este înrădăcinată, se simte o delăsare și o înclinație spre a face pace; contrar Moscovei și centrului Rusiei.

Aceste voci, care erau de la început împotriva războiului și care nu exprimau opiniile lor decât în surdină, de la respingerea rușilor sunt mai vocale.⁷³⁹

Guvernul în întregime, înaltele sfere militare, majoritatea Dumei sunt pentru continuarea războiului.

În mijlocul acestor tendințe divergente, Împăratul continuă, cel puțin până în prezent, să se sprijine pe Guvern.

Este recunoscut că, dacă îi lipsește tăria de caracter, are sentimentul onoarei cuvântului dat Aliaiților. Forța Aliaiților stă în unitatea lor. El nu ar viola angajamentele și nu ar încheia o pace separată decât cu aversiune și numai dacă dinastia ar fi amenințată.

Până în prezent este dificil ca <ceva> să-și dea seama dacă dinastia nu ar fi în mai mare pericol încheind pacea, o pace umiltoare care ar agrava greșelile comise din sentimentul inutilității sacrificiilor, decât continuarea războiului cu prețul unor noi încercări⁷⁴⁰.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 252, 252v, 253

⁷³⁸ Piotr Nikolaevici Durnovo (1845-1915), om politic rus, fost șef al poliției țariste și ministru de Interne, membru în Consiliul de Stat, camera superioară a Parlamentului rus (1906-1915).

⁷³⁹ Paragrafele nr. 2, 6 și 12 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

⁷⁴⁰ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu creion roșu în textul original.

Telegramă cifrată nr. 1474

Petrograd, 11/24 august 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Pentru Constantin Brătianu.

Ministrul propune pentru simplificarea cheii Vasiliu să se cifreze numai cu primele trei combinații, durând fiecare zece zile, și roagă ca, înainte de a ne trimite, fie prin ocazie sigură, sau dacă nu bine împachetat prin Poklewsky dicționarul fără marje cifrate ediția 1913, bandă verde, asupra căruia noi vom reporta împreună notațiile transmise de Prodan.
ARION

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 258

Telegramă cifrată nr. 1476

Petrograd, 11/24 august 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Pentru Constantin Brătianu.

Propun să reproducem la Imprimeria Statului cartonul gradat „Vasiliu” în 300 de exemplare pe două benzi înguste pe hârtie gumată de lipit pe foile dicționarului cerut prin telegrama 1474⁷⁴¹. ARION.

Ministrul roagă să se trimiteti aceste benzi cu prima ocazie sigură.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 260

⁷⁴¹ Vezi textul telegramei 1474 la pag. 472.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1477

Expediată 11/24 august 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Am avut o întrevedere amicală cu Sazonov; i-am citit textul pe care i l-am tradus intenționat din [română]⁷⁴². El mi-a cerut textul francez. Vă rog să mă autorizați în acest sens.

În ceea ce privește tranzitul munițiilor, el a insistat asupra necesității de a extinde interdicția și la articolele care pot servi direct la fabricarea lor și supravegherea importurilor în Bulgaria.

După informațiile lui Trubețkoi, el crede că Serbia este dispusă să cedeze tot teritoriul Macedoniei din 1912. Am găsit destul de favorabilă în principiu ideea eventualei trimeri a unui mic contingent de trupe franco-ingleze pentru a-l ține drept gaj.

În ceea ce privește Balcanii, contrar anumitor reprezentanți ai Alianților, el mi-a încredințat neliniștea sa asupra atitudinii Bulgariei, motivată de schimbarea survenită în Cabinet, luarea de măsuri militare și acumularea de provizii la Vidin. Tonul împotriva Regelui Bulgariei era foarte pornit și avertiza la adresa lui.

Sazonov a rugat cu insistență și urgență, ca mijloc de a aplana dificultățile din Balcani, de a propune net și fără ezitări Bulgariei linia Dobrici-Balcic, [cu condiția să intervină împotriva Turciei]⁷⁴³.

Am crezut că deslușesc că el dorea chiar ca noi să permitem bulgarilor să-și reia posesiunea.

În cursul conversației, mi-a spus că Excelența Voastră ar fi făcut o declarație lui Poklewsky referitoare la atitudinea României, în cazul unei ofensive austro-germane împotriva Serbiei.

M-a întrebat, de asemenea, și este o chestiune ce apare în cazul tuturor Alianților, care ar fi atitudinea României în această circumstanță și în prezența unei eventuale amenințări a Germaniei.

⁷⁴² Cuvânt adăugat deasupra rândului.

⁷⁴³ Fragmentul de text redat de către editori între paranteze drepte [...] a fost adăugat în original, prin scriere de mână.

Sazonov mi-a vorbit despre decizia fermă de a continua războiul și Cruppi, pe care tocmai l-am văzut, mi-a confirmat că Împăratul i-a ținut un discurs pe un ton energic și asigurator în același sens, adăugând că se simte susținut pe această cale de către popor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 259, 259v

■ 351

Telegramă cifrată nr. 1482

Petrograd, 12/25 august 1915

Anexe: 7

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Ministru al Afacerilor Străine, București

Domnule Ministru,

De câțva timp se observă aici că, motivată de pericolul economic nemțesc care ar amenința Rusia și a influenței demoralizatoare germane care ar pătrunde în toate păturile sociale rusești, o goană neîncetată este dusă atât împotriva nemților veniți în Rusia sub forma de coloniști, cât și a supușilor ruși de origine germană stabiliți deja de secole în Provinciile Baltice.

Coloniștii sunt obligați, conform legii din 2 februarie, să-și lichideze avutul până la 1 august pentru a fi expulzați, ca un element dăunător siguranței statului, de la căminurile lor și răspândiți prin satele Guvernământurilor îndepărtate ale Rusiei și prin acele ale Siberiei.

Trenuri întregi cu asemenea coloniști cutreieră Rusia; majoritatea numărului fugarilor de care vorbesc ziarele (Anexa 1) și pentru întreținerea cărora autoritățile guvernamentale și instituțiunile de binefacere sunt silit să ia măsuri de ajutor, este format de acești coloniști.

În Provinciile Baltice elementul originar german este persecutat prin tot felul de vexațiuni deși și-a trimis fiii în război spre a lupta alături cu asupritorii lor. În aceste din urmă prigoniri se observă nu numai o ură de rasă, dar și o reacțiune impusă de poporul rus conducătorilor lui care până în ultimul timp compuneau cu baronii baltici ridicându-i la cele mai înalte funcțiuni ale statului.

Acuzările împotriva sincerității patriotismului acestor nobili pornesc mai ales de <la> reprezentanții Dumei. Întrunindu-se în număr de patruzeci în Palatul Tauridei, având printre dâșii și deputați din dreapta, s-au constituit într-un grup al apărării intereselor țărănimii, sub presidenția progresistului I. T. Eveșeiev.

În prima lor ședință au hotărât să provoace intervențiunea Dumei în chestiunea nemțească cerând expulsarea reprezentanților de origine germană din acea Adunare, expulzarea nemților din Imperiu, independent de situațiunea și rangul ce l-ar ocupa, în fine confiscarea averii lor.

Nemulțumiți de modul cum se aplică măsurile legale împotriva elementului german, pentru a controla activitatea administrațiunii în execuțiunea lor riguroasă, deputații au cerut constituirea unei comisiuni parlamentare care a fost votată de Dumă în ședința din 3 August.

Împotriva baronilor baltici se ațâță și leții, dușmanii lor de rasă. Astfel, ziarul „Deni”⁷⁴⁴ anunță că într-una din viitoarele ședințe ale Dumei deputații leți vor prezenta acestei Adunări un proiect de lege cu privire la suprimarea fără despăgubire a privilegiilor de care se bucurau până acum proprietarii de bunuri nobile în Curlanda, Livlanda și Estlanda.

Trimit aici alăturat Excelenței Voastre în traducere textul acestui proiect elaborat din inițiativă parlamentară și la care ar fi aderat, după zisele ziarelor, mulți deputați din dreapta Dumei.

Resentimentul împotriva elementului german din Rusia se manifestă pretutindeni. Presa, după cum reiese din rezumatul aici anexat sub no. 3, învinuiește autoritățile că nu procedează cu destulă rigoare și îndeamnă Guvernul a lua măsuri mai grabnice și mai energice.

Cu ocazia Congresului ținut acum în urmă la Petrograd de Comitetele Militare și Industriale din Rusia, deputatul Purischievici, al cărui discurs îl înaintez aici-alăturat Excelenței Voastre sub nr. 4, cere, pentru a preveni revoluția, ca poporul să fie desrobot de influența germană și îndeamnă pe deputați să impună Guvernului luarea măsurilor necesare pentru a potoli îndârjirea maselor contra domniei baronilor baltici.

Violența discursurilor pronunțate în Dumă, după cum Excelența Voastră o poate constata din aici-anexata cuvântare a deputatului Principe Mansirev, în care oratorul acuza Guvernul de a introduce în cercurile conducătoare elementul nemțesc periculos intereselor rusești, a silit pe adjunctul ministrului de Externe să dea explicațiuni în Dumă asupra diplomaților ruși cu nume nemțești și să asigure pe reprezentanții poporului

⁷⁴⁴ Ziarul „Deni” (lb. rusă), „Ziua”.

de sentimentele patriotice de care sunt însuflețiți acești funcționari (Anexa 6).

În același ordin de idei, ministrul de Interne al Imperiului cere Dumei în ședința din 3 august să ajute Guvernul în tendința lui de a înceta goana împotriva rușilor cu nume nemțesc stabiliți în Imperiu de mai bine de două secole și cari „au devenit ruși adevărați în toate privințele”.

Binevoști a primi, Domnule Ministru, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

Anexa nr. 1 ad No. 1482

Legățiunea Petrograd

KOSTROMA. În interesul fugarilor din Guvernămintelor (*sic!*) din est, administrația orașului Kostroma a luat măsuri pentru a le da ajutor.

HARKOV. O mulțime de fugari din Provinciile Baltice și din regiunea Vistulei sosesc zilnic în Harkov. Numărul lor este de 600 pe zi. Fugarii au fost găzduiți în 2 mari circuri.

SAMARA. Mulți fugari sosesc zilnic aici cărora li se dă un ajutor timpuriu de către Guvernator și de către Comunitatea Catolică și de Comitetul Marii Ducese Tatiana Nicolaevna; un comitet orașenesc se formează în acest scop. În cursul acestei săptămâni au trecut 20.000 nemți din Provinciile Baltice.

BIELOSTOK. Ovreei fugari din acest oraș au primit ordinul de a pleca în Guvernământul Irkutsk.

TULA. 3100 coloniști germani din Volinia au trecut prin Tula în Siberia de Est. Prin Tula au trecut deja 26 de mii de coloniști.

TVER. Afluența fugarilor din Polonia și din Provinciile Baltice a cauzat mari neajunsuri acestui Guvernământ. În ultimele zile au sosit peste 10.000 și au fost împărțiți prin orașele Guvernământului Tver.

Anexa nr. 2 ad No. 1482

Legățiunea Petrograd

Proiectul de lege pentru suprimarea privilegiilor nobleței Baltice

Privilegiile proprietarilor de bunuri nobile în Livlanda, Estlanda și Insula Oesel prevăzute în articolele 883 și 892, Cap. III, Codul provincial, sunt următoarele:

1. Dreptul de a fabrica rachiu, bere, precum și de a vinde bere și produse alimentare. Dreptul de a deschide cârciume conform regulamentelor existente.

2. Dreptul de a stabili în limitele proprietății lor târgușoare sau ferăstrae⁷⁴⁵ și de a organiza iarmaroace și târguri după ordinea stabilită în această privință.

3. Dreptul de a se numi proprietar al moșiei și de a semna ca atare.

4. Dreptul de pescuit și de vânat. Dreptul de a prinde vânatul.

Toate aceste drepturi urmează a fi suprimate.

Drepturile speciale ale proprietarilor de bunuri nobile prevăzute în art. 883 și 892 Cap. III, Codul Provincial, trebuiesc să fie lărgite asupra tuturor celorlalte feluri de proprietăți.

Toate restricțiunile înscrise în cărțile de proprietate cu privire la pământurile țărănești în folosul proprietarilor de bunuri nobile cu privire la pescuit, vânat și prindere de animale precum și, în genere, toate drepturile prevăzute în art. 883 și 892 sunt anulate, independent de faptul că înscrierea în cărțile de proprietate s-a făcut pe baza legii sau a unei înțelegeri de bună voie.

Această reformă trebuie să fie făcută fără a se da proprietarilor de bunuri nobile vreo despăgubire pentru pierderea susnumitelor privilegii.

Anexa nr. 3 ad No. 1482

Legătuinea Petrograd

Lupta împotriva influenței nemțești

Dacă în Rusia vederile societății sunt în contradicțiune cu acele ale autorităților, în nici o chestiune aceste vederi nu sunt mai opuse una alteia decât în aceea a influenței nemțești. Nu este tot astfel la Aliații noștri. La ei, poporul în armonie cu Guvernul urmăresc goana contra nemților. S-au confiscat capitaluri, s-au sechestrat întreprinderi comerciale și industriale s-au luat, în fine, toate măsurile posibile pentru a se desbăra de nemți.

Din contra, ceea ce s-a făcut și se face la noi este o deriziune, bineînțeles în paguba Rusiei. S-a decis confiscarea capitalurilor nemțești atunci numai când ele erau deja ascunse de proprietarii lor. Întreprinderile nemțești se lichidează încet și în așa condițiuni încât ele nu strâmtoresc pe germani. Relațiunile comerciale cu Austria și Germania pe calea țărilor neutre au fost strict interzise; aceasta însă când s-a descoperit că grâul din sudul Rusiei trecea deja la inamic.

Înalții noștri funcționari sunt de părere că trebuie să luptăm nu cu firmele germane, dar cu armatele ei. Populațiunea însă crede că lupta cu

⁷⁴⁵ Gatere.

nemții este pe viață și pe moarte și că problema ce se impune stăruitor este de a scutura jugul nemțesc. Cercurile superioare și administrative, după cum se vede, nu împărtășesc părerea poporului. Sunt persoane cari nu cred în pericolul economic de care suntem amenințați din partea nemților. Dovada a fost pogromul de la Moscova provocat numai de faptul că populațiunea aceluia oraș era conștientă că autoritățile nu luau măsuri destule de aspre împotriva dușmanului intern. În legătură cu această chestiune, în Provinciile Baltice autoritățile ar merita să fie date în judecată pentru toleranța lor.

Retrăgându-se din Curlanda, trupele noastre au primit ordinul să nimicească și să ardă totul astfel ca inamicul să nu poată găsi proviziuni. Baronii însă se opun nepedepsiți la executarea acestei măsuri de prudență. Ei molestează pe lucrătorii care, conform ordinelor primite de la comandanții militari, cosesc recoltele necoapte încă. Nimeni nu apără pe acești lucrători. Pentru ce acești proprietari nu sunt arestați imediat?

Circulara trimisă de curând autorităților spre a lucra cu mai multă asprime privitor la lichidarea proprietăților funciare nemțești atrage atențiunea acestor autorități să fie toleranți cu proprietarii mari, cu alte cuvinte să fie toleranți cu elementul cel mai periculos pentru stat.

Legea din 2 februarie privitoare la lichidarea proprietății nemțești se reduce la zero grație greșitei sale redacțiuni. De exemplu, în Volinia, din 45.000 coloniști nemți care posedă o întindere de 700.000 de disetine nu sunt supuși lichidațiunii decât 8.500 de coloniști care dețin o suprafață numai de 200.000 de disetine.

Anexa nr. 4 ad No. 1482

Legatiunea Petrograd

Cuvântarea deputatului Purischievici în

Congresul Comitetelor Militare și Industriale din Petrograd

Mobilizarea industriei și lucrarea în comun din punct de vedere tehnic este o chestiune de o importanță de netăgăduit. Germania a probat-o apăsându-ne prin superioritatea ei tehnică și industrială. Dacă nu ne-a învins, e că tehnica la noi este compensată prin patriotism. Rezultă dar că victoria nu este hotărâtă numai de tehnică, dar și starea sufletească a poporului. Poporul însă nu este satisfăcut. Pentru a fi, trebuie dezrobit de influența germană care pătrunde tot mai adânc în păturile sociale și în mecanismul de stat rusesc. Am fost în armată, am văzut pe soldați și pe ofițeri. Toți zic că nu se tem de inamic, pe care îl vom învinge. Aceștia adaugă

însă că odată cu victoria va izbucni și lupta internă, lupta împotriva politiciii baronilor baltici.

Nu încordați strunele poporului. Liniștiți masele și scăpați-le de domnia baronilor baltici. Trebuie să impuneți cu curaj Guvernului să înceteze cu vechea politică.

Anexa nr. 5 ad No. 1482

Legățiunea Petrograd

Cuvântarea în Dumă a Principelui Mansirev, deputat din Riga (Cadet)

Cu toate că a trecut deja un an de când s-a luat hotărârea de a lupta împotriva influenței germane, sensul acestei lupte nu s-a clarificat încă. Trebuie prealabil să lămurim în ce constă influența nemțească. Timp de două secole, grație lipsei de capacitate a autorității rusești, influența germană și-a făcut drum în toate ramurile administrațiunii noastre. Spectrul îngrozitor al germanismului care privește la ruși ca la niște robi, ca la un gunoi, ca la o țară demnă numai de a fi o colonie nemțească îl personifică atotputernicul ministru din vremurile trecute, Biron. Din timpul lui și până azi disprețul către poporul rus pătrunde tot mai adânc în cercurile noastre conducătoare cari au fost totdeauna [...] ⁷⁴⁶ poporului rus. Aceste clase conducătoare au renunțat la orice legătură cu țara și s-au considerat ca cetățenii unei patrii internaționale din care Rusia era exclusă.

Amintiți-vă, Domnilor, de istoria diplomației noastre, de Sfânta Alianță, de politica lui Alexandru al II-lea, de amicitia noastră continuă cu Împărații Austriei și Germaniei care a dus la părerea că Rusia trebuie să-și îndrepte privirile spre Balkani, [lăsând Austriei mână liberă numai în vestul] ⁷⁴⁷ acestei peninsule. Acest principiu politic al principelui Gorceakov n-a fost urmărit de diplomația noastră, care a cedat Austriei aspirațiunile Rusiei în Balcani. Aceasta nu este de mirare, deoarece între consulii și diplomații noștri sunt mult mai mulți nemți decât reprezentanți ai celorlalte naționalități din Imperiu.

În învățământul rusesc vedem de asemenea influență germană. Nemții ar trebui să aibă la noi cel mult drepturi egale cu rușii, iar nu privilegii față de dânsii. Noi nu cerem micșorarea drepturilor lor, dar dreptate. Pentru ce guvernul nu prezintă Dumei legea privitoare la nemți? Pentru că îi este

⁷⁴⁶ Indescifrabil.

⁷⁴⁷ Fragmentul de text redat de către editori între paranteze drepte [...] a fost inserat prin suprascriere cu cerneală neagră în original.

rușine să prezinte un proiect cu totul contrar scopurilor pe cari trebuie să le slujească. Trebuie totuși să ne grăbim a modifica acea lege pentru a nu irita poporul și a-l împinge la noi pogromuri.

Este timp să punem sfârșit la influența nemțească care se observă pretutindeni și care este periculoasă pentru țară. Nu mai departe decât acum, pretutindeni se aud zvonuri de încheierea unei păci conform căreia căreia Provinciile Baltice vor trece Germaniei în schimbul Galiției. Cui se datorește această propagandă, dacă nu saloanelor influente din Petrograd<?>

Anexa nr. 6 ad No 1482

Legățiunea Petrograd

Adjunctul ministrului de Externe, domnul Arțimovici, a comunicat Dumei că în Departamentul Afacerilor Străine slujesc 755 de funcționari, din cari 535 poartă nume rusești, 75 nume străine și 145 nume nemțești; din aceștia din urmă, 59 sunt de religie ortodoxă, 3 catolici și restul protestanți. În timpul din urmă avem din ce în ce mai puțini funcționari cu nume străine în cadrele diplomației rusești. Toți sunt buni patrioți. Ministerul Afacerilor Străine n-a avut prilejul de a se plânge de sentimentele lor.

Anexa nr. 7 ad No. 1482

Legățiunea Petrograd

Cuvântarea Ministrului de Interne în ședința Dumei din 3 august

În ședința de azi s-a criticat legea din 2 februarie privitoare la mărginirea proprietății funciare nemțești. Această lege a fost încredințată la începutul lunii iunie unei comisiuni speciale spre completare, recunoscându-se că această lege nu corespunde scopului urmărit. Actualmente ea se elaborează din nou. Guvernul nu închide ochii asupra grelei situațiuni pe care proprietatea funciară nemțească a creat-o în Rusia. Știm cu toții că coloniile nemțești s-au grupat împrejurul cetăților noastre în regiunile cele mai mănoase ale țărmului mării din sud și de-a lungul căilor de comunicațiune care duc până în fundul Siberiei. Coloniștii se bucurau la noi de o absolută libertate a confesiunilor religioase, a învățământului și a organizațiunilor locale. În schimbul acestor binefaceri din partea noastră, ei ne disprețuiesc și n-au nici o tendință de asimilare. În această din urmă privință măsuri energice se impun. Până în prezent, majoritatea nu cunoaște limba rusă; au fost cazuri când am fost silit să vorbesc nemțește ca să fiu

înțeles. Din convingerile mele, sunt tolerant în materie religioasă, trebuie să recunosc însă că bapțiștii sunt instrumentele Guvernului german. Vina nu este numai a Guvernului, dar și a literaturii, științei și societății rusești care timp îndelungat au fost robii nemților.

Cu toate că recunosc pericolul nemțesc, totuși vă rog, Domnilor Deputați, să mă ajutați a înceta goana în contra rușilor cu nume nemțești. Ei nu sunt vinovați. Multe familii venite, sau chiar aduse în Rusia de străbunii noștri cu două secole în urmă, au devenit ruși adevărați în toate privințele. Guvernul are dreptate să aconteze în privința aceasta concursul Dumei pentru a inspira maselor poporului lipsa de bază a unei goane în contra unor ruși adevărați care au numai nenorocirea de a purta un nume nemțesc.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 262, 262v, 263, 263v, 264, 265, 265v, 266, 266v, 267, 268, 268v, 269, 270, 270v.; original în limba română

■ 352

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1483

Expedită 12/25 august 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasada Angliei mi-a încredințat că a primit telegrama lui Sir Edward Grey conform căreia, din cele mai demne de încredere informații, austro-germanii au făcut maximum de efort pentru a ajunge la pace până în octombrie; după această dată, ei nu ar mai putea supraviețui cu același elan.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 261

Telegramă cifrată nr. 1491

Petrograd, 14/27 august 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Oficiosul „Ruskoe Slovo” relatează că Sazonov, primind recent o delegație a presei, a autorizat-o să declare în numele său că niciodată Rusia, în nicio condiție și sub nicio formă, nu ar consimți să încheie pace separată cu Germania. Rusia va continua până la capăt acest mare război, în acord cu Alianții săi.

(s.) D<iamandi>

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 272

Telegramă cifrată nr. 1502

Petrograd, 17/30 august 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Situția internă.

Judecând după impresiile unui industriaș local din Moscova, ar fi o anume neliniște. Majoritatea muncitorilor ar cere pedepsirea miniștrilor și angajaților vinovați, schimbarea regimului actual și un guvern responsabil care să dea opiniei <publice> garanția reformelor necesare și să fie în măsură să continue războiul în împrejurări atât de dificile sau, dacă nu, să încheie pacea.

Desideratele muncitorilor în chestiunea reformelor ar fi sprijinite de elemente ale stângii.

Interlocutorul adăuga că importanța acestor tendințe ale muncitorilor din Moscova trebuia cu atât mai mult să fie luată în considerație cu cât s-a făcut greșeala de a chema sub drapele o bună parte a specialiștilor și că, în consecință, munca din uzine depindea de această masă muncitorească care își manifestă pretențiile.

(s.) Diamandy

■ 355

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1504⁷⁴⁹

Expediată 18 / 31 august 1915, orele 12:30

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Pentru Constantin Brătianu

Rog răspundeți dacă acceptați propunerea făcută prin telegrama mea nr. 1747.

Dacă ocazia nu se prezintă, pentru a expedia [dicționarul și]⁷⁵⁰ benzile gumate despre care vorbesc în telegrama mea nr. 1476⁷⁵¹, am putea profita de serviciul de curierat pe care Marele Stat Major se pare că și-a propus să-l creeze, conform informațiile atașatului militar.

Pentru cheia Vasiliu, propun să adăugăm cuvintele Viviani, Paléologue, Poklewsky, Sir Edw. Grey, Krivocheine Rodzianko, Goutchkoff, Prince Schorbatoff, Troubetzkoy, Savinsky și Goulkievitch⁷⁵², (Director politic) la începutul inițialei respective și la un grad distanță în ordinea lor alfabetică.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 282

⁷⁴⁸ Text cu un conținut identic la f. 280, 281 ale aceluiași dosar.

⁷⁴⁹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁷⁵⁰ Cuvinte adăugate prin scriere de mână deasupra rândului.

⁷⁵¹ Vezi textul telegramei nr. 1476 la pag. 472.

⁷⁵² Codificarea se făcea în conformitate numele acestor personalități în grafia lor fonetică corespunzătoare limbii franceze.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Ministru al Afacerilor Străine

Domnule Ministru,

Ca urmare la raportul meu nr. 1482⁷⁵³ din 12/25 august curent, aduc la cunoștința Excelenței Voastre că o comisiune a fost instituită în Dumă pentru a examina neajunsurile ce s-ar fi constatat cu ocazia aplicării legii din 2 februarie privitoare la exproprierea bunurilor funciare cari aparțin suspușilor statelor inamice.

Această comisiune a propus Dumei a lărgi dispozițiunile sus-zisei legi precum urmează:

Să se supună în viitor lichidațiunei nu numai proprietățile funciare situate într-o zonă de 100 de verste de la fruntarie, dar și acele cari s-ar afla în Guvernămintele și circumscripțiile limitrofe a căror întindere ar intra chiar parțial în zona prohibită.

Exproprierea să atingă și pe supușii statelor inamice cari ar fi obținut de la începutul războiului naționalitatea vreunui stat neutru precum și imobilele funciare dobândite chiar prin testament de acești coloniști.

Binevoiiți a primi, Domnule Ministru, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 276, 276v; original în limba română

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

⁷⁵³ Vezi textul telegramei nr. 1482 la pag. 474-483.

Aici circulă zvonul că Rasputin, partizan al păcii, ar fi reapărut la Petrograd și chiar la Țarskoe Selo, de unde Jandarmeria l-ar fi alungat.

Acestui fapt i-ar fi urmat demisia generalului comandant al Jandarmeriei. Presa și mediile liberale duc o campanie contra lui Rasputin.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 278

■ 358

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1511

Expediată 18/31 august 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ca un semn vremurilor, mi se semnaleză faptul că deputatul naționalist Krupensky s-ar fi exprimat pe culoarele Dumei în favoarea unei retrocedări a Basarabiei din <18>78 către România în scopul de a asigura forțarea Strâmtoarelor printr-un aranjament balcanic, în care linia Turtucaia-Balcik ar reintra în posesia Bulgariei.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 279

■ 359

3/16 octombrie 1915

Copie a telegrammei trimise de Sir George Barclay la Londra, lui Sir Edward Grey⁷⁵⁴

Președintele Consiliului mi-a dat răspunsul ieri seară. Excelența Sa regretă că nu se poate acomoda cu modul nostru de a vedea <lucrurile>. *La*

⁷⁵⁴ Răspunsul lui Ion I.C. Brătianu din această telegramă îi va fi citit lui S. Sazonov în data de 22 octombrie/4 noiembrie 1915, probabil de C. Diamandi; vezi documentul original în fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 8-8v (conținut similar cu cel din telegrama redată în acest volum).

*propunerea engleză, dl Brătianu a răspuns că România nu putea interveni în acest moment.*⁷⁵⁵

1. Pentru că propunerea noastră nu putea să fie (pentru noi)⁷⁵⁶, pentru o perioadă de 2-3 luni, decât demonstrativă, în timp ce România în această perioadă ar fi obligată [de la început să se angajeze total]⁷⁵⁷.

2. Pentru că era convins mai mult decât oricând, conform ultimelor informații, că Grecia, în momentul actual, nu ar face aceeași mișcare ca și noi.

3. Pentru că forța pe care am oferi-o ar fi insuficientă pentru a aduce totalul trupelor de partea noastră la o cifră care să fie corespunzătoare forțelor inamicilor noștri.

În ceea ce privește primul punct, Excelența Sa mi-a spus că dacă trupele noastre nu puteau ajunge la Salonic decât la sfârșitul anului, ele nu ar putea intra în acțiune decât în luna februarie; în ceea ce privește al doilea punct, Excelența Sa mi-a spus foarte confidențial, rugându-mă să nu le spun nimic colegilor mei, că ofițerii din armata greacă erau încrezători în victoria dușmanilor noștri; în ceea ce privește al treilea punct, Excelența Sa mi-a spus că evalua, după informațiile sale, forța totală disponibilă a dușmanilor noștri pe acest teatru de război, excluzând trupele de la Gallipoli, la 1.250.000 de oameni, asta înseamnă⁷⁵⁸ 200.000 de turci, care ar fi operat împreună cu bulgarii, 700.000 de austro-germani (ceea ce înseamnă mai puțin de 200.000 operând contra Serbiei și mai mult de 500.000 în rezervă, care ar putea fi direcționați împotriva României dacă ea intra în acțiune) și 350.000 de bulgari.

De partea cealaltă, cu numai 200.000 de anglo-francezi, forța totală care putea fi opusă dușmanului nu era decât de 950.000, ceea ce înseamnă 250.000 de sârbi, 200.000 de anglo-francezi, și [circa 600.000 de români].⁷⁵⁹

*Răspunsul dlui Brătianu nu excludea cooperarea, dar ținând cont doar de posibilități care ar putea asigura o reușită, și nu doar o diversiune.*⁷⁶⁰

⁷⁵⁵ Textul evidențiat de editori cu caractere italice este adăugat în original ca notă laterală scrisă de mână.

⁷⁵⁶ Parantezele au fost adăugate ulterior, cu creion roșu.

⁷⁵⁷ Textul redat de editori între paranteze drepte a fost adăugat în original prin scriere de mână deasupra rândului și înlocuiește fragmentul tăiat în original: „să se bată fără sprijin” („à se battre sans appui” original, lb. franceză).

⁷⁵⁸ În original, prescurtarea c.a.d., „ça veut dire”.

⁷⁵⁹ Textul redat de editori între paranteze drepte [...] a fost adăugat în original prin scriere de mână deasupra rândului și înlocuiește fragmentul tăiat în original: „500.000 de români” („500000 Roumains” în manuscrisul original, lb. franceză).

Dacă ne-am angaja să trimitem 500 000 de oameni, el ar cântări problema din nou și [R<omânia> ar putea lua în considerare]⁷⁶¹ să intre în acțiune de îndată ce acești 500.000 de oameni ar fi pregătiți să atace dușmanul.

La sfârșitul întrevederii mele, am făcut o remarcă, anume că speram ca România să nu aibă ocazia să regrete că nu a ridicat nici măcar un deget pentru a salva Serbia. Excelența Sa a răspuns că dacă ar fi fost vorba despre un deget, aceasta nu ar fi mare lucru, dar degetul este o parte a mâinii și, ridicând un deget, România ar risca distrugerea întregului său corp.

Nu am telegrafiat cele de mai sus ieri seară pentru că voiam să citesc ciorna Președintelui Consiliului, care nu putea să mă vadă încă ieri seară. I-am citit-o în această dimineață și m-a rugat să adaug ceea ce urmează:⁷⁶²

Posibilitățile de acțiune românească expuse mai sus ar trebui să fie luate în calcul sub rezerva situațiilor militare de pe frontul rusesc și de la Gallipoli și în ipoteza că armata sârbă ar fi încă în campanie. A mai adăugat că solicita ca începând de acum să facem să parvină cât mai rapid posibil, pe calea rusească, singura disponibilă la ora actuală, materialul de război indispensabil.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 2, 2v, 3

■ 360

Telegramă cifrată nr. 1992

Petrograd, 22 octombrie 1915,

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

⁷⁶⁰ Textul evidențiat de editori cu caractere italice este adăugat în original ca notă laterală scrisă de mână și înlocuiește următorul fragment, tăiat în manuscrisul original: „Excelența Sa dorea să mă facă să înțeleg în mod clar că răspunsul său nu era un refuz de a coopera cu noi, ci doar un refuz în condițiile date” („Sa Excellence voulaît clairement me faire comprendre que sa reponse n'était pas un refus de coopérer avec nous, mais seulement un refus dans les conditions données” în manuscrisul original, lb. franceză).

⁷⁶¹ Textul redat de editori între paranteze drepte [...] a fost adăugat prin scriere de mână deasupra rândului și înlocuiește fragmentul tăiat în original: „ar fi pregătit” („serait préparé” în manuscrisul original, lb. franceză).

⁷⁶² Cele două paragrafe evidențiate de editori cu caractere italice sunt tăiate în original.

Conform informațiilor primite de la Moscova, numai uzinele rusești produc la ora actuală 60 de mii de proiectile pe zi și ar putea atinge 100.000 în primăvară.

Fabricile rusești livrează 3200 puști pe zi și foarte curând 4000.

Aceeași sursă mi-a spus că s-ar trimite 20.000 de oameni pe zi în Basarabia și că totalul aici ar fi deja de 200.000; că avansul rus <pe> Stripa⁷⁶³ ar face progrese și că, dacă România ar lua ofensiva, s-ar putea avansa asupra Lembergului.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 4

■ 361

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 1993

Cifrată 22 octombrie 1915/4 noiembrie, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului⁷⁶⁴

Îl voi vedea pe Sazonov astăzi la orele 5; dar înainte, pentru a mă orienta, am luat contact cu ambasadorul Italiei. Aluziile pe care mi le-a făcut lăsau să se vadă că avertismentele date de întrevederile noastre de la București au dat rezultate. Dacă intenția de a forța trecerea trupelor ruse pe teritoriul nostru a existat cu adevărat, ideea părea acum abandonată. Marchizul Carlotti mi-a lăsat de înțeles că însăși ideea nu a existat niciodată și că agenții prea zeloși ai *Cvadruplei Alianțe*, în căutare de succese personale, sunt responsabili de aceste zvonuri⁷⁶⁵. L-am pus în gardă pe marchizul Carlotti asupra acestei politici a unor „desperados” care ar compromite Cvadrupla Înțelegere, punând piedici scopului de atins.⁷⁶⁶

⁷⁶³ Râul Stripa, care se varsă în Nistru, la Nord de Cernăuți, a reprezentat, în perioada 1915-1916, linia frontului de Răsărit, delimitând trupele rusești, de cele austro-ungare și germane.

⁷⁶⁴ Notă laterală adăugată în stânga paragrafului prin scriere de mână, cu creion albastru: „Salonic” („Salonique” în textul original scris în limba franceză).

⁷⁶⁵ Fragmentul evidențiat de editori cu caractere italice în acest document a fost subliniat de autor în textul original.

⁷⁶⁶ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul albastru.

Nu i-am ascuns modalitatea în care România ar reacționa împotriva unei intruziuni pe teritoriul său.

În această ordine generală de idei, s-a pus la dispoziția mea pentru a susține pe lângă Aliați punctul de vedere românesc asupra unei acțiuni concertate pe care România o avea în vedere, și nu o diversiune izolată care ar fi greșit să i se ceară.

Conform ambasadorului Italiei, ar fi circa 100.000 de aliați debarcați la Salonic. Anglia s-ar fi raliat punctului de vedere francez asupra necesității de a trimite trupele comune.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 7,
7v

■ 362

Telegramă cifrată nr. 1998

Petrograd, 23 octombrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

M-am văzut cu Sazonov ieri seară. Ambasadorul Italiei ieșea de la el. I-am citit lui Sazonov telegrama lui Barclay către Sir Edward Grey a cărei copie mi-ați dat-o. El a relevat faptul că ceea ce interesa în mod special Rusia era cererea pe care Guvernul român ar fi făcut-o prin Poklewsky de a avea pregătiți 200.000 de oameni în vederea cooperării. Am răspuns că nu aveam cunoștință despre aceasta. Pentru a contracara reproșurile care s-ar putea aduce Excelenței Voastre pentru noile pretenții, veți analiza dacă nu ar fi cazul să-i risipim lui Poklewsky acest început de echivoc în modul în care ați făcut-o cu ministrul Angliei.

Cum am abordat chestiunea unei tentative eventuale de a forța trecerea trupelor ruse prin teritoriul nostru, Sazonov a preluat inițiativa și m-a însărcinat să vă spun că Guvernul rus nu s-a gândit niciodată la acest lucru și că trupele sale nu vor viola niciodată teritoriul românesc. El a făcut în această privință declarațiile cele mai categorice. La ce ar servi acest lucru, a adăugat el, dacă acesta nu ar însemna decât să întoarcă împotriva noastră simpatiile de care ne bucurăm în România. Ceea ce dorim este o cooperare care nu poate avea loc decât printr-o acțiune concertată în bună înțelegere cu voi. Sazonov a adăugat că el vedea aici o intrigă inamică. El lăsa la

aprecierea Dumneavoastră dacă este necesară o dezmințire publică și în forma pe care Excelența Voastră o va considera mai bună.

Vorbind despre atitudinea noastră, am susținut în fața lui Sazonov necesitatea coordonării eforturilor în vederea unei acțiuni generale. Doar în aceste circumstanțe concursul românesc ar putea fi eficace. Sazonov a replicat că această chestiune specială nu putea fi discutată decât între militari.

În cursul întrevederii, Sazonov mi-a confirmat decizia de neclintit a Rusiei de a continua războiul fără armistițiu. Începem deja să resimțim slăbiciunile dușmanilor noștri, să pipăim victoria. Starea internă a Germaniei este neliniștitoare pentru ea. Ne sosesc propuneri de pace. Dacă în acest moment nu ne-ar lipsi puștile, cred că am reuși încă de pe acum să vânam dușmanul.

În ceea ce privește Balcanii, Sazonov crede că prin acțiunea sa în Orient, Germania merge spre o aventură. Bulgaria se va căi pentru atitudinea sa trădătoare. Nu-l vom mai recunoaște niciodată pe Regele Ferdinand ca Rege al bulgarilor. Pentru cancelaria noastră, el nu mai este decât Prințul de Coburg.

Cum l-am întrebat dacă nu a existat în interiorul Bulgariei o reacție împotriva politicii Regelui, el a replicat: ce vreți, este un popor de sclavi.

Vorbind despre Grecia, Sazonov mi-a relatat o întrevedere a Regelui Constantin cu Prințul Demidov⁷⁶⁷, care îi reproșa de a nu sărit în ajutorul aliatului său sârb. Să nu credeți, ar fi spus Regele, că am convingerile sub presiunile cumnatului⁷⁶⁸ meu, care, este adevărat, nu mă scutește de acestea, dar cred că Germania este invincibilă din cauza excelenței sale organizări militare. Sunt obligat să mă tem de aceasta. Dar mă tem și de Cvadrupla Înțelegere, căci voi puteți bloca și infometa Grecia. Așa încât, ce pot să fac? Îmi pun teritoriul la dispoziția voastră. Folosiți-l. Nu pot face mai mult.

Contrar a ceea mi-a spus ieri ambasadorul Italiei, Sazonov estimează la numai 75.000 de oameni trupele aliate debarcate la Salonic.

Sazonov mi-a spus, și vă rog să comunicați și generalului Iliescu, că portul Arhanghelsk va rămâne deschis navigației până în decembrie, cu excepția <aparitiei> unor înghețuri puternice neprevăzute.

(s.) Diamandy

⁷⁶⁷ Elim Pavlovici Demidov (1868-1943), ministru plenipotențiar al Rusiei la Atena (1912-1917).

⁷⁶⁸ Sazonov era cumnatul președintelui Consiliului de Miniștri, Serghei Stolîpin.

■ 363

*Telegramă cifrată nr. 2000*⁷⁶⁹

Expedită 23 octombrie
Primită la Petrograd, 23 octombrie 1915, orele 7 seara

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României la Petrograd

Urgent.

Poklevsky mi-a spus că Rusia va avea în trei săptămâni trei corpuri de armată în Basarabia, pregătite să colaboreze cu noi în Balcani și că Guvernul rus cere ca cele două State Majore să examineze deja condițiile cooperării, căci crede că această armată rusă unită cu cei 200.000 de franco-englezi ar corespunde cererii mele formulate ministrului Angliei. Am insistat asupra faptului că, în afară de situația balcanică, ministrul Angliei a arătat perspectiva unei noi armate ruse de 500.000 de oameni care așteptau arme; în consecință, armata din Basarabia nu putea să înlocuiască contingentul de Aliți care lipsea în Balcani, deoarece ei nu sunt decât o parte din cei 500000 de oameni prevăzuți și că în răspunsul meu către ministrul Angliei spusese clar că cer 500000 <de oameni> în Balcani, fără a prejudicia situația la Gallipoli și în Rusia.

Poklewsky a implorat să mă convingă că l-am lăsat să creadă altceva și că revin asupra declarațiilor mele anterioare pe care le-a comunicat la al său [64577]⁷⁷⁰. Firesc, am negat acest lucru și am rămas pe poziția răspunsului meu dat ministrului Angliei.

(s.) Brătianu

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 9,
9v

⁷⁶⁹ Cuvintele evidențiate de editori cu caracter italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în textul original.

⁷⁷⁰ Cuvânt rămas nedescifrat în original.

Telegramă cifrată nr. 2001⁷⁷¹

24 octombrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Personal. A se descifra personal.

Sunt obligat să vă relatez că ambasadorul Franței mi-a spus că colonelul Paianu⁷⁷² i-ar fi zis că din momentul în care armata rusă ar fi concentrată în Basarabia, ea ar trebui să ceară libera trecere prin România și aceasta ar antrena intrarea noastră în acțiune. El ar fi făcut o vizită la Sazonov, ambasadorul Angliei și Președintele Consiliului fiind de aceeași părere.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 10

Telegramă cifrată nr. 2002

Petrograd, 24 octombrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Japoniei tocmai mi-a spus că ameliorarea situației militare ruse era sensibilă. Ofițerii japonezi care sunt pe front raportează:

1. Munițiile sosesc cu regularitate pe front.
2. Restricția impusă trupelor pentru a împiedica consumarea cartușelor a fost ridicată.
3. Moralul trupelor rusești nu lasă cu nimic de dorit și voința de a merge înainte este generală.
4. Prizonierii germani pe care îi iau rușii sunt mult mai numeroși decât la început și adesea un amestec de elemente disparate, tineri și bătrâni. A fost chiar și cazuri în care mici unități germane au trimis adversarilor lor

⁷⁷¹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice sunt redată cu cerneală roșie în documentul original.

⁷⁷² Colonelul Dinu Paianu (Paiano), artilerist, absolvent al Școlii Politehnice din Paris.

ruși întrebarea câți erau și, aflând că rușii sunt mai numeroși, s-ar fi predat fără luptă.

< 5>⁷⁷³. Pe frontul austriac indiciile de demoralizare ar fi sensibile. [La ceea ce austro-germanii sunt superiori este materialul de război, de care dispun din belșug]⁷⁷⁴.

6. O armată rusă proaspătă de 600.000 [de oameni]⁷⁷⁵ este gata și ar putea intra în linii din momentul în care vor avea toate armele necesare.

Ambasadorul Japoniei crede [că] oprirea defensivă a rușilor le va permite să-și reia suflul și să se refacă și că spre primăvară rușii vor încerca ofensivă.

În plan politic, ambasadorul Japoniei mi-a spus că Tripla Înțelegere ar fi comis erori în Bulgaria și că mai ales englezii s-ar fi retras la momentul oportun în fața unei atitudini mai ferme la Sofia. Ezitățile lor de la început de a trimite trupe la Salonic ar fi fost datorate și temerii de o acțiune germană împotriva Egiptului.

Aliații erau acum de acord asupra acțiunii în Balcani, ca urmare a vizitei lui Joffre la Londra.

În această ordine de idei, ambasadorul Franței mi-a spus că frontul balcanic nu ar fi considerat de către Aliați ca un front secundar, [ci] că operațiunile vor fi conduse cu toate forțele necesare.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 12, 12v

⁷⁷³ Enumerarea este greșită în original, a fost omisă cifra 5.

⁷⁷⁴ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul roșu, iar fraza redată de către editori între paranteze drepte [...] a fost adăugată de autor în textul original, prin scriere de mână.

⁷⁷⁵ Cuvintele redade de editori între paranteze drepte [...] au fost adăugate de autor, prin scriere de mână, deasupra rândului.

Telegramă cifrată nr. 2003

Petrograd, 24 octombrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sondaje indirecte în vederea păcii, dar care nu angajează, au loc de partea germană în același timp și în mai multe locuri. Între alții, prințul von Bülow, care ar fi la Locarno⁷⁷⁶, ar fi avut conversații cu delegatul papal care acordă asistență religioasă răniților. De partea Cvadruplei Alianțe, nu pare a fi dispoziție spre discuții și decizia de a continua războiul pare să se mențină.

Aici se crede că acțiunea germană în Orient s-ar explica prin teama de a ajunge la lipsa de oameni și speranța de a găsi în această privință în Bulgaria și Turcia un rezervor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 11

■ 367

Telegramă cifrată nr. 2018

26 octombrie/8 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Pentru generalul Iliescu

Guvernul Imperial agreează numirea colonelului Holban care trebuie să îl înlocuiască provizoriu pe comandantul Prodan. Agreementul este acordat astfel încât <poate fi> pentru unul sau doi adjuncți.

Reamintesc că în alegerea adjuncților trebuie să aveți în vedere o colaborare cu Legația.

Cred că ar fi mai benefic să nu se întârzie plecarea via Ungheni-Odessa-Petrograd și de a preveni Legația de plecare pentru eventuale comisioane reciproce, informând de asemenea și pe Președintele Consiliului.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 51

⁷⁷⁶ Locarno, oraș în Elveția. În original este folosit numele franțuzesc, Lucerne.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Într-o întrevedere pe care am avut-o cu ambasadorul Angliei, el a relevat greșelile comise de Tripla Înțelegere care, așa cum s-a spus cândva despre Austria, a fost cu un an întârziere față de ideea unei armate. Ambasadorul estimează că aliații ar fi trebuit să obțină la timp restituirea Macedoniei către Bulgaria.

În ce îl privește personal, el era partizanul unei ofensive [prin sud]⁷⁷⁷ pe care Aliații ar trebuit să o ia la timp în Balcani care, antrenând țările balcanice, ar fi lovit Germania în punctul cel mai vulnerabil, la frontiera sa cu Austria. Generalisimul francez, care nu are în permanență în fața ochilor [decât] frontul său, ar fi fost contrariat. Recent, dar puțin cam târziu, francezii au fost cei care au insistat pentru trimiterea trupelor în Balcani.

Aliații nu vor debarca la Dedeagaci⁷⁷⁸. Se consideră în Anglia [că] în primul rând toate eforturile trebuie să fie încercate pentru salvarea Serbiei și a trage avantaje din această suplimentare de trupe.

Interlocutorul meu crede că până acum Aliații au debarcat la Salonic 100.000 de oameni.

Dacă eșecul diplomatic al Aliaților în Balcani nu a ratat ocazia de a face impresie, am găsit pe ambasadorul Angliei fără neliniști în ceea ce privește situația militară. El estimează că prin acțiunea lor, germanii fac în Balcani strategii politice vizând, de asemenea, să lovească Anglia în Egipt. Ei disipează în acest fel forțele pe care ar fi putut să le folosească pentru înaintarea în Rusia pentru a reduce armata rusă și a o priva de fabricile sale de muniții. Lăsându-le răgaz, le permit să-și tragă suflul.

Ambasadorul crede că efortul german începe să dea semne de epuizare. El constată o ameliorare simțitoare a forțelor ruse.

În ceea ce privește situația internă, și ea pare să se fi ameliorat pentru moment, dar Guvernul ar trebui, după părerea sa, să ia măsuri urgente

⁷⁷⁷ Cuvintele redade de editori între paranteze drepte [...] au fost adăugate de autor, prin scriere de mână, deasupra rândului.

⁷⁷⁸ Dedeagaci/Dedeagaç (lb. turcă), la origine mic sat turcesc de pescari, dezvoltat sub stăpânirea Greciei în orașul Alexandropolis (denumit astfel în 1920 în onoarea Regelui Alexandru al Greciei).

pentru a preveni perturbările economice și repercusiunile sociale provocate de război.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 14, 14v

■ 369

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2038

Cifrată 27 octombrie/9 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Unul dintre colegii mei, beligerant, care a fost primit în audiență de către Împărat, mi-a spus că Majestatea Sa i-a vorbit în special despre România. Colegul meu a avut impresia că Împăratul crede că poate reuși să-și atragă România și că se implică personal în aceasta. Opinia asupra posibilității unui aranjament cu România i s-a părut mai încrezătoare la Împărat decât la Sazonov.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 13

■ 370

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2039

Cifrată 27 octombrie/9 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Demisia lui Krivoșein, care era unul dintre miniștrii cei mai capabili și cu tendințe mai degrabă liberale, este regretată de către presă.

Cauza <demisiei> este atribuită neînțelegerilor cu Președintele Consiliului. El va fi înlocuit de către Glinka, funcționar superior.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 53

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2048

Cifrată 28 octombrie/10 noiembrie 1915⁷⁷⁹,
după amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

M-am văzut ieri seară cu ministrul de Război, care mi-a spus că este mulțumit de situația și de rezistența trupelor rusești. Progresele din punct de vedere al munițiilor sunt vizibile.

Chestiunea armelor este de o mare importanță: comenzi mari sunt așteptate din Italia, din Franța, din Anglia și din America. 700.000 de oameni înarmați și instruiți au fost trimiși pe front; o rezervă constantă de 1.500.000 de oameni va fi menținută și instruită în interior. În plus, un nou contingent va fi chemat în scurt timp sub drapel.

De la colegul meu belgian aflu că trei sute de tehnicieni belgieni sunt în Rusia repartizați în fabricile de muniții. Regele Belgiei a trimis în Rusia 40 de mașini <de război>, din care jumătate auto-mitrailioare și auto-tunuri cu servanții aferenți.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 54

Telegramă cifrată nr. 2056

Petrograd, 29 octombrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

În dezbaterile care au loc în comisia din Dumă pentru bugetul Afacerilor Externe, Sazonov a fost destul de încolțit apropo de politica balcanică și de activitatea reprezentanților Rusiei la Sofia și la București.

Într-o întrevedere intimă pe care am avut-o cu un deputat din Dumă, el m-a întrebat dacă era exact că ni s-ar fi făcut propuneri privind retrocedarea Basarabiei.⁷⁸⁰

⁷⁷⁹ Cuvintele evidențiate de editori cu caracter italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în textul original.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 15

■373

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2060

Expediată din București 30 octombrie/12 noiembrie 1915
Primită la Petrograd a doua zi dimineața orele 2:35

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

Pentru guvernul Dumneavoastră; personală.

Iată ce am răspuns, la insistențele lui Barclay asupra necesității discuției între ofițeri, ceea ce ar putea să mă facă să renunț la condițiile militare pe care le cunoașteți:

Nu acum, ci încă de la prima evaluare a propunerii engleze, am expus condițiile <părții> române.

Guvernul englez poate cu atât mai puțin să considere aceste condiții nejustificate, cu cât ele nu fac decât să transpună în realitate perspectivele prezentate de propriile sale propuneri. Într-adevăr, acestea ne permiteau să prevedem că armata greacă va coopera cu 200.000 de anglo-francezi în Balcani și că 500.000 de arme noi ar putea să facă tot atâția ruși să coopereze cu noi pe teatrul meridional. Deci, de fapt, diferența esențială între propunerea engleză și cererea noastră constă nu în cifrele trupelor necesare, ci în condițiile în care trupele prevăzute să fie în stare de a intra [25953]⁷⁸⁰ în campanie simultan cu armata română și nu ipotetic și la o dată ulterioară, care, chiar cu cele mai bune intenții, ar putea să nu se realizeze ... [64851] Convenția Militară<;> am fost întotdeauna convins de necesitatea stabilirii sale la începutul unei cooperări, dar o discuție între ofițerii delegați nu ar putea anticipa condițiile esențiale enunțate mai sus și cu atât mai puțin să le înlocuiască.

Am profitat de asemenea de ocazie pentru a insista asupra urgenței de a grăbi prin toate mijloacele transportul munițiilor.

⁷⁸⁰ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul roșu.

⁷⁸¹ Cuvintele rediate între paranteze drepte sunt nedescifrate în documentul original.

■ 374

Telegramă cifrată nr. 2073

Expediată din Petrograd, 1/14 noiembrie⁷⁹² 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Situația internă.

Frecvente discuții privind atitudinea pe care să o adopte au loc la Președintele lor. Trei curente par a se manifesta:

Extremele, care nu se interesează de mijloace și care, la redeschiderea Dumei, ar vrea să se dedea la atacuri vehemente împotriva Guvernului și Împăratului care, în politica internă, s-ar lăsa ghidat de influențe misterioase și nefaste de la curte;

Partidele de Centru s-ar mulțumi cu un Guvern agreeat de Dumă și în strânsă colaborare cu aceasta;

Moderații, care până acum formează curentul dominant, sunt de părere că, în împrejurările actuale atât de grave pentru țară, este necesară resemnarea și amânarea reglării conturilor pentru după război.

De la demisia lui Krivoșein, elementele liberale par să fi abandonat speranța unei apropiate schimbări de regim favorabil dezideratelor Dumei. Ele estimează că prin remanierele succesive care au avut loc, elementele liberale au fost eliminate din Guvern și înlocuite prin funcționari docili. Ele văd, în acest sens, tendința Președintelui Consiliului, care se bucură actualmente de întreaga încredere a Țarului, de a-și asuma întreaga autoritate guvernamentală fără a ține cont de Dumă, solicitând acestei Adunări doar să treacă bugetele într-o sesiune de cea mai scurtă durată.

Președintele Consiliului menține ferm punctul de vedere că toate debaterile politice și reformele trebuie amânate în aceste momente. Cererea de audiență a Președintelui Dumei la Împărat a rămas fără răspuns. Articolele de presă în care se atacă Guvernul sunt cenzurate.

⁷⁹² În original data este greșită (octombrie); aceeași telegramă se află și la filele 16-17, cu data corectă.

Dificultăți au loc și între Președintele Consiliului și Sazonov, care își păstrează postul pentru moment, dar nu am putea concluziona cu certitudine că mai târziu o schimbare ar fi cu totul exclusă.

În afară de Șebeko, care ar fi recomandat de Sazonov însuși, și Cearîkov⁷⁸³, susținut de slaviști, s-a mai vorbit zilele acestea și de Giers <de la ambasada din> Roma, care ar avea sprijinul Președintelui Consiliului.

(s.) Diamandi

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 1,
1v

■ 375

Telegramă cifrată nr. 2080⁷⁸⁴
Urgent

Petrograd, 2 noiembrie 1915,
(orele 11 dimineața)

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Aflând indirect că Marele Duce Kiril ar merge la București, am fost să mă informez la baronul Schilling, care mi-a confirmat că era vorba despre o vizită pe care Marea Ducesă Victoria Feodorovna ar face-o Majestății Sale Regina și că soțul ei ar însoți-o. Data nu ar fi încă fixată.

Știu din altă parte că Marele Duce Kiril s-a întâlnit cu Sazonov vineri. S-a întors duminică la Cartierul General, unde Sazonov se duce astăzi și unde se află Împăratul cu țareviciul.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 18

⁷⁸³ Nikolai Valerevici Cearîkov (1855-1930), ambasador al Rusiei la Constantinopol (1906-1912), senator (1912-1917). În original numele acestuia apare în mai multe feluri: Tharikow; Tcharkov.

⁷⁸⁴ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în textul original.

■ 376

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2081

Cifrată 2/15 noiembrie 1915, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Știu de la ambasadorul Italiei că dispozițiile lui Sazonov și ale Guvernului Imperial sunt de a nu încerca nicio presiune sau insistență asupra României, păstrând o atitudine binevoitoare⁷⁸⁵.

Trei sute de mii de puști sunt așteptate pentru armata rusă din Italia, două sute șaptezeci și cinci de mii din Anglia și cincisprezece mii din America.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 20

■ 377

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2082

Cifrată 2/15 noiembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Aliții fiind nesiguri asupra intențiilor Greciei, a cărei atitudine suspectă cere precauții care ar cauza dificultăți în transportarea trupelor, se presupune că în scurt timp vor încerca să-i pună în situația de a lua o decizie.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 21

⁷⁸⁵ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul roșu.

Telegramă cifrată nr. 2083⁷⁸⁶

Petrograd, 2 noiembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Am aflat de la un coleg, foarte confidențial, ceea ce urmează: Regele Bulgariei l-ar fi vizitat pe Savinski înaintea plecării acestuia din Sofia, plângându-se de maniera în care ar fi fost înșelat de Germania, care ar fi promis 50 de milioane și lăsând să se înțeleagă că după ocuparea Macedoniei ar abdica, ceea ce ar facilita Bulgariei reînnoirea legăturilor cu Rusia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 19

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2085

Expedită 3/16 noiembrie 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasadorul Angliei mi-a spus că aici există niște nemulțumiri față de ezitățile Italiei de a trimite trupe *la Salonic în ajutorul Serbiei*⁷⁸⁷.

Din punct de vedere intern, ambasadorul mi-a spus că el știa de la președintele Dumei că în sesiunea care se va deschide totul se va petrece cu calm.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 22

⁷⁸⁶ Notă laterală, adăugată cu creion albastru: „Citită”.

⁷⁸⁷ Cuvintele evidențiate de editori cu caracter italice au fost subliniate cu creion albastru în textul original; paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2097⁷⁸⁸

Expediată 3/16 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Foarte confidențial.

Am fost primit în audiență astăzi de către Alteța Sa Imperială, Marea Ducesă Kiril.

Am avut impresia că aici s-a înțeles că România nu renunță să încheie o alianță cu austro-germanii. Această impresie părea foarte puternică pentru că în cursul întrevederii Marea Ducesă m-a întrebat dacă România nu putea rămâne cel puțin neutră. Și chestiunea trecerii trupelor rusești pe teritoriul nostru părea să o preocupe.

Am subliniat simpatiile personale pentru Cvadrupla Alianță în cadrul argumentației <poziției> noastre.

Excelența Voastră va intui dacă, poate, sfertul de oră al Basarabiei nu a sunat.⁷⁸⁹

Voi comunica data plecării Altețelor Lor Imperiale, care nu este încă fixată.

(s.) Diamandy .

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 23,
23v

⁷⁸⁸ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în textul original.

⁷⁸⁹ Paragrafele nr. 2 și 4 au fost semnalate în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2130⁷⁹⁰

Cifrată 5/18 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Foarte confidențial

Apropo de vizita plănuită a Altețelor Lor Marele Duce Kiril, Sazonov mi-a spus că „a intrat la apă”. El a adăugat că „ea nu ar fi fost scutită de interpretări, atât în interior cât și în exterior”. „Nu este momentul”. „Un Mare Duce nu poate să se întoarcă cu mâna goală”.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 25**Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2131**

Expediată 5/18 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Sazonov mi-a spus că era foarte mulțumit de vizita sa la Cartierul General. A găsit acolo un moral excelent și pe Împărat în perfectă dispoziție și sănătate.

M-a pus la curent cu ultima convorbire a Regelui Bulgariei cu Savinsky, care este mai dificil de înțeles și mai puțin precisă decât versiunea pe care v-am dat-o.

El speră fără tragere de inimă că Italia va trimite trupe în ajutorul sârbilor, dar prin partea nedorită <de Rusia>, adică prin Durazzo și Albania.⁷⁹¹

⁷⁹⁰ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în textul original.

⁷⁹¹ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul roșu; notă laterală adăugată prin scriere de mână, cu creion albastru: „Cititu?”.

L-am întrebat pe Sazonov care era sentimentul său asupra faptului că Italia nu declarase război Germaniei. El mi-a spus că nu avea nici o explicație precisă, dar că presupunea că Italia își rezervase pentru momentul păcii o înțelegere cu Germania. I-am remis lui Sazonov dezmințirea apărută în „Indépendance Roumaine” asupra trecerii trupelor rusești. El a aprobat și a găsit <că textul este> conform declarațiilor sale.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 27, 27v

■ 383

<Telegrama> nr. 2138

Petrograd în 7/20 noiembrie 1915

Anexe: 3

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Ministru al Afacerilor Străine

Domnule Ministru,

Proiectul bugetului general al Imperiului pe anul 1916 a fost depus pe biroul Dumei și al Consiliului Imperiului la 30 octombrie.

În determinarea veniturilor și cheltuielilor s-a presupus că războiul va dura în cursul întregului său exercițiu; ca consecvență (*sic!*), în elaborarea acestui buget s-a ținut socoteala de observațiunile făcute în anul 1915 asupra imposibilității de a determina cu exactitate, din cauza stării de război, atât produsul impozitelor cât și totalul cheltuielilor statului.

Pe baza aceluiași constatări făcute în cursul exercițiului trecut, s-au exclus din produsul veniturilor pe anul 1916 sumele ce le-ar produce regiunile ocupate, care din cauza ruinării lor n-ar putea fi impuse contribuțiilor nici chiar dacă ar fi evacuate de armatele inamice.

Venitul pe anul 1916 este calculat la 2.923.083.005 milioane ruble, din care 2.914.083.005 milioane ruble venituri ordinare și 9.000.000 milioane ruble venituri extraordinare.

Suma cheltuielilor generale pe același an este calculată la:

Cheltuieli ordinare....3.174.124.091 milioane de ruble.

Cheltuieli extraordinare...76.791.106 milioane de ruble

Total...3.250.915.197 milioane de ruble.

Se prevede clar un deficit de 327.832.192 milioane ruble.

Ministrul de Finanțe al Imperiului își propune să acopere acest deficit prin operațiuni de credit și prin diverse reforme în sistemul actual al impozitelor. Un întreg proiect de reforme va fi elaborat în această privință de către Departamentul Imperial al Finanțelor și va fi supus deliberațiunii Corpurilor Legiuitoare.

În această direcțiune, domnul Bark crede necesar să se introducă impozitul progresiv pe venit, având de corolar impozitul pe succesiuni. Domnia sa mai propune, în același scop, modificarea impozitului industrial, crearea impozitului funciar și corectarea sistemului de prelevațiune a impozitelor în Turkestan. În fine, mai este de părere să se mărească impozitul existent pe imobilele urbane și provinciale, să se dea putere de lege măsurilor provisorii pentru impunerea capitalurilor ipotecate și a persoanelor liberate de serviciul militar precum și sporirea veniturilor tezaurului prin introducerea simultană a unui impozit militar.

Din cauza „insuficienței evidente” a rezultatelor acestor măsuri, domnul Bark adaugă că este iminent a se recurge la lărgirea impozitelor indirecte.

În acest scop, Domnia sa propune a se introduce o taxă pe energia electrică, stofe, mătase de cartofi și pe praful de pușcă, totodată a se mărita taxele pe tutunul de lux, pe alcoolul de fructe și de struguri, precum și de a se crea unele monopoliuri a produselor de primă necesitate ca ceai, chibrituri etc.

În fine, un nou tarif de transport al mărfurilor pe căile ferate va înlocui impozitul provizoriu ce se aplică azi, menționându-se totuși impozitul actual asupra călătorilor și bagajelor lor.

Aceste sporiri de venituri sunt destinate a acoperi deficitul cheltuielilor ordinare și a celor extraordinare, neprovocate de starea de război.

Cât pentru cheltuielile războiului, care după calcule aproximative vor fi cifrate în cursul exercițiului viitor la 8 miliarde de ruble, vor urma să fie acoperite prin operațiuni de credit.

Trimit aici alăturat Excelenței Voastre o dare de seamă a expunerii de motive care însoțește proiectul de buget general al Imperiului împreună cu două articole apărute în cursul lunei octombrie în ziarele din „Ruscoe Slovo” și „Novoe Vremia”⁷⁹² privitoare la datoria publică a Rusiei la 1 ianuarie 1916.

⁷⁹² În fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 30 și 31 vezi articolele menționate.

Exceleța Voastră va aprecia dacă expunerea financiară a Rusiei ar interesa ministerele noastre de Război și de Finanțe pentru a le trimite în copie.

Binevoți a primi, Domnule Ministru, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 29, 29v, 32, 32v

■ 384

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2156

Expedită din București, 7/20 noiembrie 1915,

la orele 10,15 seara

Primită la Petrograd a doua zi dimineața

Exceleței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petrograd

I-am trimis lui Alexandru Emanuel Lahovary⁷⁹³ telegrama următoare:

„Comandantul Suțu mă informează că Guvernele Triplei Înțelegeri au intenția de a folosi o metodă forte față de statele neutre din Europa Orientală. Cum numai România și Grecia ar putea fi desemnate în acest fel, dacă informație este corectă, vă rog să faceți toate eforturile pentru a împiedica o greșeală politică ale cărei rezultate negative ar avea cele mai grave consecințe”.

(s.) Brătianu

fără număr

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 28

⁷⁹³ Alexandru Emanuel Lahovary (1855-1950), ministru plenipotențiar al României în Franța (1908-1917).

Telegramă cifrată nr. 2161

Petrograd, 9 noiembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Strict personal.

Îmi iau libertatea de a readuce în atenția bunăvoinței Dumneavoastră demersurile pe care le-am făcut pe lângă Dumneavoastră între altele pentru Nino Cantacuzen⁷⁹⁴, pentru misiunea în Occident, și pentru avansarea lui Arion. Mă scuzați că vă inoportunez în aceste momente.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 33

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2184

Cifrată 11/24 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Ambasadorul Italiei mi-a spus că totalul trupelor pe care anglo-francezii le-ar debarca la Salonic ar fi de 250.000, dintre care 110.000 ar fi deja acolo.

Ambasadorul Italiei estimează că el nu crede în necesitatea pentru austro-germani de a trimite trupe numeroase la Constantinopol, intenția lor fiind de a forma noi contingente turcești pentru o eventuală expediție în Egipt unde să pompeze trupe [turcești]⁷⁹⁵ pentru a le trimite pe fronturile rusec sau francez.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 34

⁷⁹⁴ Nicolae B. Cantacuzino (1864-1947), diplomat român, secretar de legăție la Petrograd (1916-1918).

⁷⁹⁵ Cuvânt adăugat prin scriere de mână deasupra rândului.

■ 387

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2188

Cifrată 12/25 noiembrie 1915, seara

Constantin Brătianu
Șef de cabinet al Președintelui Consiliului, București

L-am rugat pe Președintele Consiliului, printr-o scrisoare, să autorizeze continuarea subvenționării spitalului rusesc pentru răniți.

Binevoii, fără <a provoca> un deranjament inoportun, să-i reamintiți și, în caz afirmativ, să mi se trimită telegrafic cele 5500 de ruble.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 35

■ 388

Telegramă cifrată 2249

Petrograd, 17/30 noiembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Opinia ambasadorului Japoniei, cu care m-am văzut recent, este că, dacă întorsătura din Balcani ar prelungi războiul, rezultatul final va aparține Triplei Înțelegeri, care va uza forțele austro-germane. Puterile Centrale dispun, este adevărat, de tehnică incomparabilă; dar lipsa de oameni va sfârși prin a dispune de această tehnică în van. Momentul ofensiv al Aliatilor va fi determinat de indiciile de epuizare ale austro-germanilor. Partea decisivă se va juca nu pe frontul rus, ci pe frontul occidental!

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 37

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2250

Cifrată 17/30 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

După informațiile de la Berlin ale unui coleg neutru filogerman, intenția Puterilor Centrale ar fi de a reuni cu Muntenegru rămășițe ale Serbiei, de a stabili joncțiunea teritorială între Austria și Bulgaria la Sud de Dunăre, de a mări Bulgaria până la Adriatică, cu câteva concesiuni teritoriale în Macedonia Sârbă pentru Grecia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 36**Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2251**

Cifrată 17/30 noiembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Armata rusă din Basarabia va fi alcătuită din trupe ale gărzii imperiale sub comanda generalului Șcerbaciov⁷⁹⁶, considerat unul dintre cei mai buni. Soldații spun că, după afirmațiile șefilor lor, aceste trupe sunt destinate a fi trimise în ajutorul Serbiei; aceia dintre ei care sunt originari din Basarabia vor fi destinați a fi folosiți ca interpreți la trecerea prin România.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 38

⁷⁹⁶ Dmitri Grigorievici Șcerbaciov (Șcerbacev) (1857–1932), general rus de infanterie, comandant al trupelor rusești imperiale de pe frontul românesc.

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Însărcinatul cu afaceri al Greciei mi-a spus că a comunicat ieri seară lui Sazonov răspunsul Guvernului elen la cea de a doua notă a Aliaților, cerând alte precizări decât cele pe care le avea în vedere prima notă, care viza mai ales declarația de nedezarmare a trupelor sârbe care ar căuta eventual refugiu pe teritoriul Greciei. Garanțiile complementare cerute de Puteri pun punctul pe i: ele vizează nu numai liberul acces la portul și [drumul]⁷⁹⁷ spre Salonic și la o bază navală mai largă, dar și la o zonă de uscat care să asigure linia de comunicații de la port până la locul în care se găsesc trupele aliate. Această zonă trebuia eliberată de trupele grecești care le-ar putea îngreuna trecerea; în afară de aceasta, Aliații mai cer pentru ei dreptul de a supraveghea coastele împotriva submarinelor germane.

Răspunsul Greciei la această ultimă cerere, comunicat ieri lui Sazonov, [propune] instituirea unei comisii militare mixte care ar trebui să examineze modalitățile <de aplicare>. Guvernul grec invocă, de asemenea, exigențele situației sale de neutralitate și salvagardare a independenței sale.

Știu de la o altă sursă că, deși Rusia nu ar fi decât indirect interesată de aceste chestiuni de detaliu, Sazonov este totuși satisfăcut de răspunsul grec și că o destindere este în curs acum la Atena între Aliați și Grecia.

L-am găsit pe colegul meu grec preocupat de anumite indicii pe care le-ar avea Atena că, odată ocupată Macedonia de către Bulgaria, nu ar fi de domeniul imposibilului ca Regele Ferdinand, neonorând-și obligațiile față de companiile austro-germani, să încerce să se înțeleagă cu Aliații în vederea unui aranjament separat.

Referitor la acest subiect, Sazonov s-ar fi arătat sceptic adăugând că Regele Ferdinand, odată ce ar invoca spiritele rele, nu va putea să mai scape de ele.

Faptul că trupe bulgare, și nu austro-germane, se află în zona Monastir a produs o impresie defavorabilă în Grecia.

⁷⁹⁷ Cuvintele redade de către editori între paranteze drepte [...] au fost inserate prin suprascriere cu cerneală neagră în textul original.

Însărcinatul cu afaceri al Greciei mi-a relatat o întrevvedere care ar fi avut loc în urmă cu o lună la Berlin între ministrul Greciei și Jagow, în cursul căreia acesta din urmă, luând în considerare posibilitatea Italiei de acțiune în Albania, ar fi adăugat: „Și cine ar putea să-i împiedice?”

Aici se crede că trimiterea în Albania a corpului expediționar italian de circa 75.000 de oameni este un lucru hotărât. Cel mai probabil, operațiuni serioase nu vor avea loc în Balcani înainte de începutul primăverii. Așa cum îmi spunea ambasadorul Franței, Joffre estimează că nu ar fi motive de grabă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 39, 39v, 40

■ 392

Telegramă cifrată nr. 2271⁷⁹⁸

Expediată din București pe 19 noiembrie, orele 9:40
Primită la Petrograd 20 noiembrie/3 decembrie 1915, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Diamandy
Ministrul României, Petersburg

Binevoiți să repetați telegrama Dumneavoastră nr. 2251⁷⁹⁹, ultima parte greșit transmisă m-ar face să cred că ni s-ar putea cere acum trecerea trupelor din Basarabia prin România. Nu lăsați dubii asupra inoportunității unei astfel de solicitări. Instrucțiunile Dumneavoastră [13878]⁸⁰⁰ v-au pus la curent cu imposibilitatea unei astfel de acțiuni în condițiile care sunt astăzi considerabil agravate de înfrângerea aproape totală a armatei sârbe și de insuficiența periculoasă a Aliatilor în Balcani, ceea ce face disponibile corpuri contingente austriece, germane, turcești și bulgărești.

Așa cum am dat de știre nu numai la nivelul cancelariilor, dar și direct Țarului prin Kurtz și colonelul Ignatiev, derularea evenimentelor nu ne face

⁷⁹⁸ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁷⁹⁹ Vezi textul telegramei 2251 la p. 510.

⁸⁰⁰ Cuvânt rămas nedescifrat în original.

să credem că o ofensivă rusă poate fi întreprinsă înainte de venirea primăverii.

În orice caz, transportul munițiilor noastre trebuie să fie cea mai mare urgență.

(s.) Brătianu nr. 367

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 44

■ 393

Telegramă cifrată nr. 2274

Petrograd, 20 noiembrie/3 decembrie
1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Textul telegramei nr. 2251.

Ultima parte a telegramei arată numai zvonurile care circulă printre trupele trimise în Basarabia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 41

■ 394

Telegramă cifrată nr. 2275

20 noiembrie/3 decembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

După informații confidențiale care concordă, rușii ar pregăti o apropiată acțiune pe frontul austriac.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 42

Telegramă cifrată nr. 2276

Petrograd,
20 noiembrie/3 decembrie 1915Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

În cursul întrevederii intime cu Ministrul Serbiei, el a acuzat cu amărăciune politica rusă, care ar fi împiedicat cu amenințări Serbia care ar fi vrut să se arunce asupra Bulgariei în momentul *mobilizării acesteia*.⁸⁰¹ El suspectează în general Marile Puteri, pe care le crede capabile de a se înțelege între ele pe seama statelor mici.⁸⁰²

La întrebarea mea despre cum crede că ar trebui să arate linia de conduită a României, mi-a răspuns că cel mai bine ar fi să aștepte începutul primăverii, lăsând timp rușilor și anglo-francezilor să-și completeze efectivele destinate Balcanilor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 43

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2300

Expediată din Petrograd,
24 noiembrie/7 decembrie 1915Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

În întrevederea intimă cu ambasadorul Franței, acesta mi-a spus că opiniile erau împărțite în ceea ce privește acțiunea Aliaților în Balcani. Se examinau posibilitățile actuale ale campaniei de la Salonic și dacă nu exista posibilitatea de a lua în considerare că maximum de eforturi ar trebui rezervat și folosit mai eficace în altă parte.

⁸⁰¹ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate în documentul original.

⁸⁰² Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creionul.

Atrași de austro-germani pe teatrul balcanic, Alianții trebuie să-și cântărească bine deciziile și să nu se lase antrenați decât în cunoștință de cauză pe acest teren puțin propice, nu din cauza lipsei de oameni, ci mai ales din cauza marilor dificultăți tehnice și a proastei linii de comunicații.

Chestiunea de amor propriu trebuie să fie lăsată deoparte chiar dacă pe eșecul diplomatic ar trebui să se grezeze un eșec militar momentan și local.

Ambasadorul Franței nu-și ascunde <temerea> că o schimbare eventuală [de plan]⁸⁰³ nu va întârzia să aibă repercusiuni diplomatice defavorabile în principal pentru neutrii balcanici.

Alianții înclină să creadă că austro-germanii, dându-și seama că prelungirea războiului nu poate fi decât în detrimentul lor, caută să dea o lovitură decisivă pe marile fronturi. În cazul în care această eventualitate nu s-ar produce, Alianții vor trebui să preia ei înșiși ofensiva la începutul primăverii.

Dacă l-am găsit pe ambasadorul Franței la fel de încrezător în privința sorții finale a războiului, coroborat cu o scrisoare a lui Millerand pe care mi-a citit-o, maniera sa de a vedea lucrurile în privința importanței teatrului balcanic de operațiuni diferă de propriile sale declarații [relatate în] telegrama mea cifrată nr. 2002⁸⁰⁴. Decizia definitivă a Alianților [nu ar fi] încă luată, dar putem descifra printre rânduri că însăși chestiunea menținerii trupelor la Salonic este pusă în discuție.

Rog pe Excelența Voastră să considere ceea ce precede strict confidențial⁸⁰⁵.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 46,
46v

⁸⁰³ Cuvintele redade în acest document de editori între paranteze drepte [...] au fost adăugate de autor deasupra rândului, prin scriere de mână.

⁸⁰⁴ Vezi textul telegramei nr. 2002 la pag. 492-493.

⁸⁰⁵ Rând tăiat de autor cu creion albastru.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2301

Cifrată 24 noiembrie/7 decembrie 1915, după amiaza

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Doumer⁸⁰⁶ este aici pentru a studia posibilitățile de schimb de produse destinate războiului între Aliți. Va fi primit astăzi de Împărat. Lacourt-Gayet⁸⁰⁷ și Richer, care trebuiau să meargă în România, au renunțat la acest lucru ca urmare a telegramei lui Blondel⁸⁰⁸ asupra inoportunității acestui voiaj și a deciziei lui Briand⁸⁰⁹ în același sens.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 48**Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2302**

Cifrată 24 noiembrie/7 decembrie 1915, după amiaza

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Declarația pe care Aliții tocmai au semnat-o la Londra este importantă mai ales în ceea ce privește Italia, al cărei acord a avut loc prin

⁸⁰⁶ Joseph Athanase (Paul) Doumer (1857-1932), om politic francez, ministru, guvernator general al Indochinei (1897-1902), președinte al Franței (1931-1932). În Perioada Primului Război Mondial era director de Gabinet al *ministrului de război* Joseph Gallieni.

⁸⁰⁷ Georges Lacour-Gayet (1856-1935), istoric francez, care a publicat în 1915 mai multe broșuri de popularizare a cauzei naționale a românilor (*Les Roumains de Transylvanie sous le joug magyar*, Paris, 36 pag.; *La Question des Roumains d'Autriche-Hongrie*, Paris, 28 pag.).

⁸⁰⁸ Jean Camille Blondel (1853-1935), diplomat francez, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Franței în România în perioada 7 mai 1907–13 mai 1916.

⁸⁰⁹ Aristide Briand (1862-1932), președinte al Consiliului de Miniștri al Franței (29 octombrie 1915–17 martie 1917).

schimb de note și un memorandum cu Tripla Înțelegere asupra tuturor punctelor, înainte de a declara război Austriei, dar nu îmbrăcase încă forma definitivă a unui act autentic.

În Italia, politica externă este în funcție de cea internă; Guvernul italian a așteptat să ia contact cu Parlamentul și să se asigure în prealabil de asentimentul acestuia. Acesta este motivul pentru care a amânat autorizarea cerută de Aliți de a face actul public.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 47

■ 399

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2303

Cifrată 24 noiembrie/7 decembrie 1915, după amiaza

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

S-ar pune problema ca Tripla Înțelegere să facă oferte pentru cerealele noastre, nu cu intenția de a le cumpăra, ci pentru a provoca supralicitarea prețurilor germane de care am beneficia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 45

■ 400

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2307

Cifrată 25 noiembrie/8 decembrie 1915, dimineața

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Angliei, cu care m-am văzut ieri, mi-a confirmat convorbirile dintre Aliți care au avut loc la Chantilly și de la care se așteaptă o decizie.

Personal, el este împotriva retragerii trupelor de la Salonic; întrebându-mă dacă cred că germanii ar încerca o acțiune în Egipt, mi-a spus că Lordul Kitchener⁸¹⁰ este preocupat de acest lucru și că, în ceea ce îl privește, este un punct sensibil.

În orice caz – a adăugat el – cred, personal că dacă am retrage trupele de la Salonic, ar fi pentru a le muta în altă parte în Orient, poate în Asia Mică.

Ambasadorul m-a întrebat de ce nu facem cunoscut la Londra punctul nostru de vedere asupra trupelor de la Salonic.

Întrevederea pe care am avut-o după aceea cu Schilling confirmă ceea ce mi-a spus ambasadorul Angliei. Punctul de vedere rus este în favoarea menținerii și chiar a întăririi contingentului de la Salonic.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 49, 49v

■ 401

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2313

Cifrată 26 noiembrie/9 decembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Sazonov mi-a spus ieri că reprezentantul militar rus la Consiliul Alianților de la Chantilly a primit instrucțiuni de a susține necesitatea menținerii trupelor Aliate la Salonic.

Cu excepția lordului Kitchener, ceilalți cinci aliați erau pentru menținerea contingentelor debarcate.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 50

⁸¹⁰ Feldmaresalul Horatio Herbert Kitchener (1850-1916), om politic și militar britanic, participant la războaiele coloniale în special în zona Africii; în perioada Primul Război Mondial, secretar de stat pentru război.

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2321

Cifrată 27 noiembrie/10 decembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ca urmare a telegramei mele nr. 2275⁸¹¹, circulația trenurilor regulate care este actualmente întreruptă între Kiev și frontiera României ar fi cauzată de o mișcare a trupelor, probabil spre frontiera austriacă.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 52**Telegramă cifrată nr. 2325**

Petrograd, 29 noiembrie 1915,
dimineța

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ambasadorul Japoniei mi-a spus că armata din Basarabia ar fi alcătuită din 5 corpuri de armată, al căror efectiv complet va atinge 250.000 de oameni sub [comanda]⁸¹² generalului Șcerbaciiov, sub ordinele căruia au cerut să servească ofițeri japonezi, apreciindu-i capacitatea.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 55

⁸¹¹ Vezi textul telegramei 2275 la pag. 513.

⁸¹² Cuvântul redat de editori între paranteze drepte a fost adăugat în original prin scriere de mână deasupra rândului și înlocuiește fragmentul tăiat în original: „ordinele” („les ordres” original, lb. franceză).

<Telegrama> nr. 2349Petrograd, în 3/16 decembrie 1915⁸¹⁴*Foarte confidențial*⁸¹³

Domnului I.I.C. Brătianu
Președinte al Consiliului de Miniștri
Ministru de Război

Domnule Președinte al Consiliului,

La începutul luni august 1914 avusesem prilejul de a stabili împreună cu Excelența Voastră câteva puncte cardinale privitoare la orientarea politicii noastre, recapitulate și în telegramele mele cifrate.

Prima constatare a fost că proporțiile acestui război nu dau României putința de a fi, chiar de la început, un factor determinant. Atitudinea noastră nu putea să fie călăuzită de o doctrină politică preconcepută.

România, prin propriile ei forțe neputând schimba cursul faptelor, se invedera că trebuia să păstreze o atitudine expectativă, așteptând desfășurarea evenimentelor.

O altă constatare a fost că războiul actual, având caracterul unui război de uzură și România neavând pentru aceasta nici mijloacele, nici pregătirea necesară nu era în măsură de a se încumeta a face un război îndelungat; putea însă aștepta alegând bine momentul prielnic pentru o intervenție în cadrul unei ofensive afirmate și susținute.

În sfârșit, că aspirațiunile noastre teritoriale nu ar putea fi realizabile decât dacă constelațiunea către care ne-am alipi ar ieși biruitoare.

O părere opusă a fost teza pierderii momentelor.

Primul moment ar fi fost când, sub presiunea armatelor rusești, austro-ungarii s-au retras la Lublin.

Nimic nu dovedește însă că dacă am fi pătruns în Ardeal ne-am fi putut menține în urmă împotriva fluxului armatelor austro-germane.

⁸¹³ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁸¹⁴ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu cerneală roșie în documentul original.

Prin telegrama cifrată nr. 1568 din 29 noiembrie 1914 am împărtășit stăruințele Alianților în această privință și într-o convorbire cu domnul Sazonov avusesem prilejul de a-i face cunoscut acest mod de a vedea: „nu este vorba de a intra în Transilvania, ci este vorba de a rămâne acolo”.

Al doilea moment ar fi fost acela când rușii erau în Carpați.

Cei inițiați știu că târăgănările Rusiei au făcut ca negociațiunile în privința recunoașterii aspirațiunilor noastre teritoriale să dureze trei luni. S-a întâmplat că, atunci când rușii au cedat nu mai erau ei în Carpați, ci nemții la Varșovia și austriecii lângă Kiev.

Se schimbase situațiunea strategică; reserva noastră în această privință fusese comunicată Alianților. Ne-am găsit la un moment dat într-un cerc vicios: când erau rușii într-o bună pozițiune strategică, nu voiau să cedeze, când pozițiunea lor era compromisă, nu mai puteam interveni noi alături de ei.

Chiar dacă reserva noastră în privința situațiunii strategice n-ar fi fost formulată, se pune întrebarea: intrarea unor trupe proaspete românești de 500.000 de oameni ar fi compensat ea, oare, lipsa de munițiuni a aproape 4 milioane de ruși?

Într-o convorbire cu ambasadorul Italiei, Marchizul Carlotti, care ne dojenea pentru nehotărârea noastră, m-am crezut îndreptățit de a-i pune întrebarea: „Dacă în loc de a avea pe lângă Dumneavoastră linia fixă a armatei franceze, austriecii ar fi pătruns în Dauphiné, credeți că Italia ar fi ales tocmai acest moment pentru a intra în acțiune?”

Ultimul moment ar fi fost, se zice, acela al mobilizăiei Bulgariei, desigur cel mai critic pentru noi.

N-ar trebui însă uitat două lucruri.

România nu este o putere mare, care să se poată lupta pe mai multe fronturi. Nu putem fărâmturi o armată relativ mică.

O intervențiune împotriva Bulgariei ar fi avut de consecință intrarea în conflict cu Austro-Germania și cu elemente din armata turcească.

Admițând chiar că am fi fost biruitori față de bulgari, ce am fi putut căpăta de la ei? Noi teritorii locuite de bulgari? România este saturată de elemente străine.

La 1913 România a regulat cu Bulgaria tot diferendul. Războiul din acel an a fost făcut pentru două motive: necesitatea unei fruntarii mai bune față de un vecin neastâmpărat și cu pretențiuni asupra Dobrogei și stabilirea unui echilibru în Balcani.

Necesitatea fruntarii a fost îndeplinită.

Echilibrul balcanic nu este însă numai o chestiune românească; el va fi o consecință a rezultatului războiului actual. Quadrupla Înțelegere făgăduise Bulgariei o extensiune în Macedonia sârbească; dacă înțelegerea va fi biruitoare, va mări teritoriul sârbesc și echilibrul se va restabili.

România nu poate face o nouă campanie în contra Bulgariei numai pe chestiunea echilibrului și atunci când nu mai are nimic de luat de la ea. Toate forțele noastre trebuiesc păstrate pentru stăpânirea teritoriilor pe care le revendicăm și pe cari, după declarațiunile reprezentanților autorizați ai Quadruplei Înțelegeri, nu ni le va da nimeni dacă nu le vom cuceri noi. Cu atât mai vârtos că dintre diferitele chipuri în care războiul ar putea fi curmat, trebuie ținut seamă și de modalitatea posesiunilor de fapt. Afacerea bulgară este în funcțiunea fronturilor principale.

Într-o singură ipoteză România ar fi putut intra în război în acel moment: numai dacă forțele aliate ar fi fost în realitate astfel încât să avem de a interveni cu posibilități de izbândă pe singurul front care ne interesează direct.

Nu este inutil de a stăruii și asupra unei considerațiuni de ordin general. Teza tactică a Quadruplei Înțelegeri fiind uzura, ea presupune tocmai pentru reușita ei un război îndelungat, căci dacă războiul s-ar isprăvi astăzi, Puterile Centrale ar fi biruitoare. Se pune întrebarea care element de reușită este mai puțin nesigur: momentul, clipa trecătoare, sau uzura, care este mai lesne apreciazabilă?

Obiecțiunea că mai târziu Aliații nu ne vor recunoaște dreptul asupra teritoriilor revendicate fiindcă nu vor mai avea nevoie de concursul nostru, această obiecțiune poate alcătui un argument pentru a exercita o presiune, dar e lipsit de temeii.

Pozițiunea geografică a României, cu foloasele și primejdiile ei, prezintă un avantaj necontestat, acela că atât timp cât va dura acest conflict, Puterile Quadruplei Înțelegeri și în special Rusia va avea nevoie de concursul nostru. Un motiv puternic pentru a rezerva toate forțele noastre pentru interesele noastre și pentru frontul principal, unicul determinant pentru noi.

După toate aparențele războiul va mai dura. Printre posibilități este și aceea a unui rezultat nehotărât, fără zdrobirea totală a adversarului.

Țările mici trebuie să aibă în vedere și o asemenea soluțiune, cea mai neprielnică pentru ele.

Se învederează necesitatea că îndată după pace trebuie procedat la o nouă și puternică înarmare a țării, cu atât mai mult că, fără a ne lăsa înrăuriți de păreri prea pesimiste, nu putem să nu ne gândim că, oricum ar fi situațiunea viitoare a Rusiei, se pot prevedea dificultăți interne.

Binevoîți a primi, domnule Președinte al Consiliului, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

Constantin Diamandy mp

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 58, 58v, 59, 59v, 60, 60v, 61, 61v. Originale în limba română.

■405

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2382

Cifrată 6/19 decembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Răspund telegramei Dumneavoastră cifrate nr. 381: după informațiile furnizate de Schilling și Gulkievici⁸¹⁵, ei nu ar fi la curent cu sosirea lui Șebeko la București, care ar fi la el la țară, și voiajul său ar fi de fapt tranzitul bagajelor sale rămase la Viena, ca urmare a aranjamentului de acolo relativ la beligeranți.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 64

■406

<Telegrama> nr. 2401

Petrograd 9 decembrie 1915

Anexe: 6⁸¹⁶

Excelenței Sale, Domnului Em. Porumbaru

Domnule Ministru,

La 22 noiembrie s-a deschis la Petrograd „Congresul Monarhist”, organizat de partidele din dreapta, sub președinția de onoare a Arhiepiscopului Vladimir al Petrogradului.

⁸¹⁵ Konstantin Nikolaevici Gulkevici (Goulkievitch) (1865-1935), ministru plenipotențiar al Rusiei în Norvegia (1915-1917).

⁸¹⁶ Nu sunt anexe păstrate la dosar.

Scopul principal al acestui Congres era de a discuta chestiunea unirii tuturor partidelor din dreapta ale Imperiului pentru a lupta împotriva Blocului Progresist.

Într-un discurs de deschidere, Arhiepiscopul Vladimir susține că țarul este suveran sacrat, că miniștrii Lui sunt trimișii lui Dumnezeu și că acel ce este în contra miniștrilor este în contra lui Dumnezeu.

Profesorul Levașov, membru al Dumei și organizatorul Congresului, declara că scopul fundamental al monarhiștilor trebuie să fie lupta împotriva Blocului Progresist, care nu reprezintă decât o „hidră revoluționară”. Constatând netrăinicia blocului, din cauza elementelor disparate din care este compus, acuză pe membrii lui de slăbiciunea Rusiei, ca unii ce s-au silit în toate ocaziile să micșoreze bugetul războiului și au profitat de situațiunea penibilă în care se afla acum câteva luni Rusia pentru a crea cuiburi revoluționare sub forma congreselor zemstvelor și municipalităților.

Fostul Ministru de Justiție, Domnul Ștegllovitov⁸¹⁷, fiind ales prezident al „Congresului Monarhist”, a declarat în cuvântarea sa că popularitatea ce și-a atras Blocul Progresist impune monarhiștilor datoria de a veghea asupra societății. În acest scop, proclama unirea tuturor monarhiștilor din Imperiu pentru a susține autoritatea fermă, decisivă și stabilă a țarului.

În a doua ședință a Congresului, în care s-a arătat pericolul influenței nefaste a ideilor progresiste în școală, biserică și printre masele lucrătoare, s-a propus o revoluțiune. Într-însa se indica trista situațiune internă a Rusiei și dificultatea de a lupta în același timp cu inamicii din afară și din năuntru. Rezoluțiunea încheie arătând necesitatea de a lua măsuri energice pentru a extermina cât mai curând germenul revoluțiunii care amenință.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 66. Original în limba română.

⁸¹⁷ Ivan Grigorevici Ștegllovitov (Șteglloviteff) (1861-1918), ministru rus de Justiție (1906-1915).

■ 407

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2403

Expeditată 9 decembrie 1915, seara

Excelenței Sale, Domnului Em. Porumbaru
Externe, București

Conform noutăților de la Atena, ar fi în intenția Aliatilor de la Salonic să-i aresteze pe consulii beligeranți și să proclame aici starea de asediu. Austro-germanii insinuează că Anglia ar avea intenția de a păstra Salonicul pentru sine și că marșul lor spre Salonic are drept scop să-i împiedice.

Anumite indicii încă imprecise ne-ar lăsa să credem că Muntenegru s-ar gândi să facă pace separată cu Austro-Ungaria.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 65

■ 408

Telegramă cifrată nr. 2434

Petrograd, 11 decembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Circulă zvonul că marchizul Carlotti, ambasadorul Italiei, va fi mutat ca ambasador la Paris.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 67

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2435

Cifrată 12/25 decembrie 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

La Berlin ar avea loc convorbiri între Grecia și Germania despre trecerea trupelor austro-germane și bulgare pe teritoriul elen. Austro-germanii nu ar avea singuri trupe suficiente disponibile pentru a-i respinge pe Aliați la Salonic și nu vor să imobilizeze aici forțe, preferând să lase această sarcină bulgarilor.

Partea greacă face tot posibilul pentru a împiedica această eventualitate. Dacă trupele bulgare ajung la frontieră, acest lucru ar putea avea repercusiuni asupra opiniei publice, mai ales macedonene, neîncrezătoare din cauza stabilirii bulgarilor la Monastir. Grecia se găsește într-un impas. Aceste ezitări dau Aliaților răgaz pentru a continua trimiterea de întăriri și a fortifica Salonicul. După declarațiile ambasadurilor de aici, aproape de luna februarie totalul trupelor aliate de la Salonic va ajunge la 350.000 de oameni.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 68**Telegramă cifrată nr. 2446**

Petrograd, 13/26 decembrie 1915

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Sazonov a făcut alaltăieri, în fața comisiei bugetare a Dumei, o expunere confidențială asupra situației politice. Din ceea ce mi s-a relatat, ar fi spus, între altele, că Grecia se afla într-o situație fără ieșire care o va obliga mai devreme sau mai târziu să ia partea Aliaților.

Declarațiile sale în privința României ar fi fost liniștitoare și cordiale. El ar fi spus că relațiile între cele două țări sunt dintre cele mai amicale și că

el crede că evoluția politică a României o va aduce să se alătore Alianților atunci când conjuncturile favorabile se vor produce.

Presa a primit comanda să nu publice declarațiile ministrului Afacerilor Străine <făcute> comisiei bugetare.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 69

■ 411

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2455⁸¹⁸

Cifrată 14/27 decembrie 1915, după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Foarte confidențial.

Am primit informațiile confidențiale următoare pe care le comunic cu rezerve:

Pregătirile militare intense care au loc în acest moment în sudul Rusiei și din cauza cărora s-ar fi suspendat traficul de călători și poștă de circa trei săptămâni ar avea în vedere un plan de mare ofensivă împotriva frontului austriac.

Conform acestei informații, o armată rusă de un milion de oameni sub comanda generalului Șcerbacev și șef de stat major Kuropatkin⁸¹⁹, având sub ordine pe Brusilov⁸²⁰ și Radko Dmitriev, ar încerca să spargă frontul austriac de la Lemberg pentru a se angaja între Bug și San⁸²¹ în direcția Varșoviei, încercând să taie în două armatele austro-germane.

⁸¹⁸ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu cerneală roșie în documentul original.

⁸¹⁹ Alexei Kouropatkin (1848-1925), militar și om politic din Imperiul Rus, ministru de război, comandant al unor importante armate în primul război mondial (Corpul Grenadierilor, Armata a 5-a), comandant al Frontului de Nord.

⁸²⁰ Alexei Alexeevici Brusilov (1853-1926), general rus de cavalerie, în timpul Primului Război Mondial a comandat Armata a 8-a, numit Comandant Suprem de guvernul provizoriu după abdicarea țarului Nicolae al II-lea.

⁸²¹ Râuri în Ucraina.

După aceeași sursă, acest plan ar fi fost elaborat de generalul Alexeiev împotriva sfaturilor generalului Ruzskii⁸²², căruia i-a cerut 100.000 de oameni pentru ofensiva spre Riga prin Schlok.

Ca urmare a acestei neînțelegeri, Ruzskii ar fi demisionat și <ar fi fost> înlocuit cu Pleve⁸²³.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 70

■412

Telegramă cifrată înregistrată cu nr. 2473

Cifrată 15/28 decembrie 1915, orele 4 după amiază

Excelenței Sale, Domnului Brătianu
Președintele Consiliului, București

Ceea ce mi-a comunicat ambasadorul Franței, care a venit să mă vadă ieri, nu mi-a dat impresia că ar confirma intenția unei viitoare ofensive rusești. Teza lui Joffre <despre războiul de> uzură ar fi împărțită de toți Alianții, care preferă să lase inițiativa ofensivă austro-germanilor.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 71

⁸²² Nikolai Vladimirovici Ruzskii (Roussaki) (1854-1918), general rus de infanterie;.

⁸²³ Pavel Adamovici Pleve (Phlewe) (1850-1916), general rus de cavalerie.

<Telegrama> nr. 2514

Petrograd, 20 decembrie 1915

Anexe: 3⁸²⁴

Excelenței Sale, Domnului Em. Porumbaru
Ministru al Afacerilor Externe

Domnule Ministru,

În ședința din 17/30 decembrie a comisiunii bugetare urma să se examineze proiectul de buget al Ministerului de Interne.

Întrunindu-se un număr însemnat de deputați în Palatul Tauridei, s-a oferit prilejul progresiștilor ca să atace Guvernul și în special pe domnul Hvostov⁸²⁵.

Nemulțumiți de activitatea noului ministru de Interne, față de făgăduințele făcute de dânsul în programul elaborat cu ocaziunea venirii sale la putere, cuvântările deputaților progresiști, și mai ales discursul Domnului Miliukov, șeful Partidului Cadet, au relevat în mod unanim contradicțiunea ce ar exista între declarațiunile domnului Hvostov și procedurile sale de guvernământ.

Oratorii au observat că libertatea presei al cărei partizan domnul Hvostov se pretindea acum câteva luni a fi, este nesocotită acum prin circulări restrictive; că lupta înverșunată împotriva influenței economice germane, care părea a constitui preocupățiunea de căpetenie a ministrului de Interne, se traduce printr-o deplină toleranță față de arendașii germani ai moșiilor ofițerilor cazaci din Siberia; că, contrar declarațiunilor domnului Hvostov privitor la retragerea sa din orice grupare politică, domnia sa ar fi organizat Congresul Monarhist; în fine, că noul ministru de Interne înțelege a lupta împotriva scumpetei traiului prigonind cooperativele sătești și clasele muncitoare.

Învinuiri au fost, de asemenea, aduse domnului Hvostov pe terenul ilegalităților ce s-ar comite în administrațiune; pentru desinteresarea manifestată de Rusia – spre deosebire de Germania – față de organizarea Poloniei, referitor la persecuțiunea deținuților politici, precum și cu privire la atitudinea Guvernului față de Dumă, al cărei concurs îl nesocotește.

⁸²⁴ Nu sunt anexe păstrate la dosar.

⁸²⁵ Alexei Hvostov (Hvostow) (1872-1918), om politic rus, ministru de Interne (1915-1916).

Printre numeroasele discursuri care au fost pronunțate, și la cari Ministrul de Interne s-a mărginit a răspunde în mod evasiv, este de semnalat acela al deputatului Alexandrov.

Oratorul constată dreptul poporului de a controla gestiunea guvernanților responsabili și datoria Guvernului de a colabora, în momentele grele prin care trece țara, cu toate clasele sociale, cari s-au arăta pline de energie și curaj de la începutul războiului. Ca consecvență, domnul Alexandrov învinuiește Guvernul că nerecunoaște (*sic!*) forța ce reprezintă unirea lui cu poporul și declară că Corpurile Legiuitoare și-au împlinit o datorie de conștiință atrăgând atențiunea Autorității asupra necesității constituirii unui Guvern compus din persoane care să se bucure de încrederea țării.

Deputatul Alexandrov termină făcând aluzie la temerile ce se răspândesc printre patrioții ruși de față de slăbiciunea ce s-ar observa în unele sfere. *Obosite de privațiunile actuale, temându-se de prelungirea războiului, ele s-ar gândi la fixarea condițiilor*⁸²⁶ în vederea unei păci separate.

Cu toate protestările domnului Hvostov, această idee este reluată și de deputatul polonez Garrusievici, care acuză și el Guvernul a cărui atitudine ar da loc la comentarii asupra încheierii unei păci separate.

Înainte de a alăturat Excelenței Voastre în extenso, darea de seamă a acestei ședințe astfel cum a fost publicată de presa rusească.

Binevoii a primi, Domnule Ministru, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 72, 72v, 73; original în limba română

⁸²⁶ Cuvintele evidențiate de editori cu caractere italice au fost subliniate cu cerneală roșie în documentul original.

Telegramă cifrată nr. 2533⁸²⁷Petrograd, 24 decembrie 1915/6 ianuarie <1916>⁸²⁸*Excelenței Sale, Domnului Brătianu,
Președintele Consiliului, București*

Șebeko, pe care l-am văzut ieri, mi-a confirmat buna impresie asupra călătoriei în România, pe care a relatat-o Împăratului și generalului Alexeiev. El consideră atitudinea noastră politică stabilă, intervenția activă trebuind să depindă de conjuncturi militare în legătură cu care, adaugă el, nu trebuie să lăsăm să scape o nouă ocazie. Pare hotărât să creadă că, în această privință, la Excelența Voastră ar exista o lipsă de decizie.⁸²⁹

Chestiunea rechemării atașatului militar ar fi hotărâtă și Schilling mi-a spus că mai rămânea doar ca Ministerul de Război și Generalul Alexeiev să se pună de acord asupra alegerii înlocuitorului.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 11**Telegramă cifrată nr. 2534**

Petrograd, 24 decembrie 1915/6 ianuarie <1916>

*Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București*

⁸²⁷ Fragmentele de text evidențiate de editori cu caractere italice au fost dactilografiate cu roșu în documentul original.

⁸²⁸ În documentul original data este consemnată: „Petrograd, „24 XII/6 I - 1915” („Petrograd, le 24 XII/6 I - 1915” original, lb. franceză) ceea ce poate crea confuzia că ar fi vorba despre sfârșitul anului 1915. Numărul de înregistrare al telegramei în registratura Legației României la Petrograd (2533) ne face să excludem această variantă, deoarece în data de 24 decembrie 1914, aceeași registratură folosea nr. 1694. Un alt motiv pentru care am exclus varianta că telegrama ar putea fi emisă în 24 decembrie 1914 este conținutul acesteia.

⁸²⁹ Paragraf semnalat în textul original cu o linie laterală trasată cu creion roșu.

Ministerul Afacerilor Externe nu se arată satisfăcut de atitudinea Italiei care urmărește interese prea vizibil egoiste, mai ales în Albania, unde armata italiană evită contactul cu bulgarii și pare să fie invidioasă pe faptul că sârbii pătrund în anumite regiuni ale țării pe care italienii le consideră rezervate <lor>.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 16

■416

Telegramă cifrată nr. 2548

Petrograd, 26 decembrie 1915/8 ianuarie <1916>

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru,
Externe, București

În raport cu sondajele Germaniei în vederea păcii, se vorbește mult în acest moment la Petrograd de misiunea pe care ar fi avut-o domnișoara Vasilcikov, fostă domnișoară de onoare stabilită de mulți ani în Austria, în legătură intimă cu un conte S<z>écheny<i>.

Domnișoara Vasilcikov, întoarsă recent, ar fi adus, unii spun de la Ducele de Hesse, alții de la Împăratul Franz Josef, o scrisoare pentru Împăratul Nicolae.

În această scrisoare s-ar vorbi despre interesele monarhice și dinastice ale celor trei imperii și despre necesitatea de a se pune capăt acestui război.

O aluzie ar fi fost făcută în partea finală a scrisorii, împotriva Angliei, insinuând că Rusia ar fi avut motive de a se îndoii de aliata sa.

Scrisoarea domnișoarei Vasilcikov ar fi făcut cea mai proastă impresie; ea a rămas fără răspuns. Presa liberală a preluat această afacere pentru a acuza dreapta de a fi patronat acest demers, de a hrăni aceste sentimente germanofile și de a înclina către o pace separată cu Germania.

Domnișoara Vasilcikov a fost repusă în drepturile asupra proprietăților sale.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. I, f. 13

Excelenței Sale, Domnului Porumbaru
Externe, București

Însărcinatul cu afaceri al Greciei, din partea Guvernului său, a cerut ieri clarificări Guvernului Rus care, în acord cu Alianții săi, a remis Cabinetului elen o notă exprimând necesitatea de a limita importul în țările neutre în favoarea populației locale.

Sazonov i-a răspuns că această măsură viza să împiedice aprovizionarea prin liniile sale a trupelor inamice în Macedonia și că ea viza în special Grecia.

(s.) Diamandy

ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 30, vol. II, f. 74

INDICE ANTROPONMIC

A

Aehrenthal, Alois Lexa von, 73
 Alekseev, Mihail, vezi și Alexeiev, 129
 Alexandru al III-lea, 77
 Alexandru al II-lea, 30, 103, 479
 Alexeiev Mihail , vezi și Alexeev, 126,
 528, 531
 Antistene, 53
 Arion, Constantin, 179, 189, 195, 369,
 370, 410, 467, 508
 Arseniev, Boris, 121
 Arțimovici, A., 480

B

Banco, 83
 Barclay, George, 191, 193, 393, 467,
 485, 489, 498
 Bark, Piotr Lvovici, 207, 209, 210,
 357, 439, 440, 441, 461, 506
 Bax Ironside (Bay), Henry, 317, 321
 Beldiman, Alexandru, 56
 Berchtold, Leopold von, 75, 138, 262
 Berthelot, Henri Mathias, 133
 Bethman Hollweg, Theobald, 262
 Biron, Ernst Johann von, 479
 Bismarck, Otto von, 41, 55, 83
 Blondel, Jean Camille, 154, 275, 279,
 288, 329, 433, 516
 Brătianu, Ion I.C. 34, 37, 41, 44, 45,
 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57,
 58, 59, 60, 61, 63, 65, 67, 68, 69, 70,
 71, 80, 81, 82, 83, 90, 92, 93, 95, 97,
 99, 100, 101, 102, 103, 106, 110,
 113, 114, 115, 119, 122, 123, 124,
 125, 126, 127, 128, 129, 132, 138,

141, 142, 143, 144, 145, 146, 147,
 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155,
 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162,
 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170,
 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178,
 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185,
 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192,
 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199,
 202, 214, 216, 217, 222, 223, 227,
 228, 230, 233, 235, 238, 242, 243,
 254, 255, 258, 266, 267, 269, 272,
 273, 276, 277, 279, 280, 281, 282,
 283, 284, 285, 286, 288, 290, 292,
 293, 295, 296, 299, 300, 302, 303,
 305, 306, 307, 309, 313, 316, 318,
 320, 322, 323, 327, 329, 330, 331,
 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338,
 341, 342, 343, 345, 346, 347, 353,
 355, 356, 359, 361, 369, 371, 372,
 378, 381, 382, 383, 384, 385, 388,
 389, 390, 391, 393, 394, 395, 396,
 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403,
 405, 406, 407, 409, 410, 411, 412,
 413, 414, 416, 417, 419, 420, 421,
 422, 425, 426, 427, 428, 429, 430,
 432, 433, 434, 435, 436, 438, 444,
 446, 449, 450, 451, 452, 453, 456,
 463, 464, 466, 468, 469, 470, 472,
 473, 482, 483, 484, 485, 486, 487,
 488, 489, 491, 492, 494, 496, 497,
 499, 500, 501, 502, 503, 504, 507,
 508, 509, 510, 513, 514, 517, 518,
 519, 520, 523, 527, 528, 531
 Brătianu, Constantin, 179, 195, 400,
 410, 467, 472, 483, 509
 Brătianu, Ion C., 72

Brătianu, Vintilă, 106, 172, 369
Briand, Aristide, 39, 109, 110, 122,
516

Brusilov, Alexei, 527

Buchanan, George, 33, 84, 98, 119,
162, 168, 181, 252, 459

Bülöw, Bernhart von, 350, 494

Burián von Rajecz, Stephan, 104, 128,
270

Büssche, Hilmar von dem, 59

C

Cambon, Paul, 119

Cantacuzen, Nino, 508

Carlotti di Riparbella, Andrea, 121,
157, 181, 191, 198, 298, 383, 424,
438, 488, 521, 525

Carol I de Honenzollern-Sigmaringen,
29, 30, 48, 49, 50, 54, 55, 58, 59, 61,
62, 65, 74, 79, 85, 110, 123, 138,
141, 239, 270, 281, 351

Carp, Petre, 50, 58, 114

Casso, Leon A., 208

Chamberlain, Austen, 39

Champfort, Nicolas, 102

Churchill, Winston, 97

Cicero, Marcus Tullio, 26

Coburg, familia, 30, 128, 226, 390,
490

Coburg, prințul de, 490, vezi și

Ferdinand al Bulgariei

Constantin, regele Greciei 490

Constantinovici, Constantin, 394

Costinescu, Emil, 57, 60, 402, 433

Cruppi, Jean, 464, 474

Czernin, Ottokar, 36, 37, 56, 57, 58,
59, 60, 127, 128

D

Daumont, 29

Delcassé, Théophile, 99, 100, 122,
381, 382

Demidov, Elim Pavlovici, 490

Derussi, Gheorghe, 144, 145, 151,
161, 162, 226, 227, 260, 318, 320,
322, 365

Deschanel, Paul, 358

Diamandi, Constantin, Vezi și

Diamandy 25, 27, 28, 32, 33, 42, 44,
48, 51, 52, 61, 67, 68, 70, 71, 79, 81,
82, 84, 90, 91, 99, 100, 111, 113,
114, 121, 122, 123, 124, 125, 129,
132, 134, 135, 136, 137, 139, 141,
142, 143, 144, 145, 146, 147, 148,
149, 150, 151, 152, 153, 154, 155,
156, 157, 158, 159, 160, 161, 162,
163, 164, 165, 166, 167, 168, 169,
170, 171, 172, 173, 174, 175, 176,
177, 178, 179, 180, 181, 182, 183,
184, 185, 186, 187, 188, 189, 190,
191, 192, 193, 194, 195, 196, 197,
198, 199, 201, 202, 203, 204, 205,
206, 210, 211, 213, 215, 216, 217,
218, 219, 220, 221, 222, 223, 224,
225, 226, 227, 228, 229, 230, 231,
232, 233, 234, 235, 236, 237, 238,
239, 240, 241, 242, 243, 244, 245,
246, 247, 248, 249, 251, 253, 255,
256, 257, 258, 259, 260, 261, 263,
264, 265, 266, 267, 268, 270, 271,
272, 273, 274, 275, 276, 277, 278,
279, 280, 281, 282, 283, 284, 285,

286, 287, 288, 289, 290, 291, 292,
293, 294, 295, 296, 297, 298, 299,
300, 301, 302, 303, 304, 305, 306,
307, 308, 309, 310, 311, 312, 313,
314, 315, 316, 318, 319, 320, 321,
322, 323, 324, 325, 326, 327, 328,
329, 330, 331, 332, 333, 334, 335,
336, 337, 338, 339, 341, 342, 343,
344, 345, 346, 347, 348, 349, 350,
351, 352, 353, 354, 355, 356, 357,
358, 359, 360, 362, 363, 364, 365,
366, 368, 369, 371, 372, 373, 375,
377, 378, 380, 381, 382, 383, 384,
385, 386, 387, 388, 389, 390, 392,
393, 394, 395, 396, 397, 398, 399,
400, 401, 403, 405, 406, 407, 408,
409, 410, 411, 412, 413, 414, 416,
417, 418, 419, 420, 421, 422, 423,
424, 425, 426, 427, 428, 429, 430,
431, 432, 433, 434, 435, 436, 437,
438, 444, 446, 447, 448, 449, 450,
451, 452, 454, 455, 456, 457, 460,
461, 462, 463, 464, 465, 466, 468,
469, 471, 472, 474, 481, 482, 483,
484, 485, 487, 488, 489, 491, 492,
493, 494, 496, 497, 498, 499, 500,
501, 502, 503, 504, 505, 506, 507,
508, 509, 510, 512, 513, 514, 515,
516, 517, 518, 519, 523, 524, 525,
526, 527, 528, 530, 531, 532, 533

Diamandy, Constantin, vezi și

Diamandi, 2, 47, 61, 78, 79, 97, 137,
138, 201, 202, 203, 204, 206, 210,
213, 214, 215, 216, 217, 218, 219,
220, 221, 222, 223, 224, 225, 226,
227, 228, 229, 230, 231, 232, 233,
234, 235, 236, 237, 238, 239, 240,

241, 242, 243, 244, 245, 247, 248,
249, 251, 253, 256, 257, 258, 259,
260, 261, 262, 266, 267, 268, 270,
271, 272, 273, 274, 275, 276, 277,
278, 280, 281, 282, 283, 284, 285,
286, 287, 288, 289, 290, 292, 293,
294, 296, 297, 298, 300, 301, 302,
303, 304, 306, 307, 308, 309, 310,
311, 312, 313, 314, 315, 316, 317,
318, 319, 321, 323, 324, 325, 326,
328, 330, 331, 332, 333, 334, 335,
336, 337, 339, 341, 342, 343, 344,
345, 346, 347, 348, 349, 350, 352,
353, 354, 355, 358, 359, 360, 362,
363, 364, 365, 366, 368, 369, 371,
372, 373, 374, 375, 377, 379, 380,
381, 382, 383, 384, 385, 387, 388,
389, 390, 392, 393, 394, 396, 397,
398, 399, 400, 401, 403, 406, 407,
408, 409, 411, 412, 413, 414, 415,
416, 417, 418, 419, 420, 421, 423,
425, 427, 428, 429, 430, 431, 432,
433, 434, 435, 436, 437, 438, 446,
447, 448, 449, 450, 451, 452, 454,
455, 456, 457, 461, 462, 464, 465,
466, 471, 472, 474, 481, 482, 483,
485, 488, 489, 490, 491, 492, 493,
494, 496, 497, 498, 500, 501, 502,
503, 504, 505, 507, 508, 509, 510,
512, 513, 514, 515, 516, 517, 518,
519, 523, 525, 526, 527, 528, 531,
532, 533

Dimitriev, Radko, 143, 216, 237, 396
Durnovo, Piotr Nicolaevici, 471

E

Eduard al VII-lea, 33

Elisabeta de Wied, 30, 211

Enver Paşa, 367

Eveşeviev, I. T., 475

F

Fasciotti, Carlo, 56, 58, 68, 70, 298,
466

Ferdinand de Hohenzollern-
Sigmaringen, 30, 61, 65, 80, 110,
114, 123, 132, 169

Ferdinand de Saxa Coburg, 159, 226,
309, 450, 490, 511

Ferid Paşa, 212

Filipescu, Nicolae, 155, 161, 266, 279,
280, 315, 381, 405

Filodor, Nicolae, 326, 329, 366

Foch, Ferdinand, 98

Franz Iosef, 56, 57, 59, 60, 199, 262

Franz Ferdinand, 56, 74, 81

G

Garrusievici, 530

Germani, Nicolae, 151, 152, 254, 257,
261, 263, 265

Giers, Mihail de, 161, 255, 268, 315,
319, 398, 404, 500

Giessel von Gieslingen, Wladimir, 38

Glinka, Grigori, 193, 496

Goethe, Johann Wolfgang, 26

Goga, Octavian, 424

Gorceakov, Al. Mihailovici, 277, 479

Goremikin, Ivan Logghinovici, 207,
439, 440

Goulkievitch, 483, 523

Gounaris, Dimitrios, 457, 462

Greceanu, Sebastian, 239

Grey, Edward, 68, 70, 119, 145, 179,
186, 191, 228, 374, 383, 390, 407,
447, 451, 481, 483, 485, 489

Gucikov, Alexandr, 453, 483

Gurko, Vasili, 133

H

Harzendorff, Conrad von, 326

Hesse, familia, 400, 532

Hitrovo, Mihail A., 77

Hohenlohe, Ernst, 128

Hohenzolern, familia, 29, 30, 54, 55,
57, 61, 114

Holban, Ştefan, 192, 494

Hvostov, Alexei, 529

I

Iagow, Gottlieb von, 137, vezi și
Jagow

Ignatiev, col., 512

Iliescu, Dumitru, 192, 399, 490, 494

Imperiali, Guglielmo, 325, 383, 432

Ionescu, Take, 47, 294, 364, 381, 405

Iorga, Nicoale, 175, 389

Izvolksy, Alexandr, 73, 321

J

Jagow, Gottlieb von, 137, 512, vezi și
Iagow

Joffre, Joseph, 493, 512, 528

K

Kálnoky, Gustav, 41

Keller, Fiodor A., 123, 124, 125

Kellogg, Frank B., 39

Kiderlen-Wächter, Alfred von, 84, 85

Kiril, Mare Duce, 193, 194, 390, 500,
503, 504

Kitchener, Horatio Herbert, 518

Kokovčov, Vladmir, 142, 207, 208,
209

Krivošein, Alexandr, 208, 496

Krupensky, Alexandr, 191, 485

Kuropatkin, Alexei, 527

Kurtz, W. A., 512

L

Lacour-Gayet, Georges, 358, 516

Lahovary, Ion, 194, 507

Lahovary, Al. Em., 359, 405,

Lichnowsky, Karl Max, 221, 228

M

Machiavelli, Niccolò, 70

Mackensen, August von, 131

Maiorescu, Titu, 50, 114, 137, 211

Malkov, 208

Mansirev, 475, 479

Marghiloman, Alexandru, 46, 47, 294,
469

Maria, regina României, 30, 108, 128,
176, 193, 226, 390

Mérey, de, Kajetan von Kapos-Mére
76, 137, 138

Miliukov, 444, 529

Millerand, Alexandre, 408, 515

Milovanović, M., 263

Mișu, Nicolae, 379, 380, 393

Montaigne, Michel de, 26, 40

Moukransky Bagration, 394

N

Nanu, Constantin, 137

Napoleon al III-lea, 63, 88

Neratov, Anatoli, 433

Nicolae al II-lea, 28, 29, 77, 79, 91,
108, 121, 139, 142, 143, 145, 146,
147, 160, 163, 169, 174, 175, 176,
180, 186, 192, 194, 199, 209, 237,
391, 527

Nicolae Mihailovici, 91, 209

Nicolae Nicolaevici, 99, 117, 147, 237,
391, 430, 440

Nicolaevna, Tatiana, 476

O

O'Beirne, Hugh, 420, 426, 427

P

Paget, Arthur, 378

Paiano (Paianu), Dinu, 492

Paléologue, Maurice, 31, 32, 98, 99,
100, 147, 199, 214, 254, 381, 382,
412, 446, 483

Pašić, Nikola, 141, 202, 219, 320, 326

Perroy, 358

Phlewe (Pleve), Pavel A., 528

Piot, 410

Platon, 55

Poincaré, Raymond, 31, 32, 94, 408

Poklewski-Koziell, Stanislas,

vezi și Poklewsky, 37, 46, 57, 81, 82,
113, 124, 138, 150, 151, 152, 153,
154, 158, 159, 165, 166, 172, 177,
178, 179, 180, 182, 183, 185, 187,
189, 242, 254, 258, 259, 265, 287,

288, 293, 294, 299, 300, 333, 335,
369
Poklewsky, 82, 158, 255, 273, 284,
296, 299, 300, 301, 302, 309, 342,
371, 384, 398, 399, 401, 402, 403,
405, 406, 408, 411, 414, 417, 419,
420, 423, 424, 425, 430, 431, 433,
445, 452, 463, 464, 465, 468, 469,
472, 473, 483, 489, 491
Polivanoff, gen., 440
Porumbaru, Emanoil, 106, 141, 142,
143, 144, 145, 146, 147, 148, 149,
150, 151, 152, 153, 154, 157, 158,
159, 160, 161, 162, 163, 164, 165,
166, 167, 168, 169, 170, 171, 172,
173, 174, 175, 178, 181, 182, 184,
185, 186, 187, 188, 189, 190, 192,
193, 194, 195, 196, 197, 198, 199,
201, 202, 204, 205, 206, 211, 213,
216, 218, 219, 220, 222, 224, 225,
226, 227, 228, 229, 231, 232, 233,
235, 236, 237, 238, 239, 240, 241,
242, 244, 245, 246, 248, 249, 251,
253, 255, 256, 261, 263, 264, 267,
268, 270, 271, 275, 276, 294, 295,
297, 298, 301, 308, 309, 310, 311,
312, 313, 314, 319, 321, 322, 323,
324, 325, 330, 332, 333, 336, 341,
343, 344, 345, 348, 349, 350, 351,
352, 354, 355, 357, 359, 360, 362,
363, 364, 365, 366, 368, 373, 374,
375, 380, 385, 400, 422, 428, 434,
435, 437, 438, 439, 447, 448, 449,
455, 457, 462, 463, 465, 474, 481,
482, 484, 494, 495, 496, 497, 499,
502, 505, 508, 511, 516, 523, 525,
526, 529, 531, 532, 533

Portalès, Friedrich von, 31, 36, 37,
40, 146, 208, 234, 235, 251, 252,
253, 262
Procopie Dumitrescu, Ion, 381
Prodan, 472, 494
Purischievici, 475, 478

R

Radev, Simeon, 144, 226, 315, 340,
467
Radoslavov, Vasil Hristov, 164, 171,
324, 329, 332, 339, 365, 367
Rasputin, Grigori, 133, 191, 485
Renenkampf, Pavel, 454
Richelieu, A.-J., 94
Richer, 516
Ristić, Mihailo, 320, 329, 337
Rodzianko, Mihail V., 439, 440, 453,
483
Rosen, Roman Romanovici, 207, 209,
210
Ruzskii (Roussaki), Nikolai
Vladimirovici, 528

S

San Giuliano, Marchiz de, Antonino
Paternò Castello, 71
Sanders, Liman von, 31
Sarrail, Maurice, 131, 135
Savinski, 317, 318, 502
Savinsky, Alexandr, 483, 504
Saxa, de, Frederick Augustus III
30,
Sazonov, Serghei D., 27, 28, 30, 33, 34,
35, 36, 37, 40, 44, 45, 48, 49, 50, 51,
52, 57, 58, 60, 62, 63, 67, 68, 69, 70,
77, 79, 80, 81, 82, 90, 91, 96, 99,

100, 102, 103, 104, 106, 107, 108,
111, 115, 116, 117, 118, 121, 122,
123, 125, 126, 127, 132, 138, 142,
146, 147, 149, 151, 152, 153, 154,
155, 156, 157, 158, 159, 161, 162,
165, 166, 168, 169, 170, 172, 176,
178, 179, 180, 182, 183, 184, 185,
186, 187, 190, 191, 193, 194, 198,
203, 206, 207, 209, 210, 212, 214,
215, 216, 218, 221, 222, 223, 230,
232, 233, 234, 235, 240, 242, 243,
244, 245, 246, 247, 248, 249, 250,
252, 253, 255, 256, 257, 258, 259,
261, 262, 263, 264, 267, 268, 269,
270, 271, 272, 273, 274, 277, 278,
279, 280, 282, 283, 284, 286, 287,
289, 290, 291, 293, 294, 296, 298,
299, 302, 303, 305, 306, 307, 309,
310, 312, 313, 314, 316, 317, 318,
319, 320, 321, 323, 324, 331, 332,
335, 337, 340, 343, 350, 353, 354,
356, 357, 361, 363, 366, 369, 370,
371, 372, 375, 378, 379, 382, 384,
386, 387, 388, 391, 392, 397, 399,
402, 403, 405, 406, 407, 408, 409,
411, 412, 414, 416, 417, 419, 420,
423, 426, 428, 430, 431, 432, 433,
434, 436, 438, 439, 442, 443, 451,
452, 454, 456, 458, 459, 464, 465,
473, 474, 482, 485, 488, 489, 490,
492, 496, 497, 500, 501, 504, 505,
511, 518, 521, 526, 533

Sârbu, Grigore, 381

Schilling, F. M., 35, 80, 154, 155, 158,
163, 167, 217, 219, 223, 229, 230,
239, 240, 245, 249, 250, 252, 258,
264, 265, 276, 277, 286, 289, 290,

299, 300, 301, 323, 336, 337, 342,
343, 344, 355, 420, 433, 456, 500,
518, 523, 531

Schoen, W.F. von, 236

Seculicz, Iuliu, 58

Serghei, Mare Duce, 400

Sonnino, Sidney, 70, 370

Steeg, Louis, 365

Ștegllovitov (Șteglloviteff), Ivan
Grigorevici, 524

Stürmer, Boris, 132, 416

Szapáry, Frigyes, 36, 41, 247, 262

Ș

Șaricov (Cearîkov), Nikolai Valerevici,
500

Șcerbaciov (Șcerbacev), Dmitri,
195, 197, 483, 510, 519, 527

Șebeko, Nikolai N., 198, 210, 523, 531

Știrbey, Barbu, 60

T

Tacitus, Cornelius, 114

Talaat Pașa, Mehmed, 268

Thurn Valsassina, Duglas, 208

Tisza, István, 325, 387

Totleben, conte, 212

Trubețkoi, Grigori Nikolaevici, 205,
206, 308, 312, 324, 331, 340, 342,
449, 473, 483

Tschirschky, Heinrich von, 262

Turkhan Pașa Përmeti, 212

Țarkof, 416

V

Vasilcikov, 532

Vasiliu, 189, 472, 483
Venizelos, Elefterios, 173, 219, 311,
312, 326, 327, 337, 363, 366, 375,
376, 377, 447, 462, 469
Vesnić, Milenko Radomar, 170, 358
Victor Emanuel al III-lea, 69
Viviani, René, 236, 483
Vladimir, Marea Ducesă, 390

W

Waldburg, Heinrich von, 56, 57
Waldthausen, Julius von, 58, 59
Wied, Wilhelm de, 30, 142, 211, 212
Wilhelm al II-lea, 56, 57, 59, 128, 137,
138, 211, 212, 236, 375
Witte, Serghei de, 137, 207, 208, 352

Z

Zarifopol, Emil, 320, 322
Zimmerman, 301
Zografos, Georgios Christakis, 212

INDICE TOPONIMIC

A

Adriatică, vezi și Marea Adriatică, 66,
74, 447

Africa, 202, 370, 518

Albania, 30, 66, 69, 72, 82, 168, 199,
211, 212, 213, 295, 350, 447, 455,
462, 504, 512, 532

Algyo, 381

Alsacia, 64, 92, 112, 417, 459

America, 305, 330, 497, 501

Anglia, 31, 33, 34, 50, 53, 58, 63, 68,
69, 84, 87, 88, 94, 96, 97, 100, 107,
108, 112, 115, 119, 144, 145, 150,
151, 159, 167, 168, 169, 170, 174,
175, 180, 181, 188, 194, 214, 215,
221, 225, 228, 234, 242, 248, 249,
250, 254, 255, 256, 257, 258, 278,
297, 305, 309, 316, 319, 322, 324,
329, 340, 345, 346, 347, 348, 352,
354, 363, 367, 373, 374, 380, 382,
385, 386, 387, 388, 390, 403, 407,
418, 419, 420, 426, 436, 441, 442,
451, 459, 462, 481, 489, 491, 492,
495, 497, 501, 502, 517, 518, 525,
532

Ardeal, 520

Arhanghelsk, 490

Armenia, 141, 203

Asia, 78, 202, 370, 447, 518

Asia Mică, 202, 447, 518

Atena, 238, 311, 312, 326, 328, 329,
339, 341, 342, 363, 366, 447, 462,
469, 490, 511, 525

Austria, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 51, 55,
56, 57, 58, 63, 67, 71, 92, 112, 113,
124, 125, 146, 148, 151, 214, 215,

217, 218, 222, 223, 232, 233, 238,
240, 246, 256, 257, 274, 312, 318,
323, 337, 353, 459, 477, 479, 495,
510, 517, 532

Austro-Ungaria, 25, 28, 29, 33, 36, 37,
39, 41, 42, 44, 45, 51, 54, 56, 57, 64,
65, 66, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 81, 83,
85, 92, 104, 115, 122, 128, 129,
137, 138, 142, 143, 144, 145, 149,
150, 151, 155, 158, 160, 163, 164,
165, 166, 167, 168, 169, 170, 175,
182, 204, 208, 209, 212, 214, 215,
218, 219, 221, 222, 223, 224, 233,
235, 242, 243, 244, 246, 247, 248,
249, 250, 251, 252, 258, 263, 264,
265, 271, 272, 280, 295, 301, 308,
313, 316, 319, 324, 326, 333, 335,
337, 341, 343, 344, 348, 349, 350,
357, 360, 363, 365, 376, 386, 392,
430, 445, 525

B

Bagdad, 83, 103, 130, 374

Balcani, 30, 33, 42, 75, 76, 79, 85, 89,
102, 128, 158, 163, 189, 190, 191,
192, 193, 195, 196, 205, 226, 255,
257, 301, 326, 342, 368, 369, 376,
458, 459, 467, 473, 479, 490, 491,
493, 495, 498, 509, 512, 514, 521

Balcic, 391, 392, 415, 473, 485

Balkani, 479

Baltica, Marea 213

Banat, 70, 91, 94, 95, 96, 112, 116,
118, 119, 168, 170, 175, 176, 177,
178, 179, 180, 181, 274, 349, 358,
378, 384, 387, 388, 390, 391, 394,

395, 396, 398, 401, 402, 403, 405,
 407, 408, 411, 412, 414, 415, 417,
 418, 419, 420, 424, 445, 467, 468,
 469
 Basarabia, 46, 47, 49, 50, 52, 55, 64,
 76, 77, 78, 79, 80, 83, 86, 95, 112,
 113, 121, 124, 131, 154, 175, 191,
 192, 193, 195, 196, 197, 277, 388,
 425, 485, 488, 491, 492, 497, 503,
 510, 512, 513, 519
 Bavaria, 262
 Bayajid, 312
 Baziaș, 387
 Bekes-Samson, 381
 Belgia, 49, 99, 115, 132, 148, 149,
 150, 178, 240, 245, 253, 256, 319,
 338, 396, 403, 422, 497
 Belgrad, 34, 36, 38, 56, 57, 142, 214,
 215, 221, 222, 262, 311, 335, 415,
 419, 466, 467
 Berlin, 56, 58, 72, 73, 75, 83, 85, 86,
 89, 103, 111, 114, 128, 130, 198,
 212, 219, 220, 247, 253, 255, 262,
 281, 301, 305, 314, 360, 365, 467,
 510, 512, 526
 Berna, 334, 341
 Biela-Serkow (Biserica Albă), 387
 Boemia, 56, 66, 137, 295, 349
 Bordeaux, 59, 327
 Borșa, 386
 Bosfor, 79, 80, 103, 161, 169, 172,
 191, 315, 373, 385, 395, 429, 450
 Bosnia-Herțegovina, 25, 73, 223, 344,
 349, 447, 455
 Breslau, 272
 Bucovina, 49, 51, 53, 59, 70, 91, 94,
 95, 96, 104, 112, 116, 118, 122,
 123, 124, 125, 152, 153, 155, 162,
 176, 177, 180, 181, 264, 265, 266,
 269, 271, 272, 274, 277, 280, 281,
 282, 283, 285, 290, 292, 322, 349,
 353, 372, 378, 384, 387, 390, 391,
 392, 394, 395, 396, 402, 411, 412,
 415, 419, 425, 445, 459
 București, 34, 36, 37, 46, 56, 59, 63,
 65, 66, 67, 68, 72, 75, 76, 77, 80, 81,
 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 94, 99,
 104, 106, 111, 113, 114, 121, 123,
 125, 142, 144, 145, 150, 153, 154,
 155, 157, 158, 159, 161, 162, 163,
 164, 174, 211, 223, 254, 264, 275,
 313, 321, 326, 328, 330, 337, 351,
 357, 379, 396, 407, 432
 Budapesta, 56, 74, 83, 325
 Bug, 527
 Bukovina, 59
 Bulgaria, 29, 31, 42, 44, 50, 56, 57, 58,
 59, 61, 68, 69, 75, 76, 78, 80, 84, 86,
 87, 102, 103, 105, 120, 124, 127,
 130, 135, 136, 143, 144, 146, 158,
 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166,
 171, 172, 176, 180, 185, 186, 187,
 189, 190, 194, 196, 205, 206, 214,
 216, 219, 224, 226, 227, 230, 231,
 236, 237, 250, 254, 256, 257, 258,
 260, 265, 269, 276, 286, 296, 301,
 306, 309, 310, 311, 312, 313, 315,
 316, 317, 319, 321, 322, 323, 324,
 325, 326, 327, 328, 329, 331, 332,
 335, 337, 338, 339, 340, 342, 343,
 355, 358, 364, 365, 367, 368, 376,
 377, 391, 392, 395, 414, 415, 437,
 442, 447, 450, 451, 458, 465, 466,
 467, 473, 485, 490, 493, 494, 495,
 502, 504, 510, 511, 514, 521, 522
 C
 Cadrilater, 29

Canada, 181, 410, 417, 421, 453
Canalul de Suez, 374
Carpați, 135,
Carpați, 54, 61, 67, 75, 81, 120, 135,
136 458
Caucaz, 272, 308, 310, 312
Ceremuș, 402
Cerna, 96
Cernăuți, 396, 458
Chantilly, 136, 197, 517, 518
China, 459
Chios, 202
Chișinău, 80
Chitila, 82, 138
Constantinopol, 68, 75, 78, 83, 103,
104, 105, 107, 128, 137, 138, 175,
219, 255, 260, 310, 315, 316, 365,
379, 385, 433, 450, 460, 466, 500,
508
Constanța, 28, 30, 80, 81, 87, 155
Corfu, 96, 205
Cotroceni, 114
Cracovia, 344, 396
Crimeea, 159, 308
Croația, 66
Curlanda, 475, 478
Curtea de Argeș, 60

Ç

Çatalca(Ceatalgea), 75, 455

D

Dalmația, 70, 92, 344
Danemarca, 112, 186, 227, 429, 448
Dardanele, 79, 80, 102, 104, 107, 120,
161, 169, 172, 191, 202, 304, 322,
356, 373, 376, 427

Dauphiné, 119, 121, 521
Debreczen, 382
Dedeagaci, 495
Dobrici, 29, 391, 392, 415, 473
Dobrogea, 29, 75, 78, 86, 87, 127, 130,
254, 318, 392, 521
Dodecanez, 202
Dunărea, 32, 79, 82, 89, 95, 103, 116,
133, 159, 182, 183, 213, 304, 306,
363, 387, 398, 399, 412, 419, 426,
428, 510
Durazzo, 212, 504

E

Egipt, 195, 272, 312, 374, 493, 495,
508, 518
Elveția, 72, 76, 165, 244, 334, 422,
428, 494
Enos, 313
Epir, 203, 212
Erzeroum, 312
Estlanda, 475, 476
Europa, 39, 58, 63, 67, 78, 79, 88, 92,
112, 137, 138, 184, 187, 203, 218,
257, 274, 275, 324, 335, 354, 360,
370, 383, 455, 459, 507

F

Finlanda, 220, 244, 253, 310
Fiume, 70
Florica, 113
Focșani, 370
Franța, vezi și Republica Franceză,
27, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 63, 71, 87,
88, 89, 92, 94, 96, 97, 99, 100, 107,
108, 109, 112, 115, 119, 121, 122,
132, 133, 134, 142, 144, 147, 149,

150, 154, 159, 170, 174, 175, 180,
204, 207, 214, 358, 386, 459, 516

G

Gadic, 386

Galați, 45

Galiția, 38, 269, 297, 344, 349, 372,
388, 396, 404, 413, 415, 419, 422,
426, 427, 430, 460, 480

Gallipoli, 442, 447, 458, 460, 486,
487, 491

Gange, 145, 227

Germania, 25, 29, 31, 32, 33, 35, 36,
38, 40, 41, 46, 50, 55, 56, 57, 58, 59,
65, 71, 73, 83, 84, 85, 92, 103, 111,
112, 115, 124, 125, 137, 144, 145,
146, 147, 148, 150, 151, 154, 159,
160, 162, 161, 167, 169, 176, 184,
190, 191, 192, 194, 195, 204, 208,
211, 217, 218, 221, 222, 225, 229,
232, 233, 234, 235, 236, 237, 238,
240, 246, 247, 248, 249, 251, 252,
253, 256, 257, 260, 262, 265, 268,
271, 295, 304, 305, 307, 308, 312,
320, 330, 344, 348, 350, 352, 353,
357, 360, 376, 367, 377, 392, 422,
430, 436, 439, 445, 448, 459, 469,
473, 477, 478, 479, 480, 482, 490,
495, 502, 505, 521, 526, 529, 532

Golful Persic, 103

Grecia, 42, 66, 69, 103, 104, 110, 141,
147, 158, 160, 163, 166, 171, 173,
185, 187, 188, 191, 193, 195, 198,
199, 202, 203, 219, 224, 227, 238,
295, 301, 311, 312, 316, 321, 324,
326, 327, 332, 338, 339, 340, 342,
358, 363, 366, 367, 375, 376, 377,
385, 391, 447, 455, 462, 486, 490,

495, 501, 507, 510, 511, 512, 526,
533

Gurile Dunării, 88

Guttin (Gutâi), 386

H

Haga, 303

Harkov, 476

Helsingfors, 227

Herțegovina, 223, 344

I

Iablonița, 391

Imperiul Britanic, 39

Imperiul Rus (Moscovit, Țarist), 27,
35, 38, 45, 51, 73, 90, 104, 142,
190, 194, 197, 205, 254, 277, 321,
437, 527

Imperiului Otoman (Turc), 31, 38, 74,
75, 86, 107, 205, 212, 185, 268,
376, 438

Irkuțk, 476

Istip (Iștip), 326

Italia, 26, 29, 42, 44, 47, 53, 56, 58, 61,
63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72,
73, 83, 84, 91, 92, 94, 96, 107, 108,
109, 112, 115, 116, 117, 121, 144,
152, 153, 157, 160, 163, 168, 171,
174, 175, 180, 181, 182, 185, 188,
194, 196, 198, 199, 202, 204, 212,
218, 221, 225, 229, 236, 241, 242,
244, 260, 267, 268, 270, 272, 273,
283, 295, 298, 305, 313, 325, 326,
340, 350, 364, 366, 370, 378, 380,
383, 388, 389, 396, 401, 403, 410,
412, 414, 416, 417, 418, 420, 423,
424, 428, 435, 438, 442, 458, 462,
466, 488, 489, 490, 497, 501, 502,

504, 505, 508, 512, 516, 517, 521,
525, 532

Iugoslavia, 85

J

Japonia, 59, 163, 164, 167, 170, 175,
176, 180, 188, 192, 195, 209, 315,
323, 330, 336, 345, 346, 347, 354,
359, 385, 394, 396, 410, 414, 417,
418, 439, 442, 455, 459, 464, 470,
492, 493, 509, 519

K

Kavala, 321, 447, 449, 455

Kazan, 246

Kiev, 46, 120, 123, 220, 246, 424, 454,
519, 521

Kočani, 326

Kostroma, 476

Kovel (Kowel), 130, 133

Kowno, 467

Krasnoe Selo, 143, 220

L

Lemberg, 59, 98, 198, 378, 395, 396,
412, 458, 488, 527

Levant, 438

Libia, 26

Liège, 149, 245, 248

Livadia, 79, 80

Livlanda, 475, 463, 476

Locarno (Lucerne), 494

Londra, 33, 62, 65, 69, 90, 95, 100,
102, 117, 119, 122, 191, 196, 201,
203, 215, 220, 225, 229, 232, 252,
260, 275, 282, 289, 291, 292, 303,
313, 325, 327, 357, 373, 379, 383,

386, 419, 424, 428, 485, 493, 516,
518

Lorena, 459

Lublin, 98, 120, 520

Luxemburg, 240

M

Macedonia, 102, 103, 145, 186, 194,
226, 229, 319, 326, 335, 338, 340,
342, 414, 447, 448, 449, 462, 495,
502, 510, 511, 522, 533

Malmö, 167, 344

Mamornița, 123, 124, 125, 126, 127,
128

Maramureș, 118, 390, 415

Marea Adriatică, 69, 211, 344, 448,
510

Marea Baltică, 246

Marea Britanie, 28, 30, 33, 38, 39, 53,
68, 84, 87, 88, 162, 179, 184, 191,
204, 221, 317

Marea Egee, 141, 201, 256, 316

Marea Mediterană, 40, 78, 79, 105,
272

Marea Neagră, 79, 87, 88, 105, 107,
138, 246, 308, 310, 311, 373

Mehadia, 425

Metelin, 202

Meuse, 245

Midia, 313

Moldova, 78, 86, 125, 131

Monarhia Austro-Ungară (Monarhia
Dualistă), 42, 44, 53, 65, 73, 91, 92,
93, 104, 247, 277, 282, 290, 291,
292

Monastir, 511, 526

Moscova, 178, 181, 190, 220, 246,
400, 410, 421, 424, 440, 443, 454,
478, 482, 488

Munte negru, 72, 358, 367, 391, 442,
510, 525

Mureș, 387

N

Nagybánya (Baia Mare), 387

Namur, 149, 245, 248

Nămoloasa, 111

Nistru, 78, 488

Niș, 324, 326, 328, 447, 455, 467

Novi Pazar, 25, 38

Novorosiisk, 308

O

Occident, 88, 100, 195, 470, 508

Odessa, 45, 220, 239, 246, 272, 308,
429, 494

Ohrida, 455

Orient, 72, 76, 83, 88, 103, 135, 210,
215, 459, 490, 494, 518

Orșova, 324

Ouchy, 202

P

Paris, 27, 59, 62, 65, 79, 86, 88, 89, 90,
91, 95, 100, 102, 117, 122, 170,

198, 205, 221, 236, 275, 282, 289,

291, 292, 321, 357, 358, 359, 379,

420, 462, 492, 516, 525

Pelitza, 308

Peterhof, 142, 213, 220, 232, 249

Petersburg, vezi și Sankt Petersburg,

26, 28, 30, 35, 40, 41, 42, 43, 44, 46,

47, 52, 66, 70, 77, 80, 82, 90, 116,

134, 137, 141, 146, 164, 166, 172,

201, 203, 204, 205, 206, 207, 211,

213, 214, 218, 221, 222, 225, 226,

229, 236, 237, 239, 241, 247, 253,

257, 258, 260, 262, 263, 275, 278,
288, 315, 333, 342, 368, 512

Petrograd, 50, 51, 53, 63, 65, 67, 68,

78, 84, 90, 99, 100, 103, 109, 121,

122, 127, 137, 151, 152, 153, 154,

155, 156, 157, 158, 159, 160, 161,

162, 163, 164, 165, 166, 167, 168,

169, 170, 171, 172, 173, 174, 175,

176, 177, 178, 179, 180, 181, 182,

183, 184, 185, 187, 188, 189, 190,

191, 192, 193, 194, 195, 196, 197,

198, 199, 201, 226, 254, 263, 264,

265, 266, 267, 268, 269, 270, 271,

272, 273, 275, 276, 277, 278, 280,

281, 282, 283, 284, 285, 286, 288,

290, 292, 293, 294, 295, 296, 297,

298, 299, 300, 301, 302, 303, 304,

306, 307, 308, 309, 310, 311, 312,

313, 314, 315, 316, 317, 319, 320,

321, 323, 324, 325, 326, 327, 328,

329, 330, 331, 332, 333, 334, 335,

336, 337, 338, 339, 341, 342, 343,

344, 345, 346, 347, 348, 349, 350,

351, 352, 353, 354, 355, 357, 359,

362, 364, 368, 370, 371, 372, 374,

375, 377, 379, 380, 381, 382, 385,

386, 387, 388, 390, 391, 393, 394,

396, 397, 398, 400, 401, 402, 403,

406, 407, 409, 410, 411, 413, 415,

416, 417, 419, 421, 422, 423, 424,

425, 428, 429, 430, 431, 432, 433,

434, 435, 439, 444, 446, 447, 448,

451, 452, 454, 455, 456, 457, 460,

462, 464, 465, 466, 467, 468, 470,

471, 472, 474, 475, 476, 477, 478,

479, 480, 482, 484, 485, 487, 489,

491, 492, 494, 495, 497, 498, 499,

500, 502, 505, 507, 508, 509, 511,

512, 513, 514, 519, 520, 523, 525,
526, 529, 531, 532, 533
Pezka, 387
Plevna, 54, 80, 86
Polonia, 33, 112, 188, 299, 347, 361,
444, 476
Portsmouth, 225
Potsdam, 57
Predeal, 138, 150, 223, 254
Prusia, 184, 435, 454
Prut, 77, 78, 91, 95, 116, 148, 155,
236, 243, 281, 283, 285, 378, 381,
391, 396, 398, 401, 402, 405, 411,
415, 425, 458
Przemysl, 123, 363, 395, 458

R

Regatul Sfântului Ștefan (Ungaria), 73
Reich (vezi și Germania), 83
Republica Franceză, vezi și Franța,
31, 33, 213, 215
Riga, 429, 463, 479, 528
Roma, 26, 27, 67, 68, 70, 72, 76, 95,
113, 137, 255, 306, 350, 406, 420,
462, 500
România, 25, 26, 29, 30, 32, 34, 35,
36, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 62, 63,
64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73,
75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84,
85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94,
95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
103, 104, 105, 106, 108, 109, 110,
111, 112, 113, 115, 117, 118, 120,
121, 122, 123, 124, 126, 127, 128,
129, 132, 133, 134, 135, 136, 137,
138, 139, 141, 142, 143, 144, 145,
147, 148, 149, 150, 151, 152, 153,

154, 155, 156, 157, 158, 159, 160,
161, 162, 163, 164, 165, 166, 167,
168, 169, 170, 171, 172, 173, 174,
175, 176, 177, 178, 179, 180, 181,
182, 183, 184, 185, 186, 187, 188,
189, 190, 191, 192, 193, 194, 195,
196, 197, 198, 199, 201, 204, 205,
206, 211, 213, 214, 216, 217, 219,
222, 223, 226, 227, 228, 229, 236,
238, 239, 241, 243, 244, 245, 249,
250, 254, 255, 257, 258, 260, 262,
264, 265, 266, 267, 269, 272, 274,
275, 276, 277, 278, 279, 280, 281,
282, 283, 284, 285, 286, 287, 288,
290, 291, 292, 293, 294, 295, 297,
298, 299, 300, 301, 302, 303, 304,
305, 306, 307, 308, 311, 315, 316,
317, 319, 320, 321, 322, 323, 324,
326, 327, 328, 329, 330, 331, 332,
333, 334, 335, 337, 338, 339, 340,
341, 342, 343, 344, 346, 349, 350,
352, 353, 355, 357, 358, 359, 360,
361, 362, 363, 364, 365, 366, 367,
370, 373, 377, 378, 379, 384, 386,
387, 388, 389, 390, 392, 393, 403,
405, 406, 408, 409, 411, 413, 415,
416, 420, 423, 425, 426, 427, 431,
432, 434, 436, 439, 442, 444, 445,
451, 452, 456, 458, 459, 465, 466,
467, 473, 485, 486, 487, 488, 489,
491, 492, 496, 498, 501, 503, 507,
510, 512, 514, 516, 519, 520, 521,
522, 526, 531
Rusciuc, 75, 127
Rusia, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34,
35, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46,
47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57,
58, 59, 62, 63, 64, 65, 68, 70, 71, 72,
73, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85,

86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96,
97, 99, 100, 101, 102, 103, 104,
105, 106, 107, 108, 109, 111, 113,
114, 115, 117, 118, 120, 121, 122,
123, 125, 127, 129, 132, 133, 134,
137, 138, 141, 142, 143, 145, 146,
147, 148, 149, 150, 151, 152, 153,
155, 156, 157, 158, 160, 161, 162,
163, 164, 165, 166, 167, 168, 169,
170, 171, 172, 173, 174, 175, 176,
177, 179, 180, 181, 182, 183, 184,
185, 186, 187, 188, 189, 190, 193,
196, 197, 198, 199, 203, 205, 207,
208, 210, 211, 212, 213, 214, 215,
216, 217, 218, 219, 220, 221, 225,
226, 227, 229, 230, 232, 233, 234,
235, 236, 238, 240, 244, 245, 246,
247, 248, 249, 250, 251, 252, 253,
254, 255, 256, 257, 258, 259, 260,
262, 263, 264, 265, 266, 267, 268,
269, 270, 271, 272, 274, 276, 277,
278, 279, 281, 282, 283, 284, 285,
287, 288, 289, 290, 291, 292, 293,
294, 296, 297, 298, 299, 300, 301,
302, 303, 305, 306, 307, 308, 310,
311, 312, 315, 317, 319, 320, 321,
323, 324, 325, 328, 329, 331, 334,
336, 337, 338, 339, 340, 341, 342,
343, 344, 345, 347, 349, 351, 352,
353, 354, 355, 358, 361, 365, 366,
367, 368, 369, 370, 371, 372, 374,
377, 379, 380, 381, 382, 384, 385,
386, 387, 390, 391, 393, 394, 395,
396, 397, 401, 402, 403, 405, 406,
408, 410, 411, 414, 415, 416, 417,
419, 421, 423, 430, 434, 435, 439,
440, 441, 442, 444, 445, 448, 450,
454, 459, 460, 461, 463, 464, 468,
469, 470, 471, 474, 475, 477, 479,

480, 481, 482, 489, 490, 491, 495,
497, 500, 502, 504, 506, 507, 511,
521, 522, 523, 524, 527, 529, 532
Ruteni, munții 402

S

Salonic, 85, 131, 135, 194, 195, 196,
197, 198, 363, 462, 486, 488, 489,
490, 493, 495, 502, 508, 511, 514,
515, 518, 525, 526
Salzburg, 262
Sangeac Novi Pazar, 25, 76
Sankt Petersburg, vezi și Petersburg,
31, 51, 57, 75, 80, 119, 141, 142, 143,
144, 145, 146, 147, 148, 149, 150,
151, 201, 208, 212, 216, 217, 221,
224, 225, 229, 233, 235, 243, 247,
248, 251, 257, 260, 275, 437
Sarajevo, 32, 56, 80, 143, 246
Schipot, 386
Schleswig, 112
Schlok, 528
Scutari, 72, 75, 442
Sebeș-Criș, 382
Seghedin, 381
Serbia, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42,
44, 52, 56, 57, 59, 63, 67, 69, 73, 76,
81, 82, 85, 92, 94, 95, 96, 102, 103,
112, 120, 130, 138, 141, 142, 143,
144, 145, 146, 149, 151, 154, 158,
159, 160, 162, 163, 164, 165, 166,
168, 170, 185, 186, 187, 189, 194,
195, 196, 199, 201, 202, 205, 213,
214, 215, 216, 217, 218, 219, 221,
222, 223, 224, 225, 226, 227, 229,
231, 233, 239, 246, 247, 250, 256,
257, 262, 263, 276, 278, 287, 298,
299, 300, 301, 304, 306, 307, 308,
311, 313, 319, 320, 322, 324, 325,

326, 327, 328, 329, 331, 332, 335,
336, 337, 338, 339, 341, 342, 344,
349, 350, 358, 360, 363, 366, 377,
387, 392, 393, 394, 412, 414, 437,
439, 442, 447, 448, 455, 462, 465,
466, 473, 486, 487, 495, 502,
510, 514
Sevastopol, 308, 351
Siberia, 424, 461, 474, 476, 480, 529
Silezia, 297
Siliștra, 87, 205
Sinaia, 37, 42, 46, 47, 54, 55, 81, 144,
148, 151, 222, 241, 243, 258, 261
Siret, 122, 131, 391, 392, 425
Sirmia, 455
Smyrna, 363, 462
Sofia, 29, 32, 56, 84, 86, 130, 144, 151,
161, 162, 219, 226, 227, 260, 309,
317, 319, 320, 322, 324, 332, 339,
365, 367, 379, 420, 426, 447, 466,
467, 493, 497, 502
Soma (Somme), 109
Someș, 382, 387
Spalato, 455
Spania, 170, 305, 357
St. Petersburg, 36, 79, 128, 208, 234,
235, 247, 258, 317, 420
Statele Unite ale Americii, 40, 146,
209, 232, 237, 348
Stockholm, 253
Strâmători (Bosfor și Dardanele), 79,
80, 81, 88, 95, 96, 101, 104, 105,
106, 107, 108, 157, 161, 168, 169,
172, 173, 174, 175, 191, 203, 297,
314, 315, 316, 352, 354, 356, 369,
370, 371, 372, 373, 374, 375, 378,
379, 380, 383, 385, 417, 437, 447,
460, 467, 485
Stripa, 488

Suceava, 95, 96, 386, 392
Suedia, 50, 213, 269, 344, 460
Sulina, 45

T

Theodosie, 308
Timișoara, 387
Timișu, 81
Timoc, 95
Tisa, 91, 116, 174, 183, 378, 381, 387,
391, 392, 398, 399, 411, 415, 426,
428
Tisza-Újlak, 387
Tokyo, 345
Tomsk, 424
Torontal, 391, 392
Tracia, 311, 312, 316, 326, 455, 458
Transilvania, 49, 51, 58, 59, 60, 61,
64, 91, 100, 112, 118, 124, 137,
152, 153, 162, 168, 171, 228, 230,
264, 265, 266, 269, 271, 272, 274,
311, 322, 349, 363, 369, 386, 425,
459, 521
Trebizonda, 272
Trentino, 70, 92, 270, 283, 383
Trieste, 72, 383
Tripolitania, 272
Tula, 476
Turcia, 31, 50, 52, 58, 60, 66, 75, 80,
86, 103, 104, 105, 107, 124, 130,
137, 141, 152, 153, 157, 158, 159,
160, 161, 162, 170, 173, 182, 184,
186, 190, 202, 203, 260, 268, 269,
270, 271, 272, 295, 297, 301, 302,
305, 307, 308, 310, 311, 312, 313,
314, 315, 320, 322, 351, 360, 364,
367, 370, 372, 373, 375, 376, 392,
427, 433, 437, 438, 442, 447, 451,
466, 469, 473, 494

Turkestan, 506
Turtucaia, 131, 370, 485
Tver, 476

Vologda, 29

W

Washington, 209, 275, 348

Ț

Țarskoe Selo, 169, 208, 391
Țările Române, 121

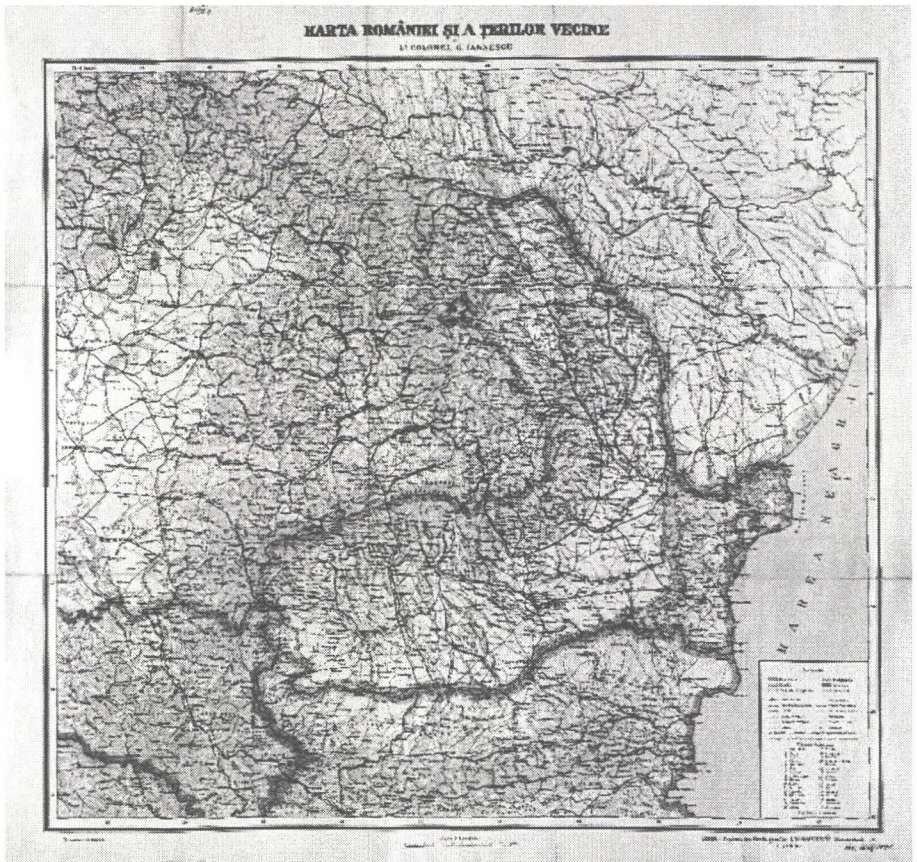
U

Ungaria, 37, 41, 56, 58, 60, 64, 68, 73,
74, 75, 76, 83, 85, 100, 117, 118,
130, 137, 138, 149, 165, 176, 218,
222, 245, 246, 248, 258, 264, 274,
277, 316, 325, 328, 336, 349, 363,
376, 387, 415, 459
Ungheni, 202, 323, 494

V

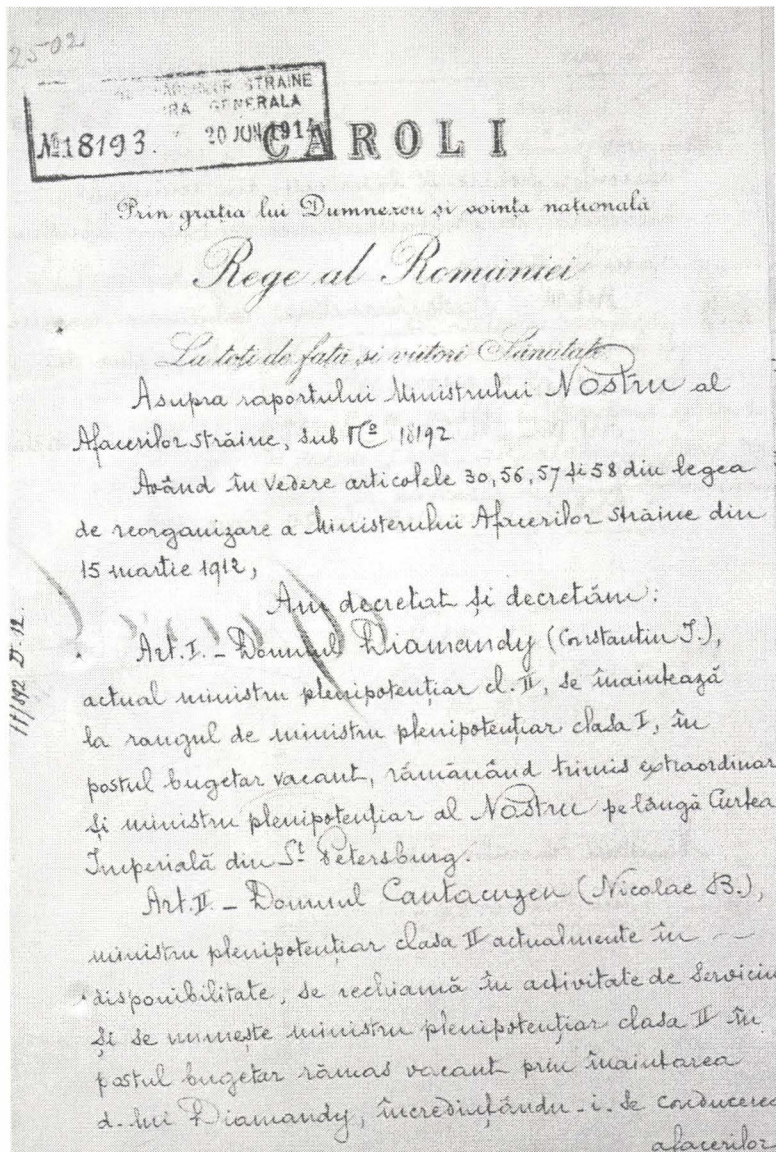
Valahia, 86, 87
Valea Timocului, 437
Vallona, 270, 350, 366
Vardar, 319, 321
Varna, 75, 238, 286, 433
Varșovia, 119, 120, 183
Vasaros-Nameny, 382, 387
Vatican, 113, 341
Verdun, 109
Vidin, 473
Viena, 34, 35, 36, 56, 57, 58, 67, 71,
72, 73, 75, 76, 81, 83, 85, 111, 113,
127, 130, 142, 143, 145, 210, 214,
215, 217, 218, 219, 220, 221, 222,
223, 225, 226, 229, 232, 234, 252,
257, 262, 302, 350, 360, 379, 427,
467, 523
Villafranca, 63
Vistula, 476
Vladivostok, 323, 347
Volinia, 476, 478

1896. Hartă a României înainte de Primul Război Mondial.
 ANR, SANIC, *Colecția Hărți*, A XXXV-7

11 septembrie 1913. Decret regal de numire a lui C. I. Diamandi în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pe lângă Curtea Imperială din Sankt Petersburg.

AMAE, fond 77, D 12 vol. II

afacerilor școlare și bisericești din Peninsula ~
balcanică, în administrațiunea centrală a Ministerului
Afacerilor Străine.

Art. III. - Aceste înaintare, rechemare, numire
și însărcinare se vor considera făcute pe ziua de
18 iunie 1914.

Art. IV. - Ministrul Nostru al Afacerilor Străine
este însărcinat cu executarea acestui Decret.

Dat în București, la 20 iunie 1914.

Govor

Ministrul Afacerilor Străine:

Ion Tomulescu

№ 2502

Propunerea ministrului E. Porumbaru privind înaintarea la clasa I a lui C. I. Diamandi, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pe lângă Curtea Imperială din Sankt Petersburg.
AMAE, fond 77, D 12 vol. II

Sire,

Domnul Constantin J. Diamandy, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Măiestății Voastre pe lângă Curtea Imperială din Petersburg, împlinind stagiul cerut de legea de reorganizare a Ministerului Afacerilor străine pentru a fi încasat de la clasa II^a la clasa I^a a gradului de ministru plenipotențiar, am onoarea a ruga pe Măiestatea Voastră să binevoiască să aprobe această înaintare.

Etotodată, am onoarea a ruga pe Măiestatea Voastră să binevoiască să încredințeze ca domnul Nicolae B. Cantacuzen, ministru plenipotențiar clasa II^a actualmente în disponibilitate, să fie rechemat în activitate de serviciu și numit ministru plenipotențiar clasa II^a în postul devenit vacant prin înaintarea domnului

domnului Diamandy.

Domnului Cantacuzen i s'ar încredința
conducerea afacerilor școlare și bisericești din
Peninsula balcanică, în administrația centrală
a ministerului afacerilor străine.

Dacă Majestatea Voastră binevoiește să
dea Tualta Sa aprobare acestor propuneri,
rog să semneze aci. alăturatul proiect de Decret

Sunt, cu cel mai adânc respect,

Sire,

al Majestății Voastre

prea plecat și prea supus servitor,
Ministrul Afacerilor Străine

Iu. Domulescu

București

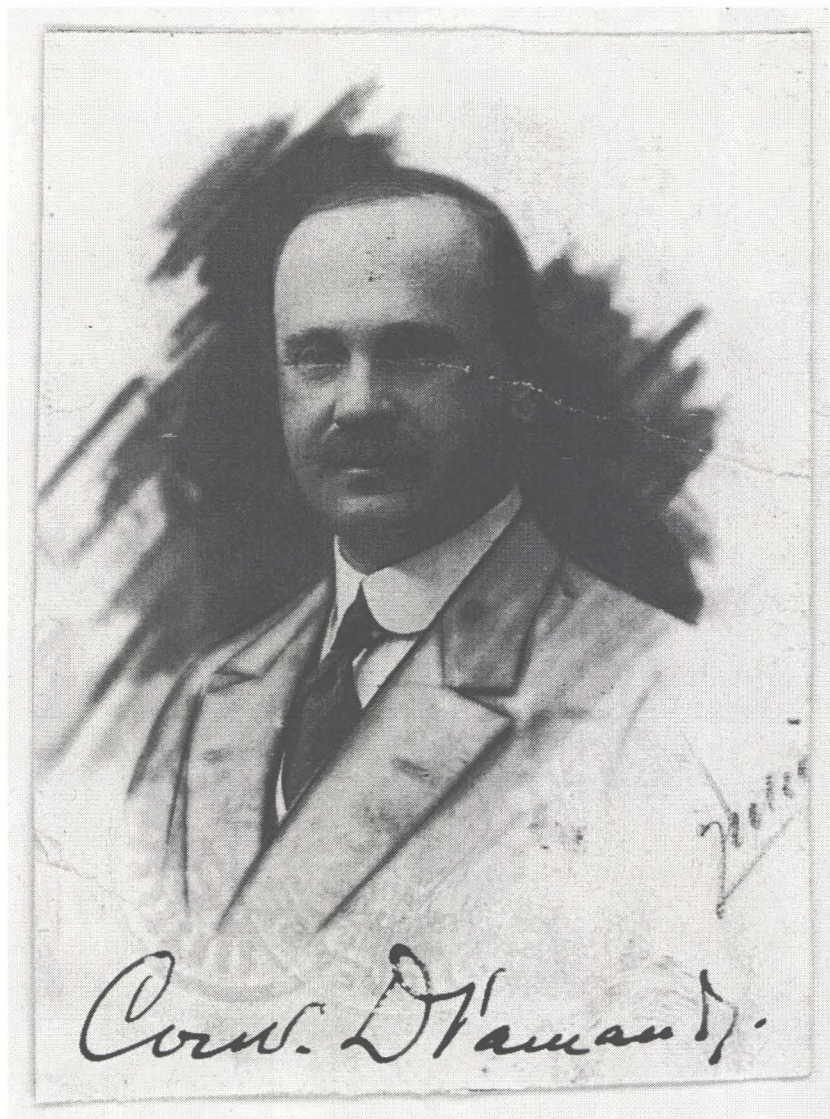
20 iunie 1914

№ 18192

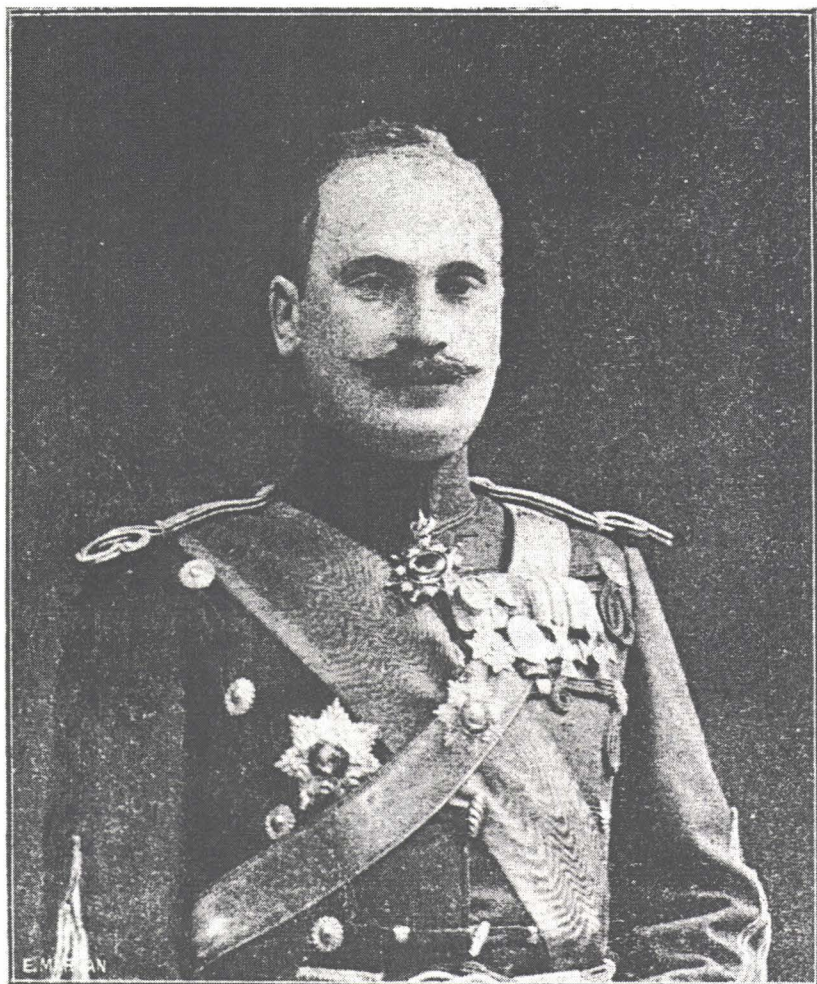
Numele de botez, și de familie	Locul și data nașterii Starea civilă Casătorit sau celibatar	Titluri academice și alte titluri	Data intrării în Minister
Constantin - I. Diamandy	născut la 1868 Secușeni la Bartolomei Părinți a 3 copii.	licențiat în drept și la Facultate de Paris	
			1901 Transferat la Afacerea Belgică 1903 Secretar la Afacerea la Spania 1905 Transferat în Administrația Consiliului de Stat la Ministerul de Interne 1908 Secretar la Administrația Consiliului de Stat la Ministerul de Interne 1910 Secretar la Administrația Consiliului de Stat la Ministerul de Interne
Semnătura funcționarului			

<p>Limba și scrierile</p> <p>Constantin Dimitrie Kirilic / slav politicar etc.</p>	<p>data</p> <p>1868 1872 1874</p>	<p>titlu</p> <p>Academia 1874</p>	<p>scrieri</p> <p>1874 1874 1874</p>	<p>Arondări până azi și gradul actual (ade)</p> <p>1874 1874 1874</p>	<p>locul unde a fost în serv- ciul exterior.</p>	<p>1874 1874 1874</p>	<p>1874 1874 1874</p>
<p>Constantin Dimitrie Kirilic / slav politicar etc.</p>	<p>1868 1872 1874</p>	<p>Academia 1874</p>	<p>1874 1874 1874</p>	<p>Arondări până azi și gradul actual (ade)</p> <p>1874 1874 1874</p>	<p>locul unde a fost în serv- ciul exterior.</p>	<p>1874 1874 1874</p>	<p>1874 1874 1874</p>
<p>Constantin Dimitrie Kirilic / slav politicar etc.</p>	<p>1868 1872 1874</p>	<p>Academia 1874</p>	<p>1874 1874 1874</p>	<p>Arondări până azi și gradul actual (ade)</p> <p>1874 1874 1874</p>	<p>locul unde a fost în serv- ciul exterior.</p>	<p>1874 1874 1874</p>	<p>1874 1874 1874</p>

La Arond. Petromoni
1874
1874
1874

Constantin Diamandi (1/13 decembrie 1869-16 septembrie 1931).
ANR, SANIC, *Colecția Documente Fotografice*, F I 3468

Constantin Diamandi (1/13 decembrie 1869-16 septembrie 1931).
ANR, SANIC, fond *Consiliul de Miniștri*, dosar 5 (19)/1918, f. 30

1/14 iunie 1914. Familia imperială rusă și familia regală română în timpul vizitei la Constanța.

ANR, SANIC, *Colecția Documente Fotografice*, IL 2292

18 septembrie/1 octombrie 1914, Petrograd. Copii ale notelor diplomatice care alcătuiesc Convenția secretă româno-rusă, semnate de Serghei Sazonov, ministrul rus al Afacerilor Externe, și C. I. Diamandi, ministrul plenipotențiar al României, prin care Rusia se obliga să se opună oricărei modificări a statu-quo-ului României, recunoscându-i dreptul de a ocupa teritoriile din Imperiul Austro-Ungar locuite preponderent de români, iar România se angaja să păstreze o neutralitate binevoitoare față de Rusia. ANR, SANIC, fond personal *Diamandi Constantin*, dosar 27, f. 177-177v; 192-193.

Copie.

1
177
Pétrograd, le 18 Sept / 1 oct. 1914

Monsieur Emmanuël
Ministre de Roumanie à Pétrograd.

N° 1424 *

Monsieur le Ministre,

À la suite des propositions qui ont eu lieu entre nous, j'ai l'honneur de vous faire la déclaration suivante:

La Russie s'engage à s'opposer à toute atteinte au delà quo territorial de la Roumanie dans l'étendue de ses frontières actuelles.

Elle s'engage également à reconnaître à la Roumanie le droit d'annexer les régions de la Roumanie Austro-Hongroise habitées par des Roumains. Pour ce qui a trait spécialement à la Bucovine, le principe de la majorité de la population sera de base à la délimitation des frontières à annexer soit par la Russie, soit par la Roumanie. Cette délimitation sera effectuée à la suite d'études spéciales sur les lieux. Une commission mixte sera nommée à cet effet, munie d'instructions qui s'inspireront de l'esprit de conciliation qui anime les deux gouvernements.

La Roumanie pourra occuper les territoires désignés au moment qu'elle

Comp. suite - le page 32
M. Laflon fonda dict.

jugera opportun.

La Russie s'emploiera à faire valoir
les engagements ci-dessus par les
Cabinets de Londres et de Paris.

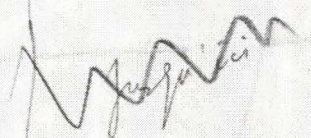
En échange de ce qui précède, la
Roumanie, de son côté, s'engagera à
observer, jusqu'au jour où elle
occupera les régions de la Monarchie
Autro-Hongroise habitées par de Roumains,
une neutralité bienveillante à l'égard
de la Russie.

Il est entendu que la présente déclaration
sera tenue secrète jusqu'au moment de
l'annexion par la Roumanie des territoires
dont il est question.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre,
l'assurance de ma considération la plus
distinguée.

(4) Sazonov

deau.

2. en 82
1-er octobre -

192 -

1/2

1914.

Mon Exe. M. Sazonov,
Ministère des Affaires Étrangères
etc. etc. etc.

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur d'accuser réception
à Votre Excellence de Sa déclaration
en date du 18 septembre / 1 octobre a.e.
sub n° 112, à savoir que :

La Russie s'engage à s'opposer à
toute atteinte au statu quo territorial
de la Roumanie dans l'étendue de
ses frontières actuelles.

Elle s'engage également à reconnaître
à la Roumanie le droit d'annexer
les régions de la Monarchie Austro-
Hongroise habitées par des Roumains.
Pour ce qui est de trait spécialement
à la Bucovine, le principe de la
majorité de la population servira
de base à la délimitation des
territoires à annexer soit par la
Russie, soit par la Roumanie. Cette
délimitation sera effectuée à la
suite d'études spéciales sur les lieux
Une Commission mixte sera nommée
à cet effet, munie d'instructions
qui s'inspireront de l'esprit de
conciliation qui anime les deux

2 / numéro No 112
1-er octobre

Gouvernements.

La Roumanie pourra occuper les territoires susindiqués au moment qu'elle jugera opportun.

La Russie s'emploiera à faire ratifier les engagements ci-dessus par les Cabinets de Londres et de Paris.

En échange de cette déclaration, je suis autorisé par M. Brothano, Président du Conseil de Roumanie, de déclarer à V. Ex. que la Roumanie, de son côté, s'engage à observer, jusqu'au jour où elle occupera les régions de la Monarchie Austro-Hongroise habitées par des Roumains, une neutralité bienveillante à l'égard de la Russie.

Il est entendu que les déclarations échangées seront tenues secrètes jusqu'au moment de l'annexion par la Roumanie des territoires

dont il est question.

Veuillez agréer, Mr. le Ministre,
l'assurance de ma haute consi-
dération

Count. Stamaudy.

Petrograd,

le 18 septembre / 1 Octobre 1914

16/29 mai 1915. Copie a scrisorii adresate de Regina Maria Țarului Nicolae al II-lea conținând detalii despre armata română și argumente ce susțineau revendicările României asupra Banatului.

ANR, SANIC, fond Casa Regala. Maria. Personale, V 3153, f. 1

COPIE.

16/29th May 1915.

My dear Nicky

You know for how long already it has been my greatest desire to see our relations towards Russia change and become as friendly and close as possible, therefore more easily than any other you will understand with what palpitating interest I followed the development of these relations helping them forwards as much as I could with my humble means. So it is with great distress and profound disappointment that I hear of the difficulties that arise at the decisive moment.

The terrible times we are ~~living~~ and that, amidst all these sufferings have awoken at the same time such great hopes in every heart, have also raised hopes in the Roumanian People that the Russian victories by helping to dismember Austria-Hungary will at last give it the frontiers that have always been the aim of their ardent claims and the object of their unshakable faith. It is the expectation of this future that brought about the new direction of Roumanian politics and its result was the understanding with the Russian Government, who recognized our claims to certain regions of Austria-Hungarian as legitimate, in return of our promise of observing a friendly neutrality.

We have observed this neutrality in a way that allowed not only Russia to use all her forces against her enemy, but to pass ammunition on the Roumanian Banks for Serbia, whilst we inhibited always more the Germans by preventing the transport of ammunition for Turkey.

As far as the Roumanian Government is concerned, it has fully observed its pledge, but it was not its intention to stand still at this point, but like Italy it considered that it ought to abandon its neutrality, so as to help to put a stop sooner to the awful state of things and as much as is in its power to contribute to bring peace back into the world.

The Russian Government knows that it is not an unjustified pretention that ~~we expect~~ to put a stop to Italy in hurrying the understanding with Italy. ~~ought to be taken into consideration.~~

It ~~seems~~ seems strange that Italy should have gone into war before us, but Italy, being a big power, saw her claims immediately listened to whilst ours seem to find no interest and no sympathy. And yet, without the pretention of comparing ourselves to Italy, we are conscious of not being quite "an factor negligible", not only because of our geographic position, but also because of our army.

Our military possibilities enable us to count upon at least a million men, of which 800.000 have already received military instructions and of which at least 700.000 are indiciately "mobilisables" (in citing these numbers, I cannot hide from you that it is with profound regret that one realised here that although we so badly needed them, we could not obtain till now from Russia neither horses, nor the necessary things is asked for our army.)

Our claims however are in keeping with our understanding: the Banat of which ~~we demand~~ we demand as a part, so as to satisfy the Serbians, constitutes never-the-less a clearly definite geographic region, because of its natural limits: the Danube and the Theiss. These rivers alone are of a nature to form serious and definite frontiers between two states, ~~which~~ must live in friendship and good understanding. It is not an idle word, but the truth: that frontiers that are difficult to pass, are those that unite the nations they separate.

To extend beyond these frontiers the Serbians involve these arguments: first the existence of a Serbian population in the Banat, secondly the necessity of the defense of Belgrade and thirdly that it would be a compensation to the concessions made to Italy in Dalmatia.

As to the first argument it is to be observed that the Banat has a population of a 1,500,000 souls, of which 38 % are Roumanians, 25 % Germans, 13 % Serbians and 12 % Hungarians. The majority from the ~~same~~ point of view is therefore indoubtably in favour of the Roumanians; on the other hand these populations are so mixed that we were able to verify (in ~~the same~~ with astonishment) that the Serbian claims went till Temesvar, whilst the map I enclose in my letter, will prove to you that there are also Roumanians on the lower part of the Theiss. Under these conditions it is impossible to trace a frontier, according to exclusively ethnic principles, all settling of a frontier that does not follow the Theiss and the Danube has a fatally an arbitrary character, leaving never the less on both sides different nationalities, and

- 2 -

be cause of inevitable conflicts and permanent reclamations, as they would no more be limited by an unshakable principle, such as the Danube alone represents. The small number of Serbians on the left side of the Danube would never be a great importance for their future development and there is no legitimate reason why they should accentuate themselves in that direction. Besides this ethnic sacrifice the Serbians would make, is largely compensated by the much larger number of Roumanians that are to be found in Serbia in the valley of the Timoc and in Macedonia.

Secondly: all competent authorities agree to declare that by giving Semlin to the Serbians, the defence of Belgrade is completely assured, further, Roumania is ready so as to give a greater value to that assurance to take the engagement of making no military works and in abstaining from having garrisons in the region that might be of interest in the defence of the Serbian capital.

As to the third argument although we dont consider it just to have to bear the consequences of concessions made to a third party without refuse in exchange of the Frontier of the Danube that is of such paramount importance for us, to contemplate the possibility of sacrificing a piece of our own territory, so as to offer a compensation to the Bulgarians and thereby to lessen the extent of the concession, the Serbians would be obliged to make them in Macedonia.

If I have bored you at such length about the Danube frontier, it is because I know, it is more difficult for a great Empire to resist the sentiments and passions of an ally under its protection, than it would be for you to help us to obtain the frontier of the truth, which I hope from your generous comprehension of the needs of a striving country. - Remember what historical souvenirs it represents for us and try and realize how much it would mean to us and how little to you!

It was with a profound satisfaction and a growing confidence that we saw how the proceedings of Russian politics were becoming friendly to us and that alone have contributed so powerfully to lead us in the new direction we have followed.

I am sure that Sassanow by the clever and sympathetic way he acted towards us, was the intelligent and far-seeing interpreter of your sentiments and intentions. Therefore I cannot doubt that you will want in these historical moments to attach to yourself the gratitude of a nation that till now misunderstandings alone have prevent from being the most faithful ally and the most sincere friend of its great and powerful neighbour, to which it is already attached by its Religion and such profound and grateful souvenirs out of the past.

I hope I have been clear and the same time, I'd have not taken too much of your precious time. - it was great joy to me, to address these lignes directly to you, as no one can understand my hopes and fears, as well as you, to whom so great affection binds me.

May God inspire you to do the right thing for my country and His blessing ~~and ours~~ always be with us. - Love to Alix and your dear daughters. I hope they are all well and bearing bravely the strain of these awful times.

Your loving cousin

Missy m.p.

29 mai/11 iunie 1915, Țarskoe Selo. Scrisoare adresată de Țarul Nicolae al II-lea Reginei Maria referitoare la negocierile româno-ruse privind alipirea la România a teritoriilor din Transilvania și Bucovina locuite de români, precum și la recompensarea Serbiei pentru efortul de război prin acordarea Banatului.

ANR, SANIC, fond Casa Regală. Maria. Personale, V 3152, f. 1-2v

Țarskoe' Selo.

May 29th
June 11 1915.

My dearest Missy,
I thank you heartily for your long and interesting letter. You have pleaded the cause of your country in a wonderfully dear way. I followed very closely the negotiations which are going on between our governments. I must frankly own that we were deeply amazed by your country's enormous demands.
From the beginning of this war

Sazonov and I took it for granted that Transylvania and the southern portion of Bucovina would be allotted to Roumania after the dismemberment of Austria-Hungary.

If one took the area of all those territories which the allied Powers cherish the possession of and compared it to the vast stretch of land that Roumania is striving for — I think I will not be mistaken in saying — that your country would become twice its present size. Here the whole population included —

2.
pure roumanian - we would
be the first to gladly consent
to such a scheme!

But there are other people
Russia must think of, being
a great power herself.

First of all the incorporation
of the land inhabited by real
rusians, our brothers by faith
and blood, into another
country would be unjustified.

For the same reason the
serbians, our brave little allies,
ought not to be robbed of that
portion of the Banat in question.

Certainly they will be recompensed
elsewhere too, but don't forget
that they are carrying the
hardships of this frightful

war for over 10 months.
Nevertheless I have given beyond
instructions to bring the negotia-
tions between our governments
to a speedy and successful
conclusion by making some
concessions, provided Roumen
takes an active part at once.

I fervently hope that the
friendly feelings existing
between our two countries
will be sealed by a sound
and ever lasting alliance.

Alix and I send you our
fondest love. God bless you
and your family.

Ever, dearest Missy,
your loving cousin

Nicky

Extras din registrul de stare civilă în care s-a consemnat decesul lui Constantin I. Diamandi, care avut loc la data de 16 septembrie 1931.

Decesul a fost declarat de Ion Pantazi.

Colecția de Stare Civilă a comunei Roșiești

38	1931. Septembrie 19	1931. Septembrie 16 ora 10 -	Constantin I. Diamandi Pensionar ortodox Comuna Roșiești Eradatul Școlii	69	1869	Ion Diamandi Coloborata Roșiești			1931. Septembrie 16 ora 10 -
----	---------------------	---------------------------------	---	----	------	--	--	--	---------------------------------

Atestarea Comitetului de Școală
cu numărul 50 din 16 septembrie 1931
în Comuna Roșiești, județul Prahova

Ion Pantazi

Director al școlii civile

Doc. Mihail Popovici

ISBN 978-973-8308-63-3

ISBN 978-973-8308-64-0